KEMÂL AHMED DEDE'NİN

TERCÜME-İ MENÂKIB-I MEVLÂNÂ ADLI MESNEVİSİ

(*MENÂKIBÜ'L-ÂRİFÎN* SİLSİLESİNİN MANZUM HALKASI)

BETÜL SİNAN NİZAM

BOĞAZİÇİ UNIVERSITY

2010

KEMÂL AHMED DEDE'S VERSE NARRATIVE

TERCÜME-İ MENÂKIB-I MEVLÂNÂ

(A VERSE VERSION IN THE *MENÂKIBÜ'L-ÂRİFÎN* TRADITION)

Dissertation submitted to the
Institute for the Graduate Studies in the Social Sciences
in partial fulfillment of the requirements for the degree of

Doctor of philosophy

in

Turkish Language and Literature

by

Betül Sinan Nizam

Boğaziçi University

2010

Kemâl Ahmed Dede's Verse Narrative, *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*

A Verse Version in the *Menâkıbü'l-Ârifîn* Tradition

The dissertation of Betül Sinan Nizam

has been approved by

Prof. Dr. Günay Kut (Supervisor)	________________
Prof. Dr. Zehra Toska	________________
Prof. Dr. Orhan Bilgin	________________
Doç. Dr. Zeynep Sabuncu	________________
Yrd. Doç. Dr. Fatma Büyükkarcı Yılmaz	________________

June 2010

Dissertation Abstract

Betül Sinan Nizam, Kemâl Ahmed Dede's Verse Narrative, *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* (A Verse Version in the *Menâkıbü'l-Ârifîn* Tradition)

The essential aim of this dissertation is to uncover the life of one of the sixteenth century sufis and poets, Kemâl Ahmed Dede, forgotton among the *Mevlevî* sources, to present his *mesnevi Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* which is abridged translation of *Menâkıbü'l-Ârifîn* in verse, and to discover his translation aims and methods. In order to achieve this, his *menakıpname*, his only work for the time being, has been examined in the frames of its form, translation aspects, content and style, then compared with main text if needed.

There will be given some brief information about *Menâkıbü'l-Ârifîn*, the most important work that describes Mevlânâ's and his successors' *menkıbe*s in Turkish literature, and its translations and abbreviated retellings in Persian. By doing so, it has been tried to putforward the complete body of the works that includes *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* as one of its versions.

As a conclusion, this dissertation has approached to the subject not only as an analysis of poet and his work, but also as the context of intertextuality owing to its translation nature and aspects.

Tez Özeti

Betül Sinan Nizam, Kemâl Ahmed Dede'nin *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* Adlı Mesnevisi (*Menâkıbü'l-Ârifîn* Silsilesinin Manzum Halkası)

Bu çalışmanın temel amacı, 16. yüzyıl mutasavvıf ve şairlerinden Kemâl Ahmed Dede'nin özellikle Mevlevî kaynakları arasında saklı kalmış hayat hikâyesini ortaya çıkarıp *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in manzum ve muhtasar çevirisi niteliğindeki *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* adlı mesnevisini tanıtmak ve şairin kaynak metni tercüme etme amaç ile yöntemlerini ortaya koymaktır. Bunun için şairin eldeki tek eseri olan bu menakıpname tespit edilerek şekil, tercüme, içerik ve üslup özellikleri bakımından incelenmiş, yeri geldikçe kaynak metinle mukayeseler yapılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda, öncelikle edebiyatımızda Mevlânâ ve haleflerinin menkıbelerini anlatan eserlerin en önemlisi *Menâkıbü'l-Ârifîn* ile tercümeleri ve kısaltılarak yazımları hakkında bilgi verilmiş, böylece *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın bir halkasını oluşturduğu silsilenin tamamı ortaya konmuştur.

Sonuç olarak bu tezde, yalnızca bir şair ve eserini incelemekle yetinilmemiş, eserin "tercüme" olması da önemsenerek konuya mümkün olduğunca metinler arasılık bağlamında yaklaşılmıştır.

CURRICULUM VITAE

NAME OF AUTHOR: Betül SİNAN NİZAM

PLACE OF BIRTH: Ankara, Turkey

DATE OF BIRTH: 02.02.1981

GRADUATE AND UNDERGRADUATE SCHOOLS ATTENDED:

Boğaziçi University

DEGREES AWARDED:

Doctor of Philosophy in Turkish Language and Literature, 2010, Boğaziçi University

Master of Arts in Turkish Language and Literature, 2004, Boğaziçi University

Bachelor of Turkish Language and Literature, 2002, Boğaziçi University

AREAS OF SPECIAL INTEREST:

Ottoman Literary, Divan Poetry, Sufism, Translation in Ottoman Literary

AWARDS AND HONORS:

Highest ranking student of the department, 2002

High honours of Faculty of Arts and Sciences, 2002

PUBLICATIONS:

Sinan, Betül. "Bâlî Çelebi ve Divanı (2b-35a)". Master's Thesis, Boğaziçi University, 2004.

Sinan, Betül. "Necâtî ve Şeyh Gâlib Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi Eski Türk Edebiyatı Tarihi II.* c. 5, sy. 10. (2007): 565-586.

Sinan, Betül. "*Hüsn ü Aşk*'ın Derin Yapısı". *Sözden Yazıya: Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisansüstü Sempozyumu Kitabı.* haz. Zeynep Uysal v.d. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2008.

İÇİNDEKİLER

ŞEMALAR

KISALTMALAR

A	Arapça
a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
a.g.t.	adı geçen tez
AÜDTCF	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
bkz.	bakınız
bs.	baskı
c.	cilt
çev.	çeviren
ed.	editör
F	Farsça
haz.	hazırlayan(lar)
Ktp.	Kütüphane(si)
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
N	nazım
nşr.	neşreden
no	numara
öl.	ölüm(ü)
R	rübâi
s.	sayfa
sy.	sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
TÜYATOK	Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu
t.y.	tarih yok
v.d.	ve diğerleri
y.y.	yayınevi/yeri yok

ÖN SÖZ

13. yüzyıldan günümüze eserleri ve yaşamıyla hep gündemde olan Mevlânâ ve etrafındakilerin menkıbelerini anlatan eserler daha bu yüzyıldan itibaren kaleme alınmaya başlanmıştır. Bu eserlerin içinde en öne çıkanı Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-Ârifîn* adlı Farsça eseridir. *Menâkıbü'l-Ârifîn*, yüzyıllar boyunca pek çok kez tam ya da muhtasar olarak Türkçeye çevrilmiş veya Farsça olarak özetlenmiştir. Bu şekilde edebiyatımızda bir *Menâkıbü'l-Ârifîn* geleneği/silsilesi oluştuğunu söylemek yanlış olmaz.

Bu çalışmada, eseriyle bu silsilenin 16. yüzyıldaki manzum halkasını oluşturan Kemâl Ahmed Dede'nin pek bilinmeyen yaşamı hakkında bilgi verilip *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* adlı mesnevisi tespit edilmiş ve eserin şekil, tercüme, içerik, üslup özellikleri kaynak metinle mukayeseler de yapılarak incelenmiştir.

Çalışmanın "Giriş" bölümünde, incelenen eserin bu silsile içindeki yerinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla kaynak metin *Menâkıbü'l-Ârifîn* ile tercümeleri ve kısaltılarak yazımları hakkında bilgi verilmiştir. Kaynaklarda yer alan çelişkili bilgiler nedeniyle bu eserler mümkün olduğunca kütüphanelerde görülmüş ve bilgi yanlışları düzeltilmeye çalışılmıştır. Bu arada ulaşılan yeni bulgular da yeri geldikçe belirtilmiştir. Bu şekilde, çalışmalara açık olan bu alanda araştırma yapacak akademisyenlere yardımcı olunmak istenmiştir. Bölüm sonunda çizilen şema ile anlatılanlar somutlaştırılmıştır.

"Yenikapı'dan Görünen Kemal: Derviş Ruhlu Şeyh Kemâl Ahmed Dede" başlıklı ikinci bölümde önce şairin kaynaklarda oldukça çelişkili biçimde yer alan yaşam öyküsü özellikle üç eser temel alınarak ortaya konmuş, daha sonra şairin edebî

kişiliği ve eserleri üzerinde durulmuştur. *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın tasavvuf ve edebiyat tarihi açısından değeri ve Kemâl Dede'nin bu eseri kaleme alma amaçları bu bölümde ele alınan konulardandır. Ayrıca yazarın elimizde olmayan fakat kaynaklarda adı geçen Mîrhând tarihi tercümesi üzerinde durulmuş, bunun yanı sıra bazı kaynaklarda Kemâl Dede'ye atfedilen *Tuhfetü'l-Müştâkîn ilâ-Menâkıbi's-Sahâbeti ve't-Tâbiîn*'in Ahmed b. Derviş adlı başka bit yazara ait olduğu vurgulanmıştır. Bu bölümde yeri geldikçe 16. yüzyılın bazı tarihî, siyasî ve sosyal olaylarına da değinilerek Mevlevîlerin bu dönemdeki durumları, gelenekleri hakkında dipnotlarda bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* dört başlık altında dört ayrı açıdan incelenmiştir. 'Şekilsel Özellikler'de bu "mesnevi" nazım şekilleri, vezin ve kafiye açısından incelenmiş, Kemâl Dede'nin farklı kullanımları, üslup özelliği sayılabilecek noktalar vurgulanarak örneklerle belirtilmiştir. 'Tercüme Özellikleri' bölümünde bu "tercüme"nin ne şekilde oluşturulduğu, bir başka deyişle mütercimin kaynak metni çevirirken başvurduğu yöntemler ve kaynak metnin müellifi Eflâkî ile mütercim Kemâl Ahmed Dede'nin eserdeki yeri üzerinde durulmuş, *Menâkıbü'l-Ârifîn* ile mukayeseler de yapılarak iki eser arasındaki bazı farklılıklara değinilmiştir. 'İçerik Özellikleri' başlığı altında bu "menakıpname"de yer alan menkıbeler sıralandıktan sonra içerdikleri Mevlevîlikle ilgili, tarihî ve sosyal unsurlar incelenmiştir. Son olarak 'Üslup Özellikleri' bölümünde bu "edebî eser" dil ve anlatımı, içerdiği sanatlar açısından ele alınmıştır.

"Sonuç" bölümünde, yapılan incelemelerden yola çıkılarak elde edilen bilgiler özet halinde sunulmuş ve bir değerlendirme yapılmıştır. "*Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın Metni" başlıklı beşinci bölümde yer alan 'Nüsha Özellikleri', eldeki nüshanın -Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhakı no. 82- fizikî

özelliklerinin anlatıldığı 'Nüsha Tavsifi' ve beş alt başlıktan oluşan 'Nüsha Değerlendirilmesi' şeklinde iki bölüme ayrılır. Bu alt başlıklarda eserin birden fazla nüshasının olabileceği, müstensihin yaptığı hatalar, nüshanın hareke ve imla özellikleri üzerinde durulmuş ve şecere çıkarılmıştır. 'Metin Tespitiyle İlgili Hususlar' ve 'Transkripsiyon Sistemi'nden sonra *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın transkripsiyonlu metni yer alır. Metin oluşturulurken gerek duyulduğunda kaynak metne başvurulmuş, yapılan ekleme ya da düzeltmeler dipnotlarda belirtilmiştir. 'Bibliyografya'dan sonra 'İnceleme Kısmı İndeksi' ile '*Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da Özel Adlar İndeksi'ne ve söz konusu nüshanın tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Tez çalışmamın her anında beni destekleyen, fikirleriyle çalışmayı yönlendiren, senelerdir her salı gününü kendisiyle geçirmekten mutluluk duyduğum değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Günay Kut'a; yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Zehra Toska, Doç. Dr. Zeynep Sabuncu, Yrd. Doç. Dr. Fatma Büyükkarcı Yılmaz ve Prof. Dr. Nüket Esen'e; tezimin farklı aşamalarında fikirlerini aldığım Prof. Dr. Orhan Bilgin, Prof. Dr. Hayati Develi, Yard. Doç. Dr. Cemal Demircioğlu, Yard. Doç. Dr. Tülay Gençtürk Demircioğlu, Dr. Vildan Serdaroğlu ve İsmet Verçin'e, sorduğum sorulara içtenlik ve nezaketle cevap veren ismini tek tek sayamadığım tüm arkadaşlarıma, üç senedir bana her türlü kolaylığı sağlayan ve beni her zaman destekleyen sevgili eşim Ahmet Nizam'a gönülden teşekkür ederim.

Betül SİNAN NİZAM

İçerenköy, 2010

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Menâkıbü'l-Ârifîn

13. yüzyılın önemli mutasavvıf ve şairi Mevlânâ (öl. 672/1273), yalnızca yaşadığı dönemde değil daha sonraki yüzyıllarda da pek çok mutasavvıf ve şairi etkilemiş, eserleri defalarca çevrilmiş ya da şerh edilmiştir. Bunun yanı sıra 13. yüzyıldan bu yana onun ve çevresindekilerin yaşamlarını, menkıbelerini anlatan eserler yazılmıştır. Bu eserlerin ilklerinden biri olan ve 14. yüzyılda Ahmed Şemseddîn Eflâkî (öl. 761/1360)[1] tarafından kaleme alınan *Menâkıbü'l-Ârifîn*, "Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Mevlevî tarikatı hakkında en geniş bilgileri ihtiva eden"[2] Farsça yazılmış mensur bir eserdir. Mevlevîliğin temel kaynaklarından olan bu menakıpname, 718/1318-19 yılında Eflâkî'nin şeyhi Ârif Çelebi (öl. 720/1320-21)'nin isteğiyle yazılmaya başlanmış, 719/1319-20 yılında *Menâkıbü'l-Ârifîn ve Merâtibü'l-Kâşifîn* adıyla bir "taslak" hâlinde tamamlanmıştır. Nücûm bilimi ile uğraşmasından dolayı Eflâkî, Ârif Çelebi'nin müridi olduğu için de Ârifî olarak anılan yazar[3] bundan sonra çalışma ve derlemelerine devam ederek genişlettiği eserine 754/1353'te *Menâkıbü'l-Ârifîn* adını vermiştir.[4] Eflâkî, bu menakıpnameyi

---

1 Eflâkî'nin hayatı hakkında daha fazla bilgi için bkz. F. Nâfiz Uzluk, "XIV. Yüzyıl Mevlevi Şairlerinden Eflâkî Dede'nin 600. Ölüm Yıldönümü Dolayisiyle Ahmet Eflâkî Dede", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1961* (Ankara: TDK, 1962), s. 275-286; Tahsin Yazıcı, "Ahmed Eflaki", *TDVİA,* c. 2. (İstanbul: TDV, 1989), s. 62; Ahmet Eflaki, *Âriflerin Menkıbeleri I*, çev. Tahsin Yazıcı (İstanbul: MEB, 2001), s. 11-14.

2 Tahsin Yazıcı, "Menâkıbü'l-Ârifîn", *TDVİA,* c. 29. (Ankara: TDV, 2004), s. 114.

3 Helmuth Ritter, "Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve Çevresi", çev. Rüstem Orhan, *Mevlânâ Araştırmaları I*, ed. Adnan Karaismailoğlu (Ankara: Akçağ, 2007), s. 40. Ayrıca eserinde yazarın kendinden "Hâkî" olarak bahsettiği de görülmektedir.

4 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 15.

oluştururken Mevlevîliğin diğer önemli eserlerini -*Risâle-i Sipehsâlâr der-Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr, Velednâme, Rebâbnâme, İntihânâme, Maârif, Makâlât-ı Şemseddîn-i Tebrîzî, Maârif-i Bahâ Veled, Fîhi Mâ Fîh, Mektûbât, Mesnevî, Divan-ı Kebîr*- kaynak olarak kullanmıştır. Tahsin Yazıcı, *Menâkıbü'l-Ârifîn* çevirisinde yer alan kapsamlı ön sözünde Eflâkî'nin menakıpnamesiyle bu eserleri karşılaştırmış, yazarın yaptığı değişiklikleri ve ilaveleri göz önüne sermiştir.[5] Bu kıyaslamalar sonucunda Yazıcı, yazarın en çok Ferîdûn b. Ahmed (öl. 706/1306-07)[6] tarafından kaleme alınan *Sipehsâlâr Risâlesi*[7]'nden etkilendiğini, bu eserin *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in temelini oluşturduğunu söyler ve şu değerlendirmeyi yapar:

> Eflâkî eskilerin malûm âdetlerine uyarak isim zikretmeden Feridûn b. Ahmed'in eserinin muhtevasının hemen hemen dörtte üçünü, ufak ifade farkları ve az çok ilâvelerle eserine nakletmiş ve selefinin aksine olarak kendilerinden bahsedeceği şahsiyetleri daha muntazam bir kronolojik sıraya tabi tutmuştur. İhtimal Sipehsâlâr'ın Ulu Ârif Çelebi zamanında daha tamamlanmamış olan eseri, tertibindeki düzensizliği, üslubunun ağırlığı ve verdiği malûmatın kısa ve bazen de yanlış oluşu bakımından fazla rağbet görmediği için bu mevzuların yeniden yazılması lüzumu duyulmuştur. Gerçekten Eflâkî'nin ifadesindeki akıcılık, açıklık ve sadelik Sipehsâlâr'da yoktur.[8]

---

5 Ayrıntılı bilgi için bkz. *a.g.e.*, s. 21-60.

6 Araştırmacılar Sipehsâlâr'ın ölüm tarihini kesin olarak bilmemekle beraber tarihin 712/1312-13'ten önce olması gerektiğini söylemişlerdir. Biz bu ve bazı ölüm tarihlerini Sahîh Ahmed Dede'nin eserinden aldık. bkz. Sahîh Ahmed Dede, *Mevlevîlerin Tarihi (Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye)*, haz. Cem Zorlu (İstanbul: İnsan, 2003), s. 209. Sahîh Dede ayrıca Sipehsâlâr'ın eserine 691/1291-92 yılında başladığını belirtir (s. 204). Mecdeddîn Ferîdûn olarak da bilinen bu zat ve eseri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, 2. bs. (İstanbul: İnkılâp ve Aka, 1983), s. 128; Mustafa Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001), s. 181-183.

7 Bu eserin çevirisi için bkz. Ferîdûn bin Ahmed-i Sipehsâlâr, *Mevlânâ ve Etrafındakiler (Risâle)*, çev. Tahsin Yazıcı (İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1977). Eser ayrıca Ahmed Avni Konuk ve Midhat Behârî Hüsâmî (Baytur) tarafından da çevrilmiştir.

8 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 22.

Gölpınarlı ise Eflâkî'nin, yazılı ana kaynakların hepsinden faydalanmakla beraber asıl *Makâlât*'tan yararlandığını belirterek "Sipehsâlâr'da vak'aların az olmasına karşılık bu kitap, vak'alarla dopdoludur. Hele Ulu Ârif Çelebi'nin hayatını, seyahatlarına kendisi de katıldığından kronolojik raporlar hâlinde tespit eder."[9] demektedir. Yazıcı da Eflâkî'nin *Makâlât*'ın "hemen hemen dörtte bir kısmını, çoğu kez aynen, bazen de genişleterek veya ufak değişiklikler yaparak eserine naklettiğini" ifade etmektedir.[10] Eserde yer alan beyitlerin yüzde doksan beşinden fazlası da *Mesnevî*'den alınmıştır.[11] Tahsin Yazıcı tüm bunlardan yola çıkarak *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in, müellifinin kendi görgü ve bilgisine ait kısımlar hariç, hemen hemen tamamıyla derleme bir eser mahiyetinde olduğunu söyler.[12] Gölpınarlı özellikle "müellifin görgü ve bilgisi"ne önem atfedererek Eflâkî'nin Mevlânâ ile arasında pek uzun bir zaman olmayışının, Mevlânâ'yı görenlerin çoğuna ulaşmış olmasının, Sultan Veled'e, kızı Mutahhare Hatun'la Ulu Ârif Çelebi'nin annesi Fâtıma Hatun'a ve daha birçok Mevlânâ devrini idrak edenlere kavuşmuş bulunmasının, aklın kabul etmediği rivayetler müstesna, onun hikâyelerindeki değeri arttırdığını[13] ve eserde "onun (Mevlânâ'nın) ve pek kısa olmakla beraber ilk haleflerinin hakkında en mevsuk ve sağlam bilgiyi bulduğumuzu"[14] belirtir.

10 bölümden oluşan *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in ilk 9 bölümünde yazar sırasıyla Bahâeddîn Veled, Burhâneddîn Tirmizî, Mevlânâ, Şemseddîn-i Tebrîzî, Salâhaddîn-i Zerkûbî, Hüsâmeddîn Çelebi, Sultan Veled, Çelebi Emir Ârif ve Çelebi Emir Âbid'in

---

9 Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddin: Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler* (İstanbul: İnkılâp, 1951), s. 32.

10 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 46.

11 *a.g.e.*, s. 59.

12 *a.g.e.*, s. 15.

13 Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 131.

14 *a.g.e.*, s. 14.

menkıbelerini anlatır. Son bölümde ise bu şahısların çocukları ve torunlarının isimlerinin bir listesi verilmiştir. Eserde mukaddime de yer almaktadır. Arapça bölümlerin de yer aldığı bu mukaddimede yazar eserini Ârif Çelebi'nin emriyle ne şekilde kaleme aldığını belirtir. Eflâkî, kendi ifadeleriyle, "sözlerine güvenilir ve Tanrı'dan korkmada birbirleriyle aynı ayarda olan hayırlı insanların faziletlilerinden ve hür insanların ulularından sorma ve haber alma yoliyle rivayet ve hikâye kabilinden akledip nakletmiş olduğu menkıbeler üzerinde, gücü nisbetinde büyük bir istek ve gayretle çalışmıştır."[15]

Eflâkî her ne kadar duyduklarını yazdığını belirtse de, tüm menakıpnamelerde olduğu gibi *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de de sıklıkla olağanüstü olaylara rastlanır. Zeynep Sabuncu, "biyografik bir roman tarzında kaleme alınan"[16] bir eser olarak nitelendirdiği *Menâkıbü'l-Ârifîn*'i pek çok açıdan incelediği ve edebiyat tarihindeki yeri ve önemini örneklerle ortaya koyduğu çalışmasında, özellikle Eflâkî'nin kendi yaşadığı dönemi ve şahit olduğu olayları anlattığı 8. ve 9. bölümlerin de keramet ve olağanüstü olay motiflerine yer vermesine dikkat çeker. Bunun, Tahsin Yazıcı'nın söylediği gibi zamanın geleneğine uyarak eseri Feridüddîn Attar'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sına benzetme amacıyla yapıldığı kadar, tarikatın halk arasındaki sempatizanlarını arttırmak için de yapıldığını vurgular.[17] Yaşar Ocak da "tarihi gerçeklere dayanan menkıbeler"de hedeflenenin kahraman veliyi yüceltmek olduğundan gerçek olayların deforme edildiğini veya menkabe motifleriyle kamufle

---

15 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 160.

16 Zeynep Sabuncu, "Mevlevi, Bektaşi, Bayrami Tarikatlerine Bağlı Dört Evliya Menakıpnamesi Üzerine Bir İnceleme", basılmamış doktora tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 1989, s. 79.

17 *a.g.t.*, s. 92. *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de yer alan motifler ve eserin diğer menakıplar arasındaki yeri hakkında daha fazla bilgi edinmek için bu tezden yararlanılabilir. Burada bizim amacımız *Menâkıbü'l-Ârifîn*'den kısaca bahsetmek olduğu için bu eser hakkında muhtasar bilgi vermekle yetindik.

bir hâle getirildiğini belirtir.[18] Gölpınarlı ise *Sipehsâlâr Risâlesi* ve *Menâkıbü'l-Ârifîn* ile ilgili olarak şöyle söyler: "Ancak bu son iki kaynak, menkabelere fazla önem verir. Hele şifahî rivayetler ve artık teessüse başlamış olan tarikat gelenekleri, bunlardan pek fazladır. Bu bakımdan bu iki eserin tarihî bir tenkidle kaynak ittihaz edilmesi zarureti vardır."[19] *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de yer alan birtakım tarihî bilgi yanlışları Tahsin Yazıcı tarafından ortaya konmuştur.[20]

Bu "şifahî rivayetler, deforme bilgiler"e rağmen Ahmed Ateş menakıplarla ilgili olarak şunları söyler:

> Evliyâ *manāḳib*'ine dâir eserler, bir tarih menbaı olarak ekseriyâ şüphe ile karşılanmakta ise de, bunların asıl tarihî kaynaklar ile mukayeseleri neticesinde, bir takım hurâfat ve hârikulâdelikler arasında, gâyet mevsuk bilgiler verdikleri de görülür. Bundan başka bu gibi eserlerde, asıl tarihî kaynaklarda hemen hiç bahsedilmeyen, devrin ictimâî ve iktisâdî hayatı ile örf ve adetlerine dâir bilgilere de bazan çok mıkdarda tesâdüf olunur. Nihâyet edebiyat tarihlerinde yer alan bâzı şahsiyetlerin halk nazarında nasıl telâkkî edildiğini göstermek bakımından da, bu eserlere ayrıca bir kıymet vermek icâp eder. Bir de bu eserler din ve tasavvuf rûhiyâtı bakımından pek kıymetli bilgilerle doludur. Elhâsıl, ciddî ve esaslı bir târihî tenkide tâbî tutulmak şartı ile, *manāḳib*'e dâir eserlerden, tarih ve edebiyat tarihi kaynağı olarak, çok semereli bir şekilde istifâde etmek kabildir.[21]

Gerçekten *Menâkıbü'l-Ârifîn* ele aldığı dokuz velinin yaşamlarını, halkla ilişkilerini, kerametlerini anlatırken geniş bir zaman dilimi içindeki insanların yaşayış tarzlarını,

---

18 Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri* (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1984), s. 32.

19 Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, s. 32.

20 Bu yanlışların dökümü için bkz. Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 64-139.

21 Ahmed Ateş, "Menâkıp", *İslâm Ansiklopedisi*, c. 7. (İstanbul: MEB, 1970), s. 702-703.

âdet ve geleneklerini, yeme-içme ve eğlence adaplarını, giyim-kuşamlarını, aile hayatını, Mevlevîlerin ayin ve merasimlerini, diğer tarikatlarla ilgili konuları, Anadolu'nun siyasi, ekonomik ve kültürel durumunu... yansıtması açısından çok önemli bir eserdir. Fuad Köprülü de, Sipehsâlâr ve Eflâkî'nin "yaşadıkları içtimaî muhiti çok doğru ve çok canlı bir surette aksettirdikleri"ni belirtir.[22] Dolayısıyla araştırmacılar çok iyi malzemeyle dolu olan *Menâkıbü'l-Ârifîn*'den bu konular hakkında sıklıkla yararlanmışlardır.[23]

Amacı tarikatını tanıtmak, onun propagandasını yapmak olan Eflâkî, eserinin "hakikat padişahının yoluna yeni girmiş sâliklerin anlayabilecekleri şekilde kaleme alındı[ğını]"[24] söyler ki araştırmacılara göre bunu başarmıştır da. Tahsin Yazıcı *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in üslubunun oldukça akıcı ve sade olduğunu, müellifin iyi bir

---

22 M. Fuad Köprülü, "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", *TTK Belleten*, c. 7, sy. 27. (1943), s. 422, dipnot.

23 bkz. Aydın Taneri, *Mevlânâ Âilesinde Türk Milleti ve Devleti Fikri* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987), *Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı (Menâkibü'l-Arifin'in Değerlendirilmesi)*, 2. bs. (Konya: Bilge, 1978) ve "Türkiye Selçukluları'nın Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Âriflerin Menkibeleri: Eflâkî ve Eseri Hakkında", *İran Şehinşahlığı'nın 2500. Kuruluş Yıldönümüne Armağan* (İstanbul: MEB, 1971), s. 413-464; Tahsin Yazıcı, "Manāḳib Al-'Ārifīn'in San'at Tarihi Bakımından Değeri", *TTK Belleten*, c. XXXVI, sy. 143. (Temmuz 1972), s. 385-388; Mehmet Şeker, "Menâkıbü'l-Ârifîn'e Göre Anadolu'nun Türk Yurdu Haline Gelişinde Mevlânâ ve Mevlevîliğin Rolü", *III. Uluslar Arası Mevlâna Kongresi Konya 5-6 Mayıs 2003 Bildiriler/Papers* (Konya: Selçuk Üniversitesi, 2004), s. 221-232; Âmil Çelebioğlu, "Anadolu'nun Türkleşmesinde Mevlânâ'nın Rolü", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları* (İstanbul: MEB, 1998), s. 5-24; Osman Nuri Küçük, "Mevlâna'nın Yöneticilerle İlişkileri ve Moğol Casusluğu İddiaları I- II", *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi Tasavvuf*, sy. 11. (2003), s. 259-322. ve sy. 12. (2004), s. 173-195; Yaşar Ertaş, "Ahmed Eflâki'ye Göre Denizli'de İlk Mevleviler", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. VIII, sy. 1. (Haziran 2006), s. 83-97; Spiros Vryonis Jr, "Mevlevi Dervişi Eflaki'nin Eserlerine Yansıyan 13. Ve 14. Yüzyıl Anadolu'sundaki Müslüman Ailesi", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, ed. Elizabeth A. Zachariadou (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997), s. 231-242; Tülay Uğuzman, "Ahmet Eflâki'nin 'Âriflerin Menkıbeleri' Adlı Eserinde Türk Töresi", *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlânâ Sempozyumu Bildirileri 25-28 Mayıs 2006* (Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, t.y.), s. 71-81; İlknur Erbaş, "Eflâkî'de Kültür ve Sanat: Fizikî Çevre ve Sanatlar", basılmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, 1999; Vahap Aktaş, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Siyasi ve Sosyal Yapısı Üzerine Bir İnceleme (Menâkıbü'l-Ârifîn'e Göre)", basılmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, 2000; Musa Çiftçi, "Menâkıbü'l-Ârifîn'e Göre Hz. Mevlâna ve Mevlevîliğin Halk Eğitimine Olan Katkıları", basılmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2005.

24 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 161.

anlatma gücü olduğunu, yüzyıllar boyu büyük rağbet görmesinde bu özelliğinin de etkili olduğunu belirtir.[25] Ayrıca yazarın can sıkmayan, zevkle okunabilen bir halk romancısı intibaı bıraktığını söyler.[26]

Menâkıbü'l-Ârifîn Tercümeleri

Mukaddimesinde "dünyanın sonuna kadar unutulmaz bir hâtıra olması için"[27] eserini topladığını dile getiren Eflâkî'nin bu isteği gerçekleşmiş gibidir. Zira hem kendi devrinde hem de daha sonraki yüzyıllarda çok sevilip okunan *Menâkıbü'l-Ârifîn* ayrıca pek çok kez tercüme edilmiş ya da Farsça olarak kısaltılmış ve yeniden okuyucuya sunulmuştur. Dolayısıyla edebiyatımızda Mevlânâ menkıbelerini anlatan eserler zinciri oluşturulmuş ve bu menkıbeler günümüze kadar ulaştırılmıştır. Ancak ne yazık ki bu zincirin her halkası aynı ilgiyi görmemiş ve bu eserler hakkıyla incelenip değerlendirilememiştir. Bunda metinlerin birkısmının Farsça olmasının payı olsa da tercüme eserlere de aynı şekilde ilgi gösterilmemesi bu kadar yoğun Mevlânâ ve tasavvuf çalışmaları yapılan ülkemizde anlamsız kalmaktadır. Yayımlanan makale ya da eserlerin birkısmı yetersiz ve çelişkili bilgiler içeren "sunuş"larla okuyucuya sunulmuş, yazar ve eser hakkında gerekli bilgiler verilememiştir. Tarafımızdan hazırlanan tezin bu eksikliği biraz olsun dolduracağını ümit etmekteyiz. Aşağıda *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in, daha sonra ele alınacak olan Kemâl Ahmed Dede'nin muhtasar tercümesi *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* dışındaki

---

25 *a.g.e.*, s. 15.

26 *a.g.e.*, s. 22.

27 *a.g.e.*, s. 160.

çevirileri, bir başka deyişle *Menâkıbü'l-Ârifîn* zincirinin halkaları, çeşitli araştırmacıların tespitleri de verilerek kronolojik olarak sıralanmıştır:

1. Zâhid b. Ârif (öl. 803/1401'den sonra)'in 15. yüzyılın hemen başında -803/1401'de-[28] *Mahzenü'l-Esrâr* adıyla yaptığı çeviri. Araştırmacılar "tek nüshası"nın Ayasofya Ktp. no. 3456'da kayıtlı olduğunu belirtir.[29] Bu koleksiyon bugün Süleymaniye Ktp.'de bulunur. 251 varaktan oluşan ve son derece özenle kaleme alınmış harekeli nüshanın[30] mukaddimesinde eserin II. Murad'a sunulduğu belirtilir. *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in "Acem dilinden Türkiye döndürülme" sebebi, insanların mütalaa ve istifade etmeleri, evliyanın kerametlerini ayne'l-yakîn müşahede etmeleri ve hayat-ı ebedî kazanmalarıdır. En son varakta kitabın adı, yazarı ve bitirilme tarihi belirtilir. Buna göre eser 803 yılında şaban ayının yirmi beşinde (10 Nisan 1401, pazar) tercüme ve tamam olmuştur. Burhân İlyas Ağa tarafından yazılan nüshanın başında vakıf mührü ile vakıf müfettişinin notu bulunur. *Mahzenü'l- Esrâr, Menâkıbü'l-Ârifîn* gibi 10 bölümden oluşmaktadır. Girişte, bu bölümlerde menkıbesi anlatılan kişilerin isimleri sayılmıştır. Dil bakımından son derece sade olan eserde anlaşılması güç yerler atlanmış,[31] bazı manzum parçalar ise nesre çevrilmiştir.[32]

Ali Temizel, "Mevlânâ'nın Hayat Hikâyesiyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler" adlı makalesinde *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* adlı, tercüme tarihi ve

---

28 Süleymaniye Ktp. kataloğunda bu tarih 903/1497-98 olarak verilse de yanlıştır.

29 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 140; Ali Temizel, "Mevlânâ'nın Hayat Hikâyesiyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler", *Mevlânâ Araştırmaları I*, ed. Adnan Karaismailoğlu (Ankara: Akçağ, 2007), s. 97.

30 Nüsha özellikleri için bkz. *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları* (İstanbul: Maarif Matbaası, 1943), s. 533.

31 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 140. Yazıcı, bu eserden bir parçayı söz konusu çevirisinin ön sözünde vermiştir (s. 145).

32 Yazıcı, "Menâkıbü'l-Ârifîn", s. 114.

müellifi bilinmeyen bir eserden bahseder. Buna göre *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in muhtasar mensur tercümesi olan eser, Süleymaniye Ktp. Nâfiz Paşa 1209'da kayıtlıdır.[33] Yazarın bu bilgiyi *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*'ndan aldığı anlaşılmaktadır.[34] Süleymaniye Ktp.'de yaptığımız çalışmalarda bu eserin *Mahzenü'l-Esrar*'ın bir diğer nüshası olduğunu gördük. Ancak bu nüshada eserden bazı bölümler ve bu bölümlerden de bazı menkıbeler kaydedilmiştir. Bahâ Veled, Mevlânâ ve Şemseddîn-i Tebrîzî'nin menkıbelerinin bazılarının anlatıldığı nüshada Şems'in menkıbeleri yalnızca birkaç varakla sınırlıdır. Dolayısıyla bu nüshanın *Mahzenü'l-Esrâr*'dan kısaltılarak istinsah edildiği söylenebilir. Bir mecmua içinde 147 varak ve her sayfada 13 satırdan oluşan, 170x125-145x95 mm. boyutlarında, nesih ile yazılı ve Yenikapı Mevlevîhânesi vakfı olduğu belirtilen nüshanın başında kırmızı kalemle *Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ Kaddesena'llâhu Sırrahu'l-A'lâ ve Müntehab ez-Teressülât-ı Hazret-i Mevlânâ* başlığı kayıtlıdır. *Mahzenü'l-Esrâr*, 93a'ya kadar devam eder. 93b-95b arasında Farsça bir eser[35], 98b'den sonraysa nesih ile *Müntehab-ı Teressülât-ı Hazret-i Pîr* başlığıyla Mevlânâ'nın bazı mektupları bulunur. Bu nüshanın diğerinden bir başka farkı da mukaddimesinde II. Murad'a sunulduğuna dair bir ibarenin olmamasıdır. Zaten nüsha diğeri kadar özenle yazılmamış, kırmızı mürekkep kullanılmamıştır. Dolayısıyla *Mahzenü'l-Esrar*'ın, araştırmacıların belirttiği gibi tek nüsha olmadığı, her ne kadar muhtasar olarak yazılsa da bir nüshasının daha olduğu anlaşılmıştır.[36]

---

[33] Temizel, *a.g.m.*, s. 105.

[34] *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*, s. 558. Katalogda eserin adı *Tarcama-i Manāḳıb-i Sulṭān Al-ᶜUlamā va Mavlānā va Şams Al-Dīn Tabrızı* olarak kayıtlıdır.

[35] *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*'nda bunun, Abdullah Ensarî'nin talik kırmasıyla yazılmış Farsça bir münacatı olduğu belirtilir (s. 558).

[36] Nâfiz Uzluk kendisinde de eserin harekeli ve II. Murat namına yazılmış bir nüshanın olduğunu belirtir. bkz. Uzluk, *a.g.m.*, s. 286.

2. Konya'da Mevlânâ türbedarı olan Lokmânî Dede (öl. 925/1519)'nin *Risâle-i Sipehsâlâr* ile *Menâkıbü'l-Ârifîn* çevirisi. 910/1504 yılında II. Bâyezid için *Menâkıb-ı Mevlânâ* adıyla yapılan ve birtakım ilave ve değişiklikler içeren bu çeviri manzumdur. Gölpınarlı, mütercimin Sipehsâlâr'dan ziyade *Menâkıbü'l-Ârifîn*'i esas tuttuğunu belirtir.[37] Sahîh Dede'nin *Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye*'sinde, Lokmânî Dede'nin 889/1493-94 yılında 2 adet menakıb-ı Hz. Mevlânâ'dan intihap edip, manzum menakıp telif edip ism-i padişah yâd ederek tekmil ettiğini belirttiği eser, aynı zamanda Sahîh Dede'nin söz konusu eserinin kaynaklarındandır.[38] Pek çok nüshası bulunan menakıpname Halil Ersoylu tarafından yayımlanmıştır. Araştırmacı kitabında mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış bu tercüme eseri özellikle dilsel açıdan inceler.[39]

3. 18. yüzyılın önemli tıp âlimlerinden Hekimbaşı Gevrekzâde Hâfız Hasan (öl. 1216/1801-02) tarafından 1210/1795 yılında başlanıp aynı yıl bitirilen tercüme (*Tercüme-i Menâkıbü'l-Ârifîn*). Yazar, tercümesinin ön sözünde eseri yazma serüvenini dile getirmiş ve eserine başlayış ve bitiş tarihlerini günü gününe belirtmiştir.[40] Gevrekzâde, Eflâkî'nin ön sözünde yer alan Arapça bölümleri atlamıştır. Ayrıca Kemâl Dede'nin aksine manzum kısımları tercüme etmez.[41] Eserin

---

37 Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 15.

38 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 249. Neşirde Lokmânî Dede'nin, eserini 12 adet menakıptan intihap ettiği belirtilse de bunun yanlış olduğu açıktır.

39 Lokmânî Dede, *Menâkıb-ı Mevlânâ*, haz. Halil Ersoylu (Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK, 2001). Bazı araştırmacılar bu eseri *Menâkıbü'l-Ârifîn* çevirileri başlığı altında sıralamamışlar, ayrıca belirtmeyi tercih etmişlerdir. Bu durum büyük ihtimalle çeviride iki eserin birden kaynak olarak kullanmasından ileri gelir.

40 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 142.

41 *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu,* c. 2, haz. Abdülbâki Gölpınarlı (Ankara: TTK, 1971), s. 222; Yazıcı, "Menâkıbü'l-Ârifîn", s. 114.

Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa no. 511 ve İnebey Yazma ve Eski Basma Eserler Ktp. Genel no. 9460'da kayıtlı nüshaları bulunmaktadır.[42]

4. Yenikapı Mevlevîhânesi'nin şeyhlerinden, Türk musikisi bilgini ve bestekârı Seyyid Nâsır Abdülbâkî Dede (öl. 1236/1820-21)'nin, Mevlevîhânenin aşçıbaşısı ve aynı zamanda amcası Seyyid Ahmed Dede (öl. 1229/1813-14)'nin teşvikiyle yaptığı çeviri (*Tercüme-i Menâkıbü'l-Ârifîn/Tercüme-i Eflâkî*). Eserin ön sözünde mütercim, Gevrekzâde gibi yazılış sürecinden bahseder. Buna göre amcasının ısrarlarıyla 1208/ 1793'de başladığı tercümesini, III. Selim'in eserle ilgilenmesinden sonra hızlandırarak 1212/1797'de tamamlamıştır.[43] Tahsin Yazıcı, mütercimin, ön sözünde aslına sadık kalmakla beraber, bazen anlaşılması güç yerleri açıklar mahiyette ilaveler yaptığını kaydetse de hakikatte eserin bütününe nispetle bu ilavelerin yok denecek kadar az olduğunu belirtir. Nâsır Dede, kaynak eserde (*Menâkıbü'l-Ârifîn*) yer alan Farsça beyitlerin sadece kolay olanlarını çevirmiştir.[44] Eserin müellifin hatt-ı destiyle yazılmış bir nüshası Süleymaniye Ktp. Nâfiz Paşa no. 1126'da kayıtlıdır. Topkapı Sarayı Ktp. III. Ahmed no. 1205'te de bir nüshası vardır. Nâfiz Uzluk eserin bir nüshasının kendisinde olduğunu belirtir.[45]

5. James William Redhouse'ın 1881 yılında yaptığı manzum *Mesnevî* tercümesinin başında yer alan muhtasar İngilizce çeviri.[46] Redhouse ön sözden sonra

---

42 Ahmet Eflaki*, a.g.e.*, s. 142. Süleymaniye Ktp. kataloğunda bu eserin yazarı yanlışlıkla Ahmed Eflâkî olarak gösterilmektedir. Bunun yanında kütüphane kataloglarında yazarın isminin genellikle "Kürekzâde" bazen de "Korkudzâde" şeklinde geçtiği tespit edilmiştir. Son olarak bazı kataloglarda İnebey'deki kütüphanenin adı Bursa Bölge Yazmalar Ktp. olarak geçse de kütüphane yetkililerinden aldığımız bilgiye göre kütüphanenin son ve doğru ismi bu şekildedir.

43 Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 14; Ritter, *a.g.m.*, s. 42; *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları,* s. 444-445.

44 Yazıcı, "Menâkıbü'l-Ârifîn", s. 141.

45 Uzluk, *a.g.m.*, s. 286.

46 Yazıcı, "Menâkıbü'l-Ârifîn", s. 115; *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*, c. 2, s. 223.

eserini, iki ana bölüme ayırmıştır.[47] İlk bölümde *Menâkıbü'l-Ârifîn* tercümesi[48], 2. bölümdeyse yine bir ön sözden sonra *Mesnevî* tercümesi bulunur. İlk ön sözünde mütercim; Mevlânâ, ailesi ve çevresindekileri, Ârif Çelebi'yi, Eflâkî ve eserini tanıtır. "Tarihçi" olarak nitelendirdiği Eflâkî'nin verdiği bazı tarihlerin diğer tarihçilerle uyuşmadığını belirtir. Çevirisi için India Office 1670 numarada bulunan 291 varaklık nüshayı kullanan Redhouse, her bölümün nüshada kaç varak tuttuğunu sıralar. Seçilen ve tercüme edilen menkıbelerin derviş inançlarını, görüşlerini yansıttığını belirtip seçimini genellikle ahlakî değerler ile bilgeliği öğütleyici menkıbelerden yana yaptığını, ancak az da olsa şeriata aykırı nitelikte menkıbelere yer verdiğini söyler. Eserde Bahâ Veled'den 13, Burhâneddîn Tirmizî'den 6, Mevlânâ'dan 94, Şems-i Tebrîzî'den 19, Salâhaddîn'den 3, Hüsâmeddîn Çelebi'den 16, Sultan Veled'den 5 ve Ârif Çelebi'den 2 menkıbe seçilerek tercüme edilmiştir. 9. bölüm "Genealogy of Jelālu'd-Dīn, Rūmī (Mevlânâ'nın Soyağacı)" başlığını taşır. Dikkati çeken mütercimin Eflâkî'nin 9. bölümde anlattığı Çelebi Âbid'in menkıbelerinden seçme yapmamasıdır. Bölümlerde dipnotlarla çeşitli açıklamalar yapar; bunlarda okuyucusunu bazı Farsça kelimeler, hadis ve ayetler, eserde geçen

---

47 Kitabın tam künyesi şöyledir: Mevlānā (Our Lord) Jelālu-'d-Dīn, Muhammed, er-Rūmī, *The Mesnevī (Usually Known As The Mesnevīyi Sherīf, or Holly Mesnevī) Book The First (Together With Some Account of The Life and Acts of The Author, of His Ancestors, and of His Descendants; Illustrated by a Selection of Characteristic Anecdots, As Collected By Their Historian, Mevlānā Shemsu-' d-Dīn Ahmed, El Eflākī, El ᶜĀrifī)*, translated, and the poetry versified by James W. Redhouse (London: Trübner&CO., 1881).
Biz bu kitaba internet ortamından ulaştık. Burada verdiğimiz tüm bilgiler şu adresten alınmıştır: http://www.sacred-text.com/isl/mes/index.htm [22 Nisan 2010]. Adreste ayrıca kitabın tüm metni, künye bilgileri ve sayfa numaralarıyla birlikte mevcuttur. Kaynaklarda bu çeviri hakkında hiçbir bilgi bulunmadığından eseri etraflıca tanıttık.

48 İlk bölümün kapak sayfasında şu başlık bulunmaktadır: *Selected Anectodes from the From The Work Entitled The Acts of The Adepts (Menāqıbu'l ᶜĀrifīn)*, by Shemsu-d'Dīn Ahmed, El Eflākī. 1. bölümün ilk dipnotunda mütercim, Eflâkî'nin, eserinin ismiyle Ârif Çelebi'ye gönderme yaptığını söylemektedir (bkz. *a.g.e.*, s. 3).

tarihî, dinî şahsiyetler ve mekânlar hakkında bilgilendirir. Kaynak metinde yer alan manzum parçaların tercümesini de manzum olarak yapmıştır.[49]

6. Clement Huart'ın 1918 ve 1922 yıllarında *Les Saints des Derviches Tourneurs* adıyla yaptığı iki ciltlik Fransızca çeviri ve bu çevirinin Naci Fikret Baştak tarafından yapılan eksik tercümesi. Araştırmacılar Huart'ın eserinin büyük yanlışlarla dolu olduğu konusunda hemfikirdir.[50] Ancak Yazıcı bunun, aslındaki neredeyse tüm beyitlerin çevirisini içermesi açısından o zamana dek yapılan en tam çeviri olduğunu belirtir.[51] Baştak, Huart'ın Fransızca çevirisini *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in bir nüshasıyla karşılaştırıp tercüme etmiştir. 1939 ve 1942 yılları arasında *Konya Dergisi*'nde yayımlanan tercüme ilk üç bölümü ihtiva eder.[52]

7. Tahsin Yazıcı tarafından *Âriflerin Menkıbeleri* adıyla iki cilt hâlinde yapılan tercüme. İlk olarak 1953 yılında yayımlanan bu eser, çok defalar basılmış ve her baskıda mütercim bazı değişiklik, düzeltme veya eklemelerle eserini yeniden şekillendirmiştir. Bu tez çalışmasında *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in, yine Tahsin Yazıcı tarafından hazırlanıp yayımlanan Farsça metni[53] yanında MEB yayınlarından 2001'de çıkan iki ciltlik çevirisi kullanılmıştır. Yeri gelmişken bu baskının pek çok dizgi hatası barındırdığını ve özellikle *Kur'ân*'dan verilen ayet numaralarında çoğunlukla yanlışlıklar yapıldığını söylemek gerekir. Bizim çalışmamız devam

---

[49] British Library katalog taraması sonucunda bu eserin 1. bölümünün Idries Shah'ın bir ön sözüyle *Legends of The Sufis: Selected Anectodes from the From The Work Entitled The Acts of The Adepts (Menāqıbu'l ᶜĀrifīn)* (London: Theosophical Publishing House, 1976) adıyla 125 sayfalık ayrı bir basımının yapıldığını gördük.

[50] Uzluk, *a.g.m.*, s. 286; Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 146-147.

[51] Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 147.

[52] Yazıcı, "Menâkıbü'l-Ârifîn", s. 114; Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 144.

[53] Şams Al-Dīn Aḥmad Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *Manāḳib Al-ᶜĀrifīn (Metin),* c. 1 ve 2, 2. bs, yayınlayan: Tahsin Yazıcı (Ankara: TTK, 1976 ve 1980).

ederken, 2006 yılında eser Kabalcı yayınlarından tek cilt hâlinde yayımlanmıştır. Bu yayının önemli özelliği "Dizin"e sahip olmasıdır.

Elimizdeki baskıda birinci cildin ön sözünde Yazıcı, Eflâkî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verdikten sonra *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in kaynakları ile tercümelerini incelemiş ve bunlar ile *Menâkıbü'l-Ârifîn* arasındaki paralellik ve farklılıkları dile getirmiştir. Eserin tercümesine esas teşkil eden nüshaların tanıtımı ve bibliyografyadan sonra eserin ilk iki bölümünün ve 3. bölümün büyük kısmının çevirisi gelir. 2. cildin ön sözünde *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de adı geçen tarihî kişiler hakkında geniş bilgiler ile Konya'da Mevlânâ Dergâhı'ndaki postnişinlerin isimleri yer alır. Bundan sonra 3. bölümün kalan kısmı ile 4-10. bölümler bulunmaktadır. Her iki cildin sonunda "Açıklamalar" kısmı bulunur. Tercümede menkıbelere parantez içinde numaralar verilmiş, eserde geçen beyitler de metni verilmeden çevrilmiştir. Tahsin Yazıcı, kaynağını belirleyebildiği beyitleri dipnotlarda göstermiştir.

8. Ayasofya Ktp. 3462'de bulunan ve yazarı bilinmeyen *Menâkıbü'l-Ârifîn ve Merâtibü'l-Kâşifîn* adlı kısaltılmış tercüme. Ritter ve ona atıfla Gölpınarlı'nın bahsettiği[54] bu tercümeye Tahsin Yazıcı değinmemiştir. Agâh Sırrı Levend, bu çevirinin yazarının Mehmed b. Hüseyin b. Ahmed El-Ma'rûf Bahâ-i Veled olduğunu[55] söyler; ancak bu eserin yazarı değil, ilk bölümün başlığının bir kısmıdır. *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*'nda "Mevlânâ'nın hâl tercümesi" olduğu söylenen eserin, müellifi bilinmeyen Farsça yazılmış bir kitabın tercümesi olduğu söylenir.[56] Süleymaniye Ktp.'de yaptığımız incelemelerde bir mecmua içinde ve 117 varak olduğunu gördüğümüz eserin ismi

---

54 Ritter, *a.g.m.*, s. 48; Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 14.

55 Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi (Giriş)*, c.1, 3. bs. (Ankara: TTK, 1988), s. 427.

56 *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*, s. 538.

Kitâb-ı Menâkıbü'l-Ârifîn ve Merâtibü'l-Kâşifîn olarak kaydedilmiştir. *Menâkıbü'l-Ârifîn* yalnızca ilk üç bölümün çevirisini ihtiva eden eserin mukaddimesinde yazılma sebebi anlatılır. Buna göre bir mecliste dostlar arasında Mevlânâ'nın Farisî menakıbı okunur. Âşıklar gönülden dinlerken bazı yâran âh edip nara atar. Bir niçe âşık-ı sadık: "Bu kitap Farisîdir, bazı ümmî kimseler anlamayıp ondan şevk almazlar. Ne olaydı Türkçeye tercüme olunaydı. Böylece sadık muhipler dahi Mevlânâ'nın kerametlerini öğrenebilirdi." der. Kendisinin de bu mecliste hazır olduğunu belirten yazar, yâranın kendisine baktığını ve bu işi yapmasını istediklerini belirtir. O da onlardan dua isteyip Allah'ın lütfuyla eseri Farisîden Türkçeye tercüme eder, tercümesine *Menâkıbü'l-Ârifîn ve Merâtibü'l-Kâşifîn* adının verildiğini belirtir. Yazılış tarihi bilinmeyen eser, *Menâkıbü'l-Ârifîn*'den farklı olarak Miraç hadisesi ve Hz. Ebubekir'in ele alındığı bölümlerle başlar. Mevlânâ'nın soyu Hz. Ebubekir'e dayandırılır. Eserde manzum bölümler de bulunmaktadır.

Bunların dışında *TÜYATOK*'a göre Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi 05 Ba 616 numarada Abdüllatîf b. Sinân (öl. 982/1574-75)'ın *Terceme-i Menâkıbü'l-Ârifîn* adlı eseri bulunmaktadır. 316 varaktan oluşan nüsha sondan eksiktir ve başında Abdizâde Mehmed Efendi'nin vakıf kaydı vardır.[57] Ancak Abdüllatîf b. Sinân'dan bahseden kaynaklarda onun böyle bir eserinin olduğu belirtilmediği gibi *Menâkıbü'l-Ârifîn* tercümelerini sıralayan araştırmacılar da bu eserden söz etmemişlerdir.[58] Bununla birlikte Abdüllatîf Dede'nin, *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in Farsça yeniden yazımı olan *Sevâkıb-ı Menâkıb*'ı tercüme eden Derviş Mahmud'un üstadı olmasının ve Mahmud'un tercümesinin başında ona 15 yıl hizmet ettiğini

---

57 *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 05/4 (Amasya Bayezid İl Halk Kütüphanesi)*, haz. Faruk Alp v.d. (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1995), s. 190.

58 Bunun tek istisnasını Ali Temizel'in makalesi oluşturur. Yazar, bu bilgiyi www.yazmalar.gov.tr'den almıştır.

belirtmesinin[59] araştırmacıları yanıltabileceği düşüncesi, acaba bu eser gerçekten Abdüllatîf Dede'ye mi ait, sorusunu sormamıza neden oldu. Her ne kadar nüshayı görme şansımız olmasa da yaptığımız katalog taramalarıyla iki eserin başlangıç cümlelerini karşılaştırdık. Sonuçta bu nüshanın Mahmud Dede'nin eseriyle aynı şekilde başladığını gördük ve bu eserin de *Tercüme-i Sevâkıb*'ın onlarca nüshasından biri olduğu sonucuna vardık.[60] Ancak kesin bir yargı için elbette ki nüshanın görülmesi zorunludur.

Menâkıbü'l-Ârifîn ve tercümelerinden bahseden kaynaklar, onun "yeniden yazım"ı, "kısaltarak yazım"ı ya da "özet"i denilen eserlerden de bahsederler ki biz de burada bir silsile oluşturulabilmesi açısından bu eserlere kısaca değineceğiz.[61]

Öncelikle çoğu kaynakta bahsedilmeyen ancak Pakistanlı Ârif Nevşâhî'nin makalesinde bahsi geçen *Hulâsatü'l-Menâkıb* adlı eserden söz etmek gerekir. Buna göre "Muînü'l-fukarâ" lakabıyla anılan ve en meşhur eseri Buhara mezarları

---

59 Derviş Mahmûd-ı Mesnevîhan, *Sevâkıb-ı Menâkıb [Günümüz Türkçesi]*, haz. Hüseyin Ayan v.d. (Konya: Rûmî, 2007), s. 16.

60 Bu karşılaştırma için http://www.yazmalar.gov.tr [2 Mayıs 2010] adresinde Abdüllatîf Dede'ye atfedilen ve 05 Ba 616'da bulunan eser ile Derviş Mahmud'un eserinin 37 hk 1180'de bulunan nüshaları kullanıldı. Bunun yanı sıra eserin Süleymaniye Ktp.'de bulunan pek çok nüshasına da bakıldı.

61 Tercüme, yeniden yazım, özet gibi kavramlar Divan edebiyatı söz konusu olduğunda henüz tam olarak sınırları belirlenememiş, tanımlanamamış kavramlardır. Çoğu zaman bu kavramların iç içe geçtiği görülür. Örneğin tercüme eserler "yeniden yazım" hatta "telif" olarak nitelendirilebilmektedir. Bunun yanı sıra *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da olduğu gibi bir eserin hem tercüme hem özet olması mümkündür. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Zehra Toska, "İleriye Yönelik Araştırmalarla İlgili Olarak Eski Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Olan Tercüme Metinleri Değerlendirmelerde İzlenecek Yöntem/ler Ne Olmalıdır?", *Journal of Turkish Studies TUBA Agâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı I,* sy. 24. (2000), s. 291-306; Walter Andrews G., "Starting Over Again: Some Suggestions for Rethinking Ottoman Divan Poetry in the Context of Translation and Transmission", *translation: (re)shaping of literature and culture*, ed. Saliha Paker (İstanbul: Boğaziçi Üniversity Press, 2002), s. 15-40; Cemal Demircioğlu, "Osmanlı Çeviri Tarihi Araştırmaları Açısından '*Terceme*' ve '*Çeviri*' Kavramlarını Yeniden Düşünmek", *Journal of Turkish Studies TUBA Cem Dilçin Armağanı I,* 33/I (2009), s. 159-177. Burada araştırmacıların *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in tercüme ve yeniden yazımlarını sıralarken Türkçe (İngilizce, Fransızca da dâhil olmak üzere) ve Farsça olmalarına dikkat ettikleri aşikârdır.

hakkındaki *Târîh-i Mollazâde* olan Ahmed b. Mahmud, *Menâkıbü'l-Ârifîn*'i Farsça olarak özetlemiştir.[62] Müellif ön sözünde bu durumu şöyle belirtir:

> Bu, *Menâkıbu'l-ârifîn* kitabından, yüzden biri, çoktan azı olarak seçilmiş birkaç kelimedir. O kitaptan bu seçmenin (özetin) yapılmasının sebebi, onun kelimelerinde zorlama ve sözü uzatma durumunun çok olması, bu sebeple zâhir ehlinin kötüleme dilini uzatıp eleştirmiş olmalarıdır. Bunun üzerine bu fakîr Mevlânâ'nın büyük âilesinin güzel hâllerinden bir kısmını anlatmak niyetiyle bu eseri kaleme aldı ve ona *Hulâsatü'l-menâkıb* adını verdi."[63]

Nevşâhî, kitaplarının mukaddimelerinde Hâce Muhammed Pârsâ-yı Buharayî (öl. 822/1419)'nin müridi olduğunu söyleyen Ahmed b. Mahmud'un hicrî 9. asrın başında yaşadığı ve eserini telif ettiği sonucuna varmıştır.[64] Dolayısıyla *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in ilk tercümesi (*Mahzenü'l-Esrâr*) ile birlikte ilk "hülasa"sının da daha 15. yüzyılda yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu özet, aslı gibi 10 bölümden oluşur. Nevşâhî *Hulâsatü'l-Menâkıb*'ın Süleymaniye Ktp. Darülmesnevi no. 362'de bir mecmua içinde 1b-98b varakları arasında olduğunu belirtir.[65] Biz kütüphanede yaptığımız çalışmalar sonucunda eserin bir nüshasının daha olduğunu fark ettik. Buna göre Lala İsmail no. 157'de bulunan eser bir mecmua içinde, 68b-110a varakları arasındadır. 260x160-190x110 mm. boyutlarında, 25 satırdan oluşur. Bu, Darülmesnevi'dekine göre daha sade bir nüshadır. Darülmesnevi'deki nüshada ser-levha, altın yaldızlı çerçeve bulunurken bu nüshada bunlar yoktur, özensizce kaleme alınmıştır.

---

[62] Ârif Nevşâhî, "Sevâkıbu'l-Menâkıb-ı Evliyâullah: Mevlânâ ve Mevlevîlik Hakkında Unutulmuş Bir Kaynak", çev. Necdet Tosun, *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi Tasavvuf*, sy. 14. (Mevlânâ Özel Sayısı) (2005), s. 698.

[63] *a.g.m.*, s. 698.

[64] *a.g.m.*, s. 698.

[65] *a.g.m.*, s. 698.

İkinci olarak İranlı Abdülvahhâb b. Celâleddîn Muhammed el-Hemedânî (öl. 954/1547-48) 947/1540-41'de[66] *Menâkıbü'l-Ârifîn*'i kısaltarak Farsça *Sevâkıbü'l-Menâkıb-ı Evliyâullah*[67] adlı eseri yazmıştır. Yazar mukaddimesinde eseri hakkında "tashih" ve "telif" kelimelerini kullanırken[68] kaynaklar bu eserden bahsederken farklı tanımlamalar yapar. Öncelikle Esrar Dede " Ḫuṣūṣā menāḳıb-ı şerīfleri mufaṣṣal u meşrūḥ olup ibtidā ḳalem-keş-i ās̱ār-ı Mevleviyye olan Mecdü'd-dīn Sipehsālār menāḳıbını Aḥmed Eflākī ẕeyl ü tafṣīl itdügi gibi bunlar daḫi *Menāḳıb-ı Eflākī*'yi tavżīḥ u taṭvīl buyurmışlardur." der.[69] F. Nâfiz bu eseri "Eflâkî'nin kısaltılmış nüshaları" başlığı altında anlatırken[70], Yazıcı "aslından ihtisar edilerek yeniden yazılan"[71] ibaresini kullanır. Gölpınarlı da benzer şekilde *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in "kısaltılarak Farsça bir kere daha yazıldığını"[72] ifade eder. Ritter'in makalesinin çevirisinde eserin "özet" olduğu[73], Nevşâhî'ninkinde ise *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in gözden geçirilip süslenmiş (özetlenmiş) versiyonu olduğu[74] belirtilmektedir. Eser bir mukaddime, dokuz zikir (bölüm) ve bir hatimeden oluşur. Hemedânî, mukaddimesinde *Menâkıbü'l-Ârifîn*'i yeniden gözden geçirip tanzim etmesinin

---

66 Uzluk'un verdiği 945 tarihi yanlıştır. bkz. Uzluk, *a.g.m.*, s. 287.

67 Müellif mukaddimesinde bu ismin eserin yazım tarihini haber verdiğini belirtmektedir. bkz. Nevşâhî, *a.g.m.*, s. 701. Bekir Şahin eserinin Ön söz'ünde *Sevâkıbü'l-Menâkıb-ı Evliyâullâh* adının bu eserin Mahmud Dede tarafından yapılan tercümesine ait olduğunu söylese de ilerleyen sayfalarda hatasını düzeltmiştir. Zira Hemedânî mukaddimesinde eserin adını açıkça belirtmiştir. bkz. Bekir Şahin, *Sevâkıb-ı Menâkıb (Hazret-i Mevlâna'dan Menkıbeler)* (Konya: Rûmî, 2006), Ön söz ve s. 13-14.

68 Nevşâhî, *a.g.m.*, s. 701.

69 Esrar Dede, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye (İnceleme-Metin)*, haz. İlhan Genç (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2000), s. 340.

70 Uzluk, *a.g.m.*, s. 287.

71 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 144.

72 Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik,* s. 15.

73 Ritter, *a.g.m.*, s. 43.

74 Nevşâhî, *a.g.m.*, s. 701.

gerekçelerini açıklamaktadır. Buna göre *Menâkıbü'l-Ârifîn*'deki kötü hikâye türleri, anlamsızca tekrarlanan beyitler, bıktıran ibareler, ifadelerin karışıklığı, irtibatsızlık ve uygunsuzluk, küfür ve zındıklık ile yorumlanabilecek hikâyeler Hemedânî'yi bu eseri yazmaya itmiştir.[75] Bunlar bir anlamda *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in noksanlarını saymaktır; fakat yazar amacının bu olmadığını, tashihte başarılı olmakla birlikte asıl metinde kastedilen manayı (ve inceliği) yakalayamamış olabileceğini söyler. Buna rağmen zarif bir insanın kendisine: "Şeyh Ârifî senin için bu müsveddeyi toplamış ve temize çekesin diye bırakmış." dediğini de belirtmeden edemez.[76] Dokuz Mevlevî büyüğünü anlatıldığı dokuz bölümden sonra gelen hatimede de bu kitabın tarifi, bitiş tarihi ve münacat bulunur.[77] Eserin Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Emanet Hazinesi no. 1194, Süleymaniye Ktp. Fatih no. 2865, Nâfiz Paşa no. 1130 ve Âşir Efendi no. 154'te kayıtlı nüshalarından başka Tahran ve Londra'da da yazma nüshaları bulunmaktadır.[78]

Menâkıbü'l-Ârifîn gibi *Sevâkıbü'l-Menâkıb* da rağbet görmüş ve tercümeleri yapılmıştır. Eser ilk olarak Konyalı Derviş Senâî Halil (öl. 950/1543-44) tarafından bazı değişikliklerle çevrilir ve Kanunî Sultan Süleyman'a sunulur. 947/1540-41'de yazılan *Sevâkıbü'l-Menâkıb*'ın bu kadar kısa süre içinde tercüme edilmesi eserin döneminde ilgi çekici bulunduğunun bir göstergesidir. Bu tercümenin pek fazla şöhret bulmadığı anlaşılmaktadır. Esrar Dede, bunun nedenini "Mes̱nevī-ḫ^{v}ān Maḥmūd Dede terceme-i celīlesinüñ vefret-i nesḫ ve kes̱ret-i şuyū^{c}ı" olarak açıklayıp nüshalarının bazı kütüphanelerde mevcut olduğunu belirtir.[79] *İstanbul Kütüphaneleri*

---

75 *a.g.m.*, s. 701.

76 *a.g.m.*, s. 701.

77 *a.g.m.*, s. 703.

78 *a.g.m.*, s. 705-706.

79 Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 92.

Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları'nda bu tercümenin Mevlânâ ile Sultanü'l-ulema, Şems-i Tebrîzî ve Salâhaddîn-i Zerkûb'un menkıbelerine münhasır kaldığı, bu bakımdan kısmen tercüme sayılabileceği kayıtlıdır. Ayrıca Esrar Dede'nin aksine, üslup itibariyle Mahmud Dede'nin tercümesinden yüksek olduğu belirtilir.[80] Eserin Hâlet Efendi Mülhakı 49 numarada kayıtlı tek nüshası bulunmaktadır.[81] Nüshanın başında *Menâkıb-ı Mevlânâ* başlığı kayıtlıdır. Sebeb-i telifte Mevlânâ övgüleri içeren manzum parçalar yer alır. Bu parçalardan birinde (3a) şu beyit geçer:

Medḥüñi yazdı Ṣenāyī dāyim oḳur ḫalḳ anı
Olmadı pinhān būy-ı nāfe-i Tātār gül

Mesnevihan Derviş Mahmud (öl. 1010/1601-02) da eseri *Tercüme-i Sevâkıb* ismiyle Türkçeye çevirir. Eserde yer alan mukaddimeye göre şair, "Hemedanlı Abdülvahhâb b. Muhammed'in, Şeyh Ahmed Eflâkî'nin, mürşidi olan Çelebi Feridüddîn Ârif Hazretlerinin iltifat ve işaretleriyle derlediği *Âriflerin Menkıbeleri* (*Menâkıbü'l-Ârifîn*) adlı kitabından seçip *Sevâkıb* adı ile adlanan şerefli kitabından, âriflerin kutbu Hz. Mevlânâ Celâleddîn'in evliyalığını beyan eden kerametlerinden bazılarını

---

80 *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*, s. 519.

81 Kütüphane kataloğunda eserin yazarı olarak Lokman b. Hüseyin görünse de yankâğıtta ve 1a'da eserin Senâî Dede'nin "telif"i olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Galata Mevlevîhânesi vakfı olduğuna işaret edilir. Buna rağmen bu eserin nüshaları ve hatta günümüze ulaşıp ulaşmadığı hakkında çok farklı/çelişkili iddialar olduğunu belirtelim. Nevşâhî, adı geçen makalesinde Derviş Halil'in eserinin hem tam metin çevirisi hem de başarılı olmadığı için nüshalarının günümüze ulaşmadığını belirtir (s. 706). Bekir Şahin de adı geçen kitabının farklı kısımlarında farklı iddialar öne sürer. Buna göre önce Hâlet Efendi Mülhakı no. 49 ve 50'ye kayıtlı eserlerin Senâî'ye ait olduğunu söylerken (s. 11) sonra Nevşâhî gibi, Senâî'nin tercümesinin hem tam bir metin çevirisi olmadığı, hem de pek başarılı görülmediği için nüshalarının günümüze ulaşmadığını ifade eder (s. 33). Gölpınarlı bir nüshasının Hâlet Efendi Mülhakı 50 numarada kayıtlı olduğunu belirtir (*Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 15); Ali Temizel buna ek olarak Manisa İl Halk Ktp. Genel no. 7233'te de eserin bir nüshasının olduğunu söyler (bkz. *a.g.m.*, s. 98). Fakat her iki nüsha da Derviş Mahmud'un çevirisidir. Ritter (*a.g.m.*, s. 43) ve Uzluk (*a.g.m.*, s. 288) ise Hâlet Efendi no. 49'daki eserin Senâî'ye ait olduğunu belirtir. Biz de bibliyografyada eseri kütüphane kataloğuna uyarak değil, doğru şekliyle kaydettik.

seçerek" tercüme etmiş ve III. Murad'a yollamıştır. Sultan, Zeyrek Ağa vasıtasıyla Derviş Mahmud'a Konya'ya gidip "seçerek tercüme eylediği *Menâkıb-ı Sevâkıb*'ı erlerin himmetiyle tamamıyla Türkçeye çevirmesini", bitirince padişaha getirmesini söyler. Tekrar Konya'ya dönen yazar da bundan sonra 998 zilkadesinin başlarından itibaren (Eylül 1590) eseri çevirmeye başlamıştır.[82] Eserine *Tercüme-i Sevâkıb* adını verip dokuz bölüme ayırdığını ve her bir bölümde bir şahsın hâllerini fasıllarıyla anlattığını söyleyen Derviş Mahmud eserini hattata yazdırıp minyatürlerle süsletir. Bazı araştırmacılar Hemedânî'nin eserinin 10 bölüm ve her bölümün iki fasıldan meydana geldiği hâlde Mahmud Dede'nin eserini dokuz bölüme ayırdığını söyler.[83] Oysa daha önce de değinildiği gibi *Sevâkıbü'l-Menâkıb-ı Evliyâullah* temelde dokuz bölümden oluşur. Anladığımız kadarıyla araştırmacılar Mahmud Dede'nin ön sözünde "Mevlânâ Celâleddîn'i, Hemedanlı Abdülvahhâb'ın beyanına göre, on bölüme, her bölümü ikişer fasılla beyan eyledim."[84] şeklindeki ifadesinden yola çıkarak böyle bir hataya düşmüşlerdir ve bu yanlış yargı bu şekilde yayılmıştır. *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*'nda mütercimin, eserini, *Sevâkıb*'dan tercüme ettiği halde bap ve fasıl tertiplerini ona göre değil, onun da aslı olan *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in tertibine uydurduğu"[85] söylenilse de bu yanlıştır. Zira *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de bölümler olmasına rağmen fasıllar yoktur.

---

82 Derviş Mahmûd-ı Mesnevîhan, *a.g.e.*, s. 16-17. Gölpınarlı ve ona atfen Bekir Şahin sehven bu tarihin eserin bitiş tarihi olduğunu söylemektedir. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 15. ve Bekir Şahin, *a.g.e.*, s. 11.

83 Derviş Mahmûd-ı Mesnevîhan, *a.g.e.*, Sunuş; Süheyl Ünver, *Sevâkıb-ı Menâkıb (Mevlâna'dan Hatıralar)* (İstanbul: Organon, 1973), s. 5.

84 Derviş Mahmûd-ı Mesnevîhan, *a.g.e.*, s. 18.

85 *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*, s. 471.

Seksene yakın nüshası bulunan eserin Newyork Pierpont Morgan Library M. 466'daki[86] ve Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan no. 1479'de bulunan nüshaları minyatürlü olmaları açısından önemlidir. Araştırmacılar Morgan Library'deki nüshanın müellifin yazdırıp minyatürlettiği nüsha olduğunu düşünmektedirler.[87] Hüseyin ve Gönül Ayan ile Erdoğan Erol eseri özellikle Konya Mevlânâ Müzesi'ndeki en hacimli nüshadan yararlanarak günümüz Türkçesine aktarmışlardır.[88] Süheyl Ünver 1973 yılında Topkapı Sarayı Müzesi Ktp.'de bulunan nüshayı minyatürleriyle birlikte *Sevâkıb-ı Menâkıb (Mevlânâ'dan Hatıralar)* adıyla yayımlamıştır.[89] Bekir Şahin de *Sevâkıb-ı Menâkıb (Hz. Mevlâna'dan Menkıbeler)* adlı eserinde Topkapı Sarayı nüshasında yer alan minyatürlerin menkıbelerini seçerek aktarır.[90] Bu iki çalışma arasındaki tek fark Şahin'in Türkiye kütüphanelerinde ulaşabildiği tüm *Sevâkıb-ı Menâkıb* nüshalarının tavsifini vermiş olmasıdır.[91] Eserin bu kadar çok nüshası olması döneminde çok sevilip okunduğunun göstergesidir. Nâfiz Uzluk eserin dilinin çok akıcı, çekici ve güzel olduğunu söyler.[92]

Bunlardan başka Gölpınarlı *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*'nda Ayasofya Ktp. no. 2053'te kayıtlı bir mecmuada *Sevâkıb*'ın bir hülasası olduğunu belirtir.[93] Nevşâhî, Ritter'den duyduğu bu eserin 836/1432-33'te istinsah

---

86 Ünver eserin M. 476'da bulunduğunu belirtse de (bkz. Ünver, *a.g.e.*, s. 2.) katalogda eser bu numarayla kayıtlıdır.

87 *a.g.e.*, s. 2.

88 Derviş Mahmûd-ı Mesnevîhan, *a.g.e.*

89 Ünver, *a.g.e.*

90 Şahin, *a.g.e.*

91 Eserin Newyork Morgan Library'de bulunan minyatürlü nüshasının temel alındığı "Osmanlı Minyatüründe Mevlânâ'nın Yaşam öyküsü: *Tercüme-i Sevâkıb-ı Menâkıb* Nüshaları" adlı sanat tarihi tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Akademisi doktora öğrencisi Hesna Haral tarafından hazırlanmaktadır.

92 Uzluk, *a.g.m.*, s. 287.

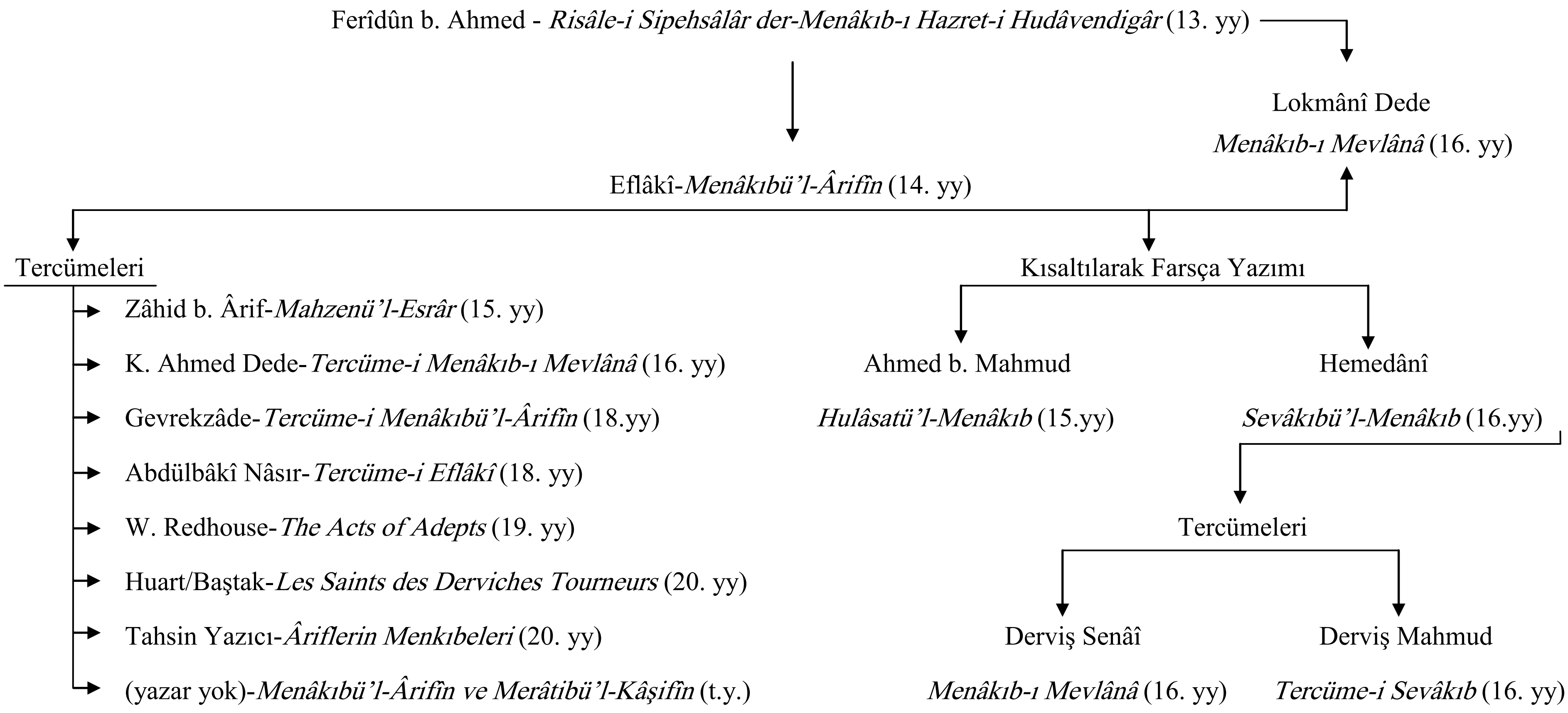
93 *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*, c. 2, s. 223.

edilmesinden dolayı *Sevâkıb* özeti olamayacağını belki de *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in özeti olduğunu söyler.[94] Tarafımızdan da Süleymaniye Ktp.'de görülen eser, *Muhtasar der-Menâkıb-ı Mevlânâ Celâleddîn* adıyla kayıtlıdır ve mecmuanın 60b-158b varakları arasında bulunur. Menkıbeler "hikâyet-i evvel, hikâyet-i düvüm" gibi başlıklarla ayrılmıştır. Farsça olan bu eser hakkında daha fazla bilgi için detaylı bir araştırma yapmak gerekir.

Menâkıbü'l-Ârifîn'in silsilesini daha net ortaya koymak için şöyle bir şema çizilebilir:

---

94 Nevşâhî, *a.g.m.*, s. 707.

Şema 1: *Menâkıbü'l-Ârifîn* Silsilesi

II. BÖLÜM

YENİKAPI'DAN GÖRÜNEN KEMAL: DERVİŞ RUHLU ŞEYH KEMÂL AHMED DEDE

16. yüzyılın önemli mutasavvıf, mütercim, şair ve Bursalı Mehmet Tahir'in ifadesiyle de tarih bilginlerinden olduğu anlaşılan Kemâl Ahmed Dede'nin yaşamıyla ilgili olarak kaynaklarda oldukça farklı bilgilere rastlanmaktadır. Şairin dede ve babasının isimleri, doğum ve ölüm tarihleri çeşitli kaynaklarda çeşitli şekillerde yer alır. Dolayısıyla bu bölümde Kemâl Ahmed Dede'nin hayatının bazı noktaları hakkında kesin bilgiler verilemeyecek ancak çeşitli kaynak eserlerin rivayetleri nakledilecektir.

Kemâl Ahmed Dede'nin yaşamını temel olarak üç birincil kaynaktan takip etmek mümkündür:

> Sâkıb Mustafa Dede (öl. 1148/1735-36)'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*'ı,
> Esrar Dede (öl. 1211/1796-97)'nin *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*'si,
> Sahîh Ahmed Dede (öl. 1229/1813-14)'nin *Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye*'si.

Bunlar verdikleri bilgiler açısından değerlendirilecek olursa, Sâkıb Dede'nin eserinin daha geniş kapsamlı olmakla birlikte Esrar Dede'nin tezkiresiyle paralel bir anlatıma sahip olduğu görülür. Sahîh Ahmed, Kemâl Ahmed Dede'nin hayatını tarihler de vererek ilk ikisinden daha ayrıntılı ve farklı şekilde kaleme almıştır. Ancak yeri geldiğinde belirtileceği gibi verilen bu tarihlerin bazılarının dönemin diğer

kaynaklarıyla uyuşmadığı da tespit edilmiştir.[95] Diğer birincil ve ikincil kaynaklar da bu eserlerden -özellikle Esrar Dede'den- alınmış bilgileri ihtiva eder. İhtifalci Mehmed Ziya (öl. 1930)'nın Yenikapı Mevlevîhânesi'nin tarihçesi ile şeyhlerini konu edinen *Yenikapı Mevlevîhânesi* adlı eseri Kemâl Ahmed Dede hakkında birincil kaynaklarda yer alan farklı bilgilere dikkat çekmesi açısından önemlidir.

Hayatı

Kemâl Ahmed Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* yazarı Sâkıb Mustafa Dede'nin anlatımıyla "fi'l-aṣl ḫāk-zād-ı Aḳşehrevī Şeyḫ Sināne'd-dīn Mevlevī"[96], Esrar Dede'ninkiyle ise "Aḳşehir ḫāk-i pākinden ḳudemā-i tarīḳat-i Mevleviyyeden Şeyḫü'd-dīn Dede ḥażretlerinüñ"[97] evlâd-ı kirâmından İzzeddin Dede'nin oğludur. *Sefîne*'de İzzeddin Dede "kibār-ı erbāb-ı şühūd ve mükāşefeden ᶜİzze'd-dīn-nām şeyḫ-i büzürgvār"[98] şeklinde anlatılır. Bu iki eser, dedesinin ismi farklı olsa da

---

95 Bu eserin bilimsel değeri üzerinde çok fazla araştırma yapılmamakla birlikte Dr. Mustafa Erdoğan da Mevlevîlik tarihi açısından önemli bu eserin içindeki bazı tarihlerde kimi zaman yanlışlara da rastlandığını belirtmektedir. Daha geniş bilgi için bkz. Mustafa Erdoğan, "Yenikapı Mevlevîhânesi'yle İlgili Kaynaklara Bir İlâve: Kemâleddin Efendi'nin *Terâcim-i Ahvâl*'i", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, sy. 47. (Güz-2008), s. 159.

96 Sâkıb Mustafa Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, c. 2, tashih: Mehmed Ârif Paşa (Kahire: Matba'a-i Vehbiyye, 1283[1866-67]), s. 64. Eser, bundan sonra *Sefîne* adıyla anılacaktır. Bunun yanı sıra Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. 5, haz. Mehmet Akkuş ve Ali Yılmaz (İstanbul: Kitabevi, 2006), s. 230; Nezihe Araz, *Anadolu Evliyâları* (İstanbul: Fatiş, 1958), s. 306 ve İhtifalci Mehmed Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, haz. Murat A. Karavelioğlu (İstanbul: Ataç, 2005), s. 71; Mustafa Necati Bursalı, *İstanbul ve Anadolu Evliyâları II* (İstanbul: Tuğrâ, 1990), s. 208 adlı eserlerde de şairin dedesinin ismi bu şekilde verilmiştir.
Burada Mehmed Ziya'nın eseriyle ilgili şunu belirtmekte fayda var: Yazarın *Merâkiz-i Mühimme-i Mevleviyyeden Yenikapu Mevlevîhânesi* (İstanbul: Darü'l-Hilâfeti'l-Aliyye, 1329 [1911]) adlı eseri ilk olarak Yavuz Senemoğlu tarafından (İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, t.y.) neşredilse de bu yayında pek çok eksiklik ve yanlışın olması nedeniyle biz eserin aslıyla karşılaştırmak kaydıyla yukarıdaki baskısını kullanmayı tercih ettik.

97 Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 441-42. Ayrıca Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, nşr. Rifat (İstanbul: Âlem Matbaası, 1309[1891-92]), s. 202 ve Mehmet Nâil Tuman, "Kemâl", *Tuhfe-i Nâilî: Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri II,* haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatcı (Ankara: Bizim Büro, 2001), s. 861 bu bilgiyi Esrar Dede'den almışlardır.

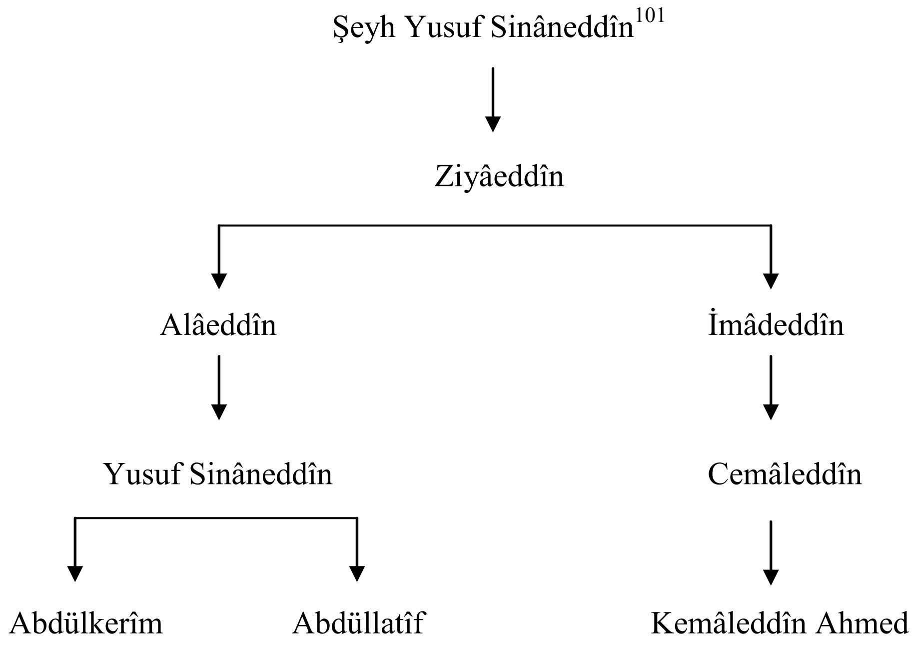
98 Sâkıb Mustafa, *a.g.e.*, c. 2, s. 64.

Kemâl Ahmed'in İzzeddin Dede'nin oğlu olduğu konusunda hemfikirdir. Bağdatlı İsmail Paşa da *Hediyetü'l-Ârifîn, Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn* adlı eserinde "Kemāl Dede el-Mevlevī" başlığında onu "Aḥmed bin İzze'd-dīn el-Mevlevī"[99] olarak tanıtır. Sahîh Ahmed ise "Velâdet-i Şeyh Kemâleddîn Ahmed Dede" başlığında şairin nesebini şu şekilde ifade etmektedir: "Ve hicret-i nebeviyyenin 933 sâlinde, Şeyh İmâdeddîn-i Akşehrî merhûmun oğlu Şeyh Cemâleddîn-i Akşehrî cenâbı, 84 yaşında idi; zuhûr-ı velâdet, oğlu Şeyh Kemâleddîn Ahmed Dede cenâbı vücûda geldi."[100] Ancak şu da belirtilmelidir ki *Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye*'de, Sâkıb Mustafa'nın belirttiği Şeyh Sinâneddîn Akşehrî adı iki farklı şahsa ait olarak geçmektedir ki bunlar Kemâl Dede'nin akrabalarıdır. Buna göre Sahîh Ahmed'in verdiği bilgilerden yola çıkılarak Kemâl Ahmed Dede'nin soyağacı şu şekilde çizilebilir:

---

99 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hadiyyat Al-ᶜĀrifīn, Asmā' Al-Mu'allifīn va Āṣār Al-Muṣannifīn*, c. 1, istinsah ve tashih: Kilisli Rifat Bilge ve İbnülemin Mahmud Kemâl (İstanbul: MEB, 1951), s. 152.

100 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.,* s. 261.

Şema 2: Kemâl Ahmed Dede'nin Soyağacı

Ahmed Dede'nin doğum tarihi birincil kaynaklar içerisinde yalnızca Sahîh Dede'de zikredilir. Buna göre Ahmed Dede 933/1526-27 senesinde, babası 84 (!) yaşındayken dünyaya gelmiştir. Bunun dışında Mehmed Ziya ve *Sefîne-i Evliyâ*'nın yazarı Hüseyin Vassâf, Ahmed Dede'nin 966/1558-59 yılında doğduğunu belirtirler; fakat bu bilginin kaynağını göstermezler.[102] Ancak daha sonra açıklanacak nedenden dolayı bu tarihin doğru olması mümkün değildir zaten. *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*'da tarih verilmese de Kemâl Dede'nin doğumuyla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Buna göre Kemâl Dede henüz annesinin rahmindeyken akrabalar arasında kız ve erkek isimleri hakkında bir ihtilaf çıkmış, bunu duyan İzzeddin Dede "Nām-ı nāmeş Kemāle'd-dīn Aḥmed est"[103] diyerek çocuğunun ismini daha

101 *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de adı anılan râvîlerden biri de Akşehirli Şeyh Sinâneddîn'dir. (bkz. Ahmet Eflâkî, *a.g.e.*, s. 249). Sahîh Dede bu zatın 651/1253-54 yılında Mevlânâ'yı ziyaret ettiğini anlatır (bkz. Sahîh Dede, *a.g.e.*, s. 175).

102 Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 75; Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, s. 231.

103 Bu Farsça sözler: "Onun adı Kemâleddîn Ahmed'dir." anlamına gelmektedir.

doğmadan koymuştur.[104] Bu konuda Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*'de "el-esmā'ü tenezzelü mine's-semāᶜ"[105] hükmünün tamamen cereyan ettiği ve Kemâl Ahmed'in evc-i kemale eriştiği yorumunu yapar.[106] Sahîh Dede, şairin babası olduğunu söylediği Cemâleddîn-i Akşehrî'nin 947/1540-41'de 98 yaşında vefat ettiğini ve Akşehir'de defnolunduğunu belirtir. Kemâleddîn Ahmed bu esnada 14 yaşında ve hâlâ Akşehir'dedir.[107]

Akşehir'de medrese[108] eğitimi alan Kemâl Ahmed Dede 961/1553-54 yılında 28 yaşındayken ders-i âm[109] olur. Ancak bu durum uzun sürmez; zira 964/1556-57'de medreseyi terk ederek Akşehir'den Konya'ya gelir ve Çelebi Hüsrev Efendi (öl. 969/1561-62)'ye mürit olur.[110] Esrar Dede Kemâl Ahmed'in ölümü dışında hayatının hiçbir safhasına dair tarih vermez. Onun Çelebi Hüsrev'e bağlanıp "vāṣıl-ı maḳām-ı kemāl-i ḥāl ol[masının]" "eṡnā-i şitāblarında" gerçekleştiğini belirtir.[111] Kemâl Dede beş sene Çelebi Hüsrev'e hizmet ettikten sonra onun 969/1561-62'deki ölümüyle oğlu Ferruh[112] Mehmed Efendi (öl. 1000/1591-92)'ye intisap etmiştir.[113] Burada şu da belirtilmelidir ki Kemâl Dede, Mehmed Ziya ve HüseyinVassâf'ın

---

104 Sâkıb Mustafa, *a.g.e.*, c. 2, s. 64.

105 "İsimler gökten iner." anlamında bir kelam-ı kibar. bkz. Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri* (İstanbul: Kitabevi, 2000), s. 411.

106 Ali Enver, *a.g.e.*, s. 202.

107 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 264.

108 Bu dönemde Akşehir'de Sâhib Ata Medresesi bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cahid Baltacı, *XV - XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, c.2. (İstanbul: Maramara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı, 2005), s. 609-611.

109 Medreselerde talebeye ders veren müderrislerin unvanıdır. Ders-i âm olmak için okuması meşrut ilimleri okuyup medrese ıstılahınca mücaz olmak ve ondan sonra da bilimtihan ehliyetini ispat eylemek lazımdır. Daha geniş bilgi için bkz. M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. 1. (İstanbul: MEB, 1971), s. 427.

110 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 268.

111 Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 442.

112 Bu isim bazı neşirlerde yanlış okuma sonucu Ferah Çelebi olarak verilse de doğrusu böyledir.

113 Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 71-72.

söylediği gibi 966/1558-59 yılında doğsaydı Hüsrev Çelebi öldüğünde henüz üç yaşında olması gerekirdi. Dolayısıyla bu bilginin doğru olma ihtimali yoktur. Sahîh Ahmed, Kemâl Dede'nin Hüsrev ve Ferruh Çelebilerin hizmetindeyken Konevî Derviş Mahmud Dede (öl. 1010/1601-02) ile iki sene derviş Abdülkerîm Dede (öl. 966/1558-59)'den ve sekiz sene de biraderi Derviş Abdüllatîf Dede (öl. 982/1574-75)'den *Mesnevî-i Şerîf* kıraati aldığını ve Ferruh Çelebi'ye de beş sene hizmet ettikten sonra 974'te muharrem ayının gurresinde (19 Temmuz 1566, cuma) 41 yaşındayken icazet alıp sefere çıktığını söyler.[114] Diğer kaynaklar Kemâl Dede'nin sefere çıkma tarihini belirtmez; ancak onun, Ferruh Çelebi'nin padişah yanındaki değerini kıskanan ulemanın kışkırtmaları sonucu padişah tarafından şeyhlik makamından alınıp İstanbul'a sürgün edilmesi ve Konya'daki Çelebilik makamının bir süreliğine Mevlânâ oğullarından alınmasından sonra (bir başka ifadeyle "fetret devri"nde) Konya'yı terk etmeye mecbur kaldığını ve bir müddet seferden sonra İstanbul'a ulaştığını söylerler.[115] Dolayısıyla Sahîh Ahmed ve bu kaynaklar arasında Kemâl Dede'nin Konya'dan ayrılış zamanına dair bir uyuşmazlık vardır. Zira *Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye*'ye göre Ferruh Çelebi 25 senelik şeyhlikten sonra 995/1586-87 yılında, yani Kemâl Ahmed'in sefere çıkmasından uzun bir süre sonra azledilmiştir.[116] *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*'de daha önce de belirtildiği

---

114 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 271.

115 Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 442; Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 72. Ayrıca Ferruh Çelebi'nin azledilmesi ve Konya'da Çelebilik makamındaki fetret devri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 411-412; Sâkıb Mustafa, *a.g.e.*, c. 1, s. 150-152; Mehmet Önder, *Mevlâna ve Mevlevilik* (İstanbul: Aksoy, 1998), s. 187-188 ve Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 156. Gölpınarlı, Sâkıb Dede'den aktardığı bilgilerde Ferruh Çelebi'nin 1561-1591 yılları arasındaki otuz senelik hilafetinin 18 yılında azledilmiş olduğunu, ancak bunun hangi yıllara tesadüf ettiğinin, o sürede kimin Çelebi olduğunun ve olayın aslının ne olduğunun bilinmediğini, tarihlerde bu konuda bir bilgi bulunmadığını ve Mevlevî silsilelerinde Ferruh ve Bostan Çelebiler arasında başka bir Çelebinin bulunmadığını belirtip "Anlaşılıyor ki bu, dost kavgası değil, alelâde bir post kavgası ve zikre bile değmeyen bir şey!" yorumunu yapar.

116 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 276.

gibi Kemâl Dede'nin "bir müddet" sefer ettikten sonra Darü'd-devleye ulaştığı söylenir. Sahîh Dede ise genellikle yaptığı gibi zaman belirterek onun 25 sene seyr ü sefer ettiği ve 999/1590-91'de 66 yaşındayken İstanbul'a ulaştığı bilgisini verir.[117]

Kemâl Ahmed Dede, İstanbul'da Yenikapı haricinde bulunan boş bir arazide, Sahîh Dede'nin ifadesiyle bir suffe üzerinde[118], ikincil kaynaklarda geçen bilgiye göreyse bir çınar ağacının kovuğunda[119] yedi sene yaşar. Mehmed Ziya bu çınar ağacının çürüyüp kuruduğu ve yerine duvar örülerek muhafaza edildiği bilgisini verir.[120] *Sefîne*'de Dede'nin buraya yerleştikten sonra orada gösteri ve eğlence tertipleyen ve bu sayede bu mekâna pek çok insanı toplayan hokkabaz güruhunun arasına dalıp birtakım tembihlerle onları oradan uzaklaştırdığı ve bu durumu küttâb-ı devletten, azledilmiş bir Yeniçeri kâtibinin duyarak onu ziyaret ettiği yazar.[121] Bu kişi, burada bir sayfiyesi bulunan ve III. Mehmed dönemi devlet adamlarından İskender Ağa'nın oğlu "muḥibbān-ı ṣadaḳāt-şiᶜrān-ı Mevlevīden"[122] Yeniçeri kâtibi Malkoç Mehmed[123] Efendi (öl. 1056/1646-47)'dir.

---

117 *a.g.e.*, s. 278.

118 *a.g.e.*, s. 278.

119 Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 72; Araz, *a.g.e.*, s. 306; Ayten Lermioğlu*, Hz. Mevlânâ ve Yakınları* (İstanbul: Redhouse, 1969), s. 114; Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, s. 230.

120 bkz. Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 72, 3. dipnot. Bununla birlikte Yenikapı Mevlevîhânesi'nin son şeyhi Abdülbaki Baykara (öl. 1935)'nın torunu Prof. Dr. Baki Baykara'dan aldığımız bilgiye göre Kemâl Dede'nin yaşadığı bu ağacın yerini belli etmek üzere sonradan buraya bir taş dikilmiştir. Bu taş bugün Abdülbaki Baykara'nın kabrinin başında yer almaktadır. Ancak kaynaklar taşın mahiyetini kavrayamadıkları için taşın hazirede yatan ve Ahmed Kemâleddîn adlı bir zatın mezar taşı olduğunu söyler. bkz. *Âşıkların Dünyası Yenikapı Mevlevihanesi,* ed. Nezih Uzel (Ankara: Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğü,, t.y.), s. 63 ve Süleyman Berk, *Zeytinburnu'nun Tarihi Mezar Taşları: Zamanı Aşan Taşlar* (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, t.y), s. 502.

121 Sâkıb Mustafa, *a.g.e.*, c. 2, s. 64.

122 Esrar Dede, *a.g.e.*, 442.

123 Bu isim Esrar Dede ve Hüseyin Vassâf'ın eserlerinin neşrinde "Muhammed" şeklinde verilmiştir. Malkoç Mehmed Efendi hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 39-42; Muzaffer Erdoğan, "Mevlevi Kuruluşları Arasında İstanbul Mevlevihâneleri", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 4-5 (1976), s. 30 ve Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı* (İstanbul: Simurg, 2003), s. 101-103.

Mehmed Efendi, Kemâl Dede'deki hâli görerek ona bağlanır, hizmet eder. Bir gün tekrar Yeniçeri kâtibi olma isteğine kavuşmak için Dede'den ricada bulunması üzerine Kemâl Dede bir parça kâğıda bazı yazılar yazıp Mehmed Efendi'ye verir ve isteği gerçekleşene kadar bu kâğıdı başının üstünde taşımasını ve açmamasını sıkı sıkıya tembihler. Bir müddet sonra isteğine yani Yeniçeri kâtipliğine kavuşan Mehmed Efendi bu kâğıdı açınca "kendünüñ manṣıb-ı merḳūma neylinüñ meh ü sāl u rūz u sā^{c}ati taḥrīr olınmış bulu[r]" ve bu keramet karşısında daha önce var olan sıdk ve ihlasının kat kat artması sonucu Kemâl Dede'nin yedi senedir yaşadığı bahçeye bir hankâh yaptırır.[124] Mehmed Ziya, Mehmed Efendi'nin "emeline nail olursa Konya'ya giderek türbe-i Mevlânâ'yı ziyaret edeceğini ve avdetinde İstanbul'da bir Mevlevîhâne inşa eyleyeceğini nezret[tiğini]" söyler.[125] *Tarih-i Selânikî* ile *Hadîkatü'l-Cevâmî*'de ise Mehmed Efendi'nin hacca giderken Konya'ya uğradığı ve vatanına selametle dönerse Mevleviyyeye İstanbul'da bir zaviye bina etmeyi adadığı kayıtlıdır.[126] *Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye*'de Yenikapı Mevlevîhânesi'nin kuruluşuyla ilgili olarak şunlar söylenir:

> Ve hicret-i nebeviyyenin 1006 sâlinde, mâh-ı muharrem gurresinde Kemâl Ahmed Dede cenâbı mezkûr suffede hâlvet-güzîn ve uzlet-nişîn iken Merkez Efendi türbe-i şerîfinde şeyh olan kimse gelip, *"Yedi sene burada itikafdasın. Çok durma git. Bu havâlîler, bizim tasarrufumuzdadır; sana fâide olmaz."* dedikde, Kemâl Ahmed Dede cenâbı dahî, *"İnşâallah Teâlâ, bu sene-i mübârekede bir dergâh-ı âlî bünyâd olunup yevmü'l-îdde bade edâi's-salât Merkez Efendi merhûmun türbe-i şerîfesinden kudûm, ney ile dergâha gelirim."*

---

124 Sâkıb Mustafa, *a.g.e.*, c. 2, s. 64.

125 Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 72.

126 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (1003-1008/1595-1600),* c. 2, haz. Mehmet İpşirli (Ankara: TTK, 1999), s. 730; Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Ali Sâtı' Efendi, Süleyman Besim Efendi, *Hadîkatü'l-Cevâmî' İstanbul Câmileri ve Diğer Dînî-Sivil-Mi'mârî Yapılar*, haz. A. Nezih Galitekin (İstanbul: İşaret, 2001), s. 305.

> buyurdu. Fâtih-i Eğri Sultân Mehmed Hân-ı Sâlis Gâzî cenâbının ricâlinden İskender Bey merhûmun oğlu, Yeniçeri Efendisi Mehmed Efendi cenâbı, gazâ mâlından kendi mülk-i menzili üzerine mâh-ı Receb-i şerîf gurresinde yevmü'l-isneyn nevrûz-ı sultânî, vakt-i firûz 7 direk yeni kapısı hâricinde bir hânkâh bünyâd edip, Kemâl Ahmed Dede cenâbı 73 yaşında olup, tekmîlinde teşrîf buyurdu.[127]

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Sahîh Ahmed, tekkenin 1 Receb 1006'da açıldığını söyler ki bu 7 Şubat 1598[128] tarihine rastlar. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki açılışın yevmü'l-isneyn yani pazartesi günü gerçekleştiği belirtilmesine rağmen 7 Şubat 1598, cumartesiye denk gelmektedir.[129] Bu konuda Selânikî de 1006/1597-98 senesinin olaylarını anlatırken "Yeniçeri kâtibi Mehmed Efendi tekye-i Mevlevî-hâne âbâdan eyledükleridür. Tekebbele'llâh te'âlâ" başlığında "evâsıt-ı şehr-i şa'bân" tarihini verir ki bu da 25 Mart 1598 civarlarına tekabül etmektedir.[130] *Nâimâ Tarihi*'nde de "Yeniçeriler kâtibi Mehmed Efendi'nin Yenikapı Mevlevîhânesi'ni itmam eyle[mesinin]" şaban ayında gerçekleştiği söylenir.[131]

Sonuç itibariyle, her ne kadar hangi ay olduğu konusunda çelişkiler bulunsa da 1598 yılında açıldığı anlaşılan Yenikapı Mevlevîhânesi'nin ilk ayininde, Yeniçeri kâtibi Mehmed Efendi'nin Konya'ya ricasıyla dergâhın ilk postnişini olan[132] Kemâl Ahmed Dede kürsüden *Mesnevî-i Şerîf* okumuştur.[133] Selânikî de *Mevlûdü'n-Nebevî* okunup Mevlevîlerin üslub-ı kadim üzere sema ve safa eylediklerini haber verir.[134]

---

127 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 280.

128 Mehmed Ziya'nın eserinin Yavuz Senemoğlu tarafından yapılan çevirisinde (s. 79) ve Sezai Küçük'ün eserinde (s. 102) bu tarih 8 Şubat 1597 olarak verilmiştir.

129 Bu gün farkı hakkında açıklama için bkz. "Tarihî Unsurlar".

130 Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, s. 730.

131 Nâimâ, *Tarih-i Nâ'imâ*, c. 1, haz. Mehmet İpşirli (Ankara: TTK, 2007), s. 136.

132 Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 73.

133 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 280.

134 Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e.,* s. 730.

Kaynaklar bu törene Sadrazam Mehmed Paşa (öl. 1012/1603-04)[135] ve Yeniçeri ağası Tırnakçı Hasan'ın katıldığını belirtirken[136], Sahîh Ahmed bunların yanı sıra Rum kazaskeri "sahib-i divan" Abdülbâkî Efendi (öl. 1008/1600) ile "şârih-i şeş mücelled-i *Mesnevî*" Şem'î Efendi (öl. 1009/1600-01'den sonra)'nin de hazır bulunduğunu ve Kemâl Ahmed Dede ile görüşüp sohbet ettiklerini söyler.[137] Sahîh Dede, ayrıca, Merkez Efendi'nin keramet gösterip bu olayı 49 sene önce haber verdiğini de belirtmektedir.[138]

Mevlevîhânenin kuruluşuyla ilgili pek çok tarih düşürülmüştür. Esrar Dede, Âsârî (öl. 1029/1619)[139] adlı şairin şu beytini verir:

Tārīḫin Āṣārī bu āṣār-ı ḫayrātuñ didi
Ḫānḳāh-ı Mevlevīde oldı bu cāy-ı duʿā[140]

Emînî de

Yenikapu'da yapdı Yazıcı Bey mevlevîhâne

---

135 *Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye*'de bu vezirin Cerrah Mehmed Paşa olduğu belirtilirken (s. 280) diğer kaynaklarda yalnızca Vezir ya da Sadrazam Mehmed Paşa olarak geçer. Mehmet Ziya (s. 48) ve daha sonra Sezai Küçük (s. 102) söz konusu vezirin Sûfî Mehmed Paşa olduğunu düşünmüştür. Oysa Mevlevîhânenin açıldığı tarihte sadrazamlık görevini Cerrah Mehmed Paşa yürütmektedir. Cerrah Paşa hakkında daha geniş bilgi için bkz. Osmânzâde Tâib Ahmed, *Hadîkatü'l-Vüzerâ* (Freiburg: D. Robischon, 1969), s. 49-50.

136 Selânikî Mustafa Efendi, *a.g.e.,* s. 730; Ayvansarâyî Hüseyin Efendi v.d., *a.g.e.*, s. 305; Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 48.

137 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 280.

138 *Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye*'de 957/1550 yılının olayları anlatılırken Merkez Efendi'nin kerameti şu şekilde anlatılır:

> Ve hicret-i nebeviyenin 957 sâlinde, Şeyh Yûsuf Sinâneddîn Sünbül Efendi merhûmdan müstahlif Şeyh Muslihuddîn Merkez Efendi cenâbı, gurre-i Muharremde 7 direk yeni kapısı hâricinde vâki' bahçede, Hazret-i Mevlânâ Efendimizin rûhâniyyet-i kudsiyyesini gece mâhtâbda müşâhede edip, sabâh cümle ehibbâsına haber verip, söyledi. (s. 266)

139 Âsâri hakkında daha geniş bilgi için bkz. S. Nüzhet Ergun, "Âsârî", *Türk Şairleri*, c. 1. (İstanbul: Bozkurt, 1936), s. 103.

140 Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 442.

tarihini söylemiştir.[141] Bunun yanı sıra "Bāb-ı Rıżā ( ), Bāb-ı Şeyẖ Kemāl ( ) terkipleri de 1006/1598[142] tarihini verir.[143]

Yenikapı Mevlevîhânesi'nin ilk şeyhi olan Kemâl Ahmed Dede tevazu sahibi olduğu için "şeyh"lik etmektense vaktinin çoğunu mutfakta[144] çille-güzîn olarak geçirir; bir başka deyişle ikinci çilesine soyunur. Çevresindekiler onu kılık kıyafeti yüzünden eleştirip bir şeyhe uygun davranmasını söylediklerinde "der-īn kār medẖal-i cāy u cāme nīst"[145] diyerek karşılık verir.[146]

Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye'de anlatıldığına göre Bostan Çelebi (öl. 1040/1630-31), I. Ahmed'in 1012/1603-04'teki cülusundan hemen sonra İstanbul'a gelir ve Kemâl Ahmed Dede ile görüşür. Ona bir post ve seccade hediye ederek hilafet verir[147] ve hankâha gönderir.[148] Böylece Kemâl Ahmed Dede, ikinci çilesinden sonra şeyhliğin yanı sıra hilafet makamına da ulaşmış olur.[149]

---

141 Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, v.d., *a.g.e.*, s. 305. Bu tarih eserde geçtiği şekliyle alınmıştır.

142 Bazı kaynaklar düşürülen tarihlerden yola çıkıp hangi ayda açıldığını göz önünde bulundurmadığından Mevlevîhâne'nin 1597 yılında açıldığını söylemektedir. bkz. Bahrihüda Tanrıkorur, "Mevleviyye" *TDVİA*, c. 29. (Ankara: TDV, 2004), s. 470; Ahmed Rıfat, *Lügât-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye (Tıpkıbasım/Facsimile)*, c. 7. (Ankara: Aşiyan, 2004), s. 41; İlhan Genç, "Kemal (1558-1601)", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, c. 5. (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2004), s. 440.

143 Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 442; Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 50. Yenikapı Mevlevîhânesi ve kuruluşuyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Nâimâ, *a.g.e.*, s. 187. Mevlevîhânenin kuruluşu, bölümleri ve tarihsel gelişimiyle ilgili bkz. Nesligül Ünal, "Yenikapı Mevlevihanesi'nin Tarihsel Gelişimi ve Harem Konağı'nın Restitüsyon Projesi", basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2007.

144 Mevlevîlikte "matbah-ı şerif" denilen mutfağın dervişlerin yetişmesi için çok önemli bir yeri vardır. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul: Anka, 2004), s. 415-416.

145 "Bu işte makam ve elbisenin yeri yoktur."

146 Sâkıb Mustafa, *a.g.e.*, c. 2, s. 65; Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 73.

147 Mevlevîlerde hilafetin nasıl verildiği konusunda etraflı bilgi için bkz. Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı* (İstanbul: İnkılâp ve Aka, 1963), s. 137-139.

148 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 284; Sâkıb Mustafa, *a.g.e.*, c. 2, s. 65.

149 "Özellikle Mevlevîlerde şeyhlik ve halifelik, fonksiyon itibariyle farklılık arzederlerdi. Şeyh, bir dergâhın mesnevîhanlığı sıfatıyla, Çelebi Efendi tarafından, o dergâhı idareye ve nevniyâzlara Mesnevî hükümlerini öğretmeye vekil olurdu. Bu sebeple şeyh, emânet ve

Kılık kıyafete, giyinmeye kısaca dünya malına hiç önem vermeyen Kemâl Ahmed Dede yine tevazudan dolayı dervişlerden farklı giyinmeyi istemez ve dostlarının "şeyh" olduğunu belli etmek üzere külahının üzerine sarması için hediye ettikleri destarları da kullanmayarak Bostan Çelebi'ye gönderir.[150] *Sefîne*'de Çelebi'nin bu hediyeler üzerine "Biz ondan destar dağıtmasını istemedik, bu yolun müritlerinden olmasını istedik." dediği ve sonunda "O kalleş, bizim destarımızı bu şirin eda ile ele geçirdi." diyerek ona kendi destarlarından birini yolladığı kayıtlıdır.[151] *Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye*'de bu olay Bostan Çelebi'nin Şeyh Kemâl Ahmed'e "kendi destarından teberruk bir destar" yolladığı ve "Başına sarsın." diye emir buyurduğu şeklinde kısaca anlatılır. Ancak Sahîh Ahmed bu olayın 1015/1606-07 yılında gerçekleştiğini haber vererek diğer kaynaklardan tarih verme yönüyle yine ayrılır.[152] Kemâl Dede, ömrü boyunca yalnızca mukabele ve zikir günlerinde "mecburen" de olsa kullandığı bu tek sarığın ölümünden sonra türbesine konmasını vasiyet eder.[153] Sahîh Dede'nin siyah, Mehmed Ziya'nın siyaha yakın koyu yeşil olduğunu belirttiği destarı her iki yazarın da gördüğü anlaşılmaktadır.[154]

---

hilâfeti haiz olmayabilirdi. Nitekim bu gibi şeyhlerin hizmet verdiği dergâhta, bir veya daha fazla hücrenîşîn hilâfetnâme sahibi dede bulunduğu da olurdu. Derviş, ister o dergâhın şeyhinden, isterse hilâfetnâme sahibi kişiden süluk çıkarırdı. Burada makbul olanı, şeyhlik yapanın aynı zamanda hilâfetnâme sahibi olması gerekirdi." Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 246.

150 Şeyhlerin sardıkları destarlar (renkleri, biçimleri vs.) hakkında daha fazla bilgi için bkz. Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı,* s. 137.

151 Sâkıb Mustafa, *a.g.e.*, c. 2, s. 65. Gölpınarlı'nın verdiği bilgilere göre Yenikapı şeyhleri bu durumdan ötürü destarlarını diğer Mevlevîhânelerden farklı olarak Çelebiler gibi sarmışlardır. Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı,* s. 137.

152 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 287.

153 Sâkıb Mustafa, *a.g.e.,* c. 2, s. 65; Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 74.

154 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 287, 155. dipnot; Mehmed Ziya, a.*g.e.*, s. 74.

Sahîh Ahmed bir salnameyi andıran eserinde 1017/1608-09 yılında yaşanan olaylar arasında, Yenikapı Mevlevîhânesi'nin sakinlerinden olan Ruhâvî[155] Derviş Abdî Dede (öl. 1041/1631-32)'nin ibtidâ-ı mâh-ı muharremde Galata Dergâhı'nı ziyaret edip buradaki asarı Şeyh Kemâl Ahmed Dede'ye naklettiği anlatılmaktadır. Yazar 1024/1615'te de Kemâl Ahmed'in çevresindeki dostlarının zürriyet için evlenmesi teklifinde bulunduklarını ama onun bu teklifi "Benden sonra altı Ahmed ismi ile şeyh olacaktır. Onlar benim evlâd-ı manevîmdir" diyerek geri çevirdiğini söyler.[156] Bu durum *Sefîne*'de daha ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Şöyle ki dostlarının bir hayrü'l-halefi bulunmadığı için kendisine üzülmeleri üzerine Kemâl Ahmed Dede "ahlâf-ı kirâmın hayırlısı a'kab-ı manevîdir, yani âlem-i maneviyetin peyrevleridir. Her ne kadar bizim evlâd ü ahfadımız mefkud ve ağaç gibi fena-pezir olmuş ise de, beis yoktur. Lâkin yedi Ahmet nöbetini savacaktır."[157] diyerek onları teselli eder. Mustafa Sâkıb daha sonra Kemâl Dede'den sonra sırasıyla Toğânî Ahmed Dede (öl. 1040/1630-31) [158], Sabûhî[159] Ahmed Dede (öl. 1054/1644-45), Hâcî[160] Ahmed Dede (öl. 1078/1667-68), Kârî Ahmed Dede (öl. 1090/1679-80), Nâcî Ahmed Dede (öl.

---

155 Cem Zorlu bu ismi sehven *Rehâvî* şeklinde okumuştur. Ancak Abdî Dede Urfalı'dır, kelime bu şekilde okunmalıdır. Yenikapı'da çile çıkaran, Galata Mevlevîhânesi'nde iki yıl postnişinlikten sonra Bostan Çelebi tarafından azledilen ve Kasımpaşa Mevlevîhânesi'ni inşa eden Abdî Dede hakkında daha geniş bilgi için bkz. Küçük, *a.g.e.*, s. 162-165.

156 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 290.

157 *Sefîne'de* Farsça yer alan bu ifadeler Mehmed Ziya'nın adı geçen eserinin çevirisinden aynen alınmıştır (bkz. s. 74). Mehmed Ziya bu ifadeleri yanlış yorumlayıp Kemâl Dede'nin bu sözlerinden sonra şunları söyler: "…diyerek kendisinden sonra bir bizim ordudan Ahmed isimli yedi kişinin dergâhta şeyhlik edeceğini anlatmak istemiştir." Oysa Kemâl Dede'nin sözlerinde "benden sonra" vurgusu yoktur. Zaten Sâkıb Mustafa da Kemâl Dede'den sonra altı Ahmed sıralar.

158 Kaynaklarda tıpkı Kemâl Dede de olduğu gibi, tüm bu şeyhlerin ölüm tarihleriyle ilgili farklı bilgiler mevcuttur.

159 Bu isim metinde Sucı Ahmed Dede şeklinde yazılsa da bunun baskı hatası olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu şahsın adı *Sefîne*'nin 76. ve 81. sayfalar arasındaki hâl tercümesinde Sabûhî Ahmed Dede olarak geçmektedir.

160 Bazı kaynaklarda bu isim Câmî Ahmed Dede olarak geçmektedir. Mehmet Ziya, Câmî Dede'nin hac ziyaretinden sonra Hâcî namı ile şöhret bulduğunu belirtir (s. 90).

1123/1711-12) ve Ârifî Ahmed Dede (öl. 1137/1724-25)’nin şeyhlik yaptığını belirtir ve şu iki olayı da anlatarak Kemâl Dede’nin kerametinin bire bir gerçekleştiğini ifade eder:

> Ḥattā beyne’l-Ḥācī ve’l-Ḳārī *Şeyḫ İsmā^{c}īl Merkezī*’ye ricā-yı ricāl-i devletle meşīḫatnāme vaḳt-ı ^{c}aṣrda vārid olup ^{c}ale’ṣ-ṣabāḥ mesned-i meşīḫate cülūs taḫmīn olunmış iken be-ḳażā’a’llāhi’l-ḥakīm ol leyle-i pür-intiẓārda füc’eten fevt olmaġla Şeyḫ Aḥmed Ḳārī ḥażretlerine emr-i ḫilāfet muḳarrer olup niẓām-ı keşfīleri ḫalel-peẕīr olmamışdur. Ve ^{c}aḳīb Şeyḫ Aḥmed Nācī’de daḫı müddet-i yesīre *Seyyid Nesīb Yūsuf* taṣdīr olunup lākin ke’en lem yekün olmışdur ve der-^{c}aḳab Şeyḥ Aḥmed ^{c}Ārifī nevbetiyle tekmīl-i ḳurūn-ı meşhūde olunmışdur.[161]

Sahîh Ahmed’in eseri yıl yıl okunmaya devam edildiğinde Kemâl Ahmed’den sonra Toğânî, Sabûhî, Hâcî, Kârî, Nâcî ve Pendârî Ahmed Dede’lerin Yenikapı Mevlevîhânesi’nin şeyhleri olarak sıralandığı görülmektedir. Böylece Kemâl Dede’den sonraki altı Ahmed tamamlanmış olur. Görüldüğü gibi Sâkıb Mustafa ve Sahih Dede’nin verdiği silsilelerde Nâcî Ahmed’den sonraki isimden kaynaklanan bir farklılık bulunmaktadır. Sâkıb Mustafa’nın, Mevlevîliğe intisabında etkisi olan, arındırma merasimini yapan, tarikat adap ve usulünü kendisinden öğrendiği ve ölümünden çok üzüntü duyduğunu belirttiği[162] Pendârî Ahmed Dede (öl. 1120/1708-09)’yi bu silsileye dâhil etmemesi büyük ihtimalle Kârî olarak da bilinen Pendârî Dede’nin Nâcî Dede’nin vekili olmasından kaynaklanmaktadır. Zira Sahîh Ahmed’in “Vekâlet-i Pendârî Ahmed Dede” başlığında anlattığına göre 1109/1697-98 yılında 6. şeyh Burusavî Nâcî Ahmed Dede, 7. şeyh olmaya şayeste Boluviyyü’l-Asl Şeyh

---

161 Sâkıb Mustafa, *a.g.e.*, c. 2, s. 66.

162 *a.g.e.*, s. 150; Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 101.

Pendârî Ahmed'e yetki vermiş ve kendisi inzivaya çekilmiştir.[163] Ancak Pendârî'nin 1120/ 1708-09'da vefat etmesinden sonra tekrar görevine devam eder.[164] Dolayısıyla Sâkıb Mustafa'nın bu vekâleti Çelebilik tarafından atanmadan yapılan bir şeyhlik olduğu gerekçesiyle en azından resmî olarak geçerli bulmadığı yorumu yapılabilir. Sahîh Dede'nin Sâkıb'dan bir diğer farkı Seyid Nesîb Dede'nin ismini 8. şeyh olarak saymasıdır. Zira o Pendârî Dede'yi önceden haber verilen Ahmed'lerden biri olarak saymış, dolayısıyla Mustafa Sâkıb'ın aksine Peçevî Ârifî Ahmed Dede'yi yedi Ahmed'den biri olarak gösterme zorunluluğu (!) olmamıştır.[165] Bundan tarih yazarlarının tarihî gerçekleri şahısların kerametlerine uydurma arzusu içinde oldukları sonucuna da varılabilir.

Mecmûatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye'de ölümünden önce Kemâl Dede ile ilgili son bir not olarak "hicret-i nebeviyyenin 1024 sâlinde, Muharrem gurresinde

---

163 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 320. *Sefîne*'de ve *Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye*'de Bolulu olarak anılan Pendârî Ahmed'in, Esrar Dede tezkiresinde Boldvadinli olduğu belirtilmektedir. bkz. Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 440. Pendârî Ahmed hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Muharrem Bayar, "Bolvadin Mevlevihanesi ve Pendarî Kâarî Ahmet Dede", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 2. (Mayıs, 1996), s. 225-231.

164 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 323. Mehmed Ziya, Pendârî'nin ölümüyle Ahmed isimli müstehakk-ı meşihat kimse kalmadığından şeyhlik makamının birkaç ay kadar boş kaldığını, sonradan Konya'dan Yusuf Dede'nin geldiğini belirtir. Bunda Nâcî Dede'nin Pendârî'den önce, 1120 yılında, öldüğünü düşünmesi etkilidir. Dolayısıyla iki Dede'nin ölüm tarihlerinin karıştırıldığı gözlemlenmektedir. Burada bazı kaynakların Pendârî Dede'den haberdar olmadığını belirtelim. Zâkir Şükrî, Kârî Ahmed'den sonra 6. şeyh olarak "Pendârî Nâcî" Dede'yi gösterir. bkz. Zâkir Şükrî Efendî, *Die Istanbuler Derwischkonvente Und Ihre Scheıche (Mecmu'a-i Tekaya)*, transkripsiyon: Mehmet Serhan Tayşı, heraussgegeben, eingeleitet und mit Indizes versehon von Klaus Kreiser (Freiburg im Breisgau: Klaus Schwarz Velag, 1980), s. 31. *Hadîkatü'l-Cevâmî* de de "Kârî'den sonra ve yerine Pindârî demekle ma'rûf Nâcî Ahmed Dede, 33 sene şeyh olup..." denmektedir (s. 306). Araştırmacılar bu durumu fark etmemiş ve Ayvansarâyî ile Zâkir Şükrî'nin Pendârî'yi postnişin sıralamasında zikretmediklerini belirtmiştir (bkz. Küçük, *a.g.e.*, s. 106, 2. dipnot). Esrar Dede bu durum hakkında şunları söyler:

> (...) Bolvādīnli Aḥmed Dede dergeh-i Yeñiḳapu Şeyẖi Nācī Aḥmed Dedenüñ ḳārīsi ve hengām-ı pīrīde vekīli olup ṣābiᶜ-i eḥāmīde-i maᶜrūfe olmaġla müntehī ve daẖı ġāyet neẓāfet-i libāsla müterebbī olduḳlarından nāşī Pindārī dimekle meşhūr olmışlardı. Ḥattā bu ma'nādan ġāfil olanlar Pindārī Nācī Dedenüñ laḳabıdur ṣanurlar (s. 440).

165 Sâkıb Mustafa dışındaki kaynaklar Seyyid Yusuf Dede'yi Yenikapı Mevlevîhânesi'nin şeyhi olarak kabul eder. bkz. Zâkir Şükrî Efendî, *a.g.e.*, s. 31; Ayvansârâyî v.d., *a.g.e.*, s. 306; Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 103.

sâhibü'l-hayrat mîr-i âlemin kendi mülk-i bostanını Yenikapı Mevlevîhânesi'ne vakfedip, tevliyetini Şeyh Cemâleddîn-i Akşehrî merhûmun oğlu Şeyh Kemâl Ahmed Dede cenâbına ve sonra makamlarında kâim olan şeyhlere şart ettiği, Arabî vakfiyenin tahrir ve imza olunup mütevellî Şeyh Kemâl Ahmed Dede'ye teslîm edildiği"[166] bilgisi yer alır ki bu 31 Ocak 1615, cumartesi gününe rastlar. Bu bilgi Mehmed Ziya'nın söylediklerinden anlaşıldığı üzere Seyyid Ali Nutkî Dede (öl. 1219/1804-05)'nin *Defter-i Dervişân* adlı eserinde de yer almaktadır. Ancak Ali Nutkî bu olayın 1026/1617-18 senesinde vuku bulduğunu belirtir.[167]

Mustafa Sâkıb tarih ve yaş belirtmeden Şeyh Kemâl Ahmed'in bir defasında çok hastalandığını ve çevresindekilerin endişelenmeleri üzerine "Kemale erişmedikçe zeval bulmayız." diyerek onları teselli ettiğini söyledikten sonra ölümünü ayrıntılarıyla anlatır. Buna göre 91 yaşındayken bir gün mukabele[168] ve vaazı esnasında her zamankinin aksine sürekli fani dünyaya vedadan, dostlardan ayrılıktan ve gelip geçmişlere kavuşmaktan bahseder. Sema vaktindeyse tam bir vecd ile sema eden, telbiyeler okuyan Şeyh, "İrciᶜī"[169] davet-i şerifesini duyduğunu ve buna itaat etmesi gerektiğini söyleyip etrafındakilerle vedalaşır. Bütün geceyi ibadet ve "seccāde-i teheccüdleri üzre ẕikr-i ism-i Celāl" ile meşgul olarak geçiren Kemâl Ahmed Dede, sabahın ilk ışıklarıyla abdestini tazeledikten sonra "misāfir-i civār-ı raḥmet-i Raḥmān olmışlardur ve cenb-i semā'-ḫānede muḳaddemā medfen-i meşāyiḫ olmaḳ üzre ifrāz olunan mevḳı'-i ġufrāna defn olunup ḫāk-i pākleri ziyāretgāh-ı ḫāṣ

166 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 290.

167 Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 75.

168 Mukabele hakkında daha fazla bilgi için bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, "Mevlevîlik", *İslâm Ansiklopedisi*, c. 8. (İstanbul: MEB, 1970), s. 170-171.

169 "Rabbine dönüver, sen razı, O da senden razı olarak." (Fecr, 89/28) mealindeki ayetten alıntıdır.

u ‘ām olmuşdur.”[170] Sahîh Dede, yine tam bir tarih vererek Kemâl Ahmed Dede’nin 1024 yılında mâh-ı saferu’l-hayrın gurresinde (2 Mart 1615, pazartesi) on sekiz sene Mesnevi-nişîn olduktan sonra 91 yaşında vefat ettiğini kaydeder.[171]

Görüldüğü üzere her ne kadar *Sefîne*’de ölüm tarihi verilmese de Sâkıb Mustafa ve Sahîh Ahmed, şairin öldüğü yaş konusunda mutabıktır. Zira her ikisi de Şeyh Kemâl Ahmed’in 91 yaşında vefat ettiğini söyler. Bu konuda diğer kaynaklarda farklı bilgilere rastlanmaktadır. *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*’de “ol ḫanḳāh-ı ma[c]mūrede dört sene dervīşāne reftār ve pīrāne āṣār ḳoyup biñ on tārīḫinde vedā[c]-ı [c]ālem-i fenā buyurdu[ğu]”[172] belirtilir. Böylece Esrar Dede, Kemâl Ahmed Dede’nin dört sene şeyhlik yaptıktan sonra 1010/1601-02 yılında vefat ettiğini, kaç yaşında olduğunu belirtmeden bildirir. Kaynakların çoğu Esrar Dede’nin verdiği bu tarihi kabul eder.[173] Bursalı Mehmed Tahir, şairin “Revvaḥa’llāhu Ta[c]ālā rūhehu” terkibinin delâleti olan 1010 tarihinde irtihal ettiğini beliritir.[174] Mehmed Ziya ile Hüseyin Vassâf da Kemâl Ahmed’in 1010 yılında vefat ettiğini belirtirler; ancak

---

170 Sâkıb Mustafa, *a.g.e.*, c. 2, s. 66.

171 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 290-291.

172 Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 444.

173 bkz. Ayvansarâyî Hüseyin Efendi v.d., *a.g.e.*, s. 305; Ali Enver, *a.g.e.*, s. 204; *Yenikapı, Kulekapısı, Kasımpaşa, Beşiktaş Mevlevîhâneleri Silsilesi*, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi no. 3019; Zâkir Şükrî Efendi, *a.g.e.*, s. 31; Bağdatlı İsmail Paşa, *a.g.e.*, s. 152; Tuman, *a.g.e.,* s. 861; *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları,* s. 450; *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* haz. Haluk İpekten v.d. (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988), s. 250; S. Nüzhet (Ergun), M. Ferit (Uğur), *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyatı* (Konya: Vilâyet Matbaası, 1926), s. 95; Emine Yeniterzi, “On Altıncı Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Konyalı Temsilcileri”, *Tarih ve Kültür Başkenti Konya*, Genel yayın yönetmeni: Salih Sedat Ersöz (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2003), s. 149; Bahattin Kahraman, “Konya ve Çevresinde Yetişen Tanınmış Mevlevî Şairler ‘Osmanlılar Dönemi’”, *Konya’dan Dünya’ya Mevlâna ve Mevlevîlik* (Konya: Karatay Belediyesi, 2002), s. 278; “Kemâl Ahmed Dede”*, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler,* c. 5, (İstanbul: Dergâh, 1982), s. 270; Hasan Özönder, “Yangınlarda Kaybettiğimiz Yenikapı Mevlevîhânesi”, *IX. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler) 15-16 Aralık 1997* (Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1998), s. 157; Ekrem Işın, “Yenikapı Mevlevihanesi”, *Surların Öte Yanı Zeytinburnu*, haz. Burçak Evren (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2003), s. 141.

174 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 3, haz. İsmail Özen (İstanbul: Meral, 1975), s. 83.

onlar şairin 966/1558-59'da doğduğu bilgisini verdiklerinden bu kaynaklara göre Kemâl Ahmed Dede öldüğünde 43 yaşında olmalıdır. Ancak daha önce de açıklandığı üzere Kemâl Ahmed Dede bu tarihten daha önce doğmuş olduğundan öldüğünde yaşının 43'ten fazla olduğu aşikârdır. Bu iki yazardan Hüseyin Vassâf yalnızca, şairin bir rivayete göre 1026/1617 yılında irtihal ettiğini belirtirken Mehmed Ziya bu rivayetin kaynağını açıklar. Buna göre yazar, daha önce belirtilen Seyid Ali Nutkî Dede'nin *Defter-i Dervîşân* adlı eserini görmüş ve 1026/1617 yılında mir-i âlemin Kemâl Ahmed Dede'yi mütevelli[175] edip bostanını dergâha vakfettiğini öğrenmiştir. Bundan sonra Mehmed Ziya şöyle der: "Bundan fehm olunan, Hazret-i Şeyh Kemâleddîn Efendi 1026/1617 senesine kadar hayatta imişler. F'efhem!.."[176]

Mehmet Ziya'nın da dediği gibi Kemâl Dede'nin ölüm tarihi üzerinde düşünmek gerekir. Zira kaynaklarda Kemâl Ahmed Dede ile ilgili üç farklı ölüm tarihi mevcuttur. En yaygın olarak kabul edilen 1010/1601-02 olmakla birlikte üzerinde durulması gereken bir diğer nokta Sahîh Ahmed ve Ali Nutkî'nin aynı olayın -Kemâl Dede'nin vakfedilen bostanın mütevellisi olmasının- sırasıyla 1024/1615 ve 1026/1617 yıllarında gerçekleştiğini haber vermeleridir. Şu da belirtilmeli ki Kemâl Dede'nin *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* adlı eserinin eldeki nüshasında 1b'de yer alan hâl tercümesi de Sahîh Dede gibi şairin "biñ yigirmi dört tārīḫ-i hicriyyesinde irtiḥāl buyurduğu[nu]"[177] bildirir. Bu durumun araştırmacıların kafasını karıştırması da olağandır. Bunun en güzel örneği Gölpınarlı'nın Kemâl Ahmed Dede'nin ölüm tarihini aynı eserin farklı bölümlerinde farklı şekillerde

---

175 Mütevelli, vakıf işlerini vakfiyye şartları ve şer'î hükümler dairesinde idare ve rüyet için tayin olunanlar hakkında kullanılır bir tabirdir. Daha geniş bilgi için bkz. Pakalın, *a.g.e.*, c. 2, s. 640.

176 Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 75; Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, s. 231.

177 Bu hâl tercümesinin tam metni için bkz. "Nüsha Tavsifi".

vermesidir.[178] Kemâl Dede'nin ölüm tarihini 1010 olarak kaydeden kaynaklar dört sene şeyhlik yaptığını söylerken Sahîh Ahmed bu sürenin on sekiz sene olduğunu ifade eder.[179]

Kemâl Dede'nin mezarı bugün Yenikapı Mevlevîhânesi türbesinde bulunmaktadır. Mevlevîhânede 9 Eylül 1961 günü çıkan yangın sonucu semâhâne ve şerbethâne ile yan yana bulunan türbe ve içindeki sandukalar yanmıştır. Daha sonradan türbe zeminindeki mezar yerleri taş çerçevelerle belirtilmiştir.[180] Kemâl Ahmed Dede'nin mezar taşı da sonradan yapılmıştır.[181] Dede'nin mermerden yapılan bu modern mezar taşında bir destar resminin altında, Şeyh Gâlib'in âdeta kendisine gönderme yaptığı şu beyit[182] yazılıdır:

---

178 bkz. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 14, 17, 158 ve 338. Ayrıca bkz. Küçük, *a.g.e.*, s.105, 106 ve 163.

179 Kaynakların Kemâl Dede'den sonraki şeyh Doğanî Ahmed Dede'nin şeyhlik süresi ve ölüm tarihi hakkında verdiği bilgilere bakarak bir sonuca varmak istedikse de bu da çözüm sağlamadı. Zira Sahîh Dede dışındaki tüm kaynaklar Doğanî'nin 1010-1040 yılları arasında 30 sene şeyhlik yaptığını belirtirken (örneğin Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 320-32; Zâkir Şükrî Efendi, *a.g.e.*, s. 31) Sahîh Ahmed 1048/1638-39 yılında öldüğünü ve 24 yıl şeyhlik yaptığını (s. 304) söyler.

180 bkz. Aksel Tibet, Ekrem Işın ve Dilek Yelkenci, "StelæTurcicæ VIII Yenikapı Mevlevîhânesi Haziresi", *Cımetiéres et Traditions Funéraires Dans le Monde Islamique İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri I*, haz. Jean-Louis Bacqué-Grammont ve Aksel Tibet (Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK, 1996), s. 251-252. Makale yazarları 1991 yılında hazirenin fahri bekçisi Burhan Öcal'dan bu mezar çerçevelerinin son postnişinin oğlu Resuhi Baykara tarafından yaptırıldığını öğrenmişlerdir. bkz. *a.g.m.*, s. 252, 49. dipnot. Biz de bu bilgiyi Resuhi Baykara'nın oğlu Baki Baykara'dan doğrulattık.

181 Aksel Tibet ve arkadaşları kaleme aldıkları makalede, İhtifalci Ziya'nın, *Yenikapı Mevlevîhânesi* adlı eserinde dergâhın türbesinde bulunan mezarlar hakkında verdiği ayrıntılı bilgilerden yola çıkarak Kemâl Dede'nin sonradan yaptırılan mezar taşının muhtemelen yanlış yerde dikili olduğunu belirtirler. Yazarlar bu mezarın aslında Sâfî Mûsâ Dede'ye ait olması gerektiğini, Kemâl Dede'nin mezarının daha ileriki sıralarda bulunabileceğini söylerler. Daha ayrıntılı bilgi ve mezarların bulunduğu yerlerin şeması için bkz. *a.g.m.*, s. 254-259.

182 Bu beytin yer aldığı kasidenin tamamı için bkz. Şeyh Gâlib, *Şeyh Gâlib Dîvânı*, haz. Muhsin Kalkışım (Ankara: Akçağ, 1994), s. 55-56.

Yâ Hazret-i Mevlânâ

Bu şehre müjde-i feth-i cedîddir Gâlib[183]
Yeni Kapuda görünmek Kemâl-i Mevlânâ

Mezar taşının arka kısmındaysa "Hû, Bu dergâhın ilk şeyhi Kemâleddîn Ahmed Dede Efendi Şeyhliği hicri sene 1006-1010" lafızları kayıtlıdır. Kemâl Dede'nin mezar taşında Hâmid Aytaç (öl. 1982)[184] adlı hattatın imzası bulunmaktadır.[185]

Edebî Kişiliği ve Eserleri

Mevlevî bir aileden gelen, medrese eğitimi aldıktan sonra tasavvuf yoluna meyleden ve İstanbul'da Galata'dan sonraki ikinci Mevlevîhâne Yenikapı Mevlevîhânesi'nin ilk şeyhi olan Kemâl Ahmed Dede, aynı zamanda şair, mütercim ve tarih bilgini bir zattır. Genellikle Yenikapı Mevlevîhânesi'ni anlatan kaynaklarda "ilk" şeyh olması ya da Eflâkî'nin meşhur eseri *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in konu edildiği makale ya da kitaplarda bu eseri çevirmesi dolayısıyla adından birkaç satırla bahsedilen Kemâl Ahmed ve eserleri başlı başına neredeyse hiç incelenmemiştir.[186] Oysa Sahîh Ahmed Dede'nin verdiği bilgilere göre gençliğinde Derviş Mahmud Dede, Abdülkerîm Dede

---

183 Süleyman Berk, *Zeytinburnu'nun Tarihi Mezar Taşları: Zamanı Aşan Taşlar* adlı eserinin Zeytinburnu Belediyesi tarafından yapılan ve tarih belirtilmeyen 1. baskısında bu dizeyi *Bu şehr-i mümesserde feth-i cedîddir Gâlib* şeklinde okurken (s. 514), 2006 yılında yapılan genişletilmiş baskısında *Bu şehre müjde feth-i cedîddir Gâlib* (s. 332) olarak okumuştur.

184 İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, *Son Hattatlar* (İstanbul: Maarif Basımevi, 1955), s. 119-123.

185 Berk, *a.g.e.*, s. 502. Yenikapı Mevlevîhânesi'nin, resmî açılışının yapılmasına rağmen restorasyon çalışmaları nedeniyle kapalı olmasından dolayı bu mezar taşı görülememiş, araştırmacıların verdiği bilgilerin aktarılmasıyla yetinilmiştir. Dede'nin mezar taşının fotoğrafı için Berk'in eserinin yanı sıra bkz. Tibet v.d., *a.g.m.*, s. 253.

186 Başlı başına Kemâl Ahmed Dede'yi konu edinen bir makale için bkz. Şerife Akpınar, "Kemâl Ahmed Dede ve Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'sı", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 16. (Aralık 2006), s. 35-43.

ve Abdüllatîf Dede'den *Mesnevî-i Şerîf* dersi alan; Şâhidî (öl. 957/1550)[187], Bâkî, Şem'î Efendi, İsmail Rusûhî Ankaravî gibi önemli isimlerle görüşüp sohbet eden ve belki de eser ortaya koyarken bu kişilerden etkilenen Kemâl Dede'nin sanatı ve eseri de incelenmeye değerdir. Mevlevî kültürünün içinde yetişen, Farsça ve Arapçayı çok iyi bilen Kemâl Ahmed Dede'nin bu kültürün izlerini taşıyan eseri incelendiğinde birikimleriyle nasıl eserler yazdığı ortaya çıkacak ve bu değerli şahsın tüm yönleri daha iyi anlaşılacaktır. Zira Kemâl Ahmed Dede eserine mutasavvıf, şair, mütercim ve tarihçi yönlerinin tümünü yansıtmış gibidir. S. Nüzhet Ergun ve M. Ferit Uğur da şair için "İlmî malûmâtı yüksektir." tespitinde bulunmuşlardır.[188]

Semâhâne-i Edeb'de; *Tuhfe-i Nâilî* ve *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde "Kemâl" mahlâsıyla anılan Kemâl Ahmed Dede'nin, âşıkane şiirleri olduğu kayıtlıdır.[189] Esrar Dede ise "te'līfāt-ı celīlelerinden sālikāne eş^{c}ārları ve ^{c}ārifāne āṣārları"[190] olduğunu belirtir. Şairin bugün elde bilinen bir divanı yoktur.

Kaynaklar Kemâl Ahmed Dede'nin üç eserinden bahseder ki bunlardan biri bu tezin konusunu oluşturan ve Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi ilavesi 82 numarada *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* ismiyle kayıtlı bulunan mesnevidir. Mevlevî büyüklerinin yaşamlarını ve kerametlerini anlatan bu menakıpname, Eflâkî'nin Farsça mensur eseri *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in Türkçe manzum tercümesi niteliğindedir.[191] Kemâl Ahmed Dede eserini büyük ihtimalle Mevlevîhânenin banisi

---

187 Sahîh Dede'nin verdiği bilgiye göre Kemâl Ahmed 953/1546-47 yılında yani 20 yaşındayken Akşehir'de Şâhidî Dede ile görüşmüştür. Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.*, s. 265.

188 (Ergun), M. Ferit (Uğur), *a.g.e.*, s. 95.

189 Ali Enver, *a.g.e.*, s. 203.

190 Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 442.

191 *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu,* c. 2, s. 175'te Kemâl Ahmed Dede'nin bu eserinin *Risâle-i Sipehsâlâr*'ın, s. 222'de ise *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in muhtasar çevirisi olduğu kayıtlıdır. Bu çelişkili ifadeler araştırmacıları da yanlış yönlendirebilmektedir. bkz. Akpınar, *a.g.m.*, s. 37.

Malkoç Mehmed Efendi'nin dergâha bağışladığı *Menâkıbü'l-Ârifîn* nüshasını kullanarak oluşturmuştur. Zira Mehmed Efendi, Yenikapı Mevlevîhânesi'ne vakfettiği menkul ile gayrimenkulleri ve bunlardan istifade tarzını bildiren, 1017/1608'in muharrem ayı başında tescil ettirdiği vakfiyesinde şöyle der:

> Ve dervişândan kırâ'at-ı *Kur'ân*-ı şerîfe râğıb ve ilm u ma'rifete tâlib olanlar içün iki kıt'a *Kelâmüllâh*-i şerîf ve iki kıt'a mükemmel *Mesnevî*-i lâtif ve bir Sultan Veled Hazretlerinin aleyhi'r-rahme *Mesnevî*-i şerîfi ve bir mükemmel *Mesnevî*-i şerîfün altı mücelled *Mevlânâ Surûrî Efendi şerhi* ve bir kıt'a *Menâkıbü'l Ârifîn* ve bir kıt'a *Fîhi Mâ Fîh* ve bir kıt'a *Faslu'l-hitâb* ki cümlesi kendi mülkümdür vakf ü habs eyledüm.[192]

Sahîh Ahmed, Şeyh Kemâl Ahmed'in Türkî lisan üzere tercüme edip nazma getirdiği *Kitabu Menâkıbi'l-Ârifîn ve Meârifi'l-Kâşifîn*'i[193] 1019/1610-11 yılında tekmil ettiğini ve Rusûhî Şeyh İsmail Ankaravî (öl. 1041/1631) ile hem-meclis ve hem-sohbet olarak mütalaa ve müzakere ettiklerini belirtir.[194] Dolayısıyla Sahîh Ahmed'in

---

192 Ekrem Işın, "Yenikapı Mevlevîhânesi'nin İki Vakfiyesi", *İstanbul Araştırmaları*, sy. 3. (1997), s. 101.

193 Eğer *Mecmûatü't- Tevârihi'l-Mevleviyye*'nin neşri sırasında herhangi bir hata olmadıysa, eser bu isimle sadece Sahîh Dede'de anılır ki bu, Eflâkî'nin eserine ilk verdiği ismi, *Menâkıbü'l-Ârifîn ve Merâtibü'l-Kâşifîn*'i, hatırlatmaktadır. Bazı kaynaklarda da Kemâl Ahmed Dede'nin eseri, eldeki nüshasının başında bir daire içinde bulunan "Tercüme-i Menāḳıb-ı Sultānü'l-ᶜulemā ve Mevlānā Celāle'd-dīn Muḥammed ve ḫulefā-(y)ı īşān" ifadesinden dolayı bu şekilde adlandırılmıştır. bkz. Yazıcı "Menâkıbü'l-Ârifîn", s. 114. Bağdatlı İsmail Paşa da eseri *Menâkıb-ı Celâleddînü'r-Rûmî* adıyla anar (s. 152). Esrar Dede Kemâl Dede'nin "Menāḳıb-ı Celīle-i Ḫudāvendigārīyi naẓm buyurup Eflākī Dede rivāyetine dek ḫatm [ettiğini]" belirtir (s. 442). Tüm bunlar Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhakı no. 82'deki nüshanın başında bulunan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* isminin şair tarafından konmayıp eserin içeriğini belirten bir başlık olarak nüshaya sonradan müstensih ya da bir başkası tarafından yazıldığını düşündürmektedir. (Aynı durum *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in diğer çevirileri için de geçerlidir. Örneğin daha önce de belirtildiği gibi Zâhid b. Ârif'in hatimede isminin *Mahzenü'l-Esrâr* olduğunu açıkladığı eserinin başında *Kitāb-ı Menāḳıb-ı Mevlānā Celāle'd-dīn* başlığı kayıtlıdır.) Sebeb-i telif ve hatime olmadığından eserin şair tarafından konan başka bir ismi varsa bilmemekteyiz. Biz bu eseri nüshanın başında kayıtlı olan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* adıyla anıyoruz. Bu isim eserin "tercüme" olduğunu belirtmesi açısından önemlidir.

194 Sahîh Ahmed Dede, *a.g.e.,* s. 289. Gölpınarlı, Galata Mevlevîhânesi şeyhi olan Rusûhî'nin Bostan Çelebi'nin bir diğer halifesi olduğunu belirtmektedir. bkz. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 158.

Kemâl Ahmed Dede için verdiği doğum tarihi doğru kabul edilirse bu eseri bitirdiğinde şairin 86 yaşında olduğu anlaşılır. Bu tarihin, diğer kaynakların Kemâl Dede'nin ölüm tarihi için verdiği 1010 tarihinden sonra olması da ilginçtir. Esrar Dede *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*'de bu eserden seçtiği bazı beyitleri vermiş ve bundan sonra Kemâl Ahmed Dede'yi ele alan tüm kaynaklar Esrar Dede'nin verdiği ebyâtın tümünü ya da birkısmını aktarmıştır. Eldeki nüshada 22a'da bulunan beyitler şunlardır[195]:

Ebyāt: Ey[196] göñül bāġında olan göz gözi
Yaᶜni Mevlānā buyurur[197] bu sözi[198]

Dir idi başumda iken[199] ol ḳamer[200]
Gün gibi görsem namāz itsem seḥer

Sūre-i Kevs̱er oḳurdum aġlayup
Sūziş-i cāndan cigerler ṭaġlayup[201]

Ḥaḳ baña nāgeh[202] tecellī eyledi
Ben[203] ḳulın ol[204] şeh tesellī eyledi[205]

---

195 Beyitler Esrar Dede'nin eserinin neşrinden aynen aktarılmıştır. Esrar Dede tezkiresindeki nüsha farklılıklarından olsa gerek bu beyitler çeşitli kaynaklarda çeşitli şekillerde yer alabilmektedir. Bir başka deyişle bu beyitlerdeki bazı ifadelerin varyantları mevcuttur. Ayrıca *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da da farklı kısımlar bulunmaktadır. Bunlar yeri geldikçe dipnotlarda gösterilecektir.

196 *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da bu kelimenin "ol" şeklinde varyantı da yer almaktadır. Biz bu ikinci varyantı daha doğru bulduk.

197 *Tuhfe-i Nâilî* ve *Semâhâne-i Edeb*'de *buyurdı.*

198 *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın eldeki nüshasında *öz özi.*

199 Bu söz öbeği *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da, *dir yidi yaşumda-y-iken* şeklindedir. Esrar Dede tezkiresinde büyük ihtimalle müstensih hatası sonucu bu şekilde yer almıştır. İkincil kaynaklarda da Esrar Dede'deki şekliyle geçmektedir.

200 *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı* adlı eserde *faḫr.*

201 Bu beytin kafiye kelimeleri eldeki nüshada *ağlayu* ve *tağlayu* şeklindedir.

202 *Semâhâne-i Edeb*'de *nā-gāh*, *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı*'nda *tā ki.*

203 *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı*'nda *bir.*

204 *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı*'nda *ola.*

Şöyle kim bī-ḫod[206] özinden[207] mest-vār
Gitdi mey[208] başdan çün[209] oldum hüş-yār[210]

Geldi bir āvāz gördüm ḥaḳḳı[211] çün
Ey[212] Celāle'd-dīn celālüm ḥaḳḳı çün[213]

Cehdi ḳo yeter mücāhid ol yüri
Şimdiden girü müşāhid ol yüri[214]

Ol ᶜināyet şükrine ben gūşişem
Artuḳ itdüm eksimedüm cūşişem[215]

Oḳıyup "ᶜabden şekūrā" āyetin
Ḳulluḳ itdüm ḳomadum şeh ḫiẕmetin

Tā meger aṣḥābumı aḥbābumı
Şol ᶜaḳībümce[216] gelen aᶜḳābumı

Hep hevāmiyyetleridür dir görem[217]
Ḳomayam nāḳıṣ kemāle irgürem

---

205 *Tuhfe-i Nâilî*'de bu beyitten sonrası yer almamaktadır.

206 *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı*'nda *bu ḫod*.

207 *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı*'nda özüñden.

208 *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı* ve *Semâhâne-i Edeb*'de *gitdi mey* yerine *kendümi*.

209 *Semâhâne-i Edeb*'de *çü*.

210 *Semâhâne-i Edeb*'de *āşikār*.

211 Bu menkıbede Mevlânâ, Allah ile konuşmasını anlattığı için kelime *Ḥaḳḳ'ı* şeklinde yazılmalıdır.

212 *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da *k'iy*.

213 "Celâlimin hakkı için" anlamında kullanıldığından *ḥaḳḳı-çün* şeklinde yazılmalıdır. Ayrıca *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı*'nda bu beyit yoktur.

214 *Semâhâne-i Edeb*'de bu beyitten sonrasına yer verilmemiştir.

215 Bu beytin kafiye kelimelerini biz metinde anlam gereği *kūşişüm* ve *cūşişüm* olarak okuduk. *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı*'nda bu beyit bulunmamaktadır.

216 *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı*'nda *ᶜaḳlumca*.

217 *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı*'nda *hevāmīleridür direm görem*. Biz metinde burada *dir görem* olarak verilen kısmı *dirgürem* şeklinde okuduk.

Bu kemāl[218]-i nāḳışı daẖı ḳoma
Geldi iy ^{c}Īsī-nefes anı uma

Esrar Dede ayrıca "Bu ḳıṭ^{c}a-i ġarrā daẖı eş^{c}ār-ı bedī^{c}u'l-ās̱ārlarındandur" diyerek elimizdeki nüshada 45a ile 96a'da yer alan ve Eflâkî'den aktarılan Farsça beyitlerin tercümesi olma özelliği taşıyan şu beyitleri verir. Esrar Dede'nin kıt'a dediği beyitler aslında Mevlânâ'nın *Divan-ı Kebîr*'inden alınan bir gazelin iki beytinin tercümesi olduğundan kıt'a değil de gazel nazım şekliyle söylenmişlerdir:

Ḳıṭ^{c}ā: Dün ^{c}aşḳ didi baña ki ben nāzikāneyem[219]
Cümle niyāz ol[220] baña çün saña nāz idem
Terk eyle nāzı sen baña cümle niyāz ol
Tā kend'özümi ben daẖı[221] cümle niyāz idem

Velehū ḳuddise sırruhu:

Yoḳdurur ^{c}āşıḳlar üzre hīç ^{c}Azrā'īl'e el
^{c}Aşḳuñuñ ^{c}āşıḳlaruñ[222] hem ^{c}aşḳ u sevdā öldürür

F. Nâfiz Uzluk'un Eflâkî ile ilgili makalesinde *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in tercümelerini sıralarken dile getirdiği "Necip Asım Bey tarafından Leon Cahun'un *Türk Tarihine Giriş* adlı Fransızca eserinden dilimize tercüme ile 1318 (1900-01) tarihinde bastırdığı eserin 423. sayfasının notundan başlamak üzere 428. sayfaya kadar süren manzum menakıbın Kemâl Ahmed Dede'nin eseri olabileceği"[223] yönündeki

---

218 Bu beytin karşılığının kaynak metinde olmaması Kemâl Dede'nin kendinden bahsettiğini düşündürdüğünden biz metinde bu sözcüğü *Kemāl* şeklinde yazdık. *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyyatı*'nda sözcük parantez içinde yazılmış, böylece şairin ismi/mahlası olduğu vurgulanmıştır.

219 *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da *ki ben nāzikāneyem* yerine *ben cümle nāz oldum* ifadesi vardır ki bu vezni bozmaktadır.

220 Eldeki nüshada *niyāz ol* yerine *niyāzsın baña* yazmaktadır.

221 *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da *daẖı* yerine *saña*.

222 *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da *^{c}āşıḳların*.

223 Uzluk, *a.g.m.*, s. 288.

düşüncesinin de doğru olmadığını belirtmek gerekir. Zira söz konusu esere baktığımızda burada verilen beyitlerin vezninin bile *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'dan farklı olduğunu gördük. Bunun yanı sıra Necip Asım, bu eserin dilinden 9. yüzyılın başlarında yazıldığı sonucuna varmıştır ki bilindiği gibi Kemâl Ahmed Dede hicrî 10. ve 11. yüzyıllarda yaşamıştır.[224]

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ, pek çok açıdan değerli bir eserdir. Zira Kemâl Dede bu tercümesiyle yüzyıllardır çok sevilip okunan bir menakıpnameyi tekrar gündeme getirmiş, Mevlânâ'yı, şiirleri ve çevresindekilerle beraber müritlerine tanıtmaya çalışmıştır. Uzun bir zaman diliminde yaşayan ve yaşananları ele alan bu bibliyografya kitabı, muhtevası açısından oldukça zengindir. Ayrıca yazarın *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de bulunan ve çoğu Mevlânâ'ya ait şiirlerin büyük bölümünü eserine aktarıp tercüme etmesi, dolayısıyla aynı zamanda yorumlaması Osmanlı şiirinde çok önemli bir sahayı oluşturan Mevlânâ'nin şiirlerini "tercüme/şerh geleneği" açısından çok önemlidir. Eserde yer alan onlarca beyit göz önüne alındığında Mevlânâ'nın beyitlerini tercüme/şerh eden kişiler arasında bundan sonra Kemâl Ahmed Dede'yi de anmak gerekir. Bunun yanı sıra *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* 16. yüzyılın dil hususiyetlerini, şiir ve özellikle çeviri anlayışını göstermesi açısından önemlidir. Eser, mensur bir eserden nazma aktarılması açısından da ilgi çekicidir. Dolayısıyla *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* tasavvuf ve edebiyat tarihi açısından son derece önem taşımaktadır. Üstelik bu mesnevi, *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in diğer tercümeleri ile kıyaslandığında aynı eserin farklı zamanlardaki algılanışı/yorumlanışı gözler önüne serilecek, böylece farklı yüzyıllardaki çeviri anlayış ve sistemlerinin yanı sıra özelde Mevlevîlerin, genelde toplumun farklı

---

224 Necib Asım, *Türk Tarihi*, nşr. Çin Ferid, Ahmed Şemseddin (İstanbul: Darü't-Tıbaati'l-Âmire, 1354 [1935-36]), s. 423-427.

yüzyıllardaki Mevlânâ ve Mevlevîliği algılayış biçimleri ortaya konabilecektir. Ancak şu da belirtilmelidir ki *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in diğer çevirilerinin aksine *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da bir ön sözün bulunmaması ne yazık ki eserin yazılış süreci, Kemâl Dede'nin yaşamının ayrıntıları, şairin kendi şiirine ve belki de Mevlânâ ve Eflâkî'nin şahsiyetlerine, sanatlarına bakışı hakkında daha fazla bilgi edinmemizi engellemektedir. Eserde bir mütercim ve şair olarak Dede'nin sesinin pek fazla duyulmaması da onun şiiri hakkındaki düşüncelerini bize ulaştırmaz ne yazık ki.

Peki, 16. yüzyılda ve öncesinde pek çok kez çevrilen, özetlenen bir eseri Kemâl Dede niçin yeniden tercüme etme gereği duymuştur?[225] İlerleyen bölümlerde de yeri geldikçe değinileceği gibi bunun en önemli nedeni İstanbul'un ikinci Mevlevîhânesinin ilk şeyhi olan Dede'nin müritlerini eğitme, onları Mevlevîlik hakkında bilgilendirme isteğidir. Ahmet Yaşar Ocak da *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri* adlı eserinde "Bu eserlerin yazılışındaki temel gaye, muhakkakı o velînin müridlerinin yetişmesi ve dolayısıyla tarikatın bütünlüğünü sağlamaktır."[226] demektedir. Kemâl Dede de bu bütünlüğü tarikat içinde son derece önemli görülen, çok okunan bir menakıpnameyi tercüme ederek sağlamak istemiştir. Böylece bir taraftan müritlerini eğitecek, onlara Mevlevîliğin önemli kurallarını, belki de unutulan noktalarını hatırlatacak diğer taraftan da kendisinden beklenen şekilde hareket edecektir. Zira tarikatlarda postnişinlerden bir

---

225 Bu dönemlerde Türkçe eser vermenin sebepleri hakkında genel bilgiler edinmek için bkz. Kemâl Yavuz, "XIII - XVI. Asır Dil Yadigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri", *Türk Dünyası Araştırmaları,* sy. 27. (Aralık 1983), s. 9-57.

226 Ocak, *a.g.e.*, s. 33.

eser vermeleri beklenmekte[227], o dönemde bunun bir teamül olduğu anlaşılmaktadır. Yalnızca Mevlevî şeyhleri ve eserlerine bakıldığında bile bu durum açıkça anlaşılabilir; pek çok Mevlevî şeyhinin genelde tarikat ve adabıyla özelde de Mevlânâ ile ilgili önemli eserleri, şiirleri bulunmaktadır.[228] Bu şekilde Mevlevîliğe ve Mevlânâ'ya hizmet etme düşüncesinde oldukları görülür.[229] Kemâl Dede de tarikat içinde çok sevilip okunan bir eseri tercüme ederek hem müritlerini eğitmekte hem Mevlevîliğe hizmet etmekte hem de kendini bir anlamda "sağlama" almaktadır. Zira özellikle tarikat şeyhlerinin çok tanınan bir eseri tercüme ya da zeyl yoluna giderek tarikat içinde yer edindikleri bilinmektedir. Kemâl Ahmed, her ne kadar tevazusuyla tanınan bir şeyh olsa da bu "yer edinme" temayülünün her şeyh gibi onda da bulunması normaldir. Ekrem Işın, Kemâl Dede ve bu konu hakkında şunları söyler:

> Kişiliği etrafında yaratılan efsane onu bize, coşkun bir sûfî ve riyazâta aşırı düşkün bir derviş olarak tanıtır. Tıpkı Galata Mevlevîhânesi şeyhi Semâ'î Dede gibi karizmatik bir kişiliğe sahip bulunduğu, Malkoç Mehmed Efendi üzerindeki nüfuzundan

227 Kemâl Dede'nin okuyucu/dinleyicilerini "talip" olarak nitelendirdiği beyit (2141) ve yorumlarımız için bkz. "*Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da Müellif ve Mütercim".

228 Yenikapı Mevlevîhânesi'nin bir diğer şeyhi Seyyid Nâsır Dede'nin *Menâkıbü'l-Ârifîn* çevirisi, Şeyh Gâlib'in, Yusuf Sîneçâk'ın *Cezîre-i Mesnevî* adlı eserinin şerhi ile Köseç Ahmed Dede'nin risalesinin talikatı olan *es-Sohbetü's-Safiyye* adlı eserleri, Şâhidî'nin *Gülşen-i Tevhîd* adlı *Mesnevî* şerhi ile manzum lügatı *Tuhfe-i Şâhidî* örnek olarak gösterilebilir.

229 Halûk Göklap, o dönemde şairlerin Mevlânâ'ya ve Mevlevîliğe hizmet anlayışları arasında Mevlânâ'yı "methetmek" olduğunu da söyler ve Mevlânâ'yı metheden manzumeler yazan pek çok Mevlevî şairin adını sıralar. Halûk Gökalp, *Eski Türk Edebiyatında Mevlânâ ve Mevlânâ Methiyeleri* (İstanbul: Kriter, 2009), s. 36-37. Biz bu şairler arasından yalnızca şeyhlerin adını sıralayacağız: Burdur Mevlevî dergâhı şeyhi Mehmed Fedâyî (öl. 1577), Muradiye Mevlevîhânesi şeyhi Ahmed Neşâtî (öl. 1674), Gelibolu Mevlevîhânesi şeyhi Mehmed Sâbir (öl. 1679), Lefkoşa ve Kudüs Mevlevîhâneleri'nde şeyhlik yapan Ali Dânişî (öl. 1683), Belgrad Mevlevîhânesi şeyhi Receb Adnî Dede (öl. 1689), Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhlerinden Yusuf Nesib (öl. 1714), Şeyh Gâlib (öl. 1799), Mevlevîlik ile ilgili iki eseri olan Sâkıb Mustafa (öl. 1735) ve Esrar Dedeler (öl. 1796). Böylece Kemâl Dede, hem kendinden beklenen tarikatla ilgili "eser bırakma" görevini yerine getirmiş, hem de bunu "Mevlânâ övgüsü" içeren bir eserle yapmıştır.

> anlaşılmaktadır. Mevlevî kültürü içindeki yerini ise, Eflakî'nin ünlü eseri "Menâkıbü'l-Ârifîn"den kısaltarak yaptığı manzum çevirisiyle sağlamıştır.[230]

Mütercimin tüm bu hedefleri için "nazım"ı kullanması da manidardır. Zira *Menâkıbü'l-Ârifîn* ve tercümelerinin mensur olması nedeniyle akılda kalmasının zor olacağı düşüncesi Kemâl Dede'yi bu eseri tekrar ama manzum olarak tercümeye yöneltmiş olmalıdır. Bu şekilde müritlerinin eğitimi daha kolay olacaktır. Ayrıca yeri geldiğinde üzerinde durulacağı gibi eser bizce özellikle söylenmek ya da başka bir ifadeyle dinlenmek için yazılmıştır. Bunun için de şiir en iyi yöntemdir. Edebiyatımızda da bu amaçla ve manzum olarak kaleme alınan dinî-tasavvufî eserler, bir kategori oluşturacak şekilde yaygındır.[231] Üstelik "duyguyu anlatmak ve muhatabı ikna etmekte nesirden kat kat üstün olan şiiri, şiir yoluyla irşat etmeyi, bizzat Mevlânâ da kullanmıştır. *Mesnevî* başta olmak üzere telifâtının çoğunu şiir üslubuyla yazan Mevlânâ, bunu gerek şiirin tesiri sebebiyle gerekse o dönem

---

230 Ekrem Işın, "İstanbul'un Mistik Tarihinde Mevlevîhâneler", *İstanbul* 4-5 (1993), s. 126.

231 Araştırmacılar manzum olarak kaleme alınan dinî-tasavvufî eserler ile ilgili olarak şunları söyler: "İslam dünyasında erken dönemlerden itibaren tefsir, hadis, fıkıh, akaid vs. konularda manzum formatta birçok eser kaleme alınmıştır. Çabuk benimsenmiş olan bu format gittikçe yaygınlaşıp bir gelenek hâline gelmiş ve manzum dinî eserler şeklinde bir kategori oluşturacak kadar ciddi bir sayıya ulaşmıştır." Muhittin Eliaçık, "Tercüme İle Şerhin İç İçe Bulunması: Şemsi Paşa'nın Manzum *Vikâye* Tercümesi", *Turkish Studies* 4/6 (2009), s. 97. [Bu konuda ayrıntılı bilgi ve örnekler için bkz. Levend, "Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1972*, 2. bs. (Ankara: TTK, 1989), s. 35-80.] Âmil Çelebioğlu da bu gelenek içinde, daha önce yazılmış mensur bir eseri, sonradan nazma çekmeye de itibar olunduğunu belirtip bu durumun sebeplerini sıralar: "Dînî eserlerin manzum olarak kaleme alınmasının asıl mühim sebeblerinden biri veyâ birincisi, tâlîmî (didaktik) olmak maksadıyla ilgilidir. Bu nev'i eserlerin bir kısmı, tedris gâyesiyle yazıldığından, ezberlenmesi istendiğinden; nazmın, okunma ve ezberlenme kolaylığı ile herhâlde mûsikî ciheti de dikkate alınarak birçok manzum eserler yazılmıştır. bkz. Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dînî Eserler", *a.g.e.*, s. 351-352. İskender Pala tarihî seyir içinde şiirin ortaya çıkış gayesinin didaktik endişeler olduğunu belirtip vezin ile kafiyeye bağlanan sözün daha uzun yaşayan, daha fazla akılda kalan söz olduğunu ve şiirin en fazla tasavvuf edebiyatında doğuş gayesine ulaştığını belirtir. İskender Pala, "Edebi Çehresiyle Mevlevihaneler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 2. (Mayıs, 1996), s. 55.

Anadolu'da şiirin çok geçerli olduğunu bildiği için yapmıştır."[232] Böylece mütercim, Mevlânâ'nın eğitim metodunu kullanarak ona hizmet çabasını somutlaştıracaktır. Bununla birlikte şeyhlerden, Mevlevîlikte önemli kimselerden bir eser/şiir beklentisinin Mevlânâ döneminden bu yana görüldüğü söylenebilir. Zira Mevlânâ *Fîhi Mâ Fîh*'te "onu sevenlerin şiiri sevdiklerini ve kendisinden şiir söylemesini istedikleri, bu yüzden şiir söylemeye başladığını" söyler.[233] Mevlânâ'dan sonra da eserlerinin -özellikle *Divan-ı Kebîr*'i ile *Mesnevî*'sinin- Mevlevîhânelerde ders olarak okutulması gerek dervişlerde gerek tekke dışındaki Mevlevî muhiplerinde şiir eğitimine saygıyı ve ilgiyi daha da artırmıştır.[234] Böylece Anadolu'da şiir el üstünde tutulmuş, özellikle Mevlevîler için hayatın bir parçası olmuştur. Mevlevîler ve Mevlevîhâneler ile şiir bütünleşmiştir.[235] Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*'in girişinde, "Doğrusu Mevlevî tekyelerine birer 'mekteb-i edeb' demek daha ziyade yakışık alır. Şiir, musiki, sükût bu tarik-i şerifin ahz-ı şeraitindendir. Bu cihetle dâhil-i daire-i tarikat olanlar şair olamazlarsa bile, mutlaka şiir okuyacak veyahut şiirden mütelezziz olacak mezâka sahip bulunurlar." [236] demektedir. İlhan Genç de Esrar Dede'nin tezkiresindeki ifade ve yargılarından yola çıkarak Mevlevîlere göre şiirin "sünnet-i seniyye-i Mevleviyye" olduğunu ve Mevlevî dergâhlarını yöneten Mevlevî şeyhlerinin şiirden anlamalarının kendileri için bir zorunluluk olduğunu[237] belirtir. İşte bu kültürün önemli bir parçası olan Kemâl Dede'nin de şiiri kullanarak hem

---

232 Pala, *a.g.m.*, s.55-56; Küçük, *a.g.e.*, s. 396.

233 Pala, *a.g.m.*, s. 56; Küçük, *a.g.e.*, s. 396.

234 Nilgün Açık, "Mevlânâ ve Mevlevî Tarikatının Eğiticiliği" , *III. Uluslar Arası Mevlâna Kongresi*, s. 103.

235 Küçük, *a.g.e.*, s. 396.

236 Ali Enver, *a.g.e.*, s. 6-7.

237 İlhan Genç, "Mevlevî Edebiyatı Üzerine Bir Değerlendirme", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sy. 7. (1993), s. 130-131.

müritlerini eğitmek hem de şiire duyulan saygı vasıtasıyla kendisine duyulan saygıyı artırmak istemesi olağandır.[238] Bizce Kemâl Dede de tüm bu nedenlerden ötürü pek çok kez tercüme edilen ve özetlenen bir eseri tekrar tercüme etmiştir.

Kaynaklarda Kemâl Ahmed Dede'nin Mîrhând (öl. 903/1498)[239] tarihini tercüme ettiği belirtilmiş, ancak başka hiçbir bilgi verilmemiştir.[240] *Osmanlı Müellifleri* ile *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*'nda ise yazarın, Maveraünnehir'den yetişmiş meşhur tarihçilerden Hândmîr (öl. 942/1535-1536)[241]'in tarihî eselerinden birini tercüme ettiği belirtilir.[242] Kaynakların Mîrhând ile torunu Hândmîr'i karıştırdıkları görülmektedir. Bu durumun Hândmîr'in, dedesinin eserini -*Ravzatü's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*'yı- önce zeyl edip sonra zeylettiği bu kısmı kendi eserine -*Habîbü's-Siyer fî Ahbâri Efrâdi'l-Beşer*'e[243]- almasından kaynaklandığı da düşünülebilir. Kemâl Dede'nin bu tercümesi bugün elde bulunmadığından eserin mahiyeti de bilinmemektedir.[244]

---

238 Şiirin başka toplumlarda da otorite sağladığı bilinmektedir. Örneğin Hintlilerde şeyhlerin otorite olarak algılanmasına temas eden Digby, bu kişilerin şairliklerine ve şiiri etkili bir şekilde kullanabilme özelliklerine bir önem atfeder. Resul Ay, *Anadolu'da Derviş Ve Toplum 13-15. Yüzyıllar* (İstanbul: Kitap, 2008), s. 143.

239 Timurlular devri tarihçisi. Ali Şîr Nevâî'ye ithaf ettiği *Ravzatü's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ* adlı 7 ciltlik genel mahiyetteki tarih kitabı vardır. Eserin 7. cildi torunu Hândmîr tarafından tamamlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Aka, "Mîrhând", *TDVİA*, c. 30. (İstanbul: TDV, 2005), s. 156.

240 bkz. Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 442; Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, s. 231; Ali Enver, *a.g.e.*, s. 203; Mehmed Ziya, *a.g.e.*, s. 76; S. Nüzhet (Ergun), M. Ferit (Uğur), *a.g.e.*, s. 95; *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* s. 250.

241 15-16. yüzyıllarda yaşamış İranlı tarihçi. İsmail Aka, "Hândmîr", *TDVİA*, c. 15. (İstanbul: TDV, 1997), s. 550.

242 Bursalı Mehmed Tâhir, *a.g.e.*, s. 83; *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*, s. 450.

243 *Habibü's-Siyer fî Ahbâri Efrâdi'l-Beşer,* 927/1521-930/1524 yılları arasında yazılan umumi dünya tarihidir. 3 cilt olan ve yaratılıştan Şah İsmail'in ölümüne kadar gelen kitapta Hândmîr'in, Mîrhând'ın bahsetmediği bazı devletlere de yer verdiği görülür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aka, "Hândmîr", s. 552 ayrıca Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*, c. 2, tercüme: Rüştü Balcı (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007), s. 528.

244 Bazı kaynaklar Mîrhând'ın bu eserinin ilk defa Balâtîzâde Mehmed Kemâlî tarafından tercüme edildiğini belirtir. Balâtîzâde, bu kitabı Türkçeye tercüme etmeye başlamışsa da

Osmanlı Müellifleri'nde Kemâl Ahmed Dede'nin 776/1374-75 senesinde vefat eden Mehmed İbn-i Hasan Eş-Şâfiî'nin tabakalara taksim olunan *Menâkıbü'l-Ahbâb ve Merâtibu Üli'l-Elbâb* ismindeki eserini *Tuhfetü'l-Müştâkîn ilâ-Menâkıbi's-Sahâbeti ve't-Tâbiîn* adıyla tercüme ettiği belirtilir.[245] *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*'na göre "Hasan Eş-Şafiî'nin Arapça eserinin Türkçeleştirilmişi" olan ve aslının on makale ve bir hatime üzerine tertip olunmasına rağmen beş makaleden oluşan eser, Millet Ktp. Reşid Efendi 1123 numarada kayıtlıdır.[246] Ancak bugün bu koleksiyon Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Kütüphane kataloğunda ve *Reşid Efendi Kitabhânesi Fihristi*'nde[247] Ahmed b. Derviş'e ait görünen eserin yazarı *Keşfü'z-Zünûn*'da da Ahmed b. Derviş Halîfe el-Akşehrî olarak geçmektedir.[248] Bu eser ile Süleymaniye Ktp. Serez no. 1373 ve Esad Efendi no. 3729'da kayıtlı mecmuaların içinde iki nüshası bulunan ve Ahmed b. Derviş'e ait görünen *Ukdetü'l-Lisân ve Ani'l-Küfri ve't-Tuğyân*[249] adlı eserin giriş ve hatime bölümleri okunduğunda Ahmed b. Derviş ile ilgili bazı

---

ancak 1. ve 2. ciltlerini bitirebilmiştir. 1258/1842'de basılan bu eserin kütüphanelerde de nüshaları bulunmaktadır. bkz. Aka, "Mîrhând", s. 156. Tez çalışmamıza ilk başladığımız dönemlerde Süleymaniye Ktp. kataloğunda A. Tekelioğlu no. 758'de kayıtlı bulunan eser *Habîbü's-Siyer* adıyla Kemâl Dede'ye ait görünmekteydi. Ancak son dönemde yapılan değişiklikle bu kitabın Balâtîzâde Kemâlî Mehmed Çelebi'ye ait *Tercümânü'd-Düstur fî Havâdisi'l-Ezman ve'd-Dühur* olduğu belirtilmiştir. Bu değişikliğin *TÜYATOK*'tan yapıldığı anlaşılmaktadır. bkz. *T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel MüdürlüğüTürkiye Yazmaları Toplu Kataloğu Antalya-Tekelioğlu V/07,* haz. Selahattin Alpay v.d., (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1984), s. 286. Ancak Süleymaniye Ktp.'de *Tercümânü'd-Düstur*'un diğer pek çok nüshasıyla yaptığımız karşılaştırmadan bu eserin *Tercümânü'd-Düstur* olmadığı sonucuna vardık. Zira eserin Millet Ktp. Ali Emiri Tarih no. 193'te bir başka nüshası bulunmaktadır ki burada bu nüsha bir heyet tarafından tercüme edilen *Tercüme-i Habibü's-Siyer* adıyla kayıtlıdır. Sonuç olarak A. Tekelioğlu 758 numaradaki eser başta Kemâl Ahmed Dede'nin eseri zannedilse de *Tercüme-i Habibü's-Siyer*'in bir heyet tarafından yapılan tercümesinin nüshası olduğu anlaşılmıştır.

245 Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.,* s. 83.

246 *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*, s. 451.

247 *Reşîd Efendi Kitâbhânesi Fihristi* (İstanbul: Evkâf-ı İslamiyye Matbaası), s. 65.

248 Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, c. 4, s. 1466.

249 Eserin temmet kaydından 965/1557-58 yılında müellif hattıyla yazıldığı anlaşılmaktadır.

bilgilere ulaşılabilmektedir. Buna göre kendi ifadeleriyle Ahmed b. Derviş, Balat civarındaki Tercüman Yunus Bey[250] Tekkesi'nin şeyhidir.[251] Kaynaklar bu tekkenin Halvetiyye tarikatına bağlı bir zaviye olarak faaliyet gösterdiğini belirtir.[252]Ahmed b. Derviş, Kanunî Sultan Süleyman devrinin sadrazamlarından Semiz Ali Paşa'nın kâhyası Ferruh Ağa'dan[253] himmetler görmüştür. Sonuç olarak, *Osmanlı Müellifleri* ve *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları* dışındaki hiçbir eserde -özellikle de birincil kaynaklarda- Kemâl Dede'ya ait böyle bir eser kayıtlı olmadığı da göz önünde bulundurularak, Kemâl Ahmed Dede ile Ahmed b. Derviş Halîfe el-Akşehrî'nin farklı tarikatlere bağlı farklı kişiler olduğu ve son dönem kaynaklarında karıştırıldıkları söylenebilir.

---

250 Yunus Bey, Kanunî döneminin Rum asıllı tercümanlarındandır. Birkaç kez Venedik'e gönderilmiş ve ilk Fransız diplomatlarıyla iyi ilişkiler kurmuştur. İbrahim Emiroğlu, *Hizmet ve İhanetleriyle Tercümanlar, Voyvodalar ve Azınlıklar* (İzmir: Tibyan, 1996), s. 7. 944/1537 yılında Yunus Bey'in gemisi Venedikliler tarafından saldırıya uğramış, hatta elçiye fena muamele edilmiştir. İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 2. (İstanbul: Türkiye, 1971), s. 195.

251 "Draman Tekkesi diye de anılan Tercüman Yunus Tekkesi, başlangıçta saray tercümanlarından Yunus Bey (öl. 948/1541-42) tarafından bir câmî olarak, 948/1541-42 senesinde inşa ettirilmiştir. Küçük bir külliye niteliği taşıyan bu yapıya aynı yüzyılın sonunda Abdülmümin Efendi tarafından bir harem ve müstakil bir tevhidhane ilave edilmesiyle cami-tekkeye dönüştürülmüştür. Bu yapı Derviş Ali Mahallesi, Fethiye Dıraman Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Cami dışında külliyeden herhangi bir eser bugüne ulaşmamıştır."
Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf: Sûfîler, Devlet ve Ulemâ* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2001), s. 133; Bu tekke hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ayvansarayi v.d., *a.g.e.*, s. 165-67; M. Baha Tanman, "Drağman Külliyesi", *TDVİA*, c. 9. (İstanbul: TDV, 1994), s. 524-525; Mustafa Özdamar, *Dersaâdet Dergâhları* (İstanbul: Kırk Kandil, 1994), s. 97.
Kaynaklarda bu tekkenin şeyhleri arasında Ahmed b. Derviş adına rastlanmamaktadır. 948/1541-42 yılında açılan derhahın ilk şeyhi Bosnalı Şeyh Abdülmümin Efendi'nin 1004/1595-96'daki ölümünden sonra yerine Şeyh Hâfız Ömer Fânî (öl. 1034/1624-25) geçmiştir. Tanman, *a.g.m.,* s. 525. Ayrıca bkz. Zâkir Şükrî Efendi, *a.g.e.*, s. 47. Neşirler arasında bazı farklar olduğundan Turgut Kut'un ilgili yayımına da baktık, fakat orada da Ahmed b. Dervîş el-Akşehrî adlı bir şeyhe rastlamadık. Turgut Kut, "İstanbul Hânkâhları Meşâyihi", *Journal of Turkish Studies TUBA Abdülbaki Gölpınarlı Hâtıra Sayısı I*, sy. 19. (1995), s. 47.

252 Tanman, *a.g.m.,* s. 525.

253 Ferruh Ağa, 970/1562-63 yılında Mimar Sinan tarafından yapılan Balat Cami ve Tekkesi'nin bânisidir. Bu tekke, kuruluşundan kapatılışına kadar Halvetiye tarikatının Sümbüliyye koluna bağlı kalmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Baha Tanman, "Balat Cami ve Tekkesi", *TDVİA*, c.5. (İstanbul: TDV, 1992), s.7.

III. BÖLÜM

TERCÜME-İ MENÂKIB-I MEVLÂNÂ

Şekilsel Özellikler

Bu bölümde *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* bir "mesnevi" olarak değerlendirilecek; nazım şekli, vezin, kafiye ve redif gibi unsurları hakkında örneklerle bilgiler verilecektir.

Nazım Şekilleri

4755 beyitten oluşan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*, evliya menkıbelerini konu edinen tasavvufî bir "mesnevi"dir.[254] Müritlerini bilgilendirip yetiştirmenin en iyi yolu olarak nazmı gören Kemâl Ahmed Dede'nin mesnevilerde özellikle de dînî-tasavvufî eserlerde- genellikle bulunan tevhit, münacat, naat, padişaha övgü, sebeb-i telif gibi bölümleri atlayarak doğrudan konunun işlendiği bölüme geçmesinden "eğitmenlik" misyonunu en kestirme yoldan yapmak istediği sonucuna ulaşılabilir. Yine eserde, çoğunlukla Allah'a hamdın ve mesneviyle ilgili bilgilerin (adı, beyit sayısı, vezni, yazılış tarihi) yer aldığı bitiş bölümü bulunmaz.[255] Bununla birlikte şair kaynak metinde yer alan giriş ve sonuç bölümlerini de tercüme etmemiştir. Bunun nedeni olarak şairin, eserini dinlenilmesi için yazması gösterilebilir. Dolayısıyla Kemâl Dede dinleyicisine ya da başka bir deyişle tercüme amacına göre şekillendirmiştir eserini. Ancak mesnevinin bütününe bakıldığında şairin kendine

---

[254] Konularına göre mesneviler için bkz. İsmail Ünver, "Mesnevî", *Türk Dili: Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, sy. 415-416-417. (1986), s. 438-447.

[255] Mesnevilerin düzenleniş biçimiyle ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. *a.g.m.*, s. 432.

göre bir plan dâhilinde hareket ettiği görülür. Şöyle ki on bölümden oluşan eserde Kemâl Dede, Farsça bölüm başlıklarından sonra -ki metinde başlıklar çoğunlukla yazılmamıştır- gelen beyitlerin ilkinde Farsça ya da Arapça olarak kimin menkıbesini anlatacağını haber verir, genellikle birinci beytin serbest tercümesi niteliğindeki ikinci beyitte bu şahsın özelliklerini dile getirir, onu över. Söz oyunlarına dayanan bu övgülerde genellikle anlatacağı şahsın en bilinen yanlarına vurgu yapar. Bir başka deyişle bölüm içinde o şahısla ilgili sıklıkla kullandığı sıfatlara bu beyitte de yer verir. Farsça olan üçüncü beyitteyse Allah'a yalvarır.[256] Dolayısıyla eserde giriş bölümü bulunmasa da her bölümün kendi içinde giriş mahiyetindeki beyitlere sahip olduğu söylenebilir.[257] Belirtilmesi gereken bir nokta da bölüm içlerindeki Farsça beyitlerin *Menâkıbü'l-Ârifîn*'den alınmasına rağmen girişte yer alan bu beyitlerin Kemâl Ahmed Dede'ye ait olduğudur.

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da farklı nazım şekilleriyle söylenmiş beyitler de bulunmaktadır. Eflâkî, mensur eserinde, kıssalarını anlatırken araya konu ile alakalı Farsça ya da Arapça beyitler almış, Kemâl Ahmed Dede eserine bunların bir kısmını tercüme de ederek dâhil etmiştir. Eserde bu şekilde yer alan toplam 280 Farsça ve 7 Arapça beytin büyük kısmını Mevlânâ'nın *Divan-ı Kebîr*'inden ya da *Mesnevî*'sinden alınan beyitler oluşturur. Bunlar genellikle nereden alındığı belirtilmeden tek tek ya da birkaç beyit hâlinde metne serpiştirilmiştir.[258] Bazen başlıklarda ya da bir önceki beyitte beytin bir gazelden ya da *Mesnevî*'den alındığı

256 2. ve 5. bölümlerde bu beyit yer almaz.

257 Bazı eserlerde böyle beyitler başlıktan önce gelebilmektedir. bkz. Zeynep Sabuncu, *Vadî'nin Fîrûz u Dil- Efrûz Mesnevisi (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)* (İstanbul: Simurg, 2005), s. 33.

258 Metin kısmında (F) ya da (A) şeklinde ayrıca belirtilen bu beyitlerin geçtiği yerleri *Divan-ı Kebîr* ve *Mesnevî*'den mümkün olduğunca tespit etmeye çalıştık, tespit ettiklerimizi dipnotlarda belirttik.

belirtilir. Hatta 3588. beyitte, sonraki iki beytin *Mesnevî*'nin 4. cildinde geçtiği söylenmektedir:

3588 Nitekim dördünci cild içre ᶜayān
Ḳıldı Mevlānā bu maᶜnīyi beyān

1202 Böyle diyüp bu sözi burada ḳor
Mes̱nevī'den pes bir iki beyt oḳur

3952 Ol ġazāle geldi ol gün bu *ġazel*
Bu ġazel kim gözi gibidür güzel

Metinde bütün olarak yer alan bir gazel de mevcuttur; 115a'da Mevlânâ'nın Hediye Hatun ile Nizâmeddîn-i Hattat'ın düğünü için söylediği gazel *Divan-ı Kebîr*'den olduğu gibi alınmıştır. 95a'da, aslında 10 beyit olan Mevlânâ'nın söylediği son gazelin 6 beyti kayıtlıdır. *Mesnevî*'den aynı anda 9 beytin alındığı da olmuştur (2530-2538). Eserde bir kasideden alındığı söylenen 3 beyit vardır (1251, 1254, 1256); bunlar *Divan-ı Kebîr*'den alınmıştır. Bunlardan başka biri rübâi-i musarra olmak üzere 16 Farsça ve 1 Arapça rübâi ve pek çok tarih beyti bulunmaktadır. Tarih beyitleri iki şekilde karşımıza çıkar. 1. bölümün sonunda Bahâeddîn Veled'in ölümü için yazılan, vezni ve kafiyesi mesneviden farklı üç beyitlik tarih manzumesinin ilk iki beyti muammalı tarihtir:

377 Birinüñ ikisin iki sekizden
Ḳo ᶜaşrātuñ evinde var al anı

378 Birin āḥād evinde k'ola tārīḫ
Mi'āt evinde ḳo bāḳī ḳalanı

379 Vefātına o ᶜālimler şehinüñ
Sözümüñ rāstdur yoḳdur yalanı

Kaynak metinde bulunmayan bu tarih manzumesi Kemâl Dede tarafından söylenmiştir. İkinci olarak mesnevide, kaynak metinde yer alan tarihleri aktarmak için söylenmiş pek çok tarih-i lafzî bulunur.[259] Bunlar şahısların doğum, ölüm, çocuk sahibi olma, halifeliğe başlama tarihlerini, savaşları haber verir.[260]

Kemâl Dede mesnevisine tüm bu nazım şekillerini aktarırken çoğunu tercüme etmiş, böylelikle Farsça ya da Arapça bilmeyen okuyucuyu metnin dışında bırakmamıştır.[261] Zaten amacı okuyucusunu bilgilendirmek olan şairin aksi bir tutum sergilemesi düşünülemez. Diğer taraftan bu tutum Farsça bilen okuyucuya da onun nasıl çeviri yaptığını gösterecektir. Şair bu çevirilerini çoğunlukla aktardığı manzum parçayla aynı nazım biçiminde yapmıştır. Dolayısıyla mesnevide yukarıda sıralanan Farsça ve Arapça nazım şekillerinin yanı sıra Türkçe söylenmiş farklı nazım şekilleri de yer alır. Eserde Kemâl Dede'ye ait 12 rübâi, 4 nazım bulunur. Şair, Eflâkî'den aldığı kimi rübâileri 'nazım' nazım şekliyle çevirir. Gazellerden alınan beyitlerin çevirisi genellikle mesnevi nazım şekliyle yapılırken (129, 724, 733) gazel tarzında söylenmiş çeviri beyitler de bulunmaktadır (2076, 2424-2426, 2916, 3010). Yukarıda bahsedilen ve 115a'da bulunan gazelin tercümesi de başlı başına gazeldir.

Şu da belirtilmelidir ki eserde zaman zaman rübâi, kıt'a gibi terimler genel anlamda dört dizeyi ifade etmek için kullanılmıştır. Örneğin 846. ve 4519. beyitlerde şair sırasıyla bir kıt'a ve rübâi alıntılayacağını belirtse de söz konusu şiir parçalarının *Divan-ı Kebîr*'deki gazellerden ikili olarak alınmış beyitler olduğu görülür. Bu

---

259 Tarih düşürme ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. İsmail Yakıt, *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme* (İstanbul: Ötüken, 1992).

260 Tarih-i lafzîlerin dökümü için bkz. "Tarihî Unsurlar".

261 Nüshada nadiren de olsa bazı beyitlerin yalnızca tercümesi yer almış, Farsça asılları yer bırakılmasına rağmen kaydedilmemiştir. Metinde, bu Farsça beyitleri kaynak metinden bulup dipnotlarda verdik.

durumun bir kanıtı da şairin kıt'a olarak sunduğu 847. ve 848. beyitlere müstensih tarafından rübâi başlığı atılmasıdır.

Vezin

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ, remel bahrinin *fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün* kalıbı kullanılarak yazılmıştır. Mesnevilerde çok kullanılmasına rağmen Kemâl Dede'nin özellikle bu kalıbı seçmesinin bir nedeni de *Mesnevî* vezni olması olabilir. Şair bu şekilde muhtemelen Mevlânâ'ya olan bağlılığını, onun yolundan gitme temayülünü ve eserine saygısını göstermek istemiştir.

Eserde pek çok farklı vezinle söylenmiş beyte rastlamak mümkündür. Öncelikle, daha önce de belirtilen, bölümlere giriş niteliğindeki beyitlerin ilk ikisinde seri' bahrinin *müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün*, üçüncüsündeyse mütekârib bahrinin *feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūlün* kalıbı kullanılır. Bunun dışında 1. bölümün son üç beyti olan ve tarih düşürülen beyitler bahr-i hezecin *mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün* kalıbıyla yazılmıştır.

Eserdeki vezin çeşitliliğinin en önemli nedeni ise *Menâkıbü'l-Ârifîn*'den yapılan alıntılardır. Daha önce de belirtildiği gibi mesnevide; gazel, nazım, rübâi gibi çok çeşitli nazım şekillerinin yanı sıra *Mesnevî* ya da gazellerden alınmış pek çok beyit bulunmaktadır. Bu alıntı şiirlerin vezni de çeşitlilik gösterir. Bununla birlikte şair bu beyitleri tercüme ederken de ya o beyit ile aynı vezni ya da tamamen farklı bir vezin kullanır. Buna göre Kemâl Ahmed Dede'ye ait olmayıp *Menâkıbü'l-Ârifîn*'den alınan Farsça beyitlerin vezin dağılımı şöyledir:

Bahr-i Hezec

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün 1251, 1254, 1256, 1482, 1912, 1918, 1925, 2075, 2391, 2746, 2784, 2785, 4754.

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün 1362, 1653, 2329, 2676-2679, 3466-3472, 3792-3793, 3880.

mefʿūlü mefāʿīlün mefʿūlü mefāʿīlün 1947.

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün 2915, 3839, 4520, 4521.

Bahr-i Recez

müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün 1449, 2656, 3953.

müfteʿilün mefāʿilün müfteʿilün mefāʿilün 3095, 3096.

müfteʿilün müfteʿilün müfteʿilün müfteʿilün 2085.

Bahr-i Remel

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün 1276, 2363, 2366, 2888, 3034, 3511, 3512, 3672.

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün 1702, 3009, 4419.

Bahr-i Münserih

müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün 732, 3252, 4392.

Bahr-i Muzâri‘

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün 1536, 1564, 4331.

mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün 2840, 2862-2867, 3761.

Bahr-i Müctes

mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün 128, 403, 404, 1012, 1036, 1043, 1223, 1345-1346, 2850, 3199, 3290, 4236, 4591.

Bahr-i Seri‘

müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün 723, 2359, 2833, 2853, 2854.

Bahr-i Cedîd

feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün 847, 848, 1838, 1966, 2672, 4514.

Bahr-i Mütekârib

feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün 853.

Bahr-i Kâmil

mütefāᶜilün feᶜūlün mütefāᶜilün feᶜūlün 4561.

Tercüme beyitlerin vezinleri ise şu şekildedir:

Bahr-i Hezec

mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün 1252, 1255, 1257, 1483, 1913, 1919, 1926, 2076, 2392, 2747, 2786, 2787, 2841, 4755.

mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün 854, 1987-1988 (N2), 1654, 2330, 2680-2683, 3473-3479, 3794-3795, 4522, 4523.

mefᶜūlü mefāᶜīlün mefᶜūlü mefāᶜīlün 1948.

mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün 2916.

Bahr-i Recez

müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün 1450.

müfteᶜilün mefāᶜilün müfteᶜilün mefāᶜilün 3097, 3098.

müfteᶜilün müfteᶜilün müfteᶜilün müfteᶜilün 2086.

Bahr-i Remel

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün 129, 405, 406, 733, 1013, 1277, 1565, 1967, 2364, 2367, 2657, 2889, 3035, 3200, 3513, 3514, 3673, 3762, 3840, 3954, 4393.

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün 1703, 3010, 4420.

feʿilātün feʿilātün feʿilün 1363, 2176.

Bahr-i Münserih

müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün 3253.

Bahr-i Muzâri‘

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün 1347-1348, 1537, 4332.

mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün 2868-2873.

Bahr-i Müctes

mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilātün 1224, 3291, 4237, 4592.

Bahr-i Seri‘

müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün 2834, 2855, 2856.

Bahr-i Cedîd

feʿilātün mefāʿilün feʿilün 849, 850, 3881, 4187, 4654.

Bahr-i Mütekârib

feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl 1044.

Bahr-i Kâmil

mütefāʿilün feʿūlün mütefāʿilün feʿūlün 4562.

Mesnevi vezninde (*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*) söylenmiş Farsça beyitler şöyledir:

338, 375, 410, 514, 515, 604-606, 622, 843, 879, 880, 909, 910, 954, 1053-1055, 1077-1078, 1203-1206, 1290-1292, 1359, 1422-1424, 1642, 1643, 1676, 1677, 1766, 1767, 1881-1884, 2020, 2021, 2062, 2063, 2105, 2106, 2130, 2153, 2170, 2171, 2175, 2189, 2240, 2421-2423, 2437, 2438, 2477, 2530-2538, 2571, 2642-2644, 2778, 2779, 2798, 2986, 3209, 3216, 3217, 3575, 3576, 3589, 3590, 3599-3601, 3649, 3675, 3684, 3685, 3707, 3708, 3946, 3970, 3971, 4030, 4032, 4063, 4070, 4071, 4086, 4108, 4153-4156, 4186, 4253, 4254, 4273, 4280, 4281, 4303, 4374, 4375, 4461, 4462, 4503, 4504, 4548-4551, 4574-4576, 4626, 4629, 4658, 4659, 4668-4670.

Mesnevi veznindeki (*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*) tercüme beyitlerin dağılımı şudur:

339-340, 376, 411, 516, 517, 607-609, 623, 724, 844, 881, 882, 911, 912, 955, 973, 1056-1058, 1079, 1080, 1207-1210, 1293-1295, 1360, 1425-1427, 1613, 1644, 1645, 1678, 1679, 1722, 1768, 1769, 1839, 1885-1888, 1980-1981 (N1), 2022-2024, 2064, 2065, 2107, 2108, 2154, 2172, 2173, 2190, 2241, 2360, 2424-2426, 2439, 2440, 2478, 2539-2547, 2572, 2645-2647, 2673, 2780, 2781, 2799, 2820-2821 (N3), 2987, 3032, 3033, 3143, 3210, 3218-3219, 3577, 3578, 3591, 3592, 3602-3604, 3650, 3676, 3686, 3687, 3709, 3710, 3712, 3947, 4031, 4033, 4064, 4072, 4073, 4087, 4114-4416, 4157-4160, 4255, 4256, 4282, 4283, 4304, 4376, 4377, 4406-4407 (N5), 4505, 4506, 4515, 4532, 4552-4555, 4577-4579, 4627, 4630, 4660, 4661, 4670-4673, 4683.

Görüldüğü üzere *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da aruz bahirlerinin çoğu yerini almış, alıntı beyitlerin genellikle Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden olmasından dolayı da

yine eserin vezni olan bahr-i remelin *fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün* kalıbı sıklıkla kullanılmıştır.

Eserde yer alan rübâilerde iki dize dışında "ahreb" kalıpları kullanılmıştır. 3885. ve 4453. beytin 2. dizeleri ahrem kalıplarından ikisiyle söylenmiştir. Bir rübâinin her dizesinin ayrı vezinle söylendiği de olur. Bu vezinler metin içinde dipnotlarla belirtilmiştir. Ayrıca mesnevide rübâi vezniyle söylenmiş dört ayrı beyit vardır (1986, 3142, 3885, 4531). Bunlardan yalnızca birinin tercümesi rübâi vezinleriyle yapılmıştır (3886).[262]

Eserde, mesnevi geleneğine aykırı olarak 2748. beytin ilk dizesinin asıl vezinden farklı olarak *mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün* vezninde söylendiği görülmektedir. Bu durum büyük ihtimalle şairin hemen önceki *mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün* vezninde söylenmiş Farsça beyit ve tercümesinin etkisinde kalmasından, dolayısıyla dalgınlığından kaynaklanır:

2748 *Hem ol günlerde ol ẕikri olan ḫayr*
Medrese ṣaḥnında eyler-idi seyr

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da vezin ile ilgili pek çok hataya rastlanmaktadır ki bunların çoğu müstensihten kaynaklanır. Zira dalgın müstensih bazı beyitlerde sözcükleri atlayarak veznin eksik kalmasına ya da gereksiz eklemelerle vezinde fazlalığa sebep olur. Bunların büyük kısmı düzeltilmiş (30, 366, 544, 918, 2918), düzeltilemeyenler dipnotlarda belirtilmiştir (892, 1879, 3941). Müstensih bazen de metni yanlış harekeleyerek vezin sorunlarına yol açar. Örneğin *ḫalīfeyse*'nin *ḫalīfe-*

262 Bu rübailer genellikle Mevlânâ'ya aittir. Bunlar metinde dipnotlarda gösterildi. Genel olarak rübâi nazım şekli ve vezinleri hakkında bilgi için bkz. Halûk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri* (Ankara: Birlik, 1985), s. 97-105. Mevlânâ'nın rübaileri hakkında bilgi için ise bkz. Şefik Can, *Hz. Mevlânâ'nın Rubaileri* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 2001), s. IX-XIII (Önsöz).

y-ise, belk'aña'nın *belki aña, ṣalvāt*'ın *ṣalavāt, dir-idi*'nin *dirdi* şeklinde harekelenmesi vezni bozar. Ayrıca 1347. beytin ilk dizesindeki vezin hatası da -ki dize Esrar Dede tezkiresinde doğru şekilde yer almaktadır- büyük ihtimalle müstensihten kaynaklanmaktadır.[263]

Kemâl Ahmed Dede'nin mesnevi boyunca çeşitli vezin hataları yaptığı görülür ki bu hatalar şairin vezni çok fazla düşünmediğinin, zaman zaman anlatmak istediğini anlatmayı, şairaneliğe tercih ettiğinin bir göstergesidir. Zira daha önce de belirtildiği gibi şairin ilk ve esas amacı Mevlânâ'yı ve çevresindekileri müritlerine tanıtmaktır. Bu durumun bir diğer sebebi de mesnevinin mensur bir eserin çevirisi olmasıdır. Kemâl Dede, bazı ifadeleri şiire aktarırken zorlanmış, bu yüzden zaman zaman veznin dışına çıkmıştır.

Öncelikle şairin Arapça ifadeleri şiirleştirirken zorlandığı görülür. Örneğin aşağıdaki beyitte "Küllemā māte vāḥidün minhüm ebdela'llāhu Taᶜālā mekānehu āḫer" hadisini tercüme etmeye çalışan Kemâl Dede, bu hadiste geçen bazı ifadeleri tercüme beytine almış ancak vezni hatta kafiyeyi bile tutturamamıştır:

1465 Yaᶜnī anlardan birisi olsa fevt
Getürür ol mekāna hū āḫer

Bu durum müstensih hatasına da bağlanabilir; ancak şu beyitlerde de aynı nedenden kaynaklanan hatalar bulunmaktadır:

1442 Didi "ḥaḳḳan s̱ümme ḥaḳḳan" ol ḥabīb
"Ve'hve eḥaḳ bi'l-ḥaḳ" daḫı ol dil-firīb

Ancak şu da belirtilmelidir ki anlatmak istediğini doğrudan iletmek isteyen, dilin imkânsızlıklarından rahatsızlık duyup şekil kaygısından uzak olan Mevlânâ'nın

[263] Daha geniş bilgi için bkz. "Edebî Kişiliği ve Eserleri".

şiirlerinde de buna benzer problemler olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin Mevlânâ’ya ait ve içinde Arapça bir ibare geçen 2854. beyitin vezni sorunludur.[264] Dolayısıyla bu beyti tercüme ederken aynı ibareyi kullanan Kemâl Dede’nin beyti de (2856) aynı şekilde vezin açısından problemlidir.

Aşağıdaki beyitlerin ilkinde de şair vezin için Arapça ibarelerde farklılıklar yapmış, hemen sonra gelen beyitte de anlaşılmama kaygısıyla olsa gerek bu ifadeyi açıklama gereği duymuştur:

1323 Üç kez āmīn idüp ol mir’āt-i ṣāf
^{c}Ālemīne yā Rabī eyler mużāf

1324 Ya^{c}nī üç kez idüp āmīn ol emīn
Dir niḍā ḥarfi(y)le Rabbe’l-^{c}ālemīn

Eserde, kişi adlarının geçtiği bazı beyitlerde de vezin problemlidir:

4719 Ḳızlaruñ *Muṭahhare* H̱ātūn biri
Bir Şeref H̱ātūn ḫavātīn serveri

4746 Aḥmed-i Selçūḳ ferzend-i büzürg
Ḳız Cihān *Melek* zī sulṭān-ı sütürg

1723 Bint-i Mevlānā *Melike* H̱ātūn ol
Āḫiret mülkine bulan ṭoġru yol

Bazı beyitlerde ise isimler vezne uydurulabilmiştir[265]:

---

[264] Semih Ceyhan da Mevlânâ’nın *Mesnevî*’sindeki vezin aksaklıklarının geç dönem nüshalarında görülmediğini, bu pürüzlerin müstensihler tarafından zaman içinde giderildiğinin anlaşıldığını belirtmektedir. Semih Ceyhan, “Mesnevî”, *TDVİA,* c. 29. (Ankara: TDV, 2004), s. 329.

[265] Yukarıda bahsedilen, müstensihin harekeleme yanlışları isimlerde de görülmektedir. Müstensih isimleri bazen vezni dikkate alarak, bazen de olduğu gibi harekeler. Şairin isimleri vezne uydurma çabası dikkate alınarak mümkün olduğu durumlarda metinde düzeltmeler yapılmış ve dipnotlarda belirtilmiştir.

2005 *Melke* Ḫātūn ol yüzi gün bir seḥer
Ḫaşm idüp memlūkesin dögmiş meger

178 Bişe irgürmişdi Mevlānā yaşı
Anda yidiye ^{c}*Alādīn* ḳardeşi

2940 Dimiş-idi ḥażret-i şeh *Ṣadredīn*
Ḳuṭb-ı ^{c}ālem şeyḫ-i āgeh *Ṣadredīn*

3161 Ḳonya'ya evvel gelincek *Şems-i dīn*[266]
Ol olan mihr-i ^{c}iẕārı şems-i dīn

Eserde vezin açısından *ferecī* kelimesinin kullanımı dikkati çeker. Bu kelimenin geçtiği beyitlerin çoğunda vezin problemlidir (477, 1771, 2695).

Kemâl Dede'nin, isimler dışındaki bazı kelimelerin okunuşunu vezne uydurduğu da olur. Mesnevide Türkçe kelimelerin yanı sıra (*sekzindeydi*, *bir ki*, *iksi*) Arapça kelimelerin de hece sayısı azaltılır. Örneğin ^{c}*Arafāt* sözcüğü ^{c}*Arfāt*, ^{c}*arefe* ^{c}*arfe*, *mü'eẕẕin mü'ẕin*, *ṣalavāt ṣalvāt*, *kelime kelme* şeklinde okunabilmektedir. Böylelikle genellikle üç heceli sözcükler vezin gereği iki heceli hâle getirilir. Kelimelerin bazı seslerini kaybetmesi suretiyle kısalmaları anlamına gelen ve genelde "contraction (büzülme)" özelde "orta hece düşmesi (syncope)" [267] denilen bu olay aslında bu pek çok Divan şairinde görülen bir özelliktir.[268] Bu olayın genellikle fazla ön plana çıkmayan şairlerin şiirlerinde görüldüğünü belirten İ. Hakkı Aksoyak bunun bir aruz tasarrufu olduğunu ve şairin sanat gücünün yetersizliğinden, sözcük

---

[266] Metinlerde bu tür tasarruflara rastlanabilmektedir. Şairlerin özel isimleri zihaflı veya muhaffef olarak kullanmasının başka örnekleri için bkz. Şemsī Aḥmed Paşa, *Şeh-nāme-i Sulṭān Murād*, haz. Günay Kut-Nimet Bayraktar (Harvard Üniversitesi, Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 2003), s. 153 ve 158.

[267] Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Tahsin Banguoğlu, *Türk Grameri: Ses Bilgisi* (Ankara: TTK, 1959), s. 103-109.

[268] Çeşitli şairlerden örnekler için bkz. İ. Hakkı Aksoyak, "Osmanlı Şairlerinin 'Aruz Tasarrufları' ve Araştırmacıların Gereksiz Müdahaleleri", *Turkish Studies* 3/6 (2008), s. 69-71. Ayrıca bkz. Âşık Paşa, *Garib-nâme (Tıpkıbasım, karşılaştırmalı metin ve aktarma)*, haz. Kemal Yavuz (İstanbul: TDK, 2000).

hazinesinin dar olmasından, aruz veznini kullanmakta özensiz davranmasından ya da bulunduğu yöreye ait söyleyiş özelliklerinden kaynaklanabileceğini belirtir.[269]

Şairin çeşitli aruz tasarruflarından biri de Arapça şeddeli sözcüklerin şeddesiz olarak okunup iki kapalı heceden bir açık bir kapalı hecenin elde edilmesidir: *cem^{c}iyet* (738, 2662, 2953, 3655), *niyet* (3655, 3951).

Aşağıdaki beyitlerde yer alan ve kalb edilerek kullanılan *çi ger*, *ḫ^{v}āb-der* sözcükleri Kemâl Dede'nin vezin ile kafiye için ne kadar farklı ve ilginç söyleyişlere imza atabileceğini gösterir:

1220 Olmaya degül *çi ger* ola ḫarāb
Bir uġurdan olmaya ammā ḫarāb

1952 Virme dil dünyā *çi ger* gül-rengdür
Kim derūn-ı ġonca gibi tengdür

2284 Ol zamān kim daḫı Rūmī(y)di meger
Gördi Mevlānā-yı Rūm'ı *ḫ^{v}āb-der*

Bu tasarruflar, Aksoyak'ın belirttiği gibi şairin sanat gücünün zayıflığını gösteren örnekler olarak yorumlanabileceği gibi farklılığının, özgünlüğünün işareti olarak da değerlendirilebilir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde de kafiye ya da vezin zorunluluğundan dolayı söz diziminde değişikliklere rastlanabilmektedir.[270] Dolayısıyla Mevlânâ'nın şiirlerini ve *Mesnevî*'yi çok iyi bilen Kemâl Dede'nin bu söyleyişleri, Mevlânâ etkisine de bağlanabilir.

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da, atıf vavının ( ) kimi zaman vezin için hasbedildiği, kimi zaman da -sonu hâ-yı resmiye ( ) ile biten terkiplerde- vezne

[269] Aksoyak, *a.g.m.*, s. 73.

[270] Bu konuda örnek için bkz. Ahmet Tanyıldız, "Mesnevî'de Vezin ve Kafiyenin İmlâya Etkisi", *Turkish Studies* 3/6 (2008), s. 585.

aykırı olarak kullanıldığı görülür. Örneğin aşağıdaki "Ol şeh, şekl-i gaybî ve suret-i ruhanîler görürdü." şeklinde ifade edebileceğimiz beyitte *şekl-i ġaybī* ve *ṣūret-i rūḥānīler* terkiplerinin arasına *vü* ( ) gelmesi beklenirken vezin gereği konmaz:

551 *Şekl-i ġaybī ṣūret-i rūḥānīler*
Görür-idi ol naẓarver şeh meger

356 Şeyḫ eydür iy şeh-i nīkū-ṣıfat
Sinüñ oldı *mülk-i dünyā āḫiret*

İkinci beyitte, kaynak metinde de "dünya ve ahiret mülkü" şeklinde yer alan tamlamadan atıf vavı kaldırılmıştır. Ancak şu beyitlerde *bende vü mürīd*, *ṣadḳa vü zekāt*, *köhne vü cedīd* şeklindeki terkipler vezni bozar:

73 Ṣubḥidem hep oldılar *bende vü mürīd*
Düşlerin bunlardan öñdin ol ferīd

897 "Aḳriḍu'llāh" mūcebince bī-ġulūl
İtdiler *ṣadḳa vü zekātı* hem ḳabūl

3862 Virdi ol dervīşe hep *köhne vü cedīd*
Şeyḫ idindi vāᶜiẓi oldı mürīd

Bu durum müstensihin, kullanma alışkanlığından dolayı atıf vavlarını sonradan metne eklediği şeklinde değerlendirilebilirse de aynı durumun izafet terkiplerinde de görülmesi şairin bu kullanımları bilinçli tercih ettiğinin bir göstergesidir. Eserde *mesāfe-i dūr* (1480), *tevbe-i Naṣūḥ* (1636), *maḥkeme-i ḳāḍī* (2091), *medrese-i Altunpā* (345), *ṣuffe-i medrese* (792), *ṭā'ife-i füssāḳ* (3637), *māye-i cihāz* (3944)… gibi sonu hâ-yı resmiye ile biten kelimelerle yapılan tamlamalar da vezni bozmaktadır. Ancak Ahmed Ateş bu konuda: "Şiirde vezin icabı olarak, bilhassa

Mevlânâ'da, bu tamlama i'si vezinde sayılmaz, yâni *ey* şeklinde bir 'diftong'[271] olur." diyerek verdiği bir beyitteki *ba-andāza-i* terkibini vezni bozmamak için *bā-andāzey* şeklinde okumak gerektiğini belirtir.[272] Oğuzhan Şahin de Şem'î'nin *Şerh-i Mesnevî*'sinden şu alıntıyı yaparak bu konuda Osmanlı şairlerinin tutumlarını gösterir:

> *Sâye-i Yezdan buved bendey-Hudâ*
> Bende-i Hudâda hemze sâkindür yâ okınur
> *Cümle halkan mürde-i mürdey-honed*
> Mürde-i sânîde olan hemze yâ-yı sâkine okınmak gerekdür vezn içün
> *K'ez-kirişmey-gamze-i gammâzeyî*
> Kirişmede hemze yâ-yı sâkine okınmak gerekdür vezn içün[273]

Dolayısıyla Mevlevîlik kültürüyle büyümüş, Mevlânâ'nın şiirlerini ve Farsçayı çok iyi bilen Kemâl Ahmed Dede'nin bu şekilde bir anlatım özelliğini kullanmış olması tabiidir. Üstelik *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da* da Mevlânâ'nın bu şekildeki beyitlerinden örnekler yer almaktadır.[274] Biz de araştırmacıların bu tespitlerinden yola çıkarak metinde ilgili terkip ve tamlamaları vezni düzeltmek ve bu özel duruma dikkat çekmek amacıyla *bevde'v mürīd*, *köhne'v cedīd*, *fāyide'v ḥikmet*, *mesāfe'y dūr*, *ṭā'ife'y füssāḳ* şeklinde okuduk.

---

271 Türkçede "ikiz ünlü" denilen diftong, aynı nefes baskısı altında boğumlanan ve tek bir ünlü değerinde olan çift ünlü anlamına gelir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, 2. bs. (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları, 2003), s. 127-128.

272 Ahmed Ateş ve Abdulvehhâb Tarzî, *Farsça Grameri* (y.y: Tercüman Yayınları, 1982), s. 63.

273 Oğuzhan Şahin, "Tarihî Metinlerin İmlâsında İki Temel Unsur: Ses ve Şekil", *Turkish Studies* 3/6 (2008), s. 572. Daha fazla örnek için bkz. Tanyıldız, *a.g.m.*, s. 583.

274 bkz. 3649, 4504. ve 4667. beyitler.

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da şairin vaslı (ulama) zaman zaman kullandığı görülür:

436 Ṣaᶜb bu ḫāṭırdan_ol ḫaṭret gide
Müşkil_ol furṣat bula ġaybet_ide

2308 Bir gün_ol sulṭān-ı dīn şāh-ı kirām
Maᶜrifet içre dir_es̱nā-yı kelām

3860 Vāᶜiẓ_eydür ḳula bir dülbend içün
Üçden_artuḳ söylemez Allāh seḫun

Ancak eserde sekt örneklerine de sıklıkla rastlanır ki bu klasik şiirde kaçınılması gereken bir durumdur:

7 *Var-ıdı* bir duḫter-i nīk-aḫteri
K'aḫter-i gerdūn öger ol duḫteri

152 *Bil ü āgāh* ol ki bugün şāhsın
Ne bilürsin gerçi ne āgāhsın

399 Anda Mevlānā sefer *itmiş-idi*
Ḳonya'dan Larende'ye *gitmiş-idi*

Mesnevide Türkçe kelimelerde imale (imale-i maksûr) sık sık yapılmıştır:

939 *Ne* di*di didi* di*di i*şitdüñe
*Ḳu*la*ġuña* ol ü*ni* iş itdüñe

1047 *O*turur*dı* gördi bir *bü*yük ṭaşı
*Di*di bir söz oynayup *gözi* ḳaşı

3874 *Gö*zü*me gö*rü*nü*gel*di* bir cemāl
Gitdi ᶜaḳl oldum gözüñ tek ḫasta-ḥāl

Mesnevide "yaş, aç, dört, kırk, yağmur, Türk, var, kim, az, aç-, saç-, kork-" gibi tek heceli Türkçe kelimelerde med (imale-i memdûd) yapıldığı görülmektedir:

2640 Andan ol ḳavme irişüp ḳahr-ı Rab
Ḳırḳ gün *yaġmur* yaġdı rūz u şeb

2478 Rızḳ-ı nūra bir kez aġzuñ *açduñ*
Etmegüñ başına ṭopraḳ *ṣaçduñ*

555 Nitekim Lūṭ-ı Nebī'ye iy fetī
Dört emlākün görindi ṣūreti

Kemâl Ahmed Dede, nisbet î'lerinde ve *ḳāḍī*, *māżī*, *sāḳī* gibi kelimelerde zihaf yapar. Özellikle *maᶜnī* kelimesi sık sık zihaflı kullanılır:

558 Aña eydürdi Bahā'e'd-dīn Veled
Ġaybīler rūḥānīler iy lāle-ḫad

1527 *Ḳāḍī* eydür sen misin iy ketḫudā
Ol ki Mevlānā'ya eydürmiş Ḫuẕā

811 Buyurur anda şeh-i aḥrārumuz
Hep ser-ā-ser *maᶜnīmüz* esrārumuz

Aşağıdaki beyitlerde *bismi'llāh* ve ilk *Allāh* sözcüğünde hem vasl hem zihaf vardır:

680 Ol revān *bismi'llāh*_iy rūḥ-ı revān
Bu cihān-ı köhneye vir tāze cān

894 Buyurur bir gün o şāh-ı etḳıyā
*Allāh*_Allāh kim cemīᶜ-i evliyā

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da vezin gereği, ünlü ile biten kelimeden sonra ünlü ile başlayan sözcüğünün ilk harfinin düşürülmesi olayına da sıklıkla rastlanır: *k'iy* (615, 1070, 2023), *k'ol* (207, 2179), *k'evde* (1726), *n'ola* (1910, 3181, 4445), *vardı'lerü* (2006, 2098), *girdi'çerü* (1842, 4319, 4620). Nüshada bazen bu düşmenin özel bir işaretle belirtildiği de olur (3751, 3755).

Kafiye ve Redif

Oldukça uzun bir mesnevi olması nedeniyle *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'*da her türlü kafiye örneğini kolaylıkla bulmak mümkündür. Kemâl Dede'nin cinaslı kafiyeyi sıklıkla kullanması bu uzun mesneviye bir renk katma arzusu olarak düşünülebilir.

Yarım kafiye:

1002 Didi gir sen cāme-ḫᵛāba ol *ḳamer*
Girmedi ol girdi yatdı tā-*seḥer*

3830 Vālidüm birle Ḥüsāme'd-dīn *şeh*üñ
Bāġına gitdük o gün yüzlü *meh*üñ

197 Şaṭ gibi Baġdād ḳavmi pes *aḳ*ar
Şeyḫ-ile ol ḥażrete ḳarşu *çıḳ*ar

Tam kafiye:

13 Şeh ḥużūrın māh-içün *ḫalvet* ḳılur
Ol vezīri bir gice *daᶜvet* ḳılur

1639 Ki ḳażā-yı āşikārādan *Ḫuẕā*
Ṣaḳlasun dünyāda sizi *dāyimā*

49 Oḳıdılar hep Ḫorāsān *mülk*ini
Ṣaldılar deryāya ᶜursuñ *fülk*ini

Zengin kafiye:

3117 Niçe kim saᶜy eyledi her bir *mürīd*
Bilimedi ne kişidür ol *ferīd*

1480 Tā mesāfe'y dūrdan *peydā* ola
Tā görenler ᶜāşıḳ-ı *şeydā* ola

1511 Ol revān itse leṭāyif *ırmaġın*
Iṣırurdı işidenler *barmaġın*

Mesnevide, zengin uyağın bir türü olan <u>tunç kafiye</u> örneklerine de rastlanır:

1967 Niçe kim bu ḫırḳada ṣāfī ṣadef içre *dürüz*
Kimseden ne incinür ne kimse(y)i *incidürüz*

940 Pes Süleymān didi kim kedd-i *yemīn*
Ol ṭaᶜāmı kim ider kesb iy *Emīn*

173 İşbu taḳrīri iderken *nā-gehān*
Urdı bir naᶜre o şāh-ı *āgehān*

<u>Cinaslı kafiye</u>:

1924 Yüzün aġ istersen iy gözi *ala*
Ṭaşra at tā kim isterse *ala*

2184 Andan ol āhū o ᶜayyāra *baḳar*
Vireyin bāng eyle dir miṡl-i *baḳar*

1121 Ol ki ehl-i ᶜışḳdur *ser-ḫoşdur ol*
Hey ne ser bel pāy-tā-*ser ḫoşdur ol*

Kafiye sözcükleri genellikle Arapça ya da Farsçadır. Ancak Türkçe kafiyeler de vardır. Bununla birlikte Arapça/Türkçe ya da Farsça/Türkçe kelimeler de birbiriyle kafiyelenmiştir:

693 Görürüz zaḥmet ziyāde *ḳorḳaram*
K'ehl-i beyte irişe bizden *elem*

2415 Kim ᶜAlī'ye söyledüm ḫalvetde *ben*
Söyledi ol çāha ol şekker-*dehen*

2544 Cümle çirkīnligüñüz idem *ḳabūl*
Pāklık virem melekveş dīve *bol*

Divan şiirinde uyaklı sözcüklerin aynı sözcük türünden olma teamülüne karşılık Kemâl Ahmed Dede -aslında pek çok şairin de yaptığı gibi- zaman zaman isim, sıfat ya da eylemleri birbiriyle kafiyelendirir: *sır/dir* (455), *zer/ider* (471), *eyi/yi* (2088), *ḳo/bu* (3692), *maṭar/ḳıldılar* (3802).

Mesnevide göz kafiyelerine de rastlanır: *sütürg/Türk* (3414), *kürk/sütürg* (4498).

Şair kafiye için kelimelerin telaffuzunda tasarruflarda bulunur. Genellikle *ḫoş* olarak kullanılan kelime (221, 3433, 3457, 4139) dize sonlarında, kafiye oluşturmak amacıyla *ḫ*^{v}*eş* şeklinde yer alır: *māhveş/ḫ*^{v}*eş* (3755), *pīş-keş/ḫ*^{v}*eş* (1179), *ḫ*^{v}*eş/geş* (1104), *ḫ*^{v}*eş/şem*^{c}*veş* (1145).

Uzun bir eser olması *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da aynı sözcüklerin sık sık kafiye olarak kullanılmasına yol açmıştır. O kadar ki şair *hümām*, ^{c}*amū*, *piser*, *fetī*, *kiyā*, *aḫı*, *ḳubād*, *fuḥūl*, *ferīd* gibi sözcükleri sırf kafiyeyi tutturmak için kullanır; bu sözcüklerin kıssalara anlamsal katkısı yoktur. Mesnevide *hümām/temām*, *hümām/ve's-selām*, ^{c}*amū/ḳamu*, *fetī/ḥażreti*, *aḫı/daḫı*, *fuḥūl/ol*, *fuḥūl/ḳabūl*, *ferīd/mürīd* şeklinde kafiyelenmiş pek çok beyit bulunmaktadır:

1064 Ma^{c}nīsi budur ḥadīs̱üñ iy *hümām*
Kim ^{c}amel āḫir ^{c}ameldür *ve's-selām*

1136 Görüp ol ḥāli ḫalāyıḳ pes *ḳamu*
Ḳaṭ^{c} idüp cāndan ümīdi *iy* ^{c}*amū*

4220 Cāmesin tebdīl idüben ol *ferīd*
Oldı ol sulṭāna pes bende'v *mürīd*

İy fetī, iy aḫı gibi ifadeler çoğunlukla menkıbede anlatılan şahsın ağzından yapılan hitaplar olsa da Kemâl Dede'nin de bu nidalar vasıtasıyla okuyucuya seslendiği olur.

Mevlânâ'da da görülen[275] bu üslup özelliğiyle şairin, okuyucusunu/dinleyicisini bire bir muhatap alarak, onunla doğrudan ilişki kurarak eserini tercüme ettiği anlaşılır. Muhatabının dikkatini çekmek için kullanıldığı anlaşılan bu kafiye sözcükleri, eserin okunmaktan ziyade dinlenmek için kaleme alındığının işaretidir.

Kemâl Ahmed Dede bazen de art arda gelen beyitlerde aynı kafiye kelimelerini kullanır. Bunun şairin bir üslup özelliği olduğu açıktır:

2230 Ma^c^rifet söylerken *ol şāh-ı ġanī*
Didi vāy aña kim añlaya *beni*

2231 Hem anuñ ardınca *ol şāh-ı ġanī*
Vāy aña kim añlamaya dir *beni*

4079 Fāriġ ol şimden girü dir iy *fetī*
Görmeyisersin daḫı *ol zaḥmeti*

4080 Ol-ıdı kim görmeyüp *ol zaḥmeti*
Ayruḳ eydürdi il içre ol *fetī*

1808 Sözine pīrüñ boyun ṭutdı *vezīr*
Bindi diler dilemez nā-çār *pīr*

1809 Destī destinde revān boynında *pīr*
Vardı şāhenşeh ḥużūrına *vezīr*

1835 Dehr içinde ol zamāndan bu *mes̱el*
Yādigār-ı ḫalḳ olup buldı *^c^amel*

1836 Ol ki dimekde mes̱el ḳılmış *^c^amel*
Tāzī dilinde dimiş böyle *mes̱el*

---

275 İbrahim Emiroğlu, *Sûfî ve Dil [Mevlânâ Örneği]* (İstanbul: İnsan, 2002), s. 18-19. Bu "anlatım tekniği"nin didaktik amaçlı yazılan dînî-tasavvufî eserlerde sık görülen bir özellik olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin bkz. *Eski Anadolu Türkçesine İlişkin Bir Metin İslâmî'nin Mesnevîsi*, haz. Hasan Yüksel v.d. (Sivas: Dilek Matbaacılık, 1996), s. 12.

Redif, *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'*da büyük oranda başvurulan ve her çeşidine (ek, sözcük, ek ve sözcük, sözcük grubu, ek ve sözcük grubu) rastlanan ahenk unsurlardandır. Arapça ve Farsça kelimelerden çok Türkçe ek ve sözcüklerle yapılan redifler bulunur. Bazen de redif, Arapça/Türkçe ya da Farsça/Türkçe sözcüklerden oluşur:

2999 Ṣıçrayup sözde budaḳdan budaġ*a*
Ḳaçmayam ḳaṭ^{c}ā bu ṭaġdan o ṭaġ*a*

3378 Devlet erkānına vü kāmil*lere*
^{c}Arż ider ^{c}ālimlere ^{c}āmil*lere*

20 Bu Ḫorāsān dār-ı İslām *olması*
Dīn ü devlet murġına dām *olması*

2579 Biri kim mekr-i şeyāṭīn*den beni*
Ḳurtara ol ḳavm-i pür-kīn*den beni*

65 Gördiler hep Muṣṭafā'*yı ser-te-ser*
Muṣṭafā-yı bā-ṣafā*yı ser-te-ser*

2436 Ol firāz *olduġınuñ āvāzıdur*
İşbu bāz *olduġınuñ āvāzıdur*

2446 Urdı bāzirgān*ların bir ḫ^{v}ācenüñ*
Aldı ḫān u mān*ların bir ḫ^{v}ācenüñ*

2898 Meẕheb ü dīn*i niceyse her milel*
Resm ü āyīn*i niceyse her milel*

Tercüme Özellikleri

Bu bölümde *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ,* bir "tercüme" olarak değerlendirilip nasıl oluşturulduğu, bir başka deyişle mütercimin kaynak metni tercüme ederken onu nasıl yeniden "yapılandırdığı", kullanılan farklı tercüme metotları ile eserde kaynak metnin müellifi Eflâkî ve mütercim Kemâl Ahmed Dede'nin ne şekilde yer aldığı üzerinde durulacaktır. Kemâl Dede'nin "muhtasar" çevirisinde Eflâkî'nin anlattığı menkıbelerin tümünü olduğu gibi tercüme etmemesi, anlatacağı hikâyeleri seçip yeniden sıralaması, zaman zaman kaynak esere özellikle şahısların anlatımına katkılarda bulunması kısacası tercüme eserdeki birtakım atlama, değişiklik ve eklemeler bu başlık altında bir incelemeyi zorunlu kılmıştır. Bu şekilde iki metin arasındaki birtakım farklar da ortaya konacaktır. Eserde sebeb-i telif bulunmadığından Kemâl Dede'nin kendi eseriyle ilgili tanımlama ya da değerlendirmesi hakkında da herhangi bir bilgimiz yoktur.[276] Ancak biz burada kaynak metinle de kıyaslamalar yaparak eserin çeviri özelliklerini ortaya koymaya çalışacağız.[277]

---

[276] Bilindiği üzere genellikle çeviri eserlerin sebeb-i telif kısımlarında şair ya da yazarlar "nakl eyledim, tercüme ettim, telif eyledim, tasnif ettim" gibi ibarelerle eserlerini ne şekilde tercüme ettiklerini; gaye ya da metotlarını dile getirirler. Örnekler için bkz. Fatma Büyükkarcı Yılmaz, "Żaʼīfī'nin Manzum Gülistān Tercümesi: Kitāb-ı Nigāristān-ı Şehristān-ı Dırāḫtistān-ı Sebzistān", basılmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2001; Cemal Demircioğlu, "From Discourse to Practice: Rethinking 'Translation' (Terceme) and Related Practices of Text Production In The Late Ottoman Literary Tradition", basılmamış doktora tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2005 ve *a.g.m.*, s. 163-165; Zehra Toska, "Ahmet Mithat Efendi'nin 'Bir Diğer Eseri': *Hulâsa-i Hümâyunnâme*", *Journal of Turkish Studies TUBA Şinasi Tekin Hatıra Sayısı II,* sy. 31/II (2007), s. 291-318. Tezkireciler de şairlerin yaptıkları tercüme faaliyetleri hakkındaki fikirlerini/hükümlerini belirtirler. bkz. Toska, "İleriye Yönelik Araştırmalarla İlgili Olarak Eski Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Olan Tercüme Metinleri Değerlendirmelerde İzlenecek Yöntem/ler Ne Olmalıdır?", s. 291-306. Esrar Dede, daha önce de belirtildiği gibi şairin "Menāḳıb-ı Celīle-i Ḫudāvendigārīyi naẓm buyurup Eflākī Dede rivāyetine dek ḫatm [ettiğini]" (s. 442), Sahîh Dede de "Türkî lisan üzre tercüme edip nazma getir[diğini]" ifade eder (s. 289).

[277] Tercüme eserleri inceleyen çalışmalarda erek metni kaynak metinle karşılaştırmalı olarak ele ele alan çalışmanın çok fazla olmadığını söylemek gerekir. Ancak az sayıda da olsa kaynak metni de inceleyen ya da birkaç tercüme eseri çeşitli yönlerden karşılaştıran çalışmalardan

Tercümede İzlenen Yol: *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın Yapısı

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'nın mütercimi kaynak metinde anlatılanları "kendi"ne göre yapılandırarak, bir anlamda ona "farklılık" katarak okuyucusuna iletir. Üstelik bu "yapılandırma"yı üç bağlamda incelemek mümkündür: Bölümlerin, bölümler içindeki menkıbelerin ve menkıbeler içindeki Farsça ya da Arapça beyitlerin tercüme edilme tarzları *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'yı esas aldığı metinden -*Menâkıbü'l-Ârifîn*'den- farklılaştırmış; mütercime yorumunu ekleme, kaynak metni açıklama, belki de beğenmediği/eleştirdiği/tercüme edildiği dönemin okuyucusuna hitap etmediğini düşündüğü dolayısıyla fazla bulduğu kısımlarını çıkarma, çevirisini düzenleyerek kendine göre bir sistem ile okuyucuya sunma fırsatı vermiştir. Bunların yanı sıra söz konusu çevirinin mensur bir eserden manzum olarak yapılması, dolayısıyla mütercimin eserini mesnevi nazım şekline uygun hale getirme çabası ile -az ya da çok- "şairlik" yönünü de ortaya koyma arzusu her iki metin arasındaki farklılıkların nedenleri arasındadır.

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'nın kendine özgü yapısı öncelikle bölüm başlarında dikkati çeker. Kemâl Ahmed, "Nazım Şekilleri" bahsinde de değinilen giriş mahiyetindeki ve kaynak metinde yer almayan üç beyitle başlar yeni bölüme.

---

fikir vermesi açısından yararlandık: Zehra Toska, *Sâlih Çelebi and Mecnûn u Leylâ Mesnevisi: Kıssa-i Pür-Gussa* (Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 2007) ; "Türk Edebiyatında Kelile Dimne Çevirileri ve Kul Mesud Çevirisi", c.1, basılmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 1989 ve "Ahmet Mithat Efendi'nin 'Bir Diğer Eseri': *Hulâsa-i Hümâyunnâme*", s.291-318; Zehra Toska, Nedret Burçoğlu Kuran, "Ferideddin-i Attar'ın *Mantıku't-Tayr*'ının 14, 16, 17. Ve 20. Yüzyıllarda Yapılmış Türkçe Yeniden Yazımları", *Journal of Turkish Studies TUBA Abdülbaki Gölpınarlı Hâtıra Sayısı II*, sy. 20. (1996), s. 251-265; Cem Dilçin, "Mantıku't-Tayr'ın Manzum Çevirileri Üzerine Bir Karşılaştırma", *AÜDTCF Dergisi*, c. 36, sy. 1-2. (1993), s. 35-52; Mes[c]ūd Bin Aḥmed, *Süheyl Ü Nev-Bahār*, haz. Cem Dilçin (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Atatürk Kültür Merkezi,1991); Ahmet Kartal, "Sa'dî'nin *Bostân*'ı İle Hoca Mes'ûd'un *Ferheng-nâme-i Sa'dî* İsimli Mesnevilerinin Mukayesesi", *Bilim Yolu: Kırıkkale Üniversitesi SBE Dergisi,* sy. 3. (2003), s. 55-75 ve "Şebüsterî'nin Gülşen-i Râz'ı İle Elvân-ı Şîrâzî'nin Gülşen-i Râz Tercümesi'nin Mukayesesi", *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri*, sy. 3. (2003), s. 121-175.

Bu durum eserin geneline bakıldığında bir "bütünlük/sistem" oluşturması açısından önemlidir. Ayrıca *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de yalnızca 10 bölüm başlığı bulunur, bölümler içindeki menkıbelerde başlık yoktur; yazar "derler ki, nakledilmiştir ki, yine (…) buyurdu ki, hikâye" gibi sözlerle birbirinden ayrılır.[278] *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da ise menkıbelerin başlıkları vardır. Nüshada boşluk bırakılmasına rağmen bu başlıkların çoğu yer almasa da şairin menkıbeleri başlıklarla ayırması yine bu sistemin bir göstergesidir.[279] Erken dönemde yazılmış bir eser olan *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in bu özelliği onun eleştirilen yanlarındandır. Zira *Sevâkıbü'l-Menâkıb* yazarı Hemedânî de eserinin ön sözünde "Eser bâb ve fasıllara (ana ve alt başlıklara) göre dizilmediği için aranan hikâye ya da ibâre kolayca bulunamamaktadır."[280] diyerek Kemâl Dede'nin bu sistemleştirme çabasının nedenini açıklamaktadır âdeta.

Hemedânî'nin "Hacmi geniş olduğu için müstensihler onu az çoğaltmaktadır ve (böyle giderse nüshaları) zamanla daha da azalacaktır."[281] ve *Hulâsatü'l-Menâkıb* yazarı Ahmed b. Mahmud'un "O kitaptan bu seçmenin (özetin) yapılmasının sebebi, onun kelimelerinde zorlama ve sözü uzatma durumunun çok olması, bu sebeple zâhir ehlinin kötüleme dilini uzatıp eleştirmiş olmalarıdır."[282] şeklindeki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in çok uzun bir eser olması beğenilmeyen özelliklerindendir. Bu durum Kemâl Dede'yi de eseri "kısaltarak" tercüme etmeye

---

278 Sabuncu, *a.g.t.*, s. 83.

279 Eserde bazı başlıkların yanlış olması bize başlıkların müstensih tarafından konma ihtimalini düşündürmektedir. Ancak bir sistem dâhilinde eserini oluşturan şairin menkıbelere başlık koymaması pek inandırıcı değildir. Bu durumda ancak birtakım tahminler yapılabilir. Örneğin şair başlıkların bazılarını yazmış, yazmadıklarını müstensih tamamlamıştır. Bir başka ihtimal de başlıkların orijinal nüshadan kaydedilmediği için zamanla müstensihler tarafından eklendiğidir. Eldeki nüshada da pek çok başlık yerinin olup da çok azının kayıtlı olması bu ikinci tahmini destekler gibidir.

280 Nevşâhî, *a.g.m.*, s. 701.

281 *a.g.m.*, s. 701.

282 *a.g.m.*, s. 698.

yöneltmiş, yazar akılda tutulmayı ve ezberlemeyi de kolaylaştırmak amacıyla, seçtiği bazı menkıbeleri okuyucusuna sunmuştur. Eserin geneline bakıldığında yazarın bazı menkıbeleri neden seçtiği bazılarını neden seçmediği hakkında kesin yargılara varmak zordur. Ancak Kemâl Dede'nin o günün okuyucusuna gerekli olduğunu düşündüğü, onlara hitap eden menkıbeleri seçtiği, gerekli görmediklerini tercümesine dâhil etmediği düşünülebilir. Yine de yazarın tercüme faaliyetleriyle ilgili bazı çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Örneğin mütercimin farklı bölümlerde anlatılan aynı olayları çevirmeyi tercih etmediği söylenebilir.[283] Ayrıca yazar bir şahsın menkıbesini ilgili bölümde anlatmış, diğer bölümlerde onunla ilgili anlatılan menkıbeleri tercüme etmemeye özen göstermiştir.[284] Bununla birlikte şairin menkıbeleri seçerken Eflâkî'nin "önem" kriterine uyduğu düşünülebilir. Zira Eflâkî'nin yaptığı gibi en çok Mevlânâ'nın menkıbelerine yer verir eserinde. Ulu Ârif Çelebi ve Şems'e ait menkıbeler de hem *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de hem *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da diğer şahıslardan fazladır. Eflâkî kendi şeyhi Ârif Çelebi'yi diğerlerinden daha üstün tutmuş, onu daha fazla övüp daha çok menkıbesini kaydetmiştir. Kemâl Ahmed de diğer altı şahısla ilgili ortalama on menkıbe anlatırken Ârif Çelebi'den yirminin üstünde menkıbe tercüme etmiştir.

Kemâl Dede'nin menkıbe seçimi kadar bunları sıralaması da *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'yı *Menâkıbü'l-Ârifîn*'den farklı kılan yapı özelliklerindendir.

283 Örneğin 4/7'de anlatılan "Şems'in Mevlânâ'yı sınaması" olayı kaynak metinde ayrıca 3. bölümün 11. menkıbesi olarak da anlatılmaktadır. Şems'in kaybolması ve Mevlânâ'nın yası kaynak metinde 4/91-92 ve 3/13'te anlatılırken *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da sadece 4. bölümde anlatılır. Ancak eserde bu durumun bir istisnası olarak Mevlânâ ve Şems'in ilk karşılaşmalarının hem 3/7'de hem de 4/6'da anlatılması ile Konya'nın içinde Mevlânâ'nın atalarının bedenleri olduğu için güvenli bir şehir olduğunun 3/26 ve 5/8'de anlatılması gösterilebilir. (Verilen sayılardan ilki bölüm, ikincisi menkıbe numarasına işaret etmektedir.)

284 Örneğin Bahâ Veled'in anlatıldığı 1. bölümde Mevlânâ ile ilgili menkıbeler atlanmıştır. Mevlânâ ile ilgili bölümde doğrudan Şems'in konu edildiği menkıbeler anlatılmaz. Ancak bu durumun da istisnası vardır. Örneğin Sultan Veled'in anlatıldığı 7/4'te zamanın sultanının Mevlânâ'ya altın göndermesi söz konusudur. Yine de bu menkıbe Veled'den tamamen bağımsız değildir.

Mütercim bazen seçtiği menkıbeleri kaynak metindeki sıralamaya bire bir uyarak aktarmaz. Bir başka deyişle tercümede atlamaların yanı sıra geri dönüşler de vardır. Bu geri dönüşler özellikle pek çok menkıbenin tercümesini içeren 3. bölümde gerçekleşir. Menkıbe sayısı az olan diğer bölümlerde genellikle şair kaynak metnin sıralamasına uyar, fakat küçük yer değişimleri söz konusudur. Bu yer değişimlerinin yine bir sistem dâhilinde gerçekleştiği görülür. Şöyle ki mütercim kaynak metinden seçtiği menkıbeleri sıralarken belli sınırlarda da olsa, "kronoloji"ye dikkat edebilmektedir.[285] Zira "İçerik Özellikleri"nde daha net bir şekilde görüleceği gibi şair bölümleri menkıbesi anlatılan kişinin ölümüyle bitirir. Oysa Eflâkî'de söz konusu kişinin ölümünün anlatımından sonra da pek çok olay anlatılabilmektedir. Örneğin Bahâ Veled'in hayatının ele alındığı 1. bölümde ölümünün anlatılmasından sonra Tahsin Yazıcı'nın çevirisine göre 35 menkıbe yer almaktadır.[286] Ancak Kemâl Dede *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da ilgili bölümü, sonraki menkıbelere yer vermeyerek ölüm hadisesiyle bitirir. 2. bölümdeyse mütercim, Eflâkî'nin Seyyid-i Sırdân'ın ölümünden sonra anlattığı iki menkıbeyi -nefsini artık yemeklerle eğitmesi ve elbiselerini yıkatmaması- öne alır ve en son ölümünden bahseder. Ârif Çelebi'nin anlatıldığı 8. bölümde de Eflâkî'nin daha sonra anlattığı bebekliğinde hasta olması olayını gençliğindeki güzelliğinin anlatıldığı bölümden önce tercüme eder. Mevlânâ'nın anlatıldığı 3. bölümdeyse kronolojiye diğer bölümler kadar dikkat edildiği söylenemez. Zira bölümün son menkıbelerinde Mevlânâ'nın ölüm öncesi ve

---

[285] "Belirli sınırlarda" denilmesi, mütercimin ele aldığı kişinin tüm hayatını kronolojik olarak anlatmadığı, ancak bebeklik ya da ölüm gibi belli başlı dönemleri göz önünde bulundurduğu içindir.

[286] Tahsin Yazıcı çevirisinde menkıbeleri numaralandırmıştır. Biz *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da menkıbelere başlık koyarken bu numaralandırmaya her zaman uymadık. Tezde, Yazıcı'nın tek bir numara altında birleştiğirdiği olaylar ayrı başlıklar olarak ele alınabildiği gibi iki hatta üç numarayla belirttiği olayların birbirinin devamı niteliğinde olduğu için tek başlık altında toplandığı da olmuştur. Bundaki amaç menkıbelerin, daha anlaşılır olabilmesi açısından konu bütünlüğü içinde sunulabilmesidir.

sonrası karışık bir sırayla anlatılmaktadır. Ancak yine de mütercim son 14 menkıbede ölüm konusunu işlemiş, Eflâkî'nin yaptığı gibi başka konulara değinmemiştir.[287]

Mesnevide menkıbelerin kaynak metinden farklı bir düzende yer almasının bir diğer nedeni mütercimin "konu bütünlüğü" oluşturma çabasıdır. Kaynak metinde farklı yerlerde bulunan fakat konu bakımından benzer menkıbeler, erek metinde, *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da, bir araya getirilir. Örneğin 3. bölümde mütercim Mevlânâ ve müritleriyle ilgili menkıbeleri art arda sıralar. Kaynak metinde 15, 47, 46, 64 ve 65. sırada yer alan bu menkıbeler erek metinde 9-13. menkıbelerdir. Mütercim kaynak metinde 74. ve 552. sırada bulunan ve içki içmek ile ilgili menkıbeleri de 50. ve 51. menkıbeler olarak aktarır. Kaynak metinde 201. ve 447. menkıbeler de tercümede 19. ve 20. sırada yer alır. Mütercimin bu menkıbeleri bir araya getirme nedeni bizce okuyucuya iyi ve kötü şeyhleri karşılaştırma olanağı vermek istemesidir. Zira 19. menkıbe Mevlânâ'nın geceleri uyumayıp müritlerine kemale ermeleri ve cennete girmeleri için dua etmesi, bir başka ifadeyle müritlerinin haberleri bile olmadan onlar adına cefa çekmesi anlatılır. 20. menkıbede ise şeyhine hizmet adına çok cefalar çeken bir dervişin hâli anlatılır ve söz konusu şeyh Mevlânâ tarafından eleştirilir. Çünkü ona göre şeyh tıpkı bir önceki menkıbede onunla ilgili olarak anlatıldığı gibi müridinin haberi olmadan onu Allah'a eriştirmeli, simyacılık yaparak müridin bakır vücudunu altına çevirebilmelidir. Bölümdeki 21. menkıbede yine Mevlânâ'nın bir şeyh olarak müritlerinin hâlini değiştirme arzusu yani simyacılığı anlatılır.[288]

---

287 Örneğin Eflâkî, Mevlânâ'nın ölümünü anlattıktan sonra, sağlığında çocuklarıyla ılıcaya gitmesi, kendisine sorulan sorulara cevap vermesi ile igili menkıbeler anlatmaktadır.

288 Yine de özellikle 3. bölümdeki karışık tercüme faaliyetinin her zaman için açıklanamadığını belirtmek gerekir. Mütercim, tercümesindeki 52. menkıbeden sonra geri dönüşler olmaksızın

Konu bütünlüğünü sağlamak için zaman zaman şairin kaynak metindeki farklı menkıbe ya da paragrafları aynı menkıbe içinde birleştirdiği de görülmektedir. Örneğin Şems'in lakaplarının anlatıldığı 4/3'te şair Şems'e "Kâmil-i Tebrîz, Şems-i perrende" denildiğini kaynak metindeki 3. menkıbeden aktarır. Bu bölümün son beytinde Şems'in bir diğer lakabının "Seyfullâh" olduğu belirtilir ki bu bilgi kaynak metindeki 34. menkıbede bir olay anlatımından sonra gelen küçük bir paragrafta geçer. Kemâl Dede, öncesinde anlatılan olaydan bağımsız olan bu paragrafı, konuca daha uyumlu olan lakaplarının anlatıldığı bölümde aktarır.[289]

Kemâl Ahmed Dede'nin menkıbelerin içyapısı bağlamında da kaynak metinden birtakım farklarla kendi eserini oluşturduğu görülür. Buna göre en başta menkıbelere Eflâkî'nin zaman zaman verdiği uzun râvî zincirini sıralamadan başladığı göze çarpar. *Sevâkıbü'l-Menâkıb* yazarı Hemedânî de "Râvîlerin künye ve lakaplarındaki fazlalık, kişilerin kendileri, baba ve ecdâdı hakkındaki uzun açıklamalar (...) asıl konunun anlaşılmasını zorlaştırıyor ve dinleyene bıkkınlık verip maksadı unutturuyordu."[290] diyerek yine Kemâl Dede'nin bu tavrının sebebini açıklar âdeta.

Mütercimin menkıbelere üç farklı şekilde giriş yaptığı görülür. Kimi zaman isnat metoduyla söze başlar[291]:

---

kaynak metinden seçmeler yaparak metnini oluşturur. Ancak bu menkıbenin öncesinde kronoloji ya da konu birliğiyle açıklanamayan durumlar/geri dönüşler de söz konusudur.

289 Farklı eserlerin giriş kısımlarını inceleyip bazı yazarların eserleri için 'tercüme' ile birlikte 'tasnif' sözcüğünü kulandıklarını belirleyen Demircioğlu, "...Osmanlı şair, yazar ve mütercimlerinin bazı kaynak metinlerin yapı, içerik, konu ve motiflerinden aktarım yaparak onları yeniden düzenledikleri, bu bağlamda çeviriyi kısmen ve/veya büyük bir oranda kullanarak *çeviri yollu eserler* ortaya koydukları"nı söylemektedir. bkz. Demircioğlu, *a.g.m.*, s. 163, 9. dipnot ve *a.g.t.*, s. 119-125. Dolayısıyla Kemâl Ahmed Dede'nin tercümesinde tasnif yoluna gittiğini söylemek sanırız yanlış olmaz.

290 Nevşâhî, *a.g.m.*, s. 701.

291 Burada kaynak metinde de bazı menkıbelerin "nakledilmiştir ki", "hikâye edilir ki" şeklinde başladığını hatırlatmak gerekir. Ancak Kemâl Dede bazen Eflâkî'nin râvîsini haber verdiği menkıbelere de böyle başlayabilmektedir.

4 Rāvīler eyle rivāyet itdiler
Ḥākīler eyle ḥikāyet itdiler

1852 Birisi daḫı rivāyet eyleyüp
Didi yārāna ḥikāyet eyleyüp

Kimi zaman râvînin adını dile getirir. Özellikle Sultan Veled, Pervâne gibi şahısların adı râvî olarak zikredilir:

596 Ḥażret-i Seyyid ḥikāyet eyledi
Oldı rāvī vü rivāyet eyledi

Bazen de herhangi isnada dayanmadan doğrudan olayı anlatmaya başlar:

610 Ol göñül bāġında olan göz gözi
Ya^{c}nī Mevlānā buyurur öz özi

Bundan sonra kaynak metindeki menkıbeyi tercüme etmeye başlayan şair tüm menkıbeler için aynı tercüme metodunu kullanmaz. Bir başka deyişle farklı menkıbeleri farklı şekillerde, farklı anlayışlarla tercüme eder. Bu farklı tercüme şekillerine geçmeden önce klasik edebiyatımızdaki tercüme faaliyetlerini inceleyen tüm araştırmacıların da değindiği gibi[292] Agâh Sırrı Levend'in belirttiği eski edebiyatımızdaki tercüme şekillerini sıralayalım:

---

[292] Toska "İleriye Yönelik Araştırmalarla İlgili Olarak Eski Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Olan Tercüme Metinleri Değerlendirmelerde İzlenecek Yöntem/ler Ne Olmalıdır?", s. 295-296; Zeynep Sabuncu, "Âlî'nin Mihr ü Mâh'ı ile Feyzî'nin Şem' ü Pervâne'si Arasındaki Benzerlikler: İntihal mi Gelenek mi?", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sy. 13. (2005), s. 136, 17. dipnot; Saliha Paker, "Translation as *Terceme* and *Nazire* Culture-bound Concepts and their Implications for a Conceptual Framework for Research on Ottoman Translation History", *Crosscultural Transgressions, Research Models in Translation Studies II Historical and Ideological Issues*, ed. Theo Hermans (Manchester: UK and Northampton MA, 2002), s. 120-143; Demircioğlu, *a.g.m.*, s. 159, 165; Nilgün Sucu, "Sâlim, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve 'Rind ü Zâhid' Tercümesi (İnceleme-Metin)", basılmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2004, s. 10-12.

1. Aslını bozmamak için kelime kelime yapılan çeviriler

2. Kelime kelime olmamakla birlikte, aslına uygun yapılan çeviriler

3. Konusu aktarılarak yapılan çeviriler

4. Genişletilerek yapılan çeviriler[293]

Daha çok en eski *Kur'an* çevirilerinde görülen "kelime kelime çeviri"nin *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da en azından menkıbelerin çevirisinde kullanılan bir yöntem olmadığını belirtmek gerekir. Fakat bu yöntem ileride de değinileceği gibi kaynak metinden aktarılan Farsça beyitlerin tercümesinde kullanılabilmektedir.

Kemâl Dede zaman zaman "kelime kelime olmamakla birlikte aslına uygun" olarak menkıbeleri çevirebilmektedir. Ancak bunun örnekleri diğer tercüme yöntemlerine göre daha azdır. Osmanlı dönemindeki tercüme faaliyetlerinin genellikle bire bir tercüme dışında geliştiği, mütercimlerin tercüme ettikleri metne katkıda bulunmayı âdeta bir görev addettikleri düşünüldüğünde bu yadırganacak bir durum değildir. Kaynak metinden ve *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'dan alınan aşağıdaki örnekler bu tarz çevirinin bir örneği niteliğindedir:

Menâkıbü'l-Ârifîn:

> (304) Yine şeyh Nefiseddin-i Sivasi (Tanrı ona rahmet etsin) rivayet etti ki: Mevlânâ hazretleri bir gün bana: "İki diremlik iyi hotab al getir" buyurdu. O zaman bir sini hotabı bir direme veriyorlardı.[294] Derhal hotabı aldım, o da benim elimden aldı ve bir mendile koyup gitti. Ben yavaş yavaş onun peşinden gittim. Nihayet o, harabeye girdi. Orada dişi bir köpeğin yavrulamış olduğunu gördüm. Mevlânâ hotabın hepsini köpeğe verdi. Ben, Mevlânâ'nın bu şefkat ve

---

293 Levend, *a.g.e.*, s. 80.

294 Tercümede yer verilmeyen tek cümle budur. Kemâl Dede, bu bilgiyi vererek konuyu bölmek ve dikkatleri dağıtmak istememiş olsa gerek.

merhametinden dolayı şaşakalmıştım. Mevlânâ: “Yedi gün ve yedi gecedir ki, bu zavallı köpek bir şey yememiştir. Yavruları yüzünden de buradan ayrılamıyor. Yüce Tanrı onun sesini benim kulağıma ulaştırdı ve onu teselli etmemi buyurdu.” dedi.[295]

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ:

1852 Birisi daḫı rivāyet eyleyüp
Didi yārāna ḥikāyet eyleyüp

1853 Baña Mevlānā idüp bir gün ḫiṭāb
Var getür didi iki sini ḫuṭāb

1854 Ben de tīz vardum o sā^{c}at ol zamān
Vardum u aldum hemīn geldüm hemān

1855 Aldı bir bize ṣarup oldı revān
Arḳun arḳun oldum ardınca devān

1856 Vardı bir vīrāneye girdi’çerü
Bir iki adım varınca ilerü

1857 Bir bucaḳda ḳuzlamış bir it meger
Varup ol bī-çāreye ol çāreger

1858 Ol iki sini ḫuṭābı götürüp
Bir bir ol ite yidürür oturup

1859 Ben de ḥayrān ḳalmışam ol şefḳate
K’itdi ol şīr-i ner ol māde ite

1860 Buyurur kim yidi gün yidi gice
Yimedi nesne ne gündüz ne gice

1861 Enüceklerini ḳoyup gitmedi
Ārzū-yı nefse uyup gitmedi

---

295 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 592. Ayrıca başka bir örnek için bkz. Ahmet Eflaki, *Âriflerin Menkıbeleri II*, s. 228-229 ve tercümesi için “Metin” 4/21. (Bundan sonra *a.g.e.* kısaltması ile *Âriflerin Menkıbeleri I* kastedilecek, *Âriflerin Menkıbeleri II* her zaman için açık ismiyle yazılacaktır.)

1862 Ol kim aña ḫoş gelür bī-çārelik
Eyleyüp bī-çāreye ġam-ḫᵛārelik

1863 İstimāᶜ idüp zebūnuñ nālesin
Semᶜüme irgürdi bunuñ nālesin

Mütercimin kaynak metindeki bir menkıbeyi özet hâlinde tercüme ettiği de görülür. Bu durumun Agâh Sırrı'nın tercüme şekillerinden "konusu aktarılarak yapılan tercüme"lere karşılık geldiği söylenebilir. Buna göre mütercim eseri cümle cümle çevirmez de kavrayabildiği biçimde anlamını aktarır:[296]

Menâkıbü'l-Ârifîn:

> (460)Yine nakledilmiştir ki: Mevlânâ Bahâ'üddin-i Bahri hazretleri şöyle anlattı ki: Sonbaharın sonları ve kışın başlarında idi. Bir gün Mevlânâ hazretleri benim bostan dolabına teşrif etmişlerdi. O günlerde sular donmağa başlamıştı. Mevlânâ elbiselerini çıkarıp havuza girdi ve orada bir hayli gecikti. Huzurum kaçtı, onun arkasından dışarı çıktım; onun havuza girip oluğun altında oturduğunu, mübarek başına ssuyun aktığını ve gırtlağına kadar soğuk suya gömüldüğünü gördüm. Böylece üç gün üç gece orada kaldı. Kimsenin: "Niçin ve nasıl böyle yapıyorsun" demeğe cesareti yoktu. Zavallı ben (bu hali görünce) kendimden geçtiğimden ve kalbim parça parça olduğundan feryadedip elbiselerimi yırttım ve ona: "Aman! Bu mevsimde soğuk su zararlıdır. Mübarek vücudunuz çok zayıf ve nazik olduğu için, soğuğun tesir etmesinden korkuyorum" dedim. Mevlânâ: "Soğuk, kalbi donmuş insanlara tesir eder. tenrı erlerine değil." buyurdu ve hemen dışarı çıkıp semâya başladı. Dokuz gün ve gece bir an bile durup dinlenmedi ve uyumadı. Daima sırlar ve gazeller söyledi.[297]

---

296 Levend, *a.g.e.*, s. 81.

297 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 719-720. Bir başka örnek için bkz. *a.g.e.*, s. 623-624 ve tercümesi için "Metin" 3/73.

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ:

2465 Bir gün ol aylarda kim ṣu ṭoñ-ıdı
Ḳışa öñ-idi vü güze ṣoñ-ıdı

2466 Ṭurdı Mevlānā varup ṭolabda
Ṣoyunup girdi oturdı ābda

2467 Üç gün üç gice başı üzre oluḳ
Aḳdı ḥavż içinde ġarḳ ol tā-^{c}unuḳ

2468 Didi yārān iy teni gül-berg-i ter
Āb-ı serd itmez mi cismüñe eṡer

2469 Dir eṡer eyler belī serd olana
Eylemez ammā velī merd olana

2470 Pes hemān ṣudan çıḳup bī-inḳıṭā^{c}
Eyledi nüh rūz rūz u şeb semā^{c}

2471 Gözedüp güzel gözi sırr-ı ezel
Ṭurmayup ṭurup özi oḳur ġazel

Kemâl Dede konunun kısaca aktarılmasından (özetten) daha farklı ama yine "kısaltılarak" yapılan tercüme metotları da kullanılabilmektedir. Bu metotlarla kaynak metindeki menkıbe özetlenerek kısaltılmaz ama başından, ortasından ya da sonundan bazı parçalar tercümeye alınmadan, buralarda anlatılanlara hiç değinilmeden menkıbenin geri kalanı çevrilir. Örneğin 4. bölümde, Şems'in kaybolması olayı kaynak metinde oldukça geniş bir zaman dilimini kapsar. Eflâkî bu olayı Mevlânâ'nın Allah'tan bir veli istemesi ve böylece Şems'e kavuşmasına kadar geri götürür ve ancak bunlardan sonra asıl konuyu aktarır. Oysa Kemâl Ahmed Dede, Mevlânâ ve Şems'in kavuşmaları daha önceki menkıbelerde anlatıldığı için bu olaya tekrar dönmez. Onun asıl amacı Şems'in kaybolması olayını aktarmaktır, dolayısıyla menkıbenin giriş kısımlarını atlayarak yalnızca bu bölümünü tercüme eder.

6. bölümde de *Mesnevî*'nin yazılışının anlatıldığı menkıbe oldukça uzundur, Eflâkî Mevlânâ'nın eseri yazış sürecini baştan sona *Mesnevî'den* alınan örnek beyitlerle birlikte anlatır. Kemâl Dede ise olayın sadece başını -Hüsâmeddîn Çelebi'nin talebini- anlatıp *Mesnevî*'nin ilk ve 18. beyitlerine yer verir, menkıbenin son kısmını çevirmez. Şair bu durumu ve nedenini Ömer Teftâzânî (öl. 792/ 1390)'nin *Mutavvel* ve *Muhtasar*[298] adlı eserlerine de gönderme yaparak şu şekilde belirtmiştir:

3579 Bu menāḳıb da dırāz u dūrdur
Dīde vü dilde sürūr u nūrdur

3580 İktifā itdük bunuñla biz velī
Muḫtaṣar ḫoşdur *Muṭavvel*'den belī

Aslında mütercimin bu sözleri, eserin geneli düşünülerek de yorumlandığında onun tercüme anlayışını göstermesi bakımından önemlidir. Şair bu beyitlerle neden "muhtasar" bir çeviri yaptığını açıklar gibidir. Tüm bunlardan yola çıkılarak *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın "muhtasar" bir tercüme olmasının yalnızca mütercimin bazı menkıbeleri seçip çevirmesinden kaynaklanmadığı, ayrıca bazı menkıbeleri kısaltarak çevirmesinin de eseri "muhtasar" kıldığı öne sürülebilir. Şair böylece okuyucunun/dinleyicinin sıkılmamasını, tercümeyi kolayca okuyup ezberlemesini amaçlamış olmalıdır.

Eserin tümüne bakıldığında muhtasar bir tercüme olmasına rağmen *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da "genişletilerek yapılan tercüme" örneklerine de sıklıkla rastlanmaktadır. Ancak bu genişletilmiş tercümeler Âgah Sırrı Levend'in yaptığı

---

298 Sekkâkî (öl. 626/1229)'nin *Miftâhu'l-Ulûm*'unun belagatla ilgili bölümü için Hatîb el-Kazvînî (öl. 739/1338)'nin kaleme aldığı *Telhîsü'l-Miftâh* üzerine Teftâzânî tarafından yazılan şerh *el-Mutavvel* adıyla anılır. Teftâzânî, 748/1347 yılında tamamladığı bu eserinin ihtisar edilmesi yönündeki talepler üzerine 756/1355'te *Muhtasarü'l-Meânî*'yi kaleme almıştır. Bu eserler yıllarca medreselerde ders kitabı olarak okutulmuş; pek çok kez nazma çekilmiş, tercüme ve şerh edilmiş ya da özetlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Sami Benli, "Miftâhu'l-Ulûm", *TDVİA*, c. 30 (İstanbul: TDV, 2005), s. 20-21.

tanımlamadan biraz daha farklıdır. Levend bu çeviriler hakkında şöyle söylemektedir:

> Dördüncü biçim daha çok edebî eserlerde görülür. Şair kaynak olarak aldığı eseri, olduğu gibi çevirmeyi aslâ düşünmez. Kendini asıl esere bağlı saymaz. Kimi parçaları aktarma yolıyle alır. Kimi yerleri olduğu gibi çevirir. Ama asıl önemli bulduğu yerleri genişleterek aktarır; kendi düşüncelerini, duygularını da bu parçalara ekler. O hale getirir ki, artık ona çeviri demek aslâ doğru olmaz. (...) Örneğin, Gülşehrî'nin Attar'dan çevirdiği *Mantıku't-Tayr*, Kutb'un Nizamî'den çevirdiği *Hüsrev ü Şirin,* Seyf-i Serâyî'nin Sa'di'den çevirdiği *Gülistan* tam bir çeviri değildir. Yazarlar eseri çevirirken kendilerinden bir çok şeyler katmışlardır.[299]

Kemâl Dede'nin eserindeyse Levend'in söylediği anlamda şairin asıl eser yani kaynak metinden kendini bağımsız sayması söz konusu değildir. Aksine şair kaynak metne mümkün olduğunca bağlıdır. Onun, tercümesinde yaptığı "genişletme"ler menkıbelerin yeni olaylar eklemek ya da olayların seyrini değiştirmek, bir başka deyişle olay örgüsüne müdahale etmek şeklinde olmayıp genellikle sıfatların kullanıldığı tasvir beyitleriyle kaynak metni genişletme şeklindedir. Ancak şairin bunu yaparken bile anlattığı kıssadan bağımsız, başına buyruk davranmadığı görülür. Zira şair özellikle menkıbeye girerken yaptığı şahıs tasvirlerinde menkıbede anlatılan olayla ilgili kelimeler kullanır. Örneğin içkinin haram kılınmasının anlatıldığı "Der-beyān-ı taḥrīm-i mey" bölümüne şöyle başlar:

1593 *Ol k'olur ansuz mey-i cennet ḥarām*
Yaᶜnī Mevlānā o sulṭān-ı kirām

1594 Bir gün *ol sāḳī-yi cān* ẕāt-ı şerīf
Söz açup taḥrīm-i meyden ol ẓarīf

---

299 Levend, *a.g.e.*, s. 81.

Menkıbeye girişler her zaman bir iki beyitle sınırlı kalmaz. Şair menkıbesini anlattığı şahsı bazen uzun uzun tasvir eder. Bu uzun tasvirler âdeta konunun özetidir. Bir başka deyişle bu beyitler sayesinde o menkıbede söz konusu şahsın hangi özelliği üzerinde durulacağı anlaşılır. Örneğin Mevlânâ'nın vücudunun mihnetten zayıfladığını anlatacağı menkıbeye Kemâl Dede şu beyitlerle başlar:

1899 Ol mücāhidler şehi ᶜālī-nihād
Eyleyen ol gice gündüz ictihād

1900 Görmeyen bir laḥẓa dün gün rāḥatı
Rāḥatı ḳoyan ṭutan ol miḥneti

1901 Ol tene miḥnet bilen āsāyişi
Ol teni cān u cihān ārāyişi

1902 Ol cihān-ı cān u ol cān-ı cihān
Yaᶜnī Mevlānā o sulṭān-ı cihān

Bu durumun daha pek çok örneği vardır eserde. *Menâkıbü'l-Ârifîn*'den yapılan alıntıyla durum daha iyi ortaya konabilir. Eflâkî, Mevlânâ'nın çaresiz insanlar için gece uyumayıp ibâdet ettiğini anlatırken herhangi bir tasvir yapmadan doğrudan konuya girer: "Yine dostların ulularından ve o sırrın fakiri olan Fakıh Sıraceddin-i Tatarî (Tanrı'nın rahmeti zerine olsun) rivayet etti ki: Bir gün Mevlânâ hazretleri bana: "Hazır ol, bu gece seni yanıma alacağım buyurdu…"[300] Oysa Kemâl Ahmed bu menkıbeyi şu şekilde anlatmaya başlar:

984 Giceler ol ṣubḥa dek bīdār olan
Dīdeveş müstaġraḳ-ı dīdār olan

985 Rūz u şeb o içmeyen o yimeyen
Bir nefes ol yatmayan üyimeyen

---

[300] Ahmet Eflâki, *a.g.e.*, s. 488.

986 Çāresüzlere ol olan çāre-sāz
Rūz rūze ṭutan iden şeb namāz

987 Ol ḳılan aẖlāḳın aẖlāḳ-ı Ḫudā
Yaᶜnī Mevlānā o sulṭān-ı hüdā

988 Bir mürīdin ol sözi maṭlūb-ı cān
Bir muḥibbin ol özi maḥbūb-ı cān

989 Bir faḳīrini Sirāce'd-dīn nām
Ol sirāc-ı millet ol tāc-ı enām

990 Luṭf ḳandābı(y)la evvel ḳandurur
Āteşin şevḳi(y)le āẖir yandurur

991 K'ol ḥaḳīre dir o şāh-ı muḥterem
Ḥāżır ol bu gice seni ḳucaram

Görüldüğü gibi şair ilk üç beyitte Eflâkî'nin anlatacağı menkıbenin ana fikrini vermiştir bile. Bu şekilde yazar hem anlatacağı menkıbeyi pekiştirmiş olmakta hem de özellikle teşbih, istiare ve mübalağa sanatlarını kullanarak tercümesini kuru, didaktik bir anlatımdan çıkarıp onu Divan şiirinin motifleriyle bezenmiş, canlı, renkli bir anlatımla süslemektedir. Prof. Dr. Zehra Toska da Sâlih Çelebi'nin *Mecnûn u Leylâ* mesnevisi üzerine yaptığı çalışmada "tasvirlerin her şairin kendi hünerini göstermede ve bir anlamda kaynak metinle boy ölçüşmede içi doldurulacak metinsel alanlar olarak görülebileceğini, bu yüzden şairlerin bu tür eserlerde bir bahar tasviri ya da sevgilinin güzelliğini anlatırken kaynak metni tercüme ihtiyacı hissetmediklerini (altını ben çizdim) ve konusu ortak olan metinlerin birbirinden ayırmada, özgünleştirip şairlerinin damgasını vurmada bu sanatsal alanların önemli bir rolü olduğunu" vurgular.[301]

301 Toska, *a.g.e.,* s. 96.

Burada dikkate değer nokta, Kemâl Dede'nin mensur olan kaynak metninde "tercüme ihtiyacı hissetmeyecek" tasvirlerin zaten olmaması, dolayısıyla şairin manzum olarak kaleme aldığı tercümede Divan şiirinin doğasına uygun olarak tasvir beyitlerini "ekleme" zorunluluğudur.[302] Bir başka deyişle Kemâl Dede'nin kaynak metni genişleten tasvir beyitleri bir bakıma onun eserini genel teamüllere uygun davranma çabası olarak görülebilir. Dolayısıyla araştırmacıların "Menakıpnamelerde, olaylar anlatılırken uzun yer ve şahıs tasvirlerine rastlanmıyor. Daha çok kişisel ilişkilerle, şahısların duygu ve düşüncelerine yer veriliyor. Bunlar genellikle kısa diyologlarla aktarılıyor."[303] şeklindeki tespitlerine paralel olarak Eflâkî'nin son derece sade, sanatsal ve mecazlı söyleyişlerden uzak kaleme aldığı eserinin aksine Kemâl Dede kendi eserinin türüne uygun olarak bazı tasvir beyitlerine rastlanmaktadır. Ancak amacı müritlerini Mevlânâ ve Mevlevîlik hakkında bilgilendirmek olan şair -her menkıbe de olmasa da bazılarında- "zorunlu" olarak doldurduğu bu alanlarda bile eğitmenlik misyonunu unutmamış, Divan şiirinin motifleriyle ama okuyucuların anlamasını zorlaştıran ifadelerden kaçınarak metne içerik olarak son derece bağlı, metni anlamsal olarak destekleyen beyitler söylemiştir.[304] Dolayısıyla Divan şiirinde genellikle okuyucuyu konudan uzaklaştıran tasvir beyitleri *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da onu konuya çekme, konuyu anlamasına yardımcı olma işlevine sahiptir, denilebilir.

---

302 Bu tasvir beyitlerinin eserdeki tüm menkıbelerde yer almadığını, özellikle Mevlânâ'yı anlatan bölümlerde bulunduğunu belirtmek gerekir. Bu durum, şairin Mevlânâ'ya yaraşır bir dil ve anlatım kullanma isteğinden kaynaklanıyor olabilir.

303 Sabuncu, *a.g.t.,* s. 86.

304 Bu, Kemâl Ahmed'in, tercümesinde hiçbir zaman anlaşılması zor, soyut anlatımlara başvurmadığı anlamına gelmez. Ancak şair giriş mahiyetindeki kendine ait tasvir beyitlerinde genellikle anlaşılmayı ön planda tutmuştur. Şairin sanat yaptığı ve zor anlaşıldığı beyitlerden örnekler için bkz. "Dil ve Anlatım".

Eserde, kaynak metinde olmayan ama ondan tamamen de bağımsız olmayan eklemeler girişle sınırlı kalmaz üstelik. Şair menkıbenin devamında da o kurgu ile ilgili kelime/hayal/motiflerden yararlanabilmektedir. Örneğin yukarıda bahsedilen "Der-beyān-ı taḥrīm-i mey" bölümünde şair kafasında bir bezm imgesi kurgulamış ve kelimelerini ona göre seçmiştir:

1596 Bir ḥikāyet naḳl ider şīrīn ü ter
Bezm-i cāna nuḳl ider şehd ü şeker

Şair, bazen olayların anlatımı esnasında da Eflâkî'nin bir cümlesini sanatsal ifadeler kullanarak uzun uzun açıklar. Örneğin aşağıda Eflâkî'nin "(Evhadeddin-i Kirman) Güzelleri severdi, fakat iffet ve ismet sahibi idi, onlara bir şey yapamazdı." dediler. Mevlânâ: "Keşke yapsaydı ve geçseydi diye buyurdu."[305] şeklindeki ifadelerini Divan şiirinin hayal dünyasına uygun mecazlarla dile getirmektedir. Bu şekilde anlatılan durumun etkisi ve eseri dinleyenlerin/okuyanların coşkusu artırılmış olur[306]:

2148 La^{c}l-gūn lebden mey-i aḥmer yimez
Ney gibi hem-dem olur şekker yimez

2149 Yimez içmez merd-i şāhid-bāzdur
Eylemez nesne hemīn dem-sāzdur

2150 Didiler diyince anlar bu sözi
Ol şeh-i iḳlīm-i esrāruñ özi

2151 Eyleyeydi kāşkī geçeydi dir
Nuḳl yiyeydi şarāb içeydi dir

---

305 Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 664.

306 Bu konuda daha fazla bilgi ve örnek için bkz. "Dil ve Anlatım".

Yine aşağıdaki beyitlerde “Bunun üzerine Kemâl birdenbire düşüp başı yarıldı.”[307] cümlesi şöyle ifade edilir:

770 Böyle diyince o şāh-ı bü’l-vefā
Düşdi nā-geh ṣuffeden ol bī-ṣafā

771 Düşdi bir ṭaş üzre yarıldı başı
Aġladı farḳ olmadı ḳandan yaşı

772 Oldı başdan ayaġa ḳanlara ġarḳ
Gözi yaşı ḳanda ḳandan ola farḳ

773 Döndi ol rinde k’ola mest ü ḫarāb
Düşe ḳabaḳ ṣına dökile şarāb

774 Ol şarāb-ı erġavāna ġarḳ ola
Berg-i gül gibi ki ḳana ġarḳ ola

Görüldüğü üzere mütercim Kemâl Ahmed Dede menkıbeleri tercüme ederken tek bir strateji benimsememiş, farklı yöntemlerle hem eserini kaynak metinden farklı kılmış hem de eserine kendince bir yapı ve özgünlük kazandırmıştır.

Menkıbe düzleminde eserin yapı özelliklerinden biri de nadiren de olsa mütercimin bölüm sonlarına işaret etmesidir. Genelde menkıbesini anlattığı kişinin sözünün bittiğini bildiren bu beyitler aynı zamanda menkıbenin de sonunun geldiğini haber verir. Kaynak metinde bu tarz söyleyişler bulunmamaktadır:

822 Böyle diyüp burada ḫatm-i kelām
Eyler ol yārāna ḫāṣ inᶜām-ı ᶜām

865 Böyle diyüp ol ᶜināyet issi şāh
Ḫatm ider pes bu sözi ol pādişāh

[307] Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 329.

1615 Bu maḥalde buldı çünkim iḫtitām
Pes maḥaldür kim ola ḫatm-i kelām

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'nın yapısal özelliklerini tam olarak ortaya koyabilmek için onu üçüncü bir bağlamda yani menkıbeler içindeki manzum parçaların tercüme ediliş sistemi açısından da incelemek gerekir. Bu inceleme ile Kemâl Dede'nin manzumdan manzuma nasıl çeviri yaptığı da ortaya çıkmış olacaktır.

Öncelikle kaynak metinde "beyt, şi[c]r" başlıklarıyla yer alan manzum parçalar *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da bazen Kemâl Dede'ye ait özgün söyleyişlerle, yani kaynak metinde yer almayan ifadelerle okuyucuya sunulur. Ancak Farsça (ya da Arapça) beytin gelişini "haber verici" bu beyitlerin menkıbenin genelinden bağımsız olmadığı durumlar da vardır. Örneğin 3. bölümün 29. menkıbesinde Mevlânâ, Horasan'dan Rum ülkesine gelmesindeki hikmetleri anlatırken şöyle söyler:

1266 Līki ekṡer bu diyāruñ ādemi
Neydügin bilmezdi [c]ışḳuñ [c]ālemi

1267 *Bī-meze* ẕevḳ-i derūndan bī-ḫaber
Nitekim ney k'olmaya anda şeker

Bundan sonra Mevlânâ'nın okuduğu beyti tercüme etmeden önce mütercim onun bu sözlerinden yola çıkarak "saki" hayaliyle şu beyti kaydeder:

1275 *Ḳand idüp nuḳlın görüp bu ḫamrı telḫ*
Buyurur bu beyti ol *sāḳī-i Belḫ*

Aynı menkıbenin devamında ilaç içmek istemeyen bir çocuktan ve doktorun ona davranışından bahseden Mevlânâ'nın okuduğu Farsça beyitler şu şekilde okuyucuya sunulur:

1289 Bu maḥalle irişincek ol ḥabīb
Pes bu birḳaç beyti oḳur ol *ṭabīb*

Bundan sonra beyit(ler)in önce Farsça metni sonra tercümesi verilir. Bu tercümeler bazen aslına bağlı kalınarak (kelime kelime tercüme edilerek) bazense serbest olarak yapılır. Şairin özellikle Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden alınan beyitleri aslına bağlı bir şekilde çevirdiği söylenebilir. Farsça metindeki tamlamalar ile söz gruplarının tercümeye aynen aktarıldığı olur. Aşağıda *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da yer alan Farsça beyitler ve hemen arkasından gelen tercümeleri yan yana verilmiştir:

843	Şüd ser-i şīrān-ı ^{c}ālem cümle pest Çün seg-i aṣḥāb-rā dādend dest	844	Oldı dehr aṣlanlarınuñ başı pest Virdiler çünkim seg-i aṣḥāba dest
1721	Yār āyīnest cān-rā der-ḥazen Ber-ruḫ-ı āyīne iy cān dem me-zen	1722	Yār cān āyīnesidür vaḳt-i ġam Āyine yüzine iy cān urma dem
1642	*İy fiġān* ez-yār-ı *nā-cins iy fiġān* *Hem-nişīn-i nīk* ḫ^{v}āhīd *iy mihān*	1644	*İy fiġān nā-cins* elinden *iy fiġān* *Hem-nişīn-i nīk* isteñ *iy mihān*
1643	Ger ne-ḫ^{v}āhī *ḫiẕmet-i ebnā-yı cins* Der-dehān-ı ejdehāyī hem-çü ḫırs	1645	İstemezseñ *ḫiẕmet-i ebnā-yı cins* Ejdehā aġzındasın niteki ḫırs

Metinde serbest tercüme örnekleri de fazladır. Bunlarda şair genellikle bir dizeyi aslına yakın bir şekilde çevirirken diğerini aynen çevirmez, onun yerine farklı kelime veya hayallerden oluşan bir dize söyler:

410	Her dü baḥrī āşinā āmūḫte *Her dü cān bī-dūḫten ber-dūḫte*	411	İki baḥrī āşinā-yı āşinā *İki göz bir gūher-ile rūşinā*
622	*Rāhehā-yı ṣa^{c}b pāyān bürdeem* Reh ber-ehl-i ḫ^{v}īş āsān kerdeem	623	*Menzile bir çeşme vü ḫān eyledüm* Yolları ehlüme āsān eyledüm
1291	Mā ṭabībānīm ü şāgirdān-ı Ḥaḳ *Baḥr-i Ḳulzüm dīd "fenfelaḳ"*	1294	Biz Ḥaḳ'uñ şākirdüyüz hep otumuz *Ḫasta-y-içündür ṭoludur ḳutumuz*

Bunlardan başka mütercimin bazı beyitleri çevirirken bazı tasarruflarda bulunduğu görülür.[308] Örneğin aşağıdaki beytin tercümesinde 1. ve 2. dizelerin yerini değiştirmiş, ayrıca küçük bir anlamsal değişikliğe giderek aslındaki gibi "gâv gitti, har geldi" yerine tam tersini söylemiştir:

3839 Mā-rā çi ez-īn ḳıṣṣa ki gāv āmed ü ḫar reft
Hīn vaḳt-i laṭīf est ez-ān ᶜarbede bāzā

3840 Vaḳt nāzükdür ḳo cengi iy gözi āhū piser
Bize ne bu ḳıṣṣadan kim gitdi gāv u geldi ḫar

Aşağıdada Farsça beyitte doğrudan Şems-i Tebrîz'e seslenilmişken Kemâl Dede ona "sen" şeklinde hitap etmez, dolayısıyla tercümede özne "sen" değil, "o"dur:

3009 Şems-i Tebrīz tüyī vāḳıf-ı esrār-ı Resūl
Nām-ı şīrīn-i tü her dil-şüde-rā dermān bād

3010 Şems-i Tebrīz k'odur vāḳıf-ı esrār-ı Resūl
Ola şīrīn adı her dil-şüdenüñ dermānı

Burada yeri gelmişken kaynak metindeki pek çok ayet ve hadisin de Arapça metinlerinin aktarmakla yetinilmeyip, beyitlerde olduğu gibi aslına bağlı kalınarak ya da serbest bir şekilde tercüme edildiğini belirtelim. Şairin temel amacının okuyucusunu "bilgilendirmek" olduğu düşünülürse bu beklenen bir davranıştır. Şair bazen tek beyitle bazen de birkaç beyitle söz konusu ibareyi tercüme eder:

[308] Aslında böyle tasarrufların menkıbelerin çevirisinde de görüldüğünü belirtmek gerekir. Bu tez, her iki eseri kelime boyutunda karşılaştırmayı hedeflemediğinden bunları ayrıca belirtmedik.

Tesāfirū taṣiḥḥū taġtenimū

132 Ḳıl sefer kim iki ni^{c}met gösterür
Biri ṣıḥḥat bir ġanīmet gösterür

Bu tercümeden sonra mütercim sefer ile ilgili kendi yorumlarını eklemiştir:

133 Hem seferden ḥāṣıl olur her murād
Kīmiyā olsun eger gevher murād

134 Pes seferde bulınur üç kerr ü fer
Anuñ-içün didiler aña sifer

Bazen ayeti tercüme ederken konuyu açıklayıcı bilgiler de verir:

Ve āteynāhu min-ledünnā ^{c}ilmen

420 *Ḫıżr-içün Mūsī’ye ya^{c}nī* dir Ḫudā
Yanumuzdan ^{c}ilm virdük biz aña

Ayet ve beyit tercümelerini anlatıcı yazar yapar çoğunlukla. Ama nadiren kişilerin ağzından yapıldığı da olur. Örneğin 3. bölümdeki 74. menkıbede kızına bir ayetle ders vermek isteyen Mevlânâ ayeti okur, ardından ayetin tercümesinin yine Mevlânâ tarafından Melike Hatun için verildiği görülür. Kaynak metinde Mevlânâ böyle bir tercüme yapmaz:

2013 İy şeh-i ferruḥ-ruḫ u ferḫunde-fāl
Ne dir āyet diyü eylerseñ su’āl

2014 Ḫalḳ u ba^{c}s̱i ^{c}ābid olsun ^{c}ābide
Dir degül “illā ke-nefsin vāḥide”

Son olarak Kemâl Ahmed Dede’nin tercüme yöntemlerinin daha net olarak ortaya konabilmesi için şöyle bir özet yapılabilir:

Mensur ⟶ manzum

1. Kaynak metindeki bazı menkıbeler seçilip tercüme edilmiştir. Konu tekrarına düşmemeye ve şahısların kendileriyle alakalı bölümlerde anlatılmasına dikkat edilmiştir.

2. Menkıbeler zaman zaman kaynak metinden farklı şekilde sıralanarak tercüme edilmiştir. Konu bütünlüğü ve kronoloji dikkate alınmıştır. Nadiren de olsa farklı menkıbelerde anlatılanlar birleştirilmiştir.

3. Menkıbeler aslına uygun olarak, özetlenerek, bazı kısımlarının atılması sonucu kısaltılarak ya da tasvir beyitleri eklenip genişletilerek tercüme edilebilmektedir. Genişletmeler manzum bir eser kaleme alma gerekliliğinin sonucunda gerçekleşip metni destekleyici niteliktedir.

Manzum ⟶ manzum

1. Aslına bağlı yapılan çeviriler
2. Serbest olarak yapılan çeviriler

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da Müellif ve Mütercim

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'nın tercüme özelliklerinin tam olarak ortaya konabilmesi için eserde kaynak metnin yazarı Eflâkî ile erek metnin yazarı Kemâl Ahmed Dede'nin ne şekilde yer aldıkları üzerinde de durulmalıdır. Bu şekilde özelde şairin, genelde o dönemin çeviri anlayışı hakkında birkaç ipucu daha elde edilebilir.

Kemâl Ahmed Dede, mutavazı bir Mevlevî şeyhidir. O, yaşamı boyunca tevazu sahibi olmuş, eserinden anladığımız kadarıyla bunu sanatına da yansıtmıştır.

Şairin, pek çok mesnevinin aksine *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın başında kendinden ve eserinden bahsettiği bir sebeb-i telif yazmayışı, mesnevinin içinde de kendini ve eserini öven beyitlere yer vermeyişi bunun bir göstergesidir. Bunlardan Kemâl Dede'nin kendini kaynak metin ile okuyucu arasında bir "aracı" olarak gördüğü, metni okuyucuya "aktarma" görevini üstlendiği, dolayısıyla bu ikisi arasına girmek istemediği çıkarımı yapılabilir. *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın okunmaktan ziyade dinlenmek için kaleme alındığı da düşünüldüğünde bu durum daha bir anlam kazanır. Şair müritlerine doğrudan hitap ettiğinden, ayrıca bir sebeb-i telif yazmamış, bunun yanı sıra dinleyicisinin dikkatini dağıtmamak, onun tamamen esere odaklanmasını sağlamak için kendini öven beyitlere yer vermemiştir. Ayrıca Mevlânâ'ya olan saygısının, onun "yüce zat"ının anlatıldığı esere şairin kendi "zat"ını karıştırmasını engellediği de düşünülebilir.

Bunun yanı sıra eserde yine geleneğin aksine kaynak metnin yazarının ve eserinin övüldüğü beyitlere de rastlanmaz. Sadece eserin sonuna doğru Eflâkî'nin menkıbelerin anlatıcısı olduğu belirtilir ve mahlası hakkında bilgi verilir:

4631 Aḥmed-i Ḫākī kim Eflākī durur
Bu ḥikāyāta kim ol ḥākī durur

4632 Meskenetden maḫlaṣın Ḫākī ḳomış
ᶜĀrif-i meh-rūy Eflākī ḳomış

Bu durum *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in döneminde, özellikle Mevlevîler arasında çok tanınan bir eser olmasına bağlanabilir. Fakat şair, müellif Eflâkî'yi övmese de zaman zaman tercümesinde onun adını anar. Aşağıdaki beyitlerde Mevlânâ'nın önceden

haber verdiği birtakım olaylar için “Nitekim şimdi buyurduğu gibi oldu.”[309] diyen Eflâkî’nin bu sözleri şu şekilde aktarılır:

3419 Şimdiki ḥāl içre *Eflākī* o māh
Didügi oldı *dimiş* ol pā[di]şāh

Eflâkî’nin, Ârif Çelebi ile ilgili bir menkıbe anlattıktan sonra “Tanrı’ya ve Tanrı’nın kelamına yemin ederim “Eğer biliyorsanız bu büyük bir yemindir” Eğer o ulu kişinin ufak kerametleri anlatılmağa kalkışılsa ciltlere sığmaz…”[310] şeklindeki ifadeleri de *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*’da “Eflâkî burada der (ki)” şeklindeki ifadeden sonra Eflâkî’nin ağzından anlatılır:

4060 *Bunda dir Eflākī* bi’llāhi’l-ᶜaẓīm
Ol Kelāmu’llāh ḥaḳı k’oldur ḳadīm

4061 Ger kerāmāt-ı kerīmi ḫurdesin
Ol ulu ḫānuñ dir olam dürdesin

4062 Bende yüz biñ yıl bulursam ᶜāfiyet
Dimeyem yüz biñde birin ᶜāḳıbet

Aynı durum Ârif Çelebi’nin ölmeden önce Eflâkî’ye kitabını tamamlaması vasiyetini bırakması olayında da söz konusudur. Menkıbe anlatılırken sözü Eflâkî alır, ancak buradaki fark sözün Eflâkî’de olduğunun belirtilmemesidir:

4484 Didi Eflākī’ye ol meh k’iy ġulām
Cidd ü cehd it bu kitābı ḳıl temām

4485 *Ḥamdüli’llāh ḳadr-i ṭavᶜ u ḳadr-i ṭavḳ*
Ḥāṣıl itsün diyü ehl-i şevḳ ü ẕevḳ

309 Ahmet Eflaki, *Âriflerin Menkıbeleri II*, s. 305.

310 *a.g.e.*, s. 456.

4486 *Gösterüp cidd-i belīġ itdüm temām*
Himmeti(y)le ol hümānuñ ve's-selām

Erek metinde mütercim, kendini ve şiirini öven beyitler söylemese de birkaç beyitte Kemâl adını/mahlasını kullandığı görülür. Menkıbelerin "sonunda" söylenmiş bu beyitlerde şair, anlatılan "olay"a uygun olarak ve adıyla ilgili oyunlu bir söyleyişle Allah'a ve Mevlânâ'ya seslenir. Örneğin aşağıdaki beyitlerin ilki Şems'in bir dervişe inayet nazarıyla bakıp onu kemale erdirmesinin (4/21), ikincisi Mevlânâ'nın yakınlarını kemale erdirmek için sürekli ibadet etmesinin anlatıldığı menkıbenin (3/4) sonunda söylenmiştir:

3254 Ol ᶜināyet ᶜaynını aç ᶜāmil it
Bu *Kemāl*'i daḫı yā Rāb kāmil it

621 Bu *Kemāl*-i nāḳıṣı daḫı ḳoma
Geldi iy ᶜĪsī-nefes anı uma

Şairin kendine seslendiği şu beyitlerse Mevlânâ'nın akıllılarla sermestleri kıyaslandığı menkıbenin ardından söylenmiştir:

1126 Ol biri kümmeldür ü ṣāḥib-kemāl
Olur-ısañ aña ol ṭālib *Kemāl*

1127 Ḥaḳ ḳatında ol ġunūdedür müdām
Kim ḥaḳı anda bulasın ve's-selām

Görüldüğü gibi şair adını/mahlasını kendini, şairliğini, eserini öven beyitler içerisinde değil, mütevazı kişiliğine uygun olarak olgun olma, kemale erme arzusunu dile getiren beyitlerde kullanmıştır. Bu şekilde kendisi ve anlatılan olaylar arasında bir bağlantı kurarak esere dâhil olur.

Bazen de menkıbelerin "tercüme şekli" ile ilgili olarak, adını anmasa da sesini duyurarak dâhil olur esere mütercim. Bu şekilde kaynak metinde anlatılan bazı konuları yarıda kestiğini ya da hiç tercüme etmediğini belirtir. Bu beyitler, şairin tercüme politikasını göstermesi açısından önemlidir. Örneğin Mevlânâ'nın Ârif'te yedi nur görmesi (8/5) anlatılırken şu şekilde konuyu yarıda keserek anlatımına son verir:

3964 Ne didügin daḫı dirdüm ol velī
Virse destūr ol velī virmez velī

3. bölümün 103. menkıbesinde de Mevlânâ'ya bir adamın gelip yalvardığı belirtildikten sonra aşağıdaki beyit söylenir:

2445 *Bir ḫuṣūṣ-içün k'uzaḳdur girisi*
Līk o beg adamlarından birisi

Kemâl Ahmed, Eflâkî'nin ayrıntılarıyla anlattığı sebebi tercüme etme gereği duymamış, bir anlamda bunun anlatılmaya değer olmadığını -en azından o gün için- belirtmiştir. Bu durum 3/131'de de geçerlidir. Mevlânâ'nın ölümünden sonra yaşanacak kötü olayları dile getiren Şeyh Sadreddîn'in söyledikleri tek tek gerçekleşmiştir; ama anlatıcı Şeyh'in söylediklerini naklettikten sonra yaşananları Eflâkî gibi uzun uzun anlatma gereği duymamıştır, bunun yerine şöyle söyler:

2960 Atduġı oḳuñ biri şeyḫ-i hüdā
Hep nişāna irdi itmedi ḫaṭā

2961 Didügi geldi o şāh-ı bī-nedem
Ben ne ḥācet kim anı taḳrīr idem

2962 *Zīre anı kim dir ü kim uzanur*
Uzanup dirsem eger söz uzanur

2963 *Ḳonmasun ġayrüñ tozı yüzümüze*
Biz gelelüm yine öz sözümüze

Kemâl Dede'nin kısaltarak yaptığı tercümeleri ele alırken de örnek gösterdiğimiz aşağıdaki beyitler yine mütercimin tercüme tarzını, tercümeye bakış açısını dile getirdiği, dolayısıyla sesinin duyulduğu beyitlerdendir:

3579 Bu menāḳıb da dırāz u dūrdur
Dīde vü dilde sürūr u nūrdur

3580 İktifā itdük buñunla biz velī
Muḫtaṣar ḫoşdur *Muṭavvel*'den belī

Tüm bu beyitler, Kemâl Dede'nin Eflâkî'nin anlatımını eleştirmesi olarak nitelenebilir. Zira Eflâkî sözü gereksiz yere uzatmış, mütercim bunların özden uzaklaşmaya neden olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra erek metin dinlenilsin diye yazıldığından mütercim dinleyicileri sıkmaktan, dikkatlerini dağıtmaktan endişe duymaktadır.

Dinlenilmesi için yazılan bu eserde şairin dinleyiciyi muhatap alarak, ona seslenerek tercümesini yapması beklenen bir davranıştır. Aşağıdaki beyitlerde de "talip" olarak nitelendirdiği dinleyiciye doğrudan seslenen şair ona bir menakıp "diyeceğini" ifade etmektedir. Bu beyitler bizce iki açıdan önem taşır. Öncelikle daha önce de belirttiğimiz müritlerin şeyhlerden eser vermeleri beklentisinde olmalarının, böyle bir talepte bulunmalarının somut göstergeleridir. Bunun yanında Kemâl Dede'nin eseri boyunca tercüme faaliyeti hakkında herhangi bir tanımlamada bulunmamış, fakat bu beyitlerde "diyeyin" sözcüğünü kullanmıştır. Ancak bu ifade yazarın tercüme yönteminden ziyade tercümesini sunma biçimininin, bir başka deyişle eserin dinlenmek için kaleme alınmasının göstergesi ve sonucudur. Şair,

mekıbelerini söylerken karşısındakilere “Size bir menakıp tercüme edeyim.” demesi biraz daha zor bir ihtimaldir.

2141 İy menāḳıb ḥażretinüñ ṭālibi
Ḥażret-i pür-raḥmetinüñ ṭālibi

2142 Bir menāḳıb diyeyin maḳbūldür
Kümmel-i aṣḥābdan menḳūldür

Okuyucuya/dinleyiciye seslenilen, daha doğru bir ifadeyle okuyucunun/dinleyicinin muhatap alındığı şu beyitlerde mütercimin sesinin küçük yorumlarla duyulduğunu söylemek yanlış olmaz:

2295 Baş ḳodı ḳaldurdı baş u dökdi yaş
ᶜĀḳıbet n’oldı *işit* ol bağrı baş

2762 *Gör* velīnüñ ḫiẕmetinde gürbe(y)i
Merḳad idindi civār-ı türbe(y)i

415 Ṭurup ayağında baş ḳor būseler
Sen de baş ḳorduñ öperdüñ ḳosalar

3455 Rāvī yitmiş biñlik altun āleti
Var-ıdı tenhā eyitmiş *iy fetī*

3456 *Girü ḳalanın ḳıyās it var aña*
K’işiden gören kişi ḳaldı ṭaña

Sonuç olarak, eserde Kemâl Ahmed Dede kendinden ve tercüme faaliyetinden pek fazla bahsetmese de zaman zaman sesinin duyulduğu görülür. Bu ses bazen kaynak metnin müellifi Eflâkî’nin bazen de mütercim Kemâl Ahmed Dede’nin adını anar, bazen okuyucuya/dinleyiciye hitap eder, bazen sözü uzatmamanın gerekliliği konusunda düşüncelerini aktarır. Aslında Divan şairlerinin pek çoğunun eserlerinde

görülen bu tarz beyitler Kemâl Dede'nin tercümesinde pek fazla yer almadığından bizim açımızdan onu ve eserini tanıma, yorumlama açısından son derece önem arz etmiştir.

İçerik Özellikleri

Bu bölümde *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* bir "menakıpname" olarak değerlendirilecek ve içerdiği menkıbeler ile bu menkıbelerde yer alan unsurlar üzerinde durulacaktır.

Eserde Yer Alan Menkıbeler

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ, her birinde farklı bir şahsın konu edildiği 9 bölüm ile Mevlânâ'nın ve etrafındakilerin soy kütüğünün listelendiği 10. bölümden oluşur. Mütercim Kemâl Dede, *Menâkıbü'l-Ârifîn*'deki ana bölümleri aynen almıştır; ancak bu bölümlerdeki menkıbelerin tümünü çevirmez. Aşağıda mesnevide yer alan menkıbelerin dökümü, başlıkları verilerek yapılmıştır.[311] Başlıklardan önce gelen parantez içindeki numaralar *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın transkripsiyonlu metnine göre menkıbenin hangi beyitler arasında yer aldığını gösterir. Başlıktan sonraki numaralar ise menkıbenin *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in Tahsin Yazıcı tarafından yapılan çevirisindeki karşılığıdır. Bu numaralar, her iki eseri karşılaştırmak isteyen araştırmacılara kolaylık sağlayabilmek ve mütercimin kaynak metni hangi sıralamayla, nasıl atlama ve geri dönüşler yaparak çevirdiğini göstermek amacıyla

[311] Bu listede yer alan Türkçe başlıklar nüshada yer almayıp, tarafımızdan konmuştur. Metinde bunlar köşeli parantez [ ] içinde verilmiştir.

verilmiştir. Kaynak metinde olup da tercüme de yer verilmeyen menkıbeler için bunlar dışındaki paragraf numaralarına bakılabilir.[312]

1. BÖLÜM

Bahâ Veled'in menkıbeleri (59)[313]

1. (4-53) Anne ve babasının evlenmesi (1-2-3)
2. (54-62) Doğumu, kendini ilme vermesi (4)
3. (63-86) Peygamber tarafından Sultanü'l-ulema ilan edilmesi (5)
4. (87-178) Belh'ten Bağdat'a gitmek için yola çıkması (5-6-7-8)
5. (179-274) Bağdat'ta karşılanması, cuma vaazında Moğol baskınını haber vermesi (10-11-12-13)
6. (275-286) Şam'a gitmesi, Hârizmşah'ın öldürülmesi (14)
7. (287-306) Larende'de bir medreseye yerleşmeleri ve burada Mevlânâ'yı evlendirmesi (18-19)
8. (307-347) Sultan Alâeddîn'in davetiyle Konya'ya gitmesi (20-21)
9. (348-359) Sultan Alâeddîn'in, kendisine mürit olması (22)
10. (360-379) Vefatı (24)

2. BÖLÜM

Burhâneddîn Tirmizî'nin menkıbeleri (24)

1. (382-430) Bahâ Veled öldükten sonra Mevlânâ'nın yanına gitmesi (1)

---

312 Kemâl Dede'nin çevirmediği menkıbelerin sayısının çevirdiklerine oranla çok daha fazla olması bu menkıbelerin konularını burada sıralamamıza engel olmuştur.

313 Bu sayı, *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de bulunan toplam menkıbe sayısını göstermektedir.

2. (431-448) Mevlânâ'nın, kırılan ayağını iyileştirmesi ve onu Kayseri'ye göndermesi (3)

3. (449-459) Kendini riyazete verip Allah'ı müşahede etmesi (5)

4. (460-472) Kendisini ziyaret eden şahın sim ü zer îsâr etmesi (6)

5. (473-480) Allah'ın yüzünü görmesi, kendisiyle alay eden kişinin çarpılması (7)

6. (481-485) Hamamdaki ihtiyara kızması (11)

7. (486-496) Moğol askerinin, müridi olması (14)

8. (497-499) Hâlini Salâhaddîn'e, kâlini Mevlânâ'ya vermesi (15)

9. (500-504) Üç ahvalin fazlasının istenmemesi gerektiğini söylemesi (16)

10. (505-517) Nefsini artık yemeklerle eğitmesi (19)

11. (518-524) Elbiselerini yıkatmaması (23)

12. (525-542) Vefatı (17)

3. BÖLÜM

Mevlânâ'nın menkıbeleri (598)

1. (546-567) Gayb âleminden suretler görmesi (1)

2. (568-595) Der-beyān-ı ^{c}urūc kerden-i Celāle'd-dīn Muḥammed be-āsumān (2)

3. (596-609) Der-beyān-ı nesl-i Bahā'e'd-dīn Veled ez-māder ve peder (3)

4. (610-623) Çocukken Allah'ı görüp konuşması (4)

5. (624-634) Seyyid ve Mevlânâ'nın birbirleri üzerindeki hakları (6)

6. (635-641) Şam'a seferi (8-5)

7. (642-647) Şam'da Şems ile ilk karşılaşması (9)

8. (648-685) Seyyid'in katında halvete girmesi (9)

9. (686-697) Cinlerin kendisine mürit olması (15)

10. (698-710) Müritlerinin seçilmiş, makbul insanlar olduğunu söylemesi (47)

11. (711-738) Müritlerini çekemeyenlere onları savunması (46)

12. (739-762) Ekâbirden olmadığı için müritlerini küçümseyen Pervâne'yi semada azarlaması (64)

13. (763-780) Yârana arkasını dönen kişinin düşüp başını yarması (65)

14. (781-822) Şikâyet eden yârânının sonradan hatasını anlaması (49)

15. (823-865) Çarşı köpeklerinin kendisini dinlemesi (77)

16. (866-889) Allah'ın kullarına sırlarını keşfettirmesi ya da keşfettirmemesi (78)

17. (890-912) Müritlerine dilenmeyi yasaklaması (155)

18. (913-983) Zahmet çekmeden kazanç sağlanamayacağına dair hikâyeler anlatması (156-157)

19. (984-1015) Çaresiz insanlar için geceleri uyumayıp ibadet etmesi (201)

20. (1016-1044) Şeyhin, o bilmeden müridinin simyacısı olması gerektiği (447)

21. (1045-1062) Katı gönülleri yumuşatma arzusu (452)

22. (1063-1097) Allah'ın bağışlayıcılığı hakkında hadisler ve hikâyeler söylemesi (514)

23. (1098-1127) "Veliler kubbelerimin altındadır." hadisini açıklaması (525)

24. (1128-1171) Leşker keşīden-i Baçu H̱ān-ı Tātāriyān be-cihet-i h̲arāb kerden-i Ḳonya (167)

25. (1172-1210) Ender-şehādet-i Mevlānā be-vilāyet-i Baçu H̱ān (168)

26. (1211-1224) Der-beyān-ı selāmet şüden-i şehr-i Ḳonya ez-fitne-i āh̲irü'z-zamān (169)

27. (1225-1242) Der-medḥ-i Ḳonya (169)

28. (1243-1257) Der-ḥadīs̱-i "ene eşce[c]u'n-nāsi" (170)

29. (1258-1295) Horasan'dan Rum ülkesine gelmesindeki hikmetler (116)

30. (1296-1304) Ġāyib şüden-i Ḥażret-i Mevlānā Celāle'd-dīn Muḥammed bīst rūz (285)

31. (1305-1314) Der-semā[c] āmeden-i cüvān-ı tersā ve rencīden-i dervīşān ū-rā (288)

32. (1315-1324) Der-beyān-ı feżāyil-i kem ẖorden ve kem güften (488)

33. (1325-1348) Terbiyet kerden-i Ḥażret-i Mevlānā Celālü'l-Ḥaḳ ve'd-dīn be-Sulṭān Veled-rā nevvera'llāhu meḍce[c]ahum (115)

34. (1349-1363) Dīden-i Mevlānā der-vaḳt-i seḥer yekī ez-eḥibbā ve girīẖten-i ū ez-ḥāl-i cenābet (120)

35. (1364-1373) İḥtilām şüden-i kātib-i sır ve dīden-i Ḥażret-rā der-rāh ve firistāden-i Mevlānā ū-rā be-çeşme-i Muḳbil (121)

36. (1374-1389) Mürīd şüden-i Ḥażret-i Şemse'd-dīn-i Mardinī ki münkir-i semā[c]-ı dervişān būd[314] (119)

37. (1390-1400) Vefāt yāften-i Ḥamza-i nāyī ve ḥāżır şüden-i Mevlānā be-meyyit-i ū ve güften-i Mevlānā ki ber-ẖīz ve nāy-ı tü-rā bi-nüvāz (143)

38. (1401-1405) Ve hem-çünīn[315] (144)

39. (1406-1427) Der-beyān-ı su'āl ve cevāb be-cihet-i cenāze-i mevtā (147)

40. (1428-1450) Da[c]vā-yı tecerrüd kerden-i yekī şeyẖ-i kebīr der-ḥammām ve cevāb dāden-i Mevlānā bā-ū (154)

41. (1451-1470) Āmeden-i ricāl-i ġayb ve ṭaleb kerden-i yekī-rā ez-dervīşān (307)

42. (1471-1477) Su'āl kerden-i si ḳāḍī ez-ṭarīḳat-ı Mevlānā ve cevāb dāden be-āyet-i kerīme (24)

43. (1478-1483) Vaṣiyyet kerden-i Mevlānā bülend şüden-i türbe-i münevvere (344)

---

314 Başlık yanlış konmuştur. Menkıbede Mardinî'nin semaya haram diyen kişileri eleştirip bir hikâye söylemesi anlatılır.

315 Yârandan birinin ölümü hakkında kısa bir menkıbedir.

44. (1484-1490) Ḫaber dā[d]en-i Mevlānā ki bār-ı dīger binā ḫᵛāhed şüd hem-çünīn (345)

45. (1491-1517) Der-beyān-ı ḫalāṣ kerden-i cüvān-ı Ṣiryānūs-nām ez-āvīḫten be-dār ez-cürm-i ḫūnī (184)

46. (1518-1561) Der-beyān-ı fevāyid-i mücāleset-i ᶜulemā ve ṣüleḥā raḥimehüma'llāh (185)

47. (1562-1566) Su'āl kerden-i yek merd-i ḫām ez- ᶜAlā'e'd-dīn-i Ṣiryānūs ve cevāb dāden be-ū (186)

48. (1567-1571) Der-beyān-ı ṣūfī ki münkir-i semāᶜ-ı ᶜāşıḳān būd (187)

49. (1572-1592) Der-beyān-ı aḥvāl-i pīrī ki püsereş-rā güm-kerde būd (31)

50. (1593-1615) Der-beyān-ı taḥrīm-i mey (74)

51. (1616-1637) Bir müridini içkiden kurtarması (552)

52. (1638-1649) Sohbet-i ağyardan kaçınmak gerektiği (195)

53. (1650-1679) Ahirete bilginin değil inancın götürüleceği (215)

54. (1680-1693) Talaṭṭuf nümūden-i Mevlānā Ḥāfıẓ İsḥāḳ-nām-rā (222)

55. (1694-1703) Etrafındakilere mutluluk vermesi (228)

56. (1704-1712) Dervişin, kemale eremese de halktan üstün olması (230)

57. (1713-1722) Dostların yanlış davranışlarını kötülememek gerektiği (243)

58. (1723-1743) Kocasının cimriliğinden şikâyet eden kızına anlattığı hikâye (246)

59. (1744-1778) Tevazusuyla bir rahibin Müslüman olmasını sağlaması (293)

60. (1779-1815) "Ḫūy-ı bed bār-ı girān" sözünün aslını açıklaması (299)

61. (1816-1840) Yek çendī ez-münkirān tenhā yāften-i Mevlānā-rā ve let-i bī-muḥabā zeden[316] (300)

62. (1841-1851) Köpeği incitmek isteyen yâranını uyarması (305)

[316] Menkıbenin başlığı yanlıştır. Zira dövülen Mevlânâ değil, bir başkasıdır.

63. (1852-1863) Yavrulayan köpeği doyurması (304)

64. (1864-1873) Dervişin rüyasında dervişin saçını kesmesi (320)

65. (1874-1888) Vefanın önemi (323)

66. (1889-1898) Rebabın ezan gibi Hakk'a çağırdığını söylemesi (325)

67. (1899-1919) Mihnetten vücudunun çok zayıflaması (327)

68. (1920-1948) Dünya malının (altın ve gümüşün) öldürücülüğü (318)

69. (1949-1967) Dünyaya bağlanmamak gerektiği (332)

70. (1968-1981) Din ve dünyanın bir arada bulunamayacağı (333)

71. (1982-1988) Allah'ın burada/insanların içinde olması (335)

72. (1989-1995) Konuşmaya çekinen azize söyledikleri (336)

73. (1996-2004) İnsanların konuşurken Mevlânâ tarafından söyletilmesi (337)

74. (2005-2024) Cariyesini döven kızı Melike Hatun'u azarlaması (341)

75. (2025-2034) Nezle olması (342)

76. (2035-2047) Der-beyān-ı feżāyil-i Āyete'l-kürsī (343)

77. (2048-2957) Ḫaber dāden-i merdī ez-Ṣāyinü'd-dīn-i Ḥāfıẓ ve cevāb-ı Mevlānā bā-ū (346)

78. (2058-2076) İhlaslı bir şekilde *Kur'ân* okumak gerektiği (347)

79. (2077-2086) Yâranları için öteki cihanda yer hazırlaması (366)

80. (2087-2091) Fetvā dāden-i Mevlānā merd-i ᶜāciz-rā (380)

81. (2092-2096) Karısından boşanmak istemeyen kişiye fetva vermesi (381)

82. (2097-2112) *İlâhînâme*'ye saygısızlık eden birini uyarması (384)

83. (2113-2122) *Mesnevî*'nin tüm yer ve zamanlarda okunacak olmasını haber vermesi (385)

84. (2123-2128) Aşkın sema ile artıp cima ile azalması (389)

85. (2129-2140) Allah'ın her zaman has kullarının arzularını yerine getirmesi (391)

4. BÖLÜM

Şems-i Tebrîzî'nin menkıbeleri (112)

14. (3167-3175) Kendisine kalkan ellerin kuruması (28)

15. (3176-3188) Haşhaşın haram olmasına ilişkin sözleri (31)

16. (3189-3191) Mevlânâ'nın Veled'i Şems'e mürit ederken söyledikleri (32)

17. (3192-3200) Dostluğun tanımı (35)

18. (3201-3210) Seyr-i Şemse'd-dīn-i Tebrīzī der-felek-i çārümīn[317] (44)

19. (3211-322) Dīden-i cenāze-i yek cüvānī ve ḥasret-i bā-ḫ^{v}īşten (45)

20. (3223-3233) Cemā^{c}atī su'āl kerden bā-Şems ez-tevḥīd-i Ḥaḳ ve cevāb-ı ū (49)

21. (3234-3254) Mevlânâ'nın istiğrakta bir dervişi Şems'e yönlendirmesi (54)

22. (3255-3259) Kendini eleştiren kişinin kör olması (73)

23. (3260-3264) Hak yolunda vefa edene vefa gösterilmesi (81)

24. (3265-3274) Bir kutb ile Allah arasında aracı olması (95)

25. (3275-3297) Hüsâmeddîn'in tüm malını Şems'e vermesi (21)

26. (3298-3300) Kâfiri mümin, mümini sahib-afiyet yapabileceğine dair sözleri (22)

27. (3301-3316) Şems'in ortadan kayboluşu (91-92)

28. (3317-3319) Mevlânâ'nın, Şems'in yok oluşundan sonra duman renkli sarık takması (93)

29. (3320-3321) Şems'in Mevlânâ'nın yanında yattığı söylentisi (111)

30. (3322-3331) Sultan Veled'in Şems'in cesedini kuyudan çıkarması (111)

5. BÖLÜM

Salâhaddîn Çelebi'nin menkıbeleri (34)

1. (3334-3344) Mevlânâ'nın onu meclislere halife yapması (1)

2. (3345-3349) Veled'i başka şeyhe bakmaması konusunda uyarması (2)

---

[317] Menkıbede başlıkta belirtildiği gibi Şems'in değil, Mevlânâ'nın göğe yükselişi anlatılır.

3. (3350-3357) Seyyid-i Sırdân'a ve Mevlânâ'ya mürit olması (3)

4. (3358-3375) Bir müddet ayrı kaldıktan sonra Mevlanâ ile buluşması (4)

5. (3376-3391) Zamanın sultanının, âlimleri ve Mevlânâ'yı sınaması (5)

6. (3392-3400) Helada kendinden geçmesi (12)

7. (3401-3419) Mevlânâ'nın onu Türkler konusunda uyarması (23)

8. (3420-3429) Konya halkının Moğol işgalinden Mevlânâ'ya sığınması (24)

9. (3430-3479) Hediye Hatun için çeyiz toplanması (30)

10. (3480-3514) Vefatı (31)

6. BÖLÜM

Hüsâmeddîn Çelebi'nin menkıbeleri (29)

1. (3518-3525) Salâhaddîn'in yerine geçmesi (1)

2. (3526-3552) Çocukluğu ve Mevlânâ'ya intisabı (2)

3. (3553-3580) *Mesnevî*'nin yazılışı (3)

4. (3581-3592) *Mesnevî*'yi dinlemeyenlerin başına gelenler (4)

5. (3593-3604) Veled'in, onun konuşmalarından hayran olması (5)

6. (3605-3610) Mevlânâ'nın onu yerine halife bırakması (6)

7. (3611-3627) Kovandaki bal peteklerinin hiç tükenmemesi (7)

8. (3628-3652) Zahire değil bâtına bakılması gerektiği (10)

9. (3653-3687) Rebabın haram olduğunu söyleyen eyimmenin tövbe etmesi (16)

10. (3688-3710) Te'dīb kerden-i būstāncı ẖod ez-rūy-ı bāṭın (22)

11. (3711-3723) Vefatı (25)

7. BÖLÜM

Sultan Veled'in menkıbeleri (34)

1. (3727-3755) Bebekliği ve çocukluğu (1)

2. (3756-3778) Mevlânâ'nın yerine geçen Hüsâmeddîn'e itaat etmesi (2)

3. (3779-3782) Mevlânâ'nın, Veled'in bahtı hakkında yazdıkları (3)

4. (3783-3798) Sultan'ın Mevlânâ'ya altın göndermesi (5)

5. (3799-3828) Kıtlıkta dua etmesi ve yağmur yağması (11)

6. (3829-3845) Mevlânâ'nın, kendisine münkirleri küçümsememesini öğütlemesi (14)

7. (3846-3868) Müridinin içinden geçenleri dile getirmesi (22)

8. (3869-3882) Mevlânâ'nın Sultan Veled'de gördükleri (26)

9. (3883-3899) Vefatı (32-33)

8. BÖLÜM

Ârif Çelebi'nin menkıbeleri (101)

1. (3903-3910) Sultan Veled'in çocuklarının ölmesi (1)

2. (3911-3917) Fâtıma Hatun'un Ârif Çelebi'ye hamile kalması (2)

3. (3918-3932) Doğumu (3)

4. (3933-3954) Mevlânâ'nın Ârif Çelebi'nin sadrını nurlandırıp ona altın vermesi (4)

5. (3955-3964) Mevlânâ'nın Ârif'te yedi nur görmesi (5)

6. (3965-3976) Beşikte "Allah" demesi (6)

7. (3977-3992) Hastalanınca Mevlânâ tarafından iyileştirilmesi (14)

8. (3993-4006) Güzelliği (10)

9. BÖLÜM

Âbid Çelebi'nin menkıbeleri (11)

4. (4579-4611) Kibir ve riya sahibi bir şahsın ölümüne vesile olması (7)

5. (4612-4629) Kendisine saygısızlık eden kişinin kısa sürede ölmesi (8)

6. (4630-4660) Küstahlık eden bir müridinin ölmesi (9)

7. (4661-4682) Mevlânâ soyunun nuru hakkında bir bahis (10)

8. (4683-4692) Vefatı ve halefleri (11)

10. BÖLÜM

Mevlânâ'nın soyu (9)

1. (4696-4703) Bahâ Veled'in çocukları (1)

2. (4704-4714) Mevlânâ'nın çocukları (2)

3. (4715-4721) Sultan Veled'in Fâtıma Hatun'dan olan çocukları (3)

4. (4722-4733) Sultan Veled'in cariyelerinden olan çocukları (4)

5. (4734-4739) Ârif Çelebi'nin çocukları (5)

6. (4740-4741) Âbid Çelebi'nin çocukları (6)

7. (4742-4743) Mîr Zâhid'in çocuğunun olmaması (6)

8. (4744-4745) Mîr Vâcid'in çocukları (7)

9. (4746-4748) Sultan Veled'in torunları (8)

10. (4749-4754) Sultan Veled'in Şeref Hatun'dan olan torunları (8)

Eserde Yer Alan Bazı Unsurlar

Pek çok menkıbenin yer aldığı *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*, içinde barındırdığı tasavvufî, tarihî ve sosyal unsurlar açısından zengin bir eserdir. Bir menakıpnamenin tercümesi olmasından dolayı bu unsurlar mesnevinin yazıldığı 16. yüzyılı değil,

menkıbelerde anlatılan şahısların yaşadığı 13. ve yine menkıbelerde anlatılan şahısların yaşadığı, aynı zamanda kaynak metnin de yazıldığı 14. yüzyılları yansıtır.[318] Zaten *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in bu açıdan çok zengin olduğu daha önce araştırmacıların dikkatini çekmiş ve bu konuda pek çok kitap ve makale yazılmıştır.[319] *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*, muhtasar bir çeviri olduğundan kaynak metindeki tüm unsurları barındırmaz. Bunun yanında şairin kullandığı kelimelerin, tercih ettiği anlatım tarzının aktardığı menkıbelerin içeriğine katkısı olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Mevlevîlikle İlgili Unsurlar

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ, Mevlevîliğin temel taşları olan kişilerin yaşamları hakkında bilgiler vermesi açısından önemli bir eserdir. Zira 16. ve daha sonraki yüzyıllardaki okuyucular bu tercüme eser sayesinde söz konusu kişilerin dünya görüşlerini, dinî, ailevî ve sosyal hayatlarını, Mevlevîliğin ilkelerini öğrenme fırsatı bulur. 10. bölüm de tarikatın soy kütüğünü vermesi açısından kayda değerdir. *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın, yazıldığı dönemde bu zatların yaşamları

---

318 Bu dikkate alınması gereken bir husustur. Zira bazen araştırmacılar inceledikleri eserin tercüme olduğunu göz önünde bulundurmayıp eserin barındırdığı unsurları yanlış yorumlamaktadır. Örneğin Fuat Köprülü ve Ö. Faruk Akün Şeyhoğlu'nun *Kenzü'l-Küberâ ve Mehakku'l-Ulemâ* adlı tercüme eserine, yazarının, saray muhitinde uzun yıllar geçirmesinin etkisiyle devrinin ictimaî hayatını yansıttığını düşünüp büyük önem atfetmişlerdir. Oysa eser Necmeddîn Râzî'nin *Mirsadu'l-İbâd*'ının tercümesi olması dolayısıyla 13. yüzyılı yansıtır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Çetin Varlık, "Şeyh-oğlu'nun Kenzü'l-Küberâ ve Mehakku'l-Ulemâ Adlı Tercüme Eseri", *I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (İstanbul 15-20 X. 1973) Tebliğler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü, 1979), s. 542-543. *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın da çeviri bir eser olduğu göz önünde bulundurulmadığında "müellifin, etrafta yaşanan olaylara da değinmesi (altını ben çizdim), eserin tarihî bakımdan önem taşımasına sebep olmaktadır." şeklinde yorumlanmasına yol açmıştır. bkz. Akpınar, *a.g.m.*, s. 39-40. Kemâl Dede'nin Mevlânâ'dan aktardığı sözler yanlış değerlendirilerek şaire atfedildiği için böyle bir yorum yapılmıştır.

319 Bu eserler için bkz. "Giriş" , 22. dipnot.

vasıtasıyla Mevlevîlik tarikatını yaygınlaştırma, tarikata sempatiyi artırma ve müritleri eğitme misyonunu üstlendiği söylenebilir.

Eserde Mevlânâ'nın bir şeyh olarak müritleriyle ilişkileri pek çok menkıbeyle gözler önüne serilir. Bu ilişkiler Mevlânâ'nın nasıl bir şeyh olduğunu gösterirken bir taraftan da Mevlevîliğin düşünce/inanış biçimini yansıtır. Örneğin Mevlânâ bazı tarikatların aksine müritlerine dilenmeyi yasaklamıştır (3/17). Çünkü ona göre zahmet çekmeden kazanç elde edilmesi yanlıştır (3/18). O, müritlerine eziyet eden şeyhleri eleştirir (3/20). Şeyh müridinin haberi olmadan, ona eziyet vermeden onu eğitmeli, hatta onun için eziyet çekmelidir (3/19). Müridin de şeyhine olan sevgisini göstermek için ona secde etmesinde sakınca yoktur (3/111). Bir müridi ona "Allah" der (3/46, 3/47). Dervişler kemale eremese de halktan üstündürler (3/56). Mevlânâ, yâranlarıyla yaptığı sohbetlerde onlara bazı ayet, hadis ya da sözlerin anlamlarını açıklar, hikâyeler anlatarak öğütler verir (3/23, 110). Hz. Nuh, Hz. Süleyman, Hz. Musa (3/18, 3/113) kıssası anlatılan peygamberlerdendir.

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da Mevlevîlikteki birtakım ritüellere de yer verilmiştir. Örneğin mürit olurken kişilerin saçları kesilir (3/64). "Halvet", Mevlevîlikte önemli bir kavramdır.[320] Mesnevide Mevlânâ'nın Seyyid'in gözetiminde halvete girmesi ayrıntılarıyla anlatılır. Buna göre Mevlânâ Seyyid'in sıvadığı kapıdan 120 gün boyunca dışarı çıkmaz, bir ibrik ve birkaç parça ekmekle halvette kalır. Böylece ilm-i zahirde dengi olmayan Mevlânâ, ilm-i bâtında da evliyanın parmakla gösterilenlerinden olur (3/8). Şems ile tanışmalarından sonra da birlikte üç ay halvette kalırlar. Mevlânâ'nın tedrîs ve tezkîri bırakması halkı şaşırtır

---

[320] Ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Marifet, 1991), s. 206.

(4/8). “Sema”[321], aşkı artıran önemli bir unsurdur (3/84). Özellikle Pervâne’nin evinde ya da Hüsâmeddîn’in bağında sık sık sema meclisleri toplanır. Mevlânâ’nın yedi gün yedi gece yiyip içmeden sema ettiği de olur (3/105). Mevlânâ sema esnasında bazen marifet söyler (3/15), bazen hiddetlenip nara atar ve birilerini azarlar (3/12), gazeller, rübâiler okur (3/104). Cûşa geldiğinde üstündeki elbiseleri çevresindekilere dağıtır (3/106). Mevlânâ’nın bu meclislerde sema etmesi Divan şiirinin hayal dünyası ile anlatılır:

741 Kendü şem^c-i cem^c-idi pervāneler
Çevresinde ^{c}āşıḳ-ı mestāneler

742 Çün ṣafāya irdi gül gibi revān
Pes semā^{c}a ṭurdı ol serv-i revān

743 Çün ḳıyām itdi o ḳāmet şādumān
Gūyiyā ḳopdı ḳıyāmet ol zamān

744 Kime cennet oldı meclis kime nār
Oldı ol müstaġraḳ-ı dīdār-ı yār

745 Her biri yārānuñ istiġrāḳda
Seyr-i sāḳī itdiler saġraḳda

Bu semalar esnasında toplumun üst ve alt tabakalarından insanların birbiriyle ilgili düşünceleri, hareketleri gözler önüne serilir. Ekâbirden olan müritler, Mevlânâ’nın müritlerinin genellikle hirfet ehlinden olmasını eleştirir. Bu kişiler, her ne nerede bakkal, hayyât ve bezzâz varsa Mevlânâ’nın onu mürit edindiğini belirtir. Mevlânâ bu sözlere çok kızar, bazı velilerin uğraştıkları işlerden örnekler vererek bunu söyleyenleri azarlar (3/12). Ancak yine de bu semalar esnasında tüm toplum

321 Mevlevîlikte sema ve yapılış biçimleri ile ilgili olarak bkz. Gölpınarlı, *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik*, s. 387-389 ve Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevilik* (Ankara: Hece, 2002), s. 127-152.

katmanlarının bir arada olduğu görülür (3/13). Semanın haram olduğunu söyleyenler eleştirilir (3/36, 48). Mevlânâ'nın ölümünden sonra semayı bidat olduğu gerekçesiyle yasaklamak isteyenler bunu gerçekleştiremezler (3/119).

Semanın ayrılmaz parçası "musiki"[322], özellikle ayinler esnasında çalınan aletler vasıtasıyla ele alınır. Tablek, kûs, ney, rebap semada çalınan aletlerdendir. Mevlânâ "saz ve sema eyesi sultan" olarak anılır. Rebap sesi ezan görevini üstlenir, bâtını Allah'a davet eder (3/66). Cennet kapısının sesi olan rebabın (3/101) haram olduğunu söyleyenler sonra hep tövbe etmişlerdir (6/9). Mevlânâ'nın neyin sırlarını anlattığı bir menkıbe vardır. Buna göre Hz. Peygamber Hz. Ali'ye esrarlardan haber vermiş, bu yükü taşıyamayan Hz. Ali sırları bir kuyuya bağırırken ağzının suyundan ney bitmiştir (3/100).

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da sözü edilen şahısların gösterdiği pek çok "keramet" de bulunur. Bunlar arasında Mevlânâ'nın göğe yükselmesi (4/18), aynı gecede kırk mecliste birden bulunması (3/93), ölüyü diriltmesi (3/37), Şems'in kış ortasında bir deste gül sunması (4/10), kendisini eleştirenlerin, kendisine saygısızlık edenlerin zarar görmesi (4/14, 22), Sultan Veled ve Ârif Çelebi'nin kıtlıkta yağmur duasına çıkıp yağmur yağmasını sağlamaları (7/5, 8/14), Ârif Çelebi'nin beşikte "Allah" demesi (8/6), yediği kâsenin hiç boşalmaması (8/10), uykusunda başka bir mekâna gitmesi (8/15) sayılabilir.

Eserden Mevlevîler için önemli bazı "kitaplar" hakkında da bilgilere ulaşılabilir. Öncelikle kitap okumanın, ilim kesbetmenin önemi eserde zaman zaman vurgulanır. Bahâeddîn Veled babasının kütüphanesi içindeki kitaplarla meşgul olur, annesi ona babasıyla ilmi için evlendirildiğini anlatır (1/2). Bağdat'a seferinde üç yüz

---

322 Ayrıntılı bilgi için bkz. *Âşıkların Dünyası*, s. 18-19 ve Nezih Uzel, "Music", *The Whirling Dervishes*, haz. Irea Friedlander (New York: Collier Books, 1975), s. 127-151.

deve yükü kitap taşır yanında (1/4). Mevlânâ, sabaha kadar babasının *Maârif* adlı kitabını okur (3/9). Sultan Veled'in de ceddi gibi *Maârif* söylediği belirtilir (7/1). Mevlânâ Dimişk'te bir genç ile birlikte *Hidâye* dersi okur. (3/53). Mevlevîlerin en önemli kitabı *Mesnevî*'nin yazılış sürecinden de uzun uzun bahsedilir eserde. Buna göre "*Mesnevî* telifine sebep olan" Hüsâmeddîn, yâranların sürekli Senâî (öl. 525/1131[?])'nin *İlâhînâme*'si[323] ile Attar (öl. 618/1221)'ın *Mantıku't-Tayr*'ı ve *Musibetnâme*'sini okuduklarını görmüş, bir gece yalnızken Mevlânâ'nın yanına gidip *İlâhînâme* tarzında ya da *Mantıku't-Tayr* vezninde bir eser yazmasını istemiştir. Böylece yâranın bu esere teveccüh gösterip gayr ile meşgul olmayacağını düşünür. Bu sözleri duyan Mevlânâ sarığından *Mesnevî*'nin ilk 18 beytini çıkarıp Hüsâmeddîn'e verir (6/3). Aşağıdaki beyitlerde de *Mesnevî*'nin 6 cilt ve 26.660 beyit olduğu söylenmektedir[324]:

3295 Şeş mücelled *Mes̱nevī-yi Mevlevī*
Didi ḥaḳḳında anuñ iy maᶜnevī

3296 Kim yigirmi altı biñ ü altı yüz
Altmış beyt oldı cümle […] u rūz

323 İranlı mutasavvıf ve şair Senâî'nin *Hadîkatü'l-Hakîka* adlı tasavvufa dair mesnevisi *Mesnevî*'de bu şekilde yer almaktadır. Bir başka deyişle *İlâhînâme*'den kasıt *Hadîka'dır*. Gazneli Sultan Fahrüddevle Behram Şah'a ithaf edilen eser, bu hükümdara övgüleri de ihtiva ettiği için *Fahrînâme* veya *Kitabü'l-Fahrî* adlarıyla anıldığı gibi Mevlânâ tarafından bu şekilde adlandırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mürsel Öztürk, "Hadîkatü'l-Hakîka", *TDVİA*, c. 15. (İstanbul: TDV, 1997), s. 20.

324 *Mesnevî* hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ceyhan, *a.g.m.*, s. 325-334. Bu makalenin başında eserin yaklaşık 25.700 beyitten meydana geldiği söylense de (s. 325) daha sonra *Mesnevî*'nin farklı nüshalarında beyit sayılarının farklı olduğu belirtilir (s. 329). Buna göre nüshalardaki beyit sayıları 25.585 ile 26.660 arasında değişiklik gösterir. Eflâkî ve dolayısıyla Kemâl Dede'nin verdiği bu sayı kayda değerdir. Bunun yanı sıra bu beyitler *Mesnevî*'nin 7 cilt olup olmadığı tartışmalarına ışık tutacak niteliktedir. Son olarak, Mevlanâ'nın, dibacesinde*Mesnevî* olarak zikrettiği eser, tarikat kitabı olduğu dikkate alınarak *Mesnevî-i Mevlevî* terkibiyle diğer mesnevilerden ayırt edildiği gibi *Mesnevî-i Manevî* ve *Mesnevî-i Şerîf* gibi hürmet ifadeleriyle de anılagelmiştir. bkz. Reşat Öngören, "Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî", *TDVİA*, c. 29. (Ankara: TDV, 2004), s. 447.

Mevlânâ’nın eseriyle ilgili bir öngörüsü de olmuştur. *Mesnevî*’yi arkasına koyarak uyuyan bir Mevlevî’yi görünce bu kitabın bunun için yazılmadığını, eserine herkesin âşık olacağını, yazdıklarının okunmadığı hiçbir yer kalmayacağını, bütün milletlerin eserinden faydalanacağını söyler (3/83). Aslında bu sözlerle kitaplara saygı gösterilmesi gerektiğine dikkat çekmek istemektedir. Zira bir önceki menkıbede de *İlâhînâme*’ye aynı muameleyi yapan bir müridini edepli olması konusunda uyararak:

2110 Ḥaḳ kelāmı ḳanda kim ḥāżır ola
Anda Ḥaḳ ḥāżır ola nāẓır ola

2111 Ḳanda kim ola eḥādīs̱-i Resūl
Ḥāżır ola ol Resūl-i bā-uṣūl

2112 Ḳanda kim ola kelām-ı evliyā
Ol maḥalde evliyā ḥāżır ola

der (3/82). Hafızlara saygı göstermesi de bu yüzdendir (3/54).

Tarihî Unsurlar

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ, olağanüstü olayların, kerametlerin anlatıldığı bir menakıpname olmasının yanı sıra gerçek yaşamdan kişileri ve bunların yaşadığı olayları ele alan dolayısıyla tarihî değeri olan bir eserdir de. Kişilerin doğum ve ölümleri, hayatları boyunca yaptıkları seferler, çocuklarının doğumları, savaşlar zaman zaman tarih de verilerek anlatılır. Kaynak metin *Menâkıbü’l-Ârifîn,* verdiği tarihî bilgiler açısından araştırmacılara yol gösterici olmuş, zaman zaman da bilgi yanlışları açısından eleştirilmiştir.[325] *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* muhtasar bir

[325] Daha önce de belirtildiği gibi Tahsin Yazıcı bu tarihî yanlışları çevirisinin ön sözünde maddeler halinde sıralar. bkz. Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 64-139. Bunun yanı sıra Mevlevî büyüklerinin herhangi birinin yaşamını ya da Anadolu Selçuklu tarihini ele alan eser ya da

tercüme olması dolayısıyla kaynak metinde yer alan tüm tarihleri ya da tarihî unsurları içermez. Eserde kişilerin yaşamlarıyla ilgili olarak verilen tarihler kronolojik olarak şöyledir:

565 Belḫ şehrinde vilādet ol şehe
Ol şeref burcında raḫşende mehe

566 *Sādisinde şol rebīᶜü'l-evvelüñ*
Oldı vāḳıᶜ ġonca[sı] ol ter gülüñ

567 *Altı yüz dördinde-y-idi anda sāl*
Ṭoġdı anda ol meh-i ferḫunde-ḥāl

Bu beyitlerde Mevlânâ'nın Belh şehrinde 604 yılında rebiyülevvel ayının 6'sında doğduğu belirtilmiştir ki bu 30 Eylül 1207, pazar gününe denk gelmektedir. Aşağıdaki beyitlerde de Mevlânâ'nın babası Bahâ Veled'in âlimlerin rüyasına giren Hz. Peygamber tarafından "Sultanü'l-ulema" ilan edilmesinin 605/1208-09 yılında gerçekleştiği anlatılır. Bu durumda Mevlânâ henüz bir yaşındadır:

86 Ol yüzi gün māha olduḳda bu ḥāl
Altı yüz bişindedi tārīḫ-i sāl

Eserde Mevlânâ'nın Gevher Hatun ile 18 yaşında evlendiği (303. beyit) ve 623/1226 yılında oğulları Sultan Veled'in dünyaya geldiği belirtilir. Dolayısıyla Mevlânâ baba olduğunda henüz 19 yaşındadır:

298 Virdi ol dürden iki deryā Eḥad
Bir ᶜAlā'e'd-dīn biri Sulṭān Veled

---

makaleler de Eflâkî'nin eserinin yanlışlarını dile getirirler. Örneğin bkz. M. Nazif Şahinoğlu, "Bahâedddîn Veled", *TDVİA,* c. 4. (İstanbul: TDV, 1991), s. 460-462.

299 *Altı yüz yigirmi üçindeydi sāl*
"Ḳad cerā mā'ü'l-fürāteyni ve sāl (?)"

Bahâ Veled'in öldüğü tarih, ilgili bölümün (1/10) yanı sıra 2. bölümün ilk menkıbesinde, Seyyid-i Sırdân'ın Bahâ Veled'in öldüğü tarihi günü gününe ve ağlayarak haber vermesi bağlamında da verilir. Bahâ Veled, 628'de rebiyülahir ayının 18'inde cuma günü kuşluk vaktinde vefat etmiştir ki bu 23 Şubat 1231, pazara rastlar.[326] 1. bölümün sonunda kaynak metinden bağımsız olarak Bahâ Veled'in ölümüne tarih de düşürülmüştür (377-379. beyitler):

370 *Cumᶜa gün sulṭān ḳuşluḳ olıcaḳ*
Nūr-ı ḫorşīd-ile ᶜālem ṭolıcaḳ

371 *On sekizinde rebīᶜü'l-āḫirüñ*
Ol şehi hem bāṭınuñ hem ẓāhirüñ

372 *Altı yüz yigirmi sekzindeydi sāl*
K'intiḳāl itdi o şāh-ı ḫoş-ḫıṣāl

390 *Cumᶜa gün māh-ı rebīᶜü'l-āḫirüñ*
Hec-dehüm rūzı o māh-ı fāḫirüñ

391 *Altı yüz yigirmi sekzindeydi sāl*
Girye vü zār itdi itdi ibtihāl

Şems'in kayboluşu da eserde tarih verilerek anlatılan olaylardandır. Buna göre Şems 645/1247-48 yılında kaybolmuştur:

3312 Oldı tārīḫi bu sırr u ġaybetüñ
Altı yüz ḳırḳ biş yılında hicretüñ

---

326 Hicrî gün ve tarihin milâdî olarak bir gün önce veya sonrasına (bazen 2) rastladığı gözlemlenebilmektedir. Bunun açıklaması için Türk Tarih Kurumu'nun internet sayfasına bakılabilir: http:// 193.255.138.2/takvim.asp [29 Nisan 2010]. Ayrıca *Kandilli Rasathanesi El yazmaları 1: Türkçe Yazmalar*, haz. Günay Kut v.d. (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2007), s. 32'de tek günlük farkların sebepleri üç madde halinde ve ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

Salâhaddîn, 657 yılında muharrem ayının ilk günü, yani 29 Aralık 1258, pazar günü ölmüştür:

3507 *Ġurre-i şehr-i muḥarremde* o māh
Ḥaḳ ḥarīminde bulup ḥürmet o şāh

3508 *Hicretüñ* ol itdüginde intiḳāl
Altı yüz elli yidisindeydi sāl

Ârif'in doğumu 8 Zilkade 670, pazar/6 Haziran 1272, pazartesi tarihinde öğleden sonradır:

3929 *Rūz-ı yek-şenbe ikindinüñ öñi*
Olur öyle öylenüñ daḫı ṣoñı

3930 *Altı yüz yitmiş yılında hicretüñ*
Heştüm-i zi'l-ḳaᶜde ol meh-ṭalᶜatüñ

3931 Oldı vāḳıᶜ şol mübārek maḳdemi
Ol mehüñ kim yoḳdur efzūnı kemi

Mevlânâ'nın, ayın muammalı söylendiği şu beyitlerde, 672 yılında cemaziyelahirin 5'inde öldüğü belirtilmektedir. Bu tarih "şeb-i arûs"u gösterir ki miladî takvimde 17 Aralık 1273, pazar gününe rastlar:

2982 Gitdügi gün irişüp emr-i Ṣamed
Ol gün-idi k'adıdur *yevmü'l-eḥad*

2983 Ol gün içinde *güneş batduġı dem*
Yatdı ol ḫorşīd-i gerdūn-ḳıdem

2984 *Ol bişinde ol mehüñ* eyle ṭaleb
K'anuñ ardınca gelür māh-ı receb

2985 *Altı yüz yitmiş ikisindeydi sāl*
K'itdi rıḥlet ol meh-i ferḫunde-fāl

Eserde Sultan Veled'in oğlu Ârif'i kendi yerine tayin etmesi de tarih verilerek anlatılan olaylardandır. Buna göre Ârif, 681/1282-83 yılında babasının yerine geçmiştir:

4167 *Altı yüz seksen bir-idi anda sāl*
Cum^{c}a gün ol cāmi^{c}-i ḥüsn ü cemāl

4168 Kendü taḫtına geçürdi ^{c}Ārif'i
Baḫt-ı nev sulṭānı gördi ^{c}Ārif'i

Hüsâmeddîn Çelebi'nin ölüm tarihi, kaynak metinden farklılık gösterir. Eflâkî Hüsâmeddîn'in 22 Şaban 683/3 Kasım 1284, cuma günü öldüğünü söylerken Kemâl Dede bu olayın 20 Şaban 686/ 30 Eylül 1287, salı günü meydana geldiğini belirtir:[327]

3722 *Māh-ı şa^{c}bānuñ yigirminci güni*
Çār-şenbīh gün o gün iden düni

3723 *Altı yüz heştād altı sālde*
Gitdi ol ḫoş-ḫūlı ol ḫoş-ḥālde

Yeri gelmişken şu da belirtilmelidir ki eserde, şairin kaynak metindeki sayıları farklı şekillerde çevirmesinin başka örneklerine de rastlanır. Örneğin *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de Âbid Çelebi'nin 4 çocuğu olduğu söylenirken[328] Kemâl Dede bu sayıyı birisi kız ikisi erkek olmak üzere 3'e indirger. Ancak garip olan erkek çocuklarını sayarken üç isim zikreder (10/6). Mevlânâ ile Sultan Veled'in bir konuşmaları esnasında Mevlânâ oğluna 10 günde Allah'ı görebileceğini söylerken[329] *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da bu sayı 12 olarak geçer (3/33). Kaynak metinde Sultan Veled'in 11 yıl

---

[327] Gölpınarlı ise Hüsâmeddîn'in 683 yılı şaban ayının 12. çarşamba günü vefat ettiğini belirtir. bkz. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 27.

[328] bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 996.

[329] *a.g.e.*, c. 1, s. 206.

boyunca Hüsâmeddîn Çelebi'yi halife olarak tanıdığı belirtilirken Kemâl Dede bu sayıyı 10 olarak verir (7/2).

Sultan Veled 712 yılında recebin onunda cumartesi gecesi vefat etmiştir. Bu tarihin miladî takvimdeki karşılığı 11 Kasım 1312, cumartesidir:

3897 *Yevm-i sebtüñ gicesi(y)di* ol gice
K'itdi naḳl ol baḫtı ılduzı yüce

3898 *^{c}Āşır-ı māh-ı recebdeydi o ḥāl*
Hem yidi yüz on ikisindeydi sāl

Ârif Çelebi'nin hastalanması da metinde ayrıntılarıyla ve zaman verilerek anlatılır. Buna göre Ârif 719 yılında zilkade ayının son cuması, yani zilkadenin 29'unda (11 Ocak 1320, cuma) rahatsızlanmaya başlar ve 25 gün boyunca bu hastalığı çeker:

4383 Pür-şerār olmışdı odı ma^{c}denüñ
İttifāḳ ol gün *meh-i ẕi'l-ḳa^{c}denüñ*

4384 Olmış-ıdı ol gün *āḫir cum^{c}ası*
Gidebaşladı o şem^{c}ün lem^{c}ası

4385 *Yidi yüz ü on ṭoḳuzındaydı sāl*
K'olmış-ıdı ol mehe vāḳı^{c} bu ḥāl

Nihayet aynı yıl zilhiccenin 24'ünde salı günü (5 Şubat 1320, salı) vefat eder:

4456 Ol-ıdı kim oḳuyuban *ẓuhr u ^{c}aṣr*
Arasında sūre-i ^{c}Aṣr-ıla Naṣr

4457 *Bīst ü çārında meh-i ẕi'l-ḥiccenüñ*
Ṣavbınuñ se-şenbe gün ol lüccenüñ

Şu beyitlerden de Âbid Çelebi'nin 5 Muharrem 739, perşembe/24 Temmuz 1338, cuma tarihinde öldüğü anlaşılmaktadır:

4684 Çünki ^{c}Ābid ḥażreti ol yüzi gün
Şol muḥarrem ayınuñ bişinci gün

4685 *Yidi yüz otuz ṭoḳuzındaydı sāl*
İtdi *rūz-ı penç-şenbih* intiḳāl

4686 Çün *şeb-i cum^{c}a* o şem^{c}-i encümen
Eyledi Dārü'l-Celāl içre vaṭan

Eserde tarih verilmeden ancak zaman belirtilerek de bazı olaylara değinilir. Bu şekilde okuyucu olayın tarihini kendi hesaplayabilir. Örneğin Bahâ Veled'in Hârizmşah tarafından Belh'ten uzaklaşmaya mecbur bırakılması ve Bağdat'a doğru sefere çıkması ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Bu olay esnasında Mevlânâ'nın beş yaşında olduğunun söylenmesi (178. beyit) olayın 609/1212-13'te meydana geldiğini ortaya koyar.[330] Yine Mevlânâ'nın Bahâ Veled'in ölümünden iki yıl sonra Şam'a sefere çıktığı belirtilir (636-637. beyitler) ki bu 630/1232-33 yılına tekabül etmektedir.

Eser, neredeyse iki yüz yıllık zaman dilimi içerisinde yaşayan pek çok tarihî kişiliğe ve yaşanan olaya yer vermesi açısından da önemlidir. Örneğin Bahâ Veled Belh'ten ayrılmadan önceki son vaazında dönemin sultanı "Alâeddîn Muhammed Hârizmşah"ı (öl. 617/1220-21)[331] ve "Fahr-i Râzî"yi (öl. 606/1209-10)[332] eleştirir.

---

[330] Araştırmacılar, *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de bu konuyla ilgili çelişkili bilgilerin yer aldığını belirtir. Şöyle ki bir başka yerde Eflâkî, Mevlânâ'nın 6 yaşında Belh'te olduğunu söyler ki bu *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da da anlatılan menkıbeler arasındadır (bkz. 570-571. beyitler). M. Nazif Şahinoğlu bu ve diğer çelişkilere bakıp şu yorumu yapar: "Öyle anlaşılıyor ki Eflâkî, Mevlânâ soyunun kerametlerini ispat etmek ve Moğol istilasının Bahâeddîn Veled'in gönlünün incinmesi yüzünden meydana geldiğini dile getirmek, (…) için bu ve benzeri rivayetleri kronoloji sıralamasına dikkat etmeden bir araya toplamış, diğer tezkireciler [ya da burada olduğu gibi tercümanlar] de bu rivayetleri tekrar etmişlerdir." Şahinoğlu, *a.g.m.,* s. 461.

[331] 596/1199-1200 ile 617/1220-1221 yılları arasında saltanat süren Alâeddîn Muhammed Hârizmşah hakkında daha fazla bilgi için bkz. Aydın Taneri, "Hârizmşahlar", *TDVİA,* c. 16. (İstanbul: TDV, 1997), s. 229-230. Ayrıca bu şahısların *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da adlarının geçtiği beyitler için "İndeks"e bakılabilir. Eflâkî, Bahâ Veled'in babası Hüseyin Hâtibî'nin Alâeddîn Hârizmşah'ın kızı ile evlendiğini söyleyip Mevlânâ'nın soyunu bu aileye bağlasa da tarihî kaynaklar bunu doğrulamaz. bkz. Reşat Öngören, *a.g.m.*, s. 441.

Zaten bu nedenle Belh'ten ayrılması istenmiştir. Bahâ Veled kendisini Belh'ten kovan şahın ülkesinin "Tatar"lar tarafından yerle bir edileceğini haber verir. Bu durum "Otrar hadisesi" olsa gerektir. Buna göre Karahıtay topraklarını ele geçiren Cengiz Han batıda Hârizmşahlar ile komşu olmuş ve 1218 yılında 450 kişilik bir Moğol kervanının Otrar'da kılıçtan geçirilip mallarının yağmalanması, gönderilen elçilerin de öldürülmesi üzerine ertesi yıl güçlü bir ordu ile Hârizmşahlara karşı sefere çıkmıştır. Sultan Alâeddîn Muhammed b. Tekiş Moğollara karşı meydan savaşı vermek yerine ordusunu şehirlere taksim ederek savunma savaşı yapmayı tercih eder. Ancak önce Otrar ve Hucend, sonra Buhara ve Semerkant düşer. Sultan, mücadelenin imkânsızlığını görünce kaçar ve kısa süre sonra hastalanarak ölür.[333] Araştırmacılar Otrar hadisesinin Hârizmşahlar'ı beklenmedik biçimde ve çok kısa sürede inkıraza sürüklemekle kalmayıp yüz binlerce Müslümanın ölümüne, şehirlerin yakılıp yıkılmasına da sebep olduğunu söylerler[334] ki *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da bu durum "Cengiz Han (öl. 624/1227)" ile oğulları "Tuluy" ve "Çağatay"ın[335] adı da anılarak canlı savaş sahneleriyle açıkça ortaya konur:

258 Eyleyincek bu yasağı ḫānları
Ḳırdılar bulduḳları oğlanları

259 Yardılar ḳarnını yüklü ᶜavratuñ
Kesdiler başın her itüñ her atuñ

---

332 Fahr-ı Râzî hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, "Fahreddin er-Râzî", *TDVİA,* c. 12. (İstanbul: TDV, 1995), s. 89-95. kaynaklar Bahâ Veled'in Belh'teki son vaazında Fahr-ı Râzî'yi eleştiremeyeceğini, zira bu şahsın bu vaazdan çok önce öldüğünü söyler. bkz. *a.g.m.*, s. 89; Şahinoğlu, *a.g.m.*, s. 461.

333 Osman Gazi Özgüdenli, "Moğollar", *TDVİA,* c. 30. (İstanbul: TDV, 2005), s. 225.

334 Taneri, "Hârizmşahlar", s. 230.

335 Cengiz Han ve oğulları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mustafa Kafalı, "Cengiz Han", *TDVİA,* c. 7. (İstanbul: TDV, 1993), s. 367-369.

260 Şehr-i Belḫ'i ḳıldılar zīr ü zeber
İtdiler yir[l]e berāber ser-te-ser

261 On iki biñ kūçenüñ mescidlerin
Od uruban yaḳdılar saḳf u derin

262 Urdılar on dört biñ eczāya nār
Ehl-i ᶜilmi ḳırdılar penceh hezār

263 Ger ᶜavāmü'n-nāsı itseler raḳam
Döndüre yüz kāġıd u ṣına ḳalem

264 İki yüz biñ ādemi düşdi yire
Oldı ṣaḥrā ṭaġ u ṭaġ oldı dere

265 Leşkerüñ gördi öñi oldı tebāh
Ḳaçdı döndi ardına Ḫorezm-şāh

Eserde bahsi geçen bir diğer savaş "Yassı Çimen Savaşı"dır. *Menâkıbü'l-Ârifîn*'de adı zikredilerek anlatılan bu savaşa *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da isim verilmeden kısaca değinilir. Buna göre Sultan Alâeddîn-i Rum, Sivas'tayken Hârizmşah'ın Moğollardan kaçıp Ahlat'a geldiğini öğrenmiş ve ona savaş açmıştır. Bahsi geçen Hârizmşah Alâeddîn'in oğlu olan ve onun yerine sonra tahta geçen "Celâleddîn Hârizmşah (öl. 628/1231)",[336] Alâeddîn-i Rum da Anadolu Selçuklu hükümdarı olan ve 616/1220-634/1237 yılları arasında hüküm süren "I. Alâeddîn Keykubad"dır (öl. 634/1237).[337] Kemâl Dede kaynak metinden aktararak Hârizmşah'ın yenilgisiyle biten bu savaşın tarihini 620/1223 şeklinde verse de kaynaklar 627/1229-30'de olduğunu belirtir[338]:

336 Celâleddîn Hârizmşah hakkında daha fazla bilgi için bkz. Aydın Taneri, *Celâlü'd-dîn Hârizmşâh Ve Zamanı* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1977).

337 Daha fazla bilgi için bkz. Faruk Sümer, "Keykubad I", *TDVİA,* c. 25. (Ankara: TDV, 2002), s. 358-359.

338 Yassı Çimen Savaşı için bkz. Sümer, *a.g.m.*, s. 358. ve Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 8. bs. (İstanbul: Ötüken, 2004), s. 390-395.

286 *Altı yüz yigirmisinde hicretüñ*
Oldı vāḳı^{c} vāḳı^{c}ı bu ḍucretüñ

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da Konya tarihiyle ilgili olaylara da rastlanır. Buna göre eserde Baçu olarak anılan Moğol hükümdarlarından Baycu Noyan'ın Konya'yı kuşatması ve yaptıkları ayrıntılarıyla anlatılır:

1133 Ḫaşm idüp pes ol şeh-i Tātāriyān
İstedi k'irgüre Ḳonya'[ya] ziyān

1134 Göklere irgürmek-içün gerdini
Ḳıldı üç ḳat ḥalḳa gird-ā-girdini

1135 Kendü meydānda ḳonup ṭutdı ḳarār
İtdi şehr-i Ḳonya'(y)ı leşker ḥiṣār

Konya halkının Mevlânâ'dan yardım istemesi üzerine bir tepeye çıkıp namaz kılan Mevlânâ'ya Baycu ve askerleri ok atmak isterler ama başaramazlar (3/24). Kaynak kitaplarda Baycu'nun bu kuşatması geniş şekilde anlatılır. Buna göre 23 Ramazan 654'te (14 Ekim 1256, cumartesi) Sultanhanı civarında Baycu'nun ordusu Selçuklu ordusunu yener ve Konya'ya doğru ilerleyip burayı kuşatır. Ancak daha sonra Baycu kuşatmayı kaldırmıştır.[339] Mesnevide Baycu'nun veli olduğuna dair bir bölüm de bulunmaktadır (3/25).

Eserde adı sıklıkla anılan, evinde semalar düzenlenen ve Mevlânâ tarafından sürekli azarlanan Pervâne "Anadolu Selçuklu Devleti'nin inhitat yıllarını yaşadığı karanlık devirde, bu devrin kendine has şartlarından yararlanarak kudret ve nüfuz kazanmış ve bütün bir devlet teşkilatı, hatta doğrudan doğruya saltanat makamı

[339] Bayçu ve Konya'nın kuşatılması hakkında bkz. Turan, *a.g.e.*, s. 497-503. Turan; İbn Bîbî, anonim bir *Selçuk-nâme* ve *Menâkıbü'l-Ârifîn* ve daha pek çok kaynaktan bu konuyla ilgili bilgiler aktarır. Bayçu'nun kuşatmayı kaldırması farklı kaynaklarda farklı sebeplere bağlanmıştır.

üzerinde fiilî hâkimiyet kurmuş olan dikkate değer bir devlet adamıdır."[340] Kaynaklarda "Pervâne Muiniddîn Süleyman" olarak geçen bu zat 1262-1277 (660-61) yılları arasında görevde bulunmuş ve 1277'de (675-76) idam edilmiştir.[341] Pervâne zamanında Moğolların mali baskılarına, mücadele ve isyanlara rağmen ülke mamur bir durumdadır.[342]

Âbid Çelebi'nin anlatıldığı bölümde (9/3) adı geçen "Ebu Saîd Bahâdır Han (öl. 1335)", babası Olcayto (öl. 1316)'dan sonra tahta geçen 9. İlhanlı hükümdarıdır. Genç yaşta ölümünden sonra İlhanlı Devleti dağılmıştır.[343] Yine aynı bölümde (9/5) "Tâc-ı Kızıl oğlu" adıyla anılan zat kaynak metinden öğrenildiğine göre "Zahîreddîn"dir. Tâc-ı Kızıl, 14. yüzyılda İlhanlılar adına Anadolu valiliği yapan ve Uygur Türklerinden olan Esen Kutluğ (öl. 1318)'un aile adıdır. Esen Kutluğ, Olcayto ve Ebu Said Bahadır Han'ın itimadını kazanmıştır. Emir Zahîreddîn Mahmud da onun oğludur. Bu zat 1329-1333 yılları arasında Anadolu valiliği yapmıştır.[344]

Eserde mutasavvıf-şair "Evhadeddîn Kirmânî (öl. 635/1238)"[345], "Sadreddîn Konevî (öl. 673/1274)"[346], "Sühreverdî (öl. 632/1234)[347], "Şems-i Serahsî (öl. 483/1090 [?])"[348] adı anılan diğer kişilerdir.[349]

---

340 Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu'înü'd-dîn Süleyman* (Ankara: AÜDTCF Yayınları, 1970), s. 27.

341 Turan, *a.g.e.,* s. 523. Bu eserde bulunan"Muîneddîn Pervâne Devri (1262-1277)" adlı bölümde yazar, Pervâne'nin Mevlânâ ile ilişkilerine de yer ayırmıştır.

342 *a.g.e.,* s. 542.

343 İlhanlılar ve bahsi geçen hükümdar hakkında daha fazla bilgi için bkz. Abdülkadir Yuvalı, "İlhanlılar", *TDVİA,* c. 22. (İstanbul: TDV, 2000), s. 102-105.

344 Mustafa Esertürk, *Tac-ı Kızıl Ailesi*, http://www. damsalilar.com/haber.asp?id=105&tur=18 [20 Nisan 2010].

345 bkz. Nihat Azamat, "Evhadüddîn-i Kirmânî" *TDVİA*, c. 11. (İstanbul: TDV, 1995), s. 518-520. Ayrıca Mikâil Bayram, *Şeyh Evhadü'd-Din Hâmid El-Kirmânî ve Menâkıb-Nâmesi* (Konya: Kardelen, t.y).

346 Ekrem Demirli, "Sadreddin Konevî", *TDVİA*, c. 35. (İstanbul: TDV, 2008), s. 420-425. Ayrıca Bediüzzaman Fürûzanfer, *Mevlâna Celâleddin*, çev. F. Nâfiz Uzluk (Konya: T. C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2005), s. 152-153.

Menâkıbü'l-Ârifîn'de anılmasına rağmen *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da adı geçmeyen daha doğrusu ismi verilmeden anılan pek çok şahıs vardır. Dönemin şeyhlerini hokka içindeki bir yılan yavrusu ile sınayan ve metinde "sulṭān-ı zamān" olarak tanıtılan Sultan İzzeddîn Keykâvus II (öl. 677/1278-79)[350] bunlardan biridir (5/5). Âbid zamanında Konya'yı fetheden ve Karamanoğullarını buradan çıkaran Timurtaş b. Çoban (öl. 1328)[351] da "bir padişah" şeklinde anılır (9/2). Dolayısıyla kaynak metnin, tercümesinden bu açıdan çok daha zengin olduğu çıkarımında bulunmak yanlış olmaz.

Sosyal Hayatla İlgili Unsurlar

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ, anlattığı dönemin sosyal yaşamını renkli tablolarla sunar okuyucuna. Kemâl Dede'nin canlı anlatımı bu tablolara zenginlik katmıştır. Eserde kişilerin yaşamlarının değişik safhaları anlatılırken bir taraftan da toplumun çeşitli kesimleri, bunların inanç, gelenek ve âdetleri, birbirleriyle ilişkileri yansıtılır.

Mesnevide aile hayatı ve ilişkilerine sıklıkla değinilir. Bunun ilk adımı olan "evlenme" ve "çeyiz", Salâhaddîn'in kızı Hediye Hatun'un Nizâmeddîn adındaki

---

347 bkz. C. Van Den Bergh, "Sühreverdî", *İslâm Ansiklopedisi*, c. 11. (İstanbul: MEB, 1970), s. 88.

348 Muhammed Hamîdullah, "Serahsî, Şemsüleimme", *TDVİA*, c. 36. (İstanbul: TDV, 2009), s. 544-547.

349 Selçuklular dönemindeki kültür hayatı ve bu kişilerin durumu hakkında daha fazla bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c.1, 5. bs. (Ankara: TTK, 1988), s. 22-27.

350 Faruk Sümer, "Keykâvus II", *TDVİA*, c. 25. (Ankara: TDV, 2002), s. 355-357.

351 Kaynaklarda hakkında pek bilgi bulunmayan bu zat, İlhanlılar zamanında Anadolu valisidir. 723/1323 yılında Kerîmüddîn Aksarâyî tarafından kendisine *Musâmeratü'l-Ahbar* adlı bir eser sunulmuştur. Abdülkadir Yuvalı, *İlhanlılar Tarihi I Kuruluş Devri* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 1994), s. 5.

hattatla evlendirilmesi anlatılırken ele alınır. Kemâl Dede onun için toplanan çeyizi âdeta resmeder:

3447 Tā bir iki pāre taẖte'y cāmeler
Kim anı yazmışdı müşkīn ẖāmeler

3448 Getürüp açıldı bir bir bāb-ı genc
Her ḳumāşı rāst ḳıldı penc penc

3449 Çil ^{c}aded ḳurbı muraṣṣa^c gūşvār
Ḳīmetī engüşterī zerrīn sivār

3450 Zer-ṭavīle zer küleh-bend-i güzīn
Bir maḳāni^c zer külāh-ı nāzenīn

3451 Perdeler ḳālīler ü ḳālīçeler
Ḫūb u zībā vü muṭallā pīçeler

3452 Sini vü tepsi vü ḳazġān kāseler
Şem^{c}dānlar hāvan-ı rūyīn ü zer

3453 Cem^c idüp ālāt-ı maṭbaẖ bi't-temām
İşbu mecmū^c-ıla ol şāh-ı kirām

3454 Usta Ḫātūn-ıla esterlere
Yükledüp göndürdi hep ol servere

3455 Rāvī yitmiş biñlik altun āleti
Var-ıdı tenhā eyitmiş iy fetī

3456 Girü ḳalanın ḳıyās it var aña
K'işiden gören kişi ḳaldı ṭaña

Tüm bunları Mevlânâ'nın kızı Gürcü Hatun vermiştir. Çeyiz o kadar çoktur ki yarısı Fâtıma Hatun için ayrılır. Bu durum yardımseverlik, dayanışma duygularının kuvvetli olduğunu da gösterir. Mevlânâ bu düğün için bir de gazel söylemiştir (5/9). Mevlânâ'nın, babası tarafından Larende'de Gevher Hatun'la evlendirilmesi (1/7) ve

Bahâ Veled'in anne ve babasının evlenmesi (1/1) anlatılan olaylardandır. Bunun yanında bu dönemde çok eşlilik dikkat çeker. Sultan Veled'in, eşi ve Ârif'in annesi Fâtıma Hatun'un yanı sıra Nusret ve Sünbüle adında cariyeleri vardır ve bunlardan da çocuk sahibi olur (10/3, 10/4).

Eserde "doğum" hadisesi Ârif Çelebi vasıtasıyla ele alınır. Daha önce pek çok çocuğu ölen ve sonunda Ârif'e hamile kalan Fâtıma Hatun ağır gıdalardan kaçınır, kurbanlar kesip aç ve muhtaçlara sadaka dağıtır (8/3). Doğumdan sonraysa Mevlânâ, Türklerin eski bir âdeti olan "saçı saçma"ya uygun olarak Fâtıma Hatun'un başına bir avuç zer nisâr eder, torununun gömleğinin ucuna da birkaç dinar bağlar (8/4).

Özellikle Mevlânâ'nın "aile" kurumuna çok önem verdiği görülmektedir. Hanımlarının boşanma talebini ve bunun için yaptıkları oyunları iletip akıl danışan kocalara boşanmamanın yolunu gösterir (3/80, 81). Kocasının cimriliğinden dert yanan kızına bir hikâye anlatarak onu neşelendirir (3/58). Bunun dışında oğlu ile ilişkileri örnek olacak niteliktedir. Yüzünü, gözünü sürekli öptüğü (3/33) Sultan Veled'i yanından hiç ayırmaz, ona öğütler verir (7/6). Aralarındaki yaş farkı az olduğundan herkes onları kardeş sanır (1/7, 7/1). Mevlânâ "arkadaşlık" ilişkilerine de değer vermektedir. Müritlerine, arkadaşsız kalmamak için dostlarının yanlış davranışlarını kötülememelerini tavsiye eder (3/57). Birbirine darılan iki dostu barıştırmak için söyledikleri, tüm dostluk ilişkilerinde ilke edinilmesi gereken sözlerdir (3/95). Şems de dostluğu aynı şekilde anlatmaktadır (4/17). "Hayvan sevgisi" mesnevide bahsedilen konulardandır. Mevlânâ yavrulayan köpeği doyurur (3/63), dostlarının bir köpeği incitmelerine müsaade etmez (3/62). Bu özelliklerinden dolayı da "kân-ı merhamet" olarak nitelendirilir. Mevlânâ'nın kedisi de onun

ölümünden sonra yiyip içmez ve ölür. Bunun üzerine Melike Hatun kediyi yıkayıp kefenler ve onu türbenin civarına gömer. Helvasını yapmayı da ihmal etmez (3/121).

Mesnevide çeşitli "hastalıklar" ve bunların "tedavi yöntemleri" ile ilgili bilgiler bulunur. Nezle olan Mevlânâ kan aldırır, ertesi gün hamama gidip terler (3/75). Anne ve babası, yedi aylıkken boğazında beliren şişlikten dolayı 7 gün boyunca süt emmeyen Ârif Çelebi'nin öleceğini düşünür. Fakat Mevlânâ Ârif'in boğazına 7 dik ve 7 yatay çizgi çizip birtakım yazılar yazar, bebek hemen süt içmek ister (8/7). Bunun dışında hastalıkların çeşitli kerametlerle giderildiği de olur. Örneğin Ârif Çelebi selsülbevli (idrar tutamama hastalığı) olan bir muhibbini sema esnasında tedavi eder (8/13). Mevlânâ Seyyid'in kırılan ayak parmaklarının üstüne elini koyar ve okuyup üfleyerek onu iyileştirir (2/2). Hüsâmeddîn Çelebi'nin kovanından hasıl olan kovanların balından yapılan şerbetler hastalara şifa verir (6/7). Mevlânâ'nın ayakkabısı da şifa verme özelliğine sahiptir (3/93):

2281 Ṣayru olan nūş ideydi şerbetin
Saġ olup görmezdi ölüm ḍarbetin

2282 Ḥāmile ᶜavrat içeydi iy hümām
Ṭoġururdı ol dem āsān ve's-selām

Eserde en çok anlatılan olaylardan biri "ölüm"dür. Hasta ziyareti (iyâdet) (1/10), vasiyet bırakma (3/125), ölmeden önce borcundan kurtulma (3/122) ve abdest alıp namaz kılma (2/12), sala verilmesi (2/12, 3/129), cenazeyi yıkama (3/129), cenaze namazının kılınması (3/130), cenaze töreni (5/10), yas tutma (3/131), helva pişirme (3/121, 9/6) gibi âdetlere değinilir. Eserde özellikle Ârif Çelebi ve Mevlânâ'nın cenaze töreni oldukça geniş bir şekilde anlatılmıştır. Buna göre Mevlânâ'nın bedeni yıkanılırken kullanılan suyu yâran içer (3/129), onun cenazesine yetmiş iki milletten insan katılmıştır (3/129):

2926 Bir ṭarafdan her laṭīf-elfāẓ-ı dehr
Oḳur āyāt-ı ^{c}aceb ḥuffāẓ-ı şehr

2927 Bir yaña şīrīn-zübān ḫoş-ḫ^{v}ānlar
Ḫusrevāne şekkerīn-elḥānlar

2928 Ol yüzi Ḳa^{c}bī çün itdi zemzeme
^{c}Āyn-ı ^{c}ālem döndi ^{c}ayn-ı zemzeme

2929 Yiryüzinde anlar açduḳça dehān
^{c}An^{c}ane gözler ^{c}inān-ı āsumān

2930 Gördi mü'ẕinler o bālā-yı belā
K'ol ḳıyāmet-ḳāmete itdi ṣalā

2931 Öñce yigirmi nefer gūyendeler
Ḳırḳ var eñ öñce pā-kūbendeler

2932 Irlayup mers̱iyyeler ḳatı ḳatı
Kim buyurmışdı ezelden ḥażreti

2933 Çaldılar anlar bular itdi semā^c
Ṣubḥdan aḫşama dek bī-inḳıṭā^c

2934 Bāng-ı ṭabl āvāzı surnā vü nefīr
Yiri gögi eylemişdi cümle bir

Bu ve diğer şahısların ölümünü anlatan beyitlerden anlaşıldığı üzere ölen kişinin tabutu arkasında tabl ve nefir çalınması; gûyende, pâ-kûbende, mû-kenân ve nare-zenânların bulunması; mersiyeler okunup sema yapılması özellikle Mevlevî tarikatında görülen âdetlerdendir. Eserde bunların sorgulanmasını anlatan bir bölüm de vardır. "Der-beyān-ı su'āl ve cevāb be-cihet-i cenāze-i mevtā" başlığını taşıyan bölümde Mevlânâ bidat olduğu söylenen bu davranışların sebebini açıklamaktadır (3/39). Bunların dışında Mevlânâ'nın ölümünden sonra sultan 40 gün yas tutar ve seyran için ata binmez, avlanmaz. Zengin fakir herkes 40 gün boyunca sema

düzenler (4/131). Yas tutmanın bir işareti olarak Şems'in kaybolmasından (ölümünden) 40 gün sonra Mevlânâ duhan renkli bir sarık sarar ve ömrünün sonuna kadar Yemen kumaşından yaptırdığı bir fereci giyer (4/28).

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da "bezm" meclisleri de kurulur. Özellikle Sultan Veled'in, oğlu Ârif Çelebi ile barışmasının şerefine "taam çekilmesi"ni buyurarak verdiği "ziyafet" detaylarıyla anlatılmıştır (8/24). Burada dikkati çeken Ârif Çelebi'nin edep gösterip babasının yanında yemek yememesi, bunun üzerine Sultan Veled'in dışarı çıkmasıdır. Sofra kalktıktan sonra sabaha kadar gazeller okunur, şarkılar söylenir, meyler içilir, neyler çalınır. Ârif Çelebi, rahiplerle de iki gün boyunca işret yapar (8/18). Gerek bu bezmler sırasında gerek günlük yaşamda yenen "yemekler" de mesnevide anılır. Ancak eserde az yemek yemenin sık sık vurgulanan bir nokta olduğunu belirtmek gerekir (3/2). Hatta bunun faziletlerini anlatan bir bölüm de vardır (3/32). Mevlânâ halvete girerken bir ibrik su ve birkaç parça arpa ekmeği alır yanına (3/8). Seyyid nefsini terbiye için 15 günde bir yemek yer, acıkınca başçılar (kelleci) dükkânına gider (2/10). Dönemde yenilen yemekler arasında hutab (3/62, 3/63), külçe (çörek) (3/88), herîse (keşkek) (8/10), hoşaf (8/20), dûş-âb (pekmez), (8/21), helva (3/121) sayılabilir. Tâc-ı Kızıl oğlunun sofrasında av kuşundan şişte yapılmış kebap vardır (9/5). Bağlarda yapılan meclislerde bal, hıyar yenir (6/7, 8/17).

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da bahsi geçen pek çok inançtan biri de "yağmur duası"dır. Kıtlık zamanı duaya çıkan halk kurbanlar kesip sadakalar dağıtır. Ancak bir türlü yağmur yağmaz. Bunun üzerine Sultan Veled'den yardım isterler, o da baş açık bir şekilde babasının türbesinde dua eder ve yağmur yağar (7/5). Ârif Çelebi de yağmur duası yapar (8/14).

Eserden söz konusu dönemlerde giyilen "kıyafetler"[352] hakkında da bilgilere ulaşmak mümkündür. Fereci, cübbe, sarık (destar) en çok adı geçen giysilerdir. Mevlânâ "ezraḳ-pūş" ve duman renkli sarık takan şahıs olarak anlatılır (3/24). Şems'in kaybolmasından sonra bürd-i Yemen'den yapılmış fereci giyer (4/28). Ferecisinin eteğini idam edilecek gencin üzerine örter ve onu idamdan kurtarır (3/45, 3/94). Sema esnasında cûşa gelip elbiselerini çevresindekilere bağışlar (3/19, 3/106). Bunun üzerine davet sahibi ona kızıl çuhadan bir elbise, vaşak bir post, dîbâ kuşak giydirir. Başına da peşmîne bir destar verir (3/106). Destâr-ı Hindî bir sarık çeşididir (7/7). Hizmetçisini döven kızı Melike Hatun da tövbe edip elbiselerini çıkarır ve hizmetçiye verir (3/74). Şems, Mevlânâ ile ilk karşılaştığında üzerinde siyah bir nemed ve başında bir külah vardır (3/7) Bir rahip fereci giyer ve Mevlânâ'nın müridi olur (3/59). Mevlevîlerin giydikleri önü açık bir hırka olan[353] ferecinin karşısına rahiplerin pilonu konur. Bir menkıbede ferecisini ve rahip pilonu fırına atar, sadece pilon yanar (3/117). Bunların dışında gömlek, kaftan, kürkün (9/1) de bahsi geçer.

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ "mimari yapılar" açısından son derece zengin bir eserdir. Özellikle medreselerin otoriteye karşı tercih edilen mekânlar olması önemlidir. Zira menkıbesi anlatılan şahıslar kendilerini saraylarına davet eden kişilerin davetine icabet etmeyip bir medreseye yerleşirler. Bu, dünya malını ve otoriteyi terk etmek anlamına gelir:

342 Dir eyimmeye münāsib medrese
Ola bir menzil münāsib herkese

352 Mevlevî kıyafetleri hakkında bilgi için bkz. Nurhan Atasoy, "Osmanlı Dönemi Tarikat Kıyafetleri ve Cihazları", *Osmanlı Döneminde Tasavvuf ve Sufiler*, haz. A. Yaşar Ocak (Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK, 2005), s. 188-194.

353 Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakalın, *a.g.e.*, c. 1, s. 606.

343 Şeyḫ olana ḫāneḳah mīre serā
Tācire ḫāndur mülāyim k'ola cā

344 Zāviyedür cāy rinde iy ḥabīb
Maṣṭabadur aña kim ola ġarīb

Medrese vaazların verildiği, derslerin ve sema ayinlerinin yapıldığı ortamdır. Mevlânâ medresesinin kapısından geçenin kurtulacağını söyler (3/103). Mustansiriyye, Altunpa (Altın aba), Penbe-fürûşân adı anılan medreselerdendir. Eserde pek çok kez mekân olarak kullanılan hamamda yıkanılmanın yanı sıra oturup sohbet edilir. (3/30). Yeni Müslüman olanlar hamama götürülür (3/45). Türbe denince akla ilk Mevlânâ'nın türbesi gelir elbette. Mevlânâ, türbesinin her yerden görülecek kadar yüksek yapılmasını vasiyet etmiştir (3/73). Bunun yanı sıra türbesinin 7 kere yapılacağı ve büyük bir şehrin ortasında kalacağı haberini verir (3/74). Sultan Veled, hayatta olduğu gibi onu yalnız bırakmamış ve türbede yanında yatmıştır (7/1). Eserde çeşitli çeşme, han, kapı, zaviye, mescit isimleri de geçer. Özellikle Konya bu tür yapılarıyla ön plandadır. Atpazarı (3/45), Debbağlar (3/109) adı anılan kapılardandır.[354]

Mesnevide pek çok "meslek erbabı" ve "tip" bulunur. Bu şekilde toplum tabakaları en güzel şekilde yansıtılmıştır. Yukarıda bahsedilen bezm meclislerinde sakiler mey dağıtır. Meyin bittiğini söyleyen bir saki Ârif Çelebi tarafından azarlanır (8/21). Zira velilerin testisi hiç boşalmaz. Hakikaten Ârif Çelebi'nin kerameti sonucu sabaha kadar aynı testiden mey içerler. Bunun dışında saki, Mevlânâ ya da diğer velilerin benzetmeliği olarak kullanılır (1275, 1594. beyitler). Mest kelimesi genellikle mecazi anlamda kullanılırken sarhoş tipine de rastlanır. Semaya karışan bir sarhoşu itip kakan yâranı Mevlânâ uyarır (3/31). "Der-beyān-ı taḥrīm-i mey"

354 Selçuklu Dönemi Konya'sı ve mimarisi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Haşim Karpuz, "Konya/Mimari", *TDVİA*, c. 26. (Ankara: TDV, 2002), s. 189-193.

bölümünde Mevlânâ içki içilip sarhoş olunmaması gerektiğini ifade eder (3/50). Meclislerin kurulduğu, semaların yapıldığı mekânlardan biri olan bağda bağbân/bostancı bulunur. Özellikle Hüsâmeddîn Çelebi'nin bağı sıklıkla anılır. Ârif ve sakinin yaşadığı olayın bir benzeri de Hüsâmeddîn ve bağbânı arasında yaşanır. İki yüz yâran bol bol yiyip içmesine rağmen bal hiç azalmaz (6/7). Yine Hüsâmeddîn'e darılan bostancıya mana âleminde, boynunun vurulduğu gösterilir, bostancı yaptığına pişman olur (6/10). Salâhaddîn'in, bağında Türk ırgatlarını çalıştırması üzerine Mevlânâ ona Rumi ırgatları önerir (5/7):

3403 Didi Mevlānā ki bāġ işletmege
Rūmīler yigdür ᶜimāret itmege

3404 Türkler bāġı ḫarāb eyler ḫarāb
Rūmīler maᶜmūr ider iy kāmiyāb

3405 Rūmīler bu ᶜāleme miᶜmārdur
Türkler eyler ḫarābe mārdur

Eserde Hristiyan, Yahudi, Ermeni tipler de vardır. Mevlânâ'yı tüm milletlerin sevdiği ve bunun onun en büyük kerameti olduğu vurgulanır (3/112). Rahip, keşişler Mevlânâ'ya saygı duyarlar, hatta onun sayesinde Müslüman olanlar da vardır (3/59, 117). Kadı ve Mevlevîler arasında çekişmeler yaşanır (3/46). Ancak Mevlânâ onların tüm sorularına cevap verir, bunun üzerine baş koyup mürit olurlar (3/42). Kadı İzzeddîn, Sirâceddîn, Tâceddîn adı geçen kadılardandır.[355]

Cellat, sıklıkla bahsedilen meslek erbaplarındandır. Şems'e göre insanın canını çâh-ı bedenden kurtarıp kurtuluşa erdirdikleri için cellatlar veli kişilerdir. (4/11). Mevlânâ, Hristiyan bir genç olan Siryanus'u celladın elinden kurtarıp

[355] Özellikle Kadı Sirâceddîn hakkında ayrıntılı bilgi için bzk. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 26.

Müslüman yapar (3/45). Nefs, cellada benzetilirken şeyh kişiyi bu celladın elinden kurtarandır (3/111). Uğru (ayyar), eserde genellikle Mevlânâ'nın anlattığı hikâyeler içinde geçen tiplerdendir. Mevlânâ'nın bâr-keş olduklarını ve sayelerinde "iffet-i zen"in aşikâr olduğunu söylediği kırnaklar, tövbe edip mürit olurlar (3/118). Cariye (kenîzek, memlûke, karavaş) hakları savunulur. Mevlânâ cariyesini dövdüğü için kızını sert bir şekilde azarlar (3/74). Tüm bunlar özellikle Mevlânâ'nın insan sevgisini, kadına saygısını ve hoşgörüsünü göstermesi açısından önemlidir. Fassâd, kâsid, kavvâl, debbâğ, habbâz eserde geçen diğer meslek gruplarındandır.

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da sanatçılar da yer alır. Hamza adlı bir neyzenin öldükten sonra Mevlânâ tarafından bir süreliğine diriltilmesini bir bölüm bulunur. Hamza ney çalar ve o gece sema tertip edilir (3/37). Hediye Hatun Nizâmeddîn adlı hattat ile evlendirilmiştir (5/9). Nizâmeddîn döneminin önemli hattatlarındandır. *Tuhfe-i Hattâtîn*'de "Nizâmeddîn Dede" başlığında ondan söz edilmektedir. Buna göre Konyalı olan ve Mevlânâ'dan bizzat hilafet alan Nizâmeddîn, Yâkût-ı Musta'sım (öl. 698/1298-99)'dan ders almıştır. 700/1300-01 yılı hududunda ölür. Müstakîmzâde, Sipehsâlâr'n menkıbesinde ondan bahsettiğini söylemektedir.[356]

Üslup Özellikleri

Bu bölümde, Kemâl Ahmed Dede bir "sanatçı/şair", *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* da bir "edebî eser" olarak değerlendirilecek ve eserin edebî açıdan değeri ortaya konmaya çalışılacaktır. Kemâl Dede her ne kadar eserini öncelikle "eğiticilik"

356 Müstakîmzâde Süleyman Sadeddîn Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn*, nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl (İstanbul: Türk Tarih Encümeni, 1928), s. 568. Sultan Veled'in bacanağı olan Nizâmeddîn Sultan Veled *Divan*'ı ile 695/1296'da bir *Mesnevî* nüshası yazmıştır. "Celâleddin-i Rumî", *Türk Ansiklopedisi*, c. 10. (Ankara: MEB, 1960), s. 106.

misyonuyla kaleme alsa da o aynı zamanda bir şairdir. Dolayısıyla eserinde bu yönünü ortaya koymaya çalışmış, sanat yapma kaygısıyla da hareket etmiş, Divan şiirinin söyleyiş özelliklerinden, kalıplaşmış anlatım tekniklerinden, mecazlardan, edebî sanatlardan belli oranlarda da olsa yararlanmıştır.

Dil ve Anlatım

Akşehirli Kemâl Ahmed Dede'nin mesnevisi, Farsça mensur bir eserin Türkçe manzum çevirisi mahiyetindedir. Dolayısıyla şair, Eflâkî'nin Farsça "cümle"lerini Türkçe "beyit"lerle yeniden ifade eder. Bunu yaparken zaman zaman şairin kaynak metindeki Farsça (ve Arapça) kelime ve ibarelere oldukça bağlı kaldığı görülür. Bu, mütercimin dinî-tasavvufî bir eseri tercüme etmesinden, dolayısıyla bu tarz ifadeleri aynen tercümesine aktarmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında şairin Türkçenin söyleyiş özelliklerinden yararlanarak tercümesini renklendirip okuyucu/dinleyici açısından daha cazip hale getirdiği de görülmektedir.

280'i Farsça, 7'si Arapça, 4468'i Türkçe olmak üzere 4755 beyitten oluşan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da bazı beyitlerde kişilerin sözlerinin aynen alıntılanması sonucu Türkçe ve Farsçanın iç içe geçtiği görülür. Bu beyitlerde mütercim Mevlânâ'nın sözlerini çevirmeden, kaynak metinde geçtiği şekliyle tercümesine dâhil etmiştir:

1893 Andan eydür "ān namāz-ı dīgerest
Īn namāz-ı dīger" iy ẓāhir-perest

2652 Bende-perverlik ḳılup idüp du^cā
Eydüp ol şeh "bād yārān-rā beḳā"

Aşağıdaki beyitlerde ise kaynak metinde geçen bir cümle neredeyse olduğu gibi alınmış, yalnızca Mevlânâ'nın sözleri değil, müellif Eflâkî'ye ait "dedi"[357] sözü de Farsça olarak söylenmiştir. Beyitler bu şekliyle kaynak metindeki manzum parçalardan ikisi gibi görünse de aslında Kemâl Ahmed Dede'ye ait olan ve kaynak metindeki Farsça cümlelerin beyit halinde yeniden Farsça söylenmiş şekilleridir[358]:

3970 Güft ba^c de'l-yevm ^c Ārif-rāst īn
Ki büved der-dehr şeyẖ-i rāstīn

3971 Ūst der-^c ālem sezāvār-ı serī
Ān-ı ū bāşed hemīşe serverī

Eserdeki bölüm ya da menkıbe başlıkları Farsçadır. Ancak Farsça alıntı beyitler için Arapça başlık kullanıldığı da olur (57a). Mevlânâ'dan alınan beyitler de "beyt-i Fārisī, min-kelām-ı Mevlānā" gibi ifadelerle belirtilirken tercümelerine "tercüme, tercüme-i ebyāt, tercüme-i ebyāt-ı Mevlānā ez-ān-ı nāẓım-ı īn menāḳıb" şeklinde yer verilir. Kaynak metinden alınan ayet ya da hadisler ve tercümeleri için başlık kullanılmaz; bunun tek istisnası 37b'deki "tercüme-i ḥadīs̱-i Resūl ^c a.m." başlığıdır.

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da şairin genelde ağır ve ağdalı bir dil kullanmadığı, aksine eserin dilinin sade ve anlaşılır olduğu söylenebilir. Tasavvufî kimliği olan şahısları anlatan bir mesnevi olmasının da sonucu olarak eserde Arapça-Farsça kelimeler fazladır ancak bunlar genellikle anlamayı zorlaştıran, hiç bilinmeyen kelimeler değildir. Sanatçı anlaşılması zor, uzun Arapça-Farsça tamlamalara ve nadir kullanılan kelimelere çok fazla yer vermez. Zira şairin amacı

---

357 Kaynak metinde "fermūẕ" kelimesiyle karşılanan "dedi"yi Kemâl Dede vezne uyması için "güft" olarak değiştirir. Kaynak metinde cümlenin tamamı şöyledir: *Fermūẕ ki ba^c de'l-yevm ^c Ārif-i mā şeyẖ-i rāstīn est ve sezā-vār-ı serī ve serverīst.* bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^c Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 830.

358 Bir diğer örnek için bkz. 4108. beyit.

müritleri tarafından okunmak ve anlaşılmaktır. Dolayısıyla temelde didaktik amaçlarla kaleme alınan bu eserin dilinin anlaşılmaz olması zaten beklenemez. Bununla birlikte kaynak metin *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in de aynı amaçlarla kaleme alındığı, dolayısıyla sade ve akıcı bir üslubunun olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ahmet Yaşar Ocak da *Türk Halk İnaçlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri* adlı eserinde evliya menkıbelerinin her türlü üslup ve edebî kaygıdan uzak, son derece kısa ve sade bir anlatım tarzına sahip olduklarını ve dinî, mistik bir çerçeve içinde cereyan eden, didaktizm maksatlı eserler oldukları için bunlarda ifade ve üslup zenginliğine rastlanmamasının tabii olduğunu belirtmektedir.[359]

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'nın bu "sadelik ve anlaşılırlığı" kaynak metnin ve amacının yanı sıra nazım şekline de bağlanabilir. Zira "tahkiyeye dayalı tüm eserlerde olduğu gibi mesneviler de tahkiyenin doğasında var olan sade dil kullanımını zorunlu kılar."[360] İsmail Ünver de mesnevilerde konunun işlendiği bölümü, Türkçenin ağır bastığı ve dilin en sade olduğu yer şeklinde betimler.[361] Kemâl Ahmed Dede'nin eserinde, sade ve akıcı bir söyleyişe sahip beyitlere şunlar örnek gösterilebilir:

771 Düşdi bir ṭaş üzre yarıldı başı
Ağladı farḳ olmadı ḳandan yaşı

772 Oldı başdan ayağa ḳanlara ġarḳ
Gözi yaşı ḳanda ḳandan ola farḳ

---

359 Ocak, *a.g.e.*, s. 31. ve 39, 29. dipnot.

360 Halûk Gökalp, *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler* (İstanbul: Kitabevi, 2009), s. 662.

361 İsmail Ünver, "Mesnevî", s. 458.

443 Ḫurd olmış ayağı barmaḳları
Ḳan aḳıdur gözleri ırmaḳları

2316 Yiryüzine her çiçek kim açılur
Yil esincek sīm-ile ẕer ṣaçılur

2623 İşidince ol ulu oldı kiçi
Sūzişinden bu sözüñ yandı içi

2624 Ḳıldı ol nār içini ṭaşını nūr
Gözine nūr irdi göñline sürūr

4472 Yir demür olmışdı ol ḳış gök baḳır
Yir ü gök ṭolmışdı ḳar olmışdı bir

2893 Merd ü zen eṭfāl ü pīr ü nev-cüvān
Açdı baş aḳıtdı yaş ḳıldı fiġān

2897 İrmenī Rūmī Naṣārā vü Yehūd
Kim yaḳa çāk eyledi kim yaḳdı ^{c}ūd

Bunların yanında mesnevide tekerlemeyi[362] andıran söyleyişlere de rastlanır:

939 Ne didi didi didi işitdüñe
Ḳulaġuña ol üni iş itdüñe

1007 Çāre-i bī-çāregānem çāreger
Yatsa ḳalur çāresüz bī-çāreler

1854 Ben de tīz vardum o sā^{c}at ol zamān
Vardum u aldum hemīn geldüm hemān

1902 Ol cihān-ı cān u ol cān-ı cihān
Ya^{c}nī Mevlānā o sulṭān-ı cihān

---

362 Tekerlemeler hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. Pertev Nâili Boratav, *Tekerleme: Türk Halk Masallarının Tipolojik ve Stilistik İncelemesine Katkı*, çev. İsmail Yerguz, haz. Sabri Koz (İstanbul: Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı, 2000).

2309 Eydür ol Mevlā-yı mā evlā-yı mā
Ya[c]nī Mevlānā-yı mā Mevlā-yı mā

3105 Bir niçe ay niçe gün ol ay ü gün
Ṣoḥbet eyler birbiri(y)le dün ü gün

3398 Bu maḥalde daẖı virmeyüp maḥal
Nā-maḥalli sen maḥal itseñ maḥal

3952 Ol ġazāle geldi ol gün bu ġazel
Bu ġazel kim gözi gibidür güzel

Kemâl Ahmed Dede, sayılardan yararlanarak kulağa güzel gelen anlatımlar yakalamıştır:

2967 *Dört biş altı yidi sekiz ṭoḳuz*
On u *on biş* bel *yigirmi* vü *otuz*

3106 *İki* gün *bir* ḥücrede *üç* ay temām
Ṣoḥbet-i ẖāṣ itdiler ẖalvet müdām

1930 *Birin* ol tīre hedef ḳılmadılar
İki ṣandılar telef ḳılmadılar

1931 *Üçe* dek [c]arż itdiler yüz urdılar
Dört yanından ḳolaysuz gördiler

1932 Didiler dökdük bu *biş* hemyān zeri
Bulmaduḳ *şeş* kūşede bir müşterī

1933 İy *yidi* iḳlīmüñ olan serveri
Şol *sekiz* ẖuldüñ şarāb-ı Kevs̱er'i

1934 Biz ḳuluñ mest itmez iy şāh-ı ġanī
Biz *ṭoḳuz* ayuḳlara [c]arż it anı

Şair, ikilemeleri[363] sıklıkla kullanarak da hoş söyleyişler elde eder. Mevlânâ'nın da şiirlerinde ikilemelere sıklıkla yer verdiği bilinmektedir.[364]

353 Şeyẖ sulṭānuñ görüp ẖoş sözlerin
Öpdi *ẖoş ẖoş bir bir* iki gözlerin

2398 Ḥaydar'a hep eyledi *bir bir* beyān
Ẕerre ẕerre söyledi günden ᶜayān

Şu beyitlerde yansıma seslerden oluşan ikilemeler ahenk oluşturur:

4418 Loḳma-i çerb ister ol bī-çāre yir
Görme misin nice ditrer *dır dır*

4429 İşide şeksüz *çaḳaçaḳın* anuñ
İrgürem nüh ṭāḳa *ṭaḳ ṭaḳın* anuñ

Şairin, vezin kaygısıyla konuşma dilinin özelliklerinden yararlandığı gözlenmektedir:

764 Kim meger *bir ki* taṣavvuf ehline
Baḳmayup ḳaṭᶜā taṣarruf ehline

3997 Mıṣr-ı ḥüsnüñ *iksi* de sulṭānıdı
K'ana Yūsuf Yūsuf'a ol s̱ānīdi

1948 Dünyā olamaz ᶜīdüm çün aña *çikin* didüm
Gül-gūne sürer ber-[rū bu] rūspī-i zerde

2335 Şeyẖ eydür kim ne deñlü rūzigār
Oldı k'olduñuz *biribirñüzle* yār

3876 Baḳıcaḳ üçünci nevbet iy nigār
Aṣlu gördüm gūşuña bir gūşvār

---

363 İkilemelerle ilgili olarak bkz. Vecihe Hatiboğlu, *İkileme* (Ankara: TDK, 1971).

364 İbrahim Emiroğlu, *a.g.e.*, s. 23.

4014 Eydür oğlan ḳāsenüñ örtüsin ört
Evñüze varınca ṭur eglenme yort

Tahkiyeye dayalı eserlerde sıklıkla yer alan diyologlar elbette ki *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da da bulunur. Şair bu diyologları "eyitdi, dir, eydür, didi" ifade kalıbını kullanarak aktarır. Fakat zaman zaman aşağıdaki gibi Divan ve özellikle Halk şiirlerinde karşılaşılan "dedim-dedi" yani müracaa[365] tarzını hatırlatacak şekilde ve ahenk sağlayarak kişilerin konuşmalarını aktarır:

3047 *Dir* becid ṭutup ki elbetde ḳabūl
Ḳıl beni ṣoḥbetde vü ḫiẕmetde ḳul

3048 *Didi* bāzār içre binümle nebīd
İçebilürseñ ṭutam sini mürīd

3049 *Didi* bāzār içre sinüñle nebīd
İçebilmezem eyā şāh-ı ferīd

3050 *Dir* ben içem getüre misin sücüm
Getüremezem *didi* yitmez gücüm

3051 *Dir* benümle oturabilür misin
Ṭa^{c}n-ı ḫalḳı götürebilür misin

3052 *Didi* yoḳ *dir* ḫışm idüp mehcūr ol
Yüri git merdān öñinden dūr ol

Müracaanın kullanıldığı Divan şiirlerinde anlatım daha sade ve canlıdır, bu söyleyiş tarzı aracılığıyla Divan şairi anlatım gücünü pekiştirerek anlatımda ses, söz ve anlam açısından paralellik sağlayarak şiirini daha etkileyici hale getirmeyi başarır. Bu tarz söyleyiş, söz konusu şiirlerin sevilmesine, Divan şiiri çevresine uzak halk kitlelerinin

---

365 Ayrıntılı bilgi için bkz. H. Dilek Batislam, "Divan Şiiriyle Halk Şiirinde Ortak Bir Söyleyiş Biçimi (Mürâca'a-Dedim-Dedi)", *Folklor/Edebiyat*, c. 6, sy. 23. (2000), s. 201-211; M. Fatih Köksal, "Münâzara/Türk Edebiyatı", *TDVİA*, c. 31. (İstanbul: TDV, 2006), s. 580.

diline dolaşmasına neden olmuştur.[366] Bu ve yukarıdan itibaren sayılan tüm diğer özellikler de büyük ihtimalle Kemâl Dede'nin menkıbesinin müritler arasında sevilip okunması ve dervişlerin diline dolanması sonucunu doğurmuştur.

Tüm bu Türkçeye has söyleyiş özellikleri esere, tercüme "kokmayan" başarılı bir tercüme olma niteliği kazandırmıştır. Ancak eserin tercüme olduğunun hissedildiği beyitler de vardır. Örneğin şair, ayet ve hadisleri ya da bazı Arapça ibareleri tercümesine aktarırken zorlanır.[367] Şairin yer yer beyitlerinde kullandığı ve çoğu kaynak metinden aynen alınan Farsça söz öbekleri de bu durumun sebeplerindendir:

3443 Usta *zenbīl ber-gerden* revān
Şeh sarāyından yaña oldı devān

2351 *Der-ḳurūn-ı māżīye* iy pādişā
Vāḳıᶜ oldı "yeḳtülūne'l-enbiyā"

2651 Cümlesi ḳudret kemānı *der-yemīn*
Anlaruñ emrindedür *ender-kemīn*

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da, genellikle olay anlatımında rastlanan yalın söyleyişlerin yanı sıra Divan şiirinin klasik anlatım kalıplarının yer aldığı sanatlı söyleyişle yazılmış beyitler de bulunmaktadır. Şair, ilk olarak anlaşılmayı amaçladığı için eserin genelinde yukarıda örnek olarak verilen beyitlerde görüldüğü gibi anlatmak istediğini doğrudan söylemeyi tercih etmiş, mazmun ya da hayaller içeren sanatlı beyitlerden kaçınmıştır. Ancak zaman zaman Kemâl Dede'nin genelde somut olan anlatımı soyutlaştırdığı görülür. Bunda anlattığı kişiye layık bir dil kullanma arzusunun ve eseri didaktik, kuru bir anlatımdan çıkarma ve belki böylece kendisinin

366 bkz. Batislam, *a.g.m.*, s. 209.

367 Örnekler için bkz. "Vezin".

bir mütercim kadar “şair” olduğunu gösterme çabasının etkisi olduğu söylenebilir. Zira şair, sadece bir şeyh olarak değil şair olarak da kalıcı bir ad bırakmak ister. Fakat burada üzerinde durulması gereken, çeşitli sanatlarla yapılan bu soyut anlatımların çoğunun anlaşılmaz olmaması, okuyucu ya da dinleyiciyi yormamasıdır. Aşağıdaki beyitleri şair Divan şiirinin klasik hayal dünyasından yararlanarak söylemiştir:[368]

4701 Ol iki ferzend-i dil-bend ercümend
Kim atar şeb-gūn ṣaçı māha kemend

3719 Ṭoldı eydür ᶜömrümüñ peymānesi
Murġ-ı cānumuñ dükendi dānesi

782 Şevḳ odında per yaḳar pervāneler
Gözyaşın zencīr ider dīvāneler

2749 Naᶜreler birle iderdi āhlar
Āhlar k’eylerdi çarḫa rāhlar

3716 Ḳıldı yārān daḫı gözyaşın revān
Oldı ol bārāna raᶜd āh u fiġān

3528 Āsumān-ı cānda māh-ı bedr-idi
Gün yüzi ol zülf-i ᶜīde ḳadr-idi

3732 Ṭurduġınca rāst ol serv-i çemen
Nergisi gül üzre dökerdi semen

3928 Devlet-ile ol şeh-i ᶜālī-ᶜalem
Başdı ser-ḥadd-i vücūda çün ḳadem

Zaman zaman bu beyitler arka arkaya sıralanarak ahenkli söyleyişler yakalanır:

---

368 “Tercüme Özellikleri” bölümünde kaynak metinle yapılan mukayeseler esnasında (özellikle metnin genişlediği alanlara değinilirken) tabii olarak eserin anlatım özelliklerine de değinilmiştir. Daha fazla örnek için bu bölüme bakılabilir.

4321 Yüz yüze urduḳda irdi gül güle
Düşdi bülbüller içine ġulġule

4322 Ḳoḳlayıncaḳ birbirini gül gibi
Ḳıldı yārān na^{c}reler bülbül gibi

4323 Çehr[e]-i ^{c}uşşāḳ oldı zer-fişān
Dīde-i ^{c}uşşāḳ hem gevher-fişān

4324 Rūy-ı ^{c}āşıḳ olsa ṭañ mı zer-nis̱ār
Zülf-i dil-ber oldı çünkim ser-nis̱ār

1844 İstedi yārān iti incideler
Kirpügin tīġ ideler inci deler

1845 Dögeler ya^{c}nī gözi mānend-i meşk
Ḳatre ḳatre kirpüginden döke eşk

1846 Kirpügi elmās olur yaşı güher
^{c}Āşuḳuñ ol dem kim olur çeşmi ter

1847 Bu ne dürdür kim delündükçe bu dür
Ne delük ḳalur ne dür deryā olur

Şair, Divan şiirinin klasik mazmun ve ifadelerine yer verdiği gibi pek duyulmamış, farklı ifade ve mazmunlara da yer verir beyitlerinde. Böylece özgün söyleyişler de yakalamış olur:

926 *Boġazuñdan iner aşaġa'çeri*
Sinüñ ol ḫoş būy nitekim perī

3781 Bunı kim bizüm Bahā'e'd-dīn'ümüz
Mihr-pister şāh u *meh-bālīnimüz*

281 Ol *şeh-i çarḫ-üştür* ü *ḫorşīd-kūs*
Salṭanat taḫtında ḳılmışdı cülūs

3911 Bir gice Sulṭān Veled ol *māh-ı pür*
Vālidüm dir dün namāzına ṭurur

2180 Ol maḥalle içre bir *ṭıfl-ı nevi*
Gördi ol gülden alur [ol] gül żavī

2273 İᶜtiḳād-ıla ṣuyın ṣaçsañ revān
Eski ölüye virürdi tāze cān

3541 Şöyle kim her ne gelürse ġaybden
Göndürürdi ol şehe ol *ġayb-fen*

1718 Çün be-küllī ḳalasız te'vīlden
İdesiz te'vīl iy *te'vīl-fen*

Sanatlı ifadeler, özgün ifadeler zaman zaman beyitlerin anlaşılmasını zorlaştırabilmektedir. Belki de okuyucu/dinleyicinin coşkusunu artırmak, etkili söyleyişlerle menkıbenin daha derine nüfuz etmesini sağlamak için kullanılan ve kaynak metinde yer almayan, şairin tercümesine kattığı bu soyut anlatımları hemen kavramak kolay olmaz:

827 Ḫalḳdan dīvāra döndermiş yüzin
Gül gibi kim ḫāra döndermiş yüzin

828 Ḫār ṣaḳlar ḳalᶜadur ḫalḳ-ı cihān
Ḫaṣm-ı güldür k'ol gül-i bāġ-ı cinān

829 Ḥıṣn-ı güldür kim görür gül ḫārı yig
Gördi lābüd ḫalḳdan dīvārı yig

1633 Pes hemān sāᶜat hemān laḥẓa o yār
Tevbe tīġi(y)le gözin dīvüñ oyar

1634 İki genç ay-ıla ṭutan bir güneş
Şimdi şeb-reng-iken oldı māhveş

1635 Gün yüzinden ḳaldurup iki hilāl
K’itdi tevbe ol meh-i ferḫunde-fāl

1636 Gördi ḳan itmiş elin taṣḥīf-i Nūḥ
İtdi barmaḳ ḳaldurup tevbe’y Naṣūḥ

Özellikle şairin cinas sanatı yaptığı bazı beyitlerde anlamı yerine oturtmak zorlaşır:

2306 Vāḳıʿ olur aralarında keder
Şöyle kim biri ne yir ne ḫod keder (?)

381 Dimege yüz ol şeh-i Burhānedīn
Virdi yüz üzre yiri burhāna dīn (?)

Bu durumda şairin zaman zaman şairaneliği anlaşılmaya tercih ettiği söylenebilir. Kemâl Dede eserin bütününe bakıldığında büyük oranda sade ve anlaşılır bir dil ve anlatımla eseri tercüme etmiş, fakat çoğu zaman tercümeye katkıda bulunduğu zamanlarda kolay anlaşılamayan ifadeler kullanmıştır.

Eserde farklı, karışık yapıdaki cümleler ya da arasöz/aracümleler de dikkat çeker. O kadar ki zaman zaman bunlar anlaşılmayı bile zorlaştırabilmektedir. Böyle beyitler, Kemâl Dede’nin mensur bir eseri nazma aktarırken zorlanabildiğinin bir delili olarak gösterilebilir. Dolayısıyla bu beyitler onun şairlik gücünün sorgulanabileceği beyitlerdir:

2527 Ḥaḳ ümīd oldur ki yine ide pāk
Ḳomaya dermān irüre derdnāk

2634 Nāliş itdi Nūḥ ol ikinci ata
Ḳaldı çün defʿinde ʿāciz Ḥażret’e

1095 Muḥsin’em Ḥaḳ’dan senüñ iḥsān idem
İsteyem bu müşkilüñ āsān idem

2590 Ölmüş-iken eydür iy iren ḥayāt
Buñ deminde Ḥıżr iren viren necāt

3574 Beyt-i evvel beyt-i āḫir oldı s̱ebt
K'ol nebāt olmaḳ tekellüf cümle nebt

1435 Bu mücerred ḳaṣd-ı şeyḫ ol dīdden
Kim urur dem ʿĪsīveş tecrīdden

Sanatlı söyleyişler ve cümle yapısındaki bozuklukların yanı sıra eserde bulunan birtakım anlamsal muğlaklıklar da anlaşılmayı zorlaştıran etkenlerdir. Örneğin aşağıdaki beyitte "demek" eylemini yapanın kim olduğunu kaynak metne bakmadan anlamak hayli güçtür:

3260 Şems-i dīn ol pertev-i nūr-ı Eḥad
Didi yārāna didi Sulṭān Veled

Şair bazen art arda gelen dize ve beyitlerde aynı kelime, sıfat ya da zamiri farklı şahıslar için kullanabilmektedir. Bu durumlarda beyitleri anlamak için biraz dikkat gerekir. Aşağıdaki beyitlerde Bahâ Veled ve Sühreverdî için "şeyh" sözcüğü kullanılmıştır. 201. beyitten Kemâl Dede'nin bunu bilinçli yaptığı anlaşılır:

197 Şaṭ gibi Baġdād ḳavmi pes aḳar
Şeyḫ-ile ol ḥażrete ḳarşu çıḳar

198 Şeyḫ inüp atdan irincek ḥażreti
Öpdi dizin şeyḫüñ itdi ḫiẕmeti

199 Ḫāneḳāhından yaña oldı revān
Şeyḫ eyimmeye münāsib dir hemān

200 Medresedür eylemez anı ḳabūl
Ḳıldı pes Müstanṣıriyye'ye nüzūl

201 Şeyḫ şeyḫüñ itdi çünkim didügin
Çökdi diz öñinde çekdi edügin

202 Pes Bahā'e'd-dīn Veled ḥażretleri
Şeyḫden gördi çü bu ḫiẕmetleri

Bunun yanı sıra menkıbeleri anlatırken şair öznenin değiştiğini haber söylemeden olayları anlatmaya devam edebilmektedir. Bu durumda kimin ne yaptığını çözmek okuyucuya kalır (bkz. 3/19).

Mesnevide şair, farklı menkıbelerde aynı ya da benzer konulara sıklıkla değinmesinin de etkisiyle benzer tarzda söylenmiş dize ya da beyitleri sıklıkla kaleme almıştır. Aşağıdaki örneklerde farklı bölümlerden alınmış aynı hayali, aynı motifi işleyen benzer beyitlerdir:

779 Şekl-i kāfir terk idüp inkārını
Dīne geldi ḳaṭᶜ idüp zünnārını

2266 Kāfir ü münkir kesüp zünnārını
Dīne gelür terk ider inkārını

3827 Niçeler inkārınuñ zünnārını
Ḳaṭᶜ idüp ḳıldı kemer iḳrārını

4467 Niçe münkir terk idüp inkārını
Geldi īmāna kesüp zünnārını

Hatta şu beyitlerde olduğu gibi neredeyse birbirinin aynı olan beyitler de vardır:

4054 Āb-dest alup ṭahāret eyleyüp
Türbeye geldi ziyāret eyleyüp

4544 Āb-dest alup ṭahāret eyleyüp
Türbe(y)i varup ziyāret eyleyüp

4131 Āb-dest aldum ṭahāret eyledüm
Türbeye vardum ziyāret eyledüm

Şairin üslup özelliği olarak düşünülebilecek bir diğer durum bir durumu açıklarken -anlamı pekiştirmek için olsa gerek- aşağı yukarı aynı anlama gelen beyitleri üst üste sıralamasıdır. Böylece kaynak metindeki tek bir cümle 3-4 beyitte tekrarlanarak vurgulanır[369]:

3036 Giyür-idi dāyimā siyeh nemed
Ṣan geyer ḳara bulıtdan meh nemed

3037 Ol meh-i şeb-gerdüñ izi m’izlenür
Kim özi ḳara bulutda gizlenür

3038 Görinür ḳara nemed içre o māh
Bürinürdi şems-idi ebr-i siyāh

Eserde Bâkî ve Fuzûlî’nin beyitlerini hatırlatan beyitlere de rastlamak mümkündür:

3372 Ḳıldı Mevlānā aña dildārlıḳ
Ḳandasın dir böyle m’olur yārlıḳ

2615 Olduñ u sevdüñ anı Ferhādvār
Bel beter Ferhād’uñ ancaḳ adı var

4530 Bī-ḫaber bilmez ferāġ-ı bālini
^{c}Āşıḳuñ ^{c}āḳil ne bilsün ḥālini

773 Döndi ol rinde k’ola mest ü ḫarāb
Düşe ḳabaḳ ṣına dökile şarāb

Şairin, Divan şiirinin bilinen özelliklerinin dışına çıkarak ilginç cümle yapıları kullandığı da görülür. Örneğin, Divan şiirinde -konu bütünlüğüne sahip bir mesnevi

---

369 Daha sonra da değinileceği gibi bu durum müstensihin, elindeki nüshadan başka bir nüsha görmesi ya da bu nüshayı çeşitli denemeler yapılan müellif nüshasından çoğaltması ile de açıklanabilir.

de olsa- anlam ve kavramlar bir beyitte tamamlanır.[370] Oysa Kemâl Ahmed Dede bir cümleyi/anlamı iki beyte yayabilmektedir:

479 Seyyid eydür baña yoḳ anuñ ġamı
Sen dehānuñ rāst ḳıl *ol dem femi*

480 *Oldı kec* ayaġına ser ḳodı zār
Oldı aġzı rāst gine ber-ḳarār

503 S̱ānī ol kim her libāsı iy fetā
Ol ḳadar ola ki *ṣovuḳ ıssı tā*

504 *Geçmeye* s̱ālis̱ ululuḳ ol ḳadar
Bes durur kim suẖreye ṭutmayalar

3852 Vaᶜẓ iderken eydür iy pīr-i kühün
Ḥaḳ size bunca zamāndur kim *seẖun*

3853 *Söyler* ü siz ḳul-iken aña muṭīᶜ
Sözin ol şāhuñ işitmemek bedīᶜ

Şairin anlamı bir sonraki beyitte tamamlamanın yanında söz öbeklerini bölerek de ilginç bir söyleyiş yakaladığı görülür. Kemâl Dede birleşik sözcükleri, isim ve sıfat tamlamalarını, bağlaçla birbirine bağlanmış sözcükleri bir beytin iki dizesine yayar:

1378 Dir semāᶜa kim ḥarām eydür *ḥarām*
Zādedür bī-şek yaḳīn ᶜinde'l-kirām

1780 Yaᶜnī *Mevlānā şeh-i nīkū-maḳāl*
Ḥażretine birisi ḳıldı su'āl

1890 Yaᶜnī Mevlānā *o sāz u ol semāᶜ*
Eyesi sulṭān o sulṭān-ı muṭāᶜ

---

370 Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi* (Ankara: TDK, 1997), s. 167.

2065 İndüreydük bu kitābı *ṭaġ-ıla*
Ṭaşa ṭaş ṭaşaydı vü ṭaġ ṭaġıla

O kadar ki şair aşağıdaki beyitlerin ilkinde ayrılma hâl ekini (-dan) , ikincisinde "-dur" bildirme ekini bağlı bulunduğu sözcükten ayırmış ve ikinci dizenin başında kullanmıştır. Bunda mensur bir eserden çeviri yapmasının etkili olduğu düşünülebilir:[371]

4475 Kimse bir āḥāda zaḥmet ol *ülūf*
Dan irişdügine bulmadı vuḳūf

4212 Rūm'uñ ammā kim sefīhānı *be-nām*
Dur dimişler ehl-i diller ve's-selām

Eserde atıf edatının ( ) kullanımı da ilginç cümle yapıları ortaya çıkarmıştır. Örneğin aşağıdaki beyitlerde şair klasik kullanımda atıf edatı vav ile art arda bağlanan paralel söyleyişlerin arasına yardımcı eylemler getirir. Bu şekilde güzel bir hava, hoş bir söyleyiş yakalamış olur:

481 Seyyid'e ḥammāmda bir köhne pīr
Ḫizmet itdi vü temelluḳ bir faḳīr

845 Andan eydür bu der ü dīvārlar
Fehm-i maᶜnī eyler ü esrārlar

---

371 Yekta Saraç bu konuda şöyle demektedir: "Kafiye konusunda Arap kafiye anlayışı ile bizim kafiye anlayışımız arasındaki farklardan en dikkat çekeni, Arap şiirinde mısra sonunda bulunan kafiye kelimesinin bölünebilmesidir. Bölünmüş kelimenin bir kısmı ilk mısrada, geri kalan kısmı ikinci mısra başında kalır. Türk şairleri bu tarzı benimsememişlerdir. Bununla birlikte tespit ettiğimize göre bunun istisnaları da bulunmaktadır. Meselâ Kemal Paşazâde, Sultan Selim için yazmış olduğu meşhur mersiyesinin:

Çarh-ı bî-rahm ona bir zahm ur
du ki bulmadı kimseler merhem

beytinde bu şekilde kafiye kelimesini mısra sonunda ikiye bölmüştür. (Neşredilen metinlerimiz klâsik edebiyat bilgisine göre incelendiği takdirde bu örneklerin artacağını tahmin edebiliriz.) Bu durum aynı zamanda Türk şairlerinin müşterek edebiyat bilgisi ile olan temaslarının sadece İran edebiyatı üzerinden olmadığını da gösteren bir husustur." M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi: Biçim-Ölçü-Kafiye* (İstanbul: 3F, 2007), s. 261-262.

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da Kemâl Dede arkaik kelime ve ekleri de sıklıkla kullanmıştır: *gözgü* (3026), *edük* (201), *genç ay* (3922), *sini* (3048, 3864), *bini* (491, 523), *añramaḳ* (3670), *ulalmaḳ* (254, 300), *yumaḳ* (943, 1504), *ṭoḳımaḳ* (1011), *ḳılubanı* (1908), *söyleyüben* (2194), *gidevüz* (2081), *vireyin* (2095), *ḳılısar* (3417), *olmayısar* (1447, 2953), *getürgil* (465), *öñdin* (73) *andağı* (839)… gibi.

Daha önce de belirtildiği gibi, yalın ve külfetsiz söyleyişleri tercih eden Kemâl Dede, ağır ve uzun tamlamaları pek kullanmaz. Eserde genellikle ikili ve üçlü terkiplere rastlanır. Ancak nadiren de olsa -özellikle bölüm başlarındaki Farsça giriş beyitlerinde- dörtlü tamlamalar yer alır:

380 *Menḳıbet-i Seyyid-i Sırdān-ı mā*
Der-dü cihān ḥuccet ü burhān-ı mā

543 *Menḳıbet-i Ḥażret-i Mevlā-yı mā*
Ḥażret-i pür-raḥmet-i evlā-yı mā

2949 Eyledi bunı ki bismi'llāh eyā
Mālik-i mülk-i ᶜulūm-ı etḳiyā

Mesnevide galat tamlamalara çok fazla rastlanmasa da birkaç örnek bulmak mümkündür. Aşağıdaki beyitlerde şair Arapça *mecmūᶜ* ile Türkçe *od* ve *oġul* kelimelerini aynı tamlama içinde kullanır:

2140 Çün ferāġat buldı ol şāh-ı vücūd
"Tüf" didi söyündi ol *mecmūᶜ-ı od*

4493 Emrini *mecmūᶜ-ı oġullarınuñ*
Ḳaydını gören şeh ol ḳullarınuñ

Edebî Sanatlar

Bu bölümde *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da bulunan edebî sanatlara örnekler verilecektir. Ancak didaktik olma endişesiyle kaleme alınan bu eserde sanatların çeşitliliğinden bahsedilemez. Şair tevriye, leff ü neşr, iham, hüsn-i ta'lil gibi anlam sanatlarına çok fazla yer vermez. Bunun yerine teşbih, istiare gibi basit mecaz sanatlarını ve özellikle cinası tercih eder. Bunun anlaşılma arzusundan kaynaklandığı açıktır. Ancak şairin sanat yapmadaki tutukluğunun göstergesi olarak da düşünülebilir. "Üslup, insanın ta kendisidir."[372] sözünden yola çıkılırsa Kemâl Dede'nin yaşama biçimini, kişiliğini, ideolojisini eserine yansıtarak bir anlamda sanat anlayışını ortaya koyduğu; yaşamı ve kişiliği kadar sade, sanattan ve gösterişten uzak bir eser kaleme aldığı da söylenebilir.

Tenasüp

Bezm ile ilgili sözcükler:

209 *Nūş ider sāḳī-i* mehveşlerle *mey*
Gūş ider gün yüzlü *muṭriblerle ney*

Peygamberler ve mucizeleriyle ilgili sözcükler:

1869 *Yūsuf-ı Mıṣrī* ki *Mıṣr'uñ mīridür*
Didi kim bu *düşümüñ taᶜbīridür*

Din ve tasavvufla ilgili sözcükler:

---

372 Bu sözü George Louis Buffon (öl. 1788), "Üslup (Biçem) Üzerine Söylev"inde dile getirmiştir. Bu söylevin metni için bkz. http://www.asmakat.com/buffonesr.htm [5 Mayıs 2010].

386 Söyledügi ṣırf *ġaybiyyāt* idi
Ġayb-ı ᶜulviyyāt u *süfliyyāt* idi

1399 Ḳurb-ı ṣad *kāfir müsülmān* oldılar
Dīne gelüp *ehl-i īmān* oldılar

Doğa ile ilgili sözcükler:

1046 Ṣalınup *gülşende şāḫ-ı gül* gibi
Ṣu kenārında ötüp *bülbül* gibi

Savaş terimleri:

1158 *Oḳı* ḳoyup çün *yaya* yapışdılar
Yay çekildi ḳaldılar apışdılar

Müzik terimleri:

2843 *Ṭablek* ü *def nāya dem-sāz* itdiler
Bu rübāᶜīyi ser-āġāz itdiler

2934 *Bāng-ı ṭabl āvāzı surnā vü nefīr*
Yiri gögi eylemişdi cümle bir

Tezat

2289 Gider-iken nā-geh ol *sirke-fürūş*
Ol *şeker kānına* olur yolda ṭuş

680 Ol revān bismi'llāh iy rūḥ-ı revān
Bu cihān-ı köhneye vir tāze cān

Şair, yukarıdaki beyitlerin ilkinde "ekşimiş yüzlü" bir şahsı anlatan *sirke-fürūş* ifadesi ile mecazen "tatlı, hoş kimse" anlamına gelen *şeker kānı* sözcüklerini bir arada kullanarak, ikincisindeyse "köhne cihana yeni can verilmesi" imgesini dile getirerek tezat sanatı yapar. Şu beyitte de *Menâkıbü'l-Ârifîn* yazarının ismiyle tezat sanatı yapılmıştır:

4122 *Aḥmed-i Ḫākī* ḥikāyet eyleyüp
Yaᶜnī *Eflākī* rivāyet eyleyüp

Teşbih

19 Ḫāṣa kim Ṣıddīḳ-ı Ekber ṣoyıdur
Aġzı yarı ḥavż-ı Kevs̱er ṣuyıdur

Beyitte şair, menkıbede anlattığı şahsın -Celâleddîn Hüseyn'in- ağzının suyunu cennetteki Kevser suyuna benzetmektedir. Aşağıdaki beyitteyse Mevlânâ'nın ağzı güle, konuşması bülbüle benzetilmiştir:

2357 Ġunca geldi ġoncası çün *gül gibi*
Açdı aġzın söyledi *bülbül gibi*

Teşbih-i beliğ

Aşağıdaki beyitlerin ilkinde şair; hikmeti aşa (yemeğe), manayı tuza, ikincisinde de sevgilinin yani Mevlânâ'nın yüzünü ve gömleğini güle benzeterek teşbih-i beliğ sanatı yapar:

1606 Bāyezīd'üñ ḫatm idüp ḥikmet sözin
Ḥikmet aşına ḳatup *maᶜnī ṭuzın*

2031 *Göñlegi güldür* anuñ ol *yüzi gül*
Ol güli virse n'ola alsa göñül

İstiare

İstiare, teşbihle birlikte *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'*da en çok rastlanan sanatlardandır. Özellikle şahıslar, isimlerinden ziyade benzetildikleri şeyle anılırlar:

2433 Depredüp tīġ-i zübān ol *āfitāb*
Żerrelerden birine idüp ḫiṭāb

Bu beyitte şair; Mevlânâ için *āfitāb*, müritler için *żerre* sözcüklerini kullanarak açık istiare yapmış olur. Aşağıda da *ġonca* ile Mevlânâ'nın ağzı kastedilmektedir:

1892 *Ġoncasın* bir dem yumar ḫāmūş olur
Gül gibi başdan ayaġa gūş olur

Şu beyitte ise def ile neye insanda bulunan konuşma ve işitme özellikleri atfedilmiş ve yalnız benzetilen söylendiği için teşhis sanatı ile birlikte kapalı istiare yapılmıştır:

4348 Ḳadr-imiş ol şeb k'işitmiş nāydan
Def ki yigdür bu gice biñ aydan

Teşhis ve İntak

Kemâl Dede aşağıdaki beyitlerde otların Hz. Musa'ya seslenip ona söylediklerini nakletmiştir. Dolayısıyla bu beyitlerde şair kapalı istiarenin yanı sıra hem teşhis hem de intak sanatından yararlanmaktadır:

964 Gider-iken yolda her berg-i giyā
Dil açup çaġırup eydür Mūsiyā

965 Al beni sür gözüñe tā ola ḫoş
Ol yüzi gül birine ṭutmadı gūş

İham

Eserde bu sanat yardımıyla kişilerin adları kullanılarak oyun yapılır. Örneğin, Ulu Ârif Çelebi'nin anlatıldığı bölümden alınan şu beyitte, *ᶜārifāne* sözcüğü hem

"bilgililere, irfan sahiplerine yaraşır" anlamında hem de "Ârif Çelebi'ye yaraşır" anlamında kullanıldığından iham sanatı yapılmıştır:

4025 Ḫalvetine girdi vü virdi selām
Ḫoş oturdı ^{c}*ārifāne* ol hümām

Aynı şekilde ^{c}*ābidāne* sözcüğü "Âbid Çelebi'ye ve âbidlere, ibadet edenlere yaraşır surette" anlamlarını ihtiva eder:

4606 ^{c}*Ābidāne* ḫoş ^{c}ibādet eyleye
Ḫasta ḳıldı çün ^{c}ıyādet eyleye

İham-ı tenasüp

3679 Ḳıldı ol ḫalḳuñ müsülmān kāfirin
Dir ḫıred iy gül hezārān āferīn

Beyitte "binlerce" anlamında kullanılan *hezārān*, *gül* ile anlam ilgisi kurarak "bülbül" anlamını da çağrıştıracak biçimde kullanılmıştır.

Tevriye

Aşağıdaki beyitte şair *ḳanda* sözcüğünü "kan ve nerede" anlamlarında kullanarak tevriye sanatı yapmıştır:

772 Oldı başdan ayaġa ḳanlara ġarḳ
Gözi yaşı *ḳanda* ḳandan ola farḳ

İstifham

2383 Bu ne ^{c}izdür bu ne ḳudret bu ne ḥāl
Bu ne ḥāletdür bu ne cāh u celāl

Sultan Veled'in ağzından söylenen bu sözlerle amaçlanan soru sormak değil, Sultan Veled'in Mevlânâ'ya duyduğu hayranlığı güçlü bir biçimde anlatmaktır. Dolayısıyla beyitte Sultan Veled vasıtasıyla istifham sanatı yapılmıştır.

<u>Tecâhül-i ârif</u>

11 Ṭañ mı ol Cimşīd'e ḫorşīd olsa tāc
Māhdan şāh-ı ruḫı alur ḫarāc

Bahâ Veled'in anlatıldığı ilk bölümde yer alan bu beyitte şair, mübalağa ve istifham sanatlarından da yararlanarak Bahâ Veled'e güneşin taç olmasına şaşılır mı, diye sorsa da aslında buna şaşılmaması gerektiğini bilmektedir.

<u>Leff ü neşr</u>

Leff ü neşr Divan şiirinde çok kullanılan bir sanat olmasına rağmen Kemâl Dede, eserinde bu sanata pek fazla yer vermez. Mevlânâ'nın Sultan Veled'i öptüğünün söylendiği şu beyitte Veled'in yüzi ile gül, saçı ile müşk arasında bağlantı kurularak leff ü neşr sanatı yapılmıştır:

3754 Öper-idi *rūyını* vü *mūyını*
Alur-ıdı *müşk* ü *gülden* būyını

Aşağıdaki beyitte de ilk dizede geçen "Seyyid" ve"Mevlânâ" sözcüklerinin karşılıkları 2. dizede "güneş" ve "ay" olarak verilir:

431 Çünki *Seyyid* oldı *Mevlānā*-y-ıla
Ol *güneş* bir niçe yıl ol *ay*-ıla

Hüsn-i ta‘lil

Mevlânâ'nın öldükten sonra konulduğu tabutun parçalanması onun tabuta verdiği şerefe, değere bağlanmıştır:

2936 Virdi sengīn ḳıymet ol yāḳūt aña
Paralandı döymedi tābūt aña

Eserde, Sultan Veled'in güzel sözler söylemesinin nedeni olarak Mevlânâ'nın henüz bebekken onun ağzına dilini sokması gösterilir:

3751 Aġzına dil ṣoḳmış ol āyīne-rū
K'oldı ṭūṭī-i şeker-güftār o

Bundan sonra gelen beyit de söyleneni destekler niteliktedir:

3752 K'atası gibi o sulṭān-ı ecel
Meṡnevī birle dimiş bunca ġazel

Telmih

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ belli bir şahsın ekseninde pek çok evliyanın, peygamberin, hükümdarın hikâyelerinin anlatıldığı bir eserdir. Ancak telmih, bu durumdan farklı bir sanattır. Telmih edilen şey uzun uzadıya açıklanmaz, bir iki sözcükle anımsatılır.[373] Bu anlamda eserde telmih sanatının örneklerine de rastlanmaktadır:

916 Ḳaldı ḥayrān nitekim serv-i revān
Kim başında yapdı ḳuşlar āşiyān

373 Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 462.

841 Ḳālibi seg ḳalbi naḳdüñ aṣlıdur
Kim seg-i Aṣḥāb-ı Kehf'üñ neslidür

Yukarıdaki beyitlerin ilkinde Mecnûn'un başına kuşların yuva yapması olayına, ikincisinde ise Ashab-ı Kehf ve köpekleri Kıtmir'e gönderme yapılmıştır.

<u>İrsâl-i mesel</u>

1539 Cāhil olan kimse bilmez ᶜālimi
Kūr görmez āfitāb-ı ᶜālemi

2176 Sırr-ı sulṭānı dime hīç kese
Şekkerüñ tengini açma megese

Bu beyitlerde şair düşüncesini pekiştirmek amacıyla ikinci dizede bir örnek vermiş ve irsâl-i mesel sanatı yapmıştır. Şöyle ki ilk beyitte nasıl kör güneşi göremezse, bilmezse cahil de âlimi bilmez, tanımaz denmiştir. İkinci beyitte ise atasözü değerindeki bir sözle, şeker çuvalının sineğe açılmaması gerektiği gibi sırların da olur olmaz kişilere anlatılmaması gerektiği vurgulanır.

<u>İktibas</u>

Tasavvufî bir mesnevi olan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'da çeşitli ayet, hadis ve kelam-ı kibarlardan pek çok iktibas yapılmıştır. Aşağıdaki beyitte şair, *Zâriyât Suresi*'nin "Ve gökte de rızkınız ve vaad olunur olduğunuz şey vardır." anlamına gelen 22. ayetini alıntılamıştır:

2569 Eydür iḳrār eyledüm iy reh-nümūn
"Fi's-semā'i rızḳuküm mā tūᶜadūn"

Şu beyitte ise "Kendini bilen Rabbini bilir." mealindeki, lafzen olmasa bile mânen sabit olduğu söylenen "men ᶜarefe nefsehu fe-ḳad ᶜarefe Rabbehu" hadisinden alıntı yapılmıştır:

1532 Gevher-i yektā-yı genc-i "men ᶜaref"
Oldum ü bī-ḳadr-idüm buldum şeref

Mübalağa

Mevlânâ ve etrafındakilerin menkıbelerinin anlatıldığı bu eserde, zaten bir menakıpname olması dolayısıyla pek çok mübalağalı olaya yer verilmektedir. Zira menkıbelerde, "başlıca yazılış amaçları, yaşamını anlattıkları velinin bağlı oldukları tarikatın, halk arasındaki etkinliğini artırmak olduğu için anlatılan olaylar genellikle abartılmış ve bu amaç doğrultusunda kullanılmıştır."[374] Mevlânâ'nın çocukken damdan dama uçması (3/2), ölüyü bir süreliğine diriltmesi (3/37), Seyyid Burhâneddîn'in Mevlânâ'yı omzunda arşa çıkarması (3/5)… gibi. İçerikte rastlanan mübalağalı olayları şair son derece doğal bir üslupla anlatır. Ancak tabii ki şairin mübalağa sanatına başvurduğu da olur. Özellikle menkıbesi anlatılan kişi bazen abartılı sıfatlarla anılır:

1478 Bir gün ol sulṭān-ı dīn baḫtı yüce
ᶜArş-ı ᶜālīden daḫı taḫtı yüce

1227 K'āfitāb ol māha nisbet ẕerredür
Nisbet ehlidür anuñ-çün ġurredür

Aşağıdaki beyitlerde de Mevlânâ semaya başladığında yaşananlar, mübalağa sanatının yardımıyla anlatılır:

374 Sabuncu, *a.g.t.*, s. vii (Özet).

743 Çün ḳıyām itdi o ḳāmet şādumān
Gūyiyā ḳopdı ḳıyāmet ol zamān

744 Kime cennet oldı meclis kime nār
Oldı ol müstaġraḳ-ı dīdār-ı yār

<u>İştikak</u>

Akşehirli Kemâl Dede eserinde pek çok kez iştikak sanatına başvurmuştur. Aşağıdaki beyitte *ṭālib-maṭlūb*, *muḥib-maḥbūb* sözcükleri arasında iştikak sanatı vardır:

3024 *Ṭālib* olup isteyüp *maṭlūbını*
İrdeyüp olup *muḥib maḥbūbını*

224 Cum^{c}a gün a^{c}yān-ı şehr ü ehl-i delḳ
Cem^{c} olurlar *cāmi^{c}e mecmū^{c}*-ı ḫalḳ

Yukarıda da kök hâlindeki *cem^{c}* sözcüğü ile ondan türeyen *cāmi^{c}* ve *mecmū^{c}* sözcüklerinin birlikte kullanılmasıyla iştikak sanatı ortaya çıkar.

<u>Cinas</u>

Kemâl Dede eserinde cinas sanatının çeşitli şekillerine sıklıkla yer verir. Cinas, özellikle kafiyelerde görülür:

2810 Gelmesün cehd eyle senden her *günāh*
İtmeyesin ^{c}āḳıbet tā her *gün āh*

2247 Ṣorana üçüncisin *dördüncisin*
Ölüdür üçünci di *dördünci sin*

2249 Yaᶜnī her yirde ki *Ḳur'ān oḳına*
Söyleyen ṭuş ola ṭuġyān *oḳına*

2506 Pes bu kez ṭutar oruç *acıḳdurur*
Nefse acıḳmaḳ yavuz *acıḳ durur*

<u>Nida</u>

Eserde nida sanatı pek çok kez kullanılmıştır. Karşılıklı konuşmalar esnasında kişiler birbirine sıklıkla seslenir. Bunun yanı sıra şair de kafiye oluşturmak ve dinleyicisinin dikkatini çekmek, onu anlattıklarına çekebilmek için *iy fetī, iy piser, iy ᶜamū* gibi ifadeler kullanır:

535 Pes dir *iy* ḥāżır *eyā* nāẓır ki gel
Ol emānet kim baña virmişdüñ al

189 Kimsenüñ yoḳ ḳudreti vü ḳuvveti
İlle kim Allāh iledür *iy* fetī

190 Lā- mekāndan gelmişüz biz *iy* ᶜamū
Lā-mekāna giderüz gine ḳamu

Aşağıda ise sakiye seslenilmiştir:

127 Beglere ṣun *sāḳiyā* bu ḳānlığı
N'eylesün dervīşler sulṭānlığı

<u>Alliterasyon</u>

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'da alliterasyon sanatının örneklerine de rastlanmaktadır. Bu genellikle "l" ve "h" harfleriyle yapılır:

2165 Ge*l*e her dem i*l*erü fī-kü*ll*i *ḥ*ā*l*
Ḳā*l*i ḳoya *ḥ*ā*l*e ide irti*ḥ*ā*l*

493 *H̱*oş görüp *ẖ*oş-*ḥ*ā*l* o*l*up aṣ*ḥ*āb-ı *ḥ*ā*l*
Seyyid’e ol *ḥ*ā*l*den ḳı*l*dı su’ā*l*

<u>Tekrir</u>

Kemâl Ahmed Dede eserinde pek çok kez tekrir sanatına başvurarak ahenkli söyleyişler yakalamaya çalışmıştır. Hatta zaman zaman birbirine çok benzeyen beyitler de kaleme alır:

1155 Cismi *cāndur* ol şehüñ *cānı cihān*
Kim *cihān-ı cāndur* ol *cān-ı cihān*

1902 *Ol cihān-ı cān u ol cān-ı cihān*
Ya^cnī Mevlānā *o* sulṭān-ı *cihān*

1432 Yüz ṭutup aṣḥābına ol yüzi *şem^c*
Dil açup niteki *şem^c* ol *şem^c*-i cem^c

<u>Tarsi</u>‘

*Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ’*da rastlanan sanatlardan birisi de dizelerdeki sözcükleri sayı, ölçü ve uyak bakımından birbirine denk getirme sanatı olan tarsi‘dir:

4 Rāvīler eyle rivāyet itdiler
Ḥākīler eyle ḥikāyet itdiler

951 Ẕikr ü şükrin ẕākir ü şākirlerüñ
Ṣavm u ṣabrın ṣāyim ü ṣābirlerüñ

2367 ^cIşḳ bir dīvāne ben dīvāneler dīvānesi
Nefs bir emmāre ben emmāreler emmāresi

Rücu‘

2581 Ben ölüye tāze cān bağışlaya
Cān *n'olur belki* cihān bağışlaya

2604 Secde şekl ol *ne* ḫaṭā *bel* küfrdür
Her ne ursa baş ayaḳ el küfrdür

1041 Tā vücū[d]-ı missi anuñ zer ola
Zer *n'olur* iksīr ola cevher ola

Yukarıdaki beyitlerde şair, ilk önce söylediği sözü *n'olur, ne...bel* gibi ifadelerle geri çevirip onun yerine daha güçlü bir düşünce söyleyerek rücu‘ sanatı yapar.

Harf oyunları

Eserde harf oyunlarına çok fazla rastlanmamakla beraber örneği de yok değildir. Aşağıdaki beyitlerde şair *cān* ( ) sözcüğünün yazımıyla ilgili oyun yapar:

306 Ol *elif ḳad* eylemiş *cānında* yir
Kim virürdi dem-be-dem yanında yir

2152 Ol *k'elif cān içre* cevri oḳ-ıdı
Böyle diyüp işbu beyti oḳıdı

IV. BÖLÜM

SONUÇ

14. yüzyılda Ahmed Eflâkî tarafından Farsça ve mensur olarak kaleme alınan ve Mevlânâ ile etrafındakiler hakkında en geniş bilgileri muhtevi bir menakıpname olan *Menâkıbü'l-Ârifîn*, yazıldığı dönemden günümüze rağbet görmüş; Türkçenin yanı sıra İngilizce ve Fransızcaya da çevrilmiştir. Bunun yanı sıra eser, Farsça olarak *Hulâsatü'l-Menâkıb* ve *Sevâkıb-ı Menâkıb* adlarıyla özetlenmiş, daha sonra *Sevâkıb-ı Menâkıb*'ın da çevirileri yapılmıştır. Dolayısıyla edebiyatımızda bir *Menâkıbü'l-Ârifîn* silsilesi oluştuğu söylenebilir. Bu tezin konusunu, eserin 16. yüzyılda Kemâl Ahmed Dede tarafından manzum ve muhtasar olarak yapılan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* adlı tercümesi oluşturmaktadır.

Şimdiye kadar kendisi ve eserinden *Menâkıbü'l-Ârifîn* tercümeleri ya da Yenikapı Mevlevîhânesi'nin tarihi/postnişinleri ile ilgili çalışmalarda birkaç cümleyle bahsedilen Kemâl Ahmed Dede hakkında kaynaklarda ayrıntılı fakat farklı bilgiler bulunmaktadır. Bu çalışma tüm bu bilgileri bir araya toplayıp, çelişkileri de göstererek yazarın yaşamını ve kişiliğini mümkün olduğunca ortaya koymaya çalışmıştır. Buna göre Mevlevî bir aileden gelen Kemâl Ahmed Dede, önce Akşehir'de medrese eğitimi alarak ders-i âm olmuş, sonra Konya'ya giderek Hüsrev ve Ferruh Çelebilere intisap etmiştir. Daha sonra İstanbul'a gelen ve yedi sene bir ağaç kovuğunda yaşayan şair, Yenikapı Mevlevîhânesi'nin inşasıyla buranın ilk şeyhi olarak göreve başlar. Bostan Çelebi'den hilafet de alan Kemâl Ahmed Dede oldukça mütevazı bir kişiliğe ve yaşam tarzına sahiptir. Kaynaklarda ölümüyle ilgili üç farklı tarih zikredilen şairin mezarı bugün Yenikapı Mevlevîhânesi'ndedir.

Mîrhând tarihini de tercüme ettiği söylenen Kemâl Ahmed Dede'nin bugün elde mevcut tek eseri Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhakı 82 numarada kayıtlı tek nüshası bulunan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* adlı mesnevisidir. 4755 beyitten oluşan ve kaynak metinden alıntılanan Farsça ve Arapça beyitleri de ihtiva eden bu mesnevi, *Menâkıbü'l-Ârifîn* gibi 10 bölümden oluşur ve Bahâ Veled'den Çelebi Âbid'e kadar Mevlevî tarikatının önde gelen isimlerinin yaşam ve kerametlerini anlatır. Son bölümde ise bu tarikatın soyağacı verilmiştir.

Tasavvuf ve edebiyat tarihi açısından son derece önem taşıyan bu eserde bir sebeb-i telif bulunmayışı Kemâl Dede'nin bu tercümeyi yapma amaçlarını, tercüme esnasında izlediği yolu ve eserine bakışını "kendisi"nden öğrenmemizi engeller. Bu tez çalışması Kemâl Dede'nin amaçları ve tercüme yöntemlerine önem vererek bunları belirlemeyi hedeflemiştir. Bunun için de kaynak metin *Menâkıbü'l-Ârifîn*'le mukayeseler yapılarak metinler arası ilişkiler tespit edilmiş, böylece eserin belirleyici özellikleri daha net ortaya konmak istenmiştir. Tüm bunlardan şu sonuçlara ulaşılmıştır: Kemâl Ahmed Dede'nin bu tercümeyi kaleme alma nedenleri, onun eserinin yapı, şekil ve dil özellikleri üzerinde etkilidir. Buna göre temel amacı, tekkedeki dervişleri eğitmek olan Kemâl Dede aynı zamanda bir şeyh olarak kendisinden beklenilen şekilde Mevlânâ'ya hizmet etmek ve Mevlevî kültürü içinde önemli bir yer edinmek istemektedir. Dolayısıyla kaynak metin mensur olmasına rağmen mütercim-şair, tüm bu amaçları için en uygun yol/yöntem olan "nazm"ı kullanır. Zira dinlenilmek için kaleme alındığı anlaşılan eserin, rahat takip edilip akılda kolaylıkla kalabilmesi şiir yoluyla mümkündür. Bunun yanı sıra şiirleriyle irşat yolunu benimseyen Mevlânâ'ya en iyi hizmet yine onun yolunu takip ederek, yani şiirle olacaktır. Ayrıca şiirin nesirden kat kat üstün görülmesi, bir başka deyişle şiire duyulan saygı Kemâl Dede'nin de saygınlığını artıracaktır. Dolayısıyla mensur

bir eseri tercüme eden şairin nazmı kullanması amaçlarına uygunluk açısından önemlidir.

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'nın "muhtasar" bir çeviri olması da sıkılmadan dinlenip okunabilmesi, kolay anlaşılabilmesi, akılda rahatça kalmasıyla alakalıdır. Şair, bu eseri tercüme ederken kaynak metni olduğu gibi aktarmayı değil, müritlerini en iyi şekilde bilgilendirip yetiştirmeyi amaçlamıştır. Bir başka deyişle kaynak metni ön plana çıkarmaktan çok onu amacı doğrultusunda bir araç olarak kullanmayı hedefleyen mütercim-şair, bunu gerekli gördüğü menkıbeleri seçip tercüme ederek yapar. Kemâl Ahmed Dede seçtiği menkıbeleri de çoğunlukla aynen tercüme etmez, kısaltarak tercüme etme yoluna gider. Mesnevisinin bazı beyitlerinde sözü uzatmanın doğru olmadığını, amaçtan sapmamanın gerekliliğini vurgulayan şair, zaman zaman manzum bir metin ortaya koymanın doğasına/gerekliliklerine uyarak tasvir beyitleri ekleyip metni genişletse de bunlar da menkıbede anlatılanları pekiştirici niteliktedir. Kemâl Dede'nin seçtiği menkıbeleri kaynak metinden farklı bir şekilde sıralaması, bir başka deyişle eserini "tasnif" etmesi de menkıbeler arasındaki kopuklukları gidermek, böylece dinleyici/okuyucunun aklının karışmasını engellemek için olsa gerektir. Kısaca, *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'yı kaynak metinden farklı kılan yapı özelliklerinin onun yazılış amacıyla bağlantılı olduğu aşikârdır.

Yine öğretici olabilme endişesinin sonucunda, eserin dilinin oldukça sade olduğu, ağır ve sanatlı söyleyişlerden kaçınıldığı görülür. Bununla birlikte zaman zaman Mevlânâ'ya layık bir dil kullanma ve esere renkli bir hava getirme çabası, bir "şair" olarak da anılma arzusu ağır basar ve Kemâl Dede sanatlı hatta anlaşılmayı zorlaştırabilecek beyitler kaleme alır.

Bu tez çalışmasıyla bir yandan Kemâl Dede'nin bu biyografi tarzındaki eseri tespit edilerek tasavvuf edebiyatı çalışmalarına katkıda bulunulurken, diğer yandan bir şeyhin "neden" ve "nasıl" tercüme yaptığının peşine düşülüp eski edebiyatımızda çok fazla irdelenmeyen tercüme faaliyetleri üzerine yeni bulgular eklenmiştir. Sonuç olarak edebiyatımızda didaktik amaçlarla kaleme alınmış dinî-tasavvufî eserlerin bir örneği olan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın, mahiyeti açısından üzerinde durulmaya değer bir eser olduğu söylenebilir. Zira Kemâl Dede dervişlere hitaben yazdığı bu menakıpnamede içerik olarak zengin bir malzeme sunar ve Mevlânâ'yı tüm çevresindekilerle birlikte yazıldığı dönemin yanı sıra günümüze taşır. Bunun yanı sıra şair, kaynak metinde anlatılanları başarılı bir şekilde okuyucuya/dinleyiciye aktarabilmiştir. Ancak şu da belirtilmelidir ki eserin *Menâkıbü'l-Ârifîn* silsilesi içindeki gerçek değeri, bu silsilenin diğer halkalarının da tespit edilip incelenmesi ve metinler arası ilişkiler kurulmasıyla ortaya konabilecektir.

V. BÖLÜM

TERCÜME-İ MENÂKIB-I MEVLÂNÂ'NIN METNİ

Nüsha Özellikleri

Nüsha Tavsifi

Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhakı 82 numarada kayıtlı bulunan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*; şemseli, mıklepli, karton kapaklar üzeri ince koyu kahverengi deri ile kaplı bir cilt içindedir. Cilt üzerine köşebentler ve silinmiş altın yaldızla çekilmiş cetveller bulunur. Cüzler arasındaki ipler dağılmıştır. İç kapaklar düz bordo renklidir. 210x148-160x86 mm. ölçülerinde, 158 varak ve çift sütunlu 17 satırdan oluşur. Ancak başlıklar ya da başlıklar için bırakılan boşluklar nedeniyle bu sayı genellikle değişir. Yer ayrılsa da tüm başlıkların düzenli olarak yazıldığı söylenemez. Suyolları bulunan ve mıstarlı kalınca esmer kâğıda, harekeli ince nesih ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Kâğıt renginin bazı varaklarda değiştiği görülür. Kurt yeniklerine ve birtakım lekelere de rastlanmaktadır. Başlıkların, ayet-hadis metinlerinin, Farsça beyitlerin yazımında kırmızı ve nadir de olsa mavi mürekkep kullanılmıştır. Ancak siyah mürekkeple yazılanlar da vardır. Cetvel kırmızı mürekkeple çizilmiştir. *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*'nda baştan 4 yaprağının cetvelli olduğu söylenilse[375] de nüshada 51. varağa kadar cetvel bulunur. Bu aradaki varaklardan 41b'deki cetvelin sol tarafı çizilmemiştir. 51a'da cetvel yoktur; ancak 51b'ye çekilmiştir. Bundan sonra yalnızca

[375] *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*, s. 450.

60a’da cetvel bulunur. Reddade genellikle vardır; ancak bazı varaklarda bulunmaz (40b, 55b, 73b, 148b, 155b…) Bu durumun nüshanın yandan ve alttan kesilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Zira bazı varaklarda reddade harflerinin yalnızca üst kısmı görülmektedir (154b). Bu durumda aynı reddadenin ikinci kez yazıldığı da olur (7b). 25b’de iki farklı reddade bulunmaktadır. Biri 26a’nın ilk kelimesini diğeri 25b’nin en sonuna eklenen der-kenarın ilk kelimesini bildirir. Reddadelerin sayfanın başından farklı olduğu varaklar da vardır. Örneğin 133b’deki reddade 134a’daki 3. beyti işaret eder. Reddadelerin yanı sıra sol yan boşluğa yazılan bazı ayet metinlerinin de kesildiği görülmektedir (19a, 57a). Tüm bunlar kitabın tamir görmüş olabileceğini göstermektedir. Nüshayla ilgili bir diğer nokta da varakların numaralandırılması meselesidir. Kitap, üçü eski harflerli eserlerde kullanılan rakamlar (Doğu-Arap rakamları), biri günümüzde kullanılan Arap rakamlarıyla (Batı-Arap rakamları) olmak üzere dört kez numaralandırılmıştır. Ancak bunlardan yalnızca ikisi doğrudur. Zira en üstteki iki numaralandırmada kaymalar söz konusudur. Numaralandıran kişi dalgınlıkla 89. varaktan 100’e, 109’dan 120’ye atlamıştır. *Defter-i Kütüb-hâne-i Hâlet Efendi*’de, “Kütübü’t-taṣavvuf” başlığı altında kayıtlı olan eser hakkında şunlar söylenmektedir: “Bā-ḫaṭṭ-ı nesiḫ fıstıḳī kāġıd üzerine on yidi saṭırlı *Tercüme-i Menāḳıb-ı Ḥażret-i Mevlānā* manẓūmü’l-Ḥażret-i Kemāl Aḥmed Dede”[376]

2b’de “Der-ẕikr-i menāḳıb-ı Mevlānā-yı büzürg-i Bahā’ü’l-Ḥaḳ ve’d-dīn Muḥammed bin el-Ḥüseyn bin Aḥmed el-Ḫaṭībī el-Belḫī el-Bekriyyī raḍıya’llāhu ᶜanh ve ᶜan-eslāfihi fe-niᶜme’s-selef ve niᶜme’l-ḫalef ve der-taḳrīr-i ḍucret-i hicret ve inziᶜāc-ı ū ez-diyār-ı Belḫ ve Ḫorāsān” başlığından sonra

---

376 *Defter-i Kütübhâne-i Hâlet Efendi* (Dersaadet, 1312[1894-95]), s. 79.

Menḳıbet-i pādişeh-i ᶜālimān
Tā-be-ebed pādişeh-i ᶜālim ān

beytiyle başlayan nüsha, 158b'de

Tebessüm ḳıldı yüzüme ḫayāl-i şāh-ı ḫoş-ḫandüm
Ki güldi nesl-ber-neslüm güler ferzend-i ferzendüm

şeklindeki tercüme beyitle sona erer. Müstensih en sona "temmet" anlamında üç tane mim ( ) harfi kaydetmiştir.

10 bölümden oluşan eserde 2b'de başlayan ve Bahâeddîn Veled'in anlatıldığı 1. bölüm 14a'da biter. Burhâneddîn Tirmizî'yi ele alan 2. bölüm 14b-19b, Mevlânâ'nın anlatıldığı 3. bölüm 20a-99b, Şemseddîn Tebrîzî'yle ilgili 4. bölüm 99b-111a, Şeyh Salâhaddîn'in konu edildiği 5. bölüm 111a-116b varakları arasında devam etmektedir. Hüsâmeddîn Çelebi'nin menkıbeleri 117a-124a arasında anlatılır. 124a-129b'de Sultan Veled'den bahseden 7. bölüm, 129b-148b varaklarında Ulu Ârif Çelebi'nin menkıbelerinin yer aldığı 8. bölüm, 149a-156a'da ise Emir Âbid'in ele alındığı 9. bölüm bulunmaktadır. 156a-158b varakları arasındaki 10. ve son bölümdeyse Mevlânâ'nın evlat ve torunlarının bir listesi verilmektedir. Müstensih bu bölümlerin bazılarının sonuna temmet işareti ( ) koymuştur (1., 9. ve 10. bölümler).

Bir mesnevi olan eserde toplam 4755 beyit[377] bulunmaktadır. Bunların 280 tanesi Farsça, 7 tanesi Arapçadır. Şair bu Arapça/Farsça beyitler ile ayet ve hadislerin tercümesini içeren beyitler de söylemiştir. Mesnevinin içinde ayrıca gazel, kaside, rübâi, kıt'a, nazım, tarih beyti bulunmaktadır.

1a'da *Tercüme-i Menāḳıb-ı Mevlānā* şeklinde eserin adı kayıtlıdır. Koyu harflerle yazılmış bu başlığın hemen altında "Tercüme-i Kemāl Aḥmed Dede

---

[377] *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*'nda eserin "3600 kadar beyti muhtevi" olduğu söylenmektedir. bkz. *a.g.e.*, s. 450.

ḳaddesa’llāhu sırrahu’l-^{c}azīz” ibaresiyle eserin müellifi belirtilir. Başlığın sol üstünde yan olarak eserin isminin tekrar yazıldığı görülmektedir. Bu ikinci başlığın sağında “Bismi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm”, sol üst çaprazındaysa “*Menāḳıbü’l-^{c}Ārifīn* tercüme-i manẓūmesi” yazmaktadır. Eserin adının ve müellifinin adlarının solunda Esrar Dede tarafından vakfedildiğini belirten “Şā^{c}ir-i māhir meşhūr dervīş Esrārü’l-Mevlevī vaḳfı olup Ġalaṭa’da vāḳı^c İskender Pāşā bināsı olan Dārü’l-Mevleviyye Dārü’l-kütübe ḥabs idilmişdür.” şeklindeki ibare bulunmaktadır. Bunun altında talik ile Kemâl Ahmed Dede’nin hâl tercümesi yer alır:

> Mütercim-i müşārun ileyh Aḳşehir şehrinde tevellüd buyurup Çelebi Ḥażret-i Ḫusrev’den aḫẕ-ı nisbet ve ḫilāfet-i sırriyye iderek ve Ḥażret-i Bostān-ı evvel zamān-ı ḫilāfetlerinde ve biñ altı tārīḫinde maẓhar-ı ḫilāfet-i ṣūriyye buyurılup Der-sa^{c}ādet’de vāḳı^c Mevlevī-ḫāne-i Bāb-ı Cedīd’üñ ibtidā-yı bināsında ḫıdmet-i meşīḫat-ı celīleye me’mūr buyurulmaġla biñ yigirmi dört tārīḫ-i hicriyyesinde irtiḥāl buyurmış ve Mevlevī-ḫāne-i meẕbūr derūnında vāḳı^c türbe-i şerīfe-i maḫṣūṣada medfūn-ı ḫāk-i raḥmet el-yevm ḫāk-i pāki tūtiyā-yı ehl-i maḥabbetdür. Ḳaddesa’llāhu sırrahu.

1b’de Mevlevîlik ile ilgili ve mesnevi nazım biçimiyle yazılmış fevâid beyitler bulunmaktadır. Birtakım dua sözcüklerinin yanı sıra bir tanesi Farsça olmak üzere çeşitli beyitler de mevcuttur.

2a’da sol üstte Sahhaf Derviş Mehmed el-Kâdirî adına bir not vardır. Ortada bir daire içinde “Tercüme-i Menāḳıb-ı Sulṭānü’l-^{c}ulemā ve Mevlānā Celāle’d-dīn Muḥammed ve ḫulefā-(y)ı īşān” ifadesi yer alır. Bu dairenin üstünde Hz. Hasan ve Hüseyin ile ilgili Âşık Yunus’a ait bir şiir bulunmaktadır. Altındaysa “bu manzum tercümenin Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Kemâl Ahmed Dede Efendi Hazretlerine ait olduğu ve Galata’da İskender Paşa’nın bina eylediği Mevlevîhânenin vakfı” olduğuna dair bir ibare bulunmaktadır.

3a'da, içinde "Vaḳf-ı Dervīş Esrār Mevlevī-ḫāneḳāh-ı Ġalaṭa 1211" yazılı bir mühür[378] bulunmaktadır. Bunun yanı sıra 79b ve 80a'da yan boşluklara koyu ve büyük harflerle "der-Mevlevī-ḫāne-i Ġalaṭa" yazılmıştır. 138b'de yan boşlukta ise Sultan Veled'in Ârif Çelebî'yi kendi yerine geçirme tarihi olan ve aynı varakta yer alan hikâyede de anlatılan 681 rakamı yazılmıştır.

Nüsha Değerlendirmesi

Birden Fazla mı Nüsha Var?

Elde yalnızca Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhakı 82 numarada kayıtlı nüshası bulunan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*, Mevlevîlik tarihinin temel eserlerinden olan *Menâkıbü'l-Ârifîn*'in çevirisi olması açısından son derece önemli bir eserdir. Bu durum *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın, manzum olmasının da etkisiyle, döneminde özellikle Mevlevî dervişler arasında çok okunduğunu düşündürmektedir. Dolayısıyla Kemâl Dede'nin bu çevirisinin yalnızca tek nüsha olmadığı ancak diğer nüshalarının kayıp olduğu sonucuna varılabilir. Esrar Dede'nin, tezkiresinde, Kemâl Ahmed Dede'nin mesnevisinden örnek olarak verdiği beyitlerdeki bazı bölümlerin elimizdeki eserden farklı olması hatta Esrar Dede'nin elimizdeki nüshada yer alan bir vezin hatasını düzeltmesi, bunun yanı sıra örneğin *Semâhâne-i Edeb*'de hem Esrar Dede'den hem elimizdeki nüshadan farklı varyantların bulunması başka nüshaların varlığının bizce bir kanıtıdır.[379]

---

378 Galata Mevlevîhânesi'nin mührü *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, haz. Günay Kut ve Nimet Bayraktar (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1984), s. 211'de "Vaḳf-ı Mevlevī-ḫāne-i Ġalaṭa" şeklinde verilmiştir.

379 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. "Edebî Kişiliği ve Eserleri".

Şu an elde bulunan eserde de birtakım varyantların bulunması yine *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın birden fazla nüshasının olduğunun bir diğer kanıtı olarak görülebilir. Şöyle ki müstensih birkaç beyitte bazı sözcüklerin altına ya da üstüne varyasyonlarını eklemektedir. Örneğin 46b'de bulunan şu beyitte *bilmez misin* ve *ḳılmaz mısın* sözcüklerinin üstüne anlamı ve vezni etkilemeyen *bilir misin* ve *ḳılur mısın* sözcükleri eklenmiştir:

1381 İşbu nāḳūsı ne dir bilmez misin
Sözi nedür fehmini ḳılmaz mısın

Müstensih ayrıca 55a'daki 1659. beyitte *bir gün* sözcüklerinin altına *āḫir* sözcüğünü not almıştır. Yine 22a'da bulunan 610. beyitte *iy* sözcüğünün üstünde *ol* ifadesi yer alır ki bu ifade Esrar Dede'nin tezkiresinde ve diğer tüm kaynaklarda *iy* olarak yer almaktadır:

1659 Āḫir anı māla rāżī itdiler
Kim Malaṭiyye'ye ḳāżī itdiler

610 Ol göñül bāġında olan göz gözi
Yaᶜnī Mevlānā buyurur öz özi

Bu örneklerden yola çıkılarak müstensihin, elindeki istinsah nüshasından başka bir ikinci nüshayı daha gördüğü söylenebilir. Şu da belirtilmelidir ki nüshada ikinci bir seçenek/fark olarak eklenen bu sözcükler yerindedir. Zira ilgili beyitlere ait dipnotlarda da belirtildiği gibi kaynak metinle tarafımızdan yapılan karşılaştırmalar sonucu bu varyantlar doğru kabul edilip metne dâhil edilmiştir.

Bunlardan -uzak bir ihtimal de olsa- *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın birden fazla nüshasının olmadığı, ancak elinde Farsça kaynak eser bulunan müstensihin birtakım karşılaştırmalarla kendi inisiyatifi ile düzeltmelere gittiği

sonucuna da ulaşılabilir. Ancak hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığımız müstensihin Farsça bilip bilmediği ya da bunu yapabilecek kadar donanımlı olup olmadığı meçhuldür. Ayrıca yapılan düzeltmeler anlamı çok fazla etkileyen büyük değişiklikler olmadığından Farsça aslından kontrol edilip düzeltilmesi muhtemel görünmemektedir.

Söyleyiş bakımından birbirinin neredeyse aynısı olan şu beyitler de yine *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın birden fazla nüshasının olabileceğinin bir kanıtı olarak gösterilebilir:

1818 İtdiler bir let o ḳavm-i pür-sitīz
K'eyledüm ben ḫasta nā-gāh [kim] si tīz

1819 İtdiler let eyle kim idüp sitīz
K'eyledüm ben ḫasta derdinden si tīz

2286 Bilmez ammā anı kim ne kişidür
Ḳanda bilsün ne görür ne işidür

2287 Bilmez ammā bunı kim ol bī-temīz
Ne kişidür kimdür ol şāh-ı ᶜazīz

3541 Şöyle kim her ne gelürse ġaybden
Göndürürdi ol şehe ol ġayb-fen

3542 Her ne gelse ġaybden ḳılsa ḳabūl
Şeh Ḥüsāme'd-dīn'e gönderirdi ol

Bunlar her ne kadar şairin üslup özelliği olarak düşünülebilirse de bu kadar yakın anlamlı ifadelerin art arda yazılması bizde müstensihin bu nüshayı kopyalarken kaynak nüshasından başka bir nüsha daha gördüğü izlenimini güçlendirmektedir. Müstensih belki de elinde bulunan iki farklı nüshadan eşzamanlı olarak yararlanmış, bir başka deyişle nüshasını iki farklı nüshaya bakarak kaleme almıştır. Böylece bir

beytin iki varyantını da kendi nüshasına dâhil etmiştir. Bir diğer ihtimal ise tabii ki müstensihin elindeki istinsah kopyasında birbirine benzeyen iki beytin de kayıtlı olmasıdır. Bu durumda şairin müsveddesinden çoğaltıldığından ya da istinsah nüshasının müstensihi sahha işaretini koymayı unuttuğundan, birbirine çok benzeyen iki beyit de yeni nüshada yer almıştır.

Eserin birden fazla nüshasının bulunduğuna dair ipuçları olsa da bu nüshalar ne yazık ki elde olmadığından karşılaştırmaya dayanan bir edisyon kritik çalışması yapılamamış ve *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın metni yalnızca tek nüsha üzerinden ortaya konmaya çalışılmıştır.

Dalgın Müstensih

Elde tek nüshası bulunan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın kim olduğu bilinmeyen müstensihi son derece dalgın bir müstensihtir ve nüshasını kopyalarken çoğu dalgınlıktan ve göz kaymasından kaynaklanan pek çok hata yapmıştır. Bazen bir kelimeyi (1253, 1569, 1598, 3528, 4100) ya da bir beyti (1140, 4532) iki kez yazmış, bazen farklı beyitlerin dizelerini karıştırmış (1881, 4063) ancak hiçbir karalama, silme ya da düzeltme işlemine gitmemiştir. Dolayısıyla bu da hatasını fark etmediğini gösterir. Bunların yanı sıra müstensihin harfleri unutup kelimeleri eksik yazdığı (389, 701, 1540, 1771, 1904, 2094, 2108, 2180, 2285), harflerin noktalarını unuttuğu (459, 884, 1478, 3434), kalem kayması sonucu kelimelerin yazımında yanlışlık yaptığı (183, 1626, 1737, 1758) ya da kelimeleri unutup vezni bozduğu (366, 918, 1818, 1843, 1948, 2922, 3769) hatta bazen beyitleri bile -özellikle Farsça beyitleri- yazmadığı (634) olur. Müstensih iki beyti de yalnızca birer dizesini yazarak eksik bırakmıştır (2178, 2224). Bazı durumlarda kelimelere fazladan ekler getirip

vezni bozar (544). Bazen de bir alt ya da üst dizeye gözünün kayması sonucu beyitle ilgisiz çok farklı bir kelimeye (1960, 2862, 3602) yer verir. Dolayısıyla anlamı da etkileyen hatalar yapar. Tüm bunlar metin ortaya konurken tarafımızca düzeltilmeye çalışılmıştır. Birtakım düzeltmeler de kaynak metinle mukayeseler sonucu yapılmıştır (2021, 3689, 4063).

Müstensih yanlışını fark ettiğindeyse bazı düzeltmeler yapmış, örneğin yanlış ya da ikinci kez yazdığı harfleri, kelimeleri çizmiştir (615, 3231, 4416, 4627). Müstensih bazı durumlarda kelimeleri (886, 1004, 2255) ya da dizeleri (1752, 4325) çizerek gerekiyorsa yerine yenisini yazar. Bazen de yanlış yazdığı kelime ya da dizeyi çizme gereği duymadan sahha işareti ( ) ile doğrusunu yan boşluğa ya da sütunların arasına yazar (347, 1629, 1911, 2196, 3822, 4675). Yanlış yazdığı için okunamayan ya da düzeltmeye çalışıp da başaramadığı durumlarda kelimenin altına doğrusunu yeniden yazdığı da olur (1446). Müstensih takdim ( ) ve tehir ( ) işaretlerine de sıklıkla başvurur. Zira pek çok kelime (270), dize (527, 676, 2063) ya da beytin (606) yerini karıştırmıştır. Ancak bazı durumlarda dize ve beyitler öylesine birbirine karışmıştır ki takdim ve tehirle halledemez. Bunların doğru yerlerini ✓, ├ ya da .˙ şeklindeki işaretlerle belirtmeye çalışır (2360-2361). Ayrıca nüshada, unutulduğu için metne sonradan eklenmiş pek çok sözcük (26, 177, 179, 187, 1134, 1188) ve beyit (607-609, 732-733, 847-850) bulunmaktadır. Bu eklemeler zaman zaman yine yukarıdakilere benzer işaretlerle yapılır (187, 1492, 3623). Dolayısıyla *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın eldeki nüshasında karalama ve der-kenar sayısı oldukça fazladır.

Nüshada müstensihin başlıkların yerini karıştırması da dikkati çeker. Örneğin 2. bölümün başlığını biraz gecikerek 3. bölüme yazmış, 10. bölümün başlığını ise erken davranarak 6-7 varak öncesindeki bir boşluğa yazmıştır. Bununla birlikte

tamamen yanlış yazdığı başlıklar da vardır. Bunlar metinde ve "İçerik Özellikleri"nde dipnotlarla belirtilmiştir.

Bu dalgınlıklarına rağmen müstensih metinde bazı yerlerde okuyucuya yardımcı olmak amacıyla bazı açıklamalar yapmış, satır altlarına özellikle Arapça-Farsça kelimelerin anlamlarına dair ufak notlar düşmüştür. Örneğin 1060. beyitte geçen *dilhā-yı gilīne* ifadesinin hemen altına "ya^{c}nī balçıḳdan gönüller", 1724. beyitteki *şevheri* kelimesinin altına "ya^{c}nī eri" açıklamasını yazar (ayrıca bkz. 1086., 2554., 4335. beyitler). 4114. beyitteyse Türkçe bir kelimenin (*k'öle*) üstüne "ya^{c}nī māte" şeklinde Arapça açıklaması yazılmıştır. Bunun nedeni kelimenin başka türlü okunmasını (*k'ola*) engellemek olsa gerektir.[380] 1412. beytin hemen yanında da "ya^{c}nī Mevlānā" notunu düşen müstensihin bundaki amacı konuşanın değiştiğini, metinde geçen *buyurur* eyleminin öznesinin Mevlânâ olduğunu belirtmektir. Bu anlamda müstensihin anlaşılması açısından metne bazı katkılarının olduğu açıktır.

Sonuç olarak *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhakı 82 numarada kayıtlı nüshasının, müstensihinin dalgınlıkları sonucu çok temiz ve özenli bir nüsha olmadığı söylenebilir. Ancak şu da belirtilmelidir ki bu kadar uzun bir metinde her yazmada olduğu gibi bazı aksaklıklara rastlanması da olağan dışı değildir.

---

380 Buna rağmen biz müstensihin Arapça bilgisinin çok iyi olmadığını düşünmekteyiz. Zira bazı Arapça ifadeleri gramer kurallarına aykırı bir şekilde harekeler. Örneğin 3515. beyitte *Żiyā'ü'l-Ḥaḳı* tamlamasının sonu kesreyle değil ötreyle harekelenmiştir. Oysa bilindiği üzere Arapça tamlamalarda muzafun ileyhin son harfi kesre ile harekelenir.

Harekeleme Meselesi

Öncelikle, 16. yüzyılda kaleme alınan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın eldeki nüshasının niçin harekelendiği üzerinde durmak gerekir. Zira özellikle Mevlevîlerin oldukça iyi bir eğitimden geçtiği[381], bu yüzden diğer tarikatlara nazaran kültür seviyelerinin yüksekliği ve bu yüzyılda yazılan eserlerin çoğunlukla harekesiz metinler olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu durum ilginçtir. Fakat bu sorunun cevabı eserin yazılış amacında bulunabilir. Daha önce de vurgulandığı gibi en önemli yazılış amacı büyük oranda tekkedeki dervişler olan okuyucusunu bilgilendirmek ve eğitmek olan *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın, henüz eğitim aşamasında olan dervişlerin rahat ve çabuk okunmasını sağlamak için harekelendiği söylenebilir. Bununla birlikte az da olsa metinde harekelenmemiş menkıbe, beyit, dize ya da kelimeler de bulunmaktadır (3153-3158, 3684-3687, 3689).

Şu da belirtilmelidir ki, bizim açımızdan metnin ortaya konma aşamasını hızlandıran harekeler her zaman için güvenilir değildir. Çünkü müstensih bazı kelimeleri yanlış ya da ilginç şekillerde harekelemiştir. Dolayısıyla zaman zaman harekeler metni anlamayı yavaşlatmış, hatta zorlaştırmıştır. Örneğin metinde *ġayr ġīr* (3881), *seyl sīl* (4111), *seyr sīr* (3983), *şevher şūher* (1724, 2092), *gevher gūher* (54, 133, 411), *dir dür* (1031, 2369) olarak harekelenebilmektedir. Bu durumun müstensihin dalgınlığından, o şekildeki telaffuzundan ya da nüshayı birisinin eseri kendisine okuması yoluyla, bir başka deyişle duyduğu/duyduğunu sandığı şekilde kaleme almasından kaynaklandığı düşünülebilir. Zira özellikle mesnevilerin istinsahında bu yol sıklıkla kullanılmıştır. Bu tür yanlış harekelemeler ilgili dipnotlarda da belirtildiği gibi düzeltilmiş ve kelimenin sözlükte yer alan okunuş

381 Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Açık, *a.g.m.*, s. 99-114.

biçimi metne dâhil edilmiştir. Bunun yanı sıra metinde *ẕellet* (895, 1768), *yik* (3252), *yigāne* (2329, 3630), *birehne* (1741, 3813), *penhān* (1400, 2638), *rūşinā* (411), *menber* (1149, 3370) şeklinde harekelemeler de görülmektedir. Bunlar aslında sözlüklerde bulunmayan okunuş biçimleri olsa da[382] İsmail Ünver "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesinde "Türk yazar ve müstensihleri(nin) bir yanda 'kesre'nin 'i' sesiyle karşılanması biçimindeki alışkanlıkları, öbür yanda Farsların bu harekeyi 'e-i' arasında bir sesle değerlendirmeleri gibi birbirinden farklı iki tutumla karşılaştıklarından, bu türlü kelimelerdeki kesre sesini harekeli metinlerde bazen kesre bazen da üstünle gösterdiklerini"[383] belirtmekte ve *behişt*, *penhān*, *şāhed* gibi örnekler vermektedir. Ünver harekeli metinlerde bu harekeye uymak ve bu hususu eserin imlasından söz ederken dile getirmek gerektiğini belirtir. Biz de bu öneriye uyarak bu tarz sözcükleri harekelendiği üzere metne dâhil ettik.

Bu konuda herhangi yazılı bir kaynağa rastlanmamakla beraber eldeki nüshadan Osmanlı Türkçesinde İsmail Ünver'in yukarıda bahsettiği üstün-kesre (e-i) meselesinin üstün-ötre (e-ü) ya da kesre-ötre (i-ü) için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Aslında bu durumun bilinen ve kullanılan örnekleri arasında *vuṣlat/vaṣlat, muḥabbet/mahabbet, rüşvet/rişvet* gibi kelimeleri saymak mümkündür. Bunların yanı sıra eldeki nüshada *ḍucret*, *fuḥūl*, *zehādet, Rūmī*, *āverd* gibi kelimeler her zaman olmasa da bazen *ḍacret* (2b, başlık), *faḥūl* (1647), *zühādet* (950), *Rūme* (3404), *āvürd* (1881, 2785) gibi harekelenebilmektedir. Bununla ilgili kesin bir yargı olmadığından bu tarz harekelemeleri herhangi bir anlam karmaşasına sebep olmamak

---

382 Zira sözlüklerde bu kelimeler *ẕillet*, *yegāne*, *bürehne* ya da *berehne*, *pinhān*, *rūşenā* olarak yer alır.

383 İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *AÜDTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türkoloji Dergisi*, c. 11, sy. 1. (1993), s. 75.

için sözlükteki okunuşlarına uygun olarak düzelttik. Bu harekelemenin anlamı etkilediği durumlarda düzeltmenin yanı sıra durumu dipnotta belirttik.

Bununla birlikte eserde sözlüklerde rastlanmayan ancak sürekli olarak aynı şekilde harekelenmiş kelimeler vardır: *piser* (1951, 2118), *kühün* (1794, 3847), *seḫun* (1993, 3852), *zübān* (2433, 3220), *nügūn* (3587, 3591), *birehne*... Bunlar eser boyunca tutarlı olarak hep aynı şekilde yer aldıklarından nüshadaki şekliyle metinde yer aldı.

Yanlış harekeleme bazen sözcüğün anlamını değiştirebilmekte dolayısıyla semantik bozukluklara yol açabilmektedir. Örneğin 1201. beyitte *yıḳılmaz yaḳılmaz*, 2238. beyitte *k'ayaḳ k'ayıḳ*, 3027'de "kubbeler" anlamına gelen *ḳıbāb* "sivri, keskin, uzun" anlamındaki *ḳubāb*, 3449. beyitte "bilezik" anlamına gelen *sivār* "asker" anlamındaki *süvār* şeklinde harekelenmiştir. Bazen de harekeleme sonucu dizenin vezni bozulabilmektedir. Örneğin 2377. ve 2378. beyitlerde *ṣalavāt* şeklinde harekeli kelime *ṣalvāt*, 4710. beyitte *Melike* olarak harekelenen kelime *Melke* şeklinde okunmadığı takdirde vezin bozulur. Biz de bu tür harekelemeleri metinde düzeltip dipnotta metindeki şeklini belirttik.

Metinde bazen bir harf için iki hareke kullanıldığı da olur. Örneğin 29. beytin ilk dizesinde *ᶜuzūbet* kelimesinin ilk harfi ötrenin yanı sıra fetha ile de harekelenmiştir. 424. beyitte de *hüdā* kelimesi aynı zamanda *hüdī* okunabilecek şekilde harekelidir. Metinde birkaç kere *dir* sözcüğü *dür* ya da *der* okunabilecek şekillerde de harekelenmiştir (973, 2358).

Dikkati çeken bir diğer nokta müstensihin bazı kelimeleri harekelememesidir. Bunun nedeni olarak kelimeleri anlamaması gösterilebilir. Bu durum özellikle tamlamalarda görülür. Müstensih ayırdedilmesi zor, tamlamalı da tamlamasız da okunabilecek ya da bunun ayrımının zorlukla yapılabildiği bölümleri harekelemeden

geçer. Tüm bunlar nüshanın büyük ihtimalle harekesiz bir nüshadan istinsah edildiğini düşündürmektedir.

Müstensihin kimi yerde yanlış harekeleme yapması da konuyu tam anlamadığının bir göstergesidir. Örneğin 3783. ve 3785. beyitlerde Sultan Veled'in kardeşinin ismi *Mīr ᶜĀlim*, sanki Sultan Veled'in bir sıfatıymış gibi *mīr-i ᶜālem* olarak harekelenmiştir.

Nüshada dikkati çeken bir diğer husus da uzun ünlü taşıyan (medli) veya birleşik kelimelerin harekelenmesinde izlenen yoldur. Zira iki ya da üç sessiz harfin yan yana bulunduğu kelimelerde hareke vasıtasıyla araya bir ünlü türetilir: *ṣubḥidem* (39, 73, 791, 1070, 3611, 4103), *ṣubḥigāh* (689, 3581), *cāyigāh* (120, 368), *serviḳad* (4217, 4750), *servibün* (3992), *serviḳāmet* (4365), *tīribārān* (1156),*şermesār* (1630, 3394, 4619), *luṭfikār* (949), *bāğubān* (3614, 3619, 3622), *gūşümāl* (3702), *destigīr* (3423) *kāmiyāb* (564, 695, 1889, 2907), *derdümend* (4294), *şādukām* (638, 3936), *kāmurān* (3384, 3734) , *bositān* (3679, 4172), *āsitīn* (3938). Metinde harekeye uygun olarak yer verdiğimiz bu birleşik kelimelerden başka müstensihin medli okumayı gösterdiği durumlar da vardır ki bunlar bazen ilginç sentakslar ortaya çıkarabilmektedir: *şehride* (791), *selsü'l-bevli* (4077), *sulṭān-ı ḳuşluḳ* (370), *derdi* (962), *fikri* (1194), *laᶜli* (3348). Hatta Farsça alıntı beyitlerde bile bu durumun örnekleri görülür (3095). Metinde bu tür harekelemeler anlam açısından sorun oluşturduğundan düzeltilerek dipnotta belirtilmiştir.

Bundan yola çıkılarak metinde harekenin yalnızca sesli harfi değil, 1.5 heceyi de gösterdiği söylenebilir. Müstensih büyük ihtimalle kelimenin vezin icabı imaleli okunduğunu göstermek için bu yola başvurmuştur. Zira bu, Osmanlı Türkçesinde zaten görülen bir özelliktir. İsmail Ünver'in de makalesinde belirttiği gibi özellikle 14. ve 15. yüzyıllarda istinsah edilmiş harekeli metinlerde *pādşāh*, *āftāb*, *āsmān*,

şādmān… gibi sözcükler *pādişāh*, *āfitāb*, *āsumān*, *şādumān* okunacak şekilde harekelenmiştir.[384] Bu durumun medli okumanın yanı sıra müstensihin/halkın (ve şairin) bu şekildeki telaffuzundan kaynaklanabileceği de söylenebilir. Zira uzun ünlü ve art arda gelen sessiz harfler telaffuzu bir hayli güçleştirmektedir. Bu durumda araya ünlü türeterek, söyleme kolaylaştırılabilir. Ancak eldeki metinde harekelemedeki tutarsızlıklar bu olağan durumu ilginç kılmaktadır. Örneğin genellikle *kāmiyāb* olarak harekeli sözcük 414. beyitte *kāmyāb*'dır. Nüshada aynı yapıdaki kelimeler de farklı harekelenebilmektedir. Örneğin 76. beyitte "doğrular" anlamına gelen çoğul sözcük *rāstān* olarak harekeliyken 550. beyitte "dostlar" anlamındaki sözcük *dositān* şeklinde araya ünlü türetilerek okutulur. Daha da ilginci kafiye kelimelerinin harekelenmesinde de birlik yoktur. 76. beytin kafiye kelimeleri *rāstān* ve *dāsitān*, 3938. beytinkiler ise *rāstān* ve *āsitān* şeklinde harekelenmiştir. Redifin harekelenmesindeki tutarsızlığın bir diğer örneğini de 740. beyit oluşturur. Zira bu beytin son sözcükleri *cem*ᶜ*di* ve *şem*ᶜ*-idi* şeklinde harekelenmiştir. Tüm bunların sonucunda müstensihin nüshasını çok düşünmeden, özensizce harekelediği ya da elindeki istinsah nüshasında gördüklerini (tabii bu nüsha harekeliyse) aynen geçirdiği sonucuna ulaşılabilir. Biz nüshanın tüm bu kararsızlığını ortaya koymak için bu şekildeki harekelemeleri aynen gösterdik.

Nüshada bazı şeddeli okunan sözcüklerin gerek Kemâl Dede'nin beyitlerinde gerekse Farsça beyitlerde vezin açısından problem oluşturmasa bile şeddesiz harekelendiği de görülür. Örneğin Farsça olan 879. beyitte *ḫāṣṣān* sözcüğü aslına uygun harekelendiğinde vezin bozulmayacağı hâlde *ḫāṣān* olarak harekelenmiştir. Bu durumun yine harekeyle vezni belirtme çabasından kaynaklandığı söylenebilir. Zira bu şekilde harekeyle hecenin imaleli okunmaması gerektiği vurgulanmış olmaktadır.

---

384 *a.g.m.*, s. 76.

Aynı durum *ḫāṣṣa* (1147, 3551, 4191), *ḫāṣṣıyyet* (969) sözcükleri için de geçerlidir. Metinde bu tarz kelimeler harekelendiği şekliyle yer almaktadır.

Sonuç olarak, her neden kaynaklanırsa kaynaklansın *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'nın "kararsız dilli bir eser"[385] olduğu söylenebilir. Ancak bu kararsızlığı eserin temel bir özelliği sayarak, çalışmamızda nüshanın kendine özgülüğünü yansıtabilmek ve özellikle dil çalışmalarına veri sağlayabilmek amacıyla -semantik açıdan problem oluşturmamak kaydıyla- harekeye bağlı kaldık ve gerekli yerlerde dipnotlarla açıklamalar yaptık.

Nüshanın İmla Özellikleri

Öncelikle, nüshada harekelemede olduğu gibi imla meselesinde de birlik olmadığını belirtmek gerekir. Zira nüshada sözcüklerin yazımı çeşitlilik göstermektedir. Müstensih, aynı sözcüğü art arda bile farklı imlalarla yazabilmektedir. Örneğin 6b'de yer alan 137. beyitte "ilden ile" ifadesi şeklinde yazılmıştır. Aşağıdaki beyitte de müstensih redif kelimelerini farklı imlalarla yazar. Redif olan ve aynı anlamda kullanılan bir kelimeyi iki farklı şekilde yazması müstensihin imla hususunda titiz davranmadığını, kalemine geldiği gibi yazdığını göstermesi açısından önemlidir:

1863 İstimā^c idüp zebūnuñ nālesin ( )
Sem^cüme irgürdi bunuñ nālesin ( )

Bundan başka müstensihin vav-ı madûleleri zaman zaman yazmamasından kaynaklanan imla farklılıkları görülür. Nüshada *ḫ^vāce, ḫ^vān, ḫ^vāb* sözcükler bazı beyitlerde *ḫoca* (3175)*, ḫon* (804, 943), *ḫāb* (4129) şeklinde yazılır. Müstensih

385 Bu ifade Fatma Sabiha Kutlar'ın "16. ve 19. Yüzyılda Yazılmış İki Metnin İmlasına İlişkin Kimi Tespitler", *Turkish Studies* 3/6 (2008), s. 503 adlı makalesinde bahsedilen, Ülkü Çelik Şavk'ın II. Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu'nda "İki Dilli Eserlere Bir Örnek: Za'îfî'nin Cevâhir-nâmesi" adlı sunusundan iktibas edilmiştir.

çoğunlukla *ḫ^{v}āce* şeklinde yazdığı sözcüğü *ḫoca* olarak harekeler (295, 3169, 3436). *ḫ^{v}ān* sözcüğü *ḫon* olarak da harekelenmiştir (934). *Ḫ^{v}ārizmşāh* ismi metinde *Ḫorezm-şāh* (6, 87, 92, 103) şeklinde yazılmıştır.

Nüshada özellikle Farsça metnin de etkisiyle dal ( ) ile yazılan *peder*, *Ḫudā* gibi kelimeler bazen ẕel ( ) ile *peẕer* (60, 416, 3641), *Ḫuẕā* (214, 396, 1321, 1527) şeklinde yazılabilmektedir.

Müstensihin / ve / harflerini karıştırdığı görülür. Geçtikleri bazı yerlerde *zer* (3792, 3793, 3794, 3795, 3848), *zerrīn* (205), *kūze* (1788, 1795, 4248), *zükām* (2033) sözcüklerini ile yazarken *ẓühūl* (4656) ve *ẓeḳan*' ı (4027) ile yazar. Nüshada *ḥalḳa* (831, 1134), *zaḥmet* (513), *fuḥūl* (59), *rāḥat* (1911), *ḥażret* (3265) sözcüklerinin ile, *ḫān* (2455) ve *ḫafīrān* (185, 191), *ḫad* (3955) sözcüklerinin ile yazıldığı da görülmektedir. Metinde / harfleri de karıştırılmış ve *ḥāżır* kelimesi *ḥāẓır* olarak yazılmıştır (535, 876, 46b başlık, 4638).

Nüshanın en belirgin özelliklerinden biri de hemze ( ) ile yazılan *dā'im, mā'il, ḳā'im, dā'ire* gibi sözcüklerin her zaman *dāyim* (101, 385, 1122,), *māyil* (1278, 1762), *ḳāyim* (2811, 3229), *dāyire* (1574) şeklinde yer almasıdır. Bu durum özel isimlerde da görülür: S*enāyi* (2099).

Metinde *anuñ* ve *anı* kelimeleri iki yerde *onuñ* (309) ve *onı* (2292) şeklinde geçer.

Nüshada göze çarpan bir özellik de *itdi* (583), *gitdi* (590), *ṭutdı* (438, 582) gibi Türkçe kelimelerde ve *ḫażretden* (457), *fikretde* (658) gibi alıntı kelimelerde olduğu gibi -t sesinden sonra getirilen -dı, -di -da, -dan eklerinin şedde ile gösterilmesidir.

Nüshada bitişik olarak yazılmış pek çok sözcük bulunmaktadır: *ol daḫı* (46, 4497), *ben de* (3236).

Nüshada zaman zaman arkaik imla özelliklerine de rastlanmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Türkçe kelimelerde veznin gerektirdiği yerlerde imalenin gösterilmesi için imla harflerinin kullanılması: *seni* (991) , *senüñ* (1013) , *çāresüzlere* (986) .
- Görülen geçmiş zaman eki, 3. şahıs iyelik eki ve akuzatif ekinin sonundaki ye ( ) harfinin yazılmayıp harekeyle gösterilmesi: *itdi* (671), *didi* (2345), *dirdi* (587); *lebi* (1222), *Rabbümi* (2224); *esrārı* (1238), *sebūyı* (1807) *anı* ve *bunı* (1895).

Bu durumun kısa hecenin gösterilmek istenmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Zira nüshada genellikle vezin göz önünde bulundurulmuştur. Örneğin 53b'deki 1611. beyitte imale gerektirmeyen ilk *anı* sözcüğünü ( ) şeklinde yazılırken imale gerektiren ikinci *anı* sözcüğünü ( ) şeklinde yazılmıştır. Bununla birlikte imale gerektiren yerlerde de bu seslerin harekeyle gösterilmesi [*Rabbümi* (2224), *lebi* (1222)] ya da imale bulunmayan yerlerde ye ( ) harfinin kullanılması müstensihin bu konuda da çok sistemli davranmadığını ve imlada çeşitlilik sergilediğini gösterir. 74a'da bulunan 2228. beyitte redif kelimelerindeki açık hecelerden ilkinin ye ( ) ile ( ) ikincisinin harekeyle ( ) gösterilmesi bunun güzel bir örneğidir. Yeri gelmişken belirtilmelidir ki aynı durum nisbet bildiren ye ( )'nin yazımında da görülür. Müstensih açık heceyi göstermek için çoğunlukla nisbet yesini hareke ile gösterir (811, 1434, 1544). Ama açık hecelerde nisbet yesinin kullanıldığı (809, 1084) ya da kapalı hecelerde kullanılmayıp hareke ile belirtildiği (924) de olur.

- He ( ) ile biten kelimelerden sonra akuzatif eki geldiğinde ekin hemze ( ) ile gösterilmesi: *görme(y)i* (875),*sürme(y)i* (875), *sille(y)i* (4035), *dāne (y)i* (4228).
- Kelime sonlarındaki he'lerin ( ) düşürülüp bu sesin hareke ile gösterilmesi: *türbeye* (3813) *ḥāmele* (3780), *medreseye* (3825).
- Atıf vavının ( ) önceki kelimeye bitişik yazılması: *āb u gil* (1939), *ḥuccet ü burhān* (500).
- Tamlamaların izafet kesresi yerine ye ( ) ile gösterilmesi: *duḫter-i nīk-aḫter* (7), *meyl-i cān* (579), *vücūd-ı evvelīn* (1551).

Bu arkaik imla özelliklerinden başka tamlamaların yazımıyla ilgili olarak tamlamaların atıf vavı ( ) ile gösterildiği söylenebilir: *gül-i gülşen* (1436), *aṣl u nesl-i ẓālimīn* (285), *ruḥ-ı revān* (2216, 2390). 634. ve 1422. beyitte ise tamlama ötre ile karşılanır.

Ayrıca bunun aksine bazen atıf vavı ( ) ile birleştirilmesi gereken sözcüklerin tamlamayla gösterildiği de olur: *lāf [u] güẕāf* (1226, 4029), *pīr-i pür ᶜaḳl [ü] ḥarīf-i müsteᶜid* (1805).

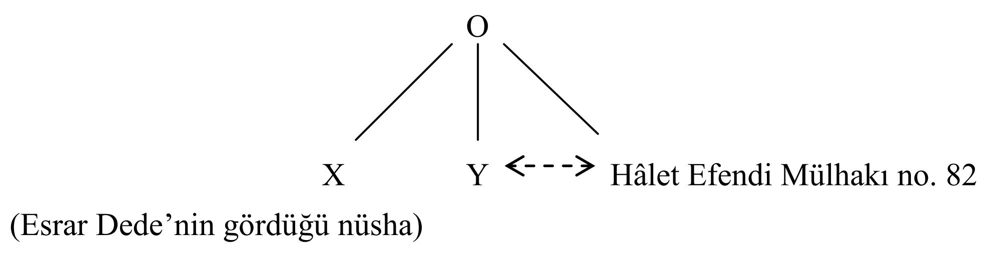
Her iki durumun da müstensihin konuştuğu gibi yazma temayülünden kaynaklandığı düşünülebilir. Bunlar, konuşma dilinin yazı diline etkilerini yansıtan örneklerdendir.

Son olarak nüshada bazen atıf vavının sadece ötre ile gösterildiği de olur (332, 365, 1104).

Sonuç

Eldeki nüshanın yukarıda sıralanan özelliklerinden dalgın ve özensiz bir müstensih tarafından kaleme alındığını söylemek mümkündür. Nüshada görülen harekeleme ve imla konularındaki çeşitlilik ve tutarsızlıktan müstensihin kalemine geldiği gibi yazdığı anlaşılmaktadır. Başlıklar için ayrılan yerlerin büyük bölümünün doldurulmaması, hatta başlıkların karıştırılması, pek çok kez sahha ile takdim-tehir işaretlerinin kullanılması da bu özensizliğin bir göstergesidir. Nüshada veznin imlaya, telaffuzun da harekelemeye etkisinin olduğu söylenebilir. Zira nüshada ilginç harekeleme örneklerine rastlanmaktadır. 16. yüzyıla ait bir eserin harekeli olması da taşıdığı misyonu göstermesi açısından anlam ifade etmektedir. Bu özellikleriyle, bilhassa kararsız harekeleme şekliyle eldeki nüshanın dil çalışmalarına katkı sağlayabilecek önemli bir metin olduğu aşikârdır.

Tüm bu değerlendirmelerin sonucunda, Esrar Dede'nin, tezkiresinde eldeki nüshanın vezin hatasını düzeltmesinden yola çıkılarak farklı bir nüsha gördüğü ve eldeki nüshanın da birtakım varyantlara yer verdiği düşünülerek şöyle bir soyağacı şeması çizilebilir:

Şema 3: Nüshanın Soyağacı

Metin Tespitinde Takip Edilen Yol

1. Metinde yer alan bölümler, köşeli parantez [ ] içinde verilen numaralarla birbirinden ayrılmıştır. Her bölümde yer alan menkıbelere, eğer başlıkları yoksa, yine köşeli parantezle numara ve başlık verilmiştir.

2. Metinde bulunan Farsça ve Arapça beyitler ayrıca numaralandırılmış ve bunlar sağ tarafta parantez içinde belirtilmiştir. Bunların şair tarafından yapılan tercümeleri başlıklandırılmadıysa [Tercüme] şeklinde gösterilmiştir. Ayrıca rübâiler R, nazımlar N harfiyle belirtilmiştir.

3. Farsça/Arapça tüm alıntılar transkribe edilerek verilmiştir.

4. Müstensihin kaydettiği az sayıdaki varyant, dipnotlarda belirtilmiştir.

5. Metinde eksik bırakılan kısımlar [ ] içinde tamamlanarak verilmiştir.

6. Metinde anlamsal olarak doğruluğundan emin olunamayan ifade ve beyitlerin yanına parantez içinde soru işareti (?) konmuştur.

7. Metinde okunamayan kelimeler […] şeklinde gösterilmiştir.

8. Veznin bozuk olduğu beyitlerde mümkün olduğunca metin tamiri yapılmış, düzeltilemeyen vezin aksaklıkları dipnotlarda belirtilmiştir

9. Harekeli nüshanın özelliklerini yansıtabilmek amacıyla metinde harekelere mümkün olduğunca uyulmuş, "Harekeleme Meselesi" başlığında anlatılan kıstaslar da göz önünde bulundurulmuştur.

10. Harekelenmeyen kelimeler aslına uygun olarak transkribe edilmiştir. Yanlış harekelenen kelimeler düzeltilip dipnotta belirtilmiştir.

11. Çift ünsüz içeren *Ḥaḳḳ, ḫaṭṭ* gibi sözcüklerin okunuşunda harekeye uyulmuştur. Anlam kargaşası yaşanabilecek kısımlarda dipnotlarla durum belirtilmiştir.

12. Müstensihin *dāyim, ḳāyim, kāyināt…* olarak yazdığı *dā'im, ḳā'im, māyil…* gibi kelimeler, metinde yazıldığı şekilde okunmuştur.

13. Tamlamalar metinde geçtiği şekilde yazılmıştır: *sāḳī-yi*, *mehdiyy*-i, *ṭūṭī-i*...

14. Veznin gerektirdiği durumlarda, ه harfinden sonra gelen atıf vavları ve izafe i'leri diftonglu şekilde okunmuştur. *bende'v mürīd, deste'y gül*...

15. *Kur'ân*'dan yapılan alıntılarda sure isminden sonra verilen rakamlardan ilki surenin, ikincisi ayetin numarasıdır.

16. Vav-ı ma'dûleler (ḫ^{v}ā) şeklinde gösterilmiştir. Vavdan sonra gelen elifin yazılmadığı durumlarda bu ses "o" ile karşılanmıştır: *ḫon*, *ḫoca, Ḫorezm-şāh*...

17. İki kelimenin birleşmesinden kaynaklanan ünlü düşmeleri kesme işareti (') ile gösterilmiştir: *n'ola, k'iy*...

18. İmale ve zihaflar gösterilmemiştir.

19. Bildirme eki *durur* kendinden önceki kelimeden ayrı yazılmıştır.

20. "ile, ise, -imiş, -idi, -iken" gibi bağlaç, edat ve ekler ünlü ile biten kelimelere eklendiklerinde yazım ve harekelerine göre araya -y- ya da (y) şeklinde kaynaştırma ünsüzü alır. *berre-y-ile, ḥarfi(y)le*. Veznin mecbur bıraktığı durumlarda ek kelimeye doğrudan eklenmiştir: *anasıla*, *içindeken*...

21. Akuzatif ekinin (-i) hemze ile gösterildiği hâllerde araya parantez içinde kaynaştırma harfi 'ye' eklenmiştir: *ḳırba(y)ı, me^{c}ānī(y)i…*

22. Farsça ve Arapça terkip, ek ve kelimelerin yazımında İsmail Ünver'in 'Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler'[386] adlı bildiri-makalesi esas alınmıştır.

23. Metni çeviri yazı ile yazarken aşağıdaki tabloda verilen *transkripsiyon sistemi* kullanılmıştır:

---

[386] Bunun için bkz. İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", s. 51-89.

Transkripsiyon Sistemi

أ ء	A, a, E, e,’
آ	Ā, ā, A, a
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	S̱, s̱
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	Ḥ, ḥ
خ	Ḫ, ḫ
د	D, d
ذ	Ẕ, ẕ
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ṣ, ṣ
ض	Ż, ż, Ḍ, ḍ
ط	Ṭ, ṭ
ظ	Ẓ, ẓ
ع	^{c}
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Ḳ, ḳ
ك	K, k, G, g, ñ
	G, g, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, o, ö, u, ü, ū
ه	H, h, a, e
ي	Y, y, ı, i, ī

TRANSKRİPSİYONLU METİN

[1. BÖLÜM]

(2b) Der-ẕikr-i menāḳıb-ı Mevlānā-yı büzürg-i Bahā'ü'l-Ḥaḳ ve'd-dīn Muḥammed bin el-Ḥüseyn bin Aḥmed el-H̱aṭībī el-Belẖī el-Bekriyyī raḍıya'llāhu ^{c}anh ve ^{c}an-eslāfihi fe-ni^{c}me's-selef ve ni^{c}me'l-ẖalef ve der-taḳrīr-i ḍucret-i hicret ve inzi^{c}āc-ı ū ez-diyār-ı Belẖ ve H̱orāsān[387]

1 Menḳıbet-i pādişeh-i ^{c}ālimān (F1)
Tā-be-ebed pādişeh-i ^{c}ālim ān[388]

2 Pādişehi cümle ^{c}ulūm ehlinüñ
Şāh-ı ^{c}Acem serveri Rūm ehlinüñ[389]

3 İlāhī be-ḥaḳḳ-ı şeh-i ^{c}ālimānem (F2)
Be-menzil resān ez-reh-i ^{c}ālimānem[390]

[1. Anne ve babasının evlenmesi]

4 Rāvīler eyle rivāyet itdiler
Ḥākīler eyle ḥikāyet itdiler

5 Kim H̱orāsān mülkine şāh ol zamān
Kim H̱urem-şāh-ıdı pür-emn ü emān

6 Rezm-ẖū şehdi iderdi bezm-i şāh[391]
^{c}Ammūsı(y)dı ol şehüñ H̱orezm-şāh

7 Var-ıdı bir duẖter-i nīk-aẖteri
K'aẖter-i gerdūn öger ol duẖteri

8 Görsedi anı ṣanurdı āfitāb
Urmaz-ıdı aydan ayruḳ lāf-ı tāb

9 İrdi on dördine çünkim ol ḳamer
Ay u gün oldı aña tāc u kemer

10 Ol lebi cām irdi çün on dördine
Ṣāfī mey reşk ider oldı dürdine

---

387 Kaynak metinde bu başlık *ve nüzūl-i vaḳāyi^{c}-i hülk der-ān mülk ve ẖasāret-i ehl-i cesāret* şeklinde devam etmektedir. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 7. Metinde, ayrılan boşlukta yer kalmadığı için başlığın devamı yazılamamıştır.

388 Metinde, *ān*'ın ayrı yazılması bize *ān est* ifadesinin kısaltılmışı olduğunu düşündürdü. Bu şekilde şair cinas sanatı yapmıştır. Ancak bu ifade müstensih hatası sonucu da ayrı yazılmış olabilir. Zira eserde bölüme giriş niteliğindeki beyitlerde 2. beyit genellikle 1. beytin tercümesi niteliğindedir. Dolayısıyla bu ifadenin *Rūm* ifadesini karşılayacak *^{c}ālemān* olması da muhtemeldir.

389 İlk iki beyit müfte^{c}ilün / müfte^{c}ilün / fā^{c}ilün vezninde söylenmiştir.

390 Bu Farsça beytin vezni fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün'dür.

391 Padişah bezmleri hakkında bilgi için bkz. Harun Tolasa, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası* (Ankara: Akçağ, 2001), s. 120-121.

11 Ṭañ mı ol Cimşīd’e ḫorşīd[392] olsa tāc
Māhdan şāh-ı ruḫı alur ḫarāc

12 Ol şehüñ bir ḫoş vezīri var-ıdı
^{c}Ālim-idi ^{c}āḳil ü dīndār-ıdı

13 Şeh ḥużūrın māh-içün ḫalvet ḳılur
Ol vezīri bir gice da^{c}vet ḳılur

3a

14 Melkenüñ bir küfvi yoḳ dir n’idelüm
Virevüz aña ne tedbīr idelüm

15 Ol vezīr eydür ki küfv-i pādişāh
^{c}Ālim ü fāżıl olur iy dīn-penāh

el-mülūku ḥukkāmun ^{c}ale’n-nāsi ve’l-^{c}ulemā’ü ḥukkāmun ^{c}ale’l-mülūk[393]

16 Nāsa begler ḥükm ider ḥākim olur
Beglerüñ ḥākimleri ^{c}ālim olur

17 Şeh dir anuñ gibi ^{c}ālim ḳanda var
Bul olalum ḫiẕmetinde bendevār

18 Ehli dir bu ḫuṭbenüñ iy nūr-ı ^{c}ayn
Ol Ḫaṭībī’dür Celāle’d-dīn Ḥüseyn

19 Ḫāṣa kim Ṣıddīḳ-ı Ekber ṣoyıdur
Aġzı yarı ḥavż-ı Kevs̱er ṣuyıdur

20 Bu Ḫorāsān dār-ı İslām olması
Dīn ü devlet murġına dām olması

21 İctihād u cidd[394]-i ecdādı durur
Bu ^{c}aṭā ol şehlerüñ dādı durur

22 ^{c}İlm-ile her menzile varmaġ-ıla
Gösterürler bunları barmaġ-ıla

23 Buldısa on dördin ol bedr-i temām
Otuzına vardı bu māh iy hümām

24 Bu meh olmışdur riyāżetden hilāl
Yaraşur ol bedr-ile bulsa kemāl

25 Bu kemāl-i nāḳışı sen vir kemāl
Kāmil it ol meh ḥaḳı ḳoma hilāl

---

392 Kelimenin bu şekilde yazımı ile ilgili bkz. Tulga Ocak, “Labial *Hı*’nın Çeviriyazıda Yazımı Sorunu”, *Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış Nevin Önberk Armağanı*, haz. Mehmet Ölmez (Ankara: Simurg, 1997), s. 167-172.

393 Ebu’l-Esved’e ait olan bu söz “Padişahlar halka, âlimler de padişahlara hükmeder.” anlamına gelmektedir. Ebu Hamid Huccetülislam Muhammed b. Muhammed Gazzalî, *İhyâu Ulûmuddîn*, c. 1. (Beyrut: Daru’l-Hayr, 1997), s. 15.

394 Metinde *cedd* olarak harekelense de anlam gereği bu şekilde okundu.

26 Çün kemāl itdüñ adın vir iy ḳubād
İsmine göre müsemmā iy cevād

27 Urduñ luṭfa binā çün it temām
Ki “ve mā’l-iḥsānü illā bi’t-temām”[395]

28 Hem Celāle’d-dīn Ḥüseyn’üñ ḥażreti
Eylemiş-idi nikāḥa raġbeti

3b

29 Dem-be-dem şerr-i ^{c}uzūbetden ḳaçup
H̱āṭıra iren nekābetden ḳaçup

Şerrü’n-nāsi ^{c}üzzābühā[396]

30 Ol ki vaṣlı ^{c}aẕbdür hicri ^{c}aẕāb
Şerr-i nās oldur k’ola[397] eydür ^{c}uzāb[398]

31 Dir-idi aḥkām-ı dīnī vü sünen
İçre ḳılmadum daḳīḳa fevt ben

32 Anda bir işde teġāfül itmedüm
Bunda bir yolda tekāsül itmedüm

33 Her kebāyirden beni Ḥaḳ ^{c}iṣmeti
İrdi ma^{c}ṣūm itdi virdi ḳuvveti

34 Bir gice añup Resūl’üñ ḥażretin
İşledüm eydür be-küllī sünnetin[399]

35 İşledüm her sünnetin buldum felāḥ
Ḳalmadı bir sünneti illā-nikāḥ

36 Anı daẖı ḳılmamaġa bu sebeb
K’eylemedüm raġbet itmedüm ṭaleb

37 İttifāḳ ol şeb düşinde dir Resūl
Duẖter-i şāhı nikāḥ it ḳıl ḳabūl

38 Hem görür şāh u vezīr ü duẖteri
Virür ol şeh bu mehe ol aẖteri

---

395 “İhsan, tamamlanmayınca olmaz.” anlamına gelmektedir.

396 “İnsanların en kötüsü bekârlardır.” anlamına gelen bu hadisi kaynaklarda şu şekilde bulduk: Şirāruküm ^{c}üzzābüküm. bkz. *Concordance et Indices de la Tradition Musulmane, el-Mu’cemu’l-Müfehres li-Elfâzı’l-Hadîsi’n-Nebevî*, c. 4, haz. A. J. Wensinck- J. P. Mensing (Leiden: Brill, 1967), s. 205. Ayrıca Metinde *^{c}üzzābühā* sözcüğü *ġarābühā* şeklinde yazılmıştır.

397 Metinde *ki ola.*

398 Arapça “bekar” anlamındaki *^{c}azab* sözcüğünün çoğulu *^{c}uzzāb* olmakla beraber, şairin vezin için tasarrufta bulunarak kelimeyi muhaffef kullandığı anlaşılmaktadır. Metinde, müstensihin kelimeyi anlamamasından olsa gerek *ġarāb* şeklinde yer almaktadır. Müstensih 29. beyitteki *^{c}uzūbet* kelimesinin ilk harfini de hem fetha hem ötre ile harekelemiştir.

399 Metinde *sünnetīn* şeklinde yazılmıştır.

39 Ṣubḥidem ḳalḳar vezīr-i kāmiyāb
Şāha varur kim ide taḳrīr-i ḫᵛāb

40 Şāh-ıla melke[400] vezīre yir ider
Oturunca ol düşi taḳrīr ider

41 Ol da eydür ben de gördüm bu düşi
Ḫayra ṭuş ola ḫayırdur hem ṭuşı

42 Gördiler böyle ider ol Pādişeh
Ḥayret irüp bunlara geldi veleh

43 Bu ᶜaceb düş bu ᶜaceb seyrān olur
Kim görenler vālih ü ḥayrān olur

44 Gelse ḥayret görene olmaz ᶜaceb
İşiden ḥayrān olur budur sebeb

4a

45 Şāh iz̲ni(y)le vezīr ol dem gider
Ol Ḫaṭībī şāha anı ᶜarż ider

46 Eylemedin ol daḫı anı beyān
Söyler ol ḫᵛābı aña ol şeh ᶜayān

47 İᶜtiḳādı bir-iken olur hezār
Bir hezār olıcaġaz n'olur hezār

48 Ol zamān ol ḥīnde ol eyyāmda
Ol zamān ol laḥẓa ol hengāmda

49 Oḳıdılar hep Ḫorāsān mülkini
Ṣaldılar deryāya ᶜursuñ fülkini

50 İtdiler bir ictimāᶜ u ṭanṭana
Kim ᶜinān-ı çarḫa irdi ᶜanᶜane

51 Bedr-ile oldı ḳarīn māh-ı temām
Ḥaḳ irişdi müstaḥaḳḳa ve's-selām

52 Dirler ol demde aña şāgird olan
İsm-i pāki dillerinde vird olan

53 Zāhid ü ṣāḥib-kerāmet müftīler
İki üç biñ şaḫṣa ṣayarsañ irer

[2. Doğumu, kendini ilme vermesi]

54 İrdi çün māh-ı nühüm bir şāhvār
Gevher[401] oldı ol ṣadefden āşikār

55 Dīn içinde ol veled buldı bahā
Kim Bahā'e'd-dīn Veled dirler aña

400 Metinde *meliki* şeklinde harekelense de vezin gereği bu şekilde okundu.

401 Metinde *gūher* olarak harekeli; ancak sözlüklerde kelime bu şekilde geçmekte. Bundan sonra kelime *gūher* şeklinde harekelendiğinde dipnotla belirtilmeden doğrusu yazılmıştır.

56 Ol sülāle çün dü sāle oldı ḫūb
Ol dügünüñ şāhı naḳl itdi ṭurup

57 Çün Bahā’e’d-dīn Veled oldı büzürg
^{c}İlm ü dīnde oldı sulṭān-ı sütürg

58 Anasınuñ ḳavmi itdi ittifāḳ
K’anı taḫta geçüreler bī-nifāḳ

59 Olalar taḫt-ı yedinde ol fuḥūl
Egmedi baş itmedi ḳaṭ^{c}ā ḳabūl

60 Anası bir gün kütüb-ḫāne’y peẕer
İçre eylerken kütüb içre naẓar

4b

61 Atañа bu ^{c}ilm ü ḥikmetdür sebeb
Kim beni virdiler eydür bī-ṭaleb

62 Pes Bahā’e’d-dīn Veled cidd-i temām
Gösterüp taḥṣīl-i ^{c}ilm eyler müdām

[3. Peygamber tarafından Sultanü’l-ulema ilan edilmesi]

63 Ḫıṭṭa-i Belḫ içre dirler kim si ṣad
Mütteḳī-i müftī-i ^{c}ālī-sened

64 Kimse bir şeb kim şeb-i āẕīnedür
Ḫ^{v}ābda kim pür-ḫayāl āyīnedür

65 Gördiler hep Muṣṭafā’yı ser-te-ser
Muṣṭafā-yı bā-ṣafāyı ser-te-ser

66 Bir ulu ṣaḥrāda ol sulṭān-ı ḥür
Bir büyük ḫayme içinde oturur

67 Mesned üzre ol şeh-i ^{c}ālī-sened
Ṣaġ yanında Bahā’e’d-dīn Veled

68 Kendüler ḳarşu ıraḳda oturur
İki diz üzre edeb birle ṭurur

69 Buyurur ol şāhid-i Ḥaḳ şāh-ı dīn
Burc-ı devlet güneşi ol māh-ı dīn

70 Kim Bahā’e’d-dīn’e ba^{c}de’l-yevm hep
Pādişāh-ı ^{c}ilm ü ḥikmetdür laḳab

71 Şāh-ı dīndür ben ne dirsem anı diñ
Ol şehe ^{c}ālimlerüñ sulṭānı diñ

72 Buyurur hem aña itdükde ḫiṭāb
Bunı idüñ dir ḫiṭāb-ı müsteṭāb

73 Ṣubḥidem hep oldılar bende’v mürīd
Düşlerin bunlardan öñdin ol ferīd

74 Bunlara bir bir rivāyet eyledi
Bir uġurdan hep ḥikāyet eyledi

75 Ol kerāmet ol kerem ol demdeme
Şāyiᶜ oldı bir uġurdan ᶜāleme

76 Çün Ḫorāsān’da o şāh-ı rāstān
Söylenür dillerde oldı dāsitān

77 Zühd ü taḳvā vü veraᶜla ol ḳubād
Gice gündüz eyler irşād-ı ᶜibād

5a

78 İctihādāt ü riyāżetle temām
Ḫalḳı ol şeh kendüye itdi ġulām

79 Ol zamānuñ ᶜilmi çoḳ ᶜālimleri
ᶜİlme göre ḥilmi yoḳ ẓālimleri[402]

80 Olduġı(y)çün gevher-i sengīn-bahā
Āh ol ḫasler götürmeyüp aña

81 Cevher-i dünyā ki fānīdür ᶜaraż
Olduġı(y)çün ḥayf anlara ġaraż

82 ᶜİlm-i bisyār oḳuduḳları kütüb
Olduġı(y)çün az ᶜamel birle ḥucüb

83 Eyleyüp ḫubs̱-i faḳīhāne bular
Ḥıḳd idüp cümle ḥasūdāne bular

84 Ol ᶜazīzüñ ḫāṭırına irdiler
Boylarınca maẓlemeye girdiler

85 Her zamānda nitekim ᶜālimlerüñ
ᶜĀdetidür ẓulmi çoḳ ẓālimlerüñ

86 Ol yüzi gün māha olduḳda bu ḥāl
Altı yüz bişindedi tārīḫ-i sāl

[4. Belh’ten Bağdat’a gitmek için yola çıkması]

87 Ol zamān Ḫorezmişeh’di pādişāh
Faḫr-ı Rāzī ḫᵛāce-i Ḫorezm-şāh

88 Vaᶜż iderken anlara ol kāmiyāb
Eyler-idi mübtediᶜ diyü ḫiṭāb

89 Her birinüñ ḥālini āyīnevār
Anlara söyler kemā-kān āşikār

90 Olmaz-ıdı anlara ḳāle mecāl
Tā cevāb eyleyeler yāḫud su’āl

91 Vaᶜż içinde tā ki bir gün germ olup
Perde yüzden götrülüp bī-şerm olup

92 Buyurur iy faḫr-ı dīn iy pādişāh
Yaᶜnī Faḫr-ı Rāzī iy Ḫorezm-şāh

---

402 Bu beyit der-kenara eklenen bir çerçeve içine yazılmıştır.

93 Mübtedi^{c}ler daḫı ne kim var hep
Bilüñ ü āgāh oluñ kim bī-sebeb

94 Ṣad hezār erbāb-ı rāḥat-dilleri
Terk idüp ol bende-i muḳbilleri

5b

95 Eyleyüp āb-ı ḥayātı rīḫte
Olduñuz dir ẓulmete big’rīḫte

96 Bunca mu^{c}ciz bunca burhānı ḳoyup
Gitdüñüz birḳaç ḫayālāta uyup

97 Bu bir iki ẓulmet-i ^{c}ālem size
Rūşināyı tār ider her dem size

98 Nefs-i ġālibdür sizi bī-kār iden
Çünki bī-kār ide verdi ḫār iden

99 Vesvese vü tār ü tārīk-i ḫayāl
Fikr-i fāsid andan olur u ḍalāl

100 ^{c}Aḳl-ı miskīn anuñ-içündür ġarīb
Ḫānumāndan bī-nevā vü bī-naṣīb

101 Nefs öz mülkinde olmış pādişāh
Cem^{c} idüp dāyim şeyāṭīnden sipāh

102 Biñ bunuñ gibi ma^{c}ārif[403] söyledi
Kim dir ol sözi k’o ^{c}ārif söyledi

103 Pādişāh-ı rezm-ḫū Ḫorezm-şāh
Faḫr-ı Rāzī rāzdār-ı pādişāh

104 Bu iki(y)le cümle ehl-i vesvese
Ḥāżır olurlar-ıdı her meclise

105 Meclis olmazdı o ālī-şāndan
Kim cenāze çıḳmayaydı andan

106 Ehl-i sünnet ġayri her meẕheb ki var
Her nefes her sā^{c}at ol ṣadr-i kibār

107 Nefy idüp ol meẕhebe terġīb ider
Zīre ol meẕheb Ḥaḳ’a ṭoġru gider

108 Çün bu sözler aşdı ḥadden her fuḥūl
İnfi^{c}āle vardı vü oldı melūl

109 Ḫiẕmet-i Ḫorezm-şāh’a bi’n-nifāḳ
Didiler teşnī^{c} idüp bi’l-ittifāḳ

110 Kim Bahā’e’d-dīn idüp Belḫ’i şikār
Size bize virdi telḫī āşikār

---

[403] Bahâ Veled’in *Maârif* adlı kitabına gönderme yapılmıştır.

6a

111 Hīç virmez bize temkīn ol fuḥūl
Hīçbir taṣnīfümüz ḳılmaz ḳabūl

112 ^{c}İlm-i ẓāhir naḳli ger şer^{c}ī durur
Dir ki ^{c}ilm-i bāṭınuñ fer^{c}ī durur

113 Kendüyi ol deñlü ḫalḳa söyledi
Emr-i ma^{c}rūf[404]-ıla meşhūr eyledi

114 Görinür gün gibi kim ol nīk-baḫt
İde birḳaç gün içinde ḳaṣd-ı taḫt

115 Hep ^{c}avāmü'n-nās her rind-i cihān
Anuñ-ıla müttefiḳ cümle mihān

116 Görüp aña ḫalḳuñ istiḳbālini
Gördiler vācib ḳamu ibṭālini

117 Göndürür bir ḳāṣıdı ol ḥażrete
Şāh-ı ^{c}ālī ol cenāb-ı ^{c}izzete

118 Milk-i Belḫ'i şeyḫüm itsün dir ḳabūl
Pādişehlik cümle leşker cümle ḳul

119 Anuñ olsun iẕnile ben gideyin
Dīger[405] iḳlīme daḫı naḳl ideyin

120 Olayın ol yirde ṭutup cāyigāh
Kim bir iḳlīme ṣığışmaz iki şāh

121 Ḥamdüli'llāh virdi dünyā āḫiret
Ḥażretine Ḥażret iki salṭanat

122 Ger bu begligi bize īs̱ār ide
Ḳalḳa bundan bir ile daḫı gide

123 İdeler luṭf u ḥimāyetler ^{c}amīm
İdeler ḥaḳḳā ^{c}ināyetler ^{c}aẓīm

124 İşidincek bu kelāmı ol hümām
Ḳāṣıda dir şāha it bizden selām

125 Di bu mülk-i fānī bu esbāb-ı raḫt
Bu ḫazāyin bu ^{c}asākir taḫt u baḫt

126 Beglere lāyıḳ durur dervīşler
N'eylesün bu merhemi dil-rīşler

127 Beglere ṣun sāḳiyā bu ḳānlığı
N'eylesün dervīşler sulṭānlığı

---

404 "iyiyi emretme" anlamına gelen bu ifade Âl-i İmran (3/104) suresinde geçmektedir.

405 Metinde bunun yerinde vezne uymayan *ben* sözcüğü bulunmasına rağmen Farsça metinde geçen *iḳlīm-i dīger* tamlamasından yola çıkılarak bu şekilde düzeltildi. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 13.

6b

128 Kesī ki nevbet-i “el-faḳru faḫrī”[406] zed cāneş (F3)
Çi iltifāt nümāyed be-tāc [u] taḫt u livā[407]

[Tercüme]

129 Her kimüñ kim ura cānı “faḳru faḫrī” nevbetin
Tāc u taḫta mültefit ḳıla mı ālī himmetin[408]

130 Bir sefer eyleyelüm āsūde-dil
Ḳalsun etbāᶜ-ıla sulṭān müstaḳil

131 Gitdi ḳāṣıd pes Bahā’e’d-dīn Veled
Bu ḥadīs̱i oḳur ol sırr-ı Eḥad[409]

Tesāfirū taṣiḥḥū taġtenimū[410]

132 Ḳıl sefer kim iki niᶜmet gösterür
Biri ṣıḥḥat bir ġanīmet gösterür

133 Hem seferden ḥāṣıl olur her murād
Kīmiyā olsun eger gevher murād

134 Pes seferde bulınur üç kerr ü fer
Anuñ-içün didiler aña sifer[411]

135 Oḳıyup ḳatına dir aṣḥābını
Gidelüm görüñ sefer esbābını

136 Dirler üç yüze yaḳın üştür kitāb
Yükledüben ev metāᶜın zād u āb

---

406 “Yoksulluk benim övüncümdür, ben onunla övünürüm.” anlamına gelen ve bazı âlimlerce uydurma olduğu söylenen hadisten iktibas edilmiştir. Daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler* (İstanbul: Enderun, 1992), s. 49; ayrıca bkz. Ceylan, *a.g.e.*, s. 160.

407 mefāᶜilün / feᶜilātün / mefāᶜilün / feᶜilün. Mevlânâ Celâleddîn Muhammed Meşhur be-Mevlevî, *Külliyât-ı Şems yâ Divan-ı Kebîr*, c. 1, haz. Bediüzzaman Fürüzanfer (Tahran, hicrî şemsî 1336 [1957]), s. 140/223, 2527. (Sayfa numarasından sonra verilen sayılardan ilki gazel, ikincisi beyit numarasını işaret eder. Bu numara beytin eserdeki tüm beyitler içindeki yerini göstermektedir. Bundan sonra yazar kısaca Mevlânâ Celâleddîn, eser *Divan-ı Kebîr* olarak anılacaktır.)

408 fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilün.

409 Metinde bu beyit hemen alttaki hadisten sonra yazılsa da müstensih takdim ve tehir işaretleriyle beytin önce gelmesi gerektiğini belirtmiştir.

410 “Sefer ediniz, sıhhat bulacak ve istifade edeceksiniz.” anlamına gelen bu hadisi kaynaklarda şu şekilde bulduk: Sāfirū taṣiḥḥū ve aġzū testaġnū. *Concordance et Indices de la Tradition Musulmane, el-Mu’cemu’l-Müfehres li-Elfâzı’l-Hadisi’n-Nebevî*, c. 2, s. 468.

411 Beyitte şair “üç” anlamına gelen *se/si* sözcüğü ile oyun yapmaktadır. *Sefer* sözcüğü *se/si fer* olarak düşünüldüğünde “üç güzellik, incelik” anlamına gelir ki bu beytin söylemek istediği anlama uygundur. Bunun yanı sıra seferin fıkıh kitaplarındaki tanımının “orta bir yürüyüşle üç günlük mesafeye gitmek” olması “üç” sözcüğünün kullanımını açıklayabilir.

137 Ḳırḳ müftī mütteḳī ilden ile
Oldılar ^{c}āzim rikābınca bile

138 Nitek'Aḥmed şehr ḳavmi ḳahrına
Mekke'den gitdi Medīne şehrine

139 Belḫ ḳavmi hep muḥibb-idi mürīd
Gördiler kim gider ol şeyḫ-i ferīd

140 Hep ġırīv eyler ġulū-yı ^{c}ām[412] ider
Fitne ḳopar şāhı pür-evhām ider

141 Şāh pes bir daḫı ḳāṣıd gönderür
^{c}Ö̱zr ider şeyḫi o laḥẓa dönderür

7a

142 Yatsudan ṣoñra vezīr ü pādişā
Geldiler fesḫ-i ^{c}azīmet ide tā

143 Ser ḳoyup yalvardı bī-ḥad ol fetā
Şeyḫ-i dīn elbetde virmedi rıżā

144 Pādişeh ba^{c}de'l-lüteyyā ve'lletī[413]
İltimās eyler ki bārī ġaybeti

145 Eyle eyleñ kim kimesne ıṭṭılā^{c}
Bulmaya itmeye bir sem^{c} istimā^{c}

146 Yoḫsa iy genc-i revān fitne ḳopar
^{c}Ālem olur ser-te-ser zīr ü zeber

147 Pes Bahā'e'd-dīn Veled şeyḫ-i fuḥūl
Ḳavlini sulṭānuñ eyledi ḳabūl

148 Cum^{c}a gün tez̠kīr idüp ol şem^{c}-i germ
Meclisi itdi be-ġāyet germ ü nerm

149 Şūr-ı yārān aşdı ḥadden cāy-ı eşk
Oldı cārī dīdeden ḳan meşk meşk

150 Pes bu ḥāl içindeken der-ḥāl şeyḫ
Pādişāha itdi birḳaç ḳāl şeyḫ

151 Didi iy fānī cihāna pādişāh
Bir iki gün pādişāsın cān-penāh

152 Bil ü āgāh ol ki bugün şāhsın
Ne bilürsin gerçi ne āgāhsın

153 Biz ikimüz gerçi kim sulṭānlaruz
Ḥükm eyesi ḥākim-i fermānlaruz

154 Līki sen sulṭānısın ẓālimlerüñ
Ben şehem sulṭānıyum ^{c}ālimlerüñ

---

412 Kastedilen *^{c}āmm*'dır.

413 "Nice zahmet ve sıkıntıdan sonra" anlamında Arapça bir zarf.

155 Sen mürīdümsin benüm ^{c}ammā hemān
Pādişehligüñ hemīndür bu zamān

156 Bir nefes mevḳūfıdur sulṭānlıġuñ
Anı bildürmez saña nādānlıġuñ

157 Çünki nefsüñden senüñ ol bir nefes
Çıḳa ne üştür ḳalur u ne ceres

158 Taẖt u baẖt u memleket a^{c}ḳāb-ıla
Yoġ olursın sen be-küll esbāb-ıla

7b Ke'en lem taġne bi'l-emsi[414]

159 Dāne kim dün ısraġı gün çoġ-ıdı
Bugün oldı eyle ṣankim yoġ-ıdı

160 Pādişehligüm benüm daẖı belī
Bir nefes baġlusıdur ammā velī

161 Ol nefes nefs-i nefīsümden ẖurūc
İdecekdür idicek Ḥaḳḳ'a ^{c}urūc

162 Ḳalısar ensābum evlādum benüm
Ḫaymeyem ben anlar evtādum benüm

163 Tā-ḳıyāmet idiserlerdür ḳıyām
Nitekim buyurdı ol ẖayru'l-enām

Küllü sebebin ve nesebin yenḳaṭı^{c}u illā-sebebī ve nesebī[415]

164 Ḳaṭ^{c} olur küllī sebeb küllī neseb
İlle anlar k'ola baña münteseb

165 Şimdi ben ẖod giderem ammā saña
Ola ma^{c}lūm iy şeh-i milk-i fenā

166 Kim benüm ardumca bir leşker gelür
Server-i Tātāriyān bir er gelür

167 Leşkeri aġır cünūdu'llāhdur
Gönderen ol leşkeri Allāh'dur

168 Anları Ḥaḳ ẖalḳ idincek tā-be-ẖalḳ
Hem saẖaṭdan hem ġażabdan itdi ẖalḳ

169 Ṭutısardur hep Ḫorāsān mülkini
Bezm-i Belẖ'e ẖamr-ı telẖ-i hülkini

---

414 "…sanki bir gün evvel yokmuş gibi (kökünden biçilmiş bir halde kıldık)." (Yûnus, 10/24).

415 "Benim akrabalık bağım ve nesebimden başka her akrabalık bağı ve nesep kopar." anlamına gelen bu hadisi kaynaklarda şu şekilde bulduk: ve inne'l-ensābe yevme'l-ḳıyāmeti tenḳaṭı^{c}u ġayra nesebī ve sebebī ve ṣıhrī. bkz. *Concordance et Indices de la Tradition Musulmane, el-Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzı'l-Hadisi'n-Nebevî*, c. 2, s. 388.

170 Şunısardur nitekim sāḳī şarāb
Yıḳısardur eyleyüp mest ü ḫarāb

171 İy melik mülküñi alup seyf-ile
Ṣad hezār endūh u derd ü ḥayf-ıla

172 Münze^{c}ic ḳılup seni ol ḳavm-i şūm
Āḫiru'l-emr öldüre sulṭān-ı Rūm

173 İşbu taḳrīri iderken nā-gehān
Urdı bir na^{c}re o şāh-ı āgehān

8a

174 Oldılar bī-hūş o ḳavmüñ eks̱eri
Gördiler ḳopdı yerinden minberi

175 Ḳopuban miḥrāb [u] minber[416] ol zamān
Tā-miyān-ı mescide oldı revān

176 Ol cemā^{c}at gözleri(y)le gördiler
Heybetinden niçeler cān virdiler

177 Rūz-ı şenbih Belḫ'den hicret ḳılur
Cānib-i Baġdād'a pes nehżat ḳılur

178 Bişe irgürmişdi Mevlānā yaşı
Anda yidiye ^{c}Alādīn ḳardeşi

[5. Bağdat'ta karşılanması, cuma vaazında Moğol baskınını haber vermesi]

179 Çıḳdılar çün ṭaşra her ehl-i biḳā^{c}
Yolda ne kim var her ehl-i ḳılā^{c}

180 Düşlerinde gördiler Peyġām-ber'i
Gelmedin dir bunlara dīn serveri

181 Şāh-ı ^{c}ālimhā Bahā'e'd-dīn Veled
Ḥāżır oluñ geldi ol nūr-ı Eḥad

182 Raġbet-i tām-ıla istiḳbāl idüñ
İzi tozın sürme-i iḳbāl idüñ

183 Merdümi ol menzilüñ ol buḳ^{c}anuñ[417]
Gelmedin ol şeh daḫı ol ḳal^{c}anuñ

184 Ādemi bir iki günlik yol gider
Ol şehe ikrām ider ^{c}izzet ider

185 Oldılar çün şehr-i Baġdād'a yaḳın
Göricek şehrüñ ḫafīrānı[418] hemīn

---

416 Metinde *miḥrāb-ı minber*.

417 Metinde kalem kayması nedeniyle yanlış yazılmıştır.

418 Kelime metinde müstensihin ve harflerini karıştırmasından dolayı "kabir, mezar" anlamına gelen *ḥafīr* şeklinde yazılmıştır. Aynı durum 191. beyitte de geçerlidir.

186 Didiler ḳandan gelürsiz şeyẖ ü şāb
Ḥażreti baş ḳaldurup virdi cevāb

Mina’llāhi ve ila’llāhi ve lā ḥavle ve lā ḳuvvete illā-bi’llāh[419]

187 Gelürüz Allāh’dan Allāhīyüz
Bir deñizdür o biz anda māhīyüz

188 Merci^{c}ümüz yine ol Allāh’dur
Menzilümüz ol ulu dergāhdur

8b

189 Kimsenüñ yoḳ ḳudreti vü ḳuvveti
İlle kim Allāh iledür iy fetī

190 Lā- mekāndan gelmişüz biz iy ^{c}amū
Lā-mekāna giderüz gine ḳamu

191 İşidüp anı ẖafīrān-ı ^{c}Arab
Ḳaldılar ḥayrān u gördiler ^{c}aceb

192 Bindürüp birini bunlar atına
Ṣaldılar ol dem ẖalīfe ḳatına

193 Vardı ser ḳodı çün ikrām eyledi
Pes bu ḥāl ü ḳāli i^{c}lām eyledi

194 İşidüp anı ẖalīfe oldı deng
Sühreverdī’yi getürdi bī-direng

195 İşidüp bu sözleri dir ol sened
Bu degül illā-Bahā’e’d-dīn Veled

196 Zīre kim bu ṭarzda söz bu zamān
Söylemez bir kimse ol söyler hemān

197 Şaṭ gibi Baġdād ḳavmi pes aḳar
Şeyẖ-ile ol ḥażrete ḳarşu çıḳar

198 Şeyẖ inüp atdan irincek ḥażreti
Öpdi dizin şeyẖüñ itdi ẖiẕmeti

199 Ḫāneḳāhından yaña oldı revān
Şeyẖ eyimmeye münāsib dir hemān

200 Medresedür eylemez anı ḳabūl
Ḳıldı pes Müstanṣıriyye’ye nüzūl

201 Şeyẖ şeyẖüñ itdi çünkim didügin
Çökdi diz öñinde çekdi edügin

202 Pes Bahā’e’d-dīn Veled ḥażretleri
Şeyẖden gördi çü bu ẖiẕmetleri

---

419 “Allah’tan (gelip) Allah’a (gidiyoruz). (Her türlü) kuvvet ve kudret ancak Allah’tadır.” anlamına gelen dua sözcükleri. İkinci bölüm, Melâike-i sâffûn tesbihinin bir bölümüdür. bkz. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 101.

203 Dir dilerdük bunda biz lenger ṣalup
Ola-y-ıduḳ işbu yirlerde ḳalup

204 Līki şeyḫe anı īs̱ār idelüm
Mekke ^{c}azmine bu yirden gidelüm

205 Pes hemān sā^{c}at ḫalīfe sī hezār
Sīm bir zerrīn ṭabaḳ içre ḳoyar

9a

206 Düzedüp envā^{c}-ıla nüzl-i ^{c}aceb
Eyleyüp şeyḫüñ rıżāsını ṭaleb

207 Maḳdemin sermāye-i iḳbāl ider
K'ol şehe ḥaḳḳu'l-ḳudūm irsāl ider

208 Dir ḳabūl itmeyüp anı ol hümām
Mālı hep meşkūkdur zerri ḥarām

209 Nūş ider sāḳī-i mehveşlerle mey
Gūş ider gün yüzlü muṭriblerle ney

210 Pür-nedemdür yüzini gören nedīm
Olmasun kimse maḳāmında muḳīm

211 Böyle diyüp şeyḫ çün itmez ḳabūl
Pes ḫalīfe işidür olur melūl

212 Dirler eyle ẓālim ü bī-bāk-idi
Kim naẓīri yoġ-ıdı nā-pāk-idi

213 Oḳıyup şeyḫi dir ol şāh-ı zemen
Ol kişiyi görürin elbette ben

214 Şeyḫ eydür ol kişi virmez rıżā
Ḳaldı ḥayrān arada merd-i Ḫuẕā

215 Ol ulu-y-ısa vilāyet eyesi
Bu ḫalīfeyse[420] siyāset eyesi

216 Didi pes nā-çār ol tedbīr-cū
Cum^{c}a gün görinür ol teẕkīr-ḫū

217 Geldi şeyḫe şeyḫ bī-ḫadd ü ḳıyās
Yalvarup teẕkīr ḳıldı iltimās

Fe-inne'ẕ-ẕikrā tenfe^{c}u'l-mü'minīn[421]

218 Luṭf idüñ tā kim olalar müstefīd
Olmayup nevmīd olalar nev-ümīd

219 Ḥaḳ didi *Ḳur'ān*'da çün teẕkīr ḳıl
Nef^{c} ider mü'minlere teẕkīr bil

420 Metinde *ḫalīfe-y-ise*.

421 "…çünkü şüphe yok, öğüt, mü'minlere fâide verir." (Zâriyât, 51/55) ayetinden iktibas edilmiştir.

220 Şehr ḳavmi didi kim ^{c}uşşāḳdur
Meclisüñüze sizüñ müştāḳdur

221 Ḫoş didi luṭf u ḥimāyet eyledi
Rāżī oldı vü icābet eyledi

9b

222 Açdı çün şeyḫ ol der ü dervāzeyi
Ṣaldılar şehr içine āvāzeyi

223 K’ey müsülmānān bilüñ Belḫī Veled
Va^{c}ẓ ider bu cum^{c}a ol sırr-ı Eḥad

224 Cum^{c}a gün a^{c}yān-ı şehr ü ehl-i delḳ
Cem^{c} olurlar cāmi^{c}e mecmū^{c}-ı ḫalḳ

225 Luṭf-ıla her bir laṭīf-elfāẓ-ı dehr
Bir bir āyetler oḳur ḥuffāẓ-ı şehr

226 Ol gün ol deñlü daḳāyıḳ söyledi
Sırr-ı sır açdı reḳāyıḳ söyledi

227 K’ehl-i meclis ser-te-ser müştāḳvār
Mest-i bī-ḫod oldılar ^{c}uşşāḳvār

228 Aġladı anda ḫalīfe ol ḳadar
Dökdi gözyaşın anı kim vaṣf ider

229 Ḫatm-i teẕkīr itdi çün dülbendini
Ḳaldurup açup ruḫ-ı dil-bendini

230 Dir ḫalīfeye baḳup iy nā-ḫalef
Dirligi böyle mi eyledi selef

231 Dīn içinde şer^{c} içinde iy ^{c}aceb
Bu şerī^{c}atsüzlige n’oldı sebeb

232 Bu delīli bir kitābu’llāhda
Görmedük işitmedük efvāhda

233 İşbu fetvā bir ḫaberde gelmedi
Bir kitāb-ı mu^{c}teberde gelmedi

234 Ger ṭarīḳat içre cümle milleti
Bulımazsın arasañ bu ḥücceti

235 Bir ḫalīfenüñ bu aḳvālinde yoḳ
Hīç imāmuñ işbu ef^{c}ālinde yoḳ

236 Pes ne vech-ile bunı gördüñ mübāḥ
Kendüñe iy bī-ṣalāḥ iy bī-felāḥ

237 Ḥaḳ Ta^{c}ālā’dan Nebī’den sen meger
Bundan itmezsin ḥayā andan ḥaẕer

238 Ḥāżır ol uş geldi küçek-çeşmler
Leşker-i Tātār āteş-ḫaşmler

10a

239 Emr-i taḳdīr-i İlāh iy bī-reşīd
Ol durur kim ideler sini şehīd

240 Kīn-i dīn-i Aḥmedī zār u nizār
Öldürüp senden ala anlar demār

241 Ḥāżır-ı vaḳt ol ḥicāb-ı ġafleti
Çeşm-i dilden açmaġa ḳıl raġbeti

242 Gūş-ı hūşuñ aç açılsun çeşm-i dil
Tevbe it zār-ıla istiġfār ḳıl

243 Pes ḫalīfe esb ü esbāb ü nuḳūd
Göndürür yine yine virmez vücūd

Lā taḥillü'ṣ-ṣadaḳatü li-ġaniyyin ve lā lizī mirratin seviyyin[422]

244 Ṣadḳa olmaz dir ḥelāl ol kim ġanī
Ola vü ḳuvvet eyesi vü senī

245 Baña var mālum menālüm yitecek
Esbüm esbābum kifāyet idecek

246 Ger olam māyil [c]aṭāsına anuñ
Māni[c] olam pes ḳażāsına anuñ

Lā rādde li-ḳażā'ihi ve lā-māni[c]a li-ḥükmihi[423] yef[c]alü'llāhü mā yeşā'ü[424]

247 Kim ola anuñ ḳażāsın ḳıla red
Māni[c] ola ḥükmine iy bī-ḫıred

248 "Yef[c]alu'llāh mā yeşā" dir ol mürīd
Ḥükm ider ḥākim durur ol "mā yürīd"[425]

249 Gitmemişdi daḫı şeyḫ-i dīdever
Ol ḫalīfeye irişdi bu ḫaber

250 K'itdi Çingiz Ḫān irüp pān ṣad hezār
Leşker-ile şehrini Belḫ'üñ ḥiṣār

251 Bir niçe şehrin Ḫorāsān'uñ ḫarāb
İtdi ġāret aldı mālın bī-ḥisāb

---

422 "Sadaka almak, zengine ve sakatlığı olmayan güçlüye helal değildir." Muhammed b. İshak b. Huzeyme, *Sahîh-i İbn Huzeyme*, c. 4, tahkik: Muhammed Mustafa Azamî (Beyrut: el-Mektebu'l-İslami, 1970), s. 78.

423 "Hiç kimse onun kararını geri çeviremez, hiç kimse onun hükmünün icrasına engel olamaz." anlamına gelmekle birlikte Hz. Peygamber'in dualarından alıntıdır, akaid kitaplarında geçer.

424 Arapça ibarenin 2. bölümü "Allah dilediğini yapar" anlamına gelmektedir. *Kur'ân*'da bu ifade Âl-i İmran 3/40, İbrâhim 14/27, Hac 22/18'de geçer. Ayrıca bkz. 248. beyit.

425 Farsça metinde 247. beyitten önceki Arapça ibareler *ve yaḥkümü mā yürīd* şeklinde devam etmektedir. "(Allah Teâlâ) dilediği ile hükmeder." (Mâide, 5/1) anlamındaki bu iktibasın eldeki nüshada da bulunduğu ancak müstensih tarafından yazılmadığı bu dizeden anlaşılmaktadır. Zira burada şair söz konusu ayeti tercüme etmektedir.

252 Bulınandan ḫalḳınuñ bay u faḳīr
Kimin öldürdi kimin ḳıldı esīr

10b

253 Ḳavm-i Çingiz Ḫān gelincek bī-direng
İtdi dirler ḳavm-i Belḫ anuñla ceng

254 Vardı Çingiz Ḫān'uñ oġlı Tuliḫān
Adlu ulalmış-ıdı ol ulu ḫān

255 Bir oġul gelmiş-idi Çaġṭay-nām
Tuliḫān'dan muḥterem beyne'l-enām

256 Düşdi ol ceng içre nā-geh ol oġul
Geldi Çingiz Ḫān'a ġāyet saḫt ol

257 Pes yasaġ itdi ki ele gireni
Öldüreler ^{c}ālī olsun u denī

258 Eyleyincek bu yasaġı ḫānları
Ḳırdılar bulduḳları oġlanları

259 Yardılar ḳarnını yüklü ^{c}avratuñ
Kesdiler başın her itüñ her atuñ

260 Şehr-i Belḫ'i ḳıldılar zīr ü zeber
İtdiler yir[l]e berāber ser-te-ser

261 On iki biñ kūçenüñ mescidlerin
Od uruban yaḳdılar saḳf u derin

262 Urdılar on dört biñ eczāya nār
Ehl-i ^{c}ilmi ḳırdılar penceh hezār

263 Ger ^{c}avāmü'n-nāsı itseler raḳam
Döndüre yüz kāġıd u ṣına ḳalem

264 İki yüz biñ ādemi düşdi yire
Oldı ṣaḥrā ṭaġ u ṭaġ oldı dere

265 Leşkerüñ gördi öñi oldı tebāh
Ḳaçdı döndi ardına Ḫorezm-şāh

266 Bir mürīdi var-ıdı şeyḫüñ ^{c}azīz
Ṣāḥib-i keşf-idi erbāb-ı temīz

267 Ol ^{c}azīze Belḫ'üñ a^{c}yānı meger
Yüz urup yüz ^{c}izzet-ile didiler

268 Bizi Ḥaḳ'dan iste iy nūr āyeti[426]

[426] Bu beyitte "nur ayeti" olarak bilinen Nûr Suresi, 24/35'e gönderme yapılmaktadır. Ayetin meali şöyledir: "Allah Teâlâ, göklerin ve yerin nurudur. Nurunun meseli, içinde lâtif bir çırağ bulunan bir mişkât gibidir. O çırağ ise bir kandil içindedir. O kandil ise sanki bir incimsi yıldızdır, şarkı ve garbı olmayan mübarek bir zeytin ağacından tutuşturulmaktadır. Onun yağı bir halde ki kendisine ateş dokunmasa bile hemen hemen ziya verecektir. Nur üstüne nurdur. Ve Allah nuruna dilediğini kavuşturur ve Allah Teâlâ nâsa misaller irad eder. Ve Allah Teâlâ her şeyi hakkıyla bilicidir."

Def^{c} ola tā bu ḳażānuñ ẓulmeti

269 Ol şeb ol dervīş tā-vaḳt-i seḥer
Çoḳ tażarru^{c} eyledi çekdi seher

11a

270 Ol ki gün gibi ^{c}ayāndur rāz aña[427]
İrdi hātifden seḥer āvāz aña

Yā eyyühe'l-keferatü üḳtülü'l-fecerate[428]

271 Eydür iy kāfirler işidüñ ḳamu
Ḳatl idüñ fācirleri ḫāl u ^{c}amū

272 Ba^{c}de si rūz irdi ol ḳavm-i merīd
İtdiler ānīde ol ḳavmi şehīd

273 Çün ḫalīfeye irişdi bu ḫaber
Nā-ḫoş olur cānına eyler es̱er

274 Gözlerine intiḳāl-i memleket
Görinür ol gün zevāl-i memleket

[6. Şam'a gitmesi ve Hârizmşah'ın öldürülmesi]

275 Pes üçünci gün Bahā'e'd-dīn Veled
Ol cemāl-i Ka^{c}be ol nūr-ı Eḥad

276 Ka^{c}be'ye Kūfe yolından ^{c}azm ider
Ḥac ider andan döner Şām'a gider

277 Raġbet idüp ehl-i Şām aña ^{c}aẓīm
İstediler k'ola ol yirde muḳīm

278 Olmayup rāżī dir emr-i Pādişāh
Eyledür kim bize yir ü yurtgāh

279 Rūm ilinde Ḳonya şehrinde ola
Eyle dir girür pes ol sulṭān yola

280 Ol zamān Sulṭān ^{c}Alā'e'd-dīn-i Rūm
Ol şeh-i ^{c}ālī-^{c}alem ferruḫ-ḳudūm

281 Ol şeh-i çarḫ-üştür ü ḫorşīd-kūs
Salṭanat taḫtında ḳılmışdı cülūs

282 Şehr-i Sivas içre sulṭān-ı ecel[429]
İşidür Ḫorezm-şāh'ı kim Moġal

283 Ḳovmış u gelmiş Ḫalaṭ'ı bī-ḳarār
Taḫtgāh itmek-içün itmiş ḥiṣār

---

427 Metinde bu ifade *ana rāz* olarak yer alsa da takdim ve tehir işaretiyle bu şekilde okunması gerektiği belirtilmiştir.

428 "Ey kâfirler, fâcirleri öldürünüz." anlamına gelir.

429 *Ecell* (celîl, ulu) kelimesinin muhaffefidir. Eser boyunca kelime bu şekilde harekelenmiştir.

284 Çekdi leşker ḥāṣıl ol şāh-ı vaḥīd
Leşkerin ṣıdı anı itdi şehīd

Fe-ḳuṭi^{c}a dābiru'l-ḳavmi'l-leẕīne ẓalemū ve'l-ḥamdüli'llāhi Rabbi'l-^{c}ālemīn[430]

11b

285 Ḥamdüli'llāh aṣl u nesl-i ẓālimīn[431]
Ḳalmadı hep kesdi Rabbü'l-^{c}ālemīn

286 Altı yüz yigirmisinde hicretüñ
Oldı vāḳı^{c} vāḳı^{c}ı bu ḍucretüñ

[7. Larende'de bir medreseye yerleşmeleri ve burada Mevlânâ'yı evlendirmesi]

287 Seyr ider menzil-be-menzil miẟl-i māh
İrişür Larende'ye ol pādişāh

288 Mīr Mūsī-nām şehrüñ dāveri
İşidür ḳarşu çıḳar ol serveri

289 Olur ol şāhuñ mürīd ü bendesi
Ser ḳoyup pāyında ser-efgendesi

290 Öz sarāyına oḳur ol cān-penāh
Rāżī olmaz medrese ister o şāh

291 Ol meded-res pādişāh-ı bī-kese
Mīr Mūsī düzedür bir medrese

292 Yidi yıl miḳdārı yā kem yā ziyād
Olur anda ol şeh-i nīkū-nihād

293 Anda Mevlānā'yı ol şāh everür
Bir yüzi ḫorşīdi ol māha virür

294 Var-ıdı bir ḫoca Şerfe'd-dīn[432]-nām
Mu^{c}teber bir ḫ^{v}āce-y-idi ol hümām

295 Kim Semerḳandī-y-idi lala-yı şāh
Bir ḳızı vardı yüzi gün alnı māh

296 Bir melāḥat baḥri bir bedr-i temām
Bir ḳamer-sīmā Güher Ḫātūn-nām

297 Bir ^{c}arūsī eyler ol sulṭān-ı rād
Ol ^{c}arūsı alur aña ol ḳubād

298 Virdi ol dürden iki deryā Eḥad
Bir ^{c}Alā'e'd-dīn biri Sulṭān Veled

299 Altı yüz yigirmi üçindeydi sāl
"Ḳad cerā mā'ü'l-furāteyni ve sāl (?)"[433]

---

[430] "Artık o zulüm eden kavmin kökü kesilmiş oldu. Hamdolsun âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâya." (En'âm, 6/45).

[431] Metinde *aṣl u nesl ü ẓālimīn*.

[432] Metinde *Şerefe'd-dīn* olarak harekeli. Vezin gereği düzeltildi.

12a

300 Vālidi(y)le Ḥażret-i Sulṭān Veled
Eyle ulalmışdı ol sırr-ı Eḥad

301 Kim iki ḳardeş ṣanur eks̱er gören
Ol ikiyi ay-ıla ülker gören

302 Ol olan tevḥīd burcınuñ mehi
Ya^{c}nī Mevlānā muvaḥḥidler şehi

303 On sekizinde te’ehhül eyledi
On sekiz biñ cüzvi bir kül[434] eyledi

304 Ḥażret-i Sulṭān Veled’le vālidi
Ol bu nūr u Ka^{c}be-i iḳbāl idi

305 Olalardı her ne mecma^{c}da ki cem^c
Vālidinüñ Şeh Veled ol yüzi şem^c

306 Ol elif-ḳad eylemiş cānında yir
Kim virürdi dem-be-dem yanında yir

[8. Sultan Alâeddîn’in davetiyle Konya’ya gitmesi]

307 Bir zamān Larende’de oldı çü şeyẖ
Gün gibi ^{c}ālemlere ṭoldı çü şeyẖ

308 Āşinādan bir iki bīgāne dem
Mīr Mūsī’yi ider sulṭāna ẕem

309 Şehr-i Larende’ye dir şunuñ gibi
Şeh gelür kim bir daẖı onuñ gibi

310 Şeh bulınmaz arasañ ^{c}ālemleri
K’eylemiş özine ḳul ^{c}ālimleri

311 Anuñ-içün medrese bünyād ide
Şeyẖ idine ṣāḥib-i irşād ide

312 Ol uluyı ^{c}āḳıbet ol deh-dile
Alıḳoya ḳomaya bunda gele

313 Zī dilīrī vü zihī cür’et k’ider
Pādişehden eylemez ẖavf ü ḥaẕer

314 Anlaruñ sözi(y)le sulṭān bī-sebeb
Mīr Mūsī ḳulına eyler ġażab

315 Bir mis̱āl-i bī-mis̱āl irsāl ider
Bir iki bed ḳāl ider bed-ḥāl ider

---

433 “İki tatlı su (çocuk) aktı (geldi). ” anlamına geldiğini düşündüğümüz ibarenin sonunu anlayamadık.

434 Kastedilen Arapça *küll* kelimesidir.

12b

316 Dir kim iy ġāfil bu deñlü ġaflete
Ne sebeb k’ire bu ḥadde ġāyete

317 K’ol ^{c}azīzüñ şemme-i ḥālin bize
İtmedüñ ^{c}arża nikū ḳālin bize

318 Mīr Mūsī’ye çün irdi ol mis̱āl
^{c}Arża ḳıldı şeyẖe şeyẖ-i ẖoş-ẖıṣāl

319 Dir ^{c}Alā’e’d-dīn melik içer şarāb
Meclisinde çalınur çeng ü rebāb

320 Çün bulardan men^{c} ḳılmaz özini
Ben nicesi görem anuñ yüzini

321 Dem-be-dem bu vāḳı^{c}a olmazdan öñ
Ol mey-ile bu ḳadeḥ ṭolmazdan öñ

322 İster-idi Mīr Mūsī ẖiẕmeti
^{c}Arż-ı ḥāl ide ḳomazdı ḥażreti

323 Buyurur bu kez ki ṭur var ẖiẕmete
Gördügüñ ^{c}arż it o ^{c}ālī-ḥażrete

324 Mīr Mūsī ḳodı şeyẖ öñinde ser
Vardı şāha virdi şeyẖinden ẖaber

325 Ẕevḳ idüp şeh şevḳden zār aġladı
Şekkerīn şükr itdi tekrār aġladı

326 Didi pür-dür ancılayın bir ṣadef
Şükr kim Rūm iline virdi şeref

327 Ger bu mülke ol ḳadem-rence ḳıla
Şehri pür-dür ol ḳadem gence ḳıla

328 ^{c}Ömrüm olduḳça ben içmeyem şarāb
Diñlemeyem çaldurup çeng ü rebāb

329 Şehrüme gelsün tek ol şāh-ı ferīd
Bi’l-irāde olayın bende’v mürīd

330 Mīr Mūsī’ye virür teşrīf-i ẖāṣ
H̱iẕmet-i şeyẖe ḳoşar birḳaç ẖavāṣ

331 Şeyẖi evlādı(y)la vü aṣḥāb-ıla
Aldı geldi Ḳonya’ya aḥbāb-ıla

13a

332 İrdi çün şāha peyām-ı maḳdemi
Şāḥ u şāhuñ hem-dili vü hem-demi

333 Ne ḳadar var-ısa erbāb-ı ḳalem
Cem^{c} olup mecmū^{c}-ı aṣḥāb-ı ^{c}alem

334 Ḳonya ḳavmi cümle istiḳbāl ider
Pāy-būsın pāye-i iḳbāl ider

335 İndi atdan şeyḫüñ öpdi dizini
Dizine baş ḳodı sürdi yüzini

336 İstedi öpe elin ṣundı ^{c}aṣā
Ol ^{c}aṣā görindi şāha ejdehā

337 Ol naẓardan k'itdi germ ol āfitāb
Ditredi ṣan ṭutdı teb bī-teff ü tāb

338 Heybet-i Ḥaḳ est īn ez-ḫalḳ nīst (F4)
Heybet-i īn merd-i ṣāḥib-delḳ nīst[435]

Tercüme[436]

339 Heybet-i Ḥaḳ'dur degül bu ḫalḳdan
Gelmez ol bu merd-i ṣāḥib-delḳden

[Tercüme] [437]

340 Heybetin bāzuñ bilür kebg-i necīb
Ḫar-meges olana yoḳ andan naṣīb

341 İstedi sulṭān sarāyında aña
Yir vire virmedi ol sulṭān rıżā

342 Dir eyimmeye münāsib medrese
Ola bir menzil münāsib herkese

343 Şeyḫ olana ḫāneḳah mīre serā
Tācire ḫāndur mülāyim k'ola cā

344 Zāviyedür cāy rinde iy ḥabīb
Maṣṭabadur aña kim ola ġarīb

345 Pes boşalup medrese'y Altunpā
Eyledi aña nüzūl ol pādişā

346 Her ne nüzli k'aña sulṭān göndürür
Almaz ol meşkūkdur dir döndürür

347 Māl kim atam dedem idüp ġazā
Ḥāṣıl itmişler yiter dir ol baña[438]

---

435 Mevlânâ Celâleddîn Muhammed, *Mesnevî-i Ma'nevî (Farsça)*, c. 1, haz. Adnan Karaismailoğlu ve Derya Örs (Ankara: Akçağ, 2007), s. 93/1425. (Sayfa numarasından sonraki sayı beyit numarasını işaret etmektedir. Bundan sonra yazar kısaca Mevlânâ Celâleddîn, eser *Mesnevî-i Ma'nevî* şeklinde anılacaktır.)

436 Metinde beytin yanına yazılan bu başlık, metnin akışını bozmamak için üste yazıldı.

437 Bu tercüme beytin Farsçası metinde verilmemiştir. Beytin Farsça aslı şöyledir:

Heybet-i bāzest ber-kebg-i necīb
Ḫar-meges-rā nīst z'ān heybet naṣīb (Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 28.)

438 Metinde önce *bize* ifadesi yer almış; fakat daha sonra çerçeve dışına *ṣaḥḥa* işareti ile birlikte *baña* sözcüğü yazılmıştır.

13b [9. Sultan Alâeddîn’in, kendisine mürit olması]

348 Ḥażret-i Sulṭān ^{c}Alā’e’d-dīn meger
Şeyẖe bir gün bir ulu iclās ider

349 Şehrüñ a^{c}yānın ḳamu da^{c}vet ḳılur
Oḳur ol sulṭānı cem^{c}iyyet ḳılur

350 Ḳarşu varur şeyẖi sulṭān getürür
Dilek eyler şeyẖi taẖta geçürür

351 Dir ki ben bir bendeyem bende-ṣıfat
Ẓāhir ü bāṭın senüñdür salṭanat

352 Bendeyem ben ṣāḥib-i fermān sen ol
Şimdiden girü şehā sulṭān sen ol

353 Şeyẖ sulṭānuñ görüp ẖoş sözlerin
Öpdi ẖoş ẖoş bir bir iki gözlerin

354 Ehl-i meclis germ o[439] ẖamruñ ṣāfına
Āferīn dirler şehüñ inṣāfına

355 Salṭanat taẖtın çü şeh ta^{c}yīn ider
Şeyẖe ol ta^{c}ẓīme hep taḥsīn ider

356 Şeyẖ eydür iy şeh-i nīkū-ṣıfat
Sinüñ oldı mülk-i dünyā āẖiret

357 Himmetin şeyẖüñ görür sulṭān mezīd
Pes irādet getürür olur mürīd

358 Anı görince ẖavāṣ-ı pādişāh
Hep mürīd olur dil ü cāndan sipāh

359 Zer-fişānlıḳlar ḳılurlar ol ḳadar
Kim zer-ile bir olur seng ü meder

[10. Vefatı]

360 Çünki bir müddet Bahā’e’d-dīn Veled
Sürdi ^{c}ömr irişdi fermān-ı Eḥad

361 Oldı ol sulṭān-ı dīn ṣāḥib-firāş
İşidenler dökdiler ḳan-ıla yaş

362 ^{c}Īdveş sulṭān ^{c}ibādet eyledi
Geldi ol şāhı ^{c}ıyādet eyledi

363 Gördi çoḳ ḥayf eyledi çoġ ağladı
Gözi açuġ-ıdı açuġ ağladı

14a

364 Dir dilerdüm taẖta sulṭān oladuñ
İy göñül sen bende’y fermān oladuñ

---

[439] Metinde *ol*.

365 Ben de ser-leşker olaydum sāl ü māh
Feth̩ ideydüm ^{c}ālemi iy pādişāh

366 Buyurur [kim] niyyetüñ h̬āliṣ durur
Ḥażretüñ Ḥaḳḳ'a muḥib muh̬liṣ durur

367 Ben şehādet ^{c}āleminden giderem
Ol sa^{c}ādet mülkine naḳl iderem

368 Az zamāndan sen dah̬ı iy pādişāh
Cān cihānından idersin cāyigāh

369 Geçdi ol gün irtesi bir gündesi
Oḳıyup ol gün şeh-i ferh̬undesi

370 Cum^{c}a gün sulṭān[440] ḳuşluḳ olıcaḳ
Nūr-ı h̬orşīd-ile ^{c}ālem ṭolıcaḳ

371 On sekizinde rebī^{c}ü'l-āh̬irüñ
Ol şehi hem bāṭınuñ hem ẓāhirüñ

372 Altı yüz yigirmi sekzindeydi sāl
K'intiḳāl itdi o şāh-ı h̬oş-h̬ıṣāl

^{c}Arabī

373 Fesāra ile'l-firdevsi yebġā nüzūlühu (A1)
Bi-maḳ^{c}adi ṣıdḳın[441] fī-civāri'l-Müheymini[442]

Tercüme

374 Gitdi firdevse kenār-ı raḥmete
Maḳ^{c}ad-ı ṣıdḳa civār-ı Ḥażret'e

Fārisī

375 Reft ān ṭāvūs-ı ^{c}arşī sūy-ı ^{c}arş (F5)
Çün resīd ez-hātifāneş būy-ı ^{c}arş[443]

Tercüme

376 Gitdi ol ṭāvūs-ı ^{c}arşī sūy-ı ^{c}arş
İrdi hātifden aña çün būy-ı ^{c}arş

377 Birinüñ ikisin iki sekizden
Ḳo ^{c}aşrātuñ evinde var al anı

---

440 Metinde *sulṭān-ı.* Ancak hareke 1.5 hece değerini göstermek için kullanılmıştır.

441 "Bir doğruluk ikâmetgâhında (gâyet kudret sahibi bir hükümdarın huzurunda -bulunacaklardır-)." (Kamer, 54/55) ayetinden iktibas edilmiştir.

442 Müheymin, Allah'ın *Kur'ân*'da geçen isimlerinden biridir. bkz. Haşr, 59/23. Elimizde Arapçadaki aruz vezniyle ilgili tatmin edici kaynaklar olmadığından bu beyitlerin vezinleri bulunamamış, dolayısıyla beyitler harekeye sadık kalınarak okunmuştur.

443 *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 6, s. 394/3116.

378 Birin āḥād evinde k’ola tārīḫ
Mi’āt evinde ḳo bāḳī ḳalanı[444]

379 Vefātına o ^{c}ālimler şehinüñ
Sözümüñ rāstdur yoḳdur yalanı[445]

[2. BÖLÜM]

(14b) Faṣl-ı düvüm der-menāḳıb-ı Ḥażret-i Seyyid-i Sırdān Burhānü’l-Ḥaḳ ve’d-dīn el-Ḥüseyni’t-Tirmidī revvaḥa’llāhu rūḥahu’l-^{c}azīz bi-Muḥammedin ve ālihi ve kāne min-ehli’t-temyīz[446]

380 Menḳıbet-i Seyyid-i Sırdān-ı mā (F6)
Der-dü cihān ḥuccet ü burhān-ı mā

381 Dimege yüz ol şeh-i burhāna dīn
Virdi yüz üzre yiri Burhānedīn (?)[447]

[1. Bahâ Veled öldükten sonra Mevlânâ’nın yanına gitmesi]

382 Rāviyān kim vāhib-i aḫbārdur
Ṣāḥib-i iḫbārdur aḫyārdur

383 Virdiler eyle ḫaber kim Seyyid’üñ
Ḥażret-i sulṭānı milk-i Tirmid’üñ

384 Adı Tirmid’de Ḫorāsān’da müdām
Seyyid-i Sırdān’dı ol şāh-ı kirām

385 Ḳılduġı dāyim żamāyirdi beyān
Her żamīri her dem eylerdi ^{c}ayān

386 Ṣöyledügi ṣırf ġaybiyyāt idi
Ġayb-ı ^{c}ulviyyāt u süfliyyāt idi

387 Ol zamān kim şeh Bahā’e’d-dīn Veled
Belḫ’den gitmişdi ol sırr-ı Eḥad

388 Seyyid-i Sırdān o şāh-ı kāmkār
İtmiş-idi şehr-i Tirmid’de ḳarār

389 Bir niçe eyyāmdan ṣoñra o şāh
Ma^{c}rifet söylerdi bir gün çā[ş]tgāh

---

[444] 377. ve 378. beyitlerde tarih düşürülmüştür. Buna göre şair, iki sekizden birinin birler basamağına; ikinci sekizin ikisinin onlar basamağına, geri kalan altısının da yüzler basamağına yazılması gerektiğini söylemektedir. Böylece bu dizelerde Bahâeddîn Veled’in 628 tarihinde vefat ettiği belirtilmektedir.

[445] 377., 378. ve 379. beyitlerin vezni mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / fe^{c}ūlün’dür. Bölümün sonunda temmet ( ) işareti vardır.

[446] Metinde bu başlık, boşluk bırakılarak yer ayrılmasına rağmen bu bölümün başında değil sonunda, bir başka ifadeyle Mevlânâ’nın menkıbelerinin anlatıldığı üçüncü bölümün başında (19b) yer almaktadır.

[447] 380. ve 381. beyitlerin vezni müfte^{c}ilün / müfte^{c}ilün / fā^{c}ilün’dür.

390 Cum^{c}a gün māh-ı rebī^{c}ü'l-āḫirüñ
Hec-dehüm rūzı o māh-ı fāḫirüñ

391 Altı yüz yigirmi sekzindeydi sāl
Girye vü zār itdi itdi ibtihāl

392 Dir dirīġā ḥażret-i şeyḫüm benüm
Ḥażret-i pür-raḥmet-i şeyḫüm benüm

15a

393 ^{c}Ālem-i ḫāki ḳoyuban ḥażreti
^{c}Ālem-i eflāke ḳıldı rıḥleti

394 Ḥāżır olan kimseler pīr ü fetī
İtdiler tārīḫ o vaḳt ü sā^{c}ati

395 Rūm'dan ol yaña idenler sefer
Virdiler anlar daḫı eyle ḫaber

396 Pes namāzı ḳılup itdiler ^{c}azā
Eyleyincek ḳırḳın ol merd-i Ḫuẕā

397 Didi kim ferzend-i şeyḫüm yaluñuz
Ḳaldı yollar gözedür ḫoş ḳaluñuz

398 ^{c}Azm-i Rūm itdi vü geldi Ḳonya'ya
Nūrın ol ḫorşīd ṣaldı Ḳonya'ya

399 Anda Mevlānā sefer itmiş-idi
Ḳonya'dan Larende'ye gitmiş-idi

400 Mescid-i Sencārī'ye ḳondı o şāh
Oldı anda ol güneş bir niçe māh

401 Bir iki dervīş-ile ol āfitāb
Yazdı bir mektūb gönderdi şitāb

402 Seyyid'üñ mektūbını öper görüp
Bu iki beyti oḳur yüze sürüp

403 Hezār sāl bi-bāyed[448] ki tā-be-bāġ-ı hüner (F7)
Zi-şāh-ı devletī çün tü gülī be-bār āyed

404 Be-her ḳurūn u be-her ḳarn çün tüyī neb'ved (F8)
Be-rūzgār çü tü kes be-zūrkār āyed[449]

[Tercüme]

405 Mekremet bāġında sāl ü meh gerekdür ṣad hezār
Şāḫ-ı devlet bir senüñ gibi güli virmege bār

[448] Nüshada Farsça fiil ve emirlerin başına gelen "bi" genellikle "bü" şeklinde harekelenmiştir. Biz metin boyunca bu eki -asıl kelimedeki yuvarlak ünlü ü'ye dönüştüğü zamanlar hariç- aslına (gramer kurallarına) uygun olarak okuduk.

[449] mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün.

406 Bir ḳırānda bir ḳarında olmaya sinüñ gibi
Zūr-kār-ıla görür sinüñ gibiyi rūzgār[450]

407 Sür^{c}at-ile itdi rıḥlet ol hümām
Geldi şehre ol şeh-i ^{c}ālī-merām

15b

408 Seyyid’e vardı varınca Seyyid’e
Ṣıçradı Seyyid birūn-ı mescide

409 Eyledi ḫorşīd istiḳbāl-i māh
Öpdi ḳuçdı birbirini iki şāh

410 Her dü baḥrī āşinā āmūḫte (F9)
Her dü cān bī-dūḫten ber-dūḫte[451]

[Tercüme]

411 İki baḥrī āşinā-yı āşinā
İki göz bir gevher-ile rūşinā

412 Bī-ḫod oldı bir zamān iki ḫıdīv
Ḳopdı yārānuñ nihādından ġırīv

413 Andan ol şāha emīr-i ḫoş-ḫıṣāl
Söze girdi ḳıldı her fenden su’āl

414 Her su’āline anuñ ol kām-yāb
Açdı aġzın nev^{c} nev^{c} itdi cevāb

415 Ṭurup ayaġında baş ḳor būseler
Sen de baş ḳorduñ öperdüñ ḳosalar

416 ^{c}İlmde atañdan iy cān-ı peẕer
Ṣad derece eylemişsin dir güẕer

417 Līkin atañda senün hem ^{c}ilm-i ḳāl
Ber-kemāl-idi yaḳīn hem ^{c}ilm-i ḥāl

418 ^{c}İlm-i ḥāli k’enbiyānuñ ^{c}ilmidür
Ḫāṣ-ı Ḥaḳḳ’uñ evliyānuñ ^{c}ilmidür

419 ^{c}Ālim-idi ol kim ol ^{c}ilm-ile dün
Ḳomış ol ^{c}ilmüñ adın ^{c}ilm-i ledün

Ve āteynāhu min-ledünnā ^{c}ilmen[452]

420 Ḫıżr-içün Mūsī’ye ya^{c}nī dir Ḫudā
Yanumuzdan ^{c}ilm virdük biz aña

---

450 fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün.

451 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî -i Ma‘nevî*, c. 1, s. 24/75.

452 “ve ona nezdimizden bir ilim vermiştik.” anlamına gelen bu ayet Kehf Suresi 18/65’ten alınmıştır. Ancak söz konusu ayette “vermiştik” anlamına gelen *āteynā* sözcüğü de geçmekle birlikte bu ifadenin aslı *ve ^{c}allemnāhu min ledünnā ^{c}ilmen* (ve ona nezdimizden bir ilim öğretmiştik)’ tir. Şair bu ibareyi kaynak metinden aynen aktarmıştır. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 58.

421 Şeyḫüm atañdan o ^{c}ilm irdi baña
Ḥāṣıl it benden o ^{c}ilmi daḫı tā

422 Ẓāhir ü bāṭın o şāh-ı āgehüñ
Vāriṡi ^{c}aynı[453] olasın ol şehüñ

423 Her işāret kim buyurdı ol fuḥūl
Ḫoş didi oldı muṭī^{c} itdi ḳabūl

16a

424 Ṭurdı mescidden o sulṭān-ı hüdī
Medreseye aldı gitdi Seyyid'i

425 Medresede oldı ṭoḳuz yıl temām
Ḫiẕmet itdi Seyyid'e ol nīk-nām

426 Ba^{c}żılar dir anda olmışdı mürīd
Ba^{c}żılar eydür Bahā'e'd-dīn ferīd

427 Belḫ şehrindeyken ol şāh-ı ferīd
İtmiş-idi Seyyid'e anı mürīd

428 Seyyid'i lala vü atabeg aña
Eylemişdi k'anı Seyyid dāyimā

429 İleyince geh ṭurup gāh oturup
Gözedürdi omuzında götürüp

430 Gāh gögsinde ṭutardı cān gibi
Gāh elinde deste-i reyḥān gibi

[2. Mevlânâ'nın, kırılan ayağını iyileştirmesi ve onu Kayseri'ye göndermesi]

431 Çünki Seyyid oldı Mevlānā-y-ıla
Ol güneş bir niçe yıl ol ay-ıla

432 Ḥażretinden Seyyid-i Sırdān'umuz
İstedi destūr ol sulṭānumuz

433 Ḳayṣeri[y]ye şehrine ol şehriyār
Vara bir müddet ide anda ḳarār

434 Virmedi destūr Mevlānā aña
K'ola ^{c}āzim Ḳayṣeriyye'den yaña

435 İstemezdi Ḳonya'dan gitdügini
İstemez cānuñ beden gitdügini

436 Ṣa^{c}b bu ḫāṭırdan ol ḫaṭret gide
Müşkil ol furṣat bula ġaybet ide

437 Bir cemā^{c}at Seyyid'i bir gün meger
Bāġ arasına alur seyre gider

---

[453] Anlam muğlaklığını gidermek açısından bu iki kelime arasındaki atıf vavının vezin icabı hasb edildiğini belirtmek gerekir. Kaynak metinde bu bölüm *vāriṡ-i peẕer bāşī ve ^{c}ayn-ı ū gerdī* şeklinde geçer. bkz. *a.g.e.*, c. 1, s. 58.

438 Ḳayṣeriyye’nüñ ḫayāli sīnesin
Żayyıḳ itdi ṭutdı jeng āyīnesin

439 Seyyid’üñ der-ḥāl ṣıçrar esteri
Yire eyler tīz yirinden ol eri

16b

440 Ṭağıdur ^{c}aḳlın çü ester düşürür
Cem^{c} ider yine başına düşürür

441 Yine yārān cem^{c} olup eyler süvār
Vardılar bāġa çün itdiler ḳarār

442 Seyyid’üñ öñinde dizler çökdiler
Tīz ayağından edügin çekdiler

443 Ḫurd olmış ayağı barmaḳları
Ḳan aḳıdur gözleri ırmaḳları

444 Geldi Mevlānā el urdı üstine
Oḳıdı fi’l-ḥāl ürdi üstine

445 Oldı ḫoş der-ḥāl ṣıḥḥat buldı ol
Ol cirāḥat gitdi rāḥat oldı ol

446 Virdi destūr ol şeh-i şīrīn-nefes
Ḳayṣeriyye’ye ^{c}azīmet ḳıldı pes

447 Ḳayṣeriyye’yi severdi ol ziyād
Dem-be-dem Kūh-ı ^{c}Alī’de ol ḳubād

448 Ḫoş münācāt eyler-idi rūz u şeb
Ol ḫoş-āyīn ol şeh-i şīrīn-laḳab

[3. Kendini riyazete verip Allah’ı müşahede etmesi]

449 Seyyid-i Sırdān o sulṭān-ı vaḥīd
Şeh Bahā’e’d-dīn’e olduḳda mürīd

450 Bir zamān ṣaḥrāda ḫoş dīvānevār
Seyr iderdi ḫoş ḫoş ol mestānevār

451 Nūr-ı Ḥaḳḳ’uñ itdügi ġalbātdan
Her nefes her dem iren ḥālātdan

452 On iki yıl baş açuḳ yalın ayaḳ
Ṭaġda ṭaşda bīşede ol şīr-i Ḥaḳ

453 Arpa unın götürüp on günde bir
İki üç buġraḳ idüben anı yir

454 Cū^{c}dan aġzında dendān ḳalmadı
Oldı yaş ḫūn-ı ciger ḳan ḳalmadı

455 Bir seḥer hātif bir āvāz itdi sır
Şimdiden girü riyāżet itme dir

17a

456 Seyyid eydür tā müşāhid olmayam
Fi’l-ḥaḳīḳa ben mücāhid olmayam

457 Her ne kim ḥażretden itdi ol ṭaleb
Ḥażret-i ^{c}izzet müyesser ḳıldı hep

458 Līkin ol şāh-ı vilāyet dem-be-dem
Fāriġü'l-bāl ol şeh-i s̱ābit-ḳadem

459 Āḫire irince ^{c}ömr ol ḫoş-ḫıṣāl
Gösterür ḥāl-i derūna iştiġāl

[4. Kendisini ziyaret eden şahın sim ü zer îsâr etmesi]

460 Bir ulu geldi ziyāret itmege
El öpüp himmet aluban gitmege

461 Girdi biri Seyyid'e k'ide ḫaber
Gördi yatur ayaġı bīrūn-ı der

462 Ṣavma^{c}a ol resme-y-idi muḫtaṣar
Kim aña ṣıġmaz o gün yüzlü ḳamer

463 Ḳāṣıd ıraḳdan ḳoyup ser söyledi
Bir ulu bir pādişeh geldi didi

464 Seyyid eydür itme baña yād-ı şāh
Epsem ol ben pādişāh ol pādişāh

465 Benden özge pādişāh varsa baña
Urayın boynın getürgil var aña

466 Oldı heybetden serāsīme cüvān
Ḳaldı ḥayrān nitekim serv-i revān

467 Geldi şeh baş ḳodı izi tozına
Öpdi el sürdi yüzine gözine

468 Seyyid eydür ḳāṣıda di bir faḳīr
Geldi bir miskīn ü ṣādıḳ bir ḥaḳīr

469 Merd-i Ḥaḳ'dan tā ^{c}ināyetler ala
Luṭflar göre ḥimāyetler ala

470 Buyurur ol şeyḫe bu dervīş-i zār
Az ḳaldı kim ola dil-rīş-i zār

471 Şeyḫ ceybinden çıḳarup sīm ü zer
Seyyid'üñ ayaġına īs̱ār ider

17b

472 Şehrüñ ol yirde olan miskīnleri
İtdi yaġmā cümle ol sīm ü zeri

[5. Allah'ın yüzünü görmesi, kendisiyle alay eden kişinin çarpılması]

473 Didi Mevlānā ki Seyyid ḥażreti
Bizüm-ile olur-iken ol fetī

474 Bir gice yārı aña heştād-bār
Açdı yüz itdi tecellī ol nigār

475 Eyleyüp her-bār ol meh na^{c}reler
Ḫoş münācāt itdi ol şeb tā-seḥer

476 Daḫı bir gün medreseden nā-gehān
Şūriş-ile çıḳdı ol şāh-ı cihān

477 Ferecīsin süriyügitdi revān
Oldum ardınca ben ol şāhuñ devān

478 Seyyid’e dil açdı bir hüşyār-dil
Hey ferecīñ ucını dir rāst ḳıl

479 Seyyid eydür baña yoḳ anuñ ġamı
Sen dehānuñ rāst ḳıl ol dem femi

480 Oldı kec ayaġına ser ḳodı zār
Oldı aġzı rāst gine ber-ḳarār

[6. Hamamdaki ihtiyara kızması]

481 Seyyid’e ḥammāmda bir köhne pīr
Ḫiẓmet itdi vü temelluḳ bir faḳīr

482 İstedi ol şeh ḥimāyet eyleye
Ḥaḳḳına anuñ ^{c}ināyet eyleye

483 Birine daḫı ta^{c}alluḳ gösterüp
Urmış el gördi temelluḳ gösterüp

484 Līf-i ḥammām-ımış eydür işbu ḫar
Daḫı cārūb-ı seḳāye bel beter

485 Açmadı der oldı çün derhem aña
Çıḳdı ṭaşra virdi bir dirhem aña

[7. Moğol askerinin, müridi olması]

486 ^{c}Ārif-i Ḥaḳ didi bir gün ol naḳī
Ḳayṣeriyye’de kenār-ı ḫandaḳı

18a

487 Mesken idüp Seyyid-i ser-mest-i nāz
Oturırdı ḫalḳdan ol bī-niyāz

488 Leşker-i Tātār ol demde meger
Şehri eylerlerdi yaġmā ser-te-ser

489 Biri ser-vaḳtine irdi baṣdı pāy
Seyyid’e şimşīr elinde didi hāy

490 Didi Seyyid sırr-ı Ḥaḳ ^{c}azze ve cel
Hāy dime bürünüp naḳş-ı Moġal

491 Sini bilmez ṣanma bini bilürem
Rāst-bīnem rāst-bīni bilürem

492 İndi atdan ḳodı ser ol şeh-süvār
Oldı bir dem oturup ol şeh süvār

493 Ḫoş görüp ḫoş-ḥāl olup aṣḥāb-ı ḥāl
Seyyid'e ol ḥālden ḳıldı su'āl

494 Didi mestūr-ı ḳıbāb-ı Ḥaḳ durur[454]
Ol ḳabā içre şeh-i muṭlaḳ durur

495 Gördiler bir laḥẓadan ol ādemi
Yine geldi dökdi birḳaç dirhemi

496 Seyyid'üñ pāyına baş açup revān
Seyyid'e olup mürīd oldı revān

[8. Hâlini Salâhaddîn'e, kâlini Mevlânâ'ya vermesi]

497 Fāṭıma Ḫātūn Ṣalāḥa'd-dīn ḳızı
Şeyḫ-zāde ol şeh-i şeh-bīn ḳızı

498 Didi bir gün bizüm evde ḥażreti
Seyyid-i Sırdān o Ḥaḳḳ'uñ raḥmeti

499 Dir Ṣalāḥa'd-dīn'e virdüm ḥālümi
Ḫāṣ-ı Mevlānā ḳıluban ḳālümi

[9. Üç ahvalin fazlasının istenmemesi gerektiğini söylemesi]

500 Didi bir gün Seyyid-i Sırdān'umuz
Ḥācetümüz ḥuccet ü burhānumuz

501 İşbu üç aḥvāl ġayrin ādemī
İstese efzūn-cūyīdür kemi

18b

502 Evvel oldur her ṭa^cāmı ol ḳadar
Ola kim kāfī ola ol iy peder

503 S̱ānī ol kim her libāsı iy fetā
Ol ḳadar ola ki ṣovuḳ ıssı tā

504 Geçmeye s̱ālis̱ ululuḳ ol ḳadar
Bes durur kim suḫreye ṭutmayalar

[10. Nefsini artık yemeklerle eğitmesi]

505 Didi Mevlānā o şeyḫ-i şāh-bīn
Reh-nümā vü rāh-dān u rāh-bīn

506 Seyyid itdügi riyāżet-bārelik
Rūz u şeb kem-ḫuspī vü kem-ḫ^vārelik

507 Eyle-y-idi kim deh ü pānzide rūz
Yimez içmezdi o şem^c-i sīne-sūz[455]

---

454 Bu dizede "Gökkubelerim altında öyle velî kullarım vardır ki onları benden başkası bilmez." hadisine gönderme vardır. bkz. Ceylan, *a.g.e.*, s. 165.

455 Metinde bu kelimenin üstünde *ṣaḥḥa* işaretiyle beraber *dūz* yazmaktadır. Ancak *şem^c* sözcüğünden dolayı "sine dikici" yerine "sine yakıcı" ifadesinin daha doğru olacağı düşünüldü.

508 Çün teḳāżā ide nefs-i loḳma-cū
Uydurup segvār o şāh-ı nīk-ḫū

509 Gider-idi başcılar dükkānına
Ol geçen ayaġı gevher kānına

510 Ol teġāra kim dökerler āb-ı ser
Çār-sūnuñ segleri andan içer

511 Ol baḳıyye kim ḳalurdı anda
Anı nūş itmek dilerdi anda

512 Dirdi iy nefsek segek murdār-ḫᵛār
Uş elüm şuña irer maᶜẕūr dār

513 Baña zaḥmet virme ayruḳ nūş ḳıl
Āb-ı serdür ser-ḫoş ol iç cūş ḳıl

514 Nān-ı cev ḥaḳḳā ḥarāmest ü füsūs (F10)
Nefs-rā der-pīş nih nān-ı sepūs[456]

515 Nefs-rā hil tā bi-giryed zār zār (F11)
Tü ez-ū bis'tān ü vām-ı cān-güzār

[Tercüme]

516 Nān-ı cev ḥayf ola ḥaḳḳā vü füsūs
Nefs öñinde ḳo yisün nān-ı sepūs

517 Girye ḳılsun nefsi ḳo yansun oda
Andan al u cānuñuñ borcın öde[457]

[11. Elbiselerini yıkatmaması]

518 Seyyid'e aṣḥāb ṭutup yönlerin
İstediler kim yuyalar ṭonların

519 Niçe kim itdiler istidᶜā o ẕāt
Virmedi ol pāk ü pākīze-ṣıfāt

520 On iki yıl müstemir yārenleri
Yumamışdı didi bir yār anları

19a

521 Eydür olursa nic'idem yine kir
Didiler yine yuyalum iy emīr

522 Didi kim pes gelmişüz bir cāme-şūy
Olmaġ-içün ᶜāleme iy cāme-cūy

523 Olmañ efzūn-cūy kem oluñ fuḍūl
Bini incitmeñ daḫı olmañ melūl

---

456 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî -i Ma'nevî*, c. 5, s. 207/3488.

457 Metinde Farsça beyitler ve tercümeleri der-kenar olarak yer almaktadır.

524 Cāme yumaḳdan şu kim mihter durur
Cān yumaḳ ol mihtere bihter durur

[12. Vefatı]

525 Seyyid'üñ çün ^{c}ömri irdi āḫire
Olan ol şeh bāṭına vü ẓāhire

526 Ḫādime ḳıldı işāret kim baña
Yüri bir destī ṣu ıṣıt iy kiyā

527 Ḫādim eydür ṣuyı ıṣıtdum faḳīr
Ṭaşra çıḳ dir ṭaşra çıḳdum ben ḥaḳīr[458]

528 Ḳapuyı berkitdi dir var vir ṣalā
Seyyid itdi naḳl di ṭurdum helā

529 Göreyin n'eyler didüm ol sırr-ı Ḥaḳ
Ṣavma^{c}a ḳapusına ṭutdum ḳulaḳ

530 Āb-dest aldı vü itdi iġtisāl
Ol şeh-i ferruḫ-ruḫ u ferḫunde-fāl

531 Verd-i ḫandān gibi olup cāme-pūş
Eyleyüp cām-ı ecel mestāne nūş

532 Yaḳasından nitekim ġonca seri
Ḳoynına çeküp o gül-berg-i ṭarī

533 Virdi bir āvāz kim eflākiyān
Pāk ü pākīze revān-ı ḫākiyān

534 Eyle diyince o şāh-ı sehmnāk
Ḥāżır oldı cümle-i ervāḥ-ı pāk

535 Pes dir iy ḥāżır eyā nāẓır ki gel
Ol emānet kim baña virmişdüñ al

Setecidünī inşā'a'llāhu mine'ṣ-ṣābirīn[459]

19b

536 Ḥaḳ dilerse ya^{c}nī iy şāh-ı ġanī
Ṣābirīnden bulasın eydür beni

537 Gitmege vuṣlat meyin gül-reng idüp
Bu rübā^{c}īyi oḳur āheng idüp

538 İy dūst ḳabūlem kün ü cānem bi-sitān (F12/R1)
Mestem kün ü ez-her dü cihānem bi-sitān
539 Bā-her çi dilem ḳarār gīred bī-tü (F13)
Āteş be-men ender zen ü ānem bi-sitān[460]

---

[458] Metinde beytin birinci ve ikinci dizelerininin yeri karıştırılmış; ancak takdim ve tehir işaretleriyle, yapılan yanlış düzeltilmiştir.

[459] "İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın." (Sâffât, 37/102) ayetinden iktibas edilmiştir.

[Tercüme]

540 İy dost ḳabūl eyle bu cān u teni al (R2)
Ser-mest ḳıl u iki cihāndan beni al
541 Her neyle ḳarār eylese gönlüm sensüz
Od ur nitekim ney baña benden anı al[461]

542 Böyle diyüp Ḥaḳḳ'a cān teslīm ider
Āb u ḫākin ravża vü Tesnīm ider

[3. BÖLÜM][462]

543 Menḳıbet-i Ḥażret-i Mevlā-yı mā (F14)
Ḥażret-i pür-raḥmet-i evlā-yı mā

544 Biz ḳulına raḥmet-i evlā durur
Çünki o şeh[463] Ḥażret-i Mevlā durur[464]

545 Ḫudāyā be-ḥaḳḳ-ı Ḫuẕāvendgārem (F15)
Küşāyiş tü dārī küşā bendevārem[465]

20a [1. Gayb âleminden suretler görmesi]

546 Dimiş ol kim rāvī-yi aḫbārdur
Ḥāvī-yi esrārdur aḫyārdur

547 Biş yaşında(y)ken o sulṭān-ı şehān
Yaᶜnī Mevlānā o şāh-ı āgehān

548 Ṣıçrar-ıdı dek ṭururken gāh gāh
Olur-ıdı mużṭarib ol pādişāh

549 Mużṭarib olurdı mużṭar ol ḳadar
Kim ṭutardı anı aṣḥāb-ı peder

550 Deste-i güldür o serv-i bositān
Dest-ber-dest anı ṭutar dositān

551 Şekl-i ġaybī ṣūret-i rūḥānīler
Görür-idi ol naẓarver şeh meger

---

460 Bu rübâinin 1., 2. ve 4. dizeleri mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlü / feᶜūl, 3. dizesiyse mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlün / fāᶜ vezninde söylenmiştir. Bu rübai için bkz. Can, *a.g.e.*, 1535. rübâi. (Bu neşirde sayfa sayıları yer almayıp rübâiler numaralandırılmıştır).

461 Bu tercüme rübâinin 1., 2. ve 4. dizelerinin vezni aslında olduğu gibi mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlü / feᶜūl; 3. dizenin vezniyse mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlün / fāᶜ'dır.

462 Metinde 3. bölüm başlığının yerinde 2. bölüme ait başlık bulunmaktadır. Kaynak metindeki 3. bölüm başlığı şöyledir: *Der-iᶜlām-ı baᶜż ez-menāḳıb-ı ẓāhir-i Ḥażret-i Mevlānā sırru'llāhi'l-aᶜẓam ḳaddesena'llāhu bi-sırrıhi'l-muᶜaẓẓam*. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 73.

463 Kelime *şehüñ* şeklinde yazılmasına rağmen vezin ve anlam gereği bu şekilde düzeltildi.

464 3. bölümün ilk iki beyti müfteᶜilün / müfteᶜilün / fāᶜilün vezninde söylenmiştir.

465 Bu Farsça beytin vezni feᶜūlün / feᶜūlün / feᶜūlün / feᶜūlün'dür.

552 Ḥāl-i evvelde nitekim Muṣṭafā
Ol kerem kānı o deryā-yı seḫā

553 Şol melekler kim muḳarrebler durur
Görür-idi ṣūretin ol şāh-ı ḥūr[466]

554 Nitekim Meryem şu Cibrīl-i Emīn
Ṣūretin gördi ol ümmü'l-mü'minīn

555 Nitekim Lūṭ-ı Nebī'ye iy fetī
Dört emlākūñ görindi ṣūreti

556 Nitek'İbrāhīm'e sāyir mürsele
Berg-i gül gibi şu ṭāhir mürsele

557 Geh ḳapudan gāh dīvārı yarup
Görinürlerdi temes̱s̱ül gösterüp

558 Aña eydürdi Bahā'e'd-dīn Veled
Ġaybīler rūḥānīler iy lāle-ḫad

559 Gül gibi görindüginden bu murād
Kim saña ġaybī vü ^{c}aynī iy ḳubād

20b

560 Dürlü dürlü ermaġānlardan nis̱ār
İdeler ḫoş-reng ü ḫoş-bū ġoncavār

561 Buncılayın ḥāller ḥālātlar
Sekr ü mestī bī-mey ü ālātlar

562 Niçe niçe ol şeh-i aḥrāruma
Vāḳı^{c} olurdı Ḫudāvendgār'uma

563 Bu Ḫudāvendgār lafẓın ol şehe
Şeh Bahā'e'd-dīn Veled ol āgehe

564 Ya^{c}nī Mevlānā'ya itdükde ḫiṭāb
İşbu lafẓı dir-idi ol kāmiyāb

565 Belḫ şehrinde vilādet ol şehe
Ol şeref burcında raḫşende mehe

566 Sādisinde şol rebī^{c}ü'l-evvelüñ
Oldı vāḳı^{c} ġonca[sı] ol ter gülüñ

567 Altı yüz dördinde-y-idi anda sāl
Ṭoġdı anda ol meh-i ferḫunde-ḥāl

2. Der-beyān-ı ^{c}urūc kerden-i Celāle'd-dīn Muḥammed be-āsumān

568 Ḥażret-i Sulṭān Veled şeh-bīn Veled
Dir ki yazmış şeh Bahā'e'd-dīn Veled

569 Bir ṣaḥīfe üzre yig ḫorşīdden
Naḳldur ol ḥasret-i Cimşīd'den

---

466 Kelime ilk bakışta *ḫur* gibi görünse de *ḥ*'nın üstünde nokta değil cezm vardır.

570 Kim Celāle’d-dīn Muḥammed Belḫ’de
Ol adı şekker dehān-ı Belḫ’de

571 Altı yaşındaydı bir āẕīne gün
Ol ki reşk eyler yüzi āyīne gün

572 Ṭamlar üzre seyr iderdi māhveş
Māżī’ī *Ḳur’ān* oḳurdı ḫūb u ḫoş

573 Cum^{c}a gün cümle ekābir-zādeler
Ḫiẕmetine bende vü āzādeler

574 Cem^{c} olup tā-vaḳt-i cum^{c}a ḫāṣ u ^{c}ām
Anuñ-ıla ṣoḥbet iderdi müdām

575 Dir bulardan biri ol ^{c}Īsī-deme
Ṣıçrayalum gel bu ṭamdan ol ṭama

21a

576 Güldi ol gül aḳıdup gülden gül-āb
Virdi ol şeh şehd ezüp şīrīn cevāb

577 Kim ider bu resme ḥarket iy piser
Gürbe vü seg daḫı sāyir cānever

578 Ḥayf ola meşġūl olmaḳ ādemī
Bunlara ulı(y)ken iy cān ān demī

579 Ḳuvvet-i rūḥānī size yār-ısa
Cānuñuzda meyl-i cānī var-ısa

580 Pes gelüñ himmetle pervāz idelüm
Çün hümā göklere per vāz idelüm

581 Uçalum ḫoş āsumānlardan yaña
Seyrümüze ay u gün ḳalsun ṭaña

582 Gördiler ol ḥālde ol ḥāl-cū
Gitmege yüz ṭutdı ol iḳbāl-cū

583 Gitdi göklerden yaña çün ol ḫıdīv
İtdiler hep vehm ḳıldılar ġırīv

584 Gördiler bir laḥẓadan ol şāh-bāz
Cismine irmiş teġayyür geldi bāz

585 Ol yüzi māhı yine çün gördiler
Ayaġında baş ḳoyup yüz sürdiler

586 İndi çünkim yire ol şāh-ı ferīd
Oldılar ser bāz-kerde hep mürīd

587 Dirdi ol ḥālāt-ı ḫoş ḫoş ḥāller
K’oldılar başı açuḳ abdāllar

588 Açuḳ içdiler baş açdılar ḳamu
K’oldılar baş açuḳ abdāl iy ^{c}amū

589 Ben sizüñle söyleşürken didi ḫoş
Aldı bini bir cemā^{c}at sebz-pūş

590 Arañuzdan gitdi göklerden yaña
Gökleri hep seyr itdürdi baña

591 Anlaruñla göge çün ḳıldum ^{c}urūc
Gördüm anda ki var menzil burūc

592 İrdi yārānuñ göge çün şīveni
Pes yire indürdiler ol dem beni

21b

593 Ol bir-içün iki kevni terk iden
Tāb virüp nār-ı ^{c}ışḳı berk iden

594 Ol zamān üç günde bir yā dörd ü biş
Günde bir yirdi o māh-ı mihr-kīş

595 Altı yidi günde bir kez yirdi yā
Anuñ-içün oldı şāh-ı etḳıyā

3. Der-beyān-ı nesl-i Bahā'e'd-dīn Veled ez-māder ve peder

596 Ḥażret-i Seyyid ḥikāyet eyledi
Oldı rāvī vü rivāyet eyledi

597 Didi kim şeyḫüm Bahā'e'd-dīn Veled
Niçe kez yārāna ol şeh-bīn Veled

598 Buyurupdur ol şeh-i şeh-zād-ı rād
Kim Ḫudāvendgār'um uludur ziyād

599 Aṣl u nesli pādişāhlardur celīl
Hep aṣālet üzre şehlerdür aṣīl

600 Ceddesi Şems-i Seraḫsī duḫteri
Ne güneşdür gör o nīkū-aḫteri

601 Şems'i dirler kim anadandur şerīf
İrgürür neslin ^{c}Alī'ye ol ẓarīf

602 Binüm anam duḫter-i Ḫorezm-şāh
Kim Ḫorāsān mülkinedür pādişāh

603 Atam u atam atası anası
Şāh-ı Belḫ'üñ ḳızıdur ferzānesi[467]

Ebyāt-ı Fārisī ez-ān-ı Mevlānā Ḫuẕāvendgār ḳuddise sırruhu

604 Īn neseb ḫod post-ı ū-rā būde est (F16)
K'ez şehenşāhān-ı mih pālūde est

605 Maġz-ı ū ḫod ez-neseb dūrest ü pāk (F17)
Nīst cinseş ez-semek kes tā-Simāk

---

467 Metinde bu kelime şeklinde yanlış yazılmıştır.

606 Tā-be-puşt-ı ādem eslāfeş heme (F18)
Mihterān-ı bezm ü rezm ü demdeme[468]

Tercüme-i ebyā[t]-ı Türkiyye ez-ān-ı nāẓım-ı īn cevāhir

607 Postınuñdur o şāhuñ bu neseb
K'ulu şehlerden durur ol ḫoş-laḳab

608 Maġz-ı naġzıdur nesebden dūr u pāk
Cinsi yoḳ kimse semekden tā-Simāk

609 Ādeme irince eslāfı ḳamu
Bezm ü rezmüñ mihteridür iy ^{c}amū[469]

22a [4. Çocukken Allah'ı görüp konuşması]

610 Ol[470] göñül bāġında olan göz gözi
Ya^{c}nī Mevlānā buyurur öz özi

611 Dir yidi yaşumda-y-iken ol ḳamer
Gün gibi görsem namāz itsem seḥer

612 Sūre-i Kevs̱er oḳurdum aġlayu
Sūziş-i cāndan cigerler ṭaġlayu

613 Ḥaḳ baña nā-geh tecellī eyledi
Ben ḳulın ol şeh tesellī eyledi

614 Şöyle kim bī-ḫod özinden mestvār
Gitdi mey başdan çün oldum hüş-yār

615 Geldi bir āvāz gördüm Ḥaḳḳ'ı çün
K'iy Celāle'd-dīn celālüm ḥaḳḳı-çün

616 Cehdi ḳo yiter mücāhid ol yüri
Şimdiden girü müşāhid ol yüri

617 Ol ^{c}ināyet şükrine ben kūşişüm
Artuḳ itdüm eksimedüm cūşişüm

618 Oḳıyup "^{c}abden şekūrā"[471] āyetin
Ḳullıḳ itdüm ḳomadum şeh ḫiẕmetin

619 Tā meger aṣḥābumı aḥbābumı
Şol ^{c}aḳībümce gelen a^{c}ḳābumı

---

468 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî -i Ma'nevî*, c. 4, s. 310/1036, 1037, 1035. Son beyit metinde 604. beyitten hemen sonra gelmekle beraber müstensih takdim ve tehir işaretiyle yaptığı yanlışı düzeltmiştir.

469 Tercüme niteliğindeki beyitler metinde der-kenar olarak yer almaktadır.

470 Metinde bu sözcük *iy* sözcüğünün üstünde yer almaktadır. Anlamsal açıdan *ol*'un *iy*'den daha uygun olduğu düşünüldüğünden bu varyasyon tercih edilmiştir. Ayrıca nüshada reddade olarak *ol* sözcüğü yazılmıştır.

471 "şükredici bir kul". Bu ifade "Ey Nuh ile beraber -gemiye- yüklediğimiz kimselerin zürriyeti! Şüphe yok ki o ziyade şükredici bir kul idi. " (İsrâ, 17/3) ayetinden iktibas edilmiştir.

620 Hep hevāmiyyetleridür dirgürem
Ḳomayam nāḳıṣ kemāle irgürem[472]

621 Bu Kemāl-i nāḳıṣı daḫı ḳoma
Geldi iy ^{c}Īsī-nefes anı uma

622 Rāhehā-yı ṣa^{c}b pāyān bürdeem (F19)
Reh ber-ehl-i ḫ^{v}īş āsān kerdeem[473]

[Tercüme]

623 Menzile bir çeşme vü ḫān eyledüm
Yolları ehlüme āsān eyledüm

[5. Seyyid ve Mevlânâ'nın birbirleri üzerindeki hakları]

624 Dir Ṣalāḥa'd-dīn o şāh-ı ṣaf-şiken
Otururdum Seyyid'üñ ḳatında ben

22b

625 Ḥāl-i Mevlānā'dan eylerken beyān
Didi bir söz bir gün ol günden ^{c}ayān

626 Kim ṣıbā vaḳtinde laladum aña
Ben atabeg pādişādı ol baña

627 Gāh geh göklere k'eylerdüm ^{c}urūc
Omuzumda bile eylerdüm ḫurūc

628 Omuzumda ol şeh-i vālā-yı ferş
Bileme giderdi ol bālā-yı ^{c}arş

629 Bīst kerret belki daḫı bīşter
Anuñ-içün oldı ol şeh pīşter

630 Binüm anda çoḳ ḥuḳūḳum var durur
Bende anuñ ḫod ḥaḳı bisyār durur

631 Sem^c-i Mevlānā'ya çünkim bu ḫaber
İrdi ol munṣıf o şāh-ı dādger

632 Eyledür dir belki ṣad çendān durur
Ġoncası ol kim gül-i ḫandān durur

633 Ṭopṭolu ol ḫānedān iḥsān durur
Kim aña ḳuldur şu kim insān durur

[Tercüme][474]

---

472 Bu dizenin yanında, çerçeve dışına ( ) harfi bulunmaktadır. Bunun "mükerrer" anlamına geldiği düşünülmektedir. Zira bu ifadeler 1009. beytin de 2. dizesini oluşturmaktadır. Ancak işaretin dizenin ilk geçtiği yerde bulunması ilginçtir.

473 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî -i Ma'nevî*, c. 3, s. 166/2946.

474 Bu tercüme beyitten önce beytin metni için boşluk bırakılsa da yazılmamıştır. Arapça olan bu beyit şöyledir:

634 Ḥüsn-i[475] ḫulḳ-ıla ḳul it özüñi[476] ḫalḳa iy aḫı
Ḳul ider insānı iḥsān ger ola ẓālim daḫı[477]

[6. Şam'a seferi]

635 Şeh Bahā'e'd-dīn Veled o pādişāh
Çün cihāndan eyledi rıḥlet o şāh

636 İki yıldan ṣoñra çün şems ü ḳamer
Seyyid-ile ḳıldılar Şām'a sefer

637 Ḳayṣeriyye'ye varıncaḳ ḫānumuz
Ḳalur anda Seyyid-i Sırdān'umuz

23a

638 Ḳalur anda çünkim ol şeh şādukām
Ol saᶜādet ṣubḥı eyler ᶜazm-i Şām

639 Şām'da ol ṣubḥ-ı devlet şuġl ider
Ol yüzi ḫorşīd ol alnı ḳamer

640 Kim olur dir dört yıl ol meh temām
Kimi eydür kim yidi yıl ve's-selām

641 Tā ᶜulūm içre o ṣadrı ṭolu nūr
Bedr-iken kāmil olur ṣadr-ı ṣudūr

[7. Şam'da Şems ile ilk karşılaşması]

642 Seyr iderken Şām'da bir gün meger
Bü'l-ᶜaceb bir şaḫṣ görür ol ḳamer

643 Bir nemed geymiş bulut gibi siyāh
Gün gibi urmış başına bir külāh

644 İrdi çünkim ol şehe mānend-i şeb
Elini öpdi o şaḫṣ-ı bü'l-ᶜaceb

645 Didi ṣarrāf-ı cihān añla beni
Añlayıcaḳ iy ḳamer ṭañla beni

646 Şems-i Tebrīzī'(y)miş ol şāh-ı cihān
Mehmiş ol ebr-i siyāh içre nihān

647 Aña ol şeh gösterince iştiġāl
Nā-be-dīd oldı o meh miṡl-i hilāl

[8. Seyyid'in katında halvete girmesi]

Aḥsin ile'n-nāsi testaᶜbid ḳulūbehümü
Feṭālemā istaᶜbede'l-insāne iḥsānü (Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 80.)

475 Metinde *hüsn ü.*

476 Metinde *özüñ* şeklinde yer alsa da vezin gereği bu şekilde okundu.

477 fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilün.

648 Şām’dan devletle ol ṣubḥ-ı ẓafer
Ḳayṣeriyye’ye gelür eyler sefer

649 Ḳayṣeriyye’ye gelicek ḥażreti
Gördi Seyyid ol fetī ibnü’l-fetī

650 ᶜİlm-i ẓāhirde o şāh-ı şāh-zād
Atasından ṣad derec olmış ziyād

651 ᶜİlm-i bāṭında daẖı bir niçe gün
Ḥavż ḳıl dir dir dür-i ᶜilm-i ledün

652 İsterem binüm ḳatumda ẖalvete
Giresin meşġūl olasın ṭāᶜate

23b

653 Aña kim eyler işāret şāh-ı ḥür
Ṣıdḳ-ı tām-ıla telaḳḳī gösterür

654 Didi pes Seyyid yidi gün gir otur
Dir kim azdur ḳırḳ gün olsun o ḥür

655 Pes bir ibrīḳ-ile birḳaç ḳurṣ-ı cev
Birle girür ẖalvete ol māh-ı nev

656 Ḫalvetüñ ḳapusını Seyyid ṣıvar
Tā dilinden maḥv ola cümle ṣuver

657 Ḳırḳ gün olduḳda ẖalvet ḳapusın
Seyyid açar görür ol şeh ṭapusın

658 Görür ol genc-i nihānuñ ḥażreti
Künc-i fikretde ḥużūr-ıla ḳatı

659 Başını ḥayret yaḳasına ṣalup
Bāṭınī baḥrine baḥrīveş ṭalup

660 Seyr ider anda ġarāyib ol hümām
Oturur olmış murāḳıb ve’s-selām

661 Gördi Seyyid baḳmaz ol ṣāḥib-naẓar
Arḳun arḳun pes olur bīrūn-ı der

662 Çün o māh-ı çārde-şeb iy aẖı
Bir ay on gün çekdi bir çille daẖı

663 Ḳapuyı açup girince ol hümām
Ol ḳıyāmet eylemiş görür ḳıyām

664 Gördi ol meh nitekim şemᶜ-i ṭırāz
Aḳıdur eşk-i niyāz eyler namāz

665 Seyyid evvel itdügin ider yine
Ḳapuyı dīvār ider gider yine

666 Çille çünkim ol olur Seyyid şitāb
Ḫalvetüñ ḳapusını eyler ẖarāb

667 Ḳapudan tīz ol olan dīne direk
Ṭaşra ṣıçrar ẖoş tebessüm iderek

668 Ḳarşu varur Seyyid ol şāha devān
İki gözinde öper bir bir revān

669 Birbirinüñ ol iki gün yüzlü māh
H̱āṣa-i Allāh u ẖāṣ-ı ẖāṣ-ı şāh

24a

670 Cām-ı zer gibi dehānını öper
Zer kemer gibi miyānını ḳucar

671 Gördi itmiş cām-ı lā^{c}lin bāde-rīz
Ol şeker-leb secde-i şükr itdi tīz

672 Ḳaldurup baş eydür andan yaş nedür
K'ola yoluñda fidā iy şāh-ı ḥür

673 K'iy naẓarver yoluña cānlar fidī
^{c}İlm-i ẓāhirde naẓīrüñ yoġ-ıdı

674 ^{c}Aḳlī naḳlī kesbī keşfī ^{c}ilmde
Bī-naẓīr-idüñ nitekim ḥilmde

675 ^{c}İlm-i bāṭında daẖı olduñ şehā
Ay gibi engüşt-nümā-yı evliyā

676 Enbiyā geçdi[478] bu ḥasretde şehā
Evliyā gitdi bu ḥayretde ki tā

677 Bir senüñ gibi şehe vāṣıl ola
Tā ki aṣl-ı keyfiyet ḥāṣıl ola

678 Ḥamdüli'llāh kim bu bende bu ża^{c}īf
Bu nizār u zār u miskīn ü naḥīf

679 İşigüñde irdi işbu devlete
İy hümā baḳdı hümāyūn-ṭal^{c}ate

680 Ol revān bismi'llāh iy rūḥ-ı revān
Bu cihān-ı köhneye vir tāze cān

681 İşbu ṣūret ^{c}ālemin ferẖunde ḳıl
Ma^{c}nīñ-ile tāze cān vir zinde ḳıl

682 Ol-ıdı kim Seyyid-ile ol şerīf
Ḳonya'ya oldı revāne ol ẓarīf

683 Ḳonya şehrinde o şāh-ı kün-fe-kān
^{c}İlme meşġūl oldı yine bir zamān

684 Gāh tedrīs-i ^{c}ulūma iştiġāl
Gösterüben ol şeh-i ferẖunde-fāl

---

478 Metinde beyitteki birinci ve ikinci dizelerin fiilerinin yeri karıştırılmış; ancak takdim ve tehir işaretleriyle, yapılan yanlış düzeltilmiştir.

685 Gāh teẕkīr ü neṣāyiḥ bābını
Fetḥ ḳıldı ṭutdı ḫoş aḥbābını

24b [9. Cinlerin kendisine mürit olması]

686 Dir Kira Ḫātūn o sulṭān-ı kerem
K'itdi Mevlānā o sulṭān-ı ḥarem

687 Bir çıraḳ-pā itdürüp ādem boyı
Kim aḳardı görenüñ aġzı ṣuyı

688 Şol *Maᶜārif* kim Bahā'e'd-dīn Veled[479]
Söylemişdür anı ol luṭf-ı Eḥad

689 Evvel-i şebden olınca ṣubḥigāh
Ayaḳ üzre ṭurup ol gün yüzlü māh

690 Ol kitāba ḫoş ḫoş ol āteş-naẓar
Ol ḫoşī-baḫş eyler-idi ḫoş naẓar

691 Cinnīler k'olur bizüm-ile bile
Birisi ol şāhdan eyler gile

692 Tā-seḥer yaḳar çıra ol şābumuz
Tābişine yoḳdur anuñ tābumuz

693 Görürüz zaḥmet ziyāde ḳorḳaram
K'ehl-i beyte irişe bizden elem

694 Bu şikāyet k'ol ḥikāyet itdi ben
Güldi didüm ol gül-i ġonca-dehen

695 Virmedi üç güne dek ol şeh cevāb
Üç gün olıncaḳ didi ol kāmiyāb

696 Ġam yime şimden girü kim iy hümām
Cinnīler bize mürīd oldı temām

697 Ehlüm ü yārenlerümden iy fetī
Birine irgürmeyeler zaḥmeti

[10. Müritlerinin seçilmiş, makbul insanlar olduğunu söylemesi]

698 Faḫr-ı dīn Ṣāḥib Ebu'l-Ḫayrāt-ı rād
Raḥmetu'llāhi ᶜaleyh ol ẕāt-ı rād

699 Bir gün ol sulṭān-ı dīni medḥ ider
Bende vü yārenlerini ḳadḥ ider

700 Dir ki Mevlānā bir ulu şāhdur
Yire göge ṭopṭolu bir māhdur

25a

701 Līk anı yārān içinden yig gerek
Çeküp anla[rı] telef itmek gerek

---

479 Bu dize 24a'da, 685. beyitten sonra sehven yazılmıştır.

702 İrdi Mevlānā’ya çünkim bu ḫaber
Güldi eydür çekebilürlerse ger

703 Andan eydür iy ^{c}aceb yārānumuz
N’oldı mūcib ne sebeb yārānumuz

704 Oldılar bu ḥadde mebġūż-ı naẓar
Var-ısa manẓūrıdur Ḥaḳḳ’uñ bular

705 Ehl-i dünyā kimi kim mebġūz ider
Bāb-ı Ḥaḳ’da olur ol maḥbūb-ı der

706 Olmasalar ḫalḳa maḳbūl-i naẓar
Oldılar Ḥaḳḳ’uñ çü maḳbūli naẓar

707 ^{c}Ālemi ġelbīre ḳoydum cümleten
Çalḳadum yire döküldi cümle ten

708 Ġayr-i yārān kim yuḳaru geldiler
Hep yire dökildi yārān ḳaldılar

709 Cismümüz yārān-ı bā-fer cānıdur
Cism-i yārān ^{c}ālemīler cānıdur

710 Böyle diyüp andan eydür ol hümām
Bileler ger bilmeyeler ve’s-selām

[11. Müritlerini çekemeyenlere onları savunması]

711 Ḫiẕmet-i Pervāne bir gice meger
Medḥ idüp ol dīn çirāġını öger

712 Dir ki Mevlānā gibi pür-^{c}ışḳ u şūr
Şeh ne itdi ne idiserdür ẓuhūr

713 Līki anlar k’aña olmışdur mürīd
Her biri bed-nefs merdümdür merīd

714 Biri ḥāżırdı muḥiblerden meger
İrişür sem^{c}ine anuñ bu ḫaber

715 İrtesi ol şāha dir işkeste-dil
İşidür yārān olur hep ḫasta-dil

716 Ol sözi pür-sūz iden her buḳ^{c}a(y)ı
S̱ebt ider anda revān bir ruḳ^{c}a(y)ı

25b

717 Ḫiẕmet-i Pervāne’ye irsāl ider
Cānınuñ şem^{c}in yaḳar ḫoş-ḥāl ider

718 Nīk merdüm olsa yārān ber-mezīd
Ḫod ben olurdum olara dir mürīd

719 Oldı bed merdüm bular u bü’l-fuḍūl
Kim mürīd idindüm ü ḳıldum ḳabūl

720 Bende tā iksīr-i ḫoş-ḫū bulalar
Bulalar tebdīl ü nīkū olalar

721 Nīkler silkinde nīkū-kārlar
Olalar nīk u nikū-kirdārlar

722 Böyle diyüp ol şeh-i ṣāḥib-naẓar
Pes bu cevher beyti ol cevher yazar

723 Kūr neyem līk me-rā kīmyāst (F20)
Īn direm-i ḳalb ez-ān mī-ḫ̬arem[480]

[Tercüme]

724 Kūr ṣanmañ cevherüm var bü'l-ᶜaceb
Naḳd-i ḳalbi almama oldur sebeb

725 Ol ki her sözi dür ü mercān deger
Yine bir söz buyurur biñ cān deger

726 Ol nigīn-i laᶜli mercān ḫātemüñ
Dir revān-ı pāki-y-içün atamuñ

727 Olmayınca Ḥaḳ Taᶜālā ḥażreti
Bunlara żāmin kim ide raḥmeti

728 Şāh-ı muṭlaḳ ḳullardan olalar
Cümle-i maḳbūllerden olalar

729 İtmeyince raḥm o ḳavm-i ᶜāḳa bol
İtmedüm ben anları ḳaṭᶜā ḳabūl

730 Anlara Ḥaḳ żāmin oldı virdi tā
Pāk göñlinden ᶜibādu'llāha cā

731 İrişincek bu maḥalle ol ḥabīb
Pes bu beyti daḫı yazar ol ṭabīb

732 Raḥmetiyān resteend laᶜnetiyān ḫasteend (F21)
Mā zi-pey-i raḥmet-i ḳavm-i laᶜīn āmedīm[481]

[Tercüme]

733 Laᶜnetīler ḫasta-dildür raḥmetīler reste-cān
Gelmişüz biz raḥmet-i ḳavm-i laᶜīn-içün hemān[482]

26a

734 Çün oḳur Pervāne ol şeh ruḳᶜasın
Rūşen eyler cān u göñül buḳᶜasın

735 İᶜtiḳādı bir-iken olur hezār
Aġlayu sūz-ıla ḳalḳar şemᶜvār

736 Atı ḳor üzengüye baṣmaz ayaḳ
Varur ol sulṭān işigine yayaḳ

---

480 müfteᶜilün / müfteᶜilün / fāᶜilün.

481 müfteᶜilün / fāᶜilün / müfteᶜilün / fāᶜilün.

482 fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilün. Bu iki beyit der-kenardır.

737 Tevbe eyler baş ḳor istiġfār ider
^{c}Öẕr ider ^{c}öẕrine şükri yār ider

738 El urur ceybine andan ġoncavār
Gül gibi yārāna eyler zer nis̱ār

[12. Ekâbirden olmadığı için müritlerini küçümseyen Pervâne'yi semada azarlaması]

739 Eyledi Pervāne bir gün cem^{c}iyet
Şeyḫ evinde ol şeh-i zībā-ṣıfat

740 Cümle a^{c}yān u ekābir cem^{c}di
Anda Mevlānā hemān bir şem^{c}-idi

741 Kendü şem^{c}-i cem^{c}-idi pervāneler
Çevresinde ^{c}āşıḳ-ı mestāneler

742 Çün ṣafāya irdi gül gibi revān
Pes semā^{c}a ṭurdı ol serv-i revān

743 Çün ḳıyām itdi o ḳāmet şādumān
Gūyiyā ḳopdı ḳıyāmet ol zamān

744 Kime cennet oldı meclis kime nār
Oldı ol müstaġraḳ-ı dīdār-ı yār

745 Her biri yārānuñ istiġrāḳda
Seyr-i sāḳī itdiler saġraḳda

746 Bir mu^{c}arrif var-ıdı adı Kemāl
Bī-meze bilmez nedür dad-ı kemāl

747 Oturup Pervāne'ye ol dümm-i ḫar
Ṭurmayup yārānı ṭurup ẕemm ider

748 Dir ki Mevlānā'ya olanda mürīd
Yoḳ durur bir şaḫṣ k'ola ol ferīd

749 Kimi kül-ḫan-tāb kim ḥammāmīdür
Ḥırfet ehli durur eks̱er ^{c}āmīdür

26b

750 Hep ekābir cümle-i a^{c}yān-ı şehr
Merdüm-i fāżıldur u dānā-yı dehr

751 Kim iderler ol der ü dergāhı devr
Eylemezler eyle kim her gāhī devr

752 Ḳanda bir ḫayyāṭ u bezzāz u baḳāl
Varsa der-ḥāl ol şehe bī-ḳīl ü ḳāl

753 İdinür anı mürīd eyler ḳabūl
Bunı diyince hemān ol bü'l-fuḍūl

754 Anı gördiler ki nā-geh ḥażreti
Urdı bir na^{c}re semā^{c} içre ḳatı

755 Şöyle kim bī-ḫ^{v}īş ü bī-hūş oldılar
Ḫalḳ hep mecmū^{c}-ı medhūş oldılar

756 Ḥiddet-ile hāy ġar-ḫ^{v}āher didi
Şetm ḳıldı hāy kūn-ı ḫar didi

757 Ḥażret-i Manṣūr ḫod ḥallāc-ıdı
Şeyḫ Ebū Bekr ol daḫı nessāc-ıdı

758 Ne ziyān itdi bulara ḥırfeti
Dir buları çaġırup ḳatı ḳatı

759 Bunlaruñ adı añılsa her zamān
Raḥmetu’llāhi ^{c}aleyh eydür cihān

760 Görür ol şem^{c}üñ bu sūz u heybetin
Diremeyüp ṭaġıdup cem^{c}iyyetin

761 Gitdi ^{c}aḳlı ol zamān Pervāne’nüñ
Oldı mis̱li şol yanan pervānenüñ

762 Pes Kemāle’d-dīn ü Pervāne hemān
Baş [ḳoyup] müstaġfir[483] oldılar revān

[13. Yârana arkasını dönen kişinin düşüp başını yarması]

763 Bir semā^{c} içre yine bir gün Kemāl
Bu mu^{c}arrif görür ol şehden celāl

764 Kim meger bir ki taṣavvuf ehline
Baḳmayup ḳaṭ^{c}ā taṣarruf ehline

765 Raġbet-i bī-ḥadd ü ġāyet eyleyüp
Söyleyüp ḫoş ḫoş ri^{c}āyet eyleyüp

27a

766 Gāh tācın medḥ idüp geh ḫırḳasın
Anlaruñ yārāna dönüp arḳasın

767 Gördi Mevlānā o sulṭān-ı ġayūr
Ġayret eyler ol şeh-i pür-^{c}ışḳ u şūr

768 Çaġırur eydür ki hey nāḳıṣ Kemāl
Hāy bu ne ḥāldür hey bed-fi^{c}āl

769 Kim kemāline kemālüñ puştuñı
Virdüñ aşaġa düşürdüñ ḫıştuñı

770 Böyle diyince o şāh-ı bü’l-vefā
Düşdi nā-geh ṣuffeden ol bī-ṣafā

771 Düşdi bir ṭaş üzre yarıldı başı
Aġladı farḳ olmadı ḳandan yaşı

772 Oldı başdan ayaġa ḳanlara ġarḳ
Gözi yaşı ḳanda ḳandan ola farḳ

483 Metinde *Baş müstaġraḳ* şeklinde yer alsa da bu vezne uymaz. Metinde yer alan buna benzer beyitlerden yola çıkılarak böyle bir düzeltme yapıldı. bkz. 1314., 1589. ve 3841. beyitler.

773 Döndi ol rinde k'ola mest ü ḫarāb
Düşe ḳabaḳ ṣına dökile şarāb

774 Ol şarāb-ı erġavāna ġarḳ ola
Berg-i gül gibi ki ḳana ġarḳ ola

775 Ṭurdı vardı aḳıdup ḳan-ıla yaş
Ḳodı Mevlānā'nuñ ayaġında baş

776 İrgürince aña ol ḳan rencesin
Gözlere gösterdi mercān pençesin

777 Zūrı ḳor zārı özine yār ider
Zīr-i lebden ney mis̱āli zār ider

778 Gördi ol şem^{c}-i şeker-leb zārını
Pes baġışlar cübbe vü destārını

779 Şekl-i kāfir terk idüp inkārını
Dīne geldi ḳaṭ^{c} idüp zünnārını

780 Ne ^{c}ināyet itdi k'ol şāh-ı ferīd
Oldı ol sulṭāna ol bende'v mürīd

[14. Şikâyet eden yâranının sonradan hatasını anlaması]

781 Bir seḥer aṣḥāb-ı ṣoḥbet cem^{c} olur
Ol cemāli şems-i millet şem^{c} olur

27b

782 Şevḳ odında per yaḳar pervāneler
Gözyaşın zencīr ider dīvāneler

783 Otururlar cümle yārān dil o gūş
Bendeler gūyā şeh-i ^{c}ālem ḫamūş[484]

784 Söz açup sözden didiler iy ^{c}aceb
N'ola ḥikmet n'ola sır n'ola sebeb

785 Kim şüyūḫ-ı şehre varurlar becid
Her ekābir müctemi^{c} yā münferid

786 Kem gelürler görmege bu ḥażreti
Göremezler bu cenāb-ı ^{c}izzeti

787 Sırr-ı sırdur ġayret-i maḥbūbdur
Ġayr bu esrārdan maḥcūbdur

788 Böyle diyince o şāh-ı dü cihān
Ya^{c}nī Mevlānā buyurdı iy mihān

789 Gördüñüz kem gelmegi kem görmegi
Görmedüñüz bu ṭarafdan sürmegi

790 Yol vireydük anlara yārāna yir
Ḳalmaz-ıdı dir velī yārāna dir

---

484 Mevlânâ'nın mahlası "Hâmûş"tur.

791 Ol-ıdı kim ṣubḥidemden her emīr
Şehrde[485] kim var-ısa mecmūᶜ-ı mīr

792 Geldiler bi'l-ittifāḳ ol gün temām
Ṭoldı ṣuffe'y medrese vü ṣaḥn ü bām

793 Şöyle kim her yiri yārān baḳdılar
Görmediler ḫālī ṭaşra çıḳdılar

794 Ol meᶜānī maᶜdeni sırr-ı İlāh
Ol kerem kānı ol ulu pādişāh

795 Ol gün ol deñlü maᶜārif söyledi
Ol maᶜārif kim o ᶜārif söyledi

796 Ẕerresin günden felek evrāḳına
Yazsalar ṣıġmaya nüh eṭbāḳına

797 Teşneleri cümle sīr-āb oldılar
İstedüklerini zīrā buldılar

798 Ḫumm-ı ḫamr-ı lā-yezāli buldılar
Cümle mest-i lā-übālī oldılar

28a

799 Ol şeh-i ᶜālī-ṣıfāt ol pāk-ẕāt
İtmedi aṣḥāba ol gün iltifāt

800 Ol dil ol leb virmedi fetḥ-i fütūḥ
Oldılar bī-tīġ hep mecrūḥ-rūḥ

801 Çün ekābir ṭaşra çıḳdı hep girü
Girdi feryād-ıla yārān içerü

802 Her biri dönüp ḫazān yapraġına
Düşdi ol servüñ revān ayaġına

803 Bu ᶜaceb kim servüñ olmaz mīvesi
Mīve-i cāndur bunuñ her şīvesi

804 Didiler ḫon-ı ẓerāyifden bugün
Yaᶜnī her günki veẓāyifden bugün

805 Bezm-i aġyāra özüñ mum eyledüñ
Ġayri maḥrem bizi maḥrūm eyledüñ

806 Aḳıdup ol şeh ṣafā ırmaġını
Luṭf ṣuyından ṣuvarup bāġını

807 Bāġ-ı ḥüsni güllerin tezyīn ider
Nāleger bülbüllerin teskīn ider

808 Bu bir āyet evvelinden ol dü kevn
Şāhı üç kelme oḳur pes behr-i ᶜavn

---

[485] Metinde *şehride* şeklinde harekelenerek medli okuma belirtilmiştir.

İnneme’ṣ-ṣadaḳātü li’l-fuḳarā’i ve’l-mesākīn[486]

809 Ṭolduran dir ma^{c}nī ṣuyından sebū
Bu bir iki kelmenüñ ma^{c}nīsi bu

810 Ṣadḳaya ol ṣāḥib-i temkīn ola
K’ol faḳīr ola daḫı miskīn ola

811 Buyurur anda şeh-i aḥrārumuz
Hep ser-ā-ser ma^{c}nīmüz esrārumuz

812 Bilür anlar kim ülü’l-elbābdur[487]
Fi’l-ḥaḳīḳa ḥiṣṣe-i aṣḥābdur

813 Budaġın bu mīvenüñ aṣḥāb eger
Kim direrdi olmasa aṣḥāb eger

814 Kim ṭufeyl-i berre-y-ile behremend
Olur iden nūş-ı şīr-i gūsfend

28b

815 İşbu ḥālüñ hem vuḳū^{c}ına sebeb
Oldı ol teşnī^{c} ü īrād u ṭaleb

816 Ger ziyāret ecli-çün her mīr ü şāh
Göstere bize tereddüd gāh gāh

817 İncine yārān u rāżī olmaya
Pes du^{c}ā idüñ ki bunlar dāyimā

818 Olalar meşġūl-i żabṭ-ı memleket
Olmayalar rūz u şeb bī-maṣlaḥat

819 Pāk yārānuñ muṭahhar ẕātına
İrmeye teşvīş ü ġam evḳātına

820 Tā ki bu rızḳ-ı ḥelālī ^{c}āḳıbet
Tā ki bu nūr-ı celālī ^{c}āḳıbet

821 Ḫāṣ ola maḫṣūṣ ola yārenlere
^{c}Ām luṭfın ḫāṣ ide yār anlara

822 Böyle diyüp burada ḫatm-i kelām
Eyler ol yārāna ḫāṣ in^{c}ām-ı ^{c}ām

[15. Çarşı köpeklerinin kendisini dinlemesi]

823 Çār-sūda bir gün ol serv-i bihişt
Gül gibi ol pāk ü pākīze-sirişt

824 Ṭurup ayaġ üzre ol ^{c}ālī-ṣıfāt
Ma^{c}rifet söylerdi ol maḥbūb-ẕāt

---

486 “Sadakalar, ancak fakirlere, miskinlere…(mahsustur).” (Tevbe, 9/60) ayetinden iktibas edilmiştir.

487 “halis akıl sahipleri” (Bakara, 2/269).

825 Ol yüzi firdevs-ile ol çār-sū
Oldı firdevs-i berīn [ü][488] çār cū

826 Çār-sū içi temāmet ṣaġ u ṣol
Ḫalḳ ṭolmışdı ser-ā-ser līkin ol

827 Ḫalḳdan dīvāra döndermiş yüzin
Gül gibi kim ḫāra döndermiş yüzin

828 Ḫār ṣaḳlar ḳalᶜadur ḫalḳ-ı cihān
Ḫaṣm-ı güldür k'ol gül-i bāġ-ı cinān

829 Ḥıṣn-ı güldür kim görür gül ḫārı yig
Gördi lā-büd ḫalḳdan dīvārı yig

830 Çün birez ṣavuldı ḫalḳ irişdi şām
Segleri ol çār-sūnuñ hep temām

29a

831 K'ol şehüñ devr eyleyüp hep çevresin
Ḥalḳa[489] ḳılmışlardı hep çepçevresin

832 Tīz tīz ol seglere idüp naẓar
Maᶜrifet söyler ü segler dümm ü ser

833 Depredür ṭurmaz ider ᶜuşşāḳvār
Zūd zūd āheste āheste devār[490]

834 And içüp pes ol şeh-i ᶜālī-ṣıfat
Fehm ider eydür bu segler maᶜrifet

835 Andınuñ esmāsınuñ terkībi bu
Bir yire cemᶜ eyleseñ tertībi bu[491]

836 Maᶜnīsi ammā ki ol anduñ budur
İçdügi and ol lebi ḳanduñ budur

837 Ol yüce ḳuvvetlü Allāh ḥaḳḳı-çün
Düşmene ol ḳahrı çoḳ şeh ḥaḳḳı-çün

838 Ol ki bir şeh ḳudret issi ḳahrı bol
Yoḳ vücūd içinde var illā ki ol

839 Andaġı ādemlere şimden girü
Dir bu zībā-demlere şimden girü

---

488 Metinde *berīn-i.* Beyitteki paralellik göz önünde bulundurularak böyle düzeltildi.

489 Metinde *Ḫalḳa.*

490 Metinde *divār* olarak harekelenen kelimenin *devvār*'ın muhaffefi olduğu düşünülmüştür.

491 Şair bu beyitte Mevlânâ'nın andının metinde yer alacağını haber vermiştir, fakat nüshada bunun için yer ayrılmasına rağmen söz konusu yemin kaydedilmemiştir. 837. ve 838. beyitlerde anlamı verilen yemin şu şekildedir: *Bi'llāhi'l-ᶜaliyyi'l-ḳaviyyi'l-ḳāhiri'lleẕī lā-ḳādira ve lā-ḳāhira fi'l-vücūdi illā-hüve.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 160.

840 Seg dimeñ bunlar saᶜādetmenddür
Kim seg-i aṣḥāba ḫᵛīşāvenddür

841 Ḳālibi seg ḳalbi naḳdüñ aṣlıdur
Kim seg-i Aṣḥāb-ı Kehf'üñ neslidür

842 Kelb-i aṣḥābuñ idüp medḥin revān
Pes bu beyti oḳur ol şīrīn-zebān

843 Şüd ser-i şīrān-ı ᶜālem cümle pest (F22)
Çün seg-i aṣḥāb-rā dādend dest[492]

[Tercüme]

844 Oldı dehr aṣlanlarınuñ başı pest
Virdiler çünkim seg-i aṣḥāba dest

845 Andan eydür bu der ü dīvārlar
Fehm-i maᶜnī eyler ü esrārlar

846 Böyle diyüp andan ol ṣāḥib-naẓar
Oḳur işbu ḳıṭᶜa(y)ı ol dīdever

Rübāᶜī[493]

847 Çeşm k'ū tā ki cānhā bīned (F23)
Ser birūn kerde ez-der ü dīvār

848 Der ü dīvār nükte-gūyānend (F24)
Āteş ü āb u ḫāk ḳıṣṣa-güẕār[494]

Tercüme

849 Der ü dīvārdan çıḳarmış baş
Göre cānlar o göz ḳanı iy yār

850 Der ü dīvār nükte-gūlardur
Āteş ü āb u ḫāk ḳıṣṣa-güẕār[495]

29b

851 Böyle dirken işidüp yārān ḳamu
Dökülüp mānende-i bārān ḳamu

852 Pes bu beyti göricek yārenleri
Oḳudı ḫoş ḫoş görüp yār anları

853 Biyāyīd biyāyīd ki dildār resīdest (F25)
Biyāyīd biyāyīd ki gülzār demīdest[496]

---

492 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî -i Ma'nevî*, c. 1, s. 72/1023.

493 Başlık yanlıştır, bu bir rübâi olmadığı gibi bir önceki beyitte söylendiği gibi kıt'a da değildir. Zira bu iki beyit *Divan-ı Kebîr*'deki bir gazelden alınmıştır. Başlığın başındaki işaret *bismi'llāh* anlamında olsa gerek.

494 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 3, s. 49/1158, 12.298-99.

495 Der-kenar olan bu kıt'a ve tercümesi feᶜilātün / mefāᶜilün / feᶜilün vezninde söylenmiştir.

[Tercüme]

854 Gelüñ yārān gelüñ kim geldi dildār
Gelüñ güller dirüñ kim geldi dildār[497]

855 Andan eydür[498] Ḥaḳ Ta^{c}ālā ḥażreti
Ḥaḳ Ta^{c}ālā'nuñ ol a^{c}lā ḥażreti

856 Ṣadḳa-baḫş oldı o ^{c}ālī-şānumuz
Ḳandasız iy ṣadḳa-ḫor yārānumuz

857 Çünki yārān bu sözi işitdiler
Baş ḳoyup ol şāha secde itdiler

858 Pes bu yārān-ıla ol şāh-ı muṭā^{c}
Ma^{c}rifet söyleyü eyleyü semā^{c}

859 Medreseye geldiler ol şeb semā^{c}
Ṣubḥa dek bulmadı bir dem inḳıṭā^{c}

860 Ṣubḥidem yārāna pes ol āfitāb
Eyleyüp ḫoş ḫoş ḫiṭāb-ı müsteṭāb

861 Didi kim va'llāhi va'llāhi ki bu
Ḫalḳdan ol kim ola ġāyet eyü

862 İ^{c}tiḳādı k'enbiyānuñ ḥaḳḳına
Bağlamışdur evliyānuñ ḥaḳḳına

863 Nā-revādur itdügi cūş u ḫurūş
Ḥaḳḳına anuñ k'ola terre-fürūş

864 Luṭf idüp raḥmet ḳıla anlar meger
Eyleyüp ^{c}ayn-ı ^{c}ināyetle naẓar

865 Böyle diyüp ol ^{c}ināyet issi şāh
Ḫatm ider pes bu sözi ol pādişāh

30a [16. Allah'ın kullarına sırlarını keşfettirmesi ya da keşfettirmemesi]

866 Buyururdı bir gün ol ḫoş-menḳıbet
İşbu āyet ma^{c}nīsinde ma^{c}rifet[499]

867 Ma^{c}nī-i āyet budur kim ol ^{c}aẕāb
Kim olur kāfirlere rūz-ı ḥisāb

---

496 fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 1, s. 198/329, 3562. Bu eserde 1. ve 2. dizelerin yeri değişmiştir.

497 mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / fe^{c}ūlün.

498 Metinde, beytin hemen üstündeki boşluğa bu sözcükler yanlışlıkla yazılmıştır.

499 Metinde yer alan boşlukta bulunması gereken ayet şudur: *İnnehüm yeravnehu ba^{c}īden. Ve nerāhu ḳarīben* (Şüphe yok ki, onlar onu uzak görürler. Halbuki, biz onu pek yakın görürüz.) (Mâric, 70/6-7).

868 Ol ^{c}aẕābı k’olur ol gün ol Raḳīb
Görür anlar dir ba^{c}īd ü biz ḳarīb

869 Ma^{c}rifet kim ol şeh-i vālī-güher
Buyurur budur kim ol ^{c}ālī-naẓar

870 Dir Ḥaḳ’uñ bir sürmedānı var ḫūb
Çekse andan her kimüñ bir sürme-çūb

871 Bāṭınınuñ ẓāhirinüñ gözine
Çeküp anı ḫalḳdan kendüzine

872 Cümle meknūnāt anuñ bī-şekk ü reyb
Gözlerine görine mecmū^{c}-ı ġayb

873 Görine sırr-ı semāvāt ü zemīn
Görine keşf ola hep ^{c}ayne’l-yaḳīn

874 Aña hep genc-i İlāhī görine
Hep kemā-kān hep kemā-hī[500] görine

875 Ḥaḳ ^{c}ināyet itmese ol görme(y)i
Gözlerine çekmese ol sürme(y)i

876 Cümle maḫfiyyātı ḥāżır itseler
Her birine anı nāẓır itseler

877 Birisine hīç gözi ilmeye
Cümleden birini göribilmeye

878 Böyle diyüp ol tozı kuḥl-ı ^{c}azīz
Bu iki beyti oḳur pes tīz tīz

879 Bī-^{c}ināyāt-ı Ḥaḳ u ḫāṣān-ı Ḥaḳ (F26)
Ger melek bāşed siyāhesteş varaḳ[501]

30b

880 Bī-^{c}ināyet ki küşāyed çeşm-rā[502] (F27)
Bī-^{c}ināyet ki nişāned ḫışm-rā

[Tercüme]

881 Bī-^{c}ināyāt[503]-ı ḫavāṣ-ı Īzidī
Ger melek ola siyehdür kāġıdı

882 Bī-^{c}ināyet çeşmi kim reh-bīn ider
Bī-^{c}ināyet ḫaşmi kim teskīn ider

883 Andan ol sulṭān-ı ^{c}ālī-şānumuz
Ḳullarına luṭfı çoḳ sulṭānumuz

---

500 Kelimenin aslı *kemā-hiye* olup Osmanlı Türkçesinde bu şekilde kullanıldığı anlaşılmakta. Aksi takdirde vezin bozulur.

501 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî -i Ma‘nevî*, c. 1, s. 115 /1879.

502 Metinde *ḫaşm-rā*.

503 Metinde *^{c}inānāt*.

884 Tīh-i ṭuġyānda görüp tehdīd ider
Kuḥl-i tehdīd-ile ehl-i dīd ider

885 Ol mürīdine ^{c}ināyet issi şeyẖ
Bendesine ol ḥimāyet issi şeyẖ

886 Ḳullarınuñ her birine müstaḳil
Dir ẖiṭāb idüp o şāh-ı mülk-i dil[504]

887 Ol naẓar kim şeyẖ-i nūrānī ider
Ol naẓarda şem^{c}veş yan iy piser

888 Ser-te-ser yā nūr ol yā dūr ol
Ya^{c}nī yā mevṣūl ü yā mehcūr ol

889 Ẕerreye gūyā hevādan āfitāb
Tīġ-i men^{c}-ile virür ḳaṭ^{c}ī cevāb

[17. Müritlerine dilenmeyi yasaklaması]

890 Ol gözin Ḥaḳ ḥażretinden yummayan
Ġayr-i Ḥaḳ'dan hīç nesne ummayan

891 Yoġ iden Ḥaḳ varlıġında öz özin
Muṣṭafā'ya tābi^{c} iden kendüzin

892 Ol eski tenine cān-ı nev[505]
Viren ol ^{c}Īsīveş olan pāk-rev

893 Ol seẖun mıṣrında olan ḳand-rīz
Ya^{c}nī Mevlānā o sulṭān-ı ^{c}azīz

894 Buyurur bir gün o şāh-ı etḳıyā
Allāh Allāh kim cemī^{c}-i evliyā

31a

895 Ẕellet-i nefs-i mürīd idüp murād
Hep teveḳḳu^{c} bābını itdi küşād

896 Ḳapu ḳapu ref^{c}-i ḳındīl itdiler
Gezdiler hep ḥaml-i zenbīl itdiler

897 "Aḳriḍu'llāh"[506] mūcebince bī-ġulūl
İtdiler ṣadḳa'v zekātı hem ḳabūl

898 Biz mürīde ol su'ālüñ ḳapusın
Beste ḳılduḳ ṭaşra ḳoduḳ ṭapusın

899 Ol işāret kim buyurdı Muṣṭafā
Ol kerem kānı o deryā-yı ṣafā

900 Getürüp her dem o remzi yirine
Yirine getürmez-ise yirine

---

504 Metinde önce *müstaḳil* yazılmış, daha sonra karalanıp bu şekilde düzeltilmiştir.

505 Vezin düşüktür.

506 "borç verin." anlamındaki bu ibare *Kur'ân* (Müzemmil, 73/20)'dan alıntıdır.

İste^{c}fif ^{c}ani’s-su’āli mā isteṭa^{c}te[507]

901 İtme her bī-çīzden çīzi su’āl
Ḳıl gücüñ yitdükçe perhīzi su’āl

902 Çün Ḥaḳ’uñdur her ne varsa iy hümām
Ḥaḳ’dan iste her ne isterseñ müdām

903 Dest-rencī-y-ile dün gün her biri
Dürüşüp olup revān alnı deri

904 Kesb ide yā yā ticāret eyleye
Ehl-i kilk-ise kitābet eyleye

905 Her kimüñ bu yola yoḳdur verzişi
Yoḳ durur bir pula anuñ erzişi

906 Görmeye yarın ḳıyāmetde yüzüm
Olur-ısa daẖı ol iki gözüm

907 Eyler-ise kimseye destin dırāz
Eyleyem ben yüzümi aña firāz

908 Ḳoydı bu ḳandīle çün bu resme zeyt
Bu ḥadīs̱i itdi pes bir iki beyt

909 Güft Peyġām-ber ki cennet ez-İlāh (F28)
Ger hemī ẖ^{v}āhī zi-kes çīzī me-ẖ^{v}āh

31b

910 Ger ne-ẖ^{v}āhī men kefīlem mer-tü-rā (F29)
Cennetü’l-me’vā vü dīdār-ı Ḫudā[508]

[Tercüme]

911 Didi Peyġām-ber behişt ü mekrame
İster-iseñ kimseden nesne’steme

912 İstemezseñ gösterem olam kefīl
Cennetü’l-me’vā vü dīdār-ı Celīl

[18. Zahmet çekmeden kazanç sağlanamayacağına dair hikâyeler anlatması]

913 Biri eydür bir gün ol sulṭān-ı rād
Ya^{c}nī Mevlānā o şāh-ı şāh-zād

914 Söyler-iken ẖoş ẖoş ol şeh ma^{c}rifet
Bir ḥikāyet itdi ẖoş ol ẖoş-ṣıfat

915 Didi bir ulu perīveş şīşede
Oldı vālih ḳırḳ yıl bir bīşede

916 Ḳaldı ḥayrān nitekim serv-i revān
Kim başında yapdı ḳuşlar āşiyān

507 “Gücün yettikçe istemekten sakın.” anlamına gelir. Kaynağı bulunamadı.

508 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî -i Ma‘nevî*, c. 6, s. 265/ 333-34.

917 İttifāḳā nā-gehān bir gün meger
Ḳuṭb-ı ^{c}ālem ol yaña ḳıldı güẕer

918 Urdı [bir] sīlī-i muḥkem ol hümām
Didi kim iy merd-i ekkāl-i ḥarām

919 Ol cihān-ı sekrden dervīş o dem
^{c}Ālem-i ṣaḥva revān basdı ḳadem

920 Baḥr-i istiġrāḳdan sürdi ḳayıḳ
Ḳara gözi mest-iken oldı ayıḳ

921 Ḳırḳ yıldur didi iy nīkū-maḳāl
Dünyede ben yimedüm ḳaṭ^{c}ā ḥelāl

922 Pes ḥarāma ḳanda oldum ben ekūl
Pes şehā n'itdüm ki kesdi baña yol

923 Didi ḳuṭb ol ḫusrev-i la^{c}līn-ḳabā
Kim nesīm-i ṣubḥ u ḳuṣṣād-ı ṣabā

924 Ol bahārī bād ölü dirgürici
Ol riyāḥ ol rāyiḥa irgürici

32a

925 Burnuña ol dem ki bular irgürür
^{c}Anberīn müşkīn ḳoḫular irgürür

926 Boġazuñdan iner aşaġa'çeri
Sinüñ ol ḫoş būy nitekim perī

927 Ḳut olur ol ḫoş ḳoḳular kim tüter
Ol ḳoḫulardan tenüñ ḳuvvet ṭutar

928 Bu müheyyā ḳut iy yāḳūt-senc
Ḥāṣıl olur saña pes bī-kedd ü renc

929 Meẕheb-i kümmelde pes iy merd-i ḫām
Bu mes̱ābede ṭa^{c}ām olur ḥarām

930 Ne buyurdı itmedüñ mi istimā^{c}
Seyyid-i kevneyn ol şāh-ı muṭā^{c}

Kel min-keddi yemīnike ve ^{c}araḳı cebīnike[509]

931 Yi yimek andan ki görür el emek
Daḫı anda olur alın derlemek

932 Hem anı işitmedüñ mi iy kiyā
Kim Süleymān-ı Nebī'ye dāyimā

933 Getürürler-idi cennetden ṭa^{c}ām
Yir-idi ol şāh idüp ẕevḳ-i temām

---

[509] "Kendi gücün ve alınterinle kazandığından ye." anlamına gelen bu sözün kaynağı bulunamadı.

934 Bir gün anda ḥāżır-ıdı Cebre’īl
K’ol behiştī honı gönderdi Celīl

935 Şeh Süleymān eyle raġbetle yidi
Kim melekler biribirine didi

936 Eyle yir bu yimegi kim ḥażreti
Çekdi taḥṣīlinde gūyā zaḥmeti

937 Bu resūl-i Ḥaḳ nebiyy-i Kirdigār
Olmaya-y-ıdı gerek kim ṭable-ḫᵛār

938 İşidüp anı o şāh-ı ḫoş-ḫıṣāl
Ḥażret-i Cibrīl’den ḳıldı su’āl

939 Ne didi didi didi işitdüñe
Ḳulaġuña ol üni iş itdüñe

940 Pes Süleymān didi kim kedd-i yemīn
Ol ṭaᶜāmı kim ider kesb iy Emīn

32b

941 Yig midür ol bu ṭaᶜām-ı ḫuldden
Cebre’īl eydür belī iy mü’temen

942 Ol-ıdı kim şeh Süleymān ḥażreti
Eyledi kedd-i yemīne raġbeti

943 Ellerin cennet ṭaᶜāmından yudı
Ḳaldurup ol ḫonı añaru ḳodı

944 Ṭurdı ol destār-ḫᵛānı dürmege
Oturup el urdı[510] zenbīl örmege

945 Dem-be-dem virdi bahāsın yimege
İtdi tevbe ol ṭaᶜāmı yimege

946 Ṣavm-ı Dāvūdī ṭutup her şeb lebi
Açdı anuñla Süleymān-ı Nebī

947 Pes Süleymān’a didi kim Cebre’īl
İy Resūl-i āgeh āgāh ol u bil

948 Kim ṭaᶜām-ı cennet iy ᶜālī-neseb
Böyle ṭatlu olmaġa oldur sebeb

949 Kim Ḫudā-yı ḳahr-bār u luṭfikār
Cenneti vü cennet içre ne ki var

950 ᶜĀbid itdügi ᶜibādet rencini
Zāhid itdügi zehādet rencini

951 Ẕikr ü şükrin ẕākir ü şākirlerüñ
Ṣavm u ṣabrın ṣāyim ü ṣābirlerüñ

---

510 Metinde *oldı* şeklinde yer almasına rağmen anlam gereği düzeltildi.

952 Cemᶜ idüp bu cümle(y)i eyledi ḫalḳ
Ol durur kim oldı şehler ehl-i ṭaḳ

953 Çekmeyince bir kimesne derd ü renc
İrmedi dermāna vü bulmadı genc

954 Her ki rencī dīd şüd gencī bi-dīd (F30)
Her ki ciddī kerd der-ceddī resīd[511]

[Tercüme]

955 İrdi gence renci yār iden kişi
İrdi cedde ciddi kār iden kişi

956 Enbiyānuñ ekmelinüñ eks̱eri
Evliyānuñ kümmelinüñ eks̱eri

957 Seyr ü sīret ehlinüñ kāmilleri
ᶜİlm ü ḥikmet ehlinüñ fāżılları

33a

958 Baḥr-i baḫt u devlet ü ᶜizz ü şeref
İşre ġarḳ-iken selāṭīn-i selef

959 Baḳmadılar māl ü mülk ü niᶜmete
Oldılar mensūb kesb ü ṣanᶜate

960 Buncılayın bir ḥikāyet daḫı hem
Didi Mevlānā o şāh-ı muḥterem

961 Kim meger Mūsī peyem-ber ḥażreti
Gözleri aġrıdı gördi zaḥmeti

962 Ol ki ṭūṭīveş mes̱el ḳandın yimiş
Derd[512] yoḳ illā ki göz derdi dimiş

Ḳāle'n-nebiyyü ᶜaleyhi's-selām[513] lā veceᶜa [illā] veceᶜu'l-ᶜayn[514]

963 Pes hemān feryād idüp zārī-künān
Oldı Mūsī cānib-i Ṭūr'a revān

964 Gider-iken yolda her berg-i giyā
Dil açup çaġırup eydür Mūsiyā

965 Al beni sür gözüñe tā ola ḫoş
Ol yüzi gül birine ṭutmadı gūş

---

511 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî -i Ma'nevî*, c. 5, s. 132/2047.

512 Metinde *derdi* şeklinde harekelenmiştir; ancak anlam gereği bu şekilde düzeltildi.

513 "Hz. Nebî şöyle buyurdu." manasına gelen bu tabir Hz. Peygamber'in sözlerini sevk ederken kullanılan eda lafızlarının başında gelir. bkz. Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992), s. 178.

514 "Göz ağrısından başka ağrı yoktur." Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kasım Taberânî, *er-Ravzu'd-dânî ile'l-Mucemi's-Sağîr*, c. 2, tahkik: Muhammed Şekur (Beyrut: el-Mektebü'l-İslamî, 1985), s. 99.

966 Vardı Ṭūr’a çün münācāt eyledi
Fāriġ olup ^{c}arż-ı ḥācāt eyledi

967 Didi iy ferzāne ḳılan kec-revi
Derd-i çeşm-ile żа^{c}īf oldum ḳavī

968 Gözüm aġrır saña geldüm ben gedā
Şey’üli’llāh[515] eyleyü senden şifā

969 Her giyā ḫāṣıyyetini söyledi
Ben ḳabūl eylemedüm ^{c}arż eyledi

970 Ne buyurur ḥażret-i pür-raḥmetüñ
Ne durur yā Rab ḫiṭāb-ı ^{c}izzetüñ

971 Didi Mūsā var nebāta ṭut yüzüñ
Sözin işit kim şifā bula gözüñ

972 Zīre her derde muḳābil bir devā
İtmişemdür ḫalḳ ben iy mübtelā

33b [Tercüme][516]

973 Dir Nebī yaratdı Ḥaḳ her derdi çün
Hem yaratdı bir devā her[517] derd-içün

974 Döndi Mūsī inanup Ḥaḳ sözine
Sürdi ol otdan birisin gözine

975 Gözlerinüñ aġrısın ol berg-i ter
Sürdi çün itdi bayaġıdan biter

976 Yine döndi Ḥażret’e feryād idüp
Ḥażret-i bī-^{c}illete feryād idüp

977 Ḥażret-i Mūsī’ye irdi bu ḫiṭāb
Bu ḫiṭāb-ı müsteṭāb-ı pür-^{c}itāb

978 Biz saña buyurmaduḳ iy merd-i ḥür
Ol otı ṣaḥrādan al gözüñe sür

979 Hīç taḥṣīlinde çekme zaḥmeti
Def^{c} olsun gözlerüñüñ ^{c}illeti

980 Belki dükkān-ı eṭibbāya varup
Sīm ü zerden az virüp az yalvarup

981 Alup ol otı döv eyle tūtiyā
Sür gözüñe tā bula gözüñ şifā

---

515 “Allah rızası için”. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.,* s. 150.

516 Metinde bu beytin Farsça aslı yer almamaktadır. Sayfanın en üstünde boşluk bırakılmasına rağmen beyit yazılmamış, cetvel de aşağıdan çekilmiştir. Beyit şöyledir: *Güft Peyġām-ber ki Yezdān-ı Mecīd / Ez-pey-i her derd dermān āfrīd* (Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, a.*g.e.,* c. 1, s. 248.)

517 Bu kelime metinde tam olarak okunamamakla beraber sentaks açısından bu şekilde okundu.

982 Ol ṭabībe ire senden fāyide
Saña andan ola ṣıḥḥat ᶜāyide

983 Mūsī eyle itdi vü buldı şifā
Çekmeyince derd bulmadı devā

[19. Çaresiz insanlar için geceleri uyumayıp ibadet etmesi]

984 Giceler ol ṣubḥa dek bīdār olan
Dīdeveş müstaġraḳ-ı dīdār olan

985 Rūz u şeb o içmeyen o yimeyen
Bir nefes ol yatmayan üyimeyen[518]

986 Çāresüzlere ol olan çāre-sāz
Rūz rūze ṭutan iden şeb namāz

987 Ol ḳılan aḫlāḳın aḫlāḳ-ı Ḫudā
Yaᶜnī Mevlānā o sulṭān-ı hüdā

34a

988 Bir mürīdin ol sözi maṭlūb-ı cān
Bir muḥibbin ol özi maḥbūb-ı cān

989 Bir faḳīrini Sirāce'd-dīn-nām
Ol sirāc-ı millet ol tāc-ı enām

990 Luṭf ḳand-ābı(y)la[519] evvel ḳandurur
Āteşin şevḳi(y)le āḫir yandurur

991 K'ol ḥaḳīre dir o şāh-ı muḥterem
Ḥāżır ol bu gice seni ḳucaram

992 Çün bu işi ol yüzi bāġ işledi
Geydügin yārāna hep bağışladı

993 Oldı ᶜüryān ol gün ol şükrāneye
Kim olur şeb vaṣl şekker dāneye

994 Çün irişdi şeb döşendi cāme-ḫᵛāb
Ẕerre-y-ile ola tā vaṣl āfitāb

995 Döşedi bir cāme-ḫᵛāb ol bü'l-heves
K'ol meh-i ḫorşīd-ṭalᶜat bir nefes

996 Yata vü bula teni āsāyişi
Ol teni cān u dilüñ arāyişi

997 Gice ṭāᶜat itmeden gündüz semāᶜ
Ol yüzi gün alnı meh şāh-ı muṭāᶜ

998 İçmeyüp o yimemekden rūz u şeb
Yatmayup üyimemekden rūz u şeb

---

518 Metinde *uyanmayan* şeklinde geçse de anlam gereği düzeltildi. Ayrıca 998. beyitte de *yatmayup üyimemek* şeklinde bir ifade kullanılmıştır.

519 *Luṭf-ı ḳand-āb-ıla* şeklinde bir okuma da yanlış olmaz.

999 Ol güzel gencüñ ṭılısm-ı ḫākine
İrmiş-idi ża^{c}f cism-i pākine

1000 Kim leb-i sāġarveş ol nāzük-dehen
Olmış-ıdı ża^{c}f-ıla lāġar-beden

1001 Geldi ol şeb nā-gehān ol māh-tāb
Şeb seḥer oldı vü ol māh āfitāb

1002 Didi gir sen cāme-ḫ^{v}āba ol ḳamer
Girmedi ol girdi yatdı tā-seḥer

1003 Yatdı ol gice o mest-i bī-şarāb
Ṣubḥa dek döne döne mis̱l-i kebāb

1004 Ṭurdı ol meh nitekim şem^{c}-i ṭırāz
Ṣubḥa dek dökdi sirişk itdi namāz

34b

1005 Āḫir ol miskīn dir iy sulṭān-ı dīn
Bir nefes gel yat ki ṣubḥ oldı yaḳın

1006 Dir yatarsam cümle bī-çāre ḳalur
Bu yatan yārāna kim çāre ḳılur

1007 Çāre-i bī-çāregānem çāreger
Yatsa ḳalur çāresüz bī-çāreler

1008 Almışamdur bunları ben boynuma
Ḳanda yatam sini ḳoyam ḳoynuma

1009 Ḳo bu nāḳışlar ölüdür dirgürem
Ḳomayam nāḳış kemāle irgürem

1010 Görmeyeler tā bular nār-ı caḥīm
Cennet içre göreler nāz u na^{c}īm

1011 Ol k'o dīvāra bu mīḫı ṭoḳıdı
Böyle dirken işbu beyti oḳıdı

1012 Eger tü kār ne-kerdī vü müflisī ez-ḫayr (F31)
Biyā ki kār çü tü ṣad hezār mā kerdīm[520]

[Tercüme]

1013 Sen eger yimedüñ-ise kār-ı dīn teşvīşini
Gel ki biñ senüñ gibinüñ işledüm ben işini[521]

1014 Ol gice ol mehle n'olduğın seḥer
Virdi yārāna Sirāce'd-dīn ḫaber

1015 Ne diyüp n'itdügin ol şāh-ı vücūd
İşidüp hep şükr idüp ḳıldı sücūd

---

520 mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 4, s. 63/1730, 18.139.

521 fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün.

[20. Şeyhin, o bilmeden müridinin simyacısı olması gerektiği]

1016 Bir gün ol sidre-ḳad ü Ṭūbī-ḫırām
Medrese ṣaḥnında eylerdi ḳıyām

1017 Ol ser-ā-pāy olan özi kīmiyā
Ya^{c}nī Mevlānā o tozı kīmiyā

1018 Girdi bir ṣūfī ḳapudan içerü
Geldi ol şāhuñ öñine ilerü

1019 Secde ḳıldı ḳodı ayaġında baş
Aḳ saḳalın sürdi vü aḳıtdı yaş

1020 Ḳıldı Mevlānā aña ^{c}ālī-naẓar
İltifāt itdi be-ġāyet mu^{c}teber

35a

1021 İtdi itdügi seferlerden su’āl
Ol ḳonup göçdügi yirlerden su’āl

1022 Eyledügince ^{c}ināyet ol ḳubād
Gösterürdi dem-be-dem ol i^{c}tiḳād

1023 Buyurur şeyḫüñ ne irşād eyledi
Saña ne virdi ne er şād eyledi

1024 On iki yıl didi ḫiẕmet eyledüm
Emrine dün gün iṭā^{c}at eyledüm

1025 İki yıl saḳḳāyasın[522] pāk eyledüm
Ol işikde yüzümi ḫāk eyledüm

1026 Āb-dest ibrīḳini pür bī-ṭaleb
Ḥücreler öñinde ḳodum rūz u şeb

1027 Ḫānḳahda iki yıl oldum ferāş[523]
Döşedüm sildüm ü süpürdüm firāş

1028 İki yıl dervīşlerüñ fırḳasın
Gözledüm dikdüm yamadum ḫırḳasın

1029 İki yıl olmaġ-içün nefsüm ẕelīl
Baġladum zenbīl-gerdānlıġa bil

1030 Ḳoydı andan ṣoñra şeyḫüm ḫalvete
Çille çekdüm uġradum çoḳ zaḥmete

1031 Dir[524] buları sen anuñ emri-y-ile
Eyledüñ varmadı bir emri yile

---

522 Sözlüklerde *sikāye* olarak geçen sözcüğü şair vezin icabı bu şekilde kullanmıştır.

523 Lugatlerde “pervane” anlamına gelen *ferāş*’a rastlanmakla beraber, burada “hizmetçi, süpürücü” manasındaki *ferrāş* sözcüğü vezin gereği bu şekilde yer almıştır.

524 Metinde *Dür*.

1032 N'eyledi n'itdi o ġar-ḫ^{v}āher saña
Didi şetm eyledi ol server aña

1033 Şetm idüp ol ḫusrev ü şīrīn-nefes
Nāzenīn kes nāzenīn kes didi pes

1034 İ^{c}tiḳād-ıla neler itmiş neler
Anuñ-içün hīç o şeyḫ-i bī-ḫaber

1035 İtmemiş bir nesne didi ḳaḳıdı
Pes bu beyti ol ġarībe oḳıdı

1036 Eger tü kār ne-kerdī vü müflisī ez-ḫayr (F32)
Biyā ki kār çü tü ṣad hezār mā kerdīm[525]

1037 İşbu beyti oḳıyınca ol ḥabīb
Ḳodı başı eyledi şükr ol ġarīb

35b

1038 Andan ol şeh cān ġıdāsın ḳand idüp
Atasınuñ rūḥına sevgend idüp

1039 Didi şeyḫ oldur ki Ḥaḳḳ'a yitüre
Bilmedin işin mürīdüñ bitüre

1040 Eylemedin ḫiẕmet ü cehd ü cihād
İrgüre ol menzile ol şāh-ı rād

1041 Tā vücū[d]-ı missi anuñ zer ola
Zer n'olur iksīr ola cevher ola

1042 Līki bu ḳudret Muḥammed işidür
Daḫı anuñ k'aña tābi^{c} kişidür

1043 Zī kīmiyā ^{c}aceb āyed ki zer küned mis-rā (F33)
Misī niger ki be-her laḥẓa kīmiyā sāzed[526]

[Tercüme]

1044 İderse misi zer ne var kīmiyā
Mise baḳ ki her dem ider kīmiyā[527]

[21. Katı gönülleri yumuşatma arzusu]

1045 Bir gün ol ḫoş ḫoş baḳışı kīmiyā
Ġamzesi ḳaşı kimi oḳ kimi yā

1046 Ṣalınup gülşende şāḫ-ı gül gibi
Ṣu kenārında ötüp bülbül gibi

---

525 Der-kenar olan ve daha önce de geçen (bkz. 1012. beyit) bu beyit mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün vezninde söylenmiştir.

526 mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 2, s. 207/909, 9530.

527 fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūl.

1047 Otururdı gördi bir büyük ṭaşı
Didi bir söz oynayup gözi ḳaşı

1048 Ola mı yārān bu seng-i saḫt gil
Didiler ola ger iy şemᶜ-i[528] Çigil

1049 Görine devr-i zamān merrāt-ıla
Bulına ṭavr-ı zemīn kerrāt-ıla

1050 Eydür ola gil belī bu seng-i saḫt
Yār olup yārī ḳılursa aña baḫt

1051 Līki[529] dilhā-yı gilīn yıllar geçe
Yil gibi yile yile niçe niçe

1052 Gitmeye ol senglik ol tenglik
İşbu dillerde ḳala ol nenglik

36a

1053 Z'enbiyā nāṣıḥter ü ḫoş-lehceter (F34)
Ki büved ki'grift[530] demşān der-ḥacer

1054 Ān-çünān dilhā ki büdşān mā vü men (F35)
Naᶜtişān şüd "bel eşeddü ḳasveten"[531]

1055 Çāre-i ān dil ᶜaṭā vü mübdilīst (F36)
Dād-ı Ḥaḳ-rā ḳābiliyyet şarṭ nīst[532]

[Tercüme]

1056 Enbiyādan ḫūb lehçe ola mı
Ṭaşlara ḳıldı eṡer müşkīn demi

1057 Oldı ol diller hemīşe mā vü men
K'oldı naᶜtı "bel eşeddü ḳasveten"

1058 Ol dile çāre Ḫudā'dan irişe
Ḳābiliyyet şarṭ olmaz baḫşişe

1059 Andan ol miskīnlere iḥsānı çoḳ
Çāresüzler derdine dermānı çoḳ

---

528 Metinde önce *şāh* yazılmış, daha sonra üstüne *şemᶜ* sözcüğü eklenmiştir. Çigil, Türkistan'da güzelleriyle meşhur bir yerdir ve şemᶜ-i Çigil, Çigil gözlü gibi tabirleri vardır. Daha geniş bilgi için bkz. Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, haz. Cemal Kurnaz (İstanbul: MEB, 2004), s. 172. Ayrıca 2203. beyitte *şemᶜ-i Çigil* tamlaması geçtiğinden bunu doğru kabul ettik.

529 Metinde *lam* harfinin üstüne kalem kaymasıyla olsa gerek keşîde çekilmiştir.

530 Metinde *reft* olarak yer alsa da anlamdan ve Farsça metinden yola çıkılarak kelimenin *girift* olduğu düşünülmüş, vezin gereği de bu şekilde okunmuştur. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 480. Ayrıca *Mesnevî* ile yapılan karşılaştırma bu düşüncemizi doğrulamıştır.

531 Bakara Suresi 74. ayette "ev eşeddü ḳasveten" şeklinde geçen bu ifade "Hatta katılıkça (taştan) daha şiddetlidir." anlamına gelmektedir. Ayrıca bkz. 1057. beyit.

532 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 5, s. 107/1534, 1536, 1537.

1060 Meylüm olur kim olam dir çāre-sāz
Ben o dilhā-yı gilīne[533] dil-nevāz

1061 Ḥālini aḥsen ḳılam taḥvīl idem
Ḳābiliyyet-baẖş olam tebdīl idem

1062 Sāḳī olam pāy-tā-ser ẖoş ḳılam
İçürem ẖoşlıḳ meyin ser-ẖoş ḳılam

[22. Allah'ın bağışlayıcılığı hakkında hadisler ve hikâyeler söylemesi]

1063 Bu ḥadīs̱i Muṣṭafā ol luṭf-ı Rab
Didiler dimege ne oldı sebeb

Ḳāle'n-nebiyyü ᶜaleyhi's-selām "innema'l- aᶜmālü bi'l-ẖavātīmi"[534]

1064 Maᶜnīsi budur ḥadīs̱üñ iy hümām
Kim ᶜamel āẖir ᶜameldür ve's-selām

1065 Didi Mevlānā o söz aṣlın bilen
Her ḥadīs̱üñ bābın u faṣlın bilen

36b

1066 Kim zamān-ı Muṣṭafā'da bir cüvān
Var-ıdı fısḳ u fücūr-ıla ᶜayān

1067 Öldi nā-geh ol cüvān irdi ecel
Ḥaḳ Taᶜālā emrile ᶜazze ve cel

1068 Aḳrabāsı kimseye göstermeyüp
Giceler defn itdi ṣarup ṣarmayup

1069 H̱alḳdan gündüz anı ẖalvet ḳılur
Gice-y-ile defn ider ẖaclet ḳılur

1070 Ṣubḥidem irişdi Cibrīl-i Emīn
Aḥmed'e k'iy "raḥmeten li'l-ᶜālemīn"[535]

1071 Var fülān öldi namāzın ḳıl didi
H̱āṣ-ı Ḥaḳ'dur iḥtirāmın bil didi

1072 Aḥmed anuñ ḥikmetin ḳıldı ṭaleb
Vardı geldi Ḥażret'e ol peyk-i Rab

1073 Didi kim Allāh Taᶜālā ḥażreti
Vaḳt-i āẖirde ölürken ol fetī

1074 Eyledi tevbe şehādet kelmesin
Oḳıdı devlet saᶜādet kelmesin

---

533 *dilhā-yı gilīn* ifadesinin hemen altında müstensihin şu notu yer almaktadır: *yaᶜnī balçıḳdan göñüller.*

534 Nebî aleyhisselam buyurdu: "Amellere, neticelerine göre hükmolunur." *Concordance et Indices de la Tradition Musulmane, el-Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzı'l-Hadisi'n-Nebevî*, c. 2, s. 10.

535 "Âlemlerin rahmeti" (Enbiyâ, 21/107).

1075 Raḥmet itdüm her ne kim itdi günāh
Yarlıġadum ^{c}afv ḳıldum dir o şāh

1076 Pes Resūl ol dem olup ḫoş-ḥāl di[r]
"Bi'l-ḫavātim innemā'l-a^{c}māl" dir

1077 Hīç kāfir-rā be-ḫ^{v}ārī men'gerīd (F37)
Ki müsülmān mürdeneş bāşed ümīd[536]

1078 Güft Ḥaḳ ger fāsıḳī v'ehl-i ṣanem (F38)
Ger me-rā ḫ^{v}ānī icābethā künem[537]

[Tercüme]

1079 Hīç baḳma kāfire zinhār ḫ^{v}ār
Ki müsülmān olması ümmīdi var

1080 Fāsıḳ-ısañ didi Ḥaḳ v'ehl-i ṣalīb
Çün beni oḳıyasın olam mucīb

37a

1081 Andan eydür bu ḥadīs̱i şerḥ idüp
Sırr-ı sırrın birbirinden ṭarḥ idüp

1082 Hīç Ḥaḳ'dan özge ḥaḳḳā iy kiyā
Mün^{c}im ü muḥsin ü müfḍil olmaya

1083 Pes bu üç ismüñ muḳābil birine
Ḫūb u ḫoş taḳrībe ḳābil birine

1084 Ḫāṭī vü ^{c}āṣī vü mücrim ḳullaruñ
Ḥaḳḳına ol cürmi çoḳ yoḫsullaruñ

1085 Bir ḥikāyet dir işitmiş mesma^{c}ı
Ol ḥikāyet bu ki bir gün Eṣma^{c}ī

1086 Ḥac yolında bürke üzre bir ^{c}Arab
Ceng ider ṭoldurmaġa ḳomaz ḳıreb[538]

1087 Ḳırba(y)ı ḳor anı bir iki urur
İrtesi bir gündesi nādim olur

1088 Tevbe eyler aġlar istiġfār ider
Bulımaz arar o şaḫṣı zār ider

1089 İtdüre tā āḫiret ḥaḳḳın ḥelāl
Āḫiret ḥaḳḳın añup ol ḫasta-ḥāl

1090 ^{c}Arfe gün görür anı ^{c}Arfāt'da[539]
Dir du^{c}ā idüp ḥazīn eṣvātda

---

536 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 6, s. 364/2451.

537 *a.g.e.*, c. 3, s. 60/756.

538 *Ḳıreb* kelimesinin yanında şu açıklama bulunmaktadır: *ya^{c}nī ḳırbalar.*

539 Metinde *^{c}Arafāt* şeklinde harekelense de vezin gereği böyle okundu.

1091 İy H̱udā ṭutma bu ben miskīn içün
Bilmez ol pür-kīn bu ben miskīni çün

1092 Düşdüm ayaġına eydür Eṣma^{c}ī
Didüm iy sem^{c}-i ḥaḳāyıḳ mesma^{c}ı

1093 Baña düşerdi k'idem saña du^{c}ā
Didi yoḳ Muḥsin'dür adum bī-daġā

1094 Baña lāyıḳdur du^{c}ā kim bī-daġal
İtmiş olam aduma lāyıḳ ^{c}amel

1095 Muḥsin'em Ḥaḳ'dan senüñ iḥsān idem
İsteyem bu müşkilüñ āsān idem

1096 Eyle bundan var ḳıyās iy keth̲udā
Kim o muṭlaḳ muḥsin ü müfḍil H̱udā

1097 Rūz-i maḥşerde neler ide neler
Vire her bir müflise biñ genc-i zer

37b [23. "Veliler kubbelerimin altındadır." hadisini açıklaması]

1098 Bu ḥadīs̱üñ ṣordılar tefsīrini
Didi Mevlānā[nā] idüp taḳrīrini

Evliyā'ī taḥte-ḳıbābī lā ya^{c}rifühüm ġayrī[540]

Tercüme-i ḥadīs̱-i Resūl ^{c}a.m[541]

1099 Kim dilinden didi Ḥaḳ Peyġām-ber'üñ
Ceyş-i Ḥaḳḳ'a ol ser olan serverüñ

1100 Dostlarum var benüm şāh-ı cihān
Ḳubbeler içre nihān-ender-nihān

1101 Anlaruñladur ḳamu seyrüm benüm
Līki bilmez anları ġayrüm benüm

1102 Evvelā bir niçe ḥikmet söyledi
Ṣoñra yārāna vaṣiyyet eyledi

1103 Kim ḳaçan mest-i H̱udāyīlerle siz
İdesiz ṣoḥbet muṣāḥib olasız

1104 H̱ūlarından ḳanḳısı nīkū vü h̲^{v}eş
Ṭab^{c}uñuza görine maḥbūb u geş

1105 Fehmüñüze ṣıġa ṣıdḳ-ıla ḳabūl
Eyleñ anı oluñ ol sulṭāna ḳul

---

540 "Gökkubelerim altında öyle velî kullarım vardır ki onları benden başkası bilmez." bkz. Ceylan, *a.g.e.*, s. 165.

541 *^{c}aleyhi's-selām*'ın kısaltılmışıdır. Üç beyitten oluşan hadis tercümesi sağ boşluğa yazılmış ve çerçeve içine alınmıştır.

1106 Ḳanḳısı ḫoş gelmez-ise ol zamān
Anı ḳoñ ol arada ḳalsun hemān

1107 Ḫalḳa naḳl itmeñ mesāvī olmasun
Ḫāṣa ᶜāmuñ söz ü ṣavı olmasun

1108 Bunlaruñ aḫlāḳ-ı bedden kubbeler
Olmasaydı tenlerinde cübbeler

1109 Bunlara olmazdı ᶜālemde vücūd
Yā ölürler-idi bunlar zūd zūd

1110 Yā olurlardı ricāl-i ġaybden
Bunlara aḫlāḳ-ı bedden ᶜaybden

1111 Ḳubbeler itdi idüp anda nihān
Eyledi pes bunları şāh-ı cihān

1112 Çaġıra ol ḳubbeden āvāz ide
Tā muḥibden münkiri mümtāz ide

Li-yemīza'llāhu'l-ḫabīs̱e mine'ṭ-ṭayyibi[542]

1113 Ḥaḳ ḫabās̱et ehlini eyler temīz
Ṭayyib ü ṭāhir olandan iy ᶜazīz

1114 Ol k'ayıḳdur ıṣṭılāḥ-ı ẓāhire
Dürüşür dün gün ṣalāḥ-ı ẓāhire

38a

1115 Ṭālibe elde ṭutup miftāḥ-ı der
Terbiyet bābın açup ıṣlāḥ ider

1116 Ol ki ser-mest ü ḫarābātī durur
Emr-i ẓāhir anuñ āfātı durur

1117 Mestdür mestāne ol server ḫarāb
Ẓāhirüñ her emrini eyler ḫarāb

1118 Lā-übālī ᶜāşıḳ-ı dīvānedür
Özi mest ü sözleri mestānedür

1119 Şāh-ı ᶜālemdür n'iderse bī- ᶜalem
Kim ne dir dīvāneye olmaz ḳalem

1120 Ol ki ehl-i ᶜaḳldur ayıḳdur ol
Mest-i ᶜışḳ olmaġa ne lāyıḳdur ol

1121 Ol ki ehl-i ᶜışḳdur ser-ḫoşdur ol
Hey ne ser bel pāy-tā-ser ḫoşdur ol

1122 Ol ki kümmeldür şeh-i aḥrārdur
Dāyim ol hem mest ü hem hüşyārdur

1123 Ẓāhir ü bāṭın evin miftāḥ-ı der
Andadur dāyim açup ıṣlāḥ ider

---

542 "Tâ ki, Allah Teâlâ habîsi temizden ayırt etsin." (Enfâl, 8/37).

1124 Ẓāhir ü bāṭın anuñ mülki durur
Ḥaḳ deñizdür ol anuñ fülki durur

1125 Dāyimā ser-mest olan āsūdedür
Zaḥmet-i dünyāda ᶜāḳil sūdedür

1126 Ol biri kümmeldür ü ṣāḥib-kemāl
Olur-ısañ aña ol ṭālib Kemāl

1127 Ḥaḳ ḳatında ol ġunūdedür müdām
Kim ḥaḳı anda bulasın ve'ṣ-selām

24. Leşker keşīden-i Baçu H̱ān-ı Tātāriyān be-cihet-i ẖarāb kerden-i Ḳonya

1128 Maḥrem-i esrār-ı yārān-ı ᶜatīḳ
Zümre-i ebrār-ı iẖvān-ı şefīḳ

1129 İtdiler eyle rivāyet her biri
İtdiler eyle ḥikāyet her biri

38b

1130 Kim ḳaçan Baçu şeh-i Tātāriyān
Evc-i şāhīde meh-i Tātāriyān

1131 Çekdi ılduz gibi leşker māhveş
Geldi Ḳonya üzre ol ispāh-keş

1132 Bir niçe gün çekdi derdin Ḳonya'nuñ
İtmedi çün ṣāf dürdin Ḳonya'nuñ

1133 H̱aşm idüp pes ol şeh-i Tātāriyān
İstedi k'irgüre Ḳonya'[ya] ziyān

1134 Göklere irgürmek-içün gerdini
Ḳıldı üç ḳat ḥalḳa[543] gird-ā-girdini

1135 Kendü meydānda ḳonup ṭutdı ḳarār
İtdi şehr-i Ḳonya'(y)ı leşker ḥiṣār

1136 Görüp ol ḥāli ẖalāyıḳ pes ḳamu
Ḳaṭᶜ idüp cāndan ümīdi iy ᶜamū

1137 Birbirine ẖasta-dil işkeste-ḥāl
Āẖiret ḥaḳḳın ḥelāl it dir ḥelāl

1138 ᶜĀḳıbet ᶜavn-i İlāhī irişüp
Cezbeye elṭāf-ı şāhī irişüp

1139 Geldiler gözyaşıla ol şāhdan
Nāle-y-ile ol şeh-i āgāhdan

1140 Yaş döküp zārī ḳılup bī-ḥadd ü ᶜad
Yaᶜnī Mevlānā'dan umdılar meded[544]

---

543 Metinde *ẖalḳa.*

544 Metinde bu beyit müstensihin dalgınlığı sonucu iki kere yazılmıştır. İkincide müstensih yine dalgınlıkla beytin birinci ve ikinci dizelerini karıştırmış; ancak takdim ve tehirle yanlışını düzeltmiştir.

1141 Ṭurdı Mevlānā muġīs̲-i her dü kevn
İsteyü Allāh'dan bunlara ^{c}avn

1142 Şehrden ṭaşra çıḳup Ḥaḳḳ'ı öge
Çıḳdı meydān ḳarşusındaġı yüge

1143 Kim üyük altında-y-ıdı çetr-i şāh
Pes aña ḳarşu ṭurup ol pādişāh

1144 Vaḳt-i işrāḳ-ıdı ol vaḳt-i şerīf
Kim namāza ṭurur anda ol ẓarīf

1145 Gördiler bir şaḫṣ-ı ezraḳ-pūş h̲^{v}eş
Başda destār-ı duḫānī şem^{c}veş[545]

39a

1146 Fāriġü'l-bāl eyler ol yügde namāz
Ḫalḳ-ı ^{c}ālem sīne-sūz u cān-güdāz

1147 Ḫāṣa kim ol vaḳt ispāh-ı Moġal
Virmiş-idi dār-ı İslām'a ḫalel

1148 Bir niçe şehr içre mescid medrese
Od urup ol leşker-i bed-vesvese

1149 Yaḳmış-ıdı bulduġın menber menār
Ol ^{c}adū-yı nūr u ol aṣḥāb-ı nār

1150 Pes o ḳavm-i şūm-ı bī-dīn bī-rehe
Ḳaṣd iderler bir uġurdan ol şehe

1151 Ol şehe kim dü cihān ger iline
Hīç ḫaṭā irgürmeye bir ḳılına

1152 Ol şehe kim şāḫ-ı Ādem aṣlıdur
Bir ḳılında iki ^{c}ālem aṣlıdur

1153 Bir ḳılında aṣlıdur iki cihān
Ucası(y)la bilidür aña nişān

1154 Fi'l-ḥaḳīḳa ne nişān ü ne es̲er
Cismi cāndur kim virür cāndan ḫaber

1155 Cismi cāndur ol şehüñ cānı cihān
Kim cihān-ı cāndur ol cān-ı cihān

1156 İstediler tīribārān ideler
Ol cihān-ı cānı bī-cān ideler

1157 El urıncaḳ oḳa ol ḳavm-i şaḳī
Elleri baġlandı ṭutmadı oḳı

1158 Oḳı ḳoyup çün yaya yapışdılar
Yay çekildi ḳaldılar apışdılar

---

545 Bu dize *Başda destārı duḫān-ı şem^{c}veş* şeklinde de okunabilir.

1159 Oḳı yayı ḳodılar atlandılar
Yürimedi niçe kim ḳatlandılar

1160 Şehr ḳavmi kim çıḳup burc üstine
Dür ṣaçarlar ol dür-i dürc üstine

1161 Şevḳ-ile gözden aḳıdup yaşlar
Dür ṣaçarlardı idüp şābāşlar

1162 İl görüp bu ḳudreti el bir ider
Şevḳden ḳatı ḳatı tekbīr ider

39b

1163 Gördiler ol ḳavm dirmedi ögin[546]
Na^{c}reler ^{c}ayyūḳa çıḳdı pes o gün

1164 Çün bu ḥāli işidür Baçu revān
Ḫaymeden ṭaşra çıḳar elde kemān

1165 Atar üç oḳ o naẓarver üstine
Düşer üçi daḫı leşker üstine

1166 Pes süvār olup o şāh-ı bī-necāt
Niçe kim deper yürimez hīç at

1167 Pes iner atdan revān olur yayaḳ
Yüriyemez baġlanur iki ayaḳ

1168 Gördi kim baġlandı açılmaz işi
Dir Yaratġan kişisidür bu kişi

1169 Ḳan aḳup yaş-ıla çeşminden anuñ
Dir gerek perhīz ḫışmından anuñ

1170 Bir vilāyet kim bunuñ tek merdi var
Anda olanuñ daḫı ne derdi var

1171 Ol ḫalāyıḳ kim baḳupdur bu yüze
Olmaya maġlūb aṣlā ol bize

25. Ender-şehādet-i Mevlānā be-vilāyet-i Baçu Ḫān

1172 Ḥażret-i Monlā daḫı ol pādişāh
Ḫiẕmet-i Baçu ḥaḳında gāh gāh

1173 Dir-idi Baçu velī-y-idi velī
Fehm ḳılmazdı velī līkin velī

1174 Göricek bu ḥāli Baçu bī-direng
Didi ba^{c}de'l-yevm itmeñ ḥarb ü ceng

1175 Çün o Cem bu cāmı Baçu'ya ṣunar
Oradan ḳalḳar Fülobaṭ'a ḳonar

1176 Pes ekābir cümle-i a^{c}yān-ı şehr
Eyleyüp būs-ı der-i sulṭān-ı şehr

---

546 Metinde kafiye için *ögün* olarak harekelenmiştir.

1177 Geldi Mevlānā işigine temām
ᶜÖẕr idüp şükr eyleyüp hep ḫāṣ u ᶜām

1178 Bī-nihāyet māl ü ecnās u nüḳūd
Cemᶜ idüp bī-ḥad mevāşı zūd zūd

40a

1179 Bir niçe tuḥfe'y ġarāyib-[i]le[547] ḫᵛeş
Düzedüp ol şāha lāyıḳ pīş-keş

1180 İyilik eylediler iletdiler
Baçu'yı yaġı-y-iken il itdiler

1181 Kim vücūd-ı pür-kerem pür-cūd olup
Şehri ḫoş baġışladı ḫoşnūd olup

1182 Söz açup andan o şāh-ı ḫoş-ḫıṣāl
Ḳıldı Mevlānā'dan ol ḫalḳa su'āl

1183 Dir ne yirdendür ne uludur o şāh
Didiler kim ol şeh-i ᶜālem-penāh

1184 Belḫ'dendür atası ᶜālimlerüñ
Şāhıdur sulṭānıdur ᶜālimlerüñ[548]

1185 Belḫ'den anuñ ḫurūc itdügini
Göklere bunuñ ᶜurūc itdügini

1186 Ol şehe bir bir rivāyet itdiler
Evvel ü āḫir ḥikāyet itdiler

1187 Sözlerinden gūşına dürler ṭaḳup
Andan ol ḳavmüñ yüzine şeh baḳup

1188 Didi burc üzre ne kim var küngüre
İstemezem yüzlerin il[549] gün göre

1189 İtmişem sevgend sevgendüm benüm
Yirine gelsün yıḳuñ andum benüm

1190 Ḫāṭırum-içün benüm idüñ ḫarāb
Didiler ḫoş iy şeh-i ᶜālī-cenāb

1191 Çün ekābir yıḳmaġa bünyād ider
Şehr ḳavmi ṭuramaz feryād ider

1192 Şehr ḳavmi oldı çünkim nāleger
Semᶜ-i Mevlānā'ya irişdi ḫaber

1193 Didi Mevlānā o sulṭān-ı cihān
Şehr ḳavmi itmesün āh u fiġān

---

547 Metinde şeklinde yazılıp fetha ile harekelenmiştir.

548 Kafiye açısından bu kelimenin *ᶜālemlerin* şeklinde okunması daha doğrudur.

549 *gün*'den önce konan kesik çizgiler ile yeri belirtilen sözcük *ṣaḥḥa* işaretiyle beraber çerçeve dışına yazılmıştır.

1194 Eylesünler fikr[550] bī-burc u beden
Olduġın maḥrūs bu şehrüñ neden

1195 Fikr ḳılsunlar ne dürler dürcidür
Fehm itsünler ne şehler burcıdur

40b

1196 Anuñ-içün oldı burc-ı evliyā
Didiler bu burca burc-ı evliyā

1197 Olmasaydı himmet-i merdān eger
İşbu şehr olmış-ıdı zīr ü zeber

1198 İtmese şehri maṣūn şāh-ı zemen
Zār iderdi gören eṭlāl ü dimen

1199 İtmedi himmet çü Ṣāliḥ çünki Hūd
N'oldı şehr-i ^{c}Ād gör n'oldı S̱emūd

1200 ^{c}Ālemi ṣaḳlar velī bārū-yı seng[551]
Tīz ḫarāb olur belī bārū-yı seng

1201 Bir yıḳılmaz[552] sūrdur muḥkem velī
Ol durur pes sūr-ı bī-mātem belī

1202 Böyle diyüp bu sözi burada ḳor
Mes̱nevī'den pes bir iki beyt[553] oḳur

Ebyāt-ı *Mes̱nevī*

1203 Şīr-merdānend der-^{c}ālem meded (F39)
Ān zamān k'efġān-ı maẓlūmān resend[554]

1204 Mihrübān bī-rişvetān yārīgerān (F40)
Der-maḳām-ı saḫt ü der-rūz-ı girān

1205 Rev bi-cū ān ḳavm-rā iy mübtelā (F41)
Hīn ġanīmet dārşān[555] pīş-ez-belā

1206 Bendegān-ı Ḥaḳ raḥīm ü bürd-bār (F42)
Ḫūy-ı Ḥaḳ dārend der-ıṣlāḥ-ı kār[556]

---

550 Metinde *fikri*. 1.5 hece değerini göstermek için bu şekilde harekelendiği düşünüldü.

551 Metinde *şeng* gibi yazılmasına rağmen anlam bakımından uygun olmadığı ve ayrıca *bārū-yı seng* ifadesinin redif olduğu düşünülerek bu şekilde düzeltildi.

552 Metinde *yaḳılmaz*.

553 Metinde *beyit*.

554 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 2, s. 309/1923.

555 Farsça metinle yapılan karşılatırmada kelimenin *dār* değil *dān* olduğu görülmüştür. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 260.

556 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 3, s. 132/2222, 2223, 2221.

Tercüme-i Ebyāt-ı *Meşnevī*

1207 Şīr-dillerdür cihānda müstened
K’işidürler āh u eylerler meded

1208 Ne ḳadar giñ yüriseñ her vaḳtde
Bulınurlar rişvesüz ṭar vaḳtde

1209 İste bul var anları iy mübtelā
Bil ġanīmet iriş irmedin belā

1210 H̱ūy-ı Ḥaḳ’la ẖūlanupdur hep bular
Kim ider her yirde hep ıṣlāḥ-ı kār

41a 26. Der-beyān-ı selāmet şüden-i şehr-i Ḳonya ez-fitne-i āẖirü’z-zamān

1211 Dem-be-dem ol āfitāb-ı burc-ı nāz
Ya^{c}nī Mevlānā o dürr-i dürc-i nāz

1212 Ḳonya’ya ol ẖusrev-i ^{c}ālī-neseb
Dirdi şehr-i evliyā eydüñ laḳab

1213 Kim velī olur vilāyet gösterür
Kim bu şehr içre vilādet gösterür

1214 Atamuñ tā pāk cismi bundadur
Tā kim ol gencüñ ṭılısmı bundadur

1215 Ol şehüñ evlādınuñ a^{c}ḳābınuñ
Bundadur tā kim teni ensābınuñ

1216 Olur işbu şehr emīn şimşīrden
Nīze zaẖmından u zaẖm-ı tīrden

1217 Düşmeni olan bu şehrüñ sehmnāk
Başa varmaz ^{c}āḳıbet olur helāk

1218 Uyanıcaḳ fitne-i āẖir-zamān
Fitne-y-ile ṭolıcaḳ āẖir zamān

1219 Giricek birbirine tīr ü kemān
İşbu şehr ola emīn bula emān

1220 Olmaya degül çi ger ola ẖarāb
Bir uġurdan olmaya ammā ẖarāb

1221 Ger ẖarāb ola ne ġam çün gencümüz
Andadur dir şāh-ı gevher-sencümüz

1222 Böyle diyüp pes oḳur bu maṭla^{c}ı
Ol lebi āb-ı ḥayātuñ menba^{c}ı

1223 Tatār eger çi cihān-rā ẖarāb kerd be-ceng (F43)
H̱arāb genc-i tü dāred çirā şeved dil-teng[557]

[557] mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 3, s. 142/1327, 14.040.

[Tercüme]

1224 Tatār ceng[558]-ile gerçi ẖarāb ḳıldı cihānı
Ne ġam çü var o ẖarābuñ içinde genc-i nihānı[559]

27. Der-medḥ-i Ḳonya

1225 Ol yüzi meh özi reşk-i āfitāb
Ol k’o mehle mihr uramaz lāf-ı tāb

41b

1226 Ẕerre rūşen mihr-ile eyler mi lāf
Eylemez rūşen bu kim lāf [u] güẕāf[560]

1227 K’āfitāb ol māha nisbet ẕerredür
Nisbet ehlidür anuñ-çün ġurredür

1228 Ḳonya’nuñ ḥaḳḳında ol luṭf-ı İlāh
Ya^{c}nī Mevlānā o luṭf eyesi şāh

1229 Luṭf-ber-luṭf u ḥimāyet eyleyüp
Dir ^{c}ināyet-ber-^{c}ināyet eyleyüp

1230 İre bir sā^{c}at irişe bir zamān
K’ola şehr-i Ḳonya pür-emn ü emān

1231 Fitne vü āşūb-ıla rūy-ı zemīn
Ṭola vü bu fitneden ola emīn

1232 Ehli ehl-i ^{c}ilm ola vü ma^{c}rifet
Ma^{c}rifet ^{c}ilm ola her ẕāta ṣıfat

1233 H̱alḳ-ı ^{c}ālemde ne kim var ma^{c}nevī
Yönini bu cānibe ṭuta sevī

1234 Ḳonya şehri devr-i ^{c}ālemde hemīn
Ola ol devr içre ẖātemde nigīn

1235 Şöyle ẖoşluḳlar ola kim ol nefes
Ölüler dirilmege ola heves

1236 Yiryüzinde işbu şehrüñ ādemi
Şöyle ẖoşluḳlarla süre her demi

1237 Kim yiraltında yatan ẖākī beden
Ṭurmaġa ṭura idüp çāk-ı kefen

1238 Ol me^{c}ānī(y)i ki biz ḳılduḳ beyān
Daẖı ol esrārı kim itdük ^{c}ayān

1239 Ol me^{c}ānī vü ol esrār ol zamān
Ṭola ^{c}ālem oḳıya ehl-i cihān

---

558 Metinde *çeng*.

559 mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün.

560 Metinde *lāf-ı güẕāf*.

1240 Gerçi kim bunı didi līk ol kerīm
Ḳonya şehrinde didi hem niçe kim

1241 Ola işbu ḫānlar anuñ münkiri
İşbu ḳavmüñ muḳbili [vü] müdbiri[561]

1242 İrişe ol ḳavm-i şūmuñ āfeti
Bir nefes görmeye daḫı rāḥatı

42a 28. Der-ḥadīs̱-i “ene eşce^{c}u’n-nāsi”[562]

1243 Ol şecā^{c}at çarḫınuñ sa^{c}d ılduzı
Bu arada ḫatm idince bu sözi

1244 Biri yārāndan ṭutup rāh-ı nişāṭ
Gösterüp ol ḥażrete dir inbisāṭ

1245 Ṭurfe-y-idi şāhumuz idüp naẓar
Leşker-i Baçu’dan itmedi ḥaẕer

1246 Ḫāṣa kim ḳopmışdı ol gün rusteḫīz
Ol yüg üstinde namāza itdi ḫīz

1247 Zī şecā^{c}at zī dilīrī zī yürek
Pehlevānlıḳ olmaz andan yigrek

1248 Dir belī ol gün-ṣıfatlu māhumuz
“Eşce^{c}u’n-nāsi” buyurdı şāhumuz

1249 Baş ḳoyup hep itdi yārān āferīn
Raḥmetu’llāhi ^{c}aleyhim ecma^{c}īn

1250 Buyurunca bu ḥadīs̱i ol emīn
Bu ḳaṣīdeye şürū^c itdi hemīn

1251 Men īn eyvān-ı nüh tu-rā ne-mī-dānem ne-mī-dānem (F44)
Men īn naḳḳāş-ı cādū-rā ne-mī-dānem ne-mī-dānem

[Tercüme]

1252 Bu eyvānı ki nüh tudur ne bilem ben ne bilem ben
Bu naḳḳāşı ki cādūdur ne bilem ben ne bilem ben

1253 Bu iki beyte gelince yazdılar
Ḳatdılar[563] ḳandı gül-āba ezdiler

---

561 Bu iki kelime arasında takdim-tehir yapılmıştır.

562 “Ben insanların en cesuruyum.” Doğrudan Hz. Peygamber’e ait böyle bir hadis bulunmamakla birlikte sahabe onu tarif ederken “Kâne eşce’un nas” yani “İnsanların en cesuru idi.” diyorlardı. Bunlardan biri şu kaynakta yer almaktadır: Ebu’l-Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, *el-Câmiu’s-Sahîh*, c. 7. (Beyrut: Daru’l-Cil), s. 72.

563 Metinde bu kelime iki kez yazılmıştır.

1254 Be-destem yarlıġī āmed ez-ān ḳān-ı[564] heme ḳānān (F45)
Men īn Baçu-yı Batu-rā[565] ne-mī-dānem ne-mī-dānem

[Tercüme]

1255 Elümde yarlıġı vardur o ḳānlar ḳānınuñ benüm
Bu Batu'yı ki Baçu'dur ne bilem ben ne bilem ben

1256 Çi Rūmī çehregān dārem çi Türkān-ı nihān dārem (F46)
Çi ^{c}aybest er Hülāvī-rā ne-mī-dānem ne-mī-dānem[566]

[Tercüme]

1257 Ne Rūmī mehlerüm vardur ne Türkī şehlerüm vardur
Bu ḫānı kim Hülāvīdür ne bilem ben ne bilem ben[567]

42b [29. Horasan'dan Rum ülkesine gelmesindeki hikmetler]

1258 Bir gün ol şem^{c}-i hüdā nūr-ı yaḳīn
Ol şeh-i iḳlīm-i cān sulṭān-ı dīn

1259 Eyleyüp şerḥ-i ḥaḳāyıḳ nerm nerm
Söyleyüp esrār-ı ġāmiż germ germ

1260 Eydür ol şāh-ı ^{c}Acem sulṭān-ı Rūm
Ol mübārek-ṭal^{c}at ü ferruḫ-ḳudūm

1261 Ḥaḳ Ta^{c}ālā ḥażreti celle[568] celāl
Ehl-i Rūm'uñ ḥaḳḳına ol ẕü'l-celāl

1262 Eyleyüp luṭf u ḥimāyetler ^{c}amīm
Eylemiş hey kim ^{c}ināyetler ^{c}aẓīm

1263 Ol şeh-i ṣıddīḳ ol sulṭān-ı ṣıdḳ
Ol ṣafā naḳşına olan cān-ı ṣıdḳ

1264 Da^{c}vet-i Ṣıddīḳ-ı Ekber'le bular
Oldı dir hem[569] ümmet-i merḥūmter

1265 Yine ol iḳlīm-i Rūm'uñ serveri
Rūm'dur her kişverüñ dir bihteri

---

564 Metinde *ez-ān-ı ḳān.*

565 Metinde *Bānū* olarak geçse de müstensihin noktanın yerini karıştırdığı anlaşılmaktadır. Zira kaynak metinde ve *Divan-ı Kebîr*'de kelime bu şekildedir. Aynı durum 1255. beyit için de geçerlidir. Ayrıca *Divan-ı Kebîr*'de bu dize *Ki men Baçu vü Batu* şeklinde başlar. Batu hakkında bilgi için bkz. Mehmet Saray, "Altın Orda Hanlığı", *TDVİA*, c. 2. (İstanbul: TDV, 1989), s. 538-539.

566 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 3, s. 206-207/1439, 15.215, 15.235, 15.240.

567 Bu Farsça beyitler ve mütercim tarafından yapılan tercümeleri mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün veznindedir. bkz. *a.g.e.*, c. 3, s. 206-207/1439, 15.215, 15.235, 15.240.

568 Metinde *cel* olarak harekelenmiştir.

569 *derhem* olarak harekelenmiş, anlama uymamakta.

1266 Līki eks̱er bu diyāruñ ādemi
Neydügin bilmezdi ᶜışḳuñ ᶜālemi

1267 Bī-meze ẕevḳ-i derūndan bī-ẖaber
Nitekim ney k’olmaya anda şeker

1268 Ol sebeb-sāz-ı cihān şān-ı ᶜazīz
Ol yüce Sübḥān o sulṭān-ı ᶜazīz

1269 Bir laṭīfe buyurup elṭāf-ı Rab
Bī-sebeblik ᶜāleminden bir sebeb

1270 Ḳoparup mülk-i Ḫorāsān’dan bizi
İşbu iḳlīme çeküp andan bizi

1271 Bizüm aᶜḳābumuza bu ẖākde
Virdi meᶜvā işbu ẖāk-i pākde

1272 Tā ki iksīr-i ledünnīden ṭurup
Bunlaruñ miss-i vücūdına urup

1273 İdevüz bunları küllī kīmiyā
Olalar deryā-yı Ḥaḳ’da āşinā

43a

1274 ᶜĀlem-i ᶜirfāna hep maḥrem ola
ᶜĀrifān-ı ᶜāleme hem-dem ola

1275 Ḳand idüp nuḳlın görüp bu ẖamrı telẖ
Buyurur bu beyti ol sāḳī-i Belẖ

1276 Ez-Ḫorāsānem keşīdī tā-ber-i Yūnāniyān (F47)
Tā der-āmīzem bedīşān tā künem ẖoş-meẕhebī

[Tercüme]

1277 İşbu Yūnān ḳavmine çekdüñ Ḫorāsān’dan beni
Tā bu ḳavme ḳarışam ẖoş-meẕheb idem iy senī[570]

1278 Çünki gördüm bunlar ehl-i dil degül
Hīç nevᶜ-ile Ḥaḳ’a māyil degül

1279 Hīç esrār-ı İlāhīden ẖaber
Almamış maḥrūm ḳalmışlar bular

1280 Şiᶜr-i mevzūn birle pes sāz u semāᶜ
Birle kim bunlara māyildür ṭıbāᶜ

1281 Teşne-leb gördüm çü bu Ceyḥūn’lara
Ol meᶜānī(y)i içürdüm bunlara

1282 Zīre kim Rūm ehlidür ehl-i ṭarab
Zührevīdür ehl-i ᶜişret rūz u şeb

1283 Nitekim bir ṭıfl-ı rencūr olsa zār
Ḳılsa dārū-yı eṭibbādan firār

570 Farsça beytin ve tercümesinin vezni fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilün’dür.

1284 İstese kūze'y fuḳā^{c} elbetde ol
Ol ṭabīb-i ḥāẕıḳa bu ola yol

1285 Kim o dārūyı fuḳā^{c} içre ḳoya
Pes o ṭıfluñ vara öñinde ḳoya

1286 Tā idüp vehm-i fuḳā^{c} ol şerbeti
İçe ol ṭıfl idüp aña raġbeti

1287 Ola ṣāfī gide ^{c}illetden ḫalel
Gey ola vü giye ṣıḥḥatden ḥulel

1288 Ol ^{c}ilāc-ıla mizācı kim saḳīm
Olmış-ıdı ola küllī müstaḳīm

1289 Bu maḥalle irişincek ol ḥabīb
Pes bu birḳaç beyti oḳur ol ṭabīb

43b Ebyāt-ı Ḥażret-i Mevlānā Celāle'd-dīn-i Belḫī ḳuddise sırruhu

1290 Eṣ-ṣalā bīmārī-i nāsūr-rā (F48)
Dārū-yı mā yik-be-yik rencūr-rā

1291 Mā ṭabībānīm ü şāgirdān-ı Ḥaḳ (F49)
Baḥr-i Ḳulzüm dīd mā-rā "fenfelaḳ"[571]

1292 Dest müzdī mī[572]- ne-ḫ^{v}āhīm ez-kesī (F50)
Dest müzd-i mā resed ez-Ḥaḳ besī[573]

Tercüme-i ebyāt-ı Mevlānā ez-ān-ı nāẓım-ı īn menāḳıb

1293 Eṣ-ṣalā ol ḫastaya kim bir ^{c}ilāc
İtmeye kār eyle bozıla mizāc

1294 Biz Ḥaḳ'uñ şāgirdüyüz hep otumuz
Ḫasta-y-içündür ṭoludur ḳutumuz

1295 Kimseden hīç almamuz yoḳ dest-müzd
Bize Ḥaḳ'dan irişür çoḳ dest-müzd

30. Ġāyib şüden-i Ḥażret-i Mevlānā Celāle'd-dīn Muḥammed bīst rūz

1296 Bir iki yār u nedīm ü mu^{c}teber
İtdiler eyle rivāyet muḫtaṣar

1297 Eyler-iken medrese ṭamında seyr
Gāh gāh ol ḳaşı yā niteki ṭayr

---

571 "Artık Musa'ya vahyettik ki, âsan ile denize vur, -vurunca- derhal yarıldı, hemen her parça pek büyük dağ gibi oluverdi." (Şuarâ, 26/63) ayetinden alıntı yapılmıştır.

572 Metinde *mā* olarak yer almasına rağmen kaynak metinde ve *Mesnevî*'de bu kelime *mī* şeklinde geçmektedir. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 208. Müstensihin gözünün bir alt dizeye kaydığı düşüncesiyle düzeltme yaptık.

573 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 3, s. 154/2708, 2609, 2707.

1298 Bir iki oḳ atımı yir ol hümāy
Atılur gökyüzine ol yüzi ay

1299 Ol yüzi maḥbūb cāna āyine
Yine ṭam üzre iner ol āyine

1300 Bir gün eyle atılur kim ol hümām
Ġaybet ider bīst rūz ol meh temām

1301 Bugün uş yigirmi gündür diyicek
Bunca gün ḫ^{v}ān-ı firāḳın yiyicek

1302 Bir kişi vaṣlı peyāmın getürür
Dir Meram’uñ mescidinde oturur

1303 Geh rükū^{c} ü geh sücūd ü geh ḳıyām
Eyler ol mescidde gördüm ol imām

44a

1304 Vardı yārān idüp anı istimā^{c}
Ḳıldı ol mescidde bir hafta semā^{c}

31. Der-semā^{c} āmeden-i cüvān-ı tersā ve rencīden-i dervīşān ū-rā

1305 Ol leṭāfet menba^{c}ı ^{c}ummān-ı ^{c}ilm
Ol ẓerāfet ma^{c}deni ol kān-ı ^{c}ilm

1306 Luṭfınuñ ol resme-y-idi kes̱reti
Ḥilminüñ ol ḥadde-y-idi vefreti

1307 Kim semā^{c} içinde bir gün oldı germ
Ol yüzi şem^{c}-i ṣafā ol sözi nerm

1308 Oluban müstaġraḳ-ı dīdār-ı yār
Gösterür ḥālātlar ser-mestvār

1309 Nā-gehān gördiler aṣḥāb-ı ḥużūr
Kim semā^{c}a girdi bir mest itdi şūr

1310 Ṭutamayup kendüzin dīvānevār
Urur ol şem^{c}e özin pervānevār

1311 Hāy n’eylersin diyüp incitdiler
İlerü çeküp añaru yitdiler

1312 Buyurur ol sözi reşk-i ḳand-ı nāb
Mest siz olmış siz ol içmiş şarāb

1313 Didiler tersādur iy nāzük-beden
Didi tersā olmamaḳ siz ya neden

1314 Yirleri uçmaġ-iken oldı ṭamu
Baş ḳoyup müstaġfir oldılar ḳamu

32. Der-beyān-ı feżāyil-i kem ḫorden ve kem güften

1315 Oturup bir iki üç yār u nedīm
Ma^{c}rifet söylerdi bir gün ol ḥakīm

1316 Dir vücūd-ı ādemīde si hezār
Mār olur zinde hemāre loḳma-ḫ^{v}ār

1317 Olıcaḳ üç loḳmadan bir loḳma kem
Biñ ılan nefsüñde ölür iy ḥakem

1318 İki loḳma kem olıcaḳ iy fülān
Ol nefesde[574] ölür iki biñ yılan

44b

1319 Olıcaḳ bir loḳma ve'l-ḥāṣıl ziyād
Zinde olur biñ yılan nefsüñde şād

1320 Kem olıncaḳ mürde-i bī-cān olur
Ḥarket itmez ḫufte-i bī-çan olur

1321 İnşā'a'llāhu Ta^{c}ālā ol Ḫuẕā
Bize vü yārāna ola reh-nümā

1322 ^{c}Ādetümüz ola dāyim az yimek
Az yimek az söylemek az üyimek

1323 Üç kez āmīn idüp ol mir'āt-i ṣāf
^{c}Ālemīne yā Rabī eyler mużāf

1324 Ya^{c}nī üç kez idüp āmīn ol emīn
Dir nidā ḥarfi(y)le Rabbe'l-^{c}ālemīn

33. Terbiyet kerden-i Ḥażret-i Mevlānā Celālü'l-Ḥaḳ ve'd-dīn be-Sulṭān Veled-rā nevvera'llāhu meḍce^{c}ahum

1325 Pūr-ı Mevlānā şeh ü sulṭān Veled
Şems-i millet pertev-i nūr-ı Eḥad

1326 Didi bir gün bini babam ḥażreti
Oḳıyup ḳatına idüp şefḳati

1327 Bī-nihāyet başum u gözüm öpüp
Yüz ^{c}ināyet gösterüp yüzüm öpüp

1328 Dir diler misin ki Allāh'ı saña
Gösterem bī-perde ol şāhı saña

1329 Didüm ola raḥmet-i bī-ḥadd ü ^{c}ad
Didi pes ol raḥmeti bī-ḥadd ü ^{c}ad

1330 On iki günde mübeyyen göresin
Şübhesüz şeksüz mu^{c}ayyen göresin

1331 Līki ol şarṭ-ıla kim iy yüzi gün
Tā temām olınca ol on iki gün

1332 Bir gice bir günde sā^{c}at ṣubḥ u şām
Kim yigirmi dört sā^{c}atdür temām

[574] *Nefis* sözcüğü daha uygun olmakla beraber "an" anlamındaki *nefes*'in de manaya uyduğu göz önünde tutulmuş ve sözcük metinde harekelendiği gibi okunmuştur.

1333 Arturasın günde iki sā^{c}ati
İdesin ol sā^{c}at içre ṭā^{c}ati

1334 Ḫamr-ı sā^{c}at süzilür bī-dürd olur
On iki günde yigirmi dörd olur

45a

1335 Cümle sā^{c}at ol der ü dergāhda
Ṣarf olur çün ḫiẕmet-i Allāh'da

1336 Her ta^{c}alluḳ olur ol dem münḳatı^{c}
Pes olursın sen be-küllī müctemi^{c}

1337 Var andan ṣoñra Ḥaḳḳ'ı rūz u şeb
Gör görebildükçe itdükçe ṭaleb

1338 Var andan ṣoñra ol maḥbūb-ıla
^{c}Işḳ-bāzīlıḳlar it ol ḫūb-ıla

1339 Eyle ve'l-ḥāṣıl olursın ber-murād
K'olur andan ṣoñra ḥāṣıl her murād

1340 Ol nigīn-i ḫūbı bu ḫoş-ḫātemüñ
Dir revān-ı pāki-y-içün atamuñ

1341 Eyle itdüm kim buyurdı ol cevād
Eyle oldum didi kim ol keyḳubād

1342 Nitekim dir Ḥażret-i ^{c}izzet-me'āb
Mūsī'ye idüp ḫiṭāb-ı müsteṭāb

Yā Mūsā kün lī-kemā ürīdü ekün leke kemā türīdü[575]

1343 Ya^{c}nī ol sen istedügüm gibi ben
Olayın ben istedügüñ gibi sen

1344 Nitekim didi hem ol sulṭān-ı cān
Bir ġazelde bu iki beyti revān

Ez-ebyāt-ı ġazeliyyāt-ı Mevlānā ḳuddise sırruhu

1345 Perīr ^{c}ışḳ me-rā güft men heme nāzem (F51)
Heme niyāz şev ān laḥẓa'ī ki nāz künem

1346 Çü nāz-rā bi-güẕārī[576] heme niyāz şevī (F52)
Men ez-berāy-ı tü ḫod-rā heme niyāz künem[577]

---

[575] "Yâ Musa! Bana benim istediğim gibi ol ki ben de sana senin istediğin gibi olayım." anlamına gelen ve kudsî hadis olduğu anlaşılan bu sözün kaynağı bulunamamıştır.

[576] Metinde *büg'ẕārī*. Vezin gereği böyle okundu.

[577] mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 4, s. 58/1724, 18.054-55.

Tercüme-i ebyāt-ı Fārisī

1347 Dün ^{c}ışḳ didi baña ki ben nāzikāneyem[578]
Cümle niyāzsın baña çün saña nāz idem

1348 Terk eyle nāzı sen baña cümle niyāz ol
Tā kendüzümi ben saña cümle niyāz idem[579]

45b 34. Dīden-i Mevlānā der-vaḳt-i seḥer yekī ez-eḥibbā ve girīẖten-i ū ez-ḥāl-i cenābet

1349 Birisi aṣḥābdan bir gün meger
Ṭurdı ḥāmmāma gider vaḳt-i seḥer

1350 Ḳarşudan gördi ki Mevlā[nā] gelür
Yaluñuz ol şāh-ı bī-hem-tā gelür

1351 Gün gibi ol māh olınca ^{c}ayān
Oldı göz nitekim ılduz nihān

1352 Gördi gitdi çağırup hey gitme dir
N'oldı māni^{c} hāy eyle itme dir

1353 Didi Mevlānā'ya kemter bendeyem
Līki ḥālüm yatludur şermendeyem

1354 Utanuram kim idem açup baṣar
Ol ruẖ-ı pāke cenābetle naẓar

1355 Buyurur ẓāhir yüzinden ẖūbdur
Ḫoş edebdür ẖūbdur maḥbūbdur

1356 Līki görmek bizi bu demde gerek
Bize sürmek izi bu demde gerek

1357 Ol naẓar kim merd-i Ḥaḳ eyler bu dem
Ābek-i ḥāmmāmdan olmaya kem

1358 Āyet-i "mā'en mübārek"[580]den murād
Evliyānuñ cānıdur zī cān-ı rād

Beyt-i Fārisī

1359 Ḫod ġaraż z'īn āb cān-ı evliyāst (F53)
K'ū ġasūl-i tīregīhā-yı şümāst[581]

---

[578] Metinde bu dize şöyledir: *Dün ^{c}ışḳ didi baña ben cümle nāz oldum.* Ancak bu dize vezne uymamaktadır. Büyük ihtimalle müstensih hatasından kaynaklan bir yanlışlıktır. Biz bu düzeltmeyi Esrar Dede tezkiresinden yaptık. bkz. "Edebî Kişiliği ve Eserleri".

[579] mef^{c}ūlü / fā^{c}ilātü / mefā^{c}īlü / fā^{c}ilün.

[580] "Ve gökten bir mübârek su indirdik…" (Kaf, 50/9) ayetinden iktibas edilmiştir.

[581] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 5, s. 42/221.

[Tercüme]

1360 Evliyānuñ cānı āb-ı çīredür
Dem-be-dem yur cānları tīredür

1361 Bāṭını pāk idicek merd-i H̱udā
Ẓāhiri n'eyler eyit iy ketẖudā

1362 Necis der-cūy[582]-ı mā āb-ı zülālest (F54)
Meges der-dūġ-ı mā bāzest ü ᶜanḳā[st][583]

[Tercüme]

1363 Cūyumuz içre necis āb-ı beḳā
Dūġumuz içre megesdür ᶜanḳā[584]

46a 35. İḥtilām şüden-i kātib-i sır ve dīden-i Ḥażret-rā der-rāh ve firistāden-i Mevlānā ū-rā be-çeşme-i Muḳbil

1364 Biri daẖı ṣāḥib-i esrārdan
Kim biridür kātib-i esrārdan

1365 Dir Ḥüsāme'd-dīn ki-y-idi taẖtda
Mis̱li yoḳ bir şāhdur bir vaḳtde

1366 Ol şehüñ bāġında bī-renc ü ṣudāᶜ
Yidi gün yidi gice oldı semāᶜ

1367 Āẖirīn şeb kim semāᶜ oldı temām
İttifāḳā ben de oldum iḥtilām

1368 Ġusle çıḳdum ṣubḥidem idüp şitāb
Ḳarşudan gördüm gelür ol āfitāb

1369 Yaᶜnī Mevlānā meh-i burc-ı şeref
Āfitāb-ı dīn dür-i dürc-i şeref

1370 Çün mübārek gözi ṭuş oldı baña
Didi git Muḳbil bınarından yaña

1371 Gün ṣovuḳdur ısıcaḳ ṣu anda var
Ġusl it iriş gel namāza ānda var

1372 Bunı didi gördüm ol şāh-ı ferīd
Dīdeden der-ḥāl oldı nā-be-dīd

1373 Gāh ṣuya göndürür geh ṣu olur
Siḥr-i Ḥaḳ'dur ne dilerse o olur

---

582 Metinde *kūy* şeklinde geçmesine rağmen Kemâl Dede'nin bir alt beyitteki tercümesinde ve Farsça metinde kelime *cūy*'dur. Ayrıca Farsça metinde ve *Divan-ı Kebîr* alt dize *ᶜanḳāst* şeklinde bittiğinden ekleme yaptık. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 212.

583 mefāᶜīlün / mefāᶜīlün / feᶜūlün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 1, s. 211/355, 3819.

584 feᶜilātün / feᶜilātün / feᶜilün.

36. Mürīd şüden-i Ḥażret-i Şemse’d-dīn-i Mardinī ki münkir-i semāᶜ-ı dervīşān būd[585]

1374 Çarḫ-ı ᶜālem gibi ol şāh-ı muṭāᶜ
Çarḫa girüp bir gün eylerdi semāᶜ

1375 Şems-i dīn-i Mardinī ḥażreti
Mār n’olur yār-ı dīnī ḥażreti

1376 Didi ṭutup ṭablegi ber-farḳ-ı ser
İşbu ṭablek ḥaḳ bu kim tesbīḥ ider

1377 Ṭablegüñ açıldı çün rāzı aña
Virdi ḥaḳḳā Ḥaḳḳā āvāzı aña

1378 Dir semāᶜa kim ḥarām eydür ḥarām
Zādedür bī-şek yaḳīn ᶜinde’l-kirām

46b

1379 Nitekim itdi ḥikāyet ol velī
Kerrema’llāh vechehu bir gün ᶜAlī

1380 Ṣavt-ı nāḳūs işidüp aṣḥābınuñ
Birine eydür ᶜAlī aḥbābınuñ

1381 İşbu nāḳūsı ne dir bilmez misin
Sözi nedür fehmini ḳılmaz mısın[586]

1382 Eydür ol Allāh u Peyġām-ber bilür
İbn-i ᶜamm-ı Muṣṭafā Ḥaydar bilür

1383 Dir baña ᶜilmi ᶜAliyy-i Murtażā
ᶜİlm-i Aḥmed’den idüpdür Ḥaḳ ᶜaṭā

1384 Aḥmed’e Cibrīl ᶜilminden ᶜaṭā
İtdi aña kendü ᶜilminden Ḫudā

1385 Didi bu nāḳūs ḥaḳḳan dört kez
Hem anuñ ardınca ṣıdḳan dört kez

1386 Andan ol ḥaḳ-bīn ü ḥaḳ-gū ḥaḳ-şinev
K’itdi Ḥaḳ mey-ḫānesinde cān girev[587]

1387 Diyicek kāfirlerüñ nāḳūsı Ḥaḳ
Ṭañ mıdur ᶜuşşāḳuñ ide kūsı Ḥaḳ

1388 Eyde Sübbūḥ oḳıya Ḳuddūs hem
Ḥaḳ diye ne var çü dir nāḳūs hem

---

585 Başlık yanlıştır. Zira menkıbede Mardinî’nin semayı inkar etme durumu söz konusu değildir.

586 Metinde, her iki dizenin son sözcüklerinin üstünde *bilir misin* ve *ḳılur mısın* sözcükleri yer almaktadır. Bu varyantlar bize ikinci bir nüshanın olabileceğini düşündürmektedir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. “Nüsha Değerlendirmesi” bölümü, “Birden Fazla mı Nüsha Var?” başlığı.

587 Metinde *girü* olarak harekeli.

1389 Ḥāṣa hep tesbīḥ ider mecmūᶜ-ı şey
Ḥamd ider Ḥaḳḳ’a cemād olsun u ḥay[588]

37. Vefāt yāften-i Ḥamza-i nāyī ve ḥāżır şüden-i Mevlānā be-meyyit-i ū ve güften-i Mevlānā ki ber-ḫīz ve nāy-ı tü-rā bi-nüvāz

1390 Var-ıdı bir Ḥamza adlu pehlevān
Nāy-zen vaḳt-i nevā şekker-dehān

1391 Ūstād-ıdı be-ġāyet ḫoş-nevāz
Kim ḥaḳında anuñ ol dānā-yı rāz

1392 Yaᶜnī Mevlānā o sulṭān-ı kerīm
Ḫoş ᶜināyetler buyurmışdı ᶜaẓīm

1393 Vaᶜde irer nā-gehān ḫasta olur
Kim vücūd-ı nāyī işkeste olur

1394 İşidüp ol ḥasret-i serv-i revān
Meyyitīne vardı ol zinde-revān

47a

1395 Girdi ḳapudan dir iy yār-ı ᶜazīz
Ḥamza-i nāyī ṭur u gel eyle ḫīz

1396 Rūḥını ricᶜatde ol söz peyk ide
Ṭurdı yirinden revān “lebbeyk”[589] ide

1397 Meyyitin itdi çü ḥay ṣāḥib-şināḫt
Aldı pes aġzına ney itdi nüvāḫt

1398 Cemᶜ olup ḫalḳ ictimāᶜ oldı ᶜaẓīm
Ol gün ol gice semāᶜ oldı ᶜaẓīm

1399 Ḳurb-ı ṣad kāfir müsülmān oldılar
Dīne gelüp ehl-i īmān oldılar

1400 Çünkim ol cān dīdeden penhān olur
Nāyī[590] ol dem pes yine bī-cān olur

38. Ve hem-çünīn[591]

1401 İtdi yārāndan biri daḫı meger
Āḫiret mülkine dünyādan sefer

1402 İşidüp anuñ daḫı fevtin hemān
Didi Mevlānā o ᶜĪsā-yı zamān

---

588 “O’na yedi gök ve yer ve onlarda olanlar tesbihte bulunurlar ve hiçbir şey yoktur ki, illâ O’na hamd ile tesbihte bulunur.” (İsrâ, 17/44) ayetine gönderme yapılmaktadır.

589 “Buyrun, emin sizindir!”. Bu sözün kullanımı hakkında bkz. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 109-110.

590 Metinde *nāyīyi*.

591 Bu menkıbe der-kenar olarak yazılmıştır.

1403 Niçün öñdinden ḫaber itmedüñüz
Yaᶜnī ölürken ḫaber itmedüñüz

1404 Ḳomayaydum anı eyle itmege
Yaᶜnī ḳoyıvirmeyeydüm gitmege

1405 Emr-i Ḥaḳ buldı ḳażā-yı bī-fütūr
Ḥāl bu k'Allāh'a rāciᶜdür umūr

Ve ḳuḍiye'l-emru ve ila'llāhi türceᶜu'l-umūr[592]

39. Der-beyān-ı su'āl ve cevāb be-cihet-i cenāze-i mevtā

1406 Bir cemāᶜat bir gün erbāb-ı maḳāl
Geldi Mevlānā'ya vü ḳıldı su'āl

1407 Kim cenāzenüñ öñince iy kerīm
Şimdiye dek bu-y-ıdı resm-i ḳadīm

1408 Kim mü'eẕẕinler laṭīf-elḥānlar
Oḳur-ıdı mers̱iye ḫoş-ḫᵛānlar

1409 Şimdi devrüñde senüñ maᶜnīsi ne
Kim irişmez kimsene maᶜnīsine

1410 Kim çalup ḫoş çaġırup gūyendeler
Ḫoş semāᶜ eyleye pā-kūbendeler

1411 ᶜĀlemüñ ᶜālimleri bidᶜat diye
Bunı buyurmadı bir millet diye

1412 Buyurur pīş-i cenāze mü'ẕinān[593]
Muḳriyān ḥuffāẓ olup naᶜre-zenān

1413 Cümle virürler şehādet kim bu ẕāt
Millet-i İslām'da buldı vefāt

1414 Dir bizüm muṭriblerümüz pür-ṭarab
Bir kimesneydi bu meyyit bī-küreb

1415 Mü'min ü müslim müsülmān ehl-i ẕevḳ
ᶜĀşıḳ u ṣādıḳ muvaḥḥid ehl-i şevḳ

47b

1416 Daḫı şol kim rūḥ-ı insānī durur
Dünyede maḥbūs-ı zindānī durur

1417 Anı bu çāh-ı ṭabīᶜat ḳayd-ı ten
Bend ḳılmışdı bu ṣandūḳ-ı beden

1418 Çünki fażl-ı Ḥaḳ irüp buldı ḫalāṣ
Merkez-i aṣlīye irdi oldı ḫāṣ

---

592 "Halbuki, emir tamam olmuştur. Ve bütün işler Allah Teâlâ'ya döndürülecektir. " (Bakara, 2/210).

593 Bu dizenin yanında (çerçeve dışında) *yaᶜni Mevlānā* yazmaktadır.

1419 İşbu ḥāl ol ḳayddan āzādīdür
Mūcib-i şükr ü semā^{c}-ı şādīdür

1420 Fi'l-ḥaḳīḳa merg-i yārān-ı ^{c}ayūş (?)
Bu meṡābede durur kim didüm uş

1421 İşbu ḫoş ḳındīle kim zeyti o ḳor
Meṡnevī'den bu öküş beyti oḳur

Ebyāt-ı Fārisī

1422 Çünki īşān ḫusrev-i[594] dīn būdeend (F55)
Vaḳt-i şādī şüd çü biş'kestend bend

1423 Sūy-ı şādırvān-ı devlet tāḫtend (F56)
Künde vü zencīr-rā endāḫtend

1424 Rūḥ-ı sulṭānī zi-zindānī bi-cest (F57)
Cāme çid'rānīm çün ḫāyīm dest[595]

Tercüme-i īn ebyāt

1425 Çün bular dīn begleridür behremend
Vaḳt-i şādīdür şikest oldı çü bend

1426 Şād şādırvān-ı devletden yaña
Gitdiler gitdi çü ḳayd-ı dest ü pā

1427 Rūḥ-ı sulṭān buldı zindāndan rehā
Oluruz ne cāme-der[596] ne dest-ḫā

40. Da^{c}vā-yı tecerrüd kerden-i yekī şeyḫ-i kebīr der-ḥammām ve cevāb dāden-i Mevlānā bā-ū

1428 Biri Mevlānā-y-ıla ḥammāmda
Otururdum bir güzel hengāmda

1429 Geldi bir söz göñlüme dil-ḫ^{v}āh dir
Söyledüm ben diñledi ol şāh dir

48a

1430 Kim meger ḥammāmda şeyḫ-i kebīr
Şeh fülāne'd-dīn-ile bu ben faḳīr

1431 Otururdum bir gün ol ṣadr-ı ferīd
Cem^{c} olup bir arada şeyḫ ü mürīd

1432 Yüz ṭutup aṣḥābına ol yüzi şem^{c}
Dil açup niteki şem^{c} ol şem^{c}-i cem^{c}

1433 Ol şeker-leb çoḳ şükür Allāh'a dir
Çoḳ ṡenā vü ḥamd idüp ol şāha dir

---

594 Metinde *ḫusrev ü.*

595 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 6, s. 287/ 798, 799, 797.

596 Metinde *-dir* olarak harekeli, ancak *derīden* fiili sözlüklerde bu şekilde geçmekte. Aynı durum 2895. beyitte de söz konusu.

1434 Bir bizüz bir fūṭadur ancaḳ hemān
Ol daẖı ḥammāmīnüñdür bī-gümān

1435 Bu mücerred ḳaṣd-ı şeyẖ ol dīdden
Kim urur dem ^{c}Īsīveş tecrīdden

1436 Gūş idüp ol şeh gül-i gülşen[597] gibi
Açılup açup zübān sūsen gibi

1437 Didi iy şeyẖ oḳıduñ ẖoş nāmeler
Cāme-kende līk o cübbe'v cāmeler

1438 Kim açup ḥammāmcı göz gözedür
Kim el uzadursa ol dil uzadur

1439 Ol ḳatır kim ṭaş ḳapuda baġı var
Ol kimüñdür anda kimüñ dāġı var

1440 Ayaġında baġ u başında yular
İçerü ṭaşra kimüñdür pes bular

1441 Andan ol ^{c}Īsī-nefes ṣāḥib-baṣar
Öz özi tecrīdine idüp naẓar

1442 Didi "ḥaḳḳan s̱ümme ḥaḳḳan" ol ḥabīb
"Ve'hve eḥaḳ bi'l-ḥaḳ"[598] daẖı ol dil-firīb

1443 Daẖı "va'llāhi" diyüp ol selsebīl
Dir "yeḳūlü'l-ḥaḳ hüve yehdi's-sebīl"[599]

1444 Kim temāmet enbiyā vü evliyā
Olmadı ^{c}ālemde bī-kār u kiyā

1445 Her biri kim oldı bir dīn serveri
Olmadı az çoḳ ta^{c}alluḳdan berī

1446 Her biri birez berāy-ı maṣlaḥat
Meyl-i ẖalḳ itdi vü ṭutdı bir cihet

48b

1447 Bize ol miḳdār u ol deñlü daẖı
Olmadı olmayısardur iy aẖı

1448 Böyle diyüp ol Muḥammed-maḥmidet
Pes bu beyti oḳıdı ol bī-cihet

---

597 Metinde *gül ü gülşen*. Anlam açısından tamlamalı okumanın daha uygun olduğu düşünüldü.

598 Vezne aykırı olan bu ifadeler kaynak metinde şu şekilde geçmektedir: *Ve hüve'l-ḥaḳḳu bi'l-ḥaḳḳi*. Ancak bu da vezne uymadığı için nüshada yer aldığı şekilde okuduk. Şair muhtemelen ifadeyi vezne uydurmaya uğraşmış, ancak başaramamıştır. *hüve'l-Ḥaḳḳu* ifadesi *Kur'ân*'da geçer. bkz. Hac, 22/6.

599 "Ve Allah hakkı söyler ve o, doğru yola irşad buyurur." (Ahzâb, 33/4).

Beyt-i Fārisī ez-ān-ı Mevlānā ḳuddise sırruhu

1449 Sulṭān-ı mā-zāġa'l-baṣar[600] çün kerd ez-ᶜālem güẕer (F58)
Naḳşī be-dīd āḫir ki ū ber-naḳşhā ᶜāşıḳ ne-şüd

[Tercüme]

1450 Sulṭān-ı mā-zāġa'l-baṣar çün ḳıldı ᶜālemden güẕer
Bir naḳş gördi āḫir ol bir naḳşa ᶜāşıḳ olmadı[601]

41. Āmeden-i ricāl-i ġayb ve ṭaleb kerden-i yekī-rā ez-dervīşān

1451 Ḥażret-i Sulṭān Veled ol şāh-zād
Ol şeh-i şāhān o şāhenşāh-ı zād

1452 Buyurur ol şeh ki bir gün vālidüm
Çarḫ-ı cānda ol yüzi gün vālidüm

1453 Otururdı medrese içinde ḫoş
Üç yigit girdi içerü surḫ-pūş

1454 Baş ḳoyup oturdılar taᶜẓīm-ile
El dize urup öñinde bīm-ile

1455 Ḳufl urup dürc-i dür ü mercānlara
Yaᶜnī anlar ṭınmadı līk anlara

1456 Vālidüm buyurdı kim eyle idüñ
Maṣlaḥat ola n'ola aluñ gidüñ

1457 Bu sözi eydince ol şāh-ı cihān
Oldılar der-ḥāl çeşmümden nihān

1458 Eyledüm ol ḥālden ben de su'āl
Didi baña ol şeh-i ferḫunde-fāl

1459 Yidilerden dir biri ölmiş meger
Bir bedel ister baña geldi bular

1460 Bir muḥibbümüz saḳa var ehl-i ḥāl
Ol maḳāmāta kim irmişdür ricāl

1461 İrişüpdür ol yüce dergāhda
Ḫoş muḳarreb Ḥażret-i Allāh'da

49a

1462 Benden ol saḳḳāyı itdiler ṭaleb
Kim bize olmış muḥibb ü münteseb

1463 Pes buyurdum anı alup gitdiler
Ol kişinüñ yirine naṣb itdiler

---

600 Tercüme beyitte de geçen bu ifade "Göz ne çevrildi ve ne de tecavüz etti." (Necm, 53/17) ayetinden alıntıdır ve Miraç hadisesini anlatır.

601 Farsça beytin ve tercümesinin vezni müstefᶜilün / müstefᶜilün / müstefᶜilün / müstefᶜilün'dür.

1464 Buyurur andan ḥadīs̱-i bā-ṣafā
K'ol ḥadīs̱i buyurupdur Muṣṭafā

Küllemā māte vāḥidün minhüm ebdela'llāhu Ta^{c}ālā mekānehu āḫer[602]

1465 Ya^{c}nī anlardan birisi olsa fevt[603]
Getürür ol mekāna hū āḫer[604]

1466 Ayruḳ ol saḳḳāyı yārān rūz u şeb
Görmediler niçe k'itdiler ṭaleb

1467 Līki Mevlānā idincek intiḳāl
İdicek dār-ı beḳāya irtiḥāl

1468 Geldi ol sırr-ı Eḥad ḫiẕmetlerin
Ya^{c}nī kim Sulṭān Veled ḥażretlerin

1469 Ṣıdḳ ṣuyından ṭahāret eyleyüp
Ka^{c}be-i rūyın ziyāret eyleyüp

1470 Öz maḳāmından ḫaber virüp aña
Eyledi ric^{c}at yine Ḥaḳ'dan yaña

42. Su'āl kerden-i si ḳāḍī ez-ṭarīḳat-ı Mevlānā ve cevāb dāden be-āyet-i kerīme

1471 Bir gün üç ḳāḍī üçi daḫı be-nām
Ḳāḍī ^{c}İzze'd-dīn ol üç ṣadr-ı kirām

1472 Bir Amasiyye biri Sivas'dan
Biri Ḳonya şehr-i ḫayrü'n-nāsdan

1473 Ḳıldı Mevlānā'dan ol üç şeh su'āl
Buluñuz nedür didi iy ḫoş-ḫıṣāl

1474 Ol şeh-i şeh-bīn o şeyḫ-i rāh-dān
Āyet-i "ḳul hāẕihi" oḳur revān

Ḳul hāẕihi sebīlī ed^{c}ū ila'llāhi ^{c}alā-baṣīratin ene ve meni't-tebe^{c}anī[605]

1475 Ya^{c}nī kim Allāh'a da^{c}vet üzreyem
Tābi^{c}īn-i dīn baṣīret üzreyem

49b

1476 Ḥażret-i Allāh'dur ulum benüm
Da^{c}vet-i Allāh'dur yolum benüm

1477 Oḳıyıncaḳ āyeti şeyḫ-i müfīd
Üçi daḫı baş ḳoyup oldı mürīd

---

602 "Ne zaman onlardan biri ölürse Allah onun yerine bir başkasını kor." anlamına gelmektedir.Abdurrahman el- Kemâl Celâleddîn el-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî-Tefsîrü'l-Me'sûr*, c.1. (Beyrut, Darü'l-Fikr, 1983), s. 765.

603 Metinde *olsa birisi fevt* olarak geçen ifade vezin gereği bu şekilde düzeltildi.

604 Dizenin vezni bozuk olmakla beraber beyitte kafiye yoktur.

605 "De ki: İşte benim yolum budur. Allah Teâlâ'ya açık bir hüccet ile dâvet ederim, ben de ve bana tâbi olanlar da." (Yûsuf, 12/108).

43. Vaṣiyyet kerden-i Mevlānā bülend şüden-i türbe-i münevvere

1478 Bir gün ol sulṭān-ı dīn baḫtı yüce
ᶜArş-ı ᶜālīden daḫı taḫtı yüce

1479 Buyurur ol ḫusrev-i himmet bülend
Yapa yārān türbemüz ġāyet bülend

1480 Tā mesāfe'y dūrdan peydā ola
Tā görenler ᶜāşıḳ-ı şeydā ola

1481 Böyle diyüp ol şeh-i ᶜālī-maḳām
Oḳıdı bu beyti anda ve's-selām

1482 Bi-ḫᵛāh iy dil çi mī-ḫᵛāhī ᶜaṭā naḳdest ü şeh ḥāżır (F59)
Ki ān meh-rū ne-fermāyed bi-rev tā-sāl-i āyende[606]

[Tercüme]

1483 ᶜAṭā çün naḳd ü şeh ḥāżır ne dilerseñ dile iy dil
Gelesin dimez ol meh-rū yüri var git gelesi yıl[607]

44. Ḫaber-dā[d]en-i Mevlānā ki bār-ı dīger binā ḫᵛāhed şüd hem-çünīn

1484 Bir gün ol şāhenşeh-i ᶜālī-tebār
Türbemüz yapıla eydür heft-bār

1485 Āḫirīn-bār ire bir Türk-i sütürg
Māldār u münᶜim ü merd-i büzürg

1486 Türbemüzi eyle yapa ol kerīm
Kim ola bir ḫıştı zer bir ḫıştı sīm

1487 Türbemüzüñ pes ḥavālīsi ᶜaẓīm
Şehr ola pür-niᶜmet ü nāz ü naᶜīm

1488 Arasında ḳala şehrüñ türbemüz
Ḳıblegāhı ola dehrüñ türbemüz

1489 Ol zamānda ola ᶜālem maᶜnevī
Şeyḫ-i ᶜālem ola ᶜālī *Mes̱nevī*

50a

1490 *Mes̱nevī*'müz şeyḫ ola ᶜālemlere
Ögrede ᶜilm-i yaḳīn ᶜālimlere

45. Der-beyān-ı ḫalāṣ kerden-i cüvān-ı Ṣiryānūs-nām ez-āvīḫten be-dār ez-cürm-i ḫūnī

1491 Bir gün ol sulṭān-ı ᶜālī-şānumuz
Mihr-i rūyı dīnümüz īmānumuz

---

606 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 5, s. 109/2290, 24.331. *Divan-ı Kebîr*'de *fermāyed bi-rev*: *fermāyed ki rev*.

607 Farsça beytin ve tercümesinin vezni mefāᶜīlün/ mefāᶜīlün/ mefāᶜīlün/ mefāᶜīlün'dür.

1492 Ol özi iksīr devlet baḫş iden
Ḳavm-i naḥsa ol saᶜādet baḫş iden

1493 Ol cihānuñ ġuṣṣasın şādī ḳılan
Ḳayd ü bendin cānuñ āzādī ḳılan

1494 Ol Ḫudā luṭfı vü ol luṭf-ı Ḫudā
Yaᶜnī Mevlānā o sulṭān-ı hüdā

1495 Esb-bāzārı Ḳapusı'ndan meger
Çıḳdı ol şeh türbeden yaña gider

1496 Gördi bir hengāme ḫalḳı bī-kerān
Dāraġacından yaña olmış revān

1497 Görüp anı bir niçe pīr ü cüvān
Oldılar ol şāhdan yaña devān

1498 Didiler ol arḳamuz iy cān-penāh
Ulular feryād idüp feryād-ḫᵛāh

1499 Bir cüvān-ı Rūmī iy şāh-ı refīᶜ
Nā-gehān ḳanda bulundı ol şefīᶜ

1500 Yüridi ol şāh ilerü gördiler
Şaḥne vü cellād girü ṭurdılar

1501 Örteḳodı üstine dāmānını
Ḳodı cellād öñine urġanını

1502 Vardı şaḥne virdi sulṭāna ḫaber
Didi sulṭān n'ola Mevlānā eger

1503 Ḳurtara şehri şefīᶜ ola olur
Ol şehe bir kāfir-i Rūmī n'olur

1504 Buyurur yārāna ol hengāmda
Varup anı yudılar ḥammāmda

1505 Nev-müsülmān itdi ol şāh-ı muṭāᶜ
Ḳıldı sünnet eyledi ᶜālī semāᶜ

50b

1506 Ṣordı Mevlānā nedür aduñ didi
Didi Şiryānūs iy şāh-ı hüdī

1507 Didi baᶜde'l-yevm ol şāh-ı hüdā
Diñ ᶜAlā'e'd-dīn-i Şiryānūs aña

1508 Ol naẓardan k'itdi Mevlānā aña
Kim sözin işitse ḳalurdı ṭaña

1509 Şeyḫ-i ᶜālem ᶜālim-i ᶜālī-ṣıfat
Ol meᶜāniyy-i bedīᶜ ü maᶜrifet

1510 Söylese esrār açsa iy ᶜamū
Sözine ḥayrān olurlardı ḳamu

1511 Ol revān itse leṭāyif ırmaġın
Iṣırurdı işidenler barmaġın

1512 Ol küşāde-ḥācib ü ol ḫande-rū
Yaᶜnī Mevlānā o şāh-ı beẕle-gū

1513 Bir gün aña dir ne dir her bir keşīş
Arasında bunlaruñ nedür diyiş

1514 İy ᶜAlā'e'd-dīn Mesīḥā ḥażreti
Ne ḥaḳīḳatdür nedür māhiyyeti

1515 İy ᶜAlā'e'd-dīn ne eydürler aña
Dir ᶜAlā'e'd-dīn ki eydürler Ḫudā

1516 Bunlara şimden girü iy bü'l-ᶜulā
Sen Muḥammed di Ḫudāter dāyimā

1517 Līkin ol sulṭān-ı ᶜālī-menḳıbet
Didi bu tertīb üzre üç keret

Muḥammed-i mā Ḫudāter Muḥammed-i mā Ḫudāter Muḥammed-i mā Ḫudāter

46. Der-beyān-ı fevāyid-i mücāleset-i ᶜulemā ve ṣüleḥā raḥimehüma'llāh[608]

1518 Bir gün ol ay kim ḳażā-āyīn durur
Yaᶜnī ḳāḍī-i Sirāce'd-dīn durur

1519 Bir cemāᶜat kim müderris kim imām
Meclisinde otururken ḫāṣ u ᶜām

1520 Ol cemāᶜatden biri açup kelām
Eyleyüp teşnīᶜ eydür iy hümām

1521 Bir ᶜAlā'e'd-dīn-i Ṣiryānūs-nām
Nev-müsülmān şaḫṣ var bir merd-i ḫām

51a

1522 Nā-revā bir söz dir ol merd-i Ḫuẕā
Yaᶜnī Mevlānā Ḫuẕā'dur dir Ḫudā

1523 Şerᶜ içinde bu ḳaçan lāyıḳ durur
Kim o maḫlūḳ u Ḫudā ḫāliḳ durur

1524 Küfrdür bu söz diyen kāfir durur
Kim o ᶜācizdür Ḫudā ḳādir durur

1525 Ḳāḍī ol bed-gūya idüp iᶜtimād
Dir buluñ ol küfr-gūyı ol ḳubād

1526 Arayu tīz iki muḥżır gitdiler
Buldılar tīz anda ḥāżır itdiler

1527 Ḳāḍī eydür sen misin iy ketḫudā
Ol ki Mevlānā'ya eydürmiş Ḫuẕā

---

[608] Bu başlık yanlışlıkla 51b'deki 1540. beyitten sonra gelen boşluğa yazılmıştır.

1528 Didi ḥāşā iy efendi belki ben
Ol şehe direm Ḫudā-sāz-ı zemen

1529 Görme misin ben ^{c}abīdi[609] bir ^{c}anīd
Gebr-idüm idüp müsülmān ol ferīd

1530 ^{c}Ālim itdi ehl-i ^{c}irfān eyledi
^{c}Aḳl virdi vü Ḫudā-dān eyledi

1531 Gitdi taḳlīd-i Ḫudā-ḫ^{v}ānlıḳ şehā
İrdi taḥḳīḳ-i Ḫudā-dānlıḳ baña

1532 Gevher-i yektā-yı genc-i "men ^{c}aref"[610]
Oldum ü bī-ḳadr-idüm buldum şeref

1533 Olmaya bir cānda ger Ḥaḳ'dan es̱er
Añlamaz Ḥaḳḳ'ı o cān-ı bī-ḫaber

1534 Ḳanḳı cānda kim Ḫudāyī olmaya
İsteyüp ol cān Ḫudā'yı bulmaya

1535 Her ne gözde k'olmaya nūr-ı Celīl
Görmeye Ḥaḳḳ'ı budur ḳaṭ^{c}ī delīl

1536 Bī-^{c}aḳl ^{c}aḳl-rā çü ne-dāned kesī yaḳīn (F60)
Pes fehm kün ez-īn ki ki bāşed[611] Ḫudāy-dān

[Tercüme]

1537 Bī-^{c}aḳl ^{c}aḳl bilmedi bir kimse çün yaḳīn
Pes bundan eyle fehm ki kimdür Ḫudāy-dān[612]

51b

1538 Ehl-i naḥvi ehl-i naḥv añlar bilür
Ehl-i fıḳhı ehl-i fıḳh arar bulur

1539 Cāhil olan kimse bilmez ^{c}ālimi
Kūr görmez āfitāb-ı ^{c}ālemi

1540 Kim Ḫudā olmaz Ḫudā'yı bulmaya
Pes Ḫudāyī bī-Ḫudā[yī] olmaya

1541 Ḥaḳ ṣıfātumla didi çıḳ ḫalḳuma
Yine lez̠z̠et virdi lez̠z̠et ḥalḳuma[613]

---

609 ^{c}*abd*'ın çoğulu olan bu kelimenin yanlış harekelendiği ve aslında ^{c}*ubeyd* olarak okunması gerektiği düşünülebilirse de 4137. beyitte *ben ^{c}abīd* ifadesi ^{c}*īd* ile birlikte kafiye oluşturmuştur. Bunun yanı sıra şairin tekil kişiler için sıklıkla *fuḥūl* gibi çoğul ifadeleri kullandığı görülür.

610 "Kendini bilen Rabbini bilir." manasına gelen ve lafzen olmasa bile mânen sabit olduğu söylenen hadisten alıntıdır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 122-123.

611 Nüshada *dāned* olarak geçse de kaynak metinde bu şekilde geçer. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 275. Ayrıca Kemâl Dede'nin tercümesinden de doğrusunun bu olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen müstensihin gözü bir üst dizeye kaymıştır.

612 Farsça beytin ve tercümesinin vezni mef^{c}ūlü / fā^{c}ilātü / mefā^{c}īlü / fā^{c}ilün'dür.

1542 Nitekim bir ^{c}ālime ẖiẕmet ḳılan
Anuñ-ıla rūz u şeb ṣoḥbet ḳılan

1543 Cāhil-iken bulur andan terbiyet
^{c}Ālim olur olur ehl-i ma^{c}rifet

1544 Görür andan naḥv ü fıḳh u manṭıḳı
Naḥvī olur ü faḳīh ü manṭıḳī

1545 Az az eyler ^{c}ilmini taḥṣīl anuñ
Pertevi-y-ile bulur tebdīl anuñ

1546 Ṣoḥbet-i pāk-ile pākīze nefes
Birle Mevlānā daẖı iy bü'l-heves

1547 Eyle bil kim işbu şāh-ı fāżılı
Ancılayın bu da nefs-i cāhili

1548 ^{c}Ālim eyler ^{c}ārif eyler ol Ḫalūḳ
^{c}Āḳil eyler ^{c}āşıḳ eyler yoḳ yoḳ

1549 Belki bir nesne ider kim her kişi
Olımaz eyle idüp bir cünbişi

1550 Görme misin kīmiyāyı kim n'ider
Miss-i jeng-ālūdı ẖāliṣ zer ider

1551 Ḥālini ḥāl-i ẖoşa taḥvīl ider
Çün vücūd-ı evvelīn tebdīl ider

1552 İşbunuñ gibi eger merd-i Ḫudā
Kim mübeddel olup ol ferd-i Ḫudā

1553 Bulmış ola kendüliginden ẖalāṣ
Ṭolmış ola nūr-ı Ḥaḳ[ḳ]-ıla o ẖāṣ

52a

1554 Bir vücūduñ missini zer eyleye
Bir naẓar ide münevver eyleye

1555 İlede anda kim ol deryā-yı nūr
Merci^{c} oldı vü maṣīri her umūr[614]

1556 Hīç ol emr-i ġarīb emr-i ^{c}acīb
Olmaya ḳaṭ^{c}ā ^{c}acīb aṣlā ġarīb

1557 Ol cemā^{c}at bu ^{c}acāyib sözleri
İşidincek cümle döndi yüzleri

---

613 Bu beyit "Halkıma benim sıfatlarımla çık." anlamına gelen ve hadis-i kudsî olduğu anlaşılan sözün tercümesidir. Müstensih, bu sözün Arapça metni için ayrılan boşluğa yanlışlıkla menkıbenin başlığını yazmıştır. Arapça metin kaynak metinde şöyle geçer: *Üḫruc bi-ṣıfātī ilā-ḫalḳī.* bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 285.

614 Bu dizede "Bütün işler Allah Teâlâ'ya döndürülür." (Bakara, 2/210; Enfâl, 8/44; Âl-i İmrân 3/109; Hadîd, 57/5…) ayetine gönderme yapılmaktadır.

1558 Pes ^{c}Alā’e’d-dīn-i Ṣiryānūs bu
Mā-cerāyı didi Mevlānā’ya o

1559 Gül gibi güldi tebessüm eyledi
Ġoncasın açdı tekellüm eyledi

1560 Didi kim dimeñ gerekdi ḳāḍīya
İy ḳalan müstaḳbele vü māżīye

1561 Bu iki ḥāl içresin iy ketḫuẕā
Ḥālüñe vāy olmayasın ger Ḫuẕā

47. Su’āl kerden-i yek merd-i ḫām ez-^{c}Alā’e’d-dīn-i Ṣiryānūs ve cevāb dāden be-ū

1562 Bir ḥaḳīḳatsüz meger bir gün aña
Nişe Mevlānā’ya eydürsin Ḫuẕā

1563 Didi kim ol nāmdan bir ulu nām
Bulsam anı eydür-idüm iy hümām

1564 Ez-^{c}ışḳ şermdārem eger gūyemeş beşer (F61)
Mī-tersem ez-Ḫudāy ki gūyem ki īn Ḫuẕāst[615]

[Tercüme]

1565 Utanuram ^{c}ışḳdan dirsem eger saña beşer
Ḳorḳaram Allāh’dan Allāh dirsem iy piser[616]

1566 Ehl-i Ḥaḳ ḳatında ne dirse revā
Şeyḫi ḥaḳḳında mürīd-i bī-riyā[617]

48. Der-beyān-ı ṣūfī ki münkir-i semā^{c}-ı ^{c}āşıḳān būd

1567 Daḫı bir ṣūfī-i ḫar idüp ^{c}itāb
Didi bir ḫarvār oḳudum ben kitāb

1568 Ben semā^{c}a hīç ibāḥat görmedüm
Bir kitāb içinde ruḫṣat görmedüm

52b

1569 Ne delīl-ile ^{c}aceb bu bid^{c}ati
Siz iletdüñüz[618] ilerü iy fetī

1570 Didi ḫarvār oḳuduñuz anı siz
Anuñ-içün bilmedüñüz iy ^{c}azīz

1571 Biz bi-ḥamdi’llāh ki ^{c}Īsīvār anı
Oḳıduḳ sırrına irdük iy senī

---

615 mef^{c}ūlü / fā^{c}ilātü / mefā^{c}īlü / fā^{c}ilün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 1, s. 261/450, 4746.

616 fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün.

617 Bu beyit sol boşlukta yer almaktadır.

618 Metinde bu kelime yanlışlıkla iki kez yazılmıştır.

49. Der-beyān-ı aḥvāl-i pīrī ki püsereş-rā güm-kerde būd

1572 Bir gün ol viren mürīdine murād
Ya^{c}nī Mevlānā Celāle’d-dīn-i rād

1573 Şeh Ṣalāḥa’d-dīn dükānında meger
Otururdı ol şeh-i ṣāḥib-naẓar

1574 Çevresinde cevḳ-i yārān ne ki var
Dāyire olmışlar-ıdı ḥalḳavār

1575 H̱ātem-idi ḥalḳa-i yārān-ı dīn
Ol Süleymān ẖātem içinde nigīn

1576 Ma^{c}rifet söylerken ol şāh-ı cihān
İçerü bir pīr girdi nā-gehān

1577 Başın u gögsin dögüp döküp yaşın
Öpdi el ḳodı ayaġında başın[619]

1578 Nāle vü feryād u efġān u enīn[620]
Eyleyüp baña meded dir yā mu^{c}īn

1579 Yidi yaşında bir oġlum var-ıdı
Yidi yıl-ıdı benümle yār-ıdı

1580 Niçe gündür yavu ḳıldum bulmadum
Saña geldüm ḳandalıġın bilmedüm

1581 Pīr-i[621] miskīn eyle diyince hemān
Ḥiddet-ile ol şeh-i ṣāḥib-zamān

1582 Buyurur kim ẖalḳ-ı ^{c}ālem cümle hep
Ḥaḳḳ’ı yitürdi biri ḳılmaz ṭaleb

1583 Bulımayup birisi dögmez başın
Ḳan idüp dökmez yire ḥasret yaşın

1584 Saña n’oldı kim ḳoyup başa türāb
Pīrsin bir ṭıfl-içün olduñ ẖarāb

53a

1585 Sīne-kūb olduñ ^{c}alālā eyledüñ
Kendüzüñi böyle rüsvā eyledüñ

1586 Bir nefes bi’llāh niçün iy āh-gū
Āh idüp olmayasın Allāh-cū

1587 İstemeyesin Ḥaḳ’ı iy nā-fetā
İsti^{c}ānet istiġās̱et birle tā

---

619 Metnin kenarına yazılan bu dizenin ├ işaretiyle, ilk dizeden sonra gelmesi gerektiği belirtilmiştir. Metinde ikinci dize olarak yer alan ifade şudur: *Ayaġında öpdi el ḳodı başın.*

620 Metinde *ānīn* olarak harekeli.

621 Metinde *pīr*.

1588 Yūsuf-ı ser-geşteñi[622] iy pīr-i zār
Bulasın şād olasın Yaᶜḳūbvār

1589 Söyleyince bu sözi ol gül-ᶜiẕār
Baş ḳodı müstaġfir oldı pīr-i zār

1590 Gör ol gül bīde çün sīb aşladı
Dört yanın örtmege başladı

1591 Biri tīz ol ḥāldeyken ol maḥal
Geldi eydür oġlanuñ bulındı gel

1592 Ol gün anda ḫalḳ-ı ᶜālem şeyḫ ü şāb
Kim mürīd oldı ḥisāb olmaz ḥisāb

50. Der-beyān-ı taḥrīm-i mey

1593 Ol k'olur[623] ansuz mey-i cennet ḥarām
Yaᶜnī Mevlānā o sulṭān-ı kirām

1594 Bir gün ol sāḳī-yi cān ẕāt-ı şerīf
Söz açup taḥrīm-i meyden ol ẓarīf

1595 Söyler-iken ol şeh-i ᶜālī-ṣıfat
Pür-leṭāyif pür-ṭarāyif maᶜrifet

1596 Bir ḥikāyet naḳl ider şīrīn ü ter
Bezm-i cāna nuḳl ider şehd ü şeker

1597 Kim şu ᶜārifler şehi meh Bāyezīd
Evc-i nāzuñ ol mehi şeh Bāyezīd

1598 Didi dir bir ḫoş seḫun ol māhveş
Gün gibi bī-ḥad[624] güzel ġāyet de ḫoş

1599 K'ol ḥabīb[625]-i Ḥaḳ Resūlu'llāh'a ben
K'ol şeh-i muṭlaḳ Resūlu'llāh'a ben

1600 İtdüginden ötürü şaḳḳ-ı ḳamer
Eyledügi(y)çün anuñ falḳ-ı ḥacer

53b

1601 Müctemiᶜ olduġı-çün aña şecer
Söyledügi(y)çün nebāt ü yā meder

1602 Ben getürmedüm yaḳīn īmān aña
Eylemedüm bī-gümān īḳān aña

---

622 Hz. Yusuf'un "perişan, şaşkın" olarak nitelendirildiği bu tamlama ilginçtir. Kaynak metinde tamlama *Yūsuf-ı güm-şüde* şeklindedir. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 111. Kemâl Dede de *güm-şüde* (kaybolmuş) ile aynı anlama gelen *güm-geşte*'yi kullanmış, ancak müstensih hata yaparak bu şekilde yazmış olabilir.

623 Metinde *ki olur*.

624 Müstensih bu sözcükten sonra yanlışlıkla *gibi bī-* sözlerini tekrar yazmıştır.

625 *Cebīb* okunacak şekilde yazılmıştır.

1603 Belk’aña[626] īmān getürdüm ben selīm
Kim kemāl-i ḥikmetinden ol ḥakīm

1604 Nehy idüp şürb-i şarāb itmeñ didi
Özüñüz mest ü ḫarāb itmeñ didi

1605 Ol gül-i ḫoş-bū o serv-i ḫoş-ḫırām
Ümmetine bāde(y)i itdi ḥarām

1606 Bāyezīd’üñ ḫatm idüp ḥikmet sözin
Ḥikmet aşına ḳatup maᶜnī ṭuzın

1607 Andan ol iḳlīm-i maᶜnī şāhı dir
İki kerre and içüp va’llāhi dir

1608 Her ki artuḳ ide artuḳ aġlaya
Ol nedem odı(y)la cānın ṭaġlaya

1609 Anda leẕẕet olsa yāḫud menfaᶜat
Yā meze ol şāh-ı ᶜālī-menḳıbet

1610 Evvelā anı iderdi kendüzi
S̱āniyā terġīb iderdi hem bizi

1611 Ḥaḳ’dan ol şāgird-i Ḥaḳ’dur muᶜteber
Ne işitse anı dir anı ider

1612 Bu maḥalle iricek söz sözi ḳor
Bu maḥalde bu maḥal beyti oḳur

[Tercüme] [627]

1613 Ger bu meyden bir iki gün giçesin
Ḫuld içinde ḫamr-ı bāḳī içesin

1614 Ḫusrevāne bu iki şīrīn kelām
K’ol raḥīḳ oldı vü bu müşkīn-ḫitām

1615 Bu maḥalde buldı çünkim iḫtitām
Pes maḥaldür kim ola ḫatm-i kelām

54a [51. Bir müridini içkiden kurtarması]

1616 Bir gün aṣḥāb-ı saᶜādetden biri
Yaᶜnī erbāb-ı irādetden biri

1617 Oturan “taḥte-ḳıbābī”[628] taḫtına
Reşk iden çarḫ āfitābı baḫtına

---

[626] Metinde *belki aña.*

[627] Metinde Mevlânâ’nın okuduğu beyit boşluk bırakılmasına rağmen yer almamıştır. Beyit şöyledir: *Terk-i īn şürb er bi-gū’ī yek dü rūz / Der-künī ender-şarāb-ı ḫuld pūz.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 157.

[628] bkz. 37b, “‘Veliler kubbelerimin altındadır.’ hadisini açıklaması” başlığı.

1618 Eyler-idi meyl-i mey ol pāk-ceyb
Söyler-idi mest olup geh gāh ġayb

1619 Ḥālet-i ser-mestlikde ol selīm
Çoḳ kerāmet gösterürdi ol kerīm

1620 Ayaḳ elde mest-i mey bī-pā vü ser
Ṭurdı Mevlānā'ya geldi bī-ḫaber

1621 Eyler ol şehden idüp bī-ḥad sipās
Şem^{c} ü şāhid nuḳl u bāde iltimās

1622 Ḥücreye iltüñ o yāruñ öñine
Ḳoñ buyurur şem^{c} uyaruñ öñine

1623 Şāhid-i vaḳt eyleñ öz ḫātūnını
Leylī'sidür gözlesün Mecnūn'ını

1624 Nuḳlüñ envā^{c}ın müheyyā itdiler
Ḳapuyı üstine örtüp gitdiler

1625 İrişür vaḳt-i seḥer çün ayılur
Gelmiş-iken ^{c}aḳlı gider bayılur

1626 Kendüyi ol[629] ḥücrede yatur bulur
Ṣoñra ḫātūnın görür bilmez n'olur

1627 Pes ṣorar ḫātūnına ḥāli bilür
Nāle eyler zār ider efġān ḳılur

1628 Cāmesini çāk ider eyler çü ḫīz
Ṭurımaz düşer yüzi üstine tīz

1629 Ṭaşra çıḳduġın o sulṭānuñ ṭuyup
Yaş aḳıdup başına ṭopraḳ[630] ḳoyup

1630 Çıḳar ol şāhuñ düşer ayaġına
La^{c}l aḳıdur ayaġı ṭopraġına

1631 Ol ḳadar germ itdi cūş ol şermesār
Kim miyānın ḳıldı ol deryā kenār

54b

1632 Çün kenār itdi miyānın ol deñiz
Oldı ol bu vü bu oldı ol deñiz

1633 Pes hemān sā^{c}at hemān laḥẓa o yār
Tevbe tīġi(y)le gözin dīvüñ oyar

1634 İki genç ay-ıla ṭutan bir güneş
Şimdi şeb-reng-iken oldı māhveş

---

[629] Metinde *öñ* şeklinde yer alsa da anlam gereği böyle düzeltildi.

[630] Metinde ilk önce *odlar* yazılmış daha sonra sol boşluğa *ṣaḥḥa* olduğu düşünülen bir işaretle *ṭopraḳ* sözcüğü kaydedilmiştir.

1635 Gün yüzinden ḳaldurup iki hilāl
K’itdi tevbe ol meh-i ferḫunde-fāl

1636 Gördi ḳan itmiş elin taṣḥīf-i Nūḥ
İtdi barmaḳ ḳaldurup tevbe’y Naṣūḥ

1637 Ḥaḳ o günden ᶜavn idüp ᶜazze ve cel
Yimedi gündüz ṭaᶜāmın tā-ecel

[52. Sohbet-i ağyardan kaçınmak gerektiği]

1638 Dirdi yārāna duᶜā idüp o şāh
Yaᶜnī Mevlānā o şāh-ı nīk-ḫᵛāh

1639 Ki ḳażā-yı āşikārādan Ḫuẕā
Ṣaḳlasun dünyāda sizi dāyimā

1640 Didiler nedür ḳażā-yı āşikār
İy feżā-yı dilde olan cān-şikār

1641 Ṣoḥbet-i aġyārdur nā-cins nīz
Allāh Allāh ṣoḥbet olur dir ᶜazīz

Min-kelām-ı Mevlānā

1642 İy fiġān ez-yār-ı nā-cins iy fiġān (F62)
Hem-nişīn-i nīk ḫᵛāhīd iy mihān[631]

1643 Ger ne-ḫᵛāhī ḫiẕmet-i ebnā-yı cins (F63)
Der-dehān-ı ejdehāyī hem-çü ḫırs[632]

Tercüme

1644 İy fiġān nā-cins elinden iy fiġān
Hem-nişīn-i[633] nīk isteñ iy mihān

1645 İstemezseñ ḫiẕmet-i ebnā-yı cins
Ejdehā aġzındasın niteki ḫırs

55a

1646 Dir bu maᶜnīde ḫudāvendüm benüm
Şems-i Tebrīzī şeker-ḫandüm benüm

1647 Şehd ezüp ol şeh ᶜalāmāt-ı ḳabūl
Ol durur eydür mürīde ol fuḥūl

1648 K’olmaya bīgāne-y-ile ṣoḥbeti
Bi’ż-żarūre düşse ṣoḥbet iy fetī

1649 Ḳıla mescidde münāfıḳveş ḳarār
Mekteb ü çehde esīr ü ṭıflvār

---

[631] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, c. 6, s. 387 /2948.

[632] *a.g.e.*, c. 2, s. 311/1977.

[633] Metinde kelime cezm ile harekelenmiştir.

[53. Ahirete bilginin değil inancın götürüleceği]

1650 Bir gün eylerken beyān ol şāh-ı rād
Leẕẕet-i ṣıdḳ u ṣafā-yı i^{c}tiḳād

1651 Buyurur kim cümle ^{c}ilm-i ^{c}ālimān
Sin ḳapusına varınca dir hemān

1652 İtmez andan añaru diyüp güẕer
Oḳıdı bu beyti ol ṣāḥib-naẓar

1653 Çü māl īn ^{c}ilm māned mürde-rīget (F64)
Ne tü mānī ne ^{c}ilmī ki güzīdī[634]

[Tercüme]

1654 Ecel tīġiyle ten olduḳda bī-cān
Ne sen ḳalursın u ne ^{c}ilmüñ iy cān[635]

1655 Ol cihāndan geldi ammā i^{c}tiḳād
Yine anda bile gider iy ḳubād

1656 Böyle dirken bir ḥikāyet bir mis̱āl
Buyurur der-ḥāl ol nīkū-maḳāl

1657 Kim Dimişḳ içre benümle bir cüvān
Var-ıdı yār u şefīḳ ü mihrübān

1658 Anuñ-ıla yir-idük nān u nemek
Ders oḳurduḳ [hem] *Hidāye*[636] müşterek

1659 Āḫir[637] anı māla rāżī itdiler
Kim Malaṭiyye'ye ḳāżī itdiler

55b

1660 Bir Bahādır-nām şeh alup meger
Eyledi ol şehr[i] ġāret ser-te-ser

1661 Ḳāḍīnuñ alup be-küllī mālını
İstedi işkeste ide ḥālini

1662 Kim alup mālın ḳomadı ^{c}āḳıbet
Dir ḫaṣī idüñ o merd-i[638] ^{c}āfiyet

1663 Vāya tebdīl idüp ol şeh vāyesin
Ḳullarına dir çıḳaruñ ḫāyesin

---

634 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 6, s. 44/2685, 28.484.

635 Farsça beytin ve tercümesinin vezni mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / fe^{c}ūlün'dür.

636 Şeyhü'l-Eimme Kesr-i Dürrî Muhammed bin Abdülkâdir'in eseridir. Hüseyin Mecîdî'nin de *Şerh-i Hidâye*'si vardır. bkz. Onay, *a.g.e.*, s. 322.

637 Metinde ilk önce *bir gün* ifadesi yazılmış, bu sözcük onun altına kaydedilmiştir. Kaynak metinde de *āḫir* sözcüğü yer almaktadır. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 301.

638 Metinde *merg*, anlam gereği düzeltildi.

1664 Didi ḳāḍī ol şehe kim iy emīr
Ne ki bunda ḥāṣıl itdüm ben faḳīr

1665 Ḳullaruñ hep aldı nesnem ḳalmadı
Ḳalmadı nesnem ki anlar almadı

1666 İde şeh ṣalar olursa sāyeyi
Ẕerre(y)i ḫorşīd ben bu ḫāyeyi

1667 Ger tefaḥḥuṣ ide şeh ḥālüm bile
Kendü ilümden alıgeldüm bile

1668 Bunda ḥāṣıl itmedüm kim yaralar
Ḳullaruñ şāhā anı çıḳaralar

1669 Nesin aldılarsa sulṭān buyurur
Ḫoş gelür ol şeh kemā-kān buyurur

1670 Ḫil^{c}at ü ni^{c}met virür rāżī ider
Yine ol şehre anı ḳāżī ider

1671 Nedür ol erlik kim ol der-ḫ^{v}āstdur
Ādemīde i^{c}tiḳād-ı rāstdur

1672 Ol vilāyetden getürmişdür bile
Gine anda iledür ol ḥür bile

1673 Cehd ḳıl kim ṣoḥbet-i süst-i ṭarīḳ
Erligüñ virmeye yile iy refīḳ

1674 Erligin yile viren ^{c}innīn olur
Olmaz er tā merd-i bī-temkīn olur

1675 Olmasa er kişi ṣoḥbetden ḳalur
Ṣoḥbet-i ebkār-ı cennetden ḳalur

Min-kelām-ı Mevlānā Celāle’d-dīn ḳuddise sırruhu

56a

1676 Merdī ān merdīst nī rīş ü ẕeker (F65)
V’er ne-būdī şāh-ı merdān kīr-i ḫar[639]

1677 Her ki nā-merdī küned der-rāh-ı dūst (F66)
Reh-zen-i merdān şüd ü nā-merd ūst

Tercüme-i ebyāt-ı Fārisī

1678 Merdī erlik olsadı rīş ü ẕeker
Olur-ıdı şāh-ı merdān kīr-i ḫar

1679 Merd ol erlik yile varsa gerd olur
Reh-zen-i merdān olan nā-merd olur

---

[639] Bu beytin sağ tarafında anlam veremediğimiz *evvel* sözcüğü yer almaktadır. Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, c. 5, s. 218/3711.

54. Talaṭṭuf nümūden-i Mevlānā Ḥāfıẓ İsḥāḳ-nām-rā

1680 Ḥāfıẓ-ı *Ḳur'ān* be-istiḥḳāḳ-ı tām
Bir kimesne var-ıdı İsḥāḳ-nām

1681 Geldi Mevlānā'ya bir gün ol ^{c}azīz
Ḳıldı Mevlānā aña der-ḥāl ḫīz

1682 ^{c}İzz-ile ṭurdı hemān itdi hemīn
Ol şeh-i vālā-nişān bālā-nişīn

1683 Serv gibi olıcaḳ ol rāst-ḫīz
Ṣandı görenler ki ḳopdı resteḫīz

1684 Ḳufl-ı mercān açup andan ol ṣafā
Dür ṣaçup eydür nitekim Muṣṭafā[640]

1685 Raḥl ü kürsī üzre ḳoyup her ^{c}azīz
Ḥürmet ü ta^{c}ẓīm ider ṭutar ^{c}aziz

1686 Ḥāfıẓ-ı *Ḳur'ān* olan daḫı gerek
Olduġı(y)çün ġayrilerden yigrek

1687 Otura ḫalḳ üzre vü ola ^{c}azīz
Olsa ḫalḳ üzre bular n'ola ^{c}azīz

1688 Çün Kelāmu'llāhı ḥāmildür bular
Lā-cerem cem^{c}-i efāżıldur bular

1689 Nūr-ı *Ḳur'ān* her dile kim bula yol
Nār-ı dūzaḫda gerek yanmaya ol

1690 Zīre *Ḳur'ān* yazsalar bir kāġıda
Kimse hīç ol kāġıdı yaḳmaz oda

56b

1691 Bir göñülde bu ḳadar *Ḳur'ān* ola
Ol cehennemde ḳaçan sūzān ola

1692 Ol şeker-leb ol laṭīf-elfāẓ-ı dehr
Buyurunca bunı hep ḥuffāẓ-ı şehr

1693 Böyle dimiş diyü ol şāh-ı ferīd
Oldı ol şükrāneye bende'v mürīd

[55. Etrafındakilere mutluluk vermesi]

1694 Vālidine Ḥażret-i Sulṭān Veled
Ol kerem gevherlerine kān Veled

1695 Didi bir gün birisi aṣḥābdan
Bir muḥibb [ü] muḫliṣüñ aḥbābdan

---

640 Metinde *muṣḥafā* şeklinde yer alan bu kelime müstensihin hatası sonucu yanlış yazılmıştır. Metinde *ṣafā* ve *Muṣṭafā* sözcükleri pek çok kez kafiyeli olarak kullanılmıştır. bkz. 899., 1464., 2397., 2411. beyitler.

1696 Didi ol sulṭān-ı cānı görmesem
Ol ḫoşī-baḫş-ı cihānı görmesem

1697 Ya^{c}nī ol şāha ḳaçan ṭuş olmazam
Ḫoşlıġum ḳalmaz gider ḫoş olmazam

1698 Bini bilmemiş dir ol şāh-ı ġanī
Benden olur ḫoş bilen bensüz beni

1699 Ya^{c}nī benden bulur ol cān rūşenā
K'ola binüm ma^{c}nām-ıla āşinā

1700 Saña her ḫoşlıḳ kim irer dem-be-dem
Bil Veled sende kim ol ḫoşlıḳ benem

1701 Eyle diyüp oḳur ol şeh şādumān
İşbu şādī-baḫş beyti ol zamān

Min-kelām-ı Mevlānā

1702 Līk mā-rā çü bi-cūyī sūy-ı şādīhā cū (F67)
Ki muḳīmān-ı ḫoş-ābād-ı cihān-ı şādīm[641]

Tercüme

1703 İster-iseñ bizi iste ṭaraf-ı şādīde
Ki muḳīmān-ı ḫoş-ābād-ı cihān-ı şāduz[642]

[56. Dervişin, kemale eremese de halktan üstün olması]

1704 Ol hümāyūn-ṭal^{c}at ol reşk-i hümā
Ya^{c}nī Mevlānā o şāh-ı reh-nümā

57a

1705 Didi bir ḫoş söz güzel tems̱īl-ile
Şöyle kim vaṣf olsa olmaz dil-ile

1706 Midḥat-i dervīşlikde iy ^{c}amū
Kim zemīnden bir ḳuş uçsa yuḳaru

1707 Gerçi irmez göge ammā bu ḳadar
Var kim olur dām u dedden dūrter

1708 Ancılayın her ki dervīş ola zūd
Gerçi kim irmez kemāle ol vücūd

1709 Bu ḳadar var kim olur mümtāz-ı ḫalḳ
Ehl-i kisve olur ol çün v'ehl-i delḳ

1710 Dünyenüñ zaḥmetlerinden ḳurtılur
Şād olur miḥnetlerinden ḳurtılur

1711 Gerçi varmaz menzile bitmez işi
Līk olur yolda sebük-bār ol kişi

---

641 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 7. (Tercî'ât), s. 133/21, 35.500.

642 Farsça beytin ve tercümesinin vezni fe^{c}ilātün / fe^{c}ilātün / fe^{c}ilātün / fe^{c}ilün'dür.

Beyt fī-hāẕa’l-ma^{c}nā

1712 Kim sebük-bār olsa ḳurtarur o cān
Ol helāk olur k’olur bārı girān

Necā’l-muḫaffefūne heleke’l-müs̱eḳḳalūne[643]

[57. Dostların yanlış davranışlarını kötülememek gerektiği]

1713 Ol nikū-kār u nikū-endīş şāh
Ya^{c}nī Mevlānā o şāh-ı nīk-ḫ^{v}āh

1714 Ḫoş vaṣiyyet eyleyüp aṣḥābına
Ḫoş ḫoş ol maḥbūb-ı Ḥaḳ aḥbābına

1715 Dāyim eydürdi ki yārāndan eger
Sizlere naḳl-i mesāvī ideler

1716 Siz gerekdür kim anı heftād-bār
İdesiz te’vīl ḫoş ḫoş zīnhār

1717 Eylük-ile vü eyü ṣanmaġ-ıla
Bu degül kim yaḳılup yanmaġ-ıla

1718 Çün be-küllī ḳalasız te’vīlden
İdesiz te’vīl iy te’vīl-fen

1719 K’ol sözi kim söylemiş sırrın anuñ
Söylemezdi bilmese birrin anuñ

57b

1720 Diyesiz ü fāriġ olasız hemān
Ḳalmayasız tā ki bī-yār iy mihān

1721 Yār āyīnest cān-rā der-ḥazen (F68)
Ber-ruḫ-ı āyīne iy cān dem me-zen[644]

[Tercüme]

1722 Yār cān āyīnesidür vaḳt-i ġam
Āyine yüzine iy cān urma dem

[58. Kocasının cimriliğinden şikâyet eden kızına anlattığı hikâye]

1723 Bint-i Mevlānā Melike Ḫātūn ol[645]
Āḫiret mülkine bulan ṭoġru yol

1724 Şevheri[646] Ḫ^{v}āce Şehābe’d-dīn’den

---

643 “ Yüklerini hafif tutanlar kurtuldular, yüklerini ağırlaştıranlar helak oldular.” anlamına gelen hadis için bkz. Muhyiddîn İbn Arabi, *Hikmette Son Nokta El-Bulga Fi’l Hikmeh*, çev. Vahdettin İnce (İstanbul: Kitsan, t.y.), s. 340.

644 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, c. 2, s. 224/31.

645 Dizenin vezni bozuktur.

646 Metinde *Şūheri* şeklinde harekelense de kelime sözlüklerde bu şekilde yer almaktadır (Aynı durum 2092. beyit için de geçerlidir). Ayrıca kelimenin altına müstensih tarafından *ya^{c}nī eri* notu düşülmüştür.

Dīn iden dünyāyı ol bed-dīnden

1725 Bir gün ol şāha şikāyet eyledi
Buḫlın imsākın ḥikāyet eyledi

1726 K’evde bir sā^{c}at tene^{cc}um eylemez
Kimseye baḳmaz tekellüm eylemez

1727 Bu ḳadar esbāb-ıla emvāl-ile
Kerr ü ferr ü devlet ü iḳbāl-ile

1728 Her kenīzi her ġulāmı açdur
^{c}Ūrdur bir kisveye muḥtācdur

1729 Dir eyü itmez hemān başın ḳaşır
Geh gözin ovar gehī ḳaşın ḳaşır

1730 Andan eydür olmasa imsāk eger
Ḳanda cem^{c} olurdı bunca māl ü zer

1731 Böyle dirken dür bulup ḫāşākde
Bir ḥikāyet buyurur imsākde

1732 Var-ıdı bir ḫoca eydür māldār
Bulmış-ıdı ḫisset-ile iştihār

1733 Mescide girmişdi bir gün bā-ḥużūr
Ḫāṭırına ḳıldı nā-geh bu ḫuṭūr

1734 Kim çirāġuñ ḳomadum ser-pūşını
Didi vü ṭaġıtdı aḳl u hūşını

58a

1735 Ṭurdı tīz evden yaña oldı devān
Çaġırup varup ḳaravaşa revān

1736 Oḳıyup ḳapuya dir açma ḳapu
Līki ser-pūşı çirāġ üstine ḳo

1737 Ben gelince oḳıyup evrād-ı ṣubḥ[647]
Yimeye tā kim beziri[648] bād-ı ṣubḥ

1738 Dir ḳapuyı niçün açmayam kenīz
Ökçesi fersūde olur dir o nīz

1739 Didi bu deñlü taṣarrufla ki sen
Mescidi ḳoduñ u geldüñ iy ḥasen

1740 Oradan bunda gelince aşmaġa
Paralanmaḳ gelmedi mi başmaġa

1741 Pā-birehne gelmişem dir iy nigār
Uş elümde başmaġum ma^{c}ẕūr dār

---

647 Metinde bu kelime olarak yazılmıştır.

648 Metinde şeklinde yazılmıştır.

1742 Böyle diyince o şāh-ı şāh-zād
Ḫande ḳıldı ol şeh-i şeh-zād-ı rād

1743 İrdi ġamgīn göñline eyle nişāṭ
Fāriġü'l-bāl oldı buldı inbisāṭ

[59. Tevazusuyla bir rahibin Müslüman olmasını sağlaması]

1744 Şehr-i İstanbul'da bir rāhib meger
Alur ol şāh-ı ḫoş-āyīnden ḫaber

1745 Ol şeh-i şeh-dāndan reh-dāndan
Yaᶜnī Mevlānā'dan ol sulṭāndan

1746 ᶜİlminüñ āvāzesini işidür
Ḥilm-i bī-endāzesini işidür

1747 İşidür k'ol şāh bay ü[649] yoḫsula
Ḫoş tevāżuᶜlar ḳılur her bir ḳula

1748 ᶜĀşıḳ olur Ḳonya'ya eyler sefer
Ol şehi ḳaṣd eyleyüp bā-kerr ü fer

1749 Geldügin ol rāhibüñ biri çaḳar
Ḳonya'nuñ rāhibleri ḳarşu çıḳar

1750 Anlara minnetler idüp bī-ḳıyās
Ol şehi görmege eyler iltimās

58b

1751 Gördiler yārī ḳılup Ḥaḳ nā-gehān
Kim gelür ḳarşudan ol şāh-ı cihān

1752 Gözleri gibi görince mestvār
İḫtiyārı ḳalmaz u bī-iḫtiyār[650]

1753 Secde eyler aña ḳarşu üç keret
Her birine ol şeh-i bā-maġfiret

1754 Eyler ol üç secdenüñ on kez sücūd
Birbiri ardınca aña zūd zūd

1755 Çün becid ol şāh aña secde ḳılur
Rāhib-i bī-çāre pes vecde gelür

1756 Cüst özini süst iken çālāk ider
Cāmesin feryād ḳılur çāk ider

1757 Eydür iy sulṭān fidā cānum saña
Ne teẕellüldür bu k'eylersin baña

[649] Metinde *bāyed* gibi yazılsa da anlam gereği düzeltildi.

[650] Müstensih dalgınlıkla bu dize yerine bir üstteki beytin ikinci dizesini yazmış, ancak daha sonra bunun üzerini çizerek *ṣaḥḥa* işaretiyle birlikte doğrusunu kaydetmiştir.

1758 Miskīnüñem[651] baña bunca meskenet
Niçün iy sulṭān-ı ᶜālī-menḳıbet

1759 Bir benüm gibi pelīde bī-sebeb
Bu tevāżuᶜlar nedür iy luṭf-ı Rab

1760 Buyurur çün buyurur sulṭān-ı dīn
Bu ḥadīs̱-i ḫūbı ol ḫūb-ı güzīn[652]

1761 Devlet anuñ kim aña Ḥaḳ vire māl
Daḫı sulṭān ü şeref daḫı cemāl

1762 Mālı-y-ıla cevdete māyil ola
Daḫı sulṭānı-y-ıla ᶜādil ola

1763 Hem cemāli(y)le daḫı ola ᶜafīf
Hem tevāżuᶜ ehli ola ol şerīf

1764 Pes Ḥaḳ'uñ ḳullarına ben münḥanī
Ger tevāżuᶜ ḳılmayam yā kem-zenī

1765 Bir kemīne bendeyem bī-çāreyem
N'eyleyem n'idem ne işe yarayam

59a

1766 Güft ān ki hest ḫorşīd-i reh ū (F69)
Ḥarf-i ṭūbā her ki ẕellet nefsehu[653]

1767 Bendegī-i ū bih ez-sulṭānīst (F70)
Ki "ene ḫayrun"[654] dem-i şeyṭānīst[655]

[Tercüme]

1768 Didi ol kim oldı ḫorşīd-i reh o
Ḥarf-i ṭūbā her ki ẕellet nefsehu

1769 Bendesi anuñ cihān sulṭānıdur
Ki "ene ḫayrun" dem-i şeyṭānīdür

1770 Rāhib-i bī-çāre der-ḥāl ol zamān
Getürür aṣḥāb-ıla īmān hemān

---

651 Kef ( ) harfinin keşidesinin ve ye ( ) harfinin unutulması nedeniyle bu kelime metinde yanlış yazılmıştır. Öte yandan Steingass'ın sözlüğünde kelimenin *müskin* şeklinde ye'siz yazımına da rastlanmıştır. bkz. F. Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary* (İstanbul: Çağrı, 2005), s. 1238.

652 Metinde yer almayan ve sonraki üç beyitte çevirisi verilen hadis şöyledir: *Limen reżaḳahu'llāhu mālen ve cemālen ve şerefen ve sulṭānen fecāde bi-mālihi ve ᶜaffe fī-cemālihi ve tevāżaᶜa fī-şerefihi ve ᶜadele fī-sulṭānihi*. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 361.

653 "Nefsini zelil etme" anlamındaki bu söz ile, Hz. Peygamber'in alçakgönüllülük ile ilgili hadislerine gönderme yapılmış olsa gerek.

654 1769. beyitte de geçen bu ifade "Ben (ondan) hayırlıyım." anlamına gelip İblis'in Hz. Âdem'e secde etmemesinin sebebinin açıklandığı ayetten alıntıdır (A'râf, 7/12).

655 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 4, s. 419/3343, 3341.

1771 Ne ferec-baḫş oldı ol şā[h]-ı ferīd
Kim ferecī geydi vü oldı mürīd

1772 Geldi şehre çünkim ol şāh-ı beled
Oturur aṣḥāb-ıla gördi Veled

1773 Rāhibüñ ḥālin ḥikāyet eyledi
Söyledi bir bir rivāyet eyledi

1774 Kim bugün bir rāhib idüp kem-zenī
İstedi kim yiñe bu ben kem-zeni

1775 Ala elümden benüm kem-zenligüm
Gördi gey leng erligüm kem-zenligüm

1776 Ḥamdüli'llāh kim be-tevfīḳ-i Eḥad
^{c}Avn-ı Aḥmed irişüp ben iy Veled

1777 Kemlik ü kem-zenlik içre rāhibi
Eyledüm maġlūb u oldum ġālibi

1778 Meskenet kim oldı mīrās̱-ı Ḥabīb
Ol niṣāb oldı mesākīne naṣīb

[60. "Ḫūy-ı bed bār-ı girān" sözünün aslını açıklaması]

1779 Her mes̱el neydi ol aṣlın bilene
Ol kitābuñ bāb u faṣlın bilene

1780 Ya^{c}nī Mevlānā şeh-i nīkū-maḳāl
Ḥażretine birisi ḳıldı su'āl

59b

1781 Didi şāhā "ḫūy-ı bed bār-ı girān"
Kim mes̱eldür ḫalḳ içinde müstehān

1782 Bu mes̱elden neydügini bize aṣl
Şerḥ eyle bāb bāb u faṣl faṣl

1783 Ol kitābuñ tā bilevüz aṣlını
Oḳıyup her bābını her faṣlını

1784 Pes yarup ḳıl ucın ol şāh-ı cihān
Yar gibi ya^{c}nī kim açup dehān

1785 Eyledi ucdan uca ḳıldan ḳıla
Vaṣfını ol dil-rübā ol bī-dile

1786 Kim zamān-ı māżīde bir pādişāh
Var-ıdı ^{c}ādil-dil ü ^{c}ālem-penāh

1787 Şehr içinde reh-güẕār-ı şāhda
Bir dükānda rāh-ı seyrāngāhda

1788 Var-ıdı bir pīr-i pür-cūş u ḫurūş
Pīr-idi pür-ma^{c}rifet kūze-fürūş

1789 Bāde gibi sāde-ṭab^{c} ü pür-ṣafā
Çeng gibi ḳāmeti olmış dü-tā

1790 ^{c}Ādeti-y-idi o pīrüñ dāyimā
Geçdügince şāha eylerdi du^{c}ā

1791 Bir zamānda kim zamān pīrūz-ıdı
Nev-bahār eyyāmıdı Nev-rūz-ıdı

1792 Çekdi leşker yine ber-resm-i ḳadīm
Ḳıldı ol yaña güẕer şāh-ı kerīm

1793 Pādişāha yine pīr itdi du^{c}ā
Ḫoş gelüp pīre eyitdi pādişā

1794 Dile maḳṣūduñ nedür benden bugün
Nev-cüvān olup didi pīr-i kühün

1795 Leşkerüñ benden temām iy nīk-ḫū
Her biri bir kūze alsun yā sebū

1796 Ol sebūyı kim ben aña gösterem
Ol bahāya kim ben anı isterem

1797 Ol sebū-keş pādişā bini seven
Bir sebū alsun didi bu pīrden

60a

1798 Ḥażret-i şāhuñ temāmet leşkeri
Bir uġurdan başḳa başḳa her biri

1799 Aldı kūze virdi bir dīnār aña
Gösterüp bir bir varup dīdār aña

1800 Bir vezīri var-ıdı şāhuñ meger
Ḫisset-ile gün gibi meşhūrter

1801 Ol girān-cān u fürū-māye vezīr
İşidüp āḫir o ḫar geldi aḫīr

1802 Bir sebū ^{c}arż itdi pīr-i pür-ḫıred
İstedi aña bahā dīnār-ı ṣad

1803 Çün cedel ḳıldı vezīr-i bü'l-fuḍūl
Ol bahāya ḳılmadı anı ḳabūl

1804 ^{c}Āḳıbet ammā be-ḥükm-i ıżṭırār
Aldı ṣatun virdi dīnār-ı hezār

1805 Pīr-i pür-^{c}aḳl [u][656] ḥarīf-i müste^{c}id
Ol bahāya virmedi ṭutdı becid

1806 Didi kim elbetde bini bī-gile
Boynuña götür ilet şāha bile

1807 Eyle itmezseñ sebūyı virmezem
Eyle yüz biñ baḫşi rūyı virmezem

---

656 Metinde *pür-^{c}aḳl-ı.*

1808 Sözine pīrüñ boyun ṭutdı vezīr
Bindi diler dilemez nā-çār pīr

1809 Destī destinde revān boynında pīr
Vardı şāhenşeh ḥużūrına vezīr

1810 Gördi şāhenşeh nedür dir pīr ḥāl
Ne ihānetdür bu dir eyler su'āl

1811 Çün su'āl eyler şeh-i ṣāḥib-ḳırān
Pīr eydür "ẖūy-ı bed bār-ı girān"

1812 Ya^{c}nī yavuz ẖū aġır yükdür dimiş
Bu mes̱el gül-şekkerin ol kim yimiş

1813 Ḫisset itmese eger ol zer-perest
Virmiş-idi destī bir dīnāra dest

1814 Bu melāmet bu melālet bu belā
Birle ol ẖas olmaz-ıdı mübtelā

60b

1815 Ḫissetinden ẖāk ber-nefs-i ẖasīs
Yile vardı ẖ^{v}ār olup ^{c}ırż-ı nefīs

61. Yek çendī ez-münkirān tenhā yāften-i Mevlānā-rā ve let-i bī-muḥabā zeden[657]

1816 Biri daẖı dir şehüñ esrārınuñ
Evveli-y-idi daẖı iẓhārınuñ

1817 Bir iki münkir bulup ẖalvet beni
İtdiler bir yirde bir gün let beni

1818 İtdiler bir let o ḳavm-i pür-sitīz
K'eyledüm ben ẖasta nā-gāh [kim] si tīz

1819 İtdiler let eyle kim idüp sitīz
K'eyledüm ben ẖasta derdinden si tīz

1820 Ḫande ḳılup özlerin şād itdiler
Ben ḳulı der-ḥāl āzād itdiler

1821 Cānum ol tenlerden oldı çün cüdā
Didi "tīz ez-men ^{c}ināyet ez-Ḫuẕā"

1822 İşidüp aṣḥāb şādān oldılar
Güldiler gül gibi ẖandān oldılar

1823 Didi Mevlānā budur sırr-ı mes̱el
Kim ezelde var-ıdı bir şeh ecel

1824 Ol şeh-i ẖorşīd-tīġ ü meh-siper
Bir seḥer muḥtāc-ı faṣd oldı meger

[657] Başlık yanlıştır. Dövülen şahıs Mevlânâ değil, bir başkasıdır. Kaynak metne göre bu şahıs Celâleddîn-i Kassâb'dır. Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, s. 588.

1825 Düşdi faṣd itmege bir gün iḫtiyāc
K’ol şeh-i ispihr-taḫt u mihr-tāc

1826 Ṣubḥidemden göndürüp ḳuṣṣādını
Ḥāżır itdi gün gibi faṣṣādını

1827 Tīz idüp faṣṣād-ı miskīn nīşter
Ḳıldı çün faṣd itdi çeşmin nīş ter

1828 Ḳaṣd-ı faṣd idince der-ḥāl usta
Nişterüñ ṣındı ucı irdi ḳażā

1829 Şāh fehm itdi diyü faṣṣād tīz
Vehm idüp bī-iḫtiyār eyledi tīz

1830 Ḫande geldi ḥażret-i şāha ^{c}aẓīm
Güldi ḳıldı ḳahḳaha şāh-ı kerīm

61a

1831 Ḳahḳahayla eyle güldi k’ol zamān
Ṣıçradı ṭaşra ser-i nişter hemān

1832 Şād olup şāh-ı cihāna usta
Didi “tīz ez-men ^{c}ināyet ez-Ḫudā”

1833 Ya^{c}nī benden tīz ^{c}avn Allāh’dan
Bendeden ḳullıḳ ^{c}ināyet şāhdan

1834 Bendeden ḫāk-i der-i ḫākisterī
Ḥaḳ cenābında[n] ^{c}ināyet-güsterī

1835 Dehr içinde ol zamāndan bu mes̱el
Yādigār-ı ḫalḳ olup buldı ^{c}amel

1836 Ol ki dimekde mes̱el ḳılmış ^{c}amel
Tāzī dilinde dimiş böyle mes̱el[658]

1837 Ya^{c}nī eyitmiş ḫurūs üzre sıyāḥ
Eylemek itmek İlāh üzre ṣabāḥ

1838 Hezl-i men hezl nīst ta^{c}līm est (F71)
Behr-i irşād-ı ḫalḳ tefhīm est[659]

[Tercüme]

1839 Hezlümi hezl añlamañ ta^{c}līmdür
Ḫalḳa irşād ecli-çün tefhīmdür

1840 Böyle bu iki mes̱el aṣlın beyān
Eyleyüp ḫatm eyler ol şāh-ı cihān

---

658 Bırakılan boşluğa yazılmayan bu mesel şöyledir: *^{c}Ale’d-dīki ṣıyāḥun ve ^{c}ala’llāhi ṣabāḥun.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 374.

659 fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün.

[62. Köpeği incitmek isteyen yâranını uyarması]

1841 Birisi iki sini iltüp ḫuṭāb
İtdi yārenler yisün diyü ḫiṭāb

1842 Aldı yārāndan biri girdi'çerü[660]
Ḳodı vü çıḳdı revān yine girü

1843 Nā-gehān bir it görür girür meger
Birezin [yer] birezin murdār ider

1844 İstedi yārān iti incideler
Kirpügin tīġ ideler inci deler

61b

1845 Dögeler yaᶜnī gözi mānend-i meşk
Ḳatre ḳatre kirpüginden döke eşk

1846 Kirpügi elmās olur yaşı güher
ᶜĀşıḳuñ ol dem kim olur çeşmi ter

1847 Bu ne dürdür kim delindükçe bu dür
Ne delük ḳalur ne dür deryā olur

1848 Gördi Mevlānā o kān-ı merḥamet
Didi yārāna degüldür maṣlaḥat

1849 Zīre sizden ol daḫı muḥtācdur
Siz bulursuz ol bulımaz açdur

1850 Sizden ol ᶜışḳ-ıla ᶜāşıḳter durur
K'iştihā-yı nefsi ṣādıḳter durur

1851 Ḫoş didiler cümle ḫoş-ḥāl oldılar
Baş ḳodılar fāriġü'l-bāl oldılar

[63. Yavrulayan köpeği doyurması]

1852 Birisi daḫı rivāyet eyleyüp
Didi yārāna ḥikāyet eyleyüp

1853 Baña Mevlānā idüp bir gün ḫiṭāb
Var getür didi iki sini ḫuṭāb

1854 Ben de tīz vardum o sāᶜat ol zamān
Vardum u aldum hemīn geldüm hemān

1855 Aldı bir bize ṣarup oldı revān
Arḳun arḳun oldum ardınca devān

1856 Vardı bir vīrāneye girdi'çerü[661]
Bir iki adım varınca ilerü

[660] Metinde *girdi içerü.*

[661] Metinde *girdi içerü.*

1857 Bir bucaḳda ḳuzlamış bir it meger
Varup ol bī-çāreye ol çāreger

1858 Ol iki sini ḫuṭābı götürüp
Bir bir ol ite yidürür oturup

1859 Ben de ḥayrān ḳalmışam ol şefḳate
K’itdi ol şīr-i ner ol māde ite

1860 Buyurur kim yidi gün yidi gice
Yimedi nesne ne gündüz ne gice

62a

1861 Enüceklerini ḳoyup gitmedi
Ārzū-yı nefse uyup gitmedi

1862 Ol kim aña ḫoş gelür bī-çārelik
Eyleyüp bī-çāreye ġam-ḫ^{v}ārelik

1863 İstimā^{c} idüp zebūnuñ nālesin
Sem^{c}üme irgürdi bunuñ nālesin

[64. Dervişin rüyasında dervişin saçını kesmesi]

1864 Biri Mevlānā’yı cāme-ḫ^{v}ābda
Ḫ^{v}āb iderken gice görmiş ḫ^{v}ābda

1865 Bu mürīd olmış u almış ol maḳaṣ
Bende olmış bu o sulṭān-ı eḫaṣ

1866 Ṣubḥ aṣḥāba ḥikāyet eyledi
Ḥāl-i rü’yāsın rivāyet eyledi

1867 Ḫāṭırın aṣḥāb bir bir şād ider
K’ol şehe her birisi irşād ider

1868 Tā mürīd-i nev olup bu āyeti
Oḳıya Yūsuf mis̱āli ol fetī[662]

1869 Yūsuf-ı Mıṣrī ki Mıṣr’uñ mīridür
Didi kim bu düşümüñ ta^{c}bīridür

1870 Atası Ya^{c}ḳūb’a ol şāh-ı vücūd
İdicek ḳardeşleri aña sücūd

1871 Ol düşüñ te’vīlidür didi bu rāst
İtdi ḥaḳ Rabb’üm bunı bī-kemm ü kāst

1872 Gördi Mevlānā o dervīşi seḥer
Buyurur ol āfitāb-ı ḫoş-naẓar

1873 Dün gice kesdüm ḳılın dir ol fuḥūl
Yiter ol didi vü eyledi ḳabūl

---

662 Bırakılan boşluğa kaydedilmeyen ve sonraki üç beyitte tercüme edilen ayet şöyledir: *…hāẕā te’vīlü rü’yāye min-ḳablü ḳad ce^{c}alehā Rabbī ḥaḳḳan…* (…İşte bu, evelce görmüş olduğum rüyâmın te’vilidir. Onu Rabbim vakıa mutabık kıldı…) (Yûsuf, 12/100). bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 392.

[65. Vefanın önemi]

1874 Bir seḥer üç dört aṣḥāb-ı ṣafā
Oḳınurdı oturup bāb-ı vefā

62b

1875 İleyinde ol güneş yüzlü mehüñ
Ḫiẕmetinde ol sa^{c}ādetlü şehüñ

1876 Nitekim şol ḳuṭb öñinde-y-idiler
Birin añup bī-vefādur didiler

1877 Didi ḫoş mıdur vefā ol ẕü'l-vefā
Didiler ḫoşdur belī iy bü'l-vefā

1878 Didi pes ṭutuñ vefāyı saḫt siz
Bü'l-vefā yāre oluñ yār-ı ^{c}azīz

1879 Ol ḳassāmı itdükçe ḳasem[663]
Eyleyüp ḳısm-ı ḳasemden dem-be-dem

1880 Gāh merdān-ı vefā ḥaḳḳı diyüp
Geh[664] vefā ḥaḳḳı dir-idi cān yiyüp

1881 Ḥaḳ Ta^{c}ālā faḫr āverd ez-vefā (F72)
Güft "men evfā bi-^{c}ahdin"[665] ġayrenā[666]

1882 Mer segān-rā çün vefā āmed şi^{c}ār (F73)
Rev segān-rā neng ü bed-nāmī medār

1883 Bī-vefāyī çün segān-rā ^{c}ār būd (F74)
Bī-vefāyī çün revā dārī nümūd[667]

1884 Ger ġulām-ı Hindūyī āred vefā (F75)
Devlet ū-rā mī-zened ṭāle beḳā[668]

[Tercüme]

1885 Faḫr ider ^{c}ahde vefā-y-ıla Ḫudā
Didi "men evfā bi-^{c}ahdin" ġayrenā

1886 Seglere çünkim vefā geldi şi^{c}ār
Seglere getürme bed-nāmī vü ^{c}ār

---

663 Vezin düşüktür. Büyük ihtimalle müstensih bir kelimeyi yazmayı unutmuştur.

664 Bu kelime metinde *ki* olarak harekelense de anlam gereği bu şekilde düzeltildi.

665 "Ahdini ifa eden" anlamına gelen bu ifade *Kur'ân*'da birkaç yerde geçmektedir: Âl-i İmrân 3/76, Tevbe 9/111.

666 Nüshada bu dize, bu beytin yanı sıra 1884. beytin de ikinci dizesi olarak yazılmıştır. Müstensih daha sonra hata yaptığını fark edip düzeltmek istemiş ancak becerememiştir. Zira bu dizeyi hafifçe karalayarak *ṣaḥḥa* işareti ile yeni bir dize yazar. Ancak kaynak metinden ve tercüme beyitlerden bu dizenin doğru yerde olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla müstensih *ṣaḥḥa* işaretini 1884. beyit için koymalıydı.

667 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 3, s. 41/323, 321, 322.

668 *a.g.e.*, c. 5, s. 190/3157.

1887 Bī-vefālıḳ seglere ᶜār oldı sen
Bī-vefālık niçün eylersin di sen

1888 Bir ġulām-ı Hindū getürse vefā
Baẖt ü devlet dir aña ṭāle beḳā[669]

63a [66. Rebabın ezan gibi Hakk'a çağırdığını söylemesi]

1889 Ṣoḥbetinde çalınur bir gün rebāb
Ẕevḳ ider ol pādişāh-ı kāmiyāb

1890 Yaᶜnī Mevlānā o sāz u ol semāᶜ
Eyesi sulṭān o sulṭān-ı muṭāᶜ

1891 Birisi girür ḳapudan nā-gehān
Dir oḳur mü'ẕin ikindüye eẕān

1892 Ġoncasın bir dem yumar ẖāmūş olur
Gül gibi başdan ayaġa gūş olur

1893 Andan eydür "ān namāz-ı dīgerest
Īn namāz-ı dīger" iy ẓāhir-perest

1894 Ol namāz-ı ᶜaṣrdur bu bir daẖı
Bendedür bāṭın[670] Ḥaḳ'a ẓāhir daẖı

1895 İkisi de olduġı(y)çün Ḥaḳḳ'a ḳul
Daᶜvet eyler anı bu vü bunı ol

1896 Ẓāhiri daᶜvet ḳılur yaᶜnī namāz
Bāṭını işbu rebāb-ı pür-niyāz

1897 Ẓāhiri daᶜvet ḳılur ol ẖiẕmete
Ḫādim eyler Ḥażret-i pür-raḥmete

1898 Bāṭını bu bā[671]-maḥabbet maᶜrifet
Daᶜvet eyler şāh ider ᶜālī-ṣıfat

[67. Mihnetten vücudunun çok zayıflaması]

1899 Ol mücāhidler şehi ᶜālī-nihād
Eyleyen ol gice gündüz ictihād

1900 Görmeyen bir laḥẓa dün gün rāḥatı
Rāḥatı ḳoyan ṭutan ol miḥneti

1901 Ol tene miḥnet bilen āsāyişi
Ol teni cān u cihān ārāyişi

1902 Ol cihān-ı cān u ol cān-ı cihān
Yaᶜnī Mevlānā o sulṭān-ı cihān

---

669 "Varlığı uzun olsun" anlamındadır.

670 Metinde *bāṭıl* olarak yazılan bu kelime anlam gereği bu şekilde düzeltildi.

671 Metinde *tā*. Anlam gereği ve kaynak metinle yapılan kıyaslama sonucu düzeltildi. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 395.

1903 Ṣoyunup ḥammāma girdi bir seḥer
Cism-i rūḥ-efzāsına ḳıldı naẓar

1904 Gördi ol şāh-ı ḳavī olmış żа^{c}īf
Ḥayf ü zār itmiş nizā[r] olmış naḥīf

63b

1905 Didi ben ^{c}ömrümde bed olsun ü nīk
Olmadum bir kimseden şermende līk

1906 Bu ten-i zār u nizārumdan ḫacil
Olmışam bugün k'idemez şerḥ dil

1907 Kim neler dir āşikārā vü nihān
Her ḳılı bir dil olup açup dehān

1908 Nāle dönüp nāleler ḳılubanı
Dir ki bir dem ṭutmaduñ rāḥat beni

1909 Kim neler dir āşikārā vü nihān
Her ḳılı bir dil olup açup dehān[672]

1910 N'ola bir sā^{c}at ṭutayduñ bini ḫoş
Tā olaydum saña yār-ı bār-keş

1911 Böyle dir gerçi ten-i pür-miḥnetüm
Miḥnetindedür velīkin rāḥatum[673]

1912 Eger yek dem biyāsāyem revān-ı men neyāsāyed (F76)
Men ān laḥẓa biyāsāyem ki yek laḥẓa neyāsāyem[674]

[Tercüme]

1913 Eger rāḥat olam bir dem revānum olmaya rāḥat
Ben ol dem oluram rāḥat ki rāḥat olmayam bir dem[675]

1914 Rāḥatı ^{c}āşıḳlaruñ miḥnetdedür
Vuṣlatı ^{c}āriflerüñ hicretdedür

1915 Her kim ister eyleye taḥṣīl-i genc
Ol gerekdür kim çeke her laḥẓa renc

1916 Kim ṭaleb ḳılsa olur ehl-i ṭarab
Kimseye irmez ṭarab pes bī-ṭaleb

1917 Kim edeb ehli ola merḥūm olur
Bī-edeb olan belī maḥrūm olur

---

672 1907. ve 1909. beyitler tekrardır. Bu beytin üstüne *meẕkūr* ibaresi eklenmiştir. Bu durum büyük ihtimalle müstensihin dalgınlığından kaynaklanmıştır.

673 Metinde bu dizenin yerinde *Ḫādim eyler Ḥażret-i pür-raḥmetüm* dizesi yer almaktadır ki bu 1897. beytin ikinci dizesine çok benzemektedir. Ancak müstensih dizenin yanına *ṣaḥḥa* işaretiyle birlikte bu dizeyi kaydetmiştir. Bu durum yine müstensihin dalgınlığının bir sonucudur.

674 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 3, s. 206/1438, 15.213.

675 Farsça beytin ve tercümesinin vezni mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün'dür.

1918 Keş-ā-keşhāst der-cānem keşende kīst mī-dānem (F77)
Demī ḫ^{v}āhem biyāsāyem velīkin nīstem imkān[676]

[Tercüme]

1919 Çekilür dem-be-dem cānum bilürem kim çeker ḫānum
Dilerem diñlenem bir dem velīkin yoḳdur imkānum[677]

64a [68. Dünya malının (altın ve gümüşün) öldürücülüğü]

1920 Bir gün ol sulṭān-ı ^{c}ālī-manẓara
Ya^{c}nī Mevlānā'ya ol ḫaṣm-ı zere

1921 Penç hemyān sīm-i sulṭānī(y)le pür
Genc açar sulṭān-ı devrān gönderür

1922 Ol ki baş ḳor ḳor o biş hemyānçe
Sīmi öñinde mis̱āl-i ḫ^{v}ānçe

1923 Bu ki ṣıçratmışdur ol ḫandaḳdan at
Çağırup eydür aña kim ṭaşra at

1924 Yüzüñ aġ isterseñ iy gözi ala
Ṭaşra at tā kim isterse ala

1925 Ḳumāşī k'ān tü neb'ved birūn endāz ez-ḫāne (F78)
Derūn-ı Mescid-i Aḳṣā seg-i mürde çirā bāşed[678]

[Tercüme]

1926 Şu kālā k'olmaya sinüñ sen anı ṭaşra at evden
Ölü it Mescid-i Aḳṣā içinde n'eyler iy kevden[679]

1927 Gördiler itmez ḳabūl ol zinde-cān
Redd-i der itdiler atdılar revān

1928 Hīçbir kimse anı ḳaldurmadı
Baṣdı ayaḳ baş egüp el urmadı

1929 ^{c}Arż-ı ḥāl itdiler eydür ḫarc idüñ
Dür gibi ol dürc içinde derc idüñ

1930 Birin ol tīre hedef ḳılmadılar
İki ṣandılar telef ḳılmadılar

1931 Üçe dek ^{c}arż itdiler yüz urdılar
Dört yanından ḳolaysuz gördiler

1932 Didiler dökdük bu biş hemyān zeri
Bulmaduḳ şeş kūşede bir müşterī

---

676 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 4, s. 134/1844, 19.409.

677 Farsça beyit ve tercümesi mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün veznindedir.

678 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 2, s. 25/567, 6017.

679 Farsça beytin ve tercümesinin vezni mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün'dür.

1933 İy yidi iḳlīmüñ olan serveri
Şol sekiz ḫuldüñ şarāb-ı Kevs̱er’i

1934 Biz ḳuluñ mest itmez iy şāh-ı ġanī
Biz ṭoḳuz ayuḳlara ^{c}arż it anı

64b

1935 Nic’idelüm n’eyleyelüm n’idelüm
Bize bir yol gösterivir gidelüm

1936 Dir beni severseñüz aġzın söküñ
Cümle varuñ ḫandaḳ içine döküñ

1937 Ola cānuñuz ḥisābından ḫalāṣ
^{c}Az̠b[680] ola ola ^{c}az̠ābından ḫalās

1938 Pes bu biş hemyānuñ aġzın açdılar
Cümlesin ḫandaḳ içine ṣaçdılar

1939 Ḫandaḳuñ ṭopṭolu içi āb u gil
Oynadılar hey kim anda cān u dil

1940 Niçeler sevdā idüp sīm-i sifīd
İtdi yüzlerin siyeh bīm ü ümīd

1941 Ol ki mār eydür aña k’āl māldur[681]
Māl-ı dünyā zehrdür ḳattāldur

1942 Ḳātil-i ḫalḳ oldı pes dünyā vü māl
Ḫalḳ arasında anuñ-çündür ḳıtāl

1943 Cümle ḫalḳı ḳatl ider fānī ḳılur
Ger yidi iḳlīm sulṭānı ḳılur

1944 Tā şu ḥadde dek ki merdān-ı Ḥaḳ’uñ
Telḫ ider aġzın o şehd-i muṭlaḳuñ

1945 Allāh Allāh iḥtiyāṭ it k’iḥtiyāṭ
Oldı Allāh’dan yaña ṭoġru ṣırāṭ[682]

1946 İḥtiyāṭ it k’iḥtiyāṭ-ı zerr ü sīm
Her żarardan cānuñı eyler selīm

1947 Dünyā ne-büved ^{c}īdem men ziştī-i ū dīdem (F79)
Gül-gūne nehed ber-rū ān rūspī-i zerde[683]

---

680 Metinde şeklinde yazılmıştır.

681 Metinde *māl dir*.

682 Bu beyitte *Kur’ân* ayetlerine gönderme yapılmaktadır. Zira pek çok ayette Allah’tan sakınmak gerekliliği ve bunun sırât-ı müstakîm (doğru yol) olduğu vurgulanmıştır. (Örneğin bkz. En’âm, 6/153; Âl-i İmrân, 3/50-51.)

683 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 5, s. 116/2303, 24.442 .

[Tercüme]

1948 Dünyā olamaz ^{c}īdüm çün aña çikin didüm
Gül-gūne sürer ber-[rū bu] rūspī-i zerde[684]

[69. Dünyaya bağlanmamak gerektiği]

1949 Bir gün ol şādī-i cān şād-ı cihān
Ya^{c}nī Mevlānā ol āzād-ı cihān

65a

1950 Gördi yārāndan birisin ġuṣṣanāk
İşbu miḥnet ^{c}āleminden ḥiṣṣenāk

1951 Dir bu dil-tengī-i dünyā ser-te-ser
Dünyeye dil virmedendür[685] iy piser

1952 Virme dil dünyā çi ger gül-rengdür
Kim derūn-ı ġonca gibi tengdür

1953 Dil viren mānend-i kūh-ı seng-dil
Olur anuñ-çün ḥemīşe teng-dil

1954 Her zamān k’āzād olasın iy ḥabīb
Bu cihāndan bilesin kendüñ ġarīb

1955 Her ne reng ü būyına kim baḳasın
Ṣu gibi her kūyına kim aḳasın

1956 Her meze kim dadasın dünyāda sen
Her adım kim adasın dünyāda sen

1957 Bilesin k’anuñla ḳalmazsın daḫı
Bir yire daḫı gidersin iy aḫı

1958 Teng-dil olmazsın ayruḳ[686] ġoncavār
Gül gibi dāyim gülersin iy nigār[687]

1959 K’ol şeref burcında olan yaḫtulu
Gün ṣıfatlu meh dimiş kim baḫtulu

1960 K’ehl-i fıḳh u ḥikmet-ile[688] oturur
V’ehl-i ẕüll ü meskenet birle ṭurur

---

684 mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlün / mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlün. Her iki beyitte de bu kelime *zerdi* olarak harekeli.

685 Metinde *virmeden dir* şeklinde harekelense de bunun müstensih hatası olduğu düşünüldü.

686 Kalem kayması sonucu şeklinde yazılmıştır.

687 Bu beyitten sonra bırakılan boşlukta, daha sonraki 2 beyitte anlamı verilen şu Arapça ibarenin bulunması gerekirdi: *Ṭūbā limen cālese ehle’l-fiḳhi ve’l-ḥikmeti ve ḫāleṭa ehle’ẕ-ẕülli ve’l-meskeneti.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 401.

688 Metinde bu sözcük yerine *meskenet* sözcüğü yer almaktadır. Ancak bu durumun müstensihin gözünün bir alttaki dizeye kaymasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Anlam gereği ve kaynak metinle yapılan karşılaştırma sonucu bu şekilde bir düzeltme yapıldı. bkz. *a.g.e.*, c. 1, s. 401.

1961 Andan ol sulṭān-ı dīn[689] ol şāh-ı ferd
Buyurur bir nükte kim āzād-merd

1962 Ol durur kim kimse incitse anı
Hīç incinmeye ol şāh-ı ġanī

1963 Hem anuñ ardınca ol sulṭān-ı rād
Dir cüvān-merd oldur ol şāh-ı cevād

1964 Kim ide cid ḥaḳḳı bāṭıl itmeye
Müsteḥiḳḳ-i rencişi incitmeye

1965 Ol cüvān-merd ol şeh-i āzād-merd
Pes bu beyti oḳur ol sulṭān-ı ferd

1966 Tā der-īn ḫırḳaīm ez-kes mā (F80)
Hem ne-rencīm ü hem ne-rencānīm[690]

65b [Tercüme]

1967 Niçe kim bu ḫırḳada ṣāfī ṣadef içre dürüz
Kimseden ne incinür ne kimse(y)i incidürüz[691]

[70. Din ve dünyanın bir arada bulunamayacağı]

1968 Bir gün ol şāha biri aṣḥābdan
Şāḳī olup ḳıllet-i esbābdan

1969 Yalvarup eydür ki Mevlānā baña
Himmet itse virse el dünyā baña

1970 Eydür ol sulṭān ki var sevme beni
El vire tā kim seve dünyā seni

1971 Ol faḳīr eydür şehā yitmez gücüm
Ol kedūya ḳoyacaḳ[692] yoḳdur sücüm

1972 Didi pes dervīşlige ṣabr ḳıl
Ḫasta vü dil-rīşlige ṣabr ḳıl

1973 Bī-nevālıḳ derdine oldur devā
Tā nevāya iresin iy bī-nevā

1974 Bī-nevālıḳ şerbetinden iç fuḳā^c
Tā nevā-yı şāh idesin istimā^c

1975 Zīre kim bir yirde dīn dünyā-y-ıla
Cem^c olmaz nitekim ser pā-y-ıla

---

689 Kelime cezmin yanı sıra kesre ile de harekelenmiştir.

690 fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün vezniyle söylenmiş bu beyit sol boşlukta yer alır.

691 fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün. Metinde son kelime *incidirüz* şeklinde harekelense de tunç kafiye için bu şekilde okunması uygundur.

692 Metinde *ḳomacaḳ* gibi yazılmakla birlikte, *Tarama Sözlüğü*'nde böyle bir kullanıma rastlamadığımız için bu şekilde düzelttik. Yine de yerel bir kullanım olması mümkündür.

1976 Bu ikisi nitekim çeşm ü ḥadeḳ
Kimse cem^{c} itmez meger merdān-ı Ḥaḳ

1977 Böyle diyüp ol şeh-i ^{c}ālī-neseb
Bu rübā^{c}īyi oḳur ol luṭf-ı Rab

1978 İy ṭālib-i dünyā tü yekī müzdūrī (F81/R3)
Vey ^{c}āşıḳ-ı ḫuld ez-īn ḥaḳīḳat dūrī
1979 Vey şād be-her dü ^{c}ālem ez-bī-ḫaberī (F82)
Ṣādī-ī ġameş ne-dīde'ī ma^{c}ẕūrī[693]

[Tercüme]

1980 İy ḳılan dünyā ṭaleb müzdūrsın (N1)
Vey ḥaḳīḳatden cinān çün dūrsın
66a 1981 Bī-ḫaber iy şād olan kevneyn-ile
Görmedüñ yāruñ ġamın ma^{c}ẕūrsın

[71. Allah'ın burada/insanların içinde olması]

1982 Bir gün ol sulṭāna bir dervīş dir
Miḥnet-i dünyā-y-ıla dil-rīş dir

1983 Ṭoydum işbu miḥneti bol ^{c}āleme
Kāşkī ḳılsam sefer ol ^{c}āleme

1984 Bārī ol ^{c}ālī-temennā andadur
Ya^{c}nī kim Bārī Ta^{c}ālā andadur

1985 Buyurur ol ḫusrev-i ^{c}ālī-naẓar
Ne bilesin ola ol bunda eger

1986 Bīrūn zi-tü nīst her çi der-^{c}ālem hest (F83)
Der-ḫod bi-ṭaleb her ān-çi ḫ^{v}āhī ki tüyī[694]

[Tercüme]

1987 Degüldür ṭaşra senden her ne kim var (N2)
Cihān içinde iy yār-ı ṭalebkār
1988 Ne isterseñ yüri kendüñde iste
Ki sensin istedügüñ āḫir-i kār[695]

[72. Konuşmaya çekinen azize söyledikleri]

1989 Düşdi bir gün bir ^{c}azīz aṣḥābdan
Meclisine birinüñ aḥbābdan

1990 Her biri bir bābdan bir niçe faṣl
Oḳıdı ^{c}arż eyledi bir niçe fażl

---

693 1. dizenin vezni mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlün / fā^{c}, 2. ve 4. dizelerin vezni mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlün / fā^{c}, 3. dizeninkiyse mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl'dür. bkz. Can, *a.g.e.*, 1981. rübâi.

694 1. dize mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlün / fā^{c}, 2. dize mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl vezninde söylenmiştir.

695 mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / fe^{c}ūlün.

1991 Ehl-i fażl-ıdı velīkin hīç çīz
Söylemedi aġzın açup ol ^{c}azīz

1992 İrtesi işitdi Mevlānā didi
Ol ^{c}azīze ol şeh-i dānā didi

1993 Sen niçün iy yār anda bir seḫun
Söylemedüñ hīç yā nev yā kühün

1994 Dir ekābirden tevehhüm eyledüm
Ol deñizde ḳaṭremi güm eyledüm

66b

1995 Sen gerekdi kim aça-y-ıduñ dehān
Ben ḫo söylerdüm dir ol şāh-ı cihān

[73. İnsanların konuşurken Mevlânâ tarafından söyletilmesi][696]

1996 Ancılayın birisin bir ḥażrete
Gönderür bir ḥażret-i pür-raḥmete

1997 Ol şeh-i pür-raḥmetüñ ikrāmına
Eyleyüp bir nāme imlā nāmına

1998 Ḳāṣid-i nāme ḳoyup ser pāyına
Didi Mevlānā'ya kim iy āyine

1999 Ṣorsalar ne diyem aġızdan ḫaber
İy dehānı ṭūṭī-i cānā şeker

2000 Buyurur sen anda aġız açıcaḳ
Bu s̱enā gevherlerini ṣaçıcaḳ

2001 Söyleyecek nesne(y)i biz söylerüz
Nesne müşkil ḳomazuz şerḥ eylerüz

2002 Didügi gibi celālinden su'āl
İdicek açdum aġız itdüm maḳāl

2003 Ol ḳadar sırr u ḥaḳāyıḳ söyledüm
Ol ḳadar rāz u deḳāyıḳ söyledüm

2004 K'işidenler oldı mest-i bī-şarāb
Ben daḫı dir bī-ḫod oldum u ḫarāb

[74. Cariyesini döven kızı Melike Hatun'u azarlaması]

2005 Melke Ḫātūn ol yüzi gün bir seḥer
Ḫaşm idüp memlūkesin dögmiş meger

2006 Nā-gehān girdi ḳapudan içerü
Gördi Mevlānā anı vardı'lerü[697]

---

696 Bu kıssa der-kenardır. Menkıbenin başında müstensihin zaman zaman kullandığı ekleme işaretlerinden biri bulunmaktadır.

697 Metinde *vardı ilerü.*

2007 Çağırup yüzine çıḳduḳça üni
Ne dögersin incidürsin dir şunı

2008 Ger o ḫātūn sen ḳaravaş oladuñ
Nic’edeydüñ iy ᶜaceb sen n’oladuñ

2009 Anı mı istersin iy ḥūr-ı İrem
Ḳul ḳaravaş yoḳ diyem fetvā virem

2010 Ḳul ḳaravaş yoḳ diyem illā-Ḥaḳ’a
Lā yazam ġayr-i Ḥaḳ’a illā Ḥaḳ’a

2011 Fi’l-ḥaḳīḳa hep birāderdür bize
Kimi ḫᵛāher kimi dāderdür bize

2012 Eyle diyüp oḳıdı bu āyeti
Ol fetī ibnü’l-fetī ibnü’l-fetī

Mā-ḫalḳuküm ve lā-baᶜs̱üküm illā[698]-ke-nefsin vāḥidetin[699]

2013 İy şeh-i ferruḫ-ruḫ u ferḫunde-fāl
Ne dir āyet diyü eylerseñ su’āl

2014 Ḫalḳ u baᶜs̱i ᶜābid olsun ᶜābide
Dir degül "illā-ke-nefsin vāḥide"

2015 Melke Ḫātūn ol şeh-i şeh-zād-ı rād
Eyledi der-ḥāl tevbe ol cevād

2016 Bend-i ġamdan eyledi āzād anı
K’itdi āzād eyledi dil-şād anı

2017 Her ne kim geymiş-idi ol luṭf-ı Rab
Çıḳarup geydürdi aña bī-küreb

2018 Ḳul ḳaravaş niçe kim oldı diri
Andan incinmedi hīç aṣlā biri

67a

2019 Muṣṭafā’nuñ izine basup ḳadem
İşbu üç beyti oḳurdı dem-be-dem

2020 Şermdārem ez nebiyy-i ẕū-fünūn (F84)
"Elbisūhüm" güft "mimmā telbisūn"

2021 Muṣṭafā kerd īn[700] vaṣiyyet bā-benūn (F85)
"Eṭᶜımü’l-eẕnābe mimmā te’külūn"[701]

---

698 Metinde *ve lā* şeklinde yer alsa da ayetin aslı böyledir. Ayrıca 2014. beyitte de bu şekilde geçmektedir.

699 "Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de ancak bir tek kişiyi yaratıp iâde etmek gibidir…" (Lokmân, 31/28) ayetinden iktibas edilmiş bir bölümdür.

700 Metinde *iy* şeklinde yer alsa da anlam gereği ve kaynak metinden yapılan kıyaslamayla düzeltildi. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 407.

701 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 6, s. 433/3972-73. Metinde son dizenin yerinde 2022. beytin ilk dizesi yer almaktadır. Ancak müstensih bu beyti ekleyerek doğru olanı belirtmiştir. İki beyte yayılan hadisin manası şudur: "Onlara (kölelerinize) giydiklerinizden

[Tercüme]

2022 Utanuram k'ol nebiyy-i ẕū-fünūn[702]
"Elbisūhüm" didi "mimmā telbisūn"

2023 Muṣṭafā itdi vaṣiyyet k'iy benūn
"Eṭᶜımü'l-eẕnābe mimmā te'külūn"[703]

2024 Ben geyem çün aṭlas u ḫazden libās
Her ḥaşem anı geyür geymez pelās[704]

[75. Nezle olması]

2025 Bulmamaḳdan gice gündüz inḳıṭāᶜ[705]
Bir nefes bir laḥẓa bir sāᶜat semāᶜ

2026 Ol leṭāfetden daḫı kim imtizāc
Bulmış-ıdı ol şeh-i nāzük-mizāc

2027 Ol zamānda kim şitā hengāmıdı
Ṣovuġuñ evḳātıdı eyyāmıdı

2028 Ol vücūd-ı nāzenīn oldı zükām
Yaᶜnī Mevlānā o şāh-ı nīk-nām

2029 Ḳaṣd-ı faṣd idüp hemān sāᶜat o şāh
Göñlegin ol yüzi ḫorşīd alnı māh

2030 Çıḳarup sīmīn teninden ebrvār
Aldı göñlin itdi faṣṣāda nis̱ār

2031 Göñlegi güldür anuñ ol yüzi gül
Ol güli virse n'ola alsa göñül

2032 İrtesi ḥammāma girdi dökdi der
Pür-gül-āb oldı vü ḥammām müşkter

2033 Kim zükām olsa eyā yār-ı güzīn
Ḳurtılur sersāmdan olur emīn

---

giydiriniz, yediklerinizden yediriniz.". Abdullah İbn Mubarek, *Birr Ve'S-Sıla* (İstanbul: Tevhid, 1996), s. 63.

702 Metinde 2021. beytin ikinci dizesi olarak yer alır.

703 Müstensih tercüme beyitleri tam anlamıyla karmakarışık bir şekilde kaydetmiştir. Öyle ki metinde iki ayrı beyit tek beyit hâlinde yazılmış, bu karışıklığı düzeltmek okuyucuya bırakılmıştır. Müstensih cetvelin ortasına kaydettiği ve *Eṭᶜımü'l-eẕnābe* şeklinde başlayan dizeyi hem Farsça hem tercüme beyit için kullanır.

704 Bu beyit kaynak metinde yer alan ancak elimizdeki çeviri metinde yer almayan ve üstteki Farsça dizelerin devamı niteliğindeki şu beytin çevirisidir:

Men çü pūşem ez-ḫaz u aṭlas libās
Z'ān bi-pūşānem ḥaşem-rā nī-pelās (Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 407.)

705 Bu beytin üstüne müstensih tarafından -boşluk bırakmayı ihmal ettiğinden olsa gerek- yeni konuya geçildiğini gösterir bir işaret konmuştur.

2034 Hem anuñla ḳaṭᶜ olur ᶜırḳ-ı cüẕām
Evvelidür faṣd anuñ āḫir ḥamām

76. Der-beyān-ı feżāyil-i Āyete'l-kürsī[706]

67b

2035 Bir ulu ol ḥażret-i ᶜulyāya dir
Ol şeh-i aḥrār Mevlānā'ya dir

2036 Her namāz ardınca ḥikmet ne ola
Āyete'l-kürsī oḳurlar dāyimā

2037 Ol ki cānda yir iden cevr'oḳıdı[707]
Ol maḥalde bu ḥadīs̱i oḳıdı[708]

2038 Bu ḥadīs̱-i nāzenīnüñ iy piser
Maᶜnīsi budur su'āl olursa ger

2039 Āyete'l-kürsī'yi kim maḥbūbdur
Her namāz ardınca kim mektūbdur

2040 Kim oḳursa rūḥını vaḳt-i ecel
Ḳabż ide Ḥaḳ kendüsi ᶜazze ve cel

2041 Ol uluya pes dir ol şāh-ı kerīm
Fāyide'v ḥikmet n'ola bunda[n] ᶜaẓīm

2042 Ḥaḳ senüñ cānuñı kendü ḥażreti
Ḳabż ide feyż ide āb-ı raḥmeti

2043 Anuñ-içün Ḥażret-i Peyġām-ber
Oḳıdı biş vaḳtde ol bā-ḫaber

2044 Ümmetine fażlını hem söyledi
Oḳumaġa anı terġīb eyledi

2045 Āyete'l-kürsī fażılda nicedür
Diyü ṣorsañ ᶜarşdan çoḳ yücedür

2046 Gelmemişdür bir kitāb içinde hīç
Görmedi bir şaḫṣ ḫᵛāb içinde hīç

2047 Aḥmed'e maḫṣūṣdur ol iy hümām
Daḫı anuñ ümmetine ve's-selām

77. Ḫaber dāden-i merdī ez-Ṣāyinü'd-dīn-i Ḥāfıẓ ve cevāb-ı Mevlānā bā-ū

2048 Ṣāyinü'd-dīn-nām Ḳālūn-ı zamān
Vardı bir Bū Ḥafṣ-ı devrān sebᶜa-ḫᵛān

---

[706] Başlık, 67a'nın sonunda bırakılan boşluk yerine 2037. beyitten sonra hadis için ayrılan boşluğa yazılmıştır. Bu hata nedeniyle hadisin Arapça metni de nüshada yer alamamıştır.

[707] Metinde *cevri oḳıdı.*

[708] Metinde yer almayan hadis şöyledir: *Men ḳarā'e Āyete'l-kürsiyyi ᶜaḳībe külli ṣalātin mektūbetin ḳabaża'llāhu rūḥahu bi-nefsihi.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 407.

2049 Biri Mevlānā ḥużūrında anı
Medḥ idüp eydür ki iy şāh-ı ġanī

68a

2050 Her gice *Ḳur'ān*'ı ḫatm ide gerek
Andan ārām ide iy dīne direk

2051 Girdegānı ḫoş ṣayar dir az u çoḳ
Maġz-ı naġzından velīkin ḥaẓẓı yoḳ

2052 Andan ol sulṭān-ı cān şāh-ı cihān
Buyurur bu dört elfāẓı revān[709]

2053 Yaᶜnī Allāh'uñ kitābı iy hümām
Dört nesne üzre mebnīdür temām

2054 ᶜĀmīler ḥaḳḳı ibāretdür daḫı
Ḫāṣlar ḥaḳḳı işāret iy aḫı

2055 Hem leṭāyif evliyānuñ ḥaḳḳıdur
Hem ḥaḳāyıḳ enbiyānuñ ḥaḳḳıdur

2056 Ol ᶜazīze yoḳ işāretden şiᶜār
K'oldı taᶜmīr-i ᶜibāret aña kār

2057 Gerçi kim her lafẓı bilür ḫūbdur
Bilmez esrārın velī maḥcūbdur

[78. İhlaslı bir şekilde *Kur'ân* okumak gerektiği]

2058 Sāyinü'd-dīn bir gün eydür kim bu şeb
ᶜIşḳ-ı Mevlānā-y-ıla *Ḳur'ān*'ı hep

2059 Oḳıdum dir dir neye çatlamaduñ
Oḳıduñ bir sūresin atlamaduñ

2060 Aġlayup der-ḥāl ḳodı başını
Buldı ḥālet eyledi ḳan yaşını

2061 Pes idüp birine yārāndan ḫiṭāb
Bu iki beyti oḳur ol āfitāb

2062 Ber-dileş ger yāftī[710] güft-i lebeş (F86)
Ẕerre ẕerre geşte būdī ḳālebeş

2063 Ki "lev enzelnā kitāben li'l-cebel" (F87)
"Le'n-ṣadaᶜa s̱ümme'nḳaṭaᶜa s̱ümme'rtaḥal[711]

---

709 Bu beyitten sonra bırakılan boşlukta yer alması gereken elfaz şunlardır: *Kitābu'llāhi mebnī ᶜalā-erbaᶜatin: el-ᶜibāretü ve'l-işāretü ve'l-leṭā'ifü ve'l-ḥaḳā'iḳu; fe'l-ᶜibāretü li'l-ᶜavāmi ve'l-işāretü li'l-ḫavāṣṣi ve'l-leṭā'ifü li'l-evliyā'i ve'l-ḥaḳā'iḳu li'l-enbiyā'i.* bkz. *a.g.e.*, c. 1, s. 409.

710 Metinde "ulaş-, eriş-" anlamlarına da gelen bu kelime yer almakla beraber, kaynak metinde "yay-, saç-, parılda(t)-, ışık ver-" anlamındaki *tāftī* kelimesi yer almaktadır. Anlamca her iki kelimenin de uygun olduğu söylenebilir. bkz. *a.g.e.*, c. 1, s. 409.

68b [Tercüme]

2064 Ger uraydı göñline güft-i lebi
Ẕerre ẕerre ola-y-ıdı ḳālıbı

2065 İndüreydük bu kitābı ṭaġ-ıla
Ṭaşa ṭaş ṭaşaydı vü ṭaġ ṭaġıla

2066 Andan eydür Bū Ḥanīfe ḥażreti
Bir gice yatsu namāzın ol fetī

2067 Ḳılur-iken "zülzilet zilzālehā"[712]
Sūresin oḳurdı idüp nālehā

2068 İrdi çün ol yire kim "ḫayran yera"[713]
Āyetidür irişincek ol yire

2069 Urdı bir na^{c}re revān ol pāk-ẕāt
Düşdi bī-hūş ol şeh-i ^{c}ālī-ṣıfāt

2070 Ber-ser-i seccāde ol taḫtı yüce
Ḳaldı anda yidi gün yidi gice

2071 Şīr-i *Ḳur'ān* heybetinden ol taḳī
Oḳısañ *Ḳur'ān*'ı çaḳ şöyle oḳı

2072 Oḳıya *Ḳur'ān* seni tā-ilerü
Oḳıma ġafletle kim süre girü

2073 Eyle diyüp bu ḥadīs̱i oḳıdı
Münkire kim her sözi bir oḳ-ıdı[714]

2074 Niçeler *Ḳur'ān* oḳur öñden ṣoña
La^{c}net oḳur ḥāl bu *Ḳur'ān* aña

Beyt-i Fārisī

2075 ^{c}Arūs-ı Ḥażret-i *Ḳur'ān* niḳāb ān ki ber-endāzed (F88)
Ki dārü'l-mülk-i īmān-rā mücerred bīned ez-ġavġā

Tercüme

2076 ^{c}Arūs-ı Ḥażret-i *Ḳur'ān* niḳāb ol vaḳt ref^c ider
Ki dārü'l-mülk-i īmānı mücerred göre ġavġādan[715]

---

711 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 2, s. 246./507. Beyitteki Arapça ibareler "Biz o kitabı (*Kur'ân*'ı) bir dağ üzerine indirmiş olsaydık, o dağ parçalanır, yerinden kopar ve göçüp giderdi." anlamına gelir. Bu beyitte Haşr, 59/21'e gönderme yapılmıştır.

712 "Vakta ki, yer kendisine ait şiddetli bir zelzele ile sarsılır." (Zilzâl, 99/1) ayetinden alıntıdır.

713 "Artık her kim bir zerre ağırlığında bir hayır işlemiş ise onu görecektir." (Zilzâl, 99/7) ayetinden iktibas edilmiştir.

714 Metindeki boşluğa kaydedilmeyen ve 2074. beyitte tercüme edilen söz şöyledir: *Rubbe tālī'l-Ḳur'āne ve'l-Ḳur'ānü yel^{c}anühū.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 410.

715 Farsça beytin ve tercümesinin vezni mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün'dür.

[79. Yâranları için öteki cihanda yer hazırlaması]

2077 Bir gün ol maḥremlere raḥmet iden
Devleti yoḳ ḳullara devlet iden

2078 Ya^{c}nī Mevlānā o şāh-ı pür-kerem
Ol cemāli ġayret-i bāġ-ı İrem

69a

2079 Buyurur kim hīç bu yārānumuz
Bu siyeh-dil bu siyehkārānumuz

2080 Degül anlardan ki bir iş ḳılalar
Güçleri yitmez ki kūşiş ḳılalar

2081 Bize hīç olmaya andan yigrek
Kim gidevüz ol cihāna tīzrek

2082 Bunlaruñ-çün anda me'vā idevüz
Ya^{c}nī kim derce müheyyā idevüz

2083 Tā ^{c}uḳūbet ^{c}uḳbesinüñ menzili
Ola hep yārāna ḥal her müşkili

2084 Böyle diyince o sulṭān-ı ^{c}azīz
Bir ġazelden oḳıdı bu beyti tīz

Beyt-i Fārisī ez-ġazeliyyāt-ı Mevlā[nā] ḳuddise sırruhu

2085 Güft me-rā devlet-i nev rāh me-rev rence me-şev (F89)
Z'ān ki men ez-luṭf u kerem sūy-ı tü āyende şevem[716]

Tercüme

2086 Didi baña devlet-i nev çekme emek gitme yola
Eyleyüben luṭf u kerem ben gelürem didi saña[717]

80. Fetvā dāden-i Mevlānā merd-i ^{c}āciz-rā

2087 Bir ere dir ^{c}avratı kim üç ṭalāḳ
Boş olam mı her ne dirsem ittifāḳ

2088 İtmez-iseñ didügüm ṣandı eyi
Didi bir baṭman ṭoñuz etini yi

2089 Ol müsülmān çekdi ^{c}avratdan elin
Hīç ^{c}ālim itmedi ḥal müşkilin

2090 Ṭurdı Mevlānā'ya vardı zār zār
Didi Mevlānā aña kim yüri var

2091 Maḥkeme'y ḳāḍīdan ol deñlü raġīf
Al ṭalāḳ olmaya vāḳı^c iy ẓarīf

---

716 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 3, s. 181/1393, 14.751. Eserde bu beyit *şüdem* redifli bir gazelin içinde bulunur, dolayısıyla son kelime *şevem* değil *şüdem*'dir.

717 Farsça beyit ve tercümesinin vezni müfte^{c}ilün / müfte^{c}ilün / müfte^{c}ilün / müfte^{c}ilün'dür.

69b [81. Karısından boşanmak istemeyen kişiye fetva vermesi]

2092 Bir şeh-i şīrīn-zübān u la^{c}l-ḳand
Şevherine ezdi şekker virdi and

2093 İstedügüm virmez-iseñ bī-nifāḳ
Boş olam mı senden eydür üç ṭalāḳ[718]

2094 Oldı rāżī ^{c}avrat eydür üç ṭalāḳ
Ḳaldı ḥayrān ṭāḳat-i şūy ol[dı] ṭaḳ

2095 Geldi Mevlānā'ya dir ol ḫoş-ḫiṭāb
Vireyin diyü dem-ā-dem bir cevāb

2096 Dāyimā mevḳūf ḳıl maḳṣūdını
İkide bir şu^{c}lelendür odını

[82. *İlâhînâme*'ye saygısızlık eden birini uyarması]

2097 Biri yaturdı çıḳarmış cāme(y)i
Ḳoyup ardında *İlāhī-nāme*'(y)i

2098 Nā-gehān girdi ḳapudan içerü
Gördi Mevlānā anı vardı'lerü[719]

2099 Dir Senāyī ḥāżır u sen ḫ^{v}ābda
Pes buyurur bir seḫun ādābda

2100 Anı vācibdür ri^{c}āyet eylemek
Ṣūret ādābın rivāyet eylemek

2101 Yigdür eydür cümle-i ṭā^{c}ātden
Bu ṣıfat gelmez velī her ẕātdan

2102 Her kim olursa nigehbān-ı edeb
Ol ġażab görmeye irmeye ^{c}aṭab

2103 İsteyüp Ḥaḳ'dan edeb tevfīḳini
Pür idüp ol ḫamrdan ibrīḳini

2104 Bī-edeblikden ne kim var pes żarar
Bu iki beyti oḳur i^{c}lām ider

2105 Ez-Ḫudā cūyīm tevfīḳ-i edeb (F90)
Bī-edeb maḥrūm geşt ez-luṭf-ı Rab

70a

2106 Bī-edeb tenhā ne-ḫod-rā dāşt bed (F91)
Belki āteş ber-heme āfāḳ zed[720]

---

718 Bu beyit ayrıca 69a'da 2087. beyitten sonra da kaydedilmiş, ancak daha sonra üzeri çizilmiştir. İki menkıbenin çok benzer konuları işlemesinden kaynaklanan bir karışıklık meydana gelmiş olabilir.

719 Metinde *vardı ilerü*.

720 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 1, s. 24/78, 79.

[Tercüme]

2107 İsteyelüm dāyimā Ḥaḳ'dan edeb
Bī-edeb ᶜālemde görmez luṭf-ı Rab

2108 Bī-edeb tenhā özin ḳılmadı bed
Bel[ki] urdı ᶜāleme kül[721] nār-ı red

2109 Andan ol sulṭān-ı dīn şāh-ı hüdā
Buyurur ol pertev-i nūr-ı Ḫudā

2110 Ḥaḳ kelāmı ḳanda kim ḥāżır ola
Anda Ḥaḳ ḥāżır ola nāẓır ola

2111 Ḳanda kim ola eḥādīs̱-i Resūl
Ḥāżır ola ol Resūl-i bā-uṣūl

2112 Ḳanda kim ola kelām-ı evliyā
Ol maḥalde evliyā ḥāżır ola

[83. *Mesnevī*'nin tüm yer ve zamanlarda okunacak olmasını haber vermesi]

2113 Bir gün uyurdı meger bir Mevlevī
Nisyele ardında ḳalmış *Mes̱nevī*

2114 Girdi Mevlānā içerü nā-gehān
Gördi anı eyle ol şāh-ı cihān

2115 Buyurur aña ki yaᶜnī bu seḫun
Geldi mi anuñ-çün iy yār-ı kühün[722]

2116 Kim düşe iy cān pes-i püşt[723] ol kelām
Didi pes va'llāhi va'llāhi temām

2117 Ol maḥalden kim ṭoġar ḫorşīd ol
Yire dek k'anda ider dāyim üfūl

2118 Ṭuta bu maᶜnī cihānı ser-te-ser
Ṭola nūr-ıla her iḳlīm iy piser

2119 Gün gibi ṭuta ser-ā-ser ᶜālemi
ᶜĀşıḳ ide kendüye her ādemi

2120 Hīç meclis hīç maḥfil hīç cā
Olmaya k'anda bu söz oḳınmaya

---

721 Arapça *küll* kelimesi.

722 Metinde *Gelmedi mi anuñ-çün iy yār-ı kühün* şeklinde geçen dize, vezin ve anlam gereği bu şekilde düzeltildi. Ancak şöyle bir okuma da yanlış sayılmaz: *Gelmedi anuñ-çün iy yār-ı kühün.* Fakat Farsça metinden ve bir sonraki beyitle olan bağlantısından yola çıkılarak yukarıdaki okumanın daha doğru oluğu düşünüldü. İfadenin Farsçası için bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 435.

723 Yakın anlamlarda kullanılan bu iki kelime atıf vavıyla birbirine bağlanabileceği gibi bu şekilde tamlamamlı okunarak "sırtın arkası" anlamında kullanılabilir düşüncesindeyiz. Zira eldeki nüshada ve kaynak metinde ifade bu şekilde harekelenmiştir. bkz. *a.g.e.*, c. 1, s. 435.

70b

2121 Ḳanda kim bir maᶜbed [ü] yā maṣṭaba[724]
Ola anda daḫı bu ḫoş kevkebe

2122 Oḳına andan bu mecmūᶜ-ı milel
Hep ola ṣıḥḥat-pezīr ü bī-ᶜilel

[84. Aşkın sema ile artıp cima ile azalması]

2123 Açulup bir gün kitāb-ı ᶜışḳda
Gül gibi söylerdi bāb-ı ᶜışḳda

2124 ᶜIşḳ artar dir semāᶜ itmek-ile
Eksilür eydür cimāᶜ itmek-ile[725]

2125 Her kim eylerse cimāᶜı bīşter
Eyledür kim ol kimesne iy piser

2126 Cānı ḳuşınuñ alup miḳrāż ele
Perr ü bālin ḳırar ol miḳrāż-ıla

2127 ᶜÖmrinüñ ḫaymesinüñ esbābını
Hīç ḳomaz bir bir ḳırar eṭnābını

2128 Nerdübān-ı āsumānuñ pāyesin
Ṣır be-küllī vāy eyler vāyesin

[85. Allah'ın her zaman has kullarının arzularını yerine getirmesi]

2129 Söyler-iken bir gün ol ᶜālī-ṣıfat
İşbu beytüñ maᶜnīsinde maᶜrifet

2130 Çün çünīn ḫᵛāhī Ḫudā ḫᵛāhed çünīn (F92)
Mī-dihed Ḥaḳ ārzū-yı mütteḳīn[726]

2131 Yaᶜnī Ḥaḳḳ'uñ ḥażret-i pür-raḥmeti
Sevdügi(y)çün ḫāṣ ḳulların ḳatı[727]

2132 Dü cihānda ārzūsın Ḥaḳ virür
Ne dilerse ol şeh-i muṭlaḳ virür

2133 Her murādın ḳable mevt ü baᶜde mevt
Virür itmez hīçbirisini fevt

---

724 Metinde *maᶜbede yā maṣṭaba* şeklinde geçmekle beraber bu kullanım cümle yapısına uymadığından düzeltildi.

725 Metinde bırakılan boşluk büyük ihtimalle Mevlânâ'nın 2124. beyitte anlamı verilen şu Arapça ifadeleri içindir: *el-ᶜışḳu yezīdü bi's-semāᶜi ve yenḳuṣu bi'l-cimāᶜi.* bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 436.

726 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 4, s. 261/6.

727 Bu dizelere, Farsça beytin "tercüme"si demek yanlış olur. Zira kaynak metinde Farsça beyitten sonraki bu dizelerin anlamını içeren satırlar mevcuttur, Kemâl Dede de o satırları çevirmiştir. Dolayısıyla *Tercüme* başlığı atılmadı.

71a

2134 Nitekim bir şehre od düşmiş-idi
Ḫalḳ-ı ^{c}ālem ol oda üşmiş-idi

2135 Ḳalmadı bir ḫāne kim göyünmedi
N'itdilerse hīç ol od söyünmedi

2136 Var-ıdı bir ḳuṭb-ı ^{c}ālem mesnedi
Ol oduñ ḥālin tefaḥḥuṣ eyledi

2137 Gördi bir dervīş ü dil-rīş-i ḫarāb
Bir bucaḳda ārzū itmiş kebāb

2138 Çıḳmamış ṭaşra kim odun düşüre
Yaḳa odun ol kebābı bişüre

2139 Gördi od yoḳ[728] baḳdı Ḥaḳ bucağına
Yaḳdı şehri geldi od ocağına

2140 Çün ferāġat buldı ol şāh-ı vücūd
"Tüf" didi söyündi ol mecmū^{c}-ı od

[86. Hodbinliğin dervişlere zararları]

2141 İy menāḳıb ḥażretinüñ ṭālibi
Ḥażret-i pür-raḥmetinüñ ṭālibi

2142 Bir menāḳıb diyeyin maḳbūldür
Kümmel-i aṣḥābdan menḳūldür

2143 Bir gün ol sulṭān-ı ḳanda ḫāṣ u ^{c}ām
Ya^{c}nī Mevlānā ḥużūrında temām

2144 Oturup mecmū^{c}-ı yārān cem^{c} olup
Ara yirde ol şeker-leb şem^{c} olup

2145 Evḥade'd-dīn'i ḥikāyet itdiler
Ol şehüñ ḥālin rivāyet itdiler

2146 Merd-i şāhid-bāzdur erbāb-ı rāz
Nesne itmez pākdür ol pāk-bāz

2147 Rūz u şeb şem^{c}-i şeker-leblerledür
Piste-lebler sīm-ġabġablarladur

2148 La^{c}l-gūn lebden mey-i aḥmer yimez
Ney gibi hem-dem olur şekker yimez

2149 Yimez içmez merd-i şāhid-bāzdur
Eylemez nesne hemīn dem-sāzdur

71b

2150 Didiler diyince anlar bu sözi
Ol şeh-i iḳlīm-i esrāruñ özi

---

728 Metinde *yaḳ* okunabilecek şekilde harekeli.

2151 Eyleyeydi ķāşķī geçeydi dir
Nuķl yiyeydi şarāb içeydi dir

2152 Ol k'elif cān içre cevri oķ-ıdı
Böyle diyüp işbu beyti oķıdı

2153 İy birāder bī-nihāyet dergehīst (F93)
Der-her ancā ki resī bi'llāh me-īst

[Tercüme]

2154 İy birāder bu yola ḥad yoķ çü hīç
Ķanda irseñ bi'llāh anda ṭurma giç

2155 Nitekim şeh Bāyezīd'üñ ķatına
Geldi bir dervīş binüp atına

2156 Tā mürīd ola buyurdı aña şeyẖ
Ne direm dir aña işit saña şeyẖ

2157 Bu günehlerden ki hep meşhūrdur
Cümle-i efvāhda meẕkūrdur

2158 Hīç itdüñ mi didi eyitdi yoķ
Didi var it her birinden az u çoķ

2159 Her birinden var idü eyle güẕer
Baña andan gel mürīd ol iy piser

2160 Tā mebādā ẖalvete girdükde sen
Zühd ü taķvāñ ola saña rāh-zen

2161 Bāṭınuñda ^{c}ucb baş ķaldura pes
Başa şeyṭān ayaġuñ iy bü'l-heves

2162 Çünki ẖod-bīn olasın şūm olasın
Ne Ḫudā-bīn belki maḥrūm olasın

2163 Ṭā^{c}atin gören kişi ẖod-bīn olur
Cürmine baķan bekī miskīn olur

2164 Merd-i merdāne odur kim gün-be-gün
Arta vü artuġ ola dünden bugün

72a

2165 Gele her dem ilerü fī-külli ḥāl
Ķāli ķoya ḥāle ide irtiḥāl

2166 Her ta^{c}alluķdan eger olmaya pāk
İşbu yolda yol eri olur helāk

[87. Kötü miras bırakanların nefretle anılması]

2167 Yine bir gün ḥażret-i pür-raḥmeti
Ya^{c}nī Mevlānā fetī ibnü'l-fetī

2168 ^{c}Ālem içre ol yüzi nūr-ı Eḥad
Evḥade'd-dīn ķodı dir mīrāẟ-ı bed

2169 Ol ᶜamel cürmi anuñdur iy aḫı
Anuñ-ıla ᶜāmil olanuñ daḫı[729]

2170 Her ki ū bi'nhād nā-ḫoş sünnetī (F94)
Sūy-ı ū nefrīn reved her sāᶜatī

2171 Nīkuvān-rā hest mīrāṣ ez-ḫoş-āb (F95)
Ançi mīrāṣest "evreṣnā'l-kitāb"[730]

[Tercüme]

2172 Her kişi kim bir yaramaz iş ide
Her nefes andan yaña nefrīn gide

2173 Nīklerden ḳaldı mīrāṣ-ı ḫoş-āb
Nitekim mīrāṣ-ı "evreṣnā'l-kitāb"

[88. Sırrı, ehli olmayana vermemek gerektiği]

2174 İşbu beytüñ maᶜnīsinde maᶜrifet
Buyururken bir gün ol ᶜālī-ṣıfat

2175 Tā ne-gūyī sırr-ı sulṭān-rā be-kes (F96)
Tā ne-rīzī ḳand-rā pīş-i meges[731]

[Tercüme]

2176 Sırr-ı sulṭānı dime hīç kese
Şekkerüñ tengini açma megese[732]

72b

2177 Bir ḥikāyet buyurur ol şāh-ı ḥazm
İtdi bir ᶜayyār dir bir şehre ᶜazm

2178 …[733]
Bile vü anda ide ᶜayyārlıḳ

2179 İrdi nā-geh bir maḥalle k'ol maḥal
Fer virürse bāġ-ı firdevse maḥal

2180 Ol maḥalle içre bir ṭıfl-ı nevi
Gördi ol gülden alur [ol] gül żavī

2181 Virmemiş ḳaṣrında şemse gülce yir
Ṭutmış elde ol ṣanem bir külçe yir

---

729 Bu beyitten önceki boşluk Mevlânâ'nın Arapça olarak söylediği şu sözler için bırakılmış olsa gerek. Zira beyit bu Arapça ibarelerin tercümesi niteliğindedir: *Felehu vizruhā ve vizru men ᶜamile bihā.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 440.

730 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 1, s. 57/744 ve s. 58/748. Dizede geçen Arapça ibare "Sonra o kitabı kullarımızdan seçip ayırt ettiklerimize miras kıldık…" (Fâtır, 35/32) ayetinden iktibastır.

731 *a.g.e.*, c. 3, s. 28/20.

732 feᶜilātün / feᶜilātün / feᶜilün.

733 Metinde bu dize yazılmamıştır.

2182 Andan ol ^{c}ayyār ider der-ḫ^{v}āst tīz
Virmezem eydür o serv-i rāst-ḫīz

2183 Üzerine ṭutdı ilḥāḥ eyledi
Virmedi az çoḳ niçe kim söyledi

2184 Andan ol āhū o ^{c}ayyāra baḳar
Vireyin bāng eyle dir mis̱l-i baḳar

2185 Ḳıldı pes ^{c}ayyār her yaña naẓar
Hīç kimse görmedi açdı baṣar

2186 Gördi görmez kimse ḳanda kim baḳar
Pes baḳarvār eyledi bāng-ı baḳar

2187 Didi vir imdi getür dir virmenem
Anuñ-içün kim baña didi anam

2188 Gāve virme külçeyi dil-ḫ^{v}āhdur
Lāyıḳı gāvuñ eyitdi kāhdur

Beyt-i Fārisī min-kelām-ı Mevlānā

2189 Ḳand ḫār-rā ger ṭarab engīḫtī (F97)
Pīş-i ḫar ḳınṭār-ı şekker rīḫtī[734]

[Tercüme]

2190 Ḫar ṭarab ideydi şekkerden eger
Dökedüñ öñine ḳanṭār-ı şeker

2191 Nitekim ḥikmet sözin her nā-kese
Söylemez ^{c}ārif olan her bir ḫase

2192 Sırrını esrār-ı aḥrāruñ kemāl
Her nefes nā-ehlden fī-külli[735] ḥāl

73a

2193 Ehl-i dil güç yitdügince ḳılalar
Vācibātuñ cümlesinde[n] bileler

Lā tü^{c}ṭu'l-ḥikmete ġayra ehlihā fetaẓlimūhā[736]

2194 Ḥikmeti nā-ehl olana söyleme
Söyleyüben ḥikmete ẓulm eyleme

2195 Olmasa bir kimse esrāra maḥal
Olmasa bir kimse dīdāra maḥal

---

734 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 6, s. 257/162.

735 Metinde *kül*.

736 Sol boşluğa yazılan bu hadis "Ehli olmayana hikmeti vermeyiniz. (Sonra) o hikmete yazık etmiş olursunuz." anlamına gelmektedir. Mecduddîn Ebu's-Saadat el-Mübarek b. Muhammed el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *Câmiu'l-Usul fî-Ehadisi'r-Rasul*, c. 11, tahkik: Abdülkadir Arnaut (Mektebetü'l-Halvani, 1983), s. 745.

2196 Buña göstermez güzeller hīç yüz
Söylemez ᶜārif olanlar aña[737] söz

2197 Tāze ṭıflı itme bernā maḥremi
Eyleme güstāḫ-ı sır nā-maḥremi

89. Maᶜārif güften-i Mevlānā Celāle’d-dīn

2198 Bir gün ol sulṭān-ı dil-ḫᵛāh-ı cihān
Maᶜrifet söylerken ol şāh-ı cihān

2199 Yaᶜnī Mevlānā o şāh-ı bī-naẓīr
Buyurur bir söz be-ġāyet dil-peẕīr

2200 Dir ki bir dervīş-i ṭālib rūz u şeb
Eylese Ḥaḳ ḥażretin dāyim ṭaleb

2201 Ḫalḳdan gösterse küllī inḳıṭāᶜ
İtmese ḫalḳuñ sözin hīç istimāᶜ

2202 Vech-i Ḥaḳḳ’uñ olsa her dem hāliki
Mülk-i ᶜışḳuñ mesleginüñ sāliki

2203 Çille çekse dün gün ol şemᶜ-i Çigil
Bende-i muḫliṣ gerek ol şāha çil

2204 Ḫᵛāce-i münᶜim muḥibb-i māl-baḫş
Ḥālet-i ḫoş bula tā ol ḥāl-baḫş

2205 Dün gün ol dervīşe ḫiẕmet ḳılalar
Ḫiẕmetin hep cāna minnet bileler

2206 Yaḳalar cānda çirāġ-ı vüddini
Göreler her laḥẓa mā lā-büddini

2207 Rūz u şeb ḫiẕmet ḳılalar fāş u sır
Olmaya bir nesneye ol müfteḳir

2208 Tā kim ol dervīş fāriġ-bāl ola
Ḥālet-i ḫoş bula vü ḫoş-ḥāl ola

73b

2209 Kendü ḥāl ü ḳāline meşġūl ola
Anlar aña vü o Ḥaḳḳ’a ḳul ola

2210 Ḳaṭresin baḥr-i Ḥaḳ’a vāṣıl ḳıla
Dūr olana ḳurbı Ḥaḳ ḥāṣıl ḳıla

2211 Enbiyānuñ evliyānuñ eks̱eri
Virmeyince el bu ālet her biri

2212 Gözin açup görmedi bu ḥāleti
Pes gerek dervīşe işbu āleti

2213 Bu kifāyetdür hidāyet issine
Saᶜd-aḫter meh-saᶜādet issine

---

737 Metinde *hīç* sözcüğünün üzerine *ṣaḥḥa* ile birlikte *aña* kaydedilmiştir.

90. Nev-mürīd şüden-i yek şāh-zāde ve inkār-ı münkirī bā-ū ve cevāb-ı Mevlānā bā-fikr-i ḥasūd

2214 Bir ulu cem^{c}iyyet itmiş-idi ^{c}ām
Hep ekābir anda ḥāżırdı temām

2215 Bir meh-i nev mīr-zā şāh-ı ferīd
Ol gün ol meclisde oldı nev-mürīd

2216 Sırrıla birine bir ehl-i ḥased
Bī-ḫaber rūḥ-ı revāndan[738] bir cesed

2217 İrdi mi Ḥaḳḳ'a bu māh-ı ḥoḳḳa-leb
Anı Ḥaḳ yarlıġadı mı iy ^{c}aceb

2218 Didi Mevlānā o sulṭān-ı cihān
Kim ^{c}ayāndur aña her rāz u nihān

2219 Ḥaḳ Ta^{c}ālā ḥażreti ^{c}azze ve cel
Yarlıġadı raḥmet eyledi ezel

2220 Evvelā gösterdi kendüyi aña
S̱āniyā yol virdi gönderdi baña

2221 Evvel eyler bir ḳulı ol şeh ḳabūl
Ḳullarına virür andan ṣoñra yol

2222 Ṣoḥbetinde ol şehüñ ḳuvvet bulur
Yol alur ol Ḥażret'e ḳurbet bulur

2223 Nitekim Tāzīce bir mıṣra^{c} dimiş
Bu maḥalde ol ki yüz maṭla^{c} dimiş

Felev lā'l-mürebbī[739] mā ^{c}araftü[740] Rabbī[741]

74a

2224 Rabb'ümi bilmezdüm eger olmasa mürebbüm
…[742]

---

738 Metinde *rūḥ u revān.*

739 Metinde *mürebbā.*

740 Metinde *^{c}arafte* şeklinde harekelense de anlam gereği düzeltildi.

741 "Eğer mürebbim olmasaydı Rabb'imi bilmezdim." anlamına gelir. Kaynağı bulunamadı.

742 Hemen üstündeki Arapça ibarenin tercümesi niteliğindeki bu beytin 2. dizesinin metinde kaydedilmediği görülmektedir. Biz müstensihin dalgınlıkla bu dizeyi atladığını düşünmekteyiz (Bir dizesi kaydedilmeyen bir diğer beyit için bkz. 2178. beyit). Her ne kadar 2223. beyitte şair Mevlânâ'nın bir "mısra" dediğini belirtse de bu mısranın tercümesinin bir mısra olması metnin tümüne bakıldığında mümkün görünmemektedir. Zira Kemâl Dede ayet, hadis ya da Mevlânâ'ya ait Arapça sözleri her zaman beyit(ler) hâlinde tercüme etmektedir; bunun aksi bir örnek eserde yoktur. Hatta şairin; bu ayet, hadis ya da sözlerin tercümesi niteliğindeki beyitlerde 1. dizede anlamı tamamlasa dahi anlamı destekleyici ya da birtakım ekleme/doldurma sözlerle 2. dizeyi de yazdığı görülür (bkz. 2228. beyit). Kaldı ki bu beyitten hemen sonra gelen Arapça ibarenin tercümesinin beyitle yapıldığı görülmektedir. Öte yandan Mevlânâ'nın mısra söylediğinin belirtilmesine rağmen gelen bu ibare ilginçtir. Son olarak kaynak metnin yayımlanan tıpkı basımında Arapça ibareler şiir biçiminde değil düzyazı olarak kaydedilmiştir. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 452.

Eş-şeyḫu fī-ḳavmihi k’en-nebiyyi fī-ümmetihi[743]

2225 Ḳavm’içinde şeyḫ uludur mu^{c}teber
Ümmet içre nitekim peyġām-ber

2226 Biri daḫı ṭutıcaḳ şeyḫinden el
Bu maḥalde[744] bir mes̱el dimiş maḥal

2227 Şeyḫsüz ḳala-y-ıdum ḳala-y-ıdum
Ḳulavuzsuz ḳanda yol bula-y-ıdum

Men lā-şeyḫe lehu ve lā-dīne lehu[745]

2228 Her kimüñ kim şeyḫi yoḳdur dīni yoḳ
Menzil almaz dīde-i reh-bīni yoḳ

[91. Allah’ı anlayan ve anlamayanların hâli]

2229 Bir gün ol mihr-i dirāyet germ olup
Ma^{c}rifet söylerdi ġāyet germ olup

2230 Ma^{c}rifet söylerken ol şāh-ı ġanī
Didi vāy aña kim añlaya beni

2231 Hem anuñ ardınca ol şāh-ı ġanī
Vāy aña kim añlamaya dir beni

2232 Bu iki sözüñ nedür feḥvāsını
Söylemiş hem öz özi ma^{c}nāsını

2233 Dimiş ammā evvelā ma^{c}lūm ola
K’āferīnişden nedür ḳaṣd-ı Ḫudā

2234 Ḳaṣd-ı Ḫāliḳ ḫalḳı dir ḫalḳ itmeden
Ḫāliḳuñ ^{c}irfānıdur dirseñ neden

2235 Hep müfessirler bunı taḥrīr ider
“Ya^{c}büdūn”ı “ya^{c}rifūn” tefsīr ider[746]

---

743 “Kavmi içinde şeyh ümmeti içinde peygamber gibidir.” Ebu Hamid Huccetülislam Muhammed b. Muhammed Gazzalî, *a.g.e.*, c. 1, s. 160.

744 Metinde kelime *mecel* şeklinde yazılmış gibi görünse de müstensih cim harfinin noktasını karalamak istemiştir. Zaten “zor bir işten elin kabarıp yıpranması” anlamına gelen *mecel* beyte anlamca uymamaktadır. Öte yandan şairin bu beyte yakın söyleyişleri için bkz. 1612., 2223... beyitler.

745 “Şeyhi olmayanın dini de yoktur.” Beyazıd Bestâmî’ye ait olduğu söylenen ve genellikle hadis zannedilen bu sözün tamamı şöyledir: “Şeyhi olmayanın dini tamam değildir. Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır.” Ceylan, *a.g.e.,* s. 409.

746 “Allah Teâlâ, ‘Vemâ halaktü’l-cinne ve’l-inse illâ liya^{c}büdûn-Ben cinleri ve insi sırf beni tanıyıp yalnız bana ibadet etsinler diye yarattım.’ (Zâriyât, 51/56) buyurmaktadır. Hazret-i İbn Abbas, ayeti kerimedeki “liya^{c}büdûn” ifadesini “liya^{c}rifûn, yani “tanısınlar, mârifete ulaşsınlar” şeklinde tefsir etmiştir.” Daha geniş bilgi için bkz. www. herkul.org/kiriktesti/index.php?article_id=3141 [12 Mayıs 2010].

2236 Andan ol şeh bu sözüñ aṣlın beyān
Eylemiş bābın ^{c}ayān faṣlın beyān

2237 Kim dimiş vāy aña kim Ḥaḳ ḥażretin
Añlaya ol añlamaġun furṣatın

74b

2238 Ġaflet-ile giçüre mühmel ṭuta
Ol zamān k'ayaḳ[747] yüriye el ṭuta

2239 Hem dimiş vāy aña kim añlaya ol
Ḳadrin añlamaya şükr itmeye bol

2240 İy besā ma^{c}şūḳ k'āyed nā-şināḫt (F98)
Pīş-i bed-baḫtī ne-dāned ^{c}ışḳ-bāḫt[748]

[Tercüme]

2241 Ancaya ma^{c}şūḳ gelür nā-şināḫt
Bilmez ol bed-baḫt ammā ^{c}ışḳ-bāḫt

2242 Hey ma^{c}āẕa'llāh odur müşkil firāḳ
Kim ola ba^{c}de'l-^{c}ayān ba^{c}de't-telāḳ

92. Su'āl kerden-i Mevlānā-rā yik şaḫṣī ez-ḥürmet-i mescid ve cevāb-ı ū

2243 Biri Mevlānā'ya mescidde imām
Yā cemā^{c}at ḳılsa dünyāvī kelām

2244 Nicedür dir eydür ol şāh-ı kirām
Altı yirde her ki dünyāvī kelām

2245 Eylese sī sāle anuñ ṭā^{c}ati
K'ola maḳbūl ola merdūd iy fetī

2246 Mescid oldı evvel-i ān şeş-maḳām
Meclis-i ^{c}ilm oldı s̱ānī iy hümām

2247 Ṣorana üçüncisin dördüncisin
Ölüdür üçünci di dördünci sin

2248 Bişi biş vaḳt içre kim olur eẕān
Altısı yidi ḳırā'at iy fülān

2249 Ya^{c}nī her yirde ki *Ḳur'ān* oḳına
Söyleyen ṭuş ola ṭuġyān oḳına

2250 Hem dimiş bu sözlerüñ tafṣīlile
Şerḥi var her birinüñ tafḍīlile

---

747 Metinde *k'ayıḳ* olarak harekelense de anlam gereği düzeltildi.

748 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 3, s. 157/2761.

93. Daᶜvet kerden-i Mevlānā-rā ez-erbaᶜīn meclis yek şebī ve temes̱s̱ül nümūden-i ū der-īn meclisī

2251 Fāṭıma H̱ātūn Ṣalāḥa’d-dīn ḳızı
Şāh-ı şeh-zād ol şeh-i şeh-bīn ḳızı

75a

2252 Rāżī olsun Ḥaḳ ol iki şāhdan
Naḳldür bu ol yüzi gün māhdan

2253 Ol zamānda kim atam diri-y-idi
Ol şehüñ yārānınuñ biri-y-idi

2254 Bir gice ol şāhı aṣḥāb-ı kirām
Ḳırḳ yirden ḳıldılar daᶜvet temām

2255 Ḳırḳına daẖı icābet buyurur
Varayım dir dir rivāyet buyurur

2256 Ṭurup ol şāh-ıla bu şemᶜ-i ṭırāz
Ṣubḥa dek ẖalvetde itdiler namāz

2257 Çünki ṣubḥ oldı vü ṭoġdı āfitāb
Gitdi ẓulmet ṭoldı ᶜālem nūr [u] tāb[749]

2258 Ḳırḳ şaẖṣ ol ḳırḳ daᶜvetden seḥer
Kefş-i Mevlānā’yı alup geldiler

2259 Didiler gice şarāb-ı şevḳden
Şöyle mest olmış o şeh kim ẕevḳden

2260 Geymemiş başmaġını ṭurmış seḥer
Yola girmiş ol güneş yüzlü ḳamer

2261 Her biri ol gice olan ṣoḥbeti
Şerḥ idüp ol ḥāleti ol ḥayreti

2262 Düşdi bu ẖalḳuñ içine ġulġule
Şeh şehe idüp ḥikāyet ḳul ḳula

2263 İşidenler şöyle ḥayrān oldılar
Kim gören ten ṣandı bī-cān oldılar

2264 Ol şehüñ her kim ḥarīf ü işidür
İrtesi çün bu ḥadīs̱i işidür

2265 İᶜtiḳādı bir-iken yüz biñ olur
Bir ḳıyās it kim n’olur yüz biñ olur

2266 Kāfir ü münkir kesüp zünnārını
Dīne gelür terk ider inkārını

2267 Şeh Ṣalāḥa’d-dīn ü Mevlānā o şeb
Gitmediler ḳanda k’itdiler ṭaleb

---

[749] Metinde *nūr-ı tāb.*

2268 Her muḥibbüñ ol yüzi bāġ-ı İrem
Ḫoş temes̱s̱ül gösterüp idüp kerem

75b

2269 Ol dil ü cān derdümendine devā
Eylemiş ḥācetlerin cümle revā

2270 Şeyḫ-i şehrüñ cümle artup ḥayreti
Ḳalmadı eksildi gitdi ḫıbreti

2271 Açdılar çünkim bu cām-ı ṣāfa leb
Geldiler ṣāf oldılar inṣāfa hep

2272 Keşf-baḫş-ıdı o kefşüñ her biri
Kim iderdi öleni ṣuyı diri

2273 İ^{c}tiḳād-ıla ṣuyın ṣaçsañ revān
Eski ölüye virürdi tāze cān

2274 Andan ol başmaḳlaruñ her birini
Buldılar aṣḥāb yirlü yirini

2275 Eylediler her birin bir şehriyār
Ḫiẕmetin yād itdiler ü yādigār

2276 Her birin bir yār aluban gitdiler
Tuḥfedür bir yāra tuḥfe itdiler

2277 Şeh Ṣalāḥa'd-dīn'e irdi birisi
Niçeler olmışdı anuñ dirisi

2278 ^{c}Āḳıbet ol kefş irişdi ^{c}Ārif'e
Eyledi nefs-i nefīsin ^{c}ārife

2279 Şeh Süleymān k'añılur Pāşā-y-ıla
Andan irdi aña yıl u ay-ıla

2280 İtdi ḥadden ṭaşra ol şeh bendegī
Ḳodı ser eyledi ser-efgendegī

2281 Ṣayru olan nūş ideydi şerbetin
Saġ olup görmezdi ölüm ḍarbetin

2282 Ḥāmile ^{c}avrat içeydi iy hümām
Ṭoġururdı ol dem āsān ve's-selām

94. Der-ḫ^{v}āb dīden-i Ş̱iryānūs Ḥażret-i Mevlānā Celāle'd-dīn-rā der-āvān-ı cehālet ve kerāmāt-ı ū ẓāhir[750] şüden be-ū

2283 Şeyḫ Ş̱iryānūs der-^{c}ahd-i ḳadīm
Merd-i gürbüz şaḫṣ-ıdı rind-i ^{c}aẓīm

2284 Ol zamān kim daḫı Rūmī(y)di meger
Gördi Mevlānā-yı Rūm'ı ḫ^{v}āb-der

---

750 Metinde *ṭāhir*.

76a

2285 Gördi ol sulṭān-ı dīnüñ bendevār
Ḫoş ṭurup ṭu[r]mayup ayaġın ovar

2286 Bilmez ammā anı kim ne kişidür
Ḳanda bilsün ne görür ne işidür

2287 Bilmez ammā bunı kim ol bī-temīz
Ne kişidür kimdür ol şāh-ı ᶜazīz

2288 İrtesi el yüz yuyup ṭurup seḥer
Deng ü ḥayrān dīhden şehre gider

2289 Gider-iken nā-geh ol sirke-fürūş
Ol şeker kānına olur yolda ṭuş

2290 Hāy Ṣiryānūs nedür nitesin
Giceki zaḥmetden eydür nitesin

2291 Pes olur maᶜlūmı k’ol yār-ı ẓarīf
Ol-ımış kim olmış-ıdı şeb ḥarīf

2292 Āh ider der-ḥāl miskīn uzanur
Bulmaz onı ayılur çün uzanur

2293 Bī-ḫod u bī-ᶜaḳl olur ṭuramaz
Ayılur çün anda kimse göremez

2294 Baş ḳodı āşüfte-ḥāl oldı revān
Bir niçe gün giçicek ol nev-cüvān

2295 Baş ḳodı ḳaldurdı baş u dökdi yaş
ᶜĀḳıbet n’oldı işit ol baġrı baş

2296 Baş ḳor ol şāha başın alur gider
ᶜĀḳıbet n’olur o şeh aña n’ider

2297 Bir ᶜavānı öldürür ḳanlu olur
Eli baġlu boynı urġanlu olur

2298 Şāh cellāda buyurdı didi aṣ
İrdi Mevlānā anı ḳıldı ḫalāṣ

2299 Ol ki baḫş ol şehden olur her ferec
Ferecī örter ü baġışlar ferec

2300 Nev-müsülmān olur u ol ḥażretüñ
ᶜAvnıla ol ḥażret-i pür-raḥmetüñ

2301 İrişür bir yire kim biter işi
Eyle kim ḳāḍī müderris her kişi

76b

2302 Fi’l-mes̱el Ḳāḍī Sirāce’d-dīn gibi
Ḳāḍī ᶜİzze’d-dīn ü Tāce’d-dīn gibi

2303 Kimseler ᶜallāme-y-iken ḫoş-ṣıfat
Elken olur söylese ol maᶜrifet

2304 Ol ḥaḳāyıḳ söylese tefsīrine
Hep olurlardı muḳir taḳrīrine

[95. İki dostu barıştırması]

2305 İki yār eyler biribiri(y)le ceng
İki yār-ı gül-^{c}iẕār-ı lāle-reng

2306 Vāḳı^{c} olur aralarında keder
Şöyle kim biri ne yir ne ḫod keder (?)

2307 Niçe kim sa^{c}y eyler erbāb-ı ṣafā
Hīç virmezler bular ṣulḥa rıżā

2308 Bir gün ol sulṭān-ı dīn şāh-ı kirām
Ma^{c}rifet içre dir es̱nā-yı kelām

2309 Eydür ol mevlā-yı mā evlā-yı mā
Ya^{c}nī Mevlānā-yı mā mevlā-yı mā

2310 Ḥaḳ Ta^{c}ālā ḫalḳ idincek ^{c}ālemi
İki nev^{c} üzre yaratmış ādemi

2311 Cāmid itmiş birisin ṭopraḳ mis̱āl
Ḥarketi yoḳ nitekim seng ü süfāl

2312 Eylemiş seyyār birin ṣu gibi
Ḥarket eyler şol ṣuyı bol cū gibi

2313 Çün bu āb ola o ḫāk üzre devān
İde ḫoş ṣoḥbet o ṣoḥbetden revān

2314 Ṣad hezārān gülsitān-ı dil-sitān
Bitürür maḥbūb u ter ol gülsitān

2315 Ḥarket eyler her dıraḫt-ı bārver
Açılur dürlü çiçek virür s̱emer

2316 Yiryüzine her çiçek kim açılur
Yil esincek sīm-ile ẕer ṣaçılur

2317 Ol ki bāġ-ı ma^{c}rifetden bir yimiş
Dimiş andan ṣoñra ol şeh [se]mrimiş(?)[751]

77a

2318 Ḳut-ı ebdān ḳuvvet-i ervāḥ olur
Pāye pāye ^{c}āḳıbet eşbāḥ olur

2319 Birbiri(y)le pes iki yār itse ceng
Biri elbetde gerekdür bī-direng

2320 Ṭuta ḥükm-i ḫāk ü biri āb-ḫū
Ola ki ola revān ol yaña bu

---

[751] Metinde dizenin sonu tam olarak okunamamış, müstensihin bir atlama yaptığı düşünülmüştür. Ayrıca *şeh* olarak okuduğumuz kelime metinde olarak yazılmıştır.

2321 Ḥaḳ o ṣoḥbetden gül-i ṣulḥ u ṣafā
Bitüre yüz biñ gülistān-ı vefā

2322 Rāḥat u şādī bitüre ter nebāt
Ḥaḳḳ'a ḥamd ide dil aça her nebāt

2323 Andan ol gülzār-ı şādī şād-ıla
Ol ikiden birine dir adıla

2324 Ḫāk gibi ḳardeşüñ ḳābil degül
Saña gelmez ṣulḥa çün kāyil degül

2325 Sen ḳadem-rence buyur iy ẕü'l-kerem
Ṣu gibi yüri var aña ḳıl kerem

2326 Cānları tā şād ola yārenlerüñ
Emrine münḳād ola yār anlaruñ

2327 Teşne-lebden göre şekker-dāneler
Vireler ol şükr-içün şükrāneler

Ve men ^{c}afā ve eṣleḥa fe-ecruhu ^{c}ala'llāhi[752]

2328 Her kim ol ^{c}afv eyleye ıṣlāḥ ide
Vire ecr Allāh anı iflāḥ ide

Beyt

2329 Çü fermūdest Ḥaḳ k"eṣ-ṣulḥu ḫayrun"[753] (F99)
Rehā kün mā-cerā-rā iy yigāne[754]

Tercüme[755]

2330 Çü Ḥaḳ "eṣ-ṣulḥu ḫayrun" dir şehāne
Rehā it mā-cerāyı[756] bī-bahāne[757]

2331 Eyle diyince muḫāṭab ṭurdı tīz
Ser ḳodı ol serve oldı rāst-ḫīz

2332 Ṣu gibi andan yaña oldı revān
Birbiri(y)le itdi ṣulḥ-ı ṣāliḥān

---

752 "…Fakat kim affeder ve ıslâhta bulunursa artık onun mükafaatı da Allah'a aittir…" (Şûrâ, 42/40).

753 "Sulh hayırlıdır." anlamına gelip Nisâ, 4/128'den alıntıdır.

754 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 5, s. 138/2346, 24.821.

755 Metinde müstensih dalgınlıkla bu beytin üstüne *beyt-i dīger […]* ibaresi koysa da bu, bir üstteki Farsça beytin tercümesi niteliğindedir.

756 *-yı*, hem hareke hem de yazıyla iki kez gösterilmiştir.

757 Farsça beyit ve tercümesi mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / fe^{c}ūlün veznindedir.

96. Yek şebī mihmān şüden-i dü merd-i Pārsā der-mihmān-ḫāne-i Ḥażre[t]-i Ebā-Yezīd raḥimehu'llāh

77b

2333 Buncılayın bir gün ol sulṭān-ı dīn
Bir ḥikāyet buyurur ḫūb u güzīn

2334 Eydür oldı iki yār-ı mihrübān
Ḳuṭb-ı ^{c}ālem Bāyezīd'e mīhmān

2335 Şeyḫ eydür kim ne deñlü rūzigār
Oldı k'olduñuz biribirñüzle yār

2336 Didiler kim oldı otuz yıl temām
Kim biribirmüzle yāruz iy hümām

2337 Dün ü gün dāyim siyāḥat iderüz
Ber ü baḥr içre sebāḥat iderüz

2338 Şeyḫ dir hīç arañuzda ^{c}ādetā
Ceng vāḳı^{c} oldı mı vü mā-cerā

2339 Didiler olmadı dir şeyḫ-i kirām
Geçmiş otuz yıl nifāḳ-ıla temām

2340 Andan eydür ḥadd-i yārī ol durur
Mihrübānī dostdārī ol durur

2341 K'arada geh ceng ola gāhī ^{c}itāb
Gāh ṣulḥ u geh ḫiṭāb-ı müsteṭāb

2342 Tā nifāḳuñ ^{c}illetinüñ medḫali
Göñlüñüzde hergiz olmaya alı

[97. Sultan Veled ile âşıklık ve maşukluk makamları ile ilgili sohbetleri]

2343 Ol zamānı medḥ idüp bir gün Veled
Didi Mevlānā'ya ol sırr-ı Eḥad

2344 Bu ne nīkū devrdür kim cümleten
Mu^{c}teḳıddür evliyāya cümle ten

2345 Didi Mevlānā Bahā'e'd-dīn neden
Didüñ işbu sözi ol şīrīn-dehen

2346 Dir Veled andan didüm iy şehriyār
Bundan evvel Ḥażret-i Manṣūr-ı dār

2347 Ol sebebden kim "Ene'l-Ḥaḳ" söyledi
Ḥaḳ eyitdi gerçi girçek söyledi

2348 Ol ^{c}azīzi ṭutdılar ḫ^{v}ār itdiler
K'ol zamānuñ ḫalḳı ber-dār itdiler

78a

2349 Niçe nevbet her ḫavāric her yezīd
Eylediler ḳaṣd-ı ḳatl-i Bāyezīd

2350 Niçe ulu şāhı ḳatl eylediler
Yatlı vardılar u yatl'eylediler

2351 Der-ḳurūn-ı māżīye iy pādişā
Vāḳı^{c} oldı “yeḳtülūne’l-enbiyā”[758]

2352 Ḥamdüli’llāh kim zamānuñda senüñ
Sen işāret-gū şehüñ nükte-fenüñ

2353 Her sözinde ṣad “Ene’l-Ḥaḳ” münderic
Niçe subḥānī muḥaḳḳaḳ münderic

2354 Zehresi yoḳ kimsenüñ kim ura dem
Baṣa bir ḥarfüñe barmaḳ bī-nedem

2355 Baṣdı ḥarf-i Ḥaḳḳ’a barmaḳ kim ḳalem
Kesdiler başını iy ^{c}ālī-^{c}alem

2356 Andan ol sulṭān tebessüm eyledi
Gül gibi güldi tekellüm eyledi

2357 Ġunca geldi ġoncası çün gül gibi
Açdı aġzın söyledi bülbül gibi

2358 ^{c}Āşıḳıyyetdür dir anlara maḳām
^{c}Āşıḳuñ cānı cefā-keşdür müdām

Beyt-i Fārisī

2359 Dūst hemān bih ki belā-keş büved (F100)
^{c}Ūd hemān bih ki der-āteş büved[759]

[Tercüme]

2360 ^{c}Āşıḳuñ cānı cefā-keş yaraşur
^{c}Ūd-ı miskīn ender-āteş yaraşur

2361 Bize ma^{c}şūḳıyyet olmışdur maḳām
Pes olur ma^{c}şūḳ şāh-ı ṣādiḳām[760]

2362 Rūḥ u nefs ü ^{c}aḳluñ olur ḥākimi
Dāyimā ḥükminde ṭutar ^{c}ālemi

Beyt-i Fārisī

2363 Şems-i Tebrīzī ki gāmeş ber-ser-i ervāḥ būd (F101)
Pā me-nih tü ser bi-nih ber-cāygāh-ı gām-ı ū[761]

---

758 “Peygamberleri katletmeleri” anlamına gelen bu ifade Bakara, 2/61’den alıntıdır. Şair vezne uydurabilmek amacıyla *nebiyyīn* sözcüğünü *enbiyā* olarak değiştirmiş.

759 müfte^{c}ilün / müfte^{c}ilün / fā^{c}ilün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 2, s. 257/994, 10.503.

760 Metinde 2360. ve 2361. beyitlerin dizeleri birbirine karışmış, müstensih .·˙ şeklindeki işaretin yanı sıra takdim-tehirle dizelerin doğru yerini belirtmiştir.

761 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 5, s. 53/2196, 23.313.

Tercüme[762]

2364 Şems-i Tebrīzī ki ervāḥ üzre başmışdur ḳadem
İzine ḳoma ḳadem ser ḳo sen anuñ dem-be-dem[763]

2365 Buyurur bir yirde daḫı ol şerīf
Ol şerīf ü ol ẓarīf ü ol laṭīf

Beyt-i Fārisī

2366 ^{c}Işḳ dīvānest mā dīvāne-i dīvāneīm (F102)
Nefs emmārest mā emmāre-i emmāreīm[764]

Tercüme

2367 ^{c}Işḳ bir dīvāne ben dīvāneler dīvānesi
Nefs bir emmāre ben emmāreler emmāresi[765]

78b [98. Bir erdeki iki nişan]

2368 Ol erenler serveri şāh-ı kerīm
Dir erüñ iki nişānı var ^{c}aẓīm

2369 Birine gevher-şinās eydür şināḫt
Pāk-bāz olan dir[766] ol birine bāḫt

2370 Ba^{c}żıda olur şināḫt olmaz bāḫt
Bāḫt olur ba^{c}żıda olmaz şināḫt

2371 Devlet ol cānuñ k'ola anda şināḫt
Bile cānānı vire cān ola bāḫt

[99. Sultan Veled ve oğullarına hoşluk miras bırakması]

2372 ^{c}Īd olup dir Ḥażret-i Sulṭān Veled
Ol meh-i nev pertev-i nūr-ı Eḥad

2373 Vālidümle gün gibi ṭurduḳ seḥer
^{c}Āzm-i meydān eyledük şems ü ḳamer

2374 Cem^{c} olup yārān cemī^{c}-i ehl-i ẕevḳ
Yolda giderken ḫalāyıḳ cevḳ cevḳ

2375 Getürüp tekbīr hep ṣalvāt-ıla[767]
Yola düşüp kim yayaḳ kim at-ıla

---

762 78a'da bu tercüme ve sonrası der-kenardır.

763 Farsça beyit ve tercümesinin vezni fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün'dür.

764 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 3, s. 287/1594, 16.691.

765 Farsça beyit ve tercümesinin vezni fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün'dür.

766 Metinde *dür* olarak harekelense de anlam gereği bu şekilde düzeltildi.

767 Metinde *ṣalavāt-ile* şeklinde harekelense de vezin icabı bu şekilde okundu. Aynı durum 2378. beyit için de geçerlidir.

2376 Ol şehe ḥürmetler idüp ḫāṣ u ᶜām
Ellerin öpüp ider ikrām-ı tām

2377 Çünki meydāna yitişdi ol hümām
Şehr ḳavmi her ne kim var ḫāṣ u ᶜām

2378 Geldiler tekbīr-ile ṣalvāt-ıla
Ayaġına kim yayaḳ kim at-ıla

2379 İndi atdan atlular oldı yayaḳ
Pes ḳodılar öpdiler el ü ayaḳ

2380 Tā şu ḥadde kim baḳup yārān aña
Oldılar binüm-ile ḥayrān aña

2381 Çün birez ṣavuldı il baḳdı baña
Dāmenin muḥkem ṭutup didüm aña

2382 İy Ḫuẕāyā sen ne kişisin ᶜaceb
Ne diyem ben saña ne eydem laḳab

79a

2383 Bu ne ᶜizdür bu ne ḳudret bu ne ḥāl
Bu ne ḥāletdür bu ne cāh u celāl

2384 Kim bunı bir kimseye Ḥaḳ virmedi
Bir ulunuñ eli buña irmedi

2385 Kim görürem sende iy kān-ı kerem
İy ḥarīm-i ḥürmet içre muḥterem

2386 Dir Bahā'e'd-dīn ḫoş mıdur bu ḥāl
Ḫūbdur ḫoşdur didüm iy ḫoş-ḫıṣāl

2387 Belki ḫoşlıḳlar baġışlar ne bahā
Dir Bahā'e'd-dīn baġışladum saña

2388 Senden oġlanlaruña mīrās̱ ola
Ḥaşr olınca işbu ḫoşlıḳlar ḳala

2389 Size serverler ḳoya ser v'ehl-i delḳ
Tā-ḳıyāmet olasız mescūd-ı ḫalḳ

2390 Eyle diyüp ol sözi rūḥ-ı revān[768]
İşbu ḫoş beyti oḳur anda hemān

2391 Ḫayāl-i şāh-ı ḫoş-ḫūyem tebessüm kerd ber-rūyem (F103)
Çünīn şüd nesl-ber-neslem çünīn ferzend-i ferzendem[769]

[Tercüme]

2392 Tebessüm ḳıldı yüzüme ḫayāl-i şāh-ı ḫoş-ḫandüm
Ki güldi nesl-ber-neslüm güler ferzend-i ferzendüm[770]

---

768 Metinde *rūḥ u revān*.

769 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 3, s. 191/1412, 14.940. Eserde *ber-rūyem*, *der-rūyem* şeklinde yer almaktadır.

2393 Ḥamdüli’llāh ḫalḳ-ı Rabbü’l-^{c}ālemīn
Anlara cāndan mürīd oldı kemīn

[100. Neyin sırlarını açıklaması]

2394 Bir gün ol şekker-dehen şīrīn-ṣıfat
Söyler-iken sırr-ı neyde ma^{c}rifet

2395 Ḥaḳ yaratdı dir Nebī evvel ḳalem[771]
Ḥaḳ tebārek dir diyüp “nūn ve’l-ḳalem”[772]

2396 Nāydandur ol ^{c}ibāret eydeyin
Nāyadur bundan işāret eydeyin

79b

2397 Buyurur ḫalvetde bir gün Muṣṭafā
Neydügin esrār-ı iḫvān-ı ṣafā

2398 Ḥaydar’a hep eyledi bir bir beyān
Ẕerre ẕerre söyledi günden ^{c}ayān

2399 Didi ṣaḳla ol şeh-i şīrīn-feme
İşbu esrārı dime nā-maḥreme

2400 Ḳırḳ gün ol şeh teḳabbül eyledi
Bār-ı esrārı taḥammül eyledi

2401 Ḥāmile gibi şikem-bīn oldı pes
Bī-mecāl oldı vü oldı ṭıḳ-nefes

2402 Çıḳdı bir ṣaḥrāya āḫir bī-ḳarār
Bi’ż-żarūre bī-ḫod u bī-iḫtiyār

2403 Gördi ol ṣaḥrāda bir zībā ḳuyı
Ḳoyuna andan çeker çoban ṣuyı

2404 Başını ol ḳuyuya ṣoḳdı İmām
Söyledi ol sırları bir bir temām

2405 Söyler-iken dökilür aġzı ṣuyı
Ol ṣudan bir ney bitütür ol ḳuyı

2406 Anı bir çoban keser yir yir deler
Düdük eyler ḳoyun ucında çalar

2407 Ol ṣubānuñ ehl-i sāz olduġını
İşidürler ney-nüvāz olduġını

2408 Gösterüp raġbet ider ḫalḳ istimā^{c}
Kim düşer bī-ḫod kimi eyler semā^{c}

---

770 Farsça beyit ve tercümesi mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün vezninde söylenmiştir.

771 “Allah ilk kalemi yarattı.” hadisine gönderme yapılmıştır. Alaaddin Ali b. Hüsameddin el-Müttakî el-Hindî, *Kenzu Ummal fî-Süneni’l-Akval ve’l-Ef’al*, c. 6. (Müssesetü’r-Risale, 1981), s. 122.

772 “Nûn ve Kalem’e ve yazdıkları şeylere andolsun ki” (Kalem, 68/1) ayetinden alıntıdır.

2409 Ẕevḳ idüben anı ḥalḳa ḳıldılar
Cevḳ-i üştür otlamaḳdan ḳaldılar

2410 Çün tevātürle irişür bu ḫaber
Sem^{c}ine Peyġām-ber’üñ peyġām-ber

2411 Eyler ol çobanı ḥāżır Muṣṭafā
Cem^{c} olup mecmū^{c}-ı iḫvān-ı ṣafā

2412 Çünki ol çoban ser-āġāz eyledi
Şekkerini nāya dem-sāz eyledi

2413 Oldılar aṣḥāb hep mesrūrlar
Bī-ḫodāne eylediler şūrlar

80a

2414 Pes buyurdı kānı[773] ol bol sırlaruñ
Bu nevālar şerḥidür ol sırlaruñ

2415 Kim ^{c}Alī’ye söyledüm ḫalvetde ben
Söyledi ol çāha ol şekker-şiken

2416 Her kimüñ k’ehl-i ṣafādan ṣafveti
Olmaya ẕevḳi ṣafāsı leẕẕeti

2417 İdemez nāyuñ nevāsından semā^{c}
Sırr-ı iḫvān-ı ṣafāyı istimā^{c}

2418 İdemez ẕevḳ ü teleẕẕüẕ ḳılamaz
Neydügin sırrını nāyuñ bilemez

el-īmānü küllühu ẕevḳun ve şevḳun[774]

2419 Mü’min itdügine ma^{c}nī ẕevḳ ü şevḳ
Küll-i īmān oldı ya^{c}nī ẕevḳ ü şevḳ

2420 İşbu ḳındīle o şeh ḳoyınca zeyt
Bir ġazelden oḳıdı bir iki beyt

2421 Āh derdet-rā ne-dārem maḥremī (F104)
Çün ^{c}Alī āhī künem der-ḳa^{c}r-ı çāh

2422 Çeh bi-cūşed ney bi-rūyed ez-lebeş (F105)
Ney bi-nāled rāz-ı men gerded tebāh

2423 Bes kün iy ney z’ān ki mā nā-maḥremīm (F106)
Z’ān şeker mā-rā vü ney-rā ^{c}öẕr-ḫ^{v}āh[775]

[Tercüme]

2424 Bulımadum dir ki bir nā-maḥrem āh
K’añladam miṡl-i ^{c}Alī der-ḳa^{c}r-ı çāh

---

773 Metinde *k’anı*; ancak anlam gereği düzeltildi.

774 “İman tamamıyla zevk ve şevktir.” anlamına gelir. Kaynağı bulunamadı.

775 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 5, s. 157/2380, 25.159-61. Eserde 2421. beytin 2. dizesinde geçen *āhī künem*: *āh mī-künem* şeklindedir.

2425 Çāh cūş itdi lebinde bitdi ney
İñledi ney rāzumı ḳıldı tebāh

2426 Yiter iy nāy ol yüri nā-maḥremüz
Ol şekerden bize nāya ᶜöẕr-ḫᵛāh

80b [101. Rebap sesinin cennet kapısı sesi olması]

2427 Buyurur Sulṭān Veled ol ḫoş-ḫıṣāl
Vālidümden bir gün itdiler su'āl

2428 Kim rebāb āvāzı ḫoş āvāzdur
Bu ḫoş āvāz ol ᶜacāyib sāzdur

2429 Dir o şeh bāb-ı behişt āvāzıdur
Kim behiştīdür anuñ dem-sāzıdur

2430 Anuñ-içün eylerüz biz istimāᶜ
Līk irer baᶜża ṣadāsından ṣudāᶜ

2431 Biri yārāndan birine iy aḫı
İşbu āvāzı dem-ā-dem biz daḫı

2432 İşidürüz olmazuz ol ḥadde germ
Kim olur ol şemᶜ-i millet germ ü nerm

2433 Depredüp tīġ-i zübān ol āfitāb
Ẕerrelerden birine idüp ḫiṭāb

2434 Buyurur ḥāşā vü kellā ol ki biz
Gūş oluruz gūş ovaruz iy azīz

2435 Ol ḳapu āvāzıdur olduḳda bāz
Anuñ işitdügi olduḳda firāz

2436 Ol firāz olduġınuñ āvāzıdur
İşbu bāz olduġınuñ āvāzıdur

2437 Çeng-i ḥikmet çünki ḫoş-āvāz şüd (F107)
Tā çi der ez-ravż-ı cennet bāz şüd

2438 Bāng-ı der biş'nev çü dūrī ez-dereş (F108)
İy ḫunuk ān-rā ki vā-şüd manẓareş[776]

[Tercüme]

2439 Çeng-i ḥikmet oldı ḫoş-āvāz-bāz
Ravż-ı cennetden ne ḳapu oldı bāz

2440 Bāng-ı der işit çü görmezsin derin
Devlet anuñ kim Ḥaḳ açdı manẓarın

[776] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 6, s. 410/3482, 3484.

81a [102. Bir Yahudi'nin Müslüman olması]

2441 Bir cühūd-ı ḥākim-i ḥikmet-fürūş
Oldı Mevlānā'ya bir gün yolda ṭuş

2442 Dir sizüñ dīn yig mi yāẖud dīnümüz
Dir sizüñ dīn yig o ẖoş-āyīnümüz

2443 Eyle diyince o sulṭān-ı ferīd
Ol cühūd oldı müsülmān nev-mürīd

[103. Mevlânâ'yı sevenlerin azaptan kurtulacağı]

2444 Geldi beglerden biri ol pādişāh
İşigine oldı istimdād-ẖ^{v}āh

2445 Bir ẖuṣūṣ-içün k'uzaḳdur girisi
Līk[777] o beg adamlarından birisi

2446 Urdı bāzirgānların bir ẖ^{v}ācenüñ
Aldı ẖān u mānların bir ẖ^{v}ācenüñ

2447 Urdı ẖaylin ẖaylī ġāret eyledi
Az kimesne çoḳ ẖasāret eyledi

2448 Çıḳdı ḳılıç oldı ḳan kesildi baş
Elli biñlik var ki alındı ḳumāş

2449 Geldi ẖ^{v}āce pür-niyāz ol bedregi
Medrese küncinde gördi ol begi

2450 Gördi Mevlānā'ya zār u ibtihāl
Eyler ol beg ẖasta-dil işkeste-ḥāl

2451 Eydür iy merdek ḥarāmī-zāde zen
Ol şeh-i ṭūbā-ẖırāmı ya^{c}nī sen

2452 İdinüp püşt ü penāh[778]-ı cān u dil
Ḳurtılam mı dirsin iy żāl ü mużil

2453 Ḳodı baş çün çıḳdı ṭaşra ol emīr
Ayaġa düşenlere ol dest-gīr

2454 Ya^{c}nī Mevlānā o sulṭān-ı kerīm
Urdı bir na^{c}re o şeh tünd-i ^{c}aẓīm

2455 Didi dir ol ẖān-içün ḳurtılmaya
Ḳurtılur ḥāşā niçün ḳurtılmaya

2456 Ḳurtılur va'llāhi va'llāhi şular
Medresemüz ḳapusından kim geçer

---

777 *Līki* şeklinde harekelense de vezin gereği böyle okunmalıdır.

778 Metinde *püşt-i penāh.*

81b

2457 Ḳurtılur anlar ki nāmum ẕikr ider
Baḫşişüm in^{c}ām-ı ^{c}āmum ẕikr ider

2458 Ḳurtılur baña maḥabbet eyleyen
Cān u göñülden meveddet eyleyen

2459 Ḫ^{v}āceye der-ḥāl bir ḥālet gelür
Yaş aḳıdur baş ḳor riḳḳat gelür

2460 Ol bege ol cümle mālı bī-cidāl
K'almış-ıdı ḳulları eyler ḥelāl

2461 İşidüp ol beg bunı cūş eyleyüp
Mā-cerā-yı ḫ^{v}āce(y)i ḫoş eyleyüp

2462 Göndürüp mālın anı ḫoş-ḥāl ider
Bir niçe tuḥfe bile irsāl ider

2463 Ḫ^{v}āce daḫı gösterüp beg ḥamlesin
Baḫş idüp şeh-zādelere cümlesin

2464 Cümle-i yārān-ıla şāh-ı muṭā^{c}
Ḫiẕmetinde ^{c}arż ider ^{c}ālī semā^{c}

[104. Kış mevsiminde soğuk suda üç gün durması]

2465 Bir gün ol aylarda kim ṣu ṭoñ-ıdı
Ḳışa öñ-idi vü güze ṣoñ-ıdı

2466 Ṭurdı Mevlānā varup ṭolabda
Ṣoyunup girdi oturdı ābda

2467 Üç gün üç gice başı üzre oluḳ
Aḳdı ḥavż içinde ġarḳ ol tā-^{c}unuḳ

2468 Didi yārān iy teni gül-berg-i ter
Āb-ı serd itmez mi cismüñe es̱er

2469 Dir es̱er eyler belī serd olana
Eylemez ammā velī merd olana

2470 Pes hemān ṣudan çıḳup bī-inḳıṭā^{c}
Eyledi nüh rūz rūz u şeb semā^{c}

2471 Gözedüp güzel gözi sırr-ı ezel
Ṭurmayup ṭurup özi oḳur ġazel

82a

[105. Yedi gün boyunca sema edip yemek yememesi]

2472 Yine bir nevbet daḫı bī- inḳıṭā^{c}
Yidi gün yidi gice itdi semā^{c}

2473 Rızḳ u me'kūl ü mühennā ḫoş-güvār
Eyledi yārān müheyyā āşikār

2474 Buyurur iy nefs gel sözüm işit
Ṣabr ḳıl tā olmaya saña iş it

2475 Yime bu me’kūlden yirseñ eger
Bu seni yir dir yimez ol dīdever

2476 Yimeyüp ol yimegi ol dīdever
Oḳıdı bu beyti ol ṣāḥib-naẓar

2477 Ger ḫorī yek-bār ez-ān me’kūl-i nūr (F109)
Ḫāk-rīzī ber-ser-i nān-ı tenūr[779]

[Tercüme]

2478 Rızḳ-ı nūra bir kez aġzuñ açduñ
Etmegüñ başına ṭopraḳ ṣaçduñ

2479 Andan üç kerre diyüp “el-cū^{c} cū^{c}”
Der-peyince buyurup “s̱ümme’r-rücū^{c}”[780]

2480 Ol fetī ibnü’l-fetī ibnü’l-fetī
Eyledi yine semā^{c}a rec^{c}ati

[106. Sema esnasında elbiselerini çevresindekilere vermesi]

2481 Olmış-ıdı bir gice ^{c}ālī semā^{c}
Bulmış-ıdı cümle a^{c}yān ictimā^{c}

2482 Anda Mevlānā o sulṭān-ı kerīm
İtdi çoḳ ẕevḳ eyledi şūr-ı ^{c}aẓīm

2483 Geydügin ol şem^{c}-i şekker-leb o şeb
Germ olup ḳavvāllara virdi hep

2484 Da^{c}vet issi bir ḳızıl çuḳa ḳabā
Geydürür kim dir gören ṭāle beḳā

2485 Üstine bir postın anuñ vaşaḳ
Ḳuşadur biline bir dībā ḳuşaḳ

2486 Başına peşmīne bir destār urur
Başı var olsun elinde var urur

82b
2487 Çün o meclisden ṭurup ol şeh gider
Ol yola kim ol şeh-i āgeh gider

2488 İlter ol yol ol şehi mey-ḫāneye
Oldı ser-mest irdi ṣan mey ḫāneye

2489 İricek anda o mest-i bī-şarāb
Ḳulaġına irişür bāng-ı rebāb

2490 Çarḫ urur ẕevḳ eyler anda tā-ṣabāḥ
Na^{c}re vurur ẕevḳ ider eyler ṣıyāḥ

---

779 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, c. 4, s. 353/1958.

780 “Açlık, açlık, (açlık), sonra aslına dönmek!” anlamına gelir.

2491 Rindler çıḳar düşer ayaġına
Cem^{c} olurlar ṣolına vü ṣaġına

2492 İrmenīlerdi o ḳavm-i mey-fürūş
Çeng ü nā gibi idüp cūş u ḫurūş

2493 Anda daḫı geydügin bī-iḫtiyār
Eyler ol ḳavme ḳamu bir bir nis̱ār

2494 İrtesi geçdi gelüp bir gündesi
Yārī ḳılup ṭāli^{c}-i ferḫundesi

2495 Oldı ol ḳavme ^{c}ināyet ber-mezīd
K'oldılar cümle müsülmān u mürīd

2496 Bir niçe gün gice gündüz bī-ṣudā^{c}
Eyledi her biri bir ^{c}ālī semā^{c}

[107. Açlığın nefsi terbiye etmesi]

2497 Bāb-ı ḳahr-ı nefsde erbāb-ı ^{c}ilm
Söyleşürledi seḫun aṣḥāb-ı ^{c}ilm

2498 Buyurur ol dürr-i deryā-yı ṣafā
Ya^{c}nī Mevlānā o ṣāf-ı aṣfiyā

2499 Bir riyāżet-bāre zāhid var-ıdı
Sāl ü māh aña ^{c}ibādetkār-ıdı

2500 Nefsine bir gün baḳup iy bī-temīz
Ben kimem sen kimsin eydür ol ^{c}azīz

2501 Didi sen bensin benem bir nefs-i zişt
Nefs-i zişt-i kāfir [ü] ehl-i künişt

2502 Baş açuḳ yalın ayaḳ ol sīne-ṣāf
Ka^{c}be'(y)i kerrāt-ıla eyler ṭavāf

83a

2503 Ben kimem sen kimsin eydür ol nefes
Ben benem sen sensin eydür ol aḫes

2504 Her ^{c}ibādet kim bu kez ^{c}ālemde var
Dürüşür eyler ider ol merd-i kār

2505 Hīç aṣlā zişt-kāre nefsinüñ
Bulımaz ḳatline çāre nefsinüñ

2506 Pes bu kez ṭutar oruç acıḳdurur
Nefse acıḳmaḳ yavuz acıḳ durur

2507 Kim bu kez ṣorduḳda ol nefs iy ġulām
Ben yoġam sen sensin eydür ve's-selām

2508 Nefsi ya^{c}nī ehl-i īmān eylemez
Ġayr-i cū^{c} anı müsülmān eylemez

2509 Eyyühe'l-maḥbūsü fī-rehni'ṭ-ṭaᶜām (A2)
Sevfe tencū[781] in taḥammelte'l-fiṭām[782]

[Tercüme]

2510 İy ṭaᶜāmuñ rehnine maḥbūs olan
Ḳurtılursın ḳatlanursañ cūᶜa sen

[108. Allah'ı görmek için cife olan dünyayla meşgul olmamak gerektiği]

2511 Yir ü gök ḥaḳḳında bir gün maᶜrifet
Buyururken ol şeh-i ᶜālī-ṣıfat

2512 Eydür ol kim merd-i maᶜnīdārdur
Ṣūret-i ᶜālem aña dīdārdur

2513 Biri ya dünyāya niçün Muṣṭafā
Cīfedür dir dir Resūl-i bā-vefā[783]

2514 Buyurur ṭāliblerinden olma tā
Cīfe görünmeye bu dünyā saña

2515 Cīfedür alma ḥisāba k'ol denī
Almaya itler ḥisābına seni

2516 Ḥubb-ı Ḥaḳ ġayrine meşġūl iy piser
Olma kim hep cīfedür daḫı biter

2517 Ṭālib-i Ḥaḳ ol hemān Ḥaḳḳ'ı ṭaleb
Ḳıl hemīn ol dīde-ter ol ḫuşk-leb

83b

2518 Tā ki dīdārın dem-ā-dem göresin
Şerbet-i vaṣlı fuḳāᶜın ṣorasın

2519 "Mā ra'eytü[784] şey'en"[785]üñ neẓẓāresi
Mülk-i ᶜaynuñ ola iy cān pāresi

[109. Su ile konuşması]

2520 Buyurur debbāġlardan birisi
K'olmış ol āb-ı ḥayātuñ dirisi

2521 Ol ḳapu kim adıdur Debbāġlar
Ḳapusı ol ḳapu öñinde meger

---

781 Metinde *yencū*. Şairin yaptığı tercümeden ve kaynak metinden bu şekilde düzeltilmesi gerektiği anlaşılmakta. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 501.

782 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 5, s. 46/295.

783 "Ed-dünyā cīfetün" şeklindeki söze gönderme yapılmakla beraber bu söz Hz. Peygamber'e değil, Hz. Ali'ye aittir. Alaaddin Ali b. Hüsameddin el-Müttakî el-Hindî, *a.g.e.,* c. 3, s. 719.

784 Metinde *ra'eyte* olarak harekelense de anlam gereği düzeltildi.

785 Bu ifade Hz. Ebubekir'e ait olan "Hiçbir şey görmedim ki onda Allah'ı görmeyeyim." sözünden alıntıdır. bkz. Ceylan, *a.g.e.,* s. 407.

2522 Ṭurup ol ṣuyuñ kenārında k’aḳar
Şehrden ırmaġ olup ṭaşra çıḳar

2523 Bulduġın alup döker pāk ü pelīd
Baḳup ol ṣuya dir ol şāh-ı ferīd

2524 Ya^{c}nī Mevlānā ol aṣlı aṣl-ı āb
Görüp ol çirkin ṣuyı idüp ḫiṭāb

2525 Eydür iy miskīn ṣu ḥālüñ fikr ḳıl
İçlerine girmedüñ var şükr ḳıl

2526 Ger bu ḫalḳuñ içlerine giredüñ
N’olası(y)dı anda ḥālüñ göredüñ

2527 Ḥaḳ ümīd oldur ki yine ide pāk
Ḳomaya dermān irüre derdnāk

2528 *Mes̱nevī*’den nitekim tefsīr ider
İsm-i Ḳuddūs’ı o şeh taḥrīr ider

2529 Bu ṭoḳuz beyti ṭoḳuz çarḫ-ı berīn
Tek yazar birbirine eyler ḳarīn

2530 Āb çün pıñar kerde şüd necis (F110)
Tā çünān şüd k’āb-rā red kerd ḥis

2531 Ḥaḳ bi-bürdeş bāz der-baḥr-i ṣavāb (F111)
Tā bi-şüsteş ez-kerem ān-āb āb

84a

2532 Sāl-i dīger āmed ū dāmen-keşān (F112)
Hey kücā būdī be-deryā-yı ḫoşān

2533 Men necis z’īncā şüdem pāk āmedem (F113)
Bi’stedem ḫil^{c}at sūy-ı ḫāk āmedem

2534 Hey biyāyīd iy pelīdān sūy-ı men (F114)
Ki girift ez-ḫūy-ı Yezdān ḫūy-ı men

2535 Der-pez̲īrem cümle-i ziştīt-rā (F115)
Çün melek pākī dihem ^{c}ifrīt-rā

2536 Çün şevem ālūde bāz āncā revem (F116)
Sūy-ı aṣl-ı aṣl-ı pākīhā revem

2537 Delḳ-i çirkīn ber-kenem āncā zi-ser (F117)
Ḫil^{c}at-i pākem dihed Bārī diger[786]

2538 Kār-ı ū īnest kār-ı men hemīn (F118)
^{c}Ālem-ārāyest Rabbü’l-^{c}ālemīn[787]

---

[786] Metinde *dīger* olarak yazılsa da vezin gereği kelimenin bu şekli kullanılmalıdır.

[787] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, c. 5, s. 41/200-208.

[Tercüme]

2539 Āb çün pıñardur olur necīs
Şöyle olur kim ider red anı ḥis

2540 İledür Ḥaḳ ḥażreti baḥr-i ṣavāb
Yur kerem birle yine ol ābı āb

2541 Geldeci yılda gelür dāmen-keşān
Baḥr ḫūyından virür ṣorsañ nişān

2542 Dir ki ben bundan necis gitdüm ü pāk
Ḫilᶜat aldum yine geldüm ṭarf-ı ḫāk

2543 İy necisler hey gelüñ benden yaña
Kim Ḫudā-ḫūy-ıla ḫūlandum gedā

2544 Cümle çirkīnligüñüz idem ḳabūl
Pāklık virem melekveş dīve bol

2545 Çün olam yine necis anda varam
Pāklıklar aṣlınuñ aṣlın görem

2546 Delḳ-i çirkīnüm çıḳaram Pādişāh
Bir daḫı ḫilᶜat geyüre pāk şāh

2547 Anuñ işi işbudur binüm hemīn
ᶜĀlem-ārādur o Rabbü'l-ᶜālemīn

84b [110. "Fi's-semā'i rızḳuküm" ayetini tefsir etmesi]

2548 Bir gün ol ḳassām-ı rızḳ-ı āsumān
Yaᶜnī Mevlānā o şāh-ı lā-mekān

2549 "Fi's-semā'i rızḳuküm"[788] tefsīrini
Söyler-iken eyleyüp taḳrīrini

2550 Bir ḥikāyet buyurur ol pādişāh
Eydür ol ruḫsārı ḫorşīd alnı māh

2551 Vardı bir dervīş yoḳdı pīşesi
Oldı rızḳ-ı āsumān endīşesi

2552 Yiryüzinüñ terk idüp her rızḳını
Gice gündüz gökden ister rızḳını

2553 Terk idüp rızḳ-ı zemīnīyi o hep
Ḳıldı rızḳ-ı āsumānīyi ṭaleb

2554 Gider-iken yolda bir gün nā-geh ol
Gördi bir ḫumre[789] yatur itmez ḳabūl

---

788 bkz. 782. dipnot. Ayrıca metinde *fī's-semā'e* olarak harekelenen kelime aslına uygun olarak düzeltildi.

789 Müstensih bu kelimenin anlamını altına *küpçük* yazarak belirtmiştir.

2555 Ya^{c}nī dir iy pādişāh-ı muḥterem
Ben de rızḳ-ı āsumānī isterem

2556 Çün şeb oldı geldi ol māh evine
Göre oğlancuḳların tā sevine

2557 Eyler oğlancuḳlar açlıḳdan gile
Ṭoḳluġa yoḳ çāre açlıḳ deng-ile

2558 Virdi dir dervīş Ḥaḳ rūzī baña
Almadum ben baḳmadum aṣlā aña

2559 Bacaya urmışdı bir uğrı ḳulaḳ
Ṭutmış-ıdı ol söze ṭoġrı ḳulaḳ

2560 Mevżi^{c}in çün işidür ol ḫumrenüñ
Didi ben gitdüm yiter siz gümrenüñ

2561 Ḥamzavār ol ḫumreye ṭoġru revān
Yola düşdi gitdi ol uġru devān

2562 Gördi bir mār-ı siyeh mānend-i mīġ
Yatur içinde anuñ geldi dirīġ

2563 Dir bunı ḳaṣd-ıla ol pīr-i peder
Def^{c}-i ferzendān idüp dimiş meger

85a

2564 Acıyup acı görüp maġzın anuñ
Baġlayup biñ ḥīlele aġzın anuñ

2565 Eline alur u ayaḳ götürür
Bacadan atar aşaġa getürür

2566 Ḫumreye dervīş çün eyler naẓar
Görür anuñ içini ṭopṭolu zer

2567 Ḥamd ider ser ḳor Ḥaḳ'a secde ḳılur
Ḳalḳamaz ol secdeden vecde gelür

2568 Bir zamān bī-ḫ^{v}īş aḳlın aldurur
Andan ol dervīş başın ḳaldurur

2569 Eydür iḳrār eyledüm iy reh-nümūn
"Fi's-semā'i rızḳuküm mā tū^{c}adūn"[790]

2570 Bu ibāretden işāret neydügin
Eyledüñ rūşen beşāret neydügin

2571 İy nümūde tü[791] mekān ez-lā-mekān (F119)
"Fi's-semā'i rızḳuküm" kerde ^{c}ayān[792]

---

790 "Ve gökte de rızkınız ve vaadolunur olduğunuz şey -vardır.-" (Zâriyat, 51/22).

791 Metinde bu kelime yerinde *lā-* eki yer alsa da bunun müstensihin sonraki kelimeye gözünün kaymasından kaynaklandığı açıktır. Zira Kemâl Dede'nin çevirisinden bunun *lā-* olamayacağı anlaşılır. Kaynak metin ve *Mesnevî* ile yapılan kıyaslama sonucu bu şekilde düzeltildi. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 509.

[Tercüme]

2572 Lā-mekāndan ^{c}arż ḳılan iy mekān
“Fi’s-semā’i rızḳuküm” iden ^{c}ayān

[111. Velilere teşekkür için secde edilebileceği]

2573 Ol cemāli ḳıblegāhı ^{c}ālemüñ
Ya^{c}nī Mevlānā o şāhı ^{c}ālemüñ

2574 Otururken geldi yārān ne ki var
Ol cemāle ḳıldı secde Ka^{c}bevār

2575 Birisi ol şāha eydür her faḳīh
Her faḳīh-i şeyd [ü] bī-^{c}aḳl ü sefīh

2576 Belki her müftī müderris müste^{c}id
Ṭa^{c}n idüp her yirde her biri becid

2577 ^{c}Āşıḳa olsun gerek ma^{c}şūḳa dir
Secde ḳılmaḳ küfrdür maḫlūḳa dir

85b

2578 Ṭurdı çün ḳāyil bu ḳavli ḫatm idüp
Eydür iy ġar-ḫ^{v}āher ol şeh şetm idüp

2579 Biri kim mekr-i şeyāṭīnden beni
Ḳurtara ol ḳavm-i pür-kīnden beni

2580 Nefs-i cellāduñ elinden dād ide
Ala ḫoş ḫoş ḳurtara āzād ide

2581 Ben ölüye tāze cān bağışlaya
Cān n’olur belki cihān bağışlaya

2582 Secde ḳılmayam niçün ser ḳomayam
Tozına yüzüm sürüp zer ḳomayam

2583 Bir ḳulın ḫışm itse cellād eline
Virse şeh cellād-ı bī-dād eline

2584 Ol siyāsetgāhda ṣoyup tenin
Urmaġa iletse anuñ gerdenin

2585 Ol bu ḥāl içindeken şehden biri
Eyleyüp īrād aña engüşterī

2586 Virse ḫil^{c}at eylese āzād anı
Ḳurtarup ölümden itse şād anı

2587 Ol dem ol miskīn bu eylük iy ^{c}aceb
Kimden oldı baña dir eyler ṭaleb

2588 Aña dirler kim fülān ol ḫāṣ-ı şāh
İstemiş şehden seni ol cān-penāh

---

792 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, c. 2, s. 399/3790.

2589 Düşer ayağına eyler secdeler
Zār ider dilden s̱enā dürrin döker

2590 Ölmüş-iken eydür iy iren ḥayāt
Buñ deminde H̱ıżr iren viren necāt

2591 Tā-ölince eyler anuñ şükrini
Bir nefes ḳomaz dilinden ẕikrini

2592 Anuñ ol eylügin añar dāyimā
Geh s̱enā eyler ider gāhī du^{c}ā

2593 Ancılayın merd-i Ḥaḳ daẖı müdām
H̱alḳa bu eylügi eyler ol hümām

2594 Bu siyāsetgāh-ı dünyāda o ẖāṣ
Nefs [ü] şeyṭāndan[793] virür her dem ẖalāṣ

86a

2595 Buñ deminde irişür dil-şād ider
Bend-i ġamdan ḳurtarur āzād ider

2596 Gösterür dāyim ṣırāṭ-ı müstaḳīm
Ḥaḳḳ'a iltür yolda ḳomaz ol kerīm

2597 Pes bu ẖalḳ ol ḥażrete tekrīm idüp
Yüz sürüp yüz ^{c}izz-ile ta^{c}ẓīm idüp

2598 Niçün ol eylükleri ẕikr itmeye
Ḳomaya ser secde-i şükr itmeye

2599 Pes ṭarīḳatde ḥaḳīḳatde hemān
Secde olsun şükr olsun bī-gümān

2600 Ḥaḳḳ'a eyler her ne eylerse aña
Bir dem olmaz Ḥaḳ o ḥażretden cüdā

2601 Līki bu bir kimseye vācib durur
K'ol kişi bu eylügi alup durur

2602 Ehli işbu secdenüñ ol cān ola
Kim anuñ ḥaḳḳında bu iḥsān ola

2603 Līk anuñ ḥaḳḳında k'olmaz bu ^{c}aṭā
H̱āṭīdür ol secdesi anuñ ẖaṭā

2604 Secde şekl ol ne ẖaṭā bel küfrdür
Her ne ursa baş ayaḳ el küfrdür

2605 İtse secde ḳosa ser ol bü'l-ḥazen
Fāriġ ol server o serden secdeden

2606 Secde ḳılsa nā-gehān taḳlīd-ile
Kāfir olur ger ola ^{c}aḳlı bile

---

793 Metinde *nefs-i şeyṭān*. Aslında tamlamalı okuma da anlamca yanlış sayılmaz; fakat kaynak metinde bu ifade *ez-dest-i şeyṭān-ı dūn ve sulṭān-ı nefs-i ḥarūn* şeklinde geçtiğinden düzeltildi. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 511.

2607 İtmese ol ^{c}ārif-i Ḥaḳ ger sücūd
Kāfir olmaz şübhesüz ol şāh-ı cūd

2608 Tābi^{c} olur ḥażretine Aḥmed'üñ
Ḥażret-i pür-raḥmetine Aḥmed'üñ

2609 Aḥmed'e kim tābi^{c} olsa ḫūb olur
Ḥaḳ ḳatında ḫūb olur maḥbūb olur

Ḳul in küntüm tuḥibbūna'llāhe fe'ttebi^{c}ūnī yuḥbibkümu'llāhu[794]

2610 Aḥmed'e Ḥaḳ dir ki di bu ḳullara
Ḥażretümden luṭf uman yoḫsullara

86b

2611 Ger severseñüz Ḥaḳ'ı gözleñ izi
Tābi^{c} oluñ tā ki Ḥaḳ seve sizi

2612 Aḥmed'i kim sevse Ḥaḳḳ'a ḫūb olur
Tābi^{c} olan pes aña maḥbūb olur

[112. Mevlânâ'yı tüm milletlerin sevmesi]

2613 Bir ulu bir uluya eyler su'āl
Dir ki Mevlānā'da[795] iy āşüfte-ḥāl

2614 Ne kerāmet gördüñ olduñ nev-mürīd
Ol lebi şīrīnde iy ḫusrev mezīd[796]

2615 Olduñ u sevdüñ anı Ferhādvār
Bel beter Ferhād'uñ ancaḳ adı var

2616 Dir kerāmet ol şehe yitmez mi bu
Her nebīyi sevdi bir millet ^{c}amū

2617 Her velīyi sevdi bir ḳavm itdi şāh
Oldı ol ol ḳavm içinde pādişāh

2618 İttifāḳ-ı tām-ıla cümle milel
Cümleten mecmū^{c}-ı erbāb-ı düvel

2619 Sevdi Mevlānā'yı oldı hep ġulām
Şāh u bende bay u yoḫsul ḫāṣ u ^{c}ām

2620 Oldı ol şāhuñ şeker-güftārıla
Hep müşerref şol laṭīf esrārıla

2621 Hep me^{c}ānīsinden anuñ bī-ṣudā^{c}
Şerbet-i ḫāṣ içdi vü içdi fuḳā^{c}

---

794 "De ki: Eğer Allah Teâlâ'yı seviyor iseniz bana ittiba ediniz ki Allah Teâlâ da sizi sevsin…" (Âl-i İmrân, 3/31) ayetinden iktibas edilmiştir.

795 Lam-elifi ( ) unuttuğunu farkeden müstensih harfi metne eklerken yanlışlık yapmış, dolayısıyla kelime yanlış yazılmıştır.

796 Metinde *merīd* olarak yazılsa da "inatçı, asi" anlamına gelen *merīd* dense "meziyyetli" anlamına geldiğini düşündüğümüz bu kelime daha uygundur. Bu kelime bir alt dizedeki *olduñ*'a bağlanır ki eserde *mezīd ol-* pek çok kez kullanılmıştır (bkz. 3159, 3338, 4121).

2622 Bundan özge ne kerāmet ola dir
Sevmemek anı ġarāmet ola dir

2623 İşidince ol ulu oldı kiçi
Sūzişinden bu sözüñ yandı içi

2624 Ḳıldı ol nār içini ṭaşını nūr
Gözine nūr irdi göñline sürūr

2625 Cān u dilden ol şehe oldı ġulām
Eyledi yārāna ḫiẕmet ve’s-selām

87a [113. Dervişlerle alay edilmesi üzerine Nuh kıssasını anlatması]

2626 Ba^{c}żılar dervīş olanlar ḥaḳḳına
Ḫasta-dil dil-rīş olanlar ḥaḳḳına

2627 Münkir olanlaruñ istikbārını
Ṭanzını inkārını ıṣrārını

2628 Añdılar bir gün o gün ṭal^{c}atlü māh
Ya^{c}nī Mevlānā dir ol ḳuvvetlü şāh

2629 Nūḥ’a çün emr itdi ol Rabbü’l-enām
Bir gemi düz didi düzdi ol hümām

2630 Oġlı Ken^{c}ān zümre-i küffār-ıla
Ehl-i kibr ü ehl-i istikbār-ıla

2631 Ṭanz idüp tesḫar ḳılup açup femi
Bu ḳuru ṣaḥrāda n’eyler dir gemi

2632 Çün temām oldı vü ḳaldı bir zamān
İki yıl her gebr ü bī-dīn bī-emān

2633 Ol kemi ḳavmüñ ḫabās̱et eyledi
Ol gemiyi pür-necāset eyledi

2634 Nāliş itdi Nūḥ ol ikinci ata
Ḳaldı çün def^{c}inde ^{c}āciz Ḥażret’e

2635 Ḥażret anda ḳıldı ḥādis̱ bir maraż
K’ol ḥades̱ def^{c} ola andan bu ġaraz

2636 K’ehl-i ṭıb dir bir marażdur bu ^{c}abes̱
Kim anuñ dermānıdur ekl-i ḥades̱

2637 Ol eṭibbā çün bu sözi didiler
Ol ḥades̱den ol ^{c}abes̱ler yidiler

2638 Her kim ister derdine dermān gelür
Āşikārā ^{c}ār iden penhān gelür

2639 Ḳalmadı bir kimse kim gelmedi hīç
Yidiler ol ḥadde kim ḳalmadı hīç

2640 Andan ol ḳavme irişüp ḳahr-ı Rab
Ḳırḳ gün yaġmur yaġdı rūz u şeb

2641 Ṭaġ u ṣaḥrā oldı deryā gitdi farḳ
Ḳopdı ṭūfān cümle ḫalḳı itdi ġarḳ

2642 Ger ne-būdī Nūḥ-rā ez-Ḥaḳ yedī (F120)
Ū cihānī-rā çirā ber-hem zedī

87b

2643 Ṣad hezārān şīr būd ū der-tenī (F121)
Ū çü āteş būd u ᶜālem ḫırmenī

2644 Çünki ḫırmen pās-ı ᶜöşr-i ū ne-dāşt (F122)
Ū çünān şuᶜle ber-ān ḫırmen gümāşt[797]

[Tercüme]

2645 Nūḥ'uñ olmasa eger Ḥaḳ'dan yedi
ᶜĀlemi birbirine urmaz-ıdı

2646 Yüz biñ aṣlan-ıdı bir tende o cān
Ol cihān-sūz od-ıdı ḫırmen cihān

2647 Virmedi ᶜöşr itdi ol ḫırmen menī
Yaḳdı ol od urdı şuᶜle ḫırmeni

2648 Ṭanz ḳılmaḳ pes Ḥaḳ'uñ ebrārına
İtmek inkār anlaruñ esrārına

2649 Nā-mübārekdür ziyānmend-i ᶜaẓīm
Olur iden diyüp ol şāh-ı kerīm

2650 Ḥamdüli'llāh dir bu ṭūfān-ı belā
İşbu ṭavvāfān-ı derd ü ibtilā

2651 Cümlesi ḳudret kemānı der-yemīn
Anlaruñ emrindedür ender-kemīn

2652 Bende-perverlik ḳılup idüp duᶜā
Eydüp ol şeh "bād yārān-rā beḳā"[798]

2653 Dir bu birḳaç gün içinde ᶜāḳıbet
Ola maᶜlūm ehl-i ṭanz u ᶜāfiyet

2654 ᶜĀfiyet maġz ehlidür kim ḳurtılur
Ehl-i ṭanz ol postdur kim yırtılur

2655 Çünki yārānı bu ḫona ṭoyurur
Andan ol sulṭān bu beyti buyurur

2656 Rūzī dü bāġ-ı ṭāġıyān ger sebz bīnī ġam me-ḫor (F123)
Çün aṣlahā-yı bīḫeşān ez-rāh-ı penhān biş'kenem[799]

---

[797] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 1, s. 177/3128-3130.

[798] "Yaşasın yâranlar!"

[799] müstefᶜilün / müstefᶜilün / müstefᶜilün / müstefᶜilün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 3, s. 170/1375, 14.539.

88a [Tercüme]

2657 Bāġ-ı ṭāġīler iki gün sebz ola ġam yime sen
Gizlü yoldan bunlaruñ aṣlın kökin kesdüm çü ben[800]

2658 Az zamān içinde ol çoḳ sözlü ḳavm
Hülke yüz ṭutup o çirkīn yüzlü ḳavm

2659 Nār-ı ġamda cümlesi oldı ḥarīḳ
İrdi ṭūfān-ı belā oldı ġarīḳ

2660 Ḳalmadı bir saḳṭ olardan hep saḳaṭ
Oldı Ḥaḳ'dan eyle kim irdi saẖaṭ

Ve ḳul cā'e'l-ḥaḳḳu ve zehaḳa'l-bāṭılu[801]

2661 Ḥaḳ o bāṭıl ẖalḳı hīçe almadı
Ḥaḳḳ[802] bāṭıldan dimişler ḳalmadı

[114. Yâranlara şeyh sohbetinde bulunmalarını tavsiye etmesi]

2662 Bir gün ol gün yüzlü şem^{c}-i cem^{c}iyet
Cem^{c}-i yārāna buyurup merḥamet

2663 Eyleyüp ẖoş ẖoş vaṣiyyet anlara
Ol olan devlet ẖuceste cānlara

2664 Allāh Allāh dir çü şeyẖüñ ṣoḥbeti
Vire el baş üzre idüñ ẖiẕmeti

2665 Ṣoḥbet-i şeyẖüñ şu kim ġayri ola
Şerdür ol ḥāşā k'anuñ ẖayrı ola

2666 Ṣoḥbeti şeyẖüñ eger el virmeye
Viresin ger cān u ser el virmeye

2667 Bir iki yār u müṣāḥib bulasın
Bulmaġı anları vācib bilesin

2668 Ol daẖı virmezse el bī-ḳīl ü ḳāl
Var kelām-ı şeyẖe göster iştiġāl

2669 K'ol nefes ol iştiġāl iy merd-i rāh
Dükelinden yig durur bī-iştibāh

2670 Ol daẖı virmezse el it ṭā^{c}ati
İste Ḥaḳ'dan el açup ol ṣoḥbeti

2671 Miẕl-i Mūsī ḳıl tażarru^{c} rūz u şeb
Yār-ı dīnī sāyesin eyle ṭaleb

---

800 fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün.

801 "Ve de ki: Hak geldi ve bâtıl müzmahil oldu." (İsrâ, 17/81).

802 Vezin gereği böyle okunmalıdır. Nüshadada şedde ile harekelenerek durum belirtilmiştir.

88b

2672 Sāye-i yār bih ki ẕikr-i Ḫudā (F124)
Īn çünīn güfte est Aḥmed-i mā[803]

[Tercüme]

2673 Yig durur ẕikr-i Ḫudā'dan ẓıll-i yār
Böyle buyurmış Resūl-i Kirdigār

[115. Medrese bahçesinin duvarına yazdığı beyitler]

2674 Bir gün ister ol şeh-i ᶜālī-ᶜalem
Yaᶜnī Mevlānā devāt-ıla ḳalem

2675 Medresenüñ bāġçesi bābına
S̱ebt ider üç dört beyt aṣḥābına

2676 Ḫiṭāb-ı Ḥaḳḳ u bende her dü biş'nās (F125)
Ki tü "hū" gūyī vü Ḥaḳ "eyyühe'n-nās"[804]

2677 Ḫoşāhāyī zi-Ḥaḳ ve'z-bende hūyī (F126)
Miyān-ı bende vü Ḥaḳ hāy u hūyī

2678 Ne-bīned merd-i ḫod-bīn pādişā-rā (F127)
Enīnü'l-müẕnibīn bāyed Ḫuẕā-rā

2679 Der-īn reh nīst ḫod-bīnī ḫuceste (F128)
Tenī lāġar dilī bāyed şikeste

[Tercüme]

2680 Budur Ḥaḳ'la ḫiṭābuñ iy Ḥaḳ-işnās
Ki sen "hū" dirsin ü Ḥaḳ "eyyühā'n-nās"

2681 Ḥaḳ'ı hā ide bende eyde hūyī
Ne ḫoşdur bunlaruñ ol hāy u hūyı

2682 Göremez merd-i ḫod-bīn pādişāyı
Enīnü'l-müẕnibīn aldar Ḫudā'yı

2683 Degül bu yolda ḫod-bīnlik ḫuceste
Ḫucestedür ten aruḳ dil şikeste[805]

[116. Bâyezid Bestami'nin şefkatten selam vermesi]

2684 Ḳuṭb-ı ᶜālem şeyḫ-i āgeh Bāyezīd
Revvaḥa'llāh rūḥahu şeh Bāyezīd[806]

---

803 feᶜilātün / mefāᶜilün / feᶜilün.

804 *Kur'an*'da çok geçen *yâ eyyühe'n-nâs* (ey insanlar) hitabı *yâ* ünlemi atılarak alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 47.

805 Farsça beyitler ve tercümelerinin vezni mefāᶜīlün / mefāᶜīlün / feᶜūlün'dür.

806 Bu sayfanın en sağında 114., 115. ve 116. menkıbelerden bağımsız olarak ve yan bir şekilde kaydedilmiş bir müfred bulunmaktadır. Metne aidiyeti hakkında şüphemiz olduğundan dipnotta verdiğimiz ve feᶜilātün / feᶜilātün / feᶜilātün / feᶜilün veznindeki müfred şöyledir:

89a

2685 Evvel eylerdi selām ol nīk-peyk
Sebḳat iderdi ider āḫir ᶜaleyk

2686 Sırr-ı ḥāli ṣordı bir gün bir refīḳ
Şefḳatümden eylerem dir ol şefīḳ

2687 Kim selāmı virene ol Kirdigār
Çil ṭabaḳ ṭopṭolu nūr eyler nis̱ār

2688 Ol ᶜaṭiyye kim virürdi ẕü'l-minen
Eyledüm şimdi fidā-yı ḫalḳ ben

[117. Fırına attığı ferecisinin yanmaması]

2689 Ḳıldı Mevlānā'ya bir rāhib su'āl
Ḥaḳ didi *Ḳur'ān*'da iy ferḫunde-fāl

2690 Dūzaḫ içre ḥār eger bārid ola
Cümleñüz sizüñ gerek vārid ola[807]

2691 Dīn-i İslām'uñ bu dīn üstine pes
Ne ola rüchānı iy müşkīn-nefes

2692 Ṭınmadı bir dem işāret itdi pes
Gitdi düşdi ardına ol bü'l-heves

2693 Uġradı bir kirdeci dükkānına
Girdi pes ol kirdecinüñ yanına

2694 Anuñ egninden çeküp pilonını
Dāġ-ı meyden şol siyeh-dil ṭonını

2695 Dürdi ḳoydı ferecīsi içine
Atdı tennūra vü döndi ḳıçına

2696 Bir zamān bir küşede oturdı çün
Bir zamāndan gördiler çıḳdı dütün

2697 Yoḳ mecāli kimsenüñ k'ide maḳāl
Bir zamāndan ṣoñra o nīkū-ḫıṣāl

2698 Didi ḫabbāza ferecīyi götür
Āteş içinden çıḳar baña getür

2699 Vardı getürdi revān ol kirdeci
Açdı çün gördiler olmış ferecī

Müfred

Hāy ber-ḥūy-ı men-i mest me-zen hey dervīş
Maᶜnī-i hūy çi dānī tü çi hā mī-gūyī

807 Meryem, 19/71(Ve sizden bir kimse yoktur ki, illâ oraya uğrayacaktır)'e gönderme yapılmıştır. Kaynak metinde bu ayetin metni verilmiştir. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 552.

2700 Pāk ü pākīze münekḳā bī-nedīd
Yanmış ol pilon u olmış nā-be-dīd

89b

2701 Buyurur pes şāh-ı ^{c}ālī-şānumuz
Ḳullarına luṭfı çoḳ sulṭānumuz

2702 Dir ki maḥşerde cehennem içre biz
Girürüz böyle girürsiz eyle siz

2703 Rāhibe oldı bu ḥālet çün be-dīd
Oldı der-ḥāl ol şehe bende'v mürīd

[118. Kırnakların tövbe edip kendisine mürit olması]

2704 Bir cemīle zen var-ıdı zişt-ḫū
Zişt-ḫūy-ıdı velīkin ḫūb-rū

2705 Ḫūb-rū ḳırnaḳları bisyār-ıdı
Her biri nīkū velī bed-kār-ıdı

2706 İṣfahānī Ḫānın itmişdi mekān
Ol tozı ^{c}uşşāḳa kuḥl-ı İṣfahān

2707 Ya^{c}nī Mevlānā şeh-i ṣāḥib-naẓar
Bir gün ol ḫāndan yaña ḳıldı güẕer

2708 Gördi ol zen ol şehi geldi devān
Ḳodı baş ayaġına düşdi revān

2709 Birbiri ardınca ol iki cihān
Şāhı üç kez Rābi^{c}a eydür revān

2710 Çıḳdı ḳırnaḳlar daḫı irüp ḫaber
Bir uġurdan ḳodı ayaġında ser

2711 Her biri dönüp ḫazān yapraġına
Hep döküldi ayaġı ṭopraġına

2712 Olıcaḳ vāḳı^{c} olara dīd-i dost
İki kez zī pehlevānlar didi dost

2713 Olmasayduñuz eger siz bār-keş
Nefs-i zişt olmazdı ḳaṭ^{c}ā yār u geş

2714 Nefs ne maġlūb olurdı vü ne yār
^{c}İffet-i zen ne olurdı āşikār

2715 Rābi^{c}a gibi o ^{c}avrat ^{c}āḳıbet
Tevbe eyler olur ehl-i ^{c}āfiyet

2716 Hep kenīzeklerini āzād ider
Şādī-i dil irişür dil-şād ider

90a

2717 Terk-i dünyā eyler ü dīvānevār
Ḫānesin yaġmāladur merdānevār

2718 Ġāret itdürür ne varsa māl u raḫt
Āḫiret ḫātūnı olur nīk-baḫt

2719 İdüp ol şāha irādet āverī
İşigine yüz sürer döker zeri

[119. Mevlânâ öldükten sonra semayı yasaklamak isteyenlerin durumu]

2720 Ḳıldı Mevlānā ḳaçan kim intiḳāl
Cem^{c} oluban bir cemā^{c}at ehl-i ḳāl

2721 Ehl-i fıḳhuñ şol ta^{c}aṣṣub ṣāḥibi
Ehl-i zühdüñ şol teressüm ṭālibi

2722 Didiler Pervāne'ye hep ḫāṣ u ^{c}ām
Kim semā^{c} elbetde olmışdur ḥarām

2723 İtdi Mevlānā müsellemdi aña
Kim ne dirdi bir mükerremdi aña

2724 Gitdi Mevlānā bu kez yārenleri
İtdise ol şeh ne var yār anları

2725 Anlara lāyıḳ mıdur bu bid^{c}ati
İdeler itdi diyeler ḥażreti

2726 Buncılayın bid^{c}atüñ men^{c}i bize
Gerçi vācibdür velī evceb size

2727 Ṭurdı Pervāne hemān şeh Ṣadr-ı dīn
Ḥażretine ḥāli ^{c}arż itdi hemīn

2728 Ḳonya'nuñ a^{c}yānı ol gün ḫāṣ u ^{c}ām
Ḥāżır-ıdı şeyḫ ḳatında temām

2729 Allāh Allāh eydüp ol bedr-i dü-cā
Ṣadr-ı dīn ḥażretleri ṣadru'l-verā

2730 Dir o şeh baña iderseñ i^{c}timād
Ol şehe rāsiḫ ḳılursañ i^{c}tiḳād

2731 Himmeti ẕeyline urduñsa elüñ
Olmasun bu bābda hīç medḫalüñ

2732 Diñleme söz ṣāḥib-i aġrāżdan
Evliyādan gey ṣaḳın i^{c}rāżdan

90b

2733 Bunlara kim ṣāḥib-i aġrāżdur
İ^{c}tiḳād itseñ uyup i^{c}rāżdur

2734 Nitekim ḥikmet eyesi şāhlar
Buyurupdur ol yüzi gün māhlar

el-bid^{c}atü'l-ḥasenetü'ṣ-ṣādiratü ^{c}an-kümmeli'l-evliyā'i ke's-sünneti's-seniyyeti'l-vārideti ^{c}ani'l-enbiyā'i a.m[808]

[808] ^{c}*aleyhimi's-selām*'ın kısaltılmışıdır. Bu söz "Velilerin olgunlarından sâdır olan güzel bidat, peygamberlerden (onlara selam olsun) vârid olan parlak sünnet gibidir." anlamına gelmektedir.

2735 Bidᶜati kim kümmel eyler iy kiyā
Sünnetidür enbiyānuñ gūyiyā

2736 Zīre bunlardan ne kim ṣādır durur
Anı ṣādır eyleyen Ḳādir durur

2737 Ṭurdı müstaġfir o nā-ḫoş fikreti
Ḳodı baş Pervāne urup nükretī

2738 Ol cemāᶜat cemᶜ-i bī-maᶜnī-y-idi
Ḳurudı ḳaldı ḳuru daᶜvī-y-idi

2739 Ṭurdılar bir laḥẓa anda ḳaldılar
Ṭurdılar bir laḥẓadan ṭaġıldılar

2740 Ṭaġ u ṭaş gibi ṭaşup ṭaġıldılar
Ol-ıdı bu ṣu gibi çaġıldılar

2741 Eyle ṭaġıldı bular kim ictimāᶜ
Bulmadılar buldılar bir inḳıṭāᶜ

2742 Ol sebebden k'oldı bed-niyyet bular
Bulmadı bir daḫı cemᶜiyyet bular

[120. Ölümünü düşündüğü için üç gün konuşmaması]

2743 Eylemezden öñ dimişler intiḳāl
Eylemedi üç gün üç gice maḳāl

2744 Didiler bu inḳıbāż u inziᶜāc
Ne durur ne nesnedür iy ḫoş-mizāc

2745 Ölümüm fikr iderem nice ola
Naḳşı dir gündüz mi yā gice ola

Şiᶜr

2746 Bi-bīn cānhā-yı ān şīrān der-ān bīşe z'ecel tersān (F129)
K'ez-ān şīr-i ecel şīrān ne-mī mīzend illā-ḫūn[809]

91a [Tercüme]

2747 Gör ol aṣlanlaruñ cānın ecelden nicedür tersān
Ecel şīrinden aṣlanlar işemez iy dil illā-ḳan[810]

[121. Ölümünden sonra üzüntüden kedisinin de ölmesi]

2748 Hem ol günlerde ol ẕikri olan ḫayr[811]
Medrese ṣaḥnında eyler-idi seyr

809 Bu Farsça beyti 91a'nın başında tekrar yazan ancak tercümesinin dizeleriyle Farsça beytin dizelerini birbirine karıştıran müstensih, bunların doğru yerlerini .·˙ şeklindeki işaretlerle göstermiştir.

810 Farsça beyit ve tercümesi mefāᶜīlün / mefāᶜīlün / mefāᶜīlün / mefāᶜīlün veznindedir.

811 Bu dizenin vezni mefāᶜīlün / mefāᶜīlün / feᶜūlün'dür.

2749 Na^{c}reler birle iderdi āhlar
Āhlar k'eylerdi çarḫa rāhlar

2750 Bir kedisi var-ıdı zārī-künān
Ol şehe ḳarşu ider geldi fiġān

2751 Gürbenüñ feryādın itdi çün semā^{c}
Döndi yārāna o sulṭān-ı muṭā^{c}

2752 Depredüp ḳandın tebessüm eyledi
Gül gibi güldi tekellüm eyledi

2753 Ol ki ḳılmış gök zeberced türbeyi
Dir ne dir bilür misin bu gürbe(y)i

2754 Didiler yoḳ dir ki dir iy ḫoş-ḳadem
Sen gidersin Ḥażret'e uş ben n'idem

2755 Ol söze aṣḥāb çün gūş oldılar
Ḳıldılar feryād u bī-hūş oldılar

2756 Rıḥletinden ṣoñra hem ol ḥażretüñ
Yidisi olınca ol pür-raḥmetüñ

2757 Āb u nān ol yidi gün yidi gice
İçdi ne gündüz ü ne yidi gice

2758 Yidisinde gürbe miskīn irdi merg
Öldi ol cān ayrulıġın gördi merg

2759 Melke Ḫātūn ol şeh-i şeh-zādumuz
Rūḥı şād olsun o şāh-ı rādumuz

2760 ^{c}Ādet üzre yur o şeh ṣarar kefen
Ḳor civār-ı türbede ol ḫoş-ẕeḳan

2761 Cānı-çün yārāna ḥelvā yidürür
Bāreka'llāh[812] ḫūb varmış didürür

2762 Gör velīnüñ ḫiẕmetinde gürbe(y)i
Merḳad idindi civār-ı türbe(y)i

91b [122. Ölmeden önce borcundan kurtulması]

2763 Vaḳt-i āḫirde Ḫudāvendgār'umuñ
Ol yüzi gün māh-ı pür-envārumuñ

2764 Elli iki aḳçe borcı var-ıdı
Anuñ efgārı(y)la dil-efgār-ıdı

2765 Buyurur birḳaç ḳurāża cem^{c} idüñ
Ḳarż eyesine o zerden şem^{c} idüñ

2766 Varuñ ol dünyāyı virüñ diñ aña
Āḫiret ḥaḳḳın ḥelāl itsün baña

---

812 "Allah mübarek etsin!"

2767 Ṣāḥib-i māl itmedi anı ḳabūl
Ḫāk-i derdür dir aña zer ben de ḳul

2768 Ḥamdüli'llāh dir o dürr-i bī-bahā
Kim beni bu varṭadan ḳıldı rehā

[123. Allah'a kavuşma isteği]

2769 Şeyḫ Ṣadre'd-dīn-ile dervīşler
Geldi Mevlānā'ya ṣadrı rīşler

2770 Şeyḫ ol ḳuṭba taᶜalluḳ gösterüp
Ḫasta-dil olup temelluḳ gösterüp

2771 Ol ḳılan beglik vilāyet tācılan
Dir "şefāka'llāh şifā'en ᶜācilen"[813]

2772 Umaruz kim siz saᶜādet-güstere
Ṣıḥḥat-i küllī gele yüz göstere

2773 Cism-i Mevlānā cihān cānı durur
Sāl ü mehler ṣıḥḥat erzānı durur

2774 Buyurur şimden girü iy gül tenüñ
Ṣolmasun olsun şefāka'llāh senüñ

2775 ᶜĀşıḳ u maᶜşūḳ arasında yaḳın
Şaᶜrdan bir pīrehen ḳaldı hemīn

2776 İstemez misin kim ol göñlek çıḳa
Nūr nūra ulaşa bula beḳā

2777 İstemez misin ki çıḳa pīrehen
Ḳucışa cānān-ıla cān bī-beden[814]

92a

2778 Güft lübseş ger zi-şaᶜr u Şüsterī (F130)
İᶜtināḳ-ı bī-ḥicābeş ḫoşterī

2779 Men şüdem ᶜüryān zi-ten ū ez-ḫayāl (F131)
Mī-ḫırāmem der-nihāyātü'l-viṣāl[815]

[Tercüme]

2780 Ger libāsuñ ola şaᶜr u Şüsterī
Perdesüz ḫoşdur ḳucışmaḳ iy perī

2781 Bende ᶜüryān bī-beden şeh bī-ḫayāl
Ṣalınuruz fī-nihāyāti'l-viṣāl[816]

---

813 "Allah acil şifalar versin!"

814 Dizede *cān* kelimesi aynı zamanda *cān-ı* okunabilecek şekilde iki harekeyle harekelenmiştir. Ancak ikinci şekilde okuma için *cānān-ıla* sözcüğü *cānānla* şeklinde düzeltilmelidir. Her iki okuma şekli de anlama uygundur. Biz harekeyi göz önünde bulundurarak böyle okuduk.

815 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 6, s. 464/4616, 4617.

816 Metinde *nihāyātü'l*.

2782 Şeyẖ aṣḥāb-ıla olup eşk-rīz
Ṣu gib'aḳdı serv gibi itdi ẖīz

2783 Ol güzel gitdi çü şeh nāz eyledi
Bu ġazel geldi ser-āġāz eyledi

2784 Çi dānī tü ki der-bāṭın çi şāh-ı hem-nişīn dārem (F132)
Ruẖ-ı zerrīn-i men men'ger ki pāy-ı āhenīn dārem

2785 Bedān şeh ki me-rā āverd küllī rūy āverdem (F133)
V'ez-ān k'ū āfrīdestem hezārān āferīn dārem[817]

[Tercüme]

2786 Ne bilürsin ki bāṭında ne şāh-ı hem-nişīnüm var
Ruẖ-ı zerrīnüme baḳma ki pāy-ı āhenīnüm var

2787 Beni ol kim getürmişdür getürdüm küllī rūy aña
Benüm [ol] āferīnişden hezārān āferīnüm var[818]

[124. Yâranlarına ölümüne üzülmemelerini tembihlemesi]

2788 Bir gün ol sulṭān-ı mā mevlā-yı mā
Yaᶜnī Mevlānā-yı mā evlā-yı mā

2789 Cemᶜ idüp yārānı eydür ġam yimeñ
Ben gidincek ṣaḳınuñ gitdi dimeñ

92b

2790 İdicek Ḥallāc-ı Manṣūr intiḳāl
K'üzerine geçdi ṣad pencāh sāl

2791 Şeyẖ ᶜAṭṭār'a tecellī eyledi
Ḳıldı irşād u tesellī eyledi

2792 Her ne ḥāletde k'olasın el-murād
Binüm-ile oluñ idüñ bini yād

2793 Tā size ben kendüzimi gösterem
İsteñüz bini ki sizi isterem

2794 Her ne ṭonda kim olam ben sizüñem
Derdümend misiz[819] kim oldı sizüñ em

2795 Ben hem anı eyderem kim ẖānumuz
Aḥmed-i Muẖtārumuz sulṭānumuz

2796 Cemᶜ idüp ẕerrātını ol āfitāb
Dir dem-i āẖirde eyleyüp ẖiṭāb

2797 Dirlügüm ẖoşdur hidāyetdür size
Ölümüm ẖoşdur ᶜināyetdür size

---

817 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 3, s. 198/1426, 15.074-75.

818 Farsça beyit ve tercümesinin vezni mefāᶜīlün / mefāᶜīlün / mefāᶜīlün / mefāᶜīlün'dür.

819 Metinde *derdümendümsiz* şeklinde harekelense de anlam gereği böyle okunmalı.

Ḥayātī ḫayrun leküm ve memātī ḫayrun leküm ma^{c}nāhu ḥayātī li'l-hidāyeti ve memātī li'l-^{c}ināyeti[820]

2798 Īn cihān gūyem ki tü rehşān-nümā (F134)
V'ān cihān gūyem ki tü mehşān-nümā[821]

[Tercüme]

2799 Bu cihānda rehlerin göster direm
Ol cihānda mehlerin göster direm[822]

2800 Eşk bārān itdi yārān ya^{c}nī yaş
Aḳıdup feryād idüp hep ḳodı baş

[125. Ashabına vasiyeti]

2801 Biri Mevlānā o şem^{c}-i dil-fürūz
Didi kim ṣāḥib-firāş-ıdı henūz

2802 Yidi gün yidi gice yir ditredi
Ṭurmadı bir laḥẓa dir dir ditredi

93a

2803 Bir niçe ev yıḳılup oldı ḫarāb
Bir niçe dīvār u bāġ oldı yebāb

2804 Birbirine girdi ^{c}ālem ser-te-ser
Gözleri(y)le gördi ^{c}ālem ser-te-ser

2805 Dir belī bīçāre yir virmek gerek
Loḳma-i çerb ister oldur yigrek

2806 Andan aṣḥāba vaṣiyyetler ḳılup
Luṭflar eyler ^{c}ināyetler ḳılup

2807 Ol vaṣāyānuñ budur uş ṣūreti
Ma^{c}nīsi ḫoşterdür ü ḫoş ṣūreti[823]

Evṣāküm bi-taḳva'llāhi fi's-sırri ve'l-^{c}alāniyeti ve bi-ḳılleti'ṭ-ṭa^{c}āmi ve ḳılleti'l-menāmi ve ḳılleti'l-kelāmi ve hicreti'l-me^{c}āṣī ve'l-āṣāmi ve müvāẓabeti'ṣ-ṣıyāmi ve devāmi'l-ḳıyāmi ve terki'ş-şehevāti ^{c}ale'd-devāmi ve iḥtimāli'l-cefā'i min-cemī^{c}i'l-enāmi ve terki mücāleseti's-süfehā'i ve'l-^{c}avāmi ve muṣāḥabeti'ṣ-ṣāliḥīne ve'l-kirāmi fe-inne ḫayra'n-nāsi men yenfe^{c}u'n-nās[824]

---

820 "Benim ölüm de dirim de sizin için hayırlıdır. Bunun manası benim dirim hidayet, ölüm inayet içindir." anlamındaki hadis. Alaaddin Ali b. Hüsameddin el-Müttakî el-Hindî, *a.g.e.*, c. 11, s. 407.

821 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 6, s. 257/168.

822 *direm* redifleri metinde *dürem* şeklinde harekelenmiştir. Bundan müstensihin beyti anlamayıp sözcükleri *gösterdürem* olarak okuduğu anlaşılır. Oysa kelime *gūyem* sözünün karşılığı olan "de-"tir.

823 Bu beyit müstensihin dalgınlığı sonucu hemen altındaki Arapça ibarelerden sonra tekrar yazılmıştır. Ancak müstensih hatasını fark ederek beytin üstüne *mükerrer* notunu düşmüştür.

824 Daha sonra gelen beyitlerde de tercüme edildiği gibi Mevlânâ'nın bu vasiyeti şu anlama gelmektedir: "Ben size gizlide ve açıkta Allah'tan korkmayı, az yemeyi, az uyumayı, az söylemeyi, daima şehvetten kaçınmayı, halkın eziyetine dayanmayı, avam ve sefihlerle düşüp

2808 Ya^{c}nī kim Allāh'dur şāh-ı cihān
Ḳorḳuñ andan āşikārā vü nihān

2809 Az yimek az üyimek az söylemek
^{c}Ādet eyleñ k'ola az az az emek

2810 Gelmesün cehd eyle senden her günāh
İtmeyesin ^{c}āḳıbet tā her gün āh

2811 Gice ḳāyim ol u gündüz ṣāyim ol
Şehveti terk eylemekde dāyim ol

2812 Ḳıl taḥammül her ne cevr itse enām
Olma yār-ı her sefīh ü her ^{c}avām

2813 Ṣoḥbet it ṣāliḥler-ile dem-be-dem
Daḫı anlarla k'ola ṣāḥib-kerem

93b

2814 Zīre ḫayru'n-nās odur kim menfa^{c}at[825]
Göre ḫalḳ andan ola ol ḫoş-ṣıfat

Ve ḫayra'l-kelāmi mā ḳalle ve delle[826]

2815 Ḫatm idüp dir ol durur ḫayru'l-kelām
Ola az ide delālet ve's-selām

[126. Sema esnasında okuduğu rübâi]

2816 Biri Mevlānā o[827] sulṭān-ı muṭā^{c}
Bir gün eylerdi ṣafā-y-ıla semā^{c}

2817 Faḳrı ṣormaḳ istedi k'ol şāh-ı ḥür
Bu rübā^{c}īyi semā^{c} içre oḳur

2818 El-cevherü faḳrun ve siva'l-faḳri[828] ^{c}arażun (A3/R4)
El-faḳru şifā'ün ve siva'l-faḳri marażun
2819 El-^{c}ālemü küllühu ḫidā^{c}un ve ġurūrun (A4)
El-faḳru mine'l-^{c}ālemi kenzün ve ġarażun[829]

---

kalkmaktan uzak bulunmayı, kerim olan salih kimselerle beraber olmayı vasiyet ederim. İnsanların en iyisi, insanlara en iyi ve yararlı olan kimsedir." İbarenin son bölümü hadistir. (Buhârî, Tefsir, 3; Müslim, İmâre, 71; Tirmizî, Fiten, 15; İbn-i Mâce, Mukaddime, 11). Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 65.

825 Metinde yanlışlıkla bu sözcük yerine *menḳıbet* yazılmıştır. Ancak vasiyete bakıldığında anlam gereği *menfa^{c}at* kelimesinin kullanılması gerektiği anlaşılır.

826 "Sözün hayırlısı az ve öz olandır." anlamına gelen bu ibare yukarıda metni verilen vasiyetin devamı ve sonudur.

827 Metinde *ol*.

828 Metinde *faḳru*, ancak Arapça gramer kuralları gereği düzeltildi.

829 bkz. Can, *a.g.e.*, 1173. rübâi.

[Tercüme]

2820 Faḳr cevherdür anuñ ġayri ᶜaraż (N3)
Faḳr şerbetdür anuñ ġayri maraż
2821 Ḫudᶜadur ᶜālem be-küllī vü ġurūr
ᶜĀlem içre faḳrdur genc ü ġarāż

2822 İşidür dervīş bir naᶜre urur
Bir zamān bī-ḫod düşer andan ṭurur

2823 Elde baş göz yaş gelüp ol ehl-i dīd
Düşer ayaġına vü olur mürīd

[127. Azrail'in gelmesi]

2824 Şeh Ḥüsāme'd-dīn Ḥaḳ'uñ fāḫir güni
Didi Mevlānā'nuñ ol āḫir güni

2825 Otururdum yaṣduġı ucında ben
Ṭayanurdı baña ol faḫr-ı zemen

2826 Nā-gehān bir ḫūb-rū peydā olur
Cān görür ol ṣūreti şeydā olur

2827 Gördi Mevlānā revān der-ḥāl aña
Ṭurıgeldi itdi istiḳbāl aña

94a

2828 Ḫādime dir cāme-ḫᵛābı ḳalduruñ
Gelsün otursun ḥicābı ḳalduruñ

2829 Bir nefes ḳıldı tavaḳḳuf ol cüvān
Ḳarşu vardum ol cüvāna ben revān

2830 Didüm iy cān ne kişisin ne murād
Didi ᶜAzrā'īl'em ol nīkū-nihād

2831 Emr ḳıldı geldüm uş Mevlāları
Ne buyurur ḥażret-i ᶜulyāları

2832 Şāḫ-ı gül gibi ser-ā-pā gūş olup
Gūş idüp ol sözi dir bī-hūş olup

2833 Pīşter-ā-pīşter iy cān-ı men (F135)
Peyk-i der-i ḥażret-i sulṭān-ı men

[Tercüme]

2834 İlerü gel ilerü iy cānumuz
Peyk-i der-i ḥażret-i sulṭānumuz[830]

2835 İd anı k'emr itdi ol şāh-ı ġanī
Ḥaḳ dilerse bulasın ṣābir beni[831]

---

830 Farsça beyit ve tercümesi müfteᶜilün / müfteᶜilün / fāᶜilün veznindedir.

831 Bu beyit Sâffât, 37/102'nin son bölümünün tercümesi niteliğindedir. Metinde beytin üstünde bırakılan boşluk ayetin Arapça metni için olsa gerektir: *İfᶜal mā tü'meru setecüdünī inşā'a'llāhu mine'ṣ-ṣābirīn.*

2836 Pes ḥarāretden o şemᶜ-i bī-leken
Getürüñ pür-āb eydür bir legen

2837 Vardılar bir ṭaşt-ı zer götürdiler
Ṭopṭolu ṣu itdiler getürdiler

2838 Ṣoḳup ol ṣuya ayaġın ol ṣanem
Alnına gögsine sürer dem-be-dem

2839 Alnına gögsine kim ṣuyı sürer
Oḳur işbu beyti ol lafẓı dürer

2840 Ger mü'minī vü şīrīn hem mü'[mi]nest merget (F136)
V'er kāfirī vü telḫī hem kāfirest mürden[832]

94b [Tercüme]

2841 Eger mü'minsin ü şīrīn hemān mü'min durur mergüñ
Ve ger kāfirsin ü acı hemīn kāfir durur ölmüñ[833]

2842 Ol bu ḥāl içindeken gūyendeler
İrüp oldılar gögüs-kūbendeler

2843 Ṭablek ü def nāya dem-sāz itdiler
Bu rübāᶜīyi ser-āġāz itdiler

2844 Dil ber-tü gümān-ı bed bered dūr ez-tü (F137/R5)
V'ān nīz zi-żaᶜf-ı ḫod bered dūr ez-tü
2845 Telḫī be-deḫān-ı her dil-i ṣafrāyī (F138)
Ḫod ber-tü şeker ḥased bered dūr ez-tü[834]

[Tercüme]

2846 Dil saña gümān-ı bed ider senden ıraḳ (R6)
Ol bed ki bunı ḫıred ider senden ıraḳ
2847 Ṣafrāyīler aġzında yaraşur acılıḳ
Ḫod saña şeker ḥased ider senden ıraḳ[835]

2848 İşidüp aṣḥāb olup naᶜre-zenān
Aġladılar itdiler āh u fiġān

2849 Eyledür dir anlara ol āfitāb
Līk ne aṣṣı çün olur ḫāne ḫarāb

---

832 mefᶜūlü / fāᶜilātün / mefᶜūlü / fāᶜilātün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 4, s. 249/2037, 21.481.

833 mefāᶜīlün / mefāᶜīlün / mefāᶜīlün / mefāᶜīlün.

834 Bu rübâi, mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlün / fāᶜ vezninde söylenmiştir. bkz. Can, *a.g.e.*, 1709. rübâi.

835 1., 2. ve 4. dizeler mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlü / feᶜūl, 3. dize mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlü / feᶜūl veznindedir.

2850 Dil-i ḫarāb-ı me-rā bīn ḫoşī[836] be-men bin'ger (F139)
Ki āfitāb naẓar-ı ḫoş küned be-vīrāne[837]

2851 Andan eydür bini yārān bu yaña
Çeker ü Şems-i şeker-rīz o yaña

2852 Līk icābet aña ḫoşdur bī-küreb
Ki "ecībū dāᶜiya'llāh"[838] didi Rab

95a

2853 Hest şüd īn cümle vücūd ez-ᶜadem (F140)
Bāz be-zindān-ı ᶜadem şüd esīr

2854 Ḥükm-i İlāhīst ebed hem-çünān (F141)
"Fe'l-ḥükmü li'llāhi'l-ᶜaliyyi'l-kebīr"[839]

[Tercüme]

2855 Cümle vücūd oldı ᶜademden yine
Çāh-ı ᶜademde olısardur esīr

2856 Tā-be-ebed ḥükm-i İlāh eyledür
"Fe'l-ḥükmü li'llāhi'l-ᶜaliyyi'l-kebīr"[840]

[128. Söylediği son gazel]

2857 Gice gündüz Ḥażret-i Sulṭān Veled
Eylemekden ḫiẕmet-i bī-ḥadd ü ᶜad

2858 Riḳḳat itmekden ziyāde ol laṭīf
Olmış-ıdı uyḫusuzlıḳdan żaᶜīf

2859 Cāmesin çāk eylemekden naᶜreden
Bir nefes fāriġ degüldi nevḥadan

2860 Ben ḫoşem dir iy Veled sözüm işit
Var başuñ ḳo bir nefes āsāyiş it

2861 Pes gidince ol yañaġı meh hümām
Bu ġazel geldi vü yazdı şeh Ḥüsām

2862 Rev ser bi-nih be-bālīn tenhā me-rā rehā kün (F142)
Terk-i men-i ḫarāb[841]-ı şeb-gerd-i mübtelā kün

---

836 Metinde şeklinde yazılmıştır.

837 mefāᶜilün / feᶜilātün / mefāᶜilün / feᶜilün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 5, s. 174/2412, 25.460.

838 "…Allah'ın davetçisine icabet edin…" (Ahkâf, 46/31).

839 "Hüküm Allah'ındır." Bu söz genellikle ölüm olayı karşısında güçsüzlüğün, bir şey yapamamanın, doğrudan teslim olmanın bir ifadesidir. *Kur'ân*'da aynı sözü değişik ifadelerle anlatan çok sayıda ayet vardır (En'am, 6/57; Yûsuf, 12/40, Mü'min, 40/12). Daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.,* s. 72. Dizenin vezni bozuktur.

840 Farsça beyitler ve tercümelerinin vezni müfteᶜilün / müfteᶜilün / fāᶜilün'dür.

2863 Māyīm [ü] mevc-i sevdā şeb tā-be-rūz tenhā (F143)
Ḫ^{v}āhī biyā bi-baḫşā ḫ^{v}āhī bi-rev cefā kün

2864 Ber-şāh-ı ḫūb-rūyān vācib vefā ne-bāşed (F144)
İy zerd-rūy ^{c}āşıḳ tü ṣabr kün vefā kün

2865 Ḫīre-küşīst mā-rā dāred dilī çü ḫārā (F145)
Bük'şed keseş ne-gūyed tedbīr-i ḫūn-bahā kün

2866 Derdīst gayr-i mürden ān-rā devā ne-bāşed (F146)
Pes men çi gūne gūyem k'īn derd-rā devā kün

95b

2867 Der-ḫ^{v}āb dūş pīrī der-kūy-ı ^{c}ışḳ dīdem (F147)
Bā-dest işāretem kerd ki ^{c}azm-i sūy-ı mā kün[842]

[Tercüme]

2868 Var yaṣduġa ḳo başuñ tenhā beni rehā it
Terk-i men-i ḫarāb-rā şeb-gerd-i mübtelā it

2869 Benven ü mevc-i sevdā şeb tā-be-rūz tenhā
İsterseñ eyle mihr ü ister-iseñ cefā it

2870 Sulṭān-ı ḫūb-rūya olmaz vefā çü vācib
İy zerd-rūy ^{c}āşıḳ sen ṣabr ḳıl vefā it

2871 Bir tīġ-keş mehüm var bir ḫīre-küş şehüm var
K'öldürse kimse dimez tedbīr-i ḫūn-bahā it

2872 Bir dertdür bu k'ölmek ġayri buña devā yoḳ
Pes ben nice diyem kim bu derde gel devā it

2873 Düşümde dūş bir pīr dir kūy-ı ^{c}ışḳ içre
El ṣaldı ya^{c}nī ^{c}azmüñ benden yaña yaña it[843]

2874 Bu ġazeldür ol dür-i deryā-ṣıfat
Kim dimiş āḫir o şāh-ı āḫiret

129. Vefāt yāften-i Mevlānā Celāle'd-dīn-i Meḥemmed[844] raḥimehu'llāh

2875 Dürr-i ^{c}irfān ^{c}Ārif-i deryā-ṣıfat
Ma^{c}den-i ma^{c}nī vü kān-ı ma^{c}rifet

---

841 Metinde *ḥarīf* şeklinde yer alsa da kaynak metinden, Kemâl Dede'nin tercümesinden ve en önemlisi *Divan-ı Kebîr*'den doğru kelimenin bu olduğu anlaşılmaktadır. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 590.

842 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 4, s. 250-51/2039, 21.492-93, 21.497, 21.496, 21.498-99.

843 Farsça gazel ve tercümesinin vezni mef^{c}ūlü / fā^{c}ilātün / mef^{c}ūlü / fā^{c}ilātün.

844 Nüshada bu sözcük sürekli *Muḥammed* olarak harekelenmiş, ilk kez bu başlıkta bu şekilde yer almıştır. Bilindiği üzre *Muḥammed* ismi Hz. Peygamber'e saygıdan dolayı Türkler arasında genellikle *Meḥemmed* olarak telaffuz edilmekteydi. Daha fazla bilgi için bkz. "Meḥemmed", *The Encyclopaedia of Islam* , volume VI. (Leiden: E. J. Brill, 1991), s. 973.

2876 Rūḥ-ı Mevlānā çü rıḥlet itdi dir
Cānib-i Mevlā'ya ric^{c}at itdi dir

2877 İḫtiyāre'd-dīn imām-ı Mevlevī
Ol şeh-i nīkū-peyüñ ḫoş pey-revi

2878 Cismini dir çün serīr üzre ḳodum
De'b-ile yārān ṣu dökdi ben yudum

2879 Dökilen ṣuyı içer ṭurmaz-ıdı
Ḥāżır olan yire ṭamzurmaz-ıdı

2880 Nitekim yārān ṣuyın Peyġām-berüñ
İçdiler ol būy-ı müşk ü ^{c}anberüñ

96a

2881 El urıncaḳ sīne-i bī-kīneye
Ḥarket itdi baḳdum ol āyīneye

2882 Ḥarket idince o[845] şāh-ı baḫtiyār
Geldi benden na^{c}reler bī-iḫtiyār

2883 Sīne-i sīnāya urdum yüzümi
İki çeşme itdüm iki gözümi

2884 Saġ el-ile ṭutdı ol şeh gūşumı
Aldı başumdan be-küllī hūşumı

2885 Çün rehāyı virdi ol şeh gūşuma
Girdi bir āvāz nā-geh gūşuma

Ḳavluhu[846] Ta^{c}ālā "elā inne evliyā'a'llāhi lā-ḫavfün ^{c}aleyhim ve lā-hüm yeḥzenūne"[847]

2886 Buyurur *Ḳur'ān* içinde ẕü'l-minen
Evliyāya yoḳ durur ḫavf u ḥazen

2887 Ṣanma mü'min dir Nebī ölür gider[848]
Belki bir evden bir eve naḳl ider

Beyt[849]

2888 Nīst ^{c}Azrā'īl-rā ber-^{c}āşıḳān dest ü rehā (F148)
^{c}Āşıḳān-ı ^{c}ışḳ-rā hem ^{c}ışḳ u sevdā mī-küşed[850]

---

845 Metinde *ol*.

846 Metinde *ḳūluhu* olarak harekeli.

847 "Haberiniz olsun ki muhakkak Allah Teâlâ'nın velîleri için bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır." (Yûnus, 10/62).

848 Bu hadisin metni şöyledir: *Ve'l-mü'minūne lā-yemūtūne bel yünḳalūne min-dārin ilā-dārin*. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 591.

849 Müstensihin, dalgınlıkla bu beyti yazmak için ayırdığı boşluğa tercümesinin ilk dizesini yazması sonucu Farsça beyit sayfa kenarına yazılmıştır.

850 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 2, s. 109/728, 7638. Ancak *Divan-ı Kebîr*'de ilk dize şöyledir: *Nīst ^{c}Azrā'īl-rā dest ü rehā ber-^{c}āşıḳān*.

[Tercüme]

2889 Yoḳ durur ^{c}āşıḳlar üzre hīç ^{c}Azrā’īl’e el
^{c}Işḳuñuñ ^{c}āşıḳların hem ^{c}ışḳ u sevdā öldürür[851]

2890 Çün cenāze(y)i yuyup getürdiler
Ḳoydılar tābūta vü götürdiler[852]

2891 Ṭaş ḳapudan ṭaşra ḳıldılar revān
Göricek ol serveri ḫalḳ-ı cihān

2892 Ḳonya şehrinde ekābir ne ki var
Ne ekābir bel aṣāġir ne ki var

2893 Merd ü zen eṭfāl ü pīr ü nev-cüvān
Açdı baş aḳıtdı yaş ḳıldı fiġān

2894 Gitmege ol ḳad çün itdi rāst-ḫīz
Ṣandı görenler ki ḳopdı resteḫīz

2895 Gitdiler giryān olup na^{c}re-zenān
Eks̱eri ^{c}üryān olup cāme-derān

2896 Yitmiş iki millet anda cem^{c} olup
Ara yirde ol yüzi gün şem^{c} olup

96b

2897 İrmenī Rūmī Naṣārā vü Yehūd
Kim yaḳa çāk eyledi kim yaḳdı ^{c}ūd

2898 Mez̠heb ü dīni niceyse her milel
Resm ü āyīni niceyse her milel

2899 Anuñ üzre götürüp başda kitāb
Gitdiler birbirin öñürdi şitāb

2900 Öñe düşüp gitdiler kimi *Zebūr*
Kimi *Tevrīt* ü kimi *İncīl* oḳur

2901 Cevḳ-i mü’minler bulara zaḫm-ı çūb
Urdılar u eylediler ḍarb u kūb

2902 Çekdi anlar tīġ ü bunlar mündefi^{c}
Olmadılar hīç ḳaṭ^{c}ā mümteni^{c}

2903 Gördiler kim bir ulu fitne ḳopar
Ḫiz̠met-i sulṭāna itdiler ḫaber

2904 Geldi Pervāne çü şem^{c}-i eşk-rīz
Rāhib ü ḳıssīsler ḳatına tīz

2905 Dir neden gösterdüñüz bu ḥāleti
Bu ḳażāyānuñ size ne nisbeti

---

851 Farsça beytin ve tercümesinin vezni fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün’dür.

852 2889. ve 2890. beyitler 97a’da 4. ve 5. beyit olarak dalgınlıkla tekrar yazılmıştır.

2906 Pādişāh-ı dīnümüzdür bu bizüm
Şāh-ı ḫoş-āyīnümüzdür bu bizüm

2907 Böyle diyince o şāh-ı kāmiyāb
Rāhib ü ḳıssīsler virdi cevāb

2908 Māhveş māhiyyet-i Mūsā'yı biz
Ḥaḳ bu kim ḥaḳḳıyyet-i ^{c}Īsā'yı biz

2909 Her nebīnüñ ḥaḳḳını bellü beyān
Fehm ḳılduḳ her beyānından ^{c}ayān

2910 Her reviş kim var bunlarda vü rāh
Her kitāb içre gelür bī-iştibāh

2911 Cümle Mevlānā'da gördük ser-te-ser
Siz müsülmānlar anı bu devr eger

2912 Göresiz Aḥmed biz anı bī-gümān
Görürüz Mūsī vü ^{c}Īsī-i zamān

2913 Nitekim siz biz de aña bendeyüz
Ayağı tozına ser-efgendeyüz

97a

2914 Bir ġazelde nitekim ol şāh-ı ḥür
İşbu ma^{c}nīye münāsib buyurur

2915 Heftād ü dü millet şünūd sırr-ı ḫod ez-mā (F149)
Dem-sāz-ı dü ṣad-kīş be-yek perde çü nāyīm

[Tercüme]

2916 Heftād [ü] dü millet işidür sırrını benden
Bir perdedeyim ney gibi dem-sāz-ı dü ṣad-kīş[853]

2917 Rāhib ü ḳıssīs virince cevāb
Her birisi bir mes̱el didi ṣavāb

2918 Didi Mevlānā'ya [rāhib] bī-mis̱āl
Bir mes̱el kim ol şeh-i nīkū-ḫıṣāl

2919 Ṭutmış-ıdı ^{c}ālemi ol āfitāb
Virmiş-idi her eve envār u tāb

2920 Kim ola ol āfitābı sevmeye
Kim ola bu nūr u tābı sevmeye

2921 Didi pes ḳıssīs daḫı bir mes̱el
Ḫūb u zībā nitekim şīr ü ^{c}asel

2922 Ol du[ru]r ki ansuz[854] olmaz her kişi
Nān ol cān nānsuz olmaz her kişi

---

853 Farsça beytin ve tercümesinin vezni mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūlün'dür.

854 Metinde *k'ansuz.*

2923 Her kişi her gün acıġur aç olur
Aç olur nāna belī muḥtāc olur

2924 Nān n’olur sulṭān-ı heft iḳlīmdür
Ne bilürsiz siz anı kim kimdür

2925 Çün ekābir bu söze gūş oldılar
Ṭınmadılar cümle ḫāmūş oldılar

2926 Bir ṭarafdan her laṭīf-elfāẓ-ı dehr
Oḳur āyāt-ı ^{c}aceb ḥuffāẓ-ı şehr

2927 Bir yaña şīrīn-zübān ḫoş-ḫ^{v}ānlar
Ḫusrevāne şekkerīn-elḥānlar

97b

2928 Ol yüzi Ḳa^{c}bī-çün itdi zemzeme
^{c}Ayn-ı ^{c}ālem döndi ^{c}ayn-ı zemzeme

2929 Yiryüzinde anlar açduḳça dehān
^{c}An^{c}ane gözler ^{c}inān-ı āsumān

2930 Gördi mü’ẕinler o bālā-yı belā
K’ol ḳıyāmet-ḳāmete itdi ṣalā

2931 Öñce yigirmi nefer gūyendeler
Ḳırḳ var eñ öñce pā-kūbendeler

2932 Irlayup mers̱iyyeler ḳatı ḳatı
Kim buyurmışdı ezelden ḥażreti

2933 Çaldılar anlar bular itdi semā^{c}
Ṣubḥdan aḫşama dek bī-inḳıṭā^{c}

2934 Bāng-ı ṭabl āvāzı surnā vü nefīr
Yiri gögi eylemişdi cümle bir

2935 Medreseden türbeye varınca tā
Altı yirde düzdiler tābūt aña

2936 Virdi sengīn ḳıymet ol yāḳūt aña
Paralandı döymedi tābūt aña

2937 Şeş cihetden ṣaldı ol meh öte żav
K’eylediler altı kez tābūt-ı nev

2938 Ṣubḥ vaḳtinden o şem^{c}-i şehd-leb
İrişince türbeye irişdi şeb

[130. Cenaze namazını Sadredddîn’in kılmasını istemesi]

2939 Ṣormış-ıdı ḥażretinden şeh Ḥüsām
Kim ḳıla diyü namāzuñ iy hümām

2940 Dimiş-idi ḥażret-i şeh Ṣadredīn
Ḳuṭb-ı ^{c}ālem şeyḫ-i āgeh Ṣadredīn

2941 Ḳamudan ol ṣadr-ı dīn ūlā durur
Ya^{c}nī kim Ṣadr-ı dīn evlā durur

2942 Zīre kim hep ^{c}ālimān-ı ^{c}ālemīn
Ḳılmaḳ isterdi ḳużāt-ı müslimīn

98a

2943 Olmadı hergiz müyesser anlara
Olmamış zīrā muḳadder anlara

2944 Eyle taḳdīr eylemiş anı H̱udā
Kim ola ol şāha maẖṣūṣ ol ^{c}aṭā

[131. Ölümünden sonra yaşananlar]

2945 Mīr-i maḥfil kim Kemāle'd-dīn-nām
Şaẖṣ k'aḥvāli añılmışdı temām

2946 Olıcaḳ rūz-ı ziyāret ol Kemāl
Ṭurup ayaġ üzre ol nīkū-maḳāl

2947 Her efāżıl kim gelür-idi aña
H̱oş ẖoş elḳāb-ıla eylerdi du^{c}ā

2948 Şeyẖ Ṣadre'd-dīn o şeyẖ-i şeyẖ ü şāb
İricek aña ẖiṭāb-ı müsteṭāb

2949 Eyledi bunı ki bismi'llāh eyā
Mālik-i mülk-i ^{c}ulūm-ı etḳıyā

2950 Etḳıyāya şāh-ı peydā vü nihān
Aṣfiyāya şeyẖ-i İslām-ı cihān

2951 Ḳıldı bu nev^{c}-ile çün medḥ ü s̱enā
Eyledi pes buña göre hem du^{c}ā

2952 Şeyẖ eydür şeyẖ-i ^{c}ālem iy aẖı
Bir-idi ^{c}ālemde gitdi ol daẖı

2953 Olmayısar cem^{c}iyet şimden girü
Öldi ma^{c}nī ma^{c}rifet şimden girü

2954 Riştesi cem^{c}iyyetüñ büg'sīẖte
Oldı oldı cām-ı ma^{c}nī rīẖte

2955 Naẓm-ı cumhūr intiẓām-ı her umūr
Cümle fetret bulısardur bī-fütūr

2956 Eyle diyüp aġladı hāy ol ẖıdīv
Anı görüp ẖalḳ hem itdi ġırīv

2957 İncinüp şeyẖ-i meşāyiẖden biri
Nev-bahāra irmemiş yaẖdan biri

2958 Şimdiye dek bu sözi eydür niçün
Dimedüñ dir şeyẖ aña anuñ-içün

98b

2959 Tā dükānlaruñuz olmaya ẖarāb
Olmaya ^{c}ālem be-küllī hem yebāb

2960 Atduġı oḳuñ biri şeyẖ-i hüdā
Hep nişāna irdi itmedi ẖaṭā

2961 Didügi geldi o şāh-ı bī-nedem
Ben ne ḥācet kim anı taḳrīr idem

2962 Zīre anı kim dir ü kim uzanur
Uzanup dirsem eger söz uzanur

2963 Ḳonmasun ġayrüñ tozı yüzümüze
Biz gelelüm yine öz sözümüze

2964 Çünki Mevlānā o Türk-i ẖoş-ẖıṣāl
Eyledi bu yurtdan ẖoş irtiḥāl

2965 Ḳırḳına dek ṭutdı sulṭān yasını
Açmadı bir nesne göñli pasını

2966 Olmadı seyrān-içün bir gün süvār
İki üç gün eylemek ḳanda şikār

2967 Dört biş altı yidi sekiz ṭoḳuz
On u on biş bel yigirmi vü otuz

2968 Ḳırḳ gün olınca ^{c}ursın her emīr
Güçlü güci yitdügince her faḳīr

2969 İtdiler her gün pey-ā-pey bī-ṣudā^{c}
Ol şehüñ şevḳile ẕevḳ-ile semā^{c}

2970 Ol zamānuñ oḳıdı şā^{c}irleri
O şehe mers̱iyyeler māhirleri

2971 Sözi anlardan ki ẖaṣma oḳ-ımış
İkisi bir bir rübā^{c}ī oḳımış

2972 Ol rübā^{c}īler bulardur yaz oḳı
Gül gibi göñlüñ yazılsun yaz oḳı

2973 Kū dīde ki der-ġam-ı tü nemnāk ne-şüd (F150/R7)
Yā ceyb ki der-mātem-i tü çāk ne-şüd
99a 2974 Sevgend be-rūy-ı tü ki ez-püşt-i zemīn (F151)
Mānend-i tüyī der-şikem-i ẖāk ne-şüd[855]

[Tercüme]

2975 Göz var mı ki bu derd-ile nemnāk degül (R8)
Yā ceyb ki bu mātem-ile çāk degül
2976 Ḳaddüñ ḥaḳı yıḳılmadı bir serv daẖı
Çün ṭoġrıyam and içer-isem bāk degül[856]

2977 İy ẖāk zi-derd-i dil ne-mī-yārem güft (F152/R9)
K'imrūz ecel der-tü çi gevher bi-nihüft
2978 Dām-ı dil-i ^{c}ālemī fütādet der-dām (F153)
Dil-bend-i ẖalāyıḳī der-āġūş-ı [tü] ẖuft[857]

855 1. dize mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl, diğer dizeler mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl vezninde söylenmiştir.

856 mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl.

[Tercüme]

2979 İy ḫāk o yemi ḳaṭre gibi nūş itdüñ (R10)
Gül-pūş-iken ol gevheri gil-pūş itdüñ
2980 Dām-ı dil-i ^{c}ālemi bıraḳduñ dāma
Dil-bend-i ḫalāyıḳı der-āġūş itdüñ[858]

[132. Ölüm tarihi]

2981 Ḳıldı Mevlānā o şāh-ı ḫoş-ḫıṣāl
Bu cihāndan ol cihāna intiḳāl

2982 Gitdügi gün irişüp emr-i Ṣamed
Ol gün-idi k'adıdur yevmü'l-eḥad

2983 Ol gün içinde güneş batduġı dem
Yatdı ol ḫorşīd-i gerdūn-ḳıdem[859]

2984 Ol[860] bişinde ol mehüñ eyle ṭaleb
K'anuñ ardınca gelür māh-ı receb[861]

2985 Altı yüz yitmiş ikisindeydi sāl
K'itdi rıḥlet ol meh-i ferḫunde-fāl

2986 Reft ān sulṭān-ı ma^{c}nī bī-fütūr (F154)
Raḳṣ-raḳṣān sūy-ı ān deryā-yı nūr

99b [Tercüme]

2987 Gitdi ol deryā-yı[862] ma^{c}nī bī-fütūr
Raḳṣ-raḳṣān cānib-i deryā-yı nūr

[4. BÖLÜM][863]

2988 Menḳıbetü'ş-Şems bi-envārihi (A5)
Ḳaddesena'llāhu bi-esrārihi

---

857 1. ve 3. dizeler mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlün / fā^{c}, 2. dize mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl, 4. dize mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlü /fe^{c}ūl veznindedir.

858 1. ve 2. dize mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlün / fā^{c}, 3. ve 4. dize mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlün / fā^{c} veznindedir.

859 Metinde *gerdūn-ı.*

860 Metinde *on* olarak yazılsa da bu durum müstensih hatasından kaynaklanıyor olmalı. Zira Mevlânâ cemaziyelahir ayının 15'inde değil 5'inde vefat etmiştir.

861 Metinde *cim* harfinin noktasının unutulması sonucu "geniş, ferah (alan)" anlamına gelen *reheb* şeklinde yer alır.

862 Bu kelimenin metinde müstensihin alt dizeye gözünün kayması nedeniyle bu şekilde yazıldığını düşünmekteyiz. Zira bu beyitte metne sadık tercüme yapan şairin Farsça beyitteki gibi *sulṭān* kelimesini kullanması beklenmektedir.

863 Boşluk bırakılmasına rağmen yazılmayan bölüm başlığı kaynak metinde şöyledir: *Der-şerḥ-i menāḳıb-ı sulṭānü'l-fuḳarā'i sırru'llāh beyne'l-verā kāmilü'l-ḥāl ve'l-ḳāl Mevlānā Şemsü'l-Ḥaḳ ve'd-dīn Muḥammed bin ^{c}Alī bin Melekdādü'l-Tebrīzī ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-^{c}azīz.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 614.

2989 Yire göge ṭopṭolu esrārınuñ
Ẕerreleri Şems'dür envārınuñ[864]

2990 Ḫuẕāyā be-mihr-i ṣafā-baḫş-ı Tebrīz (F155)
Çü ṣubḥem ṣafā-baḫş ez-ān māh-ı şeb-ḫīz[865]

[1. Yemek yememesi ve sorulara cevap vermesi]

2991 Didi bir gün māh-ı kevkeb-rīzümüz
Yaᶜnī Şemse'd-dīn-i şeh Tebrīz'ümüz

2992 Ben mürāhiḳ olmamış-ıdum daḫı
Māh-ı nevdüm ṭolmamış-ıdum daḫı

2993 Genç oġlanlarla mekteb-ḫānede
Otururdum ḳuş gibi ḫoş lānede

2994 Giçer-idi rūz-ı sī rūz-ı çihil
Sīret-i Aḥmed'le sīr-idi bu dil

2995 K'itmez-idüm bir ṭaᶜāmı ārzū
Döndürürdüm kim ṭaᶜām añarsa rū

2996 Ṣunmaḳ ilerüye n'olur iy piser
Kim çeker-idüm girüye dest ü ser

2997 Rubᶜ-ı meskūn ehli yiksūn iy kiyā
Olalar ger bir yaña men bir yaña

100a

2998 Cümlesine ẕerreden tā-āfitāb
Ne su'āl eylerse ben virem cevāb

2999 Ṣıçrayup sözde budaḳdan budaġa
Ḳaçmayam ḳaṭᶜā bu ṭaġdan o ṭaġa

3000 Rubᶜ-ı meskūn ol durur kim iy ᶜamū
Ḫalḳ-ı ᶜālem anda sākindür ḳamu

3001 Maᶜnīsini rubᶜuñ eylerseñ ṭaleb
Dört baḫşuñ birine eydür ᶜarab

3002 ᶜĀlemüñ si rubᶜını pes āfitāb
Ḫalḳ olımaz yaḳar anda teff ü tāb

3003 Çün şikāl ideler ola her cevāb
Ḳayd-der-ḳayd u cevāb-ender-cevāb

3004 Bir sözüm her müşkilüñ taᶜbīrine
On cevāb u ḥuccet ola birine

---

864 4. bölümün ilk iki beytinin vezni müfteᶜilün / müfteᶜilün / fāᶜilün'dür.

865 feᶜūlün / feᶜūlün / feᶜūlün / feᶜūlün.

[2. Mevlânâ'nın Şems hakkındaki sözleri]

3005 Didi bir gün ol şeh-i dārü's-sürūr
Ya[c]nī Mevlānā o nūr-ı nūr-ı nūr

3006 Maẓharıdur her ki [c]ilm-i ẓāhirüñ
Vāḳıf-ı aḫbārıdur Peyġām-berüñ

3007 Vāḳıf-ı esrārıdur Şems ol şehüñ
Muẓhir-i envārıyam ben ol mehüñ

3008 Eyle diyüp buyurur bu beyti pes
Bir ġazelde ol ġazāl-i ḫoş-nefes

3009 Şems-i Tebrīz tüyī vāḳıf-ı esrār-ı Resūl (F156)
Nām-ı şīrīn-i tü her dil-şüde-rā dermān bād[866]

[Tercüme]

3010 Şems-i Tebrīz k'odur vāḳıf-ı esrār-ı Resūl
Ola şīrīn adı her dil-şüdenüñ dermānı[867]

[3. Şems'in lakapları]

3011 Şems-i Tebrīz ol meh-i ferḫunde-fāl
Bedr olup bulduġı-çün ḳadr ü kemāl

100b

3012 Āsumān-ı cānda ol [c]ālī-neseb
Kāmil-i Tebrīz dirlerdi laḳab

3013 Ṭay iderdi yiri k'ol māh-ı semā
Dirler-idi Şems-i perrende aña

3014 Kime incinse iderdi ḳaṭ[c] tīz
K'aña Seyfu'llāh dirdi her [c]azīz

4. Seyr-i Şemse'd-dīn-i Tebrīzī der-ṭaleb-i velī-i kāmil

3015 Şeyḫ Şemse'd-dīn-i Tebrīzī ezel
Şeyḫ Bū Bekrī(y)di ol şāh-ı ecel

3016 Murġ-ı [c]anḳā-y-ıdı Tebrīz aña Ḳāf
Ḥırfet erbābı(y)dı merd-i Sellebāf

3017 Āḫirü'l-emr itdi bir seyr ü sülūk
Kim kemīne bendesi oldı mülūk

3018 Ekmeli-y-iken öz özi kümmelüñ
[c]Āşıḳı-y-ıdı gine her ekmelüñ

3019 Anlaruñ-çün her dem eylerdi sefer
K'ola anlarda kemāl ü kerr ü fer

---

866 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 2, s. 143/792, 8292. *Divan-ı Kebîr*'de *dil-şüde*: *güm-şüde*.

867 3009. ve 3010. beyitler fe[c]ilātün / fe[c]ilātün / fe[c]ilātün / fe[c]ilün vezninde söylenmiştir.

3020 Seyr iderdi ser-te-ser bu ᶜālemi
Bulımazdı özi tek bir ādemi

3021 ᶜĀlemüñ abdālını evtādını
Ferd ferd aḳṭābını efrādını

3022 Gördi görmedi özine bir naẓīr
Nice görsün bī-naẓīr-idi o mīr

3023 Her ne şeyḫe kim buluşdı ol ferīd
İtdi ol şāh özine bend[e]'v mürīd

3024 Ṭālib olup isteyüp maṭlūbını
İrdeyüp olup muḥib maḥbūbını

3025 Seyr iderdi ᶜālemi seyyāḥ-ıdı
Āşinā-yı baḥr idi sebbāḥ-ıdı

3026 Gözgü gibi özin ol şāh-ı cihān
İtmiş-idi bir nemed içre nihān

3027 Ḥaḳ niḳābında ḳıbāb[868]-ı ġayretüñ
Ṭutmış-ıdı özini ol ḥażretüñ

101a

3028 Göremezdi gözi olanlar tozın
Ḫod ne görsünlerdi gözsüzler yüzin

3029 Nitekim şānındadur sulṭānumuz
Yaᶜnī Mevlānā o şīrīn-şānumuz

3030 Li-Mevlāye ḫaddi müdhişün ḥüsne Yūsufin (A6)
Ve in kāne ḥüsnü Yūsufin ḫayra'l-verā

3031 Ṭuyūru'ḍ-ḍuḥā lā-testeṭīᶜu şuᶜāᶜahu (A7)
Fe-keyfe ṭuyūrü'l-leyli teṭmeᶜu en terā

[Tercüme]

3032 Ḫaddi ḥüsn-i Yūsuf'a dehşet virür
Ḥüsn-i Yūsuf gerçi kim meşhūrdur

3033 Pertevine ḳanda döysün şeb-pere
Döyemez ḳuşlıḳ ḳuşı bir nūrdur

3034 İy ki der-ḫᵛābet ne-dīde Ādem ü ẕürriyyeteş (F157)
Ez-ki pürsem vaṣf-ı ḥüsnet ez-heme pürsīde gīr[869]

[Tercüme]

3035 Görmedi düşde seni çün Ādem ü ẕürriyyeti
İy şeker-leb tā ki di kimden ṣorayın sen büti[870]

---

[868] Metinde, "sivri, keskin, uzun" anlamlarına gelen *ḳubāb* şeklinde harekelenmiştir.

[869] Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 2, s. 293/1062, 11.202.

[870] Bu beyit ve tercümesi fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilün vezninde söylenmiştir.

3036 Giyür-idi dāyimā siyeh nemed
Ṣan geyer ḳara bulıtdan meh nemed

3037 Ol meh-i şeb-gerdüñ izi m’izlenür
Kim özi ḳara bulutda gizlenür

3038 Görinür ḳara nemed içre o māh
Bürinürdi şems-idi ebr-i siyāh

3039 Ḫ^{v}ācedi ol “raḥmeten li’l-^{c}ālemīn”[871]
Ḳanda varsa ḫāna ḳonardı hemīn

[5. Bağdat’ta Evhadeddîn’i müridi olarak kabul etmemesi]

3040 Seyr idüp gird-i cihānı ser-te-ser
İrişür Baġdād’a bir gün ol ḳamer

3041 Ya^{c}nī Şemse’d-dīn-i Tebrīzī o māh
Evḥade’d-dīn’i görür anda o şāh

3042 Didi kim ne ḥāldesin iy bihī
Dir legende ṣuda görürem mehi

3043 Didi boynuñda çıban yoḳ iy ^{c}aceb
Gökde niçün görmeyesin ne sebeb

101b

3044 Var-ısa var iy şeh-i nāzük-mizāc
Bir ṭabībe k’ol ide saña ^{c}ilāc

3045 Gide dünbel ḳanda baḳup ṭurasın
Anda manẓūr-ı ḥaḳīḳi göresin

3046 Şeyḫüm ol dir iy şeh-i nādir benüm
Ṣoḥbetüme döyemezsin dir benüm

3047 Dir becid ṭutup ki elbetde ḳabūl
Ḳıl beni ṣoḥbetde vü ḫiẕmetde ḳul

3048 Didi bāzār içre binümle nebīd
İçebilürseñ ṭutam sini mürīd

3049 Didi bāzār içre sinüñle nebīd
İçebilmezem eyā şāh-ı ferīd

3050 Dir ben içem getüre misin sücüm
Getüremezem didi yitmez gücüm

3051 Dir benümle oturabilür misin
Ṭa^{c}n-ı ḫalḳı götürebilür misin

3052 Didi yoḳ dir ḫışm idüp mehcūr ol
Yüri git merdān öñinden dūr ol

---

871 bkz. 535. dipnot.

Ḳāle elem eḳul leke inneke len testeṭīᶜa maᶜıye ṣabrān[872]

3053 Yaᶜnī eydür dimedüm mi ben saña
Ben ne itsem ṣabr idemezsin baña

3054 Nā-tüvānsın iy ten-i lāġar ḫoş ol
Ḫamr-ı cān nūş itme bī-sāġar ḫoş ol

3055 Sende yoḳ çün ḳudret-i ḫāṣ-ı Ḫudā
Ṣoḥbet-i ḫāṣ-ı Ḫudā'dan ol cüdā

3056 Sen gerek cümle mürīdi iy piser
Nām u nāmūs-ı cihānı ser-te-ser

3057 Cemᶜ ideydüñ birbirine ḳataduñ
Bir piyāle ḫamr-ı ḫāṣa ṣataduñ

3058 Anlaruñ kim merd-i meydāndur olar
Ḳārıdur bu iş ki mey-dāndur olar

3059 Ṭutmazam ben bilesin kimse mürīd
Ṭutar olsam ṭutaram şeyḫ-i ferīd

102a

3060 Belki bir şeyḫ-i ferīdi ṭutaram
Kim ola kāmil muḥaḳḳıḳ muḥterem

[6. Şam'da Mevlânâ ile karşılaşması ve Mevlânâ'nın bir hana yerleşmesi]

3061 Biri Mevlānā dimiş kim Şām'da
Ādemīler içre bir hengāmda

3062 Şems-i Tebrīz'üñ elin ṭutubanı
Didi ṣarrāf-ı cihān añla beni

3063 Şems ser-mest olup ol saġraḳdan
ᶜĀlem-i mestī vü istiġrāḳdan

3064 Kendüye gelince ol ᶜālem-penāh
Ṭurmamış gitmişdi Mevlānā o şāh

3065 Anuñ üstine geçüp bir rūzigār
Ḳonya şehrine irer ol şehriyār

3066 Ḳonar[873] ol ḫāna ki Şekker-rīzler
Ḫānı'dur adı(y)la ol ḫān muᶜteber

3067 Anda Mevlānā müderrisdi temām
Dört ᶜālī medresede ol hümām

3068 Ol zamānuñ ᶜālim ü fāżılları
Ẕū-fünūnı ᶜālemüñ kāmilleri

---

872 "Dedi ki: Ben sana demedim mi ki, şüphe yok sen benimle beraber sabra tâkat getiremezsin." (Kehf, 18/75). Hz. Musa ve Hızır'ın birlikte yaptıkları yolculuğu anlatan ayetlerdendir.

873 Metinde *ḳovnar* olarak harekelenmiş.

3069 Atlanup baṣṣa üzengüye ayaḳ
Atı öñince yürürlerdi yayaḳ

[7. Mevlânâ'dan, Bâyezid ve Hz. Peygamber'i karşılaştırmasını istemesi]

3070 Medrese'y Penbe-fürūşān'da meger
Ol e'imme birle bir gün ol ḳamer

3071 Ya^c^nī Mevlānā çıḳup girdi yola
Ḫoş selām idüp baḳup ṣaġa ṣola

3072 Uġradı ol ḫān-ı ḫānuñ öñine
Şems'üñ ol şems-i cihānuñ öñine

3073 Ṭurdı ol ḫusrev ^c^inān-ı merkebin
Ṭutdı vü didi açup şīrīn lebin

3074 Yā imāme'l-müslimīn[874] şeh Bāyezīd
Ulu mıdur yā Muḥammed ol ferīd

102b

3075 Heybetinden ol su'ālüñ gūyiyā
Dir yidi gök biribirinden cüdā

3076 Oldı döküldi yire bir bir temām
Ḳopdı içümden bir od yandı meşām

3077 Çıḳdı andan bir tütün tā-sāḳ-ı ^c^arş
Yandı ol boyandı göge ṭāḳ-ı ^c^arş

3078 Pes su'āl-i Şems'e Mevlānā cevāb
Böyle virdi dir o meh iy ^c^āfitāb

3079 Muṣṭafā bir bāġ u ^c^ālem terredür
Bāyezīd ol gün ḳatında ẕerredür

3080 Didi ya ol "raḥmeten li'l-^c^ālemīn"
"Mā-^c^arefnāke"[875] niçün dir iy emīn

3081 Bāyezīd özine "sübḥānī" didi
Ḫoş görüp "mā a^c^ẓame şānī"[876] didi

3082 Gördi sulṭānlardan özin muḥterem
"Ene sulṭānü's-selāṭīn"[877] didi hem

---

874 Metinde *imāmü'l.*

875 *Mâ-'arafnâke hakka ma'rifetik.* "Yâ Rab, seni zâtına yakışır şekilde bilmedik." anlamına gelen ve sahih hadis kitaplarında yer almasa da sufilerce hadis kabul edilen bir sözden alınmıştır. bkz. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.,* s. 117.

876 "Kendimi tenzih ederim. Şânım ne yücedir." Celâl Yıldırım, *Büyük Velî Bâyezid-i Bestâmî Hazretleri ve İslam Tasavvufunun Özü* (İstanbul: Demir, 2001), s. 21, 63, 96, 97. Eserde Şems ve Mevlânâ arasındaki bu konuşma da aktarılmaktadır.

877 "Ben sultanların sultanıyım". Bâyezid Bistamî ile ilgili adı geçen kitapta dervişin sözlerinin böyle değil de "feizâ ene hüve ve hüve ene" (s. 21) ya da "ene Rabbiye'l-a^c^lā (ben en yüce olan Rabbimin kendisiyim) " (s. 63) şeklinde olduğu belirtilir.

3083 Dir ṣusuzluġı anuñ bir curᶜadan
Sākin oldı k’ol dür-i baḥr-i ᶜAden

3084 İçdi çün ol kaṭre(y)i ol bü’l-heves
Oldı sīr-āb ol dür-i sīr-āb bes

3085 Urdı ol sīr-āblıḳdan dem o dür
Ol ḳadardan ḫumm-ı derki oldı pür

3086 Nūr-ı ḫāne revzenüñ ḳadrincedür
Şeb münevver pertevi bedrincedür

3087 Līki müsteḳī durur Aḥmed ᶜaẓīm
Teşne-dildür teşne-dillikde muḳīm

3088 Şerḥ-i “lem neşraḥ”[878] çıḳarup kīnesin
İtdi “arżu’llāhi vāsiᶜ”[879] sīnesin

3089 Teşne-dillikden urup dem dem-be-dem
Artuḳ olmaḳ ister-idi lā-cerem

3090 Bāyezīd’üñ daᶜvīsinden iy kerīm
Muṣṭafā’nuñ daᶜvīsi oldı ᶜaẓīm

3091 Zīre Ḥaḳḳ’a Bāyezīd-i dīdever
İrdi ṭoldı itmedi artuḳ naẓar

103a

3092 Muṣṭafā her gün görürdi bīşter
Ṭurmayup ṭurup giderdi pīşter

3093 Ḳudret ü envār u ḳurbı ol ḳubād
Görür-idi laḥẓa laḥẓa ol ziyād

3094 Ḥaḳḳ’a lāyıḳ yoḳdur idrāk eydür ol
Anuñ-içün “mā-ᶜarefnāk” eydür ol

3095 Rīg[880] zi-āb sīr şüd men ne-şüdem zihī zihī (F158)
Lāyıḳ-ı ḫar kemān-ı men nīst der-īn cihān zihī

3096 Kūh kemīne loḳmaem baḥr kemīne şerbetem (F159)
Men çi nehengem iy Ḫudā bāz küşā me-rā rehī[881]

[Tercüme]

3097 Ḳum ṣuya ṭoydı vü men ṭoyamadum zihī zihī
Āh ki ḫar kemānumuñ lāyıḳ[ı] bulmadum zihī

---

878 “Senin için göğsünü açıp genişletmedik mi?” (İnşirâh, 94/1) ayetinden alınmıştır.

879 “Allah’ın ülkesi geniştir.” anlamına gelen bu ibare Zümer Suresi, 39/10’dan iktibas edilmiştir.

880 Metinde *rīgi*. Muhtemelen 1.5 hece değeri gösterilmek istendi.

881 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 5, s. 215/2474, 26.162-63. 2. beytin ilk dizesi *Divan-ı Kebîr*’de *Baḥr kemīne şerbetem kūh kemīne loḳmaem* şeklindedir.

3098 Kūh kemīne loḳmaem baḥr kemīne şerbetem
Men ne nehengem iy Ḫudā aç […] baña rehi[882]

3099 İşidüp bu sözleri Şems ol zamān
Urdı bir na^{c}re vü uzandı hemān

3100 Gün gibi Şems urdı çün yüz ṭopraġa
İndi Mevlānā ḳatırdan aşaġa

3101 Ol eyimmeye virüp destūr o zād
Ol şeh-i rādı o şāh-ı şāh-zād

3102 Ḳaldurup ḫuddām-ıla kim biledür
Şems'i ol meh medreseye iledür

3103 Ba^{c}żılar kendüye gelince ṭurup
Başını dizine ḳor dir oturup

3104 Andan ol şāḫ-ı gül ol serv-i revān
Elin eline alup olur revān

3105 Bir niçe ay niçe gün ol ay ü gün
Ṣoḥbet eyler birbiri(y)le dün ü gün

103b [8. Mevlâna ile halvete girmeleri ve halkın şaşkınlığı]

3106 İki gün bir ḥücrede üç ay temām
Ṣoḥbet-i ḫāṣ itdiler ḫalvet müdām

3107 Ay n'olur yüzlerini gün görmedi
Bir kişi üzerlerine girmedi

3108 Ḳodı tedrīsi vü teẕkīri o şāh
Ya^{c}nī Mevlānā ol ulu pādişāh

3109 Terk idüp teẕkīri tedrīsi o şāh
Ṭutdı ẕikr-i Ḥaḳḳ'ı taḳdīs-i İlāh

3110 Ḳonya'nuñ fāżılları ^{c}ālimleri
Pür ḳılanlar fażl-ıla ^{c}ālemleri

3111 İtdiler ne ḥāldür bu diyü cūş
Ne kişidür kimdür ol diyü ḫurūş

3112 K'ol şehi aṣḥābdan kesdi temām
Manṣıbın terk itdürüp itdi ġulām

3113 Ancılayın ulu ulu-zādı gör
İtdi özin saġbe-i āḥādī gör

3114 ^{c}Ālemīler işbu ḥayret odına
Yandılar boyandılar hep dūdına

3115 Herze-gūlar söylediler herzevāt
Türre[883] degmezler didiler türrehāt

---

882 Farsça ve tercüme beyitlerin vezni müfte^{c}ilün / mefā^{c}ilün / müfte^{c}ilün / mefā^{c}ilün'dür.

3116 Bozmaġa Ḥaḳḳ’uñ bu ḫoş taḳdīrini
Ḳıldılar hep bilmeyüp tedbīrini

3117 Niçe kim sa^{c}y eyledi her bir mürīd
Bilimedi ne kişidür ol ferīd

3118 Celvetinde k’oldılar ol ḫalvetüñ
Ḫiẕmet-i ḫūbı bu iki ḥażretüñ

3119 Ṣad hezārān es’ile[884] vü ecvibe
İmtiḥānāt-ı ^{c}acībe ṭayyibe

3120 K’itdi Şemse’d-dīn o reşk-i āfitāb
Aña Mevlānā o şāh-ı kāmiyāb

3121 Gösterür bī-dürd ümīd-i ṣāflar
Eyler ol sāḳī-i cān inṣāflar

104a

3122 Zīre kim ol cins ḥāl ol cins ḳāl
Şems-i Tebrīz ol şeh-i ferḫunde-fāl

3123 Dünyede bir şeyḫden bir ḳuṭbdan
Ne görür ne işidür ol ṣaf-şiken

[9. Mevlânâ’yı birtakım isteklerle sınayıp müridi olması]

3124 ^{c}Ārif-i Rab kim şeh-i Rabbānīdür
Şāh olan ^{c}āriflerüñ sulṭānıdur

3125 Buyurur kim buyurur Sulṭān Veled
Vālidüm ol pertev-i nūr-ı Eḥad

3126 Vālidümden bir gün idüp imtiḥān
Ya^{c}nī Mevlānā’dan ol ḫorşīd-i cān

3127 Ya^{c}nī Şemse’d-dīn-i şeh müşkīn-libās
Ol ḳamer bir şāhid eyler iltimās

3128 Şeh Kira Ḫātūn’ı ol ḫūb-ı zamān
Sāre-i s̱ānī(y)di maḥbūb-ı zamān

3129 İlter ol Banu’yı aña ol fuḥūl
Dir gerekmez ḫ^{v}āher-i cānumdur ol

3130 İsterem bir nāzenīn kim ol baña
İde ḫiẕmet ben buyurduḳça aña

3131 Ol zamān Sulṭān Veled sulṭān-ı mıṣr
Ol-ıdı ol Yūsuf-ı Ken^{c}ān [u] Mıṣr[885]

3132 İlter eydür bende-fermānuñ idin
Pāyuñ ovsun kefş-gerdānuñ idin

---

883 Metinde *terre* olarak harekeli.

884 Metinde *esvile*.

885 Metinde *Ken^{c}ān-ı Mısr*.

3133 Buyurur ferzend-i dil-bendüm durur
Başum üzre tāc u dülbendüm durur

3134 Olsa bir miḳdār eger ṣāfī şarāb
Ṣāfı nūş ideydüm içmeyeydüm āb

3135 Zaḥmetüm var olımazam ansuz
Nitekim ten diri olmaz cānsuz

3136 Vālidüm aldı sebū oldı revān
Vardı pür-mey ḳıldı vü geldi devān

3137 Şems-i Tebrīzī o şāh-ı ḳand-rīz
Cāmesin çāk itdi feryād itdi tīz

104b

3138 Gördi her emre iṭāᶜat gösterür
Baş ḳor ayağında ḥayret gösterür

3139 Dir be-ḥaḳḳ-ı evvel-i bī-evvel ol
K'āḫir-i bī-āḫir oldur iy fuḥūl

3140 Evvelinden āḫirine ᶜālemi
Arayanlar cümle nesl-i ādemi

3141 Bir senüñ gibi Muḥammed-ḫūy şāh
Bulmadı bulmayısar iy pādişāh

3142 Ger ber-ten-i men zübān şeved her mūyī (F160)
Yik luṭf-ı tü ez-hezār ne-tüvānem güft[886]

[Tercüme]

3143 Ger tenümde her ḳıl ola bir zübān
İdemeyem biñde bir luṭfuñ beyān

3144 Şems-i Tebrīzī hemān-dem ol ferīd
Oldı Mevlānā'ya baş ḳoyup mürīd

[10. Kış ortasında bir deste gül bulması]

3145 Bir gice ḳalb-i şitāda ol ḳamer
Ṣoḥbet-i ḳalb-i şitā eyler meger

3146 Yaᶜnī ol şāh-ı vilāyet şems-i dīn
K'ol mehüñ mihr-i ruḫıdur Şemsedīn[887]

---

886 Metinde *gerd* olarak geçse de "beyan edememek" anlamını karşılamak için *ne-tüvānem* kelimesi ile *güft* kullanılmalıdır. Kaynak metinde de bu şekildedir. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 622. Beytin vezni mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlün / fāᶜ'dır.

887 Metinde her ne kadar kafiye kelimeleri bu şekilde yazılıp harekelense de biz bunun tam tersi okumanın doğru olduğunu düşünmekteyiz. Bir başka deyişle ilk dizede kastedilen Şemseddîn'dir ve *Şems-i dīn* ya da *Şemsedīn* şeklinde yazılmalıdır. 2. dizede "o mehin yanağının güneşi, din güneşidir." anlamına gelmekte olduğundan *şems-i dīn* şeklinde tamlamalı okunmalıdır. Buna benzer beyitler için bkz. 3153. ve 3161. beyitler. Ancak 2. dize "Şemseddîn, Mevlânâ'nın yanağının mihridir." şeklinde de anlaşılabileceğinden, metne müdahale etmesek de 3153. ve 3161. beyitler doğrusunun başta açıkladığımız gibi olduğunu göstermektedir.

3147 Hem-dem ü hem-dil cemā^{c}at cem^{c} olup
Ol ḳamer ol cem^{c} içinde şem^{c} olup

3148 Ol ḳamerden k’aġzıdur ser-meste mül
İltimās eyler biri bir deste gül

3149 Ṭurdı çıḳdı ṭaşra girdi içerü
Ṣundı gül bir deste geldi ilerü

3150 Zülf-i dilber gibi ḳoyup hep serin
Didiler iy gül hezārān āferīn

3151 Dir degüldür bu kerāmet ol kerīm
İtdi çün iḳdām yārān-ı ḳadīm

3152 Gül gibi ol pāk küllī ^{c}aybden
Tuḥfe gönderdi cihān-ı ġaybden

105a [11. Celladın mürit olması]

3153 Medrese bābında bir gün Şems-i dīn
Otururdı ol yüzi gün şems-i dīn

3154 Geçdi bir cellād öñinden nā-gehān
Didi ol sulṭān velīdür bu cüvān

3155 Didiler dīvānedür didi belī
Ol cihetden k’oldurupdur bir velī

3156 Cānını çāh-ı bedenden ḳurtarup
Çıḳarup zindān-ı tenden ḳurtarup

3157 Virdügi(y)çün ḥabs-i dünyādan rehā
Ol velī virdi velīligin aña

3158 İrtesi cellād idüp ḳaṣd-ı mezīd
Geldi tevbe itdi vü oldı mürīd

[12. Mürit olmanın üç yolu]

3159 Şems-i dīn eydür bize olan mürīd
Üç sebeble[888] yol bulur olur mezīd[889]

3160 Evvelidür māl ü ikincisi ḥāl
Ol üçüñ üçüncisidür ibtihāl

[13. Yolda para bulup nafakasını sağlaması]

3161 Ḳonya’ya evvel gelincek Şems-i dīn
Ol olan mihr-i ^{c}iẕārı şems-i dīn

3162 Yolda üç dirhem bulur sulṭānī ol
Kendü bī-zer ^{c}ālemüñ sulṭānı ol

---

888 Metinde *seb-ile*.

889 Metinde *ferīd* sözcüğü *ṣaḥḥa* ile düzeltilmiştir.

3163 Nafḳa budur dir ider ḳavl ü ḳarār
Kendüle ol şehriyār-ı şehriyār

3164 Yüz[890] yigirmi puldı bir dirheme
Ol zamān bir pula bir nāndur heme

3165 Nīm gerde yirdi her gice o māh
Nīmini dervīşe virürdi o şāh

3166 Gün bugün ol nafḳa oldı çün temām
O sa^cādet ṣubḥı itdi ^cazm-i Şām

105b [14. Kendisine kalkan ellerin kuruması]

3167 Şehr-i Baġdād içre Şemse'd-dīn meger
Bir sarāy öñinde eylerdi güẕer

3168 Girdi nā-geh gūşına āvāz-ı çeng
Gitdi ḳapudan içerü bī-direng

3169 İstimā[c] eyleye tā kim bir nefes
Ḫocanuñ gözi ṭuş oldı ol eḫas

3170 Bir ḳula eyler işāret dir ki ṭur
Ṭaşra çıḳar yüri şol dervīşi ur

3171 Ḳaṣd ḳıldı urmaġa ol ḳul velī
Felk oldı ṭutmadı der-ḥāl eli

3172 Bir ḳulı daḫı ṣalup el yüridi
Ol daḫı ḳaldı havāda ḳurıdı

3173 Şems-i Tebrīzī çıḳup oldı revān
Niçe[891] kim ardınca oldılar devān

3174 İrmedi yitmedi anlar döndiler
Yol girü döndi ki döndiler bular

3175 İrtesi ol ḫoca-i dünyā seḥer
Gün ṭoġarken āḫiret [c]azmin ider

[15. Haşhaşın haram olmasına ilişkin sözleri]

3176 Bāb-ı taḥrīm-i ḥaşīş içre seḫun
Söyledi yārān kimi nev kim kühün

3177 Şems-i Tebrīz ol sözi burhānumuz
Sebzek-ile germ olur yārānumuz

3178 Ol ḫayāl-i dīvdür dir ol ḫayāl
Kim fereştenüñ durur iy ẕū-ẕilāl

---

890 Metinde anlama pek uygun olmayan *çün* sözcüğü yer alsa da kaynak metinde "bir dirhemin yüz yirmi pul" olduğu belirtildiği için bu şekilde düzeltildi. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-[c]Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 629.

891 Metinde *nice*, ancak kaynak metindeki "kesī" kelimesinin karşılığı olarak bu kullanılmalıdır.

3179 Bunda bir nesne degül iy bü'l-fuḍūl
Ḫāṣa kim ola ḫayāl-i dīv ol

3180 Ben melek ^{c}aynına rāżī olmazam
Ḫāṣa kim ola ḫayāl ol iy dijem

3181 Dīv n'ola yā ḫayāl-i dīv ü ded
Dīv beddür hem ḫayāli daḫı bed

106a

3182 Cevḳ-i yārān n'oldı kim iy bü'l-ḥazen
Ẕevḳ ḳılmaya cihān-ı pākden

3183 Ḫāṣa kim deng eyleye ḥayrān ide
Ādemi insān-iken ḥayvān ide

3184 Biri dir *Ḳur'ān*'da oldı mı ḥarām
Sebzek olmaya sebeb ne iy hümām

3185 Didi her bir āyete var bir sebeb
Kim anı ḳullara tenzīl itdi Rab

3186 Ahd-i Peyġām-ber'de sebzek yinedi
Ḳatline yiyenüñ āyet inedi

3187 Çün ṣaḥābe oḳıdı *Ḳur'ān* bülend
Ḫāṭır-ı Peyġām-ber'e irdi gezend

3188 Olmasun dir indi āyet müntefi^{c}
Ṣavtuñuz ṣavt-ı Nebī'den mürtefi^{c}[892]

[16. Mevlânâ'nın Veled'i Şems'e mürit ederken söyledikleri]

3189 Çünki Mevlānā mürīd itdi Veled
Ḥażretin Şems'e dir ol nūr-ı Eḥad

3190 Yimesün sebzek Bahā'e'd-dīn'ümüz
Olmasun Lūṭī bu ḫoş-āyīnimüz

3191 Zīre ^{c}inda'llāh bu iki kār-ı bed
Oldı nā-maḥmūd u meẕmūm iy sened

[17. Dostluğun tanımı]

3192 Şems dirdi dāyim oldur ṭoġru yār
Kim ola maḥrem nitekim Kirdigār

3193 Ola mekrūhātına yāruñ ḥamūl
Olmaya bir fi^{c}line aṣlā melūl

3194 Her ḫaṭā vü her ḫalel kim ide ol
İ^{c}tirāża virmeye i^{c}rāża yol

---

892 Beyitte "Ey imân etmiş olan zâtlar! Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne yükseltmeyin ve O'na sözü bağırırcasına söylemeyin, bâzınızın bâzınıza bağırması gibi ki, -sonra- siz farkında olmadığınız halde amelleriniz bâtıl olmuş olur." (Hucûrat, 49/2) ayetine gönderme yapılmaktadır.

3195 Ḥaḳ Ta^{c}ālā’nuñ nitekim ḥażreti
Gice gündüz ḥażret-i pür-raḥmeti

3196 Ḳullaruñ bunca ẕünūbını görür
Ürkmez bunca ^{c}uyūbını görür

106b

3197 Dem-be-dem şāhāne şefḳatler ḳılur
Rızḳlar virür ^{c}ināyetler ḳılur

3198 Yārlıġ u mihrübānlıḳ bī-^{c}ilel
Bu durur kim yoḳ durur ḳaṭ^{c}ā ḫalel

3199 Tü fażl u raḥmet-i Ḥaḳḳī vü her ki der-tü girīḫt (F161)
Ḳabūl mī-küniyeş bā-kejī[893] vü bā-ḫāmī[894]

[Tercüme]

3200 Fażl-ı Ḥaḳ’sın saña kim ḳaçarsa iy ^{c}in^{c}ām-ı ^{c}ām
Ḫoş ḳabūl eylersin anı ol kej[895] olsun yā ki ḫām[896]

18. Seyr-i Şemse’d-dīn-i Tebrīzī der-felek-i çārümīn[897]

3201 Didi Mevlānā ki bir gün göklere
Çıḳdum ol yire ki girmez öglere

3202 Çıḳıcaḳ dördünci göge yuḳaru
Kürresin gördüm o çarḫuñ tīre-rū

3203 Beyt-i Ma^{c}mūr[898] içre anlardan k’olur
^{c}Ālem-i nūr içre anlardan k’olur

3204 Āfitābuñ ġaybetin ḳıldum su’āl
Ḥażretüñ ḳudsīleri iy ḫoş-ḫıṣāl

3205 Āfitāb eydür ki ṭurdı gitmege
Şems-i Tebrīz’i ziyāret itmege

3206 Göklerüñ cümle maḳāmātını çün
Ser-te-ser seyr itdüm āyātını çün

3207 Geldüm ol dördünci gök üzre şitāb
Gör[düm] anda merkezinde āfitāb

---

[893] Metinde *je* ( ) harfinin noktaları unutulmuştur.

[894] mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün.

[895] Metinde *ger*. Müstensih *je* ( ) harfinin noktalarının, zaman zaman üzerinde üç noktayla gösterdiği *kâf-ı farsî*ye ( ) ait olduğunu düşünmüş.

[896] fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün.

[897] Başlık yanlıştır. Menkıbede, Mevlânâ’nın göğe yükselişi anlatılmaktadır.

[898] “Mamûr (onarılmış) ev” (Tûr, 52/4) . Gökte tam kıblenin hizasında bir ibadet yurdudur. Burası meleklerin kıblesi ve tavaf ettikleri bir makamdır. Ayrıca Kâbe için de kullanılır. Daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Yılmaz, *a.g.e.,* s. 31.

3208 Feyż-i envār u eşi^{cc}a-i żiyā
Üzre ḫoş meşġūl olmış iy kiyā

3209 Çün ḥadīs̱-i rūy-ı Şemse'd-dīn resīd (F162)
Şems-i çārüm-āsumān ser der-keşīd[899]

[Tercüme]

3210 Çün ḥadīs̱-i Şems-i dīn gösterdi yüz
Şems-i çārüm-āsumān dönderdi yüz

19. Dīden-i cenāze-i yek cüvānī ve ḥasret-i bā-ḫ^{v}īşten

3211 Ölmiş-idi bir cüvān-ı nāzenīn
Üstine ṭutup tutuḳ ibrişimīn

107a

3212 Merdüm-i ehl-i ^{c}azā zārī-künān
Meyyitin alup giderdi mū-kenān

3213 Ṭuş olur nā-gāh Şems'üñ ḥażreti
Dir ki bu bī-kāmı bu pür-ḥasreti

3214 Ḳanda iltürler bunı iletseler
K'ay u yıllardur ki her şām u seḥer

3215 İşbu ḥasretde bu ben bī-pā vü ser
Virmez el ḥayfā yirem ḫūn-ı ciger

3216 Merg eger merdest āyed pīş-i men (F163)
Tā keşem ḫoş der-kenāreş teng teng

3217 Men ez-ū cānī berem bī-reng ü bū (F164)
Ū zi-men delḳī sitāned reng reng[900]

[Tercüme]

3218 Merg eger merd-ise gelsün yanuma
Tā çekem anı kenāra teng teng

3219 Ol baña bir cān vire bī-reng ü bū
Ben aña bir cāme virem reng reng

3220 Mürdenüñ ḥāl-i ^{c}ayānını beyān
İtmek-içün mürdede olsa zübān

3221 Mergüñ esrārını iẓhār itmege
Olsa hem destūr diyüp gitmege

3222 Hey ne sözler söyleyeydi gidedi
Hey ne sözler şerḥ idüp keşf idedi

---

899 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 1, s. 26/123.

900 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 3, s. 142/1326, 14.035-36.

20. Cemā^{c}atī su’āl kerden bā-Şems ez-tevḥīd-i Ḥaḳ ve cevāb-ı ū

3223 Didi Mevlānā ki bir gün ehl-i ḥāl
Bir cemā^{c}at Şems’den ḳıldı su’āl

3224 Didiler buyur nedür tevḥīd-i Ḥaḳ
İy ḳamu sābıḳdan esbaḳ vir sebaḳ

3225 Didi tevḥīd ol durur iy nīk-pey
Bilesin kim Tengrinüñdür cümle şey

3226 Ol ki Ḥaḳ’dandur zemīn ü āsumān
Daḫı her ne kim Ḥaḳ’uñdur bī-gümān[901]

Li’llāhi mülkü’s-semāvāti ve’l-^{c}arżi ve mā fīhinne[902]

3227 Ol ki Ḥaḳ’dan “mā biküm min-ni^{c}metin”
Dir ki yirüz hep sen ü ben ni^{c}metin

107b

Ve mā biküm min-ni^{c}metin fe-mina’llāhi[903]

3228 Hem cenāb-ı ^{c}izzetindendür anuñ
Her ne ki var hep ḳatındandur anuñ

Ḳul küllün min-^{c}indillāhi[904]

3229 Ol ki Ḥaḳ’la mest[905] Ḥaḳ ḫamrı(y)ladur
Yir ü gök ḳāyim anuñ emri(y)ledür[906]

Ve ileyhi yurce^{c}u’l[907]-emru küllühu[908]

3230 Ol ki Ḥaḳ’dur bāz-geştüñ mevżi^{c}i
Añadur mecmū^{c}-ı emrüñ merci^{c}i

3231 Her ki kendün bildi ḥādis̱ ol kerīm
Kendünüñ bildi Ḫudā’sını ḳadīm

---

901 Beyit der-kenardır.

902 “Göklerin ve yerin ve bunlarda bulunanların mülkü Allah Teâlâ’nındır.” (Mâide, 5/120).

903 “Size gelen her nimet, Allah’tandır...” (Nahl, 16/53).

904 “De ki: Hepsi de Allah Teâlâ tarafındandır…” (Nisâ, 4/78).

905 Metinde *mest-i.*

906 “Ve O’nun âyetlerindendir. Onun emriyle göğün ve yerin durması, sonra sizi bir çağırışla çağırdığı zaman derhal yerden çıkacaksınızdır.” (Rum, 30/25) ayetinde geçen “en teḳūme’s-semā’ü ve’l-arżu bi-emrihi” kısmına şair tarafından yapılan tercümedir. Burada şunu belirtmek gerekir: Eserde çoğunlukla ayet ya da hadis metninden sonra tercüme beytin yer almasına rağmen burada durum farklıdır. Çünkü müstensih 107a’daki ilk ayetin altına sonraki ayetin tercümesini yazmış ve bu şekilde beyitlerin yerinin kaymasına sebep olmuştur. Yeterince boşluk ayrılmadığı için bu beytin anlamını ihtiva eden ayete de metinde yer verilememiştir.

907 Bu kelime metinde *türce^{c}u’l* olarak yer almaktadır.

908 “…ve emrin hepsi ona döndürülecektir…” (Hûd, 11/123).

3232 Cismini her kim cefā-y-ıla bilür
Kendünüñ Ḥaḳḳ'ın vefā-y-ıla bilür

3233 Cismini her kim ḫaṭā-y-ıla bilür
Kendünüñ Ḥaḳḳ'ın ^{c}aṭā-y-ıla bilür

[21. Mevlânâ'nın istiğrakta bir dervişi Şems'e yönlendirmesi]

3234 Vālidüm ḫalvetde bir gün dir Veled
İrdi ḥālet gördüm ol sırr-ı Eḥad

3235 Bir niçe sā^{c}at ol istiġrāḳda
Ḳaldı ḥayret bādesi saġraḳda

3236 Kendüye geldi çün ol sulṭān-ı ḥāl
Ben de pes ol ḥālden ḳıldum su'āl

3237 Bir kişi Baġdād'da dir niçe sāl
Gösterürdi ictihād u iştiġāl

3238 Cismi lāġar boynı ince rūy[ı] zerd
Zār idüp dün gün o pür-endūh u derd

3239 Āb-ı Şaṭ üzre ṣalup seccādesin
Nūş idüp cām-ı maḥabbet bādesin

3240 Mest-i nāz idüp vüżū eşk-i niyāz
Birle ol baḥr üzre eylerdi namāz

108a

3241 Bu ḳadar ḳudretle ol ḳudret-libās
Ḥażret-i ^{c}izzetden eyler iltimās

3242 Kim baña bu ḥālden yig iy Ḫudā
Luṭf ḳıl bir özge ḥāl eyle ^{c}aṭā

3243 Aña didüm Şems şimdi Şām'da
Seyr ider hengāme bu hengāmda

3244 Var aña ol pādişeh bu ḥāl-i zār
Birle kim görür seni zār u nizār

3245 Ḫande eyler pes derūnuñdan o ḥāl
Baş urur k'istersin anı māh u sāl

3246 Pes o dervīş itdi pendümi ḳabūl
Bī-tavaḳḳuf gitdi anda ṭutdı yol

3247 Şām'da çün Şems-i Tebrīz'e irer
Şems-i Tebrīz ol şeh-i ^{c}ālī-naẓar

3248 Ḥāl-i zārına teraḥḥum eyledi
Bir naẓar ḳıldı tebessüm eyledi

3249 Bāṭınından ḳopdı bir nūr-ı ^{c}aẓīm
Çarḫa girdi itdi ol şūr-ı ^{c}aẓīm

3250 Çarḫ urup uçdı havāya mis̱l-i ṭayr
Gökleri menzil-be-menzil itdi seyr

3251 Ol naẓardan bir kemāle irişür
İrmez ay yıllar ki aña dürişür

3252 Yik naẓarī bīş nīst ān-ı faḳīr iy piser (F165)
Ber-beredet ān naẓar sūy-ı es̱īr iy piser

[Tercüme]

3253 Bir naẓaruñ ġayri yoḳ kām-ı faḳīr iy piser
Ber-beredet ān naẓar sūy-ı es̱īr iy piser[909]

3254 Ol ^{c}ināyet ^{c}aynını aç ^{c}āmil it
Bu Kemāl'i daḫı yā Rāb kāmil it

[22. Kendini eleştiren kişinin kör olması]

3255 Şems-i Tebrīz ol şeh-i ferḫunde-fāl
Gösterürdi bāng-ı çengi iştiġāl

108b

3256 Biri dervīş eydür ü āvāz-ı çeng
Kūr bilmez neydügin dir rāz-ı çeng

3257 El hemān sā^{c}at uruban gözine
Kūr olur baḳamaz gün yüzine

3258 Niçe kim yalvardı mümkin olmadı
Uġradı bir derde k'eymin bulmadı

3259 Dir ẓarāfetdür benüm ḳatumda bu
Ġayr eger dirse kerāmet iy ^{c}amū

[23. Hak yolunda vefa edene vefa gösterilmesi]

3260 Şems-i dīn ol pertev-i nūr-ı Eḥad
Didi yārāna didi Sulṭān Veled

3261 Ḥaḳ yolında her k'ide bir kez vefā
İde andan ṣoñra ol biñ biñ cefā

3262 İtmezüz biñ biñ cefāsına naẓar
İderüz ol bir vefāsına naẓar

3263 Zīre kim aṣl ol vefādur ol vefā
Kim anı Ḥaḳḳ-içün itdi ol fetā

3264 Her ki ḥaḳḳın ol vefānuñ iy piser
Bilür itmez bir cefāya ol naẓar

[24. Bir kutb ile Allah arasında aracı olması]

3265 Yine eydür Ḥażret-i Sulṭān Veled
Vālidüm ol pertev-i nūr-ı Eḥad

---

909 Farsça beyit ve tercümesi müfte^{c}ilün / fā^{c}ilün / müfte^{c}ilün / fā^{c}ilün veznindedir. Tercüme beytin ikinci dizesinin Farsça aslından çevrilmeden, aynen alınması müstensihin bir üst beyte gözünün kaydığı ihtimalini düşündürmektedir.

3266 ᶜĀlem-i ġayb içre görür bir ferīd
Ḳuṭb kim var dört biñ vāṣıl mürīd

3267 Ḫiẕmetinde her biri bulmış kemāl
Çillesinde ol şeh-i ferḫunde-fāl

3268 Ḥażret-i Ḥaḳ’dan diler bir ḫoş maḳām
Kim muḳīm olmamış anda ol hümām

3269 Yā Rab eydüp istedükçe her zamān
Dir bile yā Rab zemīn ü āsumān

3270 Bir siper miḳdārı nūr inüp özin
Gūş-ı Şemse’d-dīn’e urur kendüzin

109a

3271 Cānib-i Ḥaḳ’dan özin peyk eyleyüp
Ṭoḳınur “lebbeyk” ü “lebbeyk” eyleyüp

3272 Üçe dek tekrār ider üç olıcaḳ
Nāz idüp ol nūra ol maḥbūb-ı Ḥaḳ

3273 Eydür eydür yā Rabī ol muḥterem
Aña di lebbeyküñi iy pür-kerem

3274 Eyle diyince hemān-dem ol emīn
İrdi maṭlūbına ol ṭālib hemīn

[25. Hüsâmeddîn’in tüm malını Şems’e vermesi]

3275 Şeh Ḥüsāme’d-dīn evāyilde meger
Ḥażret-i Şems’e o gün yüzlü ḳamer

3276 Ser ḳoyuban secdeler idübeni
Māh-ı nev gibi iderdi kem-zenī

3277 Bir gün eydür iy Żiyā’ü’l-Ḥaḳ Ḥüsām
Bunlaruñla ḥāṣıl olmaz hīç kām

3278 Din derāhim birle olur bilesin
Nesne vir ḳul ol bize yol bulasın

3279 Pes varur evde ne var-ısa alur
Naḳd ü cins öñinde ḳor alur gelür

3280 Bāġını ṣatar bahāsın ol ḳalāş
Başmaġında ḳor u ḳor öñinde baş

3281 Eyler andan ancılayın pādişāh
Nesne istedügine şükr-i İlāh

3282 Pes Ḥüsāme’d-dīn’e ol şāh-ı cihān
Yaᶜnī Şemse’d-dīn o sulṭān-ı nihān

3283 Ol durur ümmīd eydür andan
Fażl-ı Ḥaḳ’dan himmet-i merdāndan

3284 Kim bu günden bir maḥalle iresin
K’ol maḥalde iy yüzi gün göresin

3285 Ḳendüñi maḳbūl-i küll-i evliyā
Ġayret ü maḥbūb-ı iḫvān-ı ṣafā

3286 Merd-i Ḥaḳ muḥtāc olmaz nesneye
İḥtiyācı şāhuñ olur pes neye

109b

3287 Yāruñ olur ^{c}āşıḳa evvel ḳadem
İmtiḥānı terk-i dünyā vü direm

3288 Ṣorar olursañ ikinci pāyesin
İki ^{c}ālem terkidür vir vāyesin

3289 Pes murādına mürīd ol vaḳt yār
Bula k'ide şeyḫe ḳulluġ u niṡār

3290 Bi-gīr kīse-i pür-zer be-"aḳriḍu'llāh"[910] āy (F166)
Ḳurāża ḳarż dihī ṣad hezār kān gīrī[911]

Tercüme

3291 Zer-ile kīseñi pür ḳıl ir "aḳriḍu'llāh"a
Ḳurāża ḳarż vir ü ṣad hezār kān-ı zer al[912]

3292 Dirler ol mecmū^{c}-ı zerden ol fuḫūl
Eyledi bir dāne ḫırmenden ḳabūl

3293 Ol ^{c}ināyet birle kim ol pür-kerem
Eyledi anda o şāhı muḥterem

3294 Āḫir irdi bir yire kim oldı ṣadr
Bir kemāle yitdi k'oldı māh-ı bedr

3295 Şeş mücelled *Meṡnevī-yi Mevlevī*
Didi ḥaḳḳında anuñ iy ma^{c}nevī

3296 Kim yigirmi altı biñ ü altı yüz
Altmış beyt oldı cümle […] u rūz

3297 Ol şehüñ vaṣf-ı celālidür ḳamu
Şerḥ-i sırr-ı cānıdur hep iy ^{c}amū

[26. Kâfiri mümin, mümini sahib-afiyet yapabileceğine dair sözleri]

3298 Şems-i Tebrīzī o kān-ı merḥamet
Naḳş-ı raḥme dir o cān-ı merḥamet

3299 Kāfire irerse düşnāmum benüm
Mü'min olur irer in^{c}āmum benüm

---

[910] bkz. 506. dipnot.

[911] Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 6, s. 267/3057, 32.547. Son kelime metinde kâf-ı fârisî'nin keşidesinin unutulması sonucu yanlış yazılsa da *Divan-ı Kebîr* ve kaynak metinde bu şekildedir. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 628.

[912] Farsça beyit ve tercümesi mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün veznindedir.

3300 Mü’mine irerse ṣāḥib-ʿāfiyet
Olur u firdevse girür ʿāḳıbet

110a [27. Şems’in ortadan kayboluşu]

3301 Şems Mevlānā-y-ıla eydür Veled
Otururdı bir gün ol nūr-ı Eḥad

3302 Ṭaşradan biri işāret eyledi
Gel didi arḳun ʿibāret eyledi

3303 Ṭurdı Mevlānā’ya ol baḫtı senī
Didi ḳatl itmege oḳurlar beni

3304 Cemʿ oluban bir niçe ehl-i ḥased
Ṭurur-ıdı nitekim cānsuz cesed

3305 Şems çünkim ṭaşraya çıḳar ṭurur
Birisi ḳarşu gelür bir tīġ urur

3306 Şems bir naʿre urur pür-cūş olur
Ol cemāʿat bir zamān bī-hūş olur

3307 Çünki kendüye gelür ol ḳavm-i dūn
Görmez anda ille-birḳaç ḳaṭre ḫūn

3308 Az zamānda irdi ol ḳavme belā
Kimi iflāc-ıla oldı mübtelā

3309 Kimisi ṭamdan düşüp oldı helāk
Kiminüñ tīġ-ile oldı baġrı çāk

3310 Şeh ʿAlā’e’d-dīn’i teb ṭutdı o ẕāt
Bī-vefālıḳ itdi kim itdi vefāt

3311 Gitdi Mevlānā o gün bāġa o māh
Meyyitine olmadı ḥāżır o şāh

3312 Oldı tārīḫi bu sırr u ġaybetüñ
Altı yüz ḳırḳ biş yılında hicretüñ

3313 Ki güft ki ān zinde-i cāvīd bi-mürd (F167/R11)
Ki güft ki āfitāb-ı ūmīd bi-mürd
3314 Ān düşmen-i ḫorşīd ber-āmed ber-bām (F168)
Dü çeşm be-best ü güft ḫorşīd[913] bi-mürd[914]

110b [Tercüme]

3315 Kim didi ki ol zinde-i cāvid öldi (R12)
Kim didi ki āfitāb-ı ūmīd öldi
3316 Ol düşmen-i ḫorşīd çıḳup ṭam üzre
Yumdı gözini didi ki ḫorşīd öldi[915]

---

913 Metinde *ḫorsīd* şeklinde yazılmıştır.

914 1. dize mefʿūlü / mefāʿīlü / mefāʿīlü / feʿūl, 2. ve 4. dize mefʿūlü / mefāʿilün / mefāʿīlü / feʿūl, 3. dize ise mefʿūlü / mefāʿīlü / mefāʿīlün / fāʿ veznindedir. Can, *a.g.e.*, 588. rübâi.

[28. Mevlânâ'nın, Şems'in yok oluşundan sonra duman renkli sarık takması]

3317 Ḳıldı Mevlānā çü ḳırḳın ol şehüñ
Ol yüzi ḫorşīd ü Zühre-ruḫ mehüñ

3318 Şem^{c}veş virüp revānı yaşına
Ḳodı destār-ı duḫānī başına

3319 Eyleyüp bürd-i Yemen'den ferecī
Geydi ^{c}ömri olduġınca ol necī

[29. Şems'in Mevlânâ'nın yanında yattığı söylentisi]

3320 Ba^{c}żılar eydür ki Şems'üñ ḥażreti
Cenb-i Mevlānā'da yatur ol fetī

3321 Ya^{c}nī Mevlānā-yı büzürg ol şehüñ
Gün gibi yanında yatur ol mehüñ

[30. Sultan Veled'in Şems'in cesedini kuyudan çıkarması]

3322 Ḥażret-i ^{c}Ārif ḥikāyet eyledi
Vālidesinden rivāyet eyledi

3323 K'ol gice kim Ḥażret-i Şems'i şehīd
İtdiler ol bir iki merd-i merīd

3324 Zaḫm irürdiler çü nā-geh ol şehe
Ṣaldılar Yūsuf mis̱āli bir çehe

3325 Ḥażret-i pür-raḥmet-i Sulṭān Veled
Ḫiẕmetine bir şeb ol sırr-ı Eḥad

3326 Dir düşinde ben fülān ḳuyıdayam
Ben dürem ol ḳuyınuñ ṣuyıdayam

3327 Nīm-şeb yārān-ı maḥrem cem^c olup
Şems-i dīnüñ şevḳi ol şeb şem^c olup

3328 Ol vücūd-ı pāki andan çıḳarup
Ol lebi yāḳūtı kāndan çıḳarup

3329 ^{c}Anber-i terle mu^{c}anber eyleyüp
^{c}Iṭr-ı müşk-ile mu^{c}aṭṭar eyleyüp

111a

3330 Medresede itdi bāniyy-i binā
Bedr-i dīn ḳatında medfūn ol kiyā

3331 Şems-i dīn'e Bedr-i dīn virdi çü ṣadr
Gūyiyā oldı muḳārin şems ü bedr

---

[915] 1., 3., 4. dizeler mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlün / fā^c, 2. dize mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlün / fā^c vezniyle söylenmiştir.

[5. BÖLÜM][916]

3332 Menḳıbet-i şeyḫ ki dīn kām-ı ūst (F169)
Z’ān ki Ṣalāḥ-ı dil ü dīn nām-ı ūst

3333 Virdi dil ü dīne ṣalāḥ ol cevād
K’oldı Ṣalāḥ-ı dil ü dīn aña ad[917]

[1. Mevlânâ’nın onu meclislere halife yapması]

3334 Buldı Mevlānā yaḳup mihrin çirāġ
Cüst ü cūy-ı Şems-i dīn’den çün ferāġ

3335 Nūrın anuñ kendüde gördi girü
Pes Ṣalāḥa’d-dīn’i çekdi ilerü

3336 Ḳıldı yārāna ḫalīfe ol hümām
Pes cemāᶜat oldı yārān ol imām

3337 Meclisinde şeb celīs idüp anı
Ḫalvetinde rūz enīs idüp anı

3338 Buldı ārām ol şeh ü oldı mezīd
Ol iki şeh ṣoḥbetinden her mürīd

3339 Aña daḫı ḳıldı her ḥāsid ḥased
Oldı andan daḫı bī-cān çoḳ cesed

3340 Müddet-i deh sāl ol māh-ı temām
Ḫāṣ-ı dergāh oldı bī-teşvīş-i ᶜām

3341 Çün Veled ḥaḳḳında Mevlānā ziyād
Raḥmet-i bī-ḥad buyurmışdı o rād

111b

3342 Şeh Ṣalāḥa’d-dīn ḳatından olma kem[918]
Ol şeh-i reh-bīn ḳatından olma kem

3343 Dir-idi taᶜẓīm idüp ḥürmetler it
Bende olup ol şehe ḫiẕmetler it

3344 Pes becid baş ḳoyup ol s̱ābit-ḳadem
Ṣoḥbeti elden ḳomazdı dem-be-dem

[2. Veled’i başka şeyhe bakmaması konusunda uyarması]

3345 Şeh Ṣalāḥa’d-dīn daḫı eydür Veled
Ġayr ẓulmetdür benem nūr-ı Eḥad

---

916 Metinde boşluk ayrılmasına rağmen başlık yoktur. Kaynak metindeki başlık şu şekildedir: *Der-ẕikr-i menāḳıb-ı Ḥażret-i sulṭānü’l-ᶜārifīn burhānü’l-mükāşifīn ḳuṭbü’l-evtād ve’l-abdāl Şeyḫ Ṣalāḥu’l-Ḥaḳ ve’d-dīn Ferīẕūn bin Yağıbasan el-maᶜrūf be-Zerkūb el-Ḳonevī ḳaddesa’llāhu sırrahu.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 704.

917 3332. ve 3333. beyitlerin vezni müfteᶜilün / müfteᶜilün / fāᶜilün’dür.

918 gibi yazılsa da *kem* olarak harekelenmiştir.

3346 Benden özge şeyẖ yoḳdur rāstīn
Yoḳ benüm ġayrümde dest ü āsitīn

3347 Āfitābem ben ser-ā-ser nūr u tāb
Seng-i ḳābil benden olur la^{c}l-i nāb

3348 Seng-i ḳābil la^{c}l[919] olur itsem naẓar
Varma ġayre k'ol durur küllī żarar

3349 Zīre seng-i ḳābili ol sāyedür
La^{c}l ḳılmaz sāye-i bī-māyedür

[3. Seyyid-i Sırdân'a ve Mevlânâ'ya mürit olması]

3350 Şeh Ṣalāḥa'd-dīn ezelde ol ferīd
Seyyid-i Sırdān'a olmışdı mürīd

3351 Çünki Mevlānā o şāh-ı dīn-penāh
Seyyid'e oldı mürīd ol pādişāh

3352 Şeh Ṣalāḥa'd-dīn yine ol āgehe
Ḳıldı tecdīd-i irādet ol şehe

3353 Oldı Mevlānā'ya daẖı hem mürīd
Seyyid-i Sırdān o sulṭān-ı ferīd

3354 Dir baña şeyẖüm Bahā'e'd-dīn Veled
İki nesne virdi ol sırr-ı Eḥad

3355 Birine ṣāḥib-feṣāḥat ḳāl dir
Birin erbāb-ı ṣabāḥat ḥāl dir

3356 Ḳālümi virdüm Celāle'd-dīn'e ben
K'anda niçe ḥāl vardur niçe fen

112a

3357 Ḥālümi virdüm Ṣalāḥa'd-dīn'üme
Şāhuma şāh-ı şehenşeh-bīnüme

[4. Bir müddet ayrı kaldıktan sonra Mevlanâ ile buluşması]

3358 Ḳonya ṣaḥrāsında dīh-i Kāmile
Adlu bir dīh ol nebīh-i kāmile

3359 Şeh Ṣalāḥa'd-dīn'e ya^{c}nī cāy-ıdı
Menzil-idi ol bu kāmil ay-ıdı

3360 Ḳonya'dan ol ḥīnde Seyyid gidicek
Ḳayṣeriyye'ye ^{c}azīmet idicek

3361 K'ol gidişde anda ḳıldı intiḳāl
Şeh Ṣalāḥa'd-dīn o şeyẖ-i ẖoş-ẖıṣāl

3362 Atasını anasını görmege
Gitdi öpüp ellerin yüz sürmege

[919] Metinde *la^{c}li.*

3363 Anı varınca everdiler hemān
Köylü oldı köyde ḳaldı bir zamān

3364 Bir gün ol şāh-ı cihān şehre gelür
Şehre ol gün kim o pür-behre gelür

3365 Cum^{c}a-y-ıdı cāmi^{c}e varur girür
Anda Mevlānā'yı va^{c}ẓ eyler görür

3366 Göricek der-ḥāl bir ḥālet gelür
Şūr ider zārī ḳılur riḳḳat gelür

3367 Ḥażret-i Seyyid'den ol şāh-ı cihān
Çoḳ me^{c}ānī buyurur fāş u nihān

3368 Ol beyān içinde ^{c}aynına ^{c}ayān
Görinür ḥālāt-ı Seyyid nā-gehān

3369 K'oldı pür-nūr u tecellā eyledi
Ol şeh-i şeh-bīn temāşā eyledi

3370 Urdı bir na^{c}re hemān-dem ṭurdı tīz
Vardı zīr-i menbere hem ol ^{c}azīz

3371 Açdı başın ḳıldı pür-nem gözini
Öpdi ayaġın u sürdi yüzini

3372 Ḳıldı Mevlānā aña dildārlıḳ
Ḳandasın dir böyle m'olur[920] yārlıḳ

112b

3373 Dir te'ehhül itmişem şūm olmışam
Ṣoḥbetüñden veh ki maḥrūm olmışam

3374 Dir bizümsin cānumuzsın sen bizüm
Cān n'olur cānānumuzsın sen bizüm

3375 Yine ol demden idindi hem-demi
Geçdi ol ay-ıla yıllar hem demī

[5. Zamanın sultanının, âlimleri ve Mevlânâ'yı sınaması]

3376 Naḳldür bir gün ki sulṭān-ı zamān
Seyr iderdi ṣu kenārında revān

3377 Bir yılan yavrucaġın ṣuda görür
Ḥoḳḳaya ḳoyar ṭutar u mühr urur

3378 Devlet erkānına vü kāmillere
^{c}Arż ider ^{c}ālimlere ^{c}āmillere

3379 Geldi dir baña bu ḥoḳḳa dūrdan
Şehr-i İstanbul'dan tekfūrdan

3380 Dīnüñüz ḥaḳḳ-ısa dimiş bilesiz
Ḥoḳḳanuñ sırrın hüveydā ḳılasız

920 Metinde *böyle mi olur*.

3381 Gösterem tā ben ḫarāca iltizām
Bilmedi bir kimse ḥāṣıl ve'ṣ-selām

3382 Ġayr olsun u vezīr-i nāmver
Ḥīle-i sulṭāndan hep bī-ḫaber

3383 Maṣlaḥat anı görüp āḫir vezīr
Atlanup sulṭān-ıla cümle emīr

3384 Geldi Mevlānā'ya şāh-ı kāmurān
Ḥoḳḳa(y)ı ol şāh öñinde ḳor revān

3385 Dir Ṣalāḥa'd-dīn'e iy şeyḫ-i zamān
Ḥoḳḳanuñ sırrın beyān it pes hemān

3386 Pādişāha dir o sulṭān-ı zamān
N'eyledi bir cānever kim bī-emān

3387 Anı maḥbūs eyledüñ bī-iftiḳār
Eyledüñ kendüzüñe bir mārı yār

3388 Merd-i Ḥaḳḳ'ı n'oldı k'iy şāh-ı cihān
Eyledüñ bir ḥoḳḳa-y-ıla imtiḥān

113a

3389 Ḫod olupdur aña günden āşikār
Ḥoḳḳa-i heft āsumānda ne ki var

3390 Pes hemān şāh u ḫavāṣ u ḥażreti
Ḥażret-i şeyḫüñ irişüp raḥmeti

3391 Eyle kim buyurdı ol şāh-ı ferīd
Cān u dilden oldılar bende'v mürīd

[6. Helada kendinden geçmesi]

3392 Çün ṭahāret ḳaṣdına ol ẕü'l-ᶜulā
Şeh Ṣalāḥa'd-dīn ide ᶜazm-i ḫelā

3393 İşidürlerdi dir-[i]di ol ġanī
Ḳoma mısın bunda da bir dem beni

3394 Tā ṭahāret eyleyem iy Kirdigār
Ḥażretüñden şermesāram şermesār

3395 Niçeler ᶜışḳuñda ḥayrān rūz u şeb
Bir nefes vaṣluñı eylerler ṭaleb

3396 İtmeyüp anlara bir dem iltifāt
Bu nedür kim iy şeh-i pākīze-ẕāt

3397 Nūr-ı pāküñle muḥellā eyleyüp
Gözgümi binüm mücellā eyleyüp

3398 Bu maḥalde daḫı virmeyüp maḥal
Nā-maḥalli sen maḥal itseñ maḥal

3399 Eyle diyüp eyleyüp bir naᶜre saḫt
Bī-ḫod olurdı o şāh-ı nīk-baḫt

3400 Götürüp ber-dest yārān ḳol gibi
Ḳor-ıdı yirinde deste’y gül gibi

[7. Mevlânâ’nın onu Türkler konusunda uyarması]

3401 Şeh Ṣalāḥa’d-dīn o şeyẖ-i dīdever
Bāġa Türk ırġadların ṭutdı meger

3402 İşleyeler tā ^{c}imāret ideler
Çün ^{c}imāret ola ḳoyup gideler

3403 Didi Mevlānā ki bāġ işletmege
Rūmīler yigdür ^{c}imāret itmege

113b

3404 Türkler bāġı ẖarāb eyler ẖarāb
Rūmīler ma^{c}mūr ider iy kāmiyāb

3405 Rūmīler bu ^{c}āleme mi^{c}mārdur
Türkler eyler ẖarābe mārdur

3406 Zīre kim īcād-ı ^{c}ālemde ezel
Ḥaḳ Ta^{c}ālā ḥażreti ^{c}azze ve cel

3407 Kāfir ü ġāfil yaratdı ol Celīl
Virdi muḥkem ḳuvvet ü ^{c}ömr-i ṭavīl

3408 Bī-ẖaber müzdūr ırḳadlar gibi
^{c}Ālem-i ẖāki dürüşüp er gibi

3409 Ḳıldı şehristān ü kūy u kendler
Bāġ u bostān cūybār u bendler

3410 Ḳulle-i kūh üzre ḳıldı ḳal^{c}alar
Ḳımme[921]-i tel[922] üzre yapdı buḳ^{c}alar

3411 Tā cihān ma^{c}mūr oldı ser-te-ser
Şöyle kim ba^{c}de’l-ḳurūn iy dīdever

3412 Ol ^{c}imāretler nümūdec ḳaldılar
Kim görenler anı ^{c}ibret aldılar

3413 İstedi āẖir o şāh-ı kāmiyāb
Ol ^{c}imāretler ola küllī ẖarāb

3414 Pes bu kez yaratdı ol şāh-ı sütürg
Bī-muḥābā bī-kerem bī-raḥm[923] Türk

3415 Ne ^{c}imāret gözlerine k’oldı ṭuş
Ḳıldılar anı ẖarāb ol ẓulm-kūş

3416 Şimdiye dek gördügin ol ẖalḳ-sūz
Ḳıldı vīrāne ḳılur şimdi henūz

---

[921] Metinde farklı anlamlara gelen *ḳumme* şeklinde harekelenmiştir.

[922] Arapça *tell* (tepe) sözcüğü.

[923] Metinde *raḥm-i* şeklinde harekeli.

3417 Ḳılısar tā-ḥaşre dek yevmen-fe-yevm
Uclarından görmeyiser kimse nevm

3418 ^{c}Āḳıbet hem Ḳonya’(y)ı anlar ḫarāb
İdiserdür dir o şāh-ı kāmiyāb

3419 Şimdiki ḥāl içre Eflākī o māh
Didügi oldı dimiş ol pā[di]şāh

114a

[8. Konya halkının Moğol işgalinden Mevlânâ’ya sığınması]

3420 Baçu Ḫān’uñ leşkeri kim ol zamān
Ḳonya’yı ḳıldı ḥiṣār ol bī-emān

3421 Şehr ḳavmi ne ki var pīr ü fetā
Geldi Mevlānā’ya ḳıldı ilticā

3422 İstiġās̱et istediler cümle hep
İsti^{c}ānet eylediler hep ṭaleb

3423 Baş ḳodılar başumuzsın iy mücīr
Destümüz ṭut didiler iy destigīr

3424 Ḳorḳmañ eydür sizi Rabbü’l-felaḳ
Şeh Ṣalāḥa’d-dīn’e bağışladı Ḥaḳ

3425 Ḥaşr dek bu şehre Ḥaḳ ^{c}azze ve cel
Virmeyiser ḳatl ü şimşīr-i Moġal[924]

3426 Ḳonya’ya kim ḳaṣd iderse ^{c}ām u ḫāṣ
Zaḫmumuzdan bulmaya hergiz ḫalāṣ

3427 Niçe kim dir cism-i pāki atamuñ
Ol nigīn-i la^{c}li mercān-ḫātemüñ

3428 İşbu ḫāk-i pākde medfūndur
Cümle-i āfātdan maḥṣūndur

3429 İşbu şehrüñ şöhreti ola ^{c}aẓīm
Olalar a^{c}ḳābumuz anda selīm

[9. Hediye Hatun için çeyiz toplanması][925]

3430 Çün Hediyye Ḫātūn ol sulṭān-ı rād
Şeh Ṣalāḥa’d-dīn ḳızı ol şāh-zād

3431 Bāliġe oldı o serv-i lāle-ḫad
Şeh Ḥüsāme’d-dīn-ile Sulṭān Veled

3432 İstediler k’anı gevher kānına
Vireler kātiblerüñ sulṭānına

---

924 Metinde *şimşīr ü Moġal*. Anlam da göz önünde bulundurularak, kaynak metinde geçen şekliyle değiştirildi. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 722.

925 Metinde genel temayülün aksine iki hikâye arasında boşluk bırakılmamış, ancak araya küçük bir çizgi çekilerek konunun bittiği haber verilmiştir.

3433 Yaᶜnī üstād-ı selāṭīn ḫoş-nüvīs
Şeh Nizāmü'd-dīn'e ḫaṭṭāṭ u re'īs

3434 Yoġ-ıdı līkin cihāz[926]-içün menāl
Oldı Mevlānā'ya çünkim ᶜarż-ı ḥāl

3435 Gürci Ḫātūn'uñ evinde Usta
Ḫātūn'ı oḳur o sulṭān-ı hüdā

3436 Ol selāṭīn ḳızlarınuñ ḫocasın
Bu kitābuñ ol bilen dībācesin

114b

3437 Didi ḳızum Gürci Ḫātūn'a selām
Eyle benden söyle bir iki kelām

3438 Di Hediyye Ḫātūn'uñ aḥvālini
Eyle ᶜarż it ḳıllet-i[927] emvālini

3439 Ḳızları vü beglerüñ ḫātūnları
Rāst ḳılsunlar cihāzın her biri

3440 Di Hediyye Ḫātūn'a her biri tā
Bir hediyye eyleye behr-i Ḫudā

3441 Şeh Ṣalāḥa'd-dīn ḥimāyet ide tā
Bunda vü anda ᶜināyet ide tā

3442 Ol ġafūr ide anuñ-çün maġfiret
Olalar maġfūr dünyā āḫiret

3443 Usta zenbīl ber-gerden revān
Şeh sarāyından yaña oldı devān

3444 Vardı iletdi selāmın ol şehüñ
Didi bir bir hep kelāmın ol şehüñ

3445 Gürci Ḫātūn ol şeh-i melke'y cihān
Ol nefes ol sāᶜat ol dem ol zamān

3446 Tīz emr itdi ḫazīnedārına
Söyledi der-ḥāl ḫiẕmetkārına

3447 Tā bir iki pāre taḫte'y cāmeler
Kim anı yazmışdı müşkīn ḫāmeler

3448 Getürüp açıldı bir bir bāb-ı genc
Her ḳumāşı rāst ḳıldı penc penc

3449 Çil ᶜaded ḳurbı muraṣṣaᶜ gūşvār
Ḳīmetī engüşterī zerrīn sivār[928]

---

926 Metinde *cihār*.

927 Metinde *ḳıllet ü*.

928 Metinde "atlı asker, süvari" anlamındaki *süvār* şeklinde harekelidir.

3450 Zer-ṭavīle zer küleh-bend-i güzīn
Bir maḳāniᶜ zer külāh-ı nāzenīn

3451 Perdeler ḳālīler ü ḳālīçeler
Ḫūb u zībā vü muṭallā pīçeler

3452 Sini vü tepsi vü ḳazġān kāseler
Şemᶜdānlar hāvan-ı[929] rūyīn ü zer

3453 Cemᶜ idüp ālāt-ı maṭbaḫ bi't-temām
İşbu mecmūᶜ-ıla ol şāh-ı kirām

115a

3454 Usta Ḫātūn-ıla esterlere
Yükledüp göndürdi hep ol servere

3455 Rāvī yitmiş biñlik altun āleti
Var-ıdı tenhā eyitmiş iy fetī

3456 Girü ḳalanın ḳıyās it var aña
K'işiden gören kişi ḳaldı ṭaña

3457 Güldi Mevlānā beşāşet ḳıldı ḫoş
Şeh Ṣalāḥa'd-dīn'e hem ḫoş geldi ḫoş

3458 Melkeye ol iki şāh-ı kāmiyāb
Ḳıldılar ḫoş ḫoş duᶜā-yı müstecāb

3459 Ḳıldı Mevlānā o sulṭān-ı kerīm
İşbu mecmūᶜ-ı cihāzı iki nīm

3460 Andan ol resme idüp taḳsīmini
Fāṭıma Ḫātūn'a virdi nīmini

3461 Māder-i ᶜĀrif şeh-i erbāb-ı rāz
Nīmini itdi Hediyye'ye cihāz

3462 Çünki faḳr u fāḳadan faḳd itdiler
Pes bu ḫaṭṭāṭa anı ᶜaḳd itdiler

3463 Ḳıldı ol şāh-ı cihān ᶜālī dügün
Ḥaḳḳı virdi müsteḥaḳḳına o gün

3464 Ol dügün ḥaḳḳında ol kim cān-imiş
Luṭfın anuñ daḫı söylerler dimiş

3465 Ol ᶜarūsīnüñ[930] ḥaḳında lem-yezel
Ḥażretinden nāzil olmış bu ġazel

3466 Mübārek bād ber-mā īn ᶜarūsī (F170)
Ḫuceste bād mā-rā īn ᶜarūsī

3467 Çü şīr ü çün şeker bādā hemīşe (F171)
Çü ṣahbā vü çü ḥelvā īn ᶜarūsī

---

929 Metinde *hāvan u rūyīn ü zer*.

930 Metinde *ᶜarūseynüñ*. Müstensihin kelimeyi yanlış harekelemesinden kaynaklanan bir hatadır.

3468 Hem ez-berg ü hem ez-mīve mümetteᶜ (F172)
Mis̱āl-i naẖl-i ẖurmā īn ᶜarūsī

3469 Çü ḥūrān-ı behiştī bād ẖandān (F173)
Ebed imrūz u ferdā īn ᶜarūsī

115b

3470 Nişān-ı raḥmet ü tevḳīᶜ-i[931] devlet (F174)
Hem īncā vü hem āncā īn ᶜarūsī

3471 Nikū-nām u nikū-rūy u nikū-fāl (F175)
Çü māh u çarẖ-ı ẖaḍrā īn ᶜarūsī

3472 Ḫamuş kerdem ki der-güften ne-günced (F176)
Ki bes'riştest cān bā-īn ᶜarūsī[932]

[Tercüme]

3473 Mübārek ola yārā bu[933]ᶜarūsī
Ḫuceste ola cānā bu ᶜarūsī

3474 Ola şīr ü şeker gibi hemīşe
Mis̱āl-i ẖamr u ḥelvā bu ᶜarūsī

3475 Mümetteᶜ tāze vü ter berg ü berden
Mis̱āl-i naẖl-i[934] ẖurmā bu[935] ᶜarūsī

3476 Ola ẖandān behiştī ḥūrlar tek
Ebed imrūz u ferdā bu ᶜarūsī

3477 Nişān-ı raḥmet ü tevḳīᶜ-i devlet
Ola bunda vü anda bu ᶜarūsī

3478 Nikū-rūy ola mis̱l-i meh nikū-fāl
Mis̱āl-i çarẖ-ı ẖaḍrā bu ᶜarūsī

3479 Beyān itmez söz epsem cān-ıla çün
Bile yoġruldı cānā bu ᶜarūsī[936]

[10. Vefatı]

3480 Müddet-i ᶜömri Ṣalāḥa'd-dīn şehüñ
Āẖir oldı çün o şāh-ı āgehüñ

3481 Ḫasta oldı ol şeh-i nīkū-nihād
Żaᶜfı pes günden güne oldı ziyād

---

931 İzafet kesresiyle harekelenen bu sözcükten sonra yanlışlıkla vav harfi eklenmiştir.

932 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 6, s. 32-33/2667, 28.288-28.294.

933 Metinde müstensihin dalgınlığı sonucu *īn* şeklinde yer almaktadır.

934 Metinde *naẖl u ẖurmā* şeklinde yer alsa da anlam gereği böyle düzeltildi.

935 Önce yanlışlıkla *īn* yazılmış, *bu* sözcüğü üstüne eklenmiştir. Aynı durum 3476. beyit için de geçerlidir.

936 Farsça gazelin ve tercümesinin vezni mefāᶜīlün / mefāᶜīlün / feᶜūlün'dür.

3482 Anı Mevlānā becid göregelür
Ḥālin ol şekker-lebüñ ṣoragelür

3483 Yaṣduġı üstinde kelmāt-ı ġarīb
Eyler ü söyler meᶜānī-i ᶜacīb

3484 ᶜĀşıḳā[ne] şeyḫ idüp bir gün niyāz
Eyleyüp ol şāha maᶜşūḳāne nāz

116a

3485 Gitmezem dünyādan iy sırr-ı Eḥad
Olmayınca eydür Aḥmed hem-leḥad

3486 Didi Mevlānā ki ben olam şefīᶜ
Anı rāżī eyleyem olam muṭīᶜ

3487 Pes anuñ-çün ber-murād ol ġam yime
Ḥāṣıl ol maḳṣūd[a] şād ol ġam yime

3488 Didi andan ṣoñra destūr iy hümām
Vir ki naḳl idem be-şādī-i temām

3489 İltimāsın pes icābet eyledi
Gelmedi ḳaṭᶜ-ı iyādet eyledi

3490 Gelmedi üç gün ne gündüz ne gice
Devr ḳılmadı o meh ḳapu baca

3491 Şeyḫ hem bildi [ki] rıḥlet vaḳtidür
Merciᶜ[937]-i aṣlīye ricᶜat vaḳtidür

3492 Raġbet-i küllī ṣafā-yı tām-ıla
Gitmege başdı ḳadem iḳdām-ıla

3493 ᶜĀlem-i ervāḥa ol ᶜālī-naẓar
ᶜĀlem-i eşbāḥdan ḳıldı güẕer

3494 Vāṣıl olup vaṣl-ı maᶜşūḳ-ı nihān
Ḥāṣıl oldı şeyḫe pes maḳṣūd-ı cān

3495 "Maḳᶜad-i ṣıdḳ" üzre ol sulṭān-ı sır
Oturur "ᶜinde melīkin muḳtedir"[938]

3496 Şāddur anda vü bunda bī-miḥen
Evliyāya yoḳ durur ḫavf ü ḥazen[939]

3497 Geldi Mevlānā mübārek başını
Açdı şūr itdi aḳıtdı yaşını

---

937 "Dön" anlamına gelen bu Arapça ibare "Rabbine dönüver, sen razı, O da senden razı olarak." mealindeki ayetten alıntıdır (Fecr, 89/28).

938 "Bir doğruluk ikametgâhında, gâyet kudret sahibi bir hükümdarın huzurunda -bulunacaklardır-." (Kamer, 54/55).

939 "Haberiniz olsun ki, muhakkak Allah Teâlâ'nın velîleri için bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır." (Yûnus, 10/62) ayetine gönderme yapılmıştır.

3498 Pes buyurdı ol cihānuñ bihteri
Geldi sulṭānuñ cemī^{c}-i mihteri

3499 Pes cenāzesi öñince mu^{c}teber
Gitdiler gūyendeler yidi nefer

3500 Kim nefīr eyler kimi ḳılur fiġān
Ṣanasın ḳopdı ḳıyāmet ol zamān

3501 Ḳıldı Mevlānā o sulṭān-ı muṭā^{c}
Türbeye varınca öñince semā^{c}

116b

3502 Virdi yārenler o deñlü cāmeler
Ḥaşr dek yazmaya anı ḫāmeler

3503 Muṭrib ü mihterlere yazıla ger
Ola ol dād u sited yazıla ker

3504 Oldı Mevlānā Bahā'e'd-dīn Veled
Ḥażreti cenbinde ol şāha leḥad

3505 Ḳıldılar defn anda ol genc-i zeri
Eylediler müctemi^{c} māh u ḫorı

3506 Pāk ḳılsun Ḥaḳ Ta^{c}ālā sırların
Bize irgürsün hemīşe birlerin

3507 Ġurre-i şehr-i muḥarremde o māh
Ḥaḳ ḥarīminde bulup ḥürmet o şāh

3508 Hicretüñ ol itdüginde intiḳāl
Altı yüz elli yidisindeydi sāl

3509 Leyle-i ^{c}ursında ol gün yüzlü māh
Söyledi mers̱iyyeler tā-ṣubḥigāh

3510 Cümlenüñ her biri kim gül-bū durur
Birisinden iki beyt işbu durur

3511 İy zi-hicrān u firāḳat[940] āsumān beg'rīste (F177)
Dil miyān-ı ḫūn nişeste ^{c}aḳl ü cān beg'rīste

3512 Çün be-^{c}ālem nīst yek kes ber-mekānet-rā ^{c}ivaż (F178)
Der-^{c}azā-yı tü mekān ü lā-mekān beg'rīste[941]

[Tercüme]

3513 İy ki hicrüñde zemīn ü āsumān aġlaşdılar
Dīde ḫūn-efşān ü dil ḫūn ^{c}aḳl ü cān aġlaşdılar

---

940 *Divan-ı Kebîr*'de bu dize *İy zi-hicrānet zemīn ü āsumān beg'rīste* şeklindedir. Kemâl Dede'nin çevirisi de *Divan*'daki dizeye daha uygundur.

941 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 5, s. 148/2364, 24.995-96. *Divan-ı Kebîr*'de *ber-mekānet-rā: mer-mekānet-rā.*

3514 Hīçbir kimse mekānuña ^{c}ivaż bulunmadı
Kim ^{c}azāñ[942] idüp mekān ü lā-mekān aġlaşdılar[943]

[6. BÖLÜM][944]

117a

3515 Menḳıbet-i şāhī ki şüd şems-nām (F179)
Ya^{c}nī Żiyā'ü'l-Ḥaḳı[945] ve'd-dīn Ḥüsām

3516 Ol yüzi gün düşmene tīġ oldı tā
Oldı Ḥüsām ad aña künyet Żiyā[946]

3517 Ḫuẕāyā çü mihrem be-ḥaḳḳ-ı Ḥüsāmet (F180)
Be-düşmen bi-zen ḫançer [u] dūst kāmet[947]

[1. Salâhaddîn'in yerine geçmesi]

3518 Çün Ṣalāḥa'd-dīn daḫı rıḥlet ider
Ḳor bu mülki ol şeh ol mülke gider

3519 Çünkim itdi intiḳāl ol iḫtiyār
Ḳıldı Mevlānā Ḥüsāme'd-dīn'i yār

3520 Çün ġurūb irişdi nā-geh ol mehe
Pes ḫilāfet irdi andan ol şehe

3521 Şeh Ḥüsāme'd-dīn'i ber-resm-i ḳadīm
Ḳıldı yārāna ḫalīfe ol kerīm

3522 ^{c}Işḳ-bāzīlıḳlar idüp ol hümām
Ol ḳamer birle daḫı on yıl temām

3523 Ol dehān-ı teng-ile ol teng-cān
Ḳıldı teng-ā-teng ṣoḥbet her zamān

3524 Şöyle k'ol şekker-dehān bu mū-miyān
Arasında neydügin ol mūmiyān

3525 Bir kimesne dünyede bī-ḳīl ü ḳāl
Bilmedi illā-Ḫudā-yı ẕü'l-celāl

---

942 Metinde *ġazāñ*.

943 Farsça beyitler ve tercümeleri fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün veznindedir. Sayfanın sonunda bölümün bittiğini gösteren temmet ( ) işareti vardır.

944 *Der-ẕikr-i menāḳıb-ı Ḥażret-i Ebā-Yezīdü'l-vaḳt Cüneydü'z-zamān miftāḥu'l-ḫazāyini'l-^{c}arş emīnü künūzi'l-ferş veliyyu'llāh fi'l-^{c}arż el-ḳāyim bi's-sünen ve'l-farż şāfi^{c}un li'l-muḥibbīn yevme'l-^{c}arż Ḥüsāmü'l-Ḥaḳḳ ve'd-dīn ḥüsn bin Muḥammed bin el-Ḥasan bin Aḫı Türk el-müntesib ile'ş-şeyḫi'l-mükerrem bimā ḳāle: Emseytü Kürdiyyen ve'ṣbaḥtü ^{c}Arabiyyen radıya'llāhu ^{c}anh ve ^{c}an-eslāfihi fe-ni^{c}me's-selefü ve ni^{c}me'l-ḫalef.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 737.

945 Metinde *-Ḥaḳu* şeklinde harekelenmesine rağmen Arapça gramer kuralları gereği düzeltildi. Aynı durum 3555. beyitte de söz konusudur.

946 6. bölümün ilk iki beyti müfte^{c}ilün / müfte^{c}ilün / fā^{c}ilün veznindedir.

947 fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün.

117b [2. Çocukluğu ve Mevlânâ'ya intisabı]

3526 Şeh Ḥüsāme'd-dīn mürāhiḳ olıcaḳ
Meh vücūdınuñ hilāli ṭolıcaḳ

3527 Yaᶜnī yaşda iricek ön dördine
İrmedin ol ḫamr-ı ṣāfī dürdine

3528 Āsumān-ı cānda māh-ı[948] bedr-idi
Gün yüzi ol zülf-i ᶜīde ḳadr-idi

3529 Mıṣr-ı ḥüsne Yūsuf-ı s̱ānī-y-idi
Belki Yūsuf[949] ol şehe s̱ānī-y-idi

3530 Atası naḳl itdi çün ḳaldı yetīm
Atası baḥr-ıdı ol dürr-i yetīm

3531 Hep ekābir cümle aṣḥāb-ı ṣafā
Hep meşāyiḫ cümle iḫvān-ı vefā

3532 Ol mehe mihr ü maḥabbet eyledi
Ḳatına oḳıdı daᶜvet eyledi

3533 Var-ıdı lalaları vü ḳulları
Ehl-i ḥırfet bende-i muḳbilleri

3534 Geldi Mevlānā'ya ol şeh ḳodı ser
Secde ḳıldı nitekim şems ü ḳamer

3535 Ḳapusında oldı ḳul itdi ḳarār
İşiginde ḳıldı ḫiẕmet iḫtiyār

3536 Ḳullarına ol şeh-i nīkū-ḫıṣāl
Gösterüñ dir iktisāba iştiġāl

3537 Kesbüñüzden her ne kim ḥāṣıl ola
Ḥācet olduḳça baña vāṣıl ola

3538 Mülk ü mālın ne ki var Ṣıddīḳvār
Ṣıdḳ-ıla ol ḥażrete ḳıldı nis̱ār

3539 Ḳullarını daḫı dil-şad eyledi
Ḥasbeten li'llāh[950] āzād eyledi

3540 Cān u dilden ḳulı oldı ol şehüñ
Muḳbil ü maḳbūli oldı ol şehüñ

3541 Şöyle kim her ne gelürse ġaybden
Göndürürdi ol şehe ol ġayb-fen

118a

3542 Her ne gelse ġaybden ḳılsa ḳabūl
Şeh Ḥüsāme'd-dīn'e gönderirdi ol

---

948 Metinde *cānda māh-ı* müstensihin hatası sonucu iki kez yazılmıştır.

949 Metinde *melk-i yūsnūf* (?) şeklinde yazılmıştır, anlamdan yola çıkılarak bu şekilde düzeltildi.

950 "Allah rızası için".

3543 Her umūra anı aḥkem eyledi
Cümle aṣḥāba muḳaddem eyledi

3544 Eyledi ser-cümlesine ser anı
Ol cünūdu’llāha ser-leşker anı

3545 Ṣāḥib-i emlāk ü emvāl ü biḳā^c[951]
Oldı yine s̱ervet issi vü żiyā^c

3546 Tā-dem-i āḫir o şāh-ı muḥterem
Eyledi aṣḥāba ḫiẕmet dem-be-dem

3547 Cümle maḥṣūlātı her dem ol hümām
Ḥācet erbābına irgürdi temām

3548 Bir nefes mecmū^c-ı ni^{c}metden aña
Bir zamān mecmū^c-ı şerbetden aña

3549 Yā bir içim ṣu ye bir loḳma yimek
Vāḳı^c olmaz-ıdı içmek yā yimek

3550 Böyle anuñ-çün o şāh-ı ^{c}āfiyet
Kāmil oldı vü mükemmel ^{c}āḳıbet

3551 Ḥāṣa Şemse’d-dīn-i Tebrīzī o şāh
Şeh Ṣalāḥa’d-dīn o şāh-ı dīn-penāh

3552 Ol ^{c}ināyet k’itdiler ol servere
Ol ne dīvāna ṣıġar ne deftere

[3. *Mesnevî*’nin yazılışı]

3553 Ol şeker-leb ḫusrev ü şīrīn-laḳab
Mes̱nevī te’līfine olan sebeb

3554 Ol şeh-i aḥrār u sulṭān-ı hüdā
Yolına ^{c}āşıḳlaruñ cānı fidā

3555 Ol Żiyā’ü’l-Ḥaḳḳı ve’d-dīn ya^{c}nī kim
Şeh Ḥüsāme’d-dīn o her derde ḥakīm

3556 Gördi yārāndan o şāh-ı evliyā
Kim *İlāhī-nāme* oḳur dāyimā

3557 Kimi alup öñine şām u seḥer
Manṭıḳu’ṭ-Ṭayr’a ider dāyim naẓar

118b

3558 Yā *Muṣībet-nāme*’sine ol şehüñ
Ya^{c}nī ^{c}Aṭṭār’uñ o şāh-ı āgehüñ

3559 Leẕẕet-i cān alup ol esrārdan
Ḥaẓẓ-idüp ol şīvede güftārdan

3560 Buldı Mevlānā’yı ḫalvet bir gice
Ol güneşden iden ılduzın yüce

---

951 Metinde *bükā^c* şeklinde yer alan sözcük lügatlerde bu şekilde geçmektedir.

3561 Ser ḳodı didi devāvīn-i ġazel
Dindi çoḳ iy luṭf-ı Ḥaḳ ^{c}azze ve cel

3562 Ḳıldı ol esrāruñ envārı temām
Gün gibi āfāḳı pür iy nīk-nām

3563 Sözlerüñ ḫalḳı çekelden ilerü
Her söz ehlinüñ sözi ḳaldı girü

3564 Yā *İlāhī-nāme* ṭarzında eger
Yā be-vezn-i *Manṭıḳu't-Ṭayr* iy ḳamer

3565 ^{c}Ālem içre ḳoyasın bir yādigār
Mūnis-i ^{c}uşşāḳ ola vü ġam-güsār

3566 İtmiş olasın ḥimāyetler ^{c}amīm
Ḳılmış olasın ^{c}ināyetler ^{c}aẓīm

3567 Tā ki her vech-ile yārān-ı vecīh
Vechüñe ide teveccüh iy nebīh

3568 Ġayretinden anuñ iy ferḫunde-fāl
Ġayre göstermeyeler hīç iştiġāl

3569 Eyle diyince döküp gülden ^{c}araḳ
El urup dülbende ṣundı bir varaḳ

3570 El urup dülbende ol dil-bend-i cān
Cān cihānından o cān virdi nişān

3571 Dest urup destāra ol şāh-ı sübül
Ṣundı dest-i dosta bir deste gül

3572 Yazmış anda on sekiz beyti temām
Mes̱nevī'nüñ evvelinden ol hümām

3573 On sekiz biñ ^{c}ālemüñ esrārını
Anda ḳılmış münderic güftārını

3574 Beyt-i evvel beyt-i āḫir oldı s̱ebt
K'ol nebāt olmaḳ tekellüf cümle nebt

119a

3575 Biş'nev īn ney çün ḥikāyet mī-küned (F181)
Ez-cüdāyīhā şikāyet mī-küned

3576 Der-neyābed ḥāl-i puḫte hīç ḫām (F182)
Pes seḫun kūtāh bāyed ve's-selām[952]

[Tercüme]

3577 Bu ney işit ne ḥikāyetler ḳılur
Ayrulıḳlardan şikāyetler ḳılur

3578 Puḫtenüñ ḥālini bilmez hīç ḫām
Pes sözi kūteh gerekdür ve's-selām

---

952 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 1, s.21/1, 18.

3579 Bu menāḳıb da dırāz u dūrdur
Dīde vü dilde sürūr u nūrdur

3580 İktifā itdük bunuñla biz velī
Muḫtaṣar ḫoşdur *Muṭavvel*'den[953] belī

[4. *Mesnevî*'yi dinlemeyenlerin başına gelenler]

3581 Şeh Ḥüsāme'd-dīn o şem^{c}-i ṣubḥigāh
Ṭurdı bir gün ol güneş ṭal^{c}atlü māh

3582 Ḳodı Mevlānā öñinde başını
Depredüp yāḳūt-ı gevher-pāşını

3583 Ben ża^{c}īf eydür o dem kim *Meṡnevī*
Oḳınur görürem iy şāh-ı ḳavī

3584 Bir cemā^{c}at elde şimşīr-i bürān
Ḥāżır olup anda der-ḥāl ol zamān

3585 Her ki ıṣġā eylemez iḫlāṣ-ıla
Diñlemez ṣıdḳ-ı derūn-ı ḫāṣ-ıla

3586 Ḳaṭ^{c} idüp īmānınuñ bīḫ-i terin
Dīninüñ cümle kesüp budaḳların

3587 Keş-keşān alup giderler dūzaḫa
Ser-nügūn pertāv iderler dūzaḫa

3588 Nitekim dördünci cild içre ^{c}ayān
Ḳıldı Mevlānā bu ma^{c}nīyi beyān

119b

3589 Düşmen-i īn ḥarf īn dem der-naẓar (F183)
Şüd mümeṡṡel ser-nügūn ender-saḳar

3590 İy Żiyā'ü'l-Ḥaḳ tü dīdī ḥāl-i ū (F184)
Ḥaḳ nümūdet pāsuḫ-ı ef^{c}āl-i ū[954]

[Tercüme]

3591 İşbu ḥarfe olanı inkārda
Ser-nügūn gördüñ mümeṡṡel nārda

3592 İy Żiyā'ü'l-Ḥaḳ saña Ḥaḳ ḥālini
^{c}Arża ḳıldı pāsuḫ-ı ef^{c}ālini

[5. Veled'in, onun konuşmalarından hayran olması]

3593 Dir Veled bir gün o sulṭān-ı cihān
Şeh Ḥüsām'uñ bāġına olduḳ revān

---

953 Bu beyitte evvelce medreselerde okutulan belagat kitabı *Mutavvel* ve bunun kısaltılmış hâli *Muhtasar*'a gönderme yapıldığını düşündüğümüzden kelimeyi bu şekilde yazdık. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Tercüme Özellikleri" bölümü.

954 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 4, s. 262/34, 35.

3594 Gördüm aṣḥāba o şāh-ı muḥterem
Bāġ u bostān vaṣfın eyler dem-be-dem

3595 Her ne ᶜörfī söz ki söyler ol kerīm
Baña andan görinür sırr-ı ḳadīm

3596 Her ne ḳāli kim o serv-i meh-liḳā
Fāş söyler anda ol sırr-ı Ḫudā

3597 İrişür der-ḥāl bir ḥālet baña
Oluram bī-ḫod irer ḥayret baña

3598 Baña ol maᶜnī k'olur andan ᶜayān
Meṡnevī'de vālidüm eyler beyān

3599 Her çi gūyed merd-i ᶜāşıḳ būy-ı ᶜışḳ (F185)
Ez-dehāneş mī-cehed der-kūy-ı ᶜışḳ

3600 Ger bi-gūyed fıḳh faḳr āyed heme (F186)
Būy-ı faḳr āyed ez-ān ḫoş-demdeme

3601 V'er bi-gūyed küfr āyed būy-ı dīn (F187)
Āyed ez-güft-i[955] şekeş būy-ı yaḳīn[956]

120a [Tercüme]

3602 Her ne dirse[957] merd-i ᶜāşıḳ būy-ı ᶜışḳ
Ṣıçrar aġzından pür olur kūy-ı ᶜışḳ

3603 Fıḳh dirse ol şeh-i ḫoş-demdeme
Būy-ı faḳr olur iren andan heme

3604 Küfr eydürse irişür būy-ı dīn
Şek dise andan irer būy-ı yaḳīn

[6. Mevlânâ'nın onu yerine halife bırakması]

3605 Biri Mevlānā iderken intiḳāl
Didi kim iy ḫusrev-i şīrīn-maḳāl

3606 Ḥażretüñden ṣoñra iy şeyḫ-i kirām
Kim ḫalīfe olsun u ḳāyim-maḳām

3607 Dir Żiyā'ü'l-Ḥaḳ Ḥüsāmü'd-dīn'ümüz[958]
Şāhumuz şāh-ı ḥaḳīḳat-bīnümüz

3608 Ṣordılar üç kez üçinde daḫı ol
Eyledi aña işāret ol fuḥūl

---

955 Metinde *būy-ı* şeklinde yer alır. Ancak *Mesnevî*'de ve kaynak metinde bu şekilde yer almaktadır. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 746. Şairin yaptığı tercümeden de bunun müstensih hatası olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

956 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 1, s. 165/2879-2881.

957 Müstensihin bir alt beyte gözünün kayması sonucu *dir şeh* şeklinde yazılmıştır.

958 Eser boyunca *Hüsāme'd-dīn* olarak harekelenen kelime bu dizede bu şekildedir.

3609 Ne işāret bel beşāret eyledi
Olsun ol diyü ^{c}ibāret eyledi

3610 Ol-ıdı kim ol ḳamer on yıl temām
Ṣoñra hem oldı ḫalīfe ve’s-selām

[7. Kovandaki bal peteklerinin hiç tükenmemesi]

3611 Gün gibi bir gün ṭurup Sulṭān Veled
Ṣubḥidemden devlet-i ḫandān Veled

3612 Şeh Ḥüsāme’d-dīn’üñ ol şāh-ı cihān
Devlet-ile bāġına oldı revān

3613 İstemişdi ḫāṭır-ı yārān ^{c}asel
Kim varınca bāġa ol şāh-ı ecel

3614 Bāġubānına işāretler ḳılup
Cān-ı yārāna beşāretler ḳılup

3615 Dir fülān ḳovanuñ aġzın yüri aç
Tāze bal çıḳar getür birḳaç gömeç

120b

3616 Ol ḳovandan vardı ol iḳbāli ḫoş
Ḫoş getürdi yidiler aḳ balı ḫoş

3617 Var daḫı getür didi pes ol cüvān
Vardı birez daḫı getürdi revān

3618 Yidiler anı daḫı dir yine ṭur
Var birez daḫı getür andan otur

3619 Bāġubān eydür ki nī nī ḥad durur
Nī nedür dir bu yem-i bī-ḥad durur

3620 Ḥürmet-i şeh-zād-ı[959] Mevlānā-y-içün
Ḳaṭreken baḥr oldı ol deryā-y-içün

3621 Tā-ḳıyāmet getüresin sen eger
Ol temām olmaya hergiz iy piser

3622 Ol ḳovandan bāġubān pes iy ^{c}azīz
On yidi gömeç daḫı getürdi tīz

3623 Bunca bal k’andan getürdi ol cüvān
Ṭopṭolu bal-ıdı daḫı ol ḳovan

3624 İki yüz miḳdārı yār yir götürür
Sininüñ içi daḫı bal-ıla pür

3625 Bu işi çün ol yüzi aġ işledi
Ol ḳovanı ol şehe bağışladı

3626 Ol ḳovandan ḥāṣıl oldı çoḳ ḳovan
İtdiler andan temuttu^{c} çoḳ zamān

---

[959] Metinde *şeh-zād.*

3627 İtseler balından anuñ şerbeti
Nūş iden ḫasta bulurdı ṣıḥḥati

[8. Zahire değil bâtına bakılması gerektiği]

3628 Şeh Ḥüsāme'd-dīn'üñ ol alnı mehüñ
Ol Żiyā'ü'l-Ḥaḳ güneş yüzlü şehüñ

3629 Ḥāleti vü ᶜādeti-y-idi ᶜaceb
Ol yüzi ḫorşīd māhuñ rūz u şeb

3630 K'ol yigāne merdüm-i bīgāneye
K'ol sözi ṭaᶜne ḳılan dür-dāneye

3631 Bir cemāᶜat k'ehl-i fısḳ ehl-i fücūr
Ola ẓāhir medḥ iderdi ol ṭahūr

121a

3632 Dirdi zāhidler durur bunlar piser
Zühd ü taḳvāda vü dīnde müşteher

3633 Bir cemāᶜat k'ehl-i zühd ehl-i ṣalāḥ
Ola ẓāhir ol şeh-i ṣāḥib-felāḥ

3634 Ḳadḥ iderdi dirdi fāsıḳdur bular
Merdüm-i beddür münāfıḳdur bular

3635 Ḥayreti yārānuñ olurdı ziyād
Biri Mevlānā'ya bunı ḳıldı yād

3636 Didi Mevlānā ki ḥaḳḳā eyledür
Ol şehi maᶜṣūmdur Ḥaḳ söyledür

3637 Ṭā'ife'y füssāḳ k'ol şāh-ı kirām
Medḥ ider ẓāhirde gerçi kim müdām

3638 Bī-edeb fısḳ-ı mükessebdür bular
Bāṭını ṭāhir mü'eddebdür bular

3639 Ṭā'ife'y zühhād kim ol şehd-leb
Ḳadḥ ider gerçi kim anlar rūz u şeb

3640 Ẓāhirā ṭāḳatleri ṭāᶜatde ṭaḳ
Ṭopṭolu bāṭınları fısḳ u nifāḳ

3641 Ḥaḳ Taᶜālā ẓāhire ḳılmaz naẓar
Bāṭına eyler naẓar ol iy peẕer

İnna'llāhe lā-yenẓuru ilā-libāsikümü'ṣ-ṣūf ve lā-ilā-ḥāfiẓi'l-ḥurūf ve lākin yenẓurū ilā-ḳalbin ᶜaṭūfin li'ṣ-ṣamedi'r-ra'ūf[960]

[960] "Allah şüphesiz yün elbiseye, harfleri ezberleyenlere değil, kendisi için atifet sahibi olan kalplere bakar." anlamına gelir. Buna çok benzer hadisler mevcuttur: "Allah sizin dış görünüşlerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve amellerinize bakar." bkz. *Concordance et Indices de la Tradition Musulmane, el-Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzı'l-Hadisi'n-Nebevî*, c. 6, s. 476.

3642 Ḥaḳ naẓar ḳılmaz aña kim geye ṣūf
Daḫı aña kim ide ḥıfẓ-ı ḥurūf

3643 Göñüle eyler naẓar k'ola ^{c}aṭūf
Ol Ṣamed ḥaḳḳında kim oldur Ra^{c}ūf

3644 Ol durur te'vīl-i s̱ānī iy ṣafī
K'ādemīde var taḳvā-yı ḫafī

3645 Ādemīde ḥüsn-i cevher ol durur
Eyleyen her işini zer ol durur

121b

3646 Seyyi'e olur anuñ birle ḥasen
Küfr olur īmān u mār olur resen

3647 Ḥaḳ Ta^{c}ālā buyurur iy bendeler
Bini bāṭın gözile bīnendeler

3648 Baḳmazam ben ẓāhirīnüñ birrine
Nāẓıram bāṭın yüzine sırrına

Ez-ān-ı Mevlānā ḳuddise sırruhu

3649 Mā ki bāṭın-bīn-i cümle'y kişverīm (F188)
Dil bi-bīnīm ü be-ẓāhir nen'gerīm[961]

Tercüme

3650 Biz ki bāṭın-bīniyüz her kişverüñ
Bāṭınına nāẓıruz her serverüñ[962]

3651 Ẓāhirā ger müfsid ola ger şaḳī
Bāṭın ol cevherle müṣliḥ mütteḳī

3652 Müşrikūn ḥaḳḳında Ḥaḳ didi neces
Ol neces bāṭındadur ne pīş ü pes

Yā eyyühe'llezīne āmenū inneme'l-müşrikūne necesün[963]

[9. Rebabın haram olduğunu söyleyen eyimmenin tövbe etmesi]

3653 Ḳıldı Mevlānā çü Ḥaḳḳ'a ric^{c}ati
Ḳodı ol cān bu cihān-ı ġafleti

3654 Eyleyüp ḥarket birez cānsuz cesed
Ḳāḍīya vardı idüp ḥıḳd u ḥased

3655 Ḳıldılar cümle eyimme cem^{c}iyet
Tā rebābı ḳalduralar bu niyet

3656 Da^{c}vet itdiler Ḥüsāme'd-dīn şehi
Tā ki ne dir göreler ol dīn şehi

---

961 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 4, s. 363/2173.

962 Önce *kişverüñ* yazılmış, altına bu kelime kaydedilmiş.

963 "Ey imân edenler! Şüphe yok ki, müşrikler nâ-pâk kimselerdir..." (Tevbe, 9/28).

3657 Hep rebāba ḥükm idüp dirler ḥarām
Pes semā^{c} itmek ḥarām-ender-ḥarām

3658 Sözlerin dir ḳāḍī idüp istimā^{c}
Bu ḳażiyye eyledür bi'l-ictimā^{c}

3659 Pes Ḥüsāme'd-dīn'e ṭutdılar yüzi
Bu olur anlara pes anuñ sözi

3660 Kim ^{c}aṣā-yı Mūsevī ol-ıdı ḫūb
Anı ejder mi görürsiz yā ki çūb

122a

3661 Ol ḫaṭā sözleri ṣananlar ṣavāb
Bu söze virmediler ḳaṭ^{c}ā cevāb

3662 Dir bizüm daḫı rebābumuz ezel
Çūb-ıdı bir pāre Ḥaḳ azze ve cel

3663 Gördi kim bir kimse itmez iltifāt
Raḥm idüp ol pāk [ü] pākīze-ṣıfāt

3664 Emr ḳıldı ol şehe k'ol sözi şehd
Maẓhar-ı Aḥmed'dür ü ^{c}Īsī-i ^{c}ahd

3665 Ya^{c}nī Mevlānā o faḫr-ı evliyā
Ol tozı cevher ol özi kīmiyā

3666 Ḳıldı ol bir pāre çūba ol naẓar
Ol naẓar miss-i vücūdın ḳıldı zer

3667 Pes ḥibālin[964] her ḫayālüñ yig deme
Oldı ol çūb ejdehā çekdi heme

3668 Pes ol ejderhā-yı hāyil öñine
Baḳmayup anuñ öñine ṣoñına

3669 Nā-mübārekdür yürimek ilerü
İlerü kim yürise ḳalur girü

3670 Olmasun kim añrayuban nā-gehān
Cümle ma^{c}ḳūlātuñuzı bī-emān

3671 Dem ide bir demde mecmū^{c}ını pāk
Yuda vü küllī sizi ide helāk

Min-kelām-ı Mevlānā ḳuddise sırruhu

3672 Ṣūret-i ū çün ^{c}aṣā vü bāṭın-ı ū ejdehā (F189)
Gerden-i ān ejdehā-rā gīred ū çün lemtürā[965]

---

[964] Metinde kelime *cibālin* okunabilecek şekilde yazılsa da anlam gereği böyle okunmuştur.

[965] Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 6, s. 104/2784, 29.595-96. Fürüzanfer, bazı nüshalarda iki beytin mısralarının birbirine karıştırıldığı notunu düşmüştür ki burada durum bu şekildedir.

Tercüme

3673 Ṣūreti anuñ ^{c}aṣā vü bāṭınıdur ejdehā
Ṣunsañ el ol ejdehā saña boyun ṭutar şehā[966]

3674 Ol naẓar kim oldur iksīr-i celāl
Ḳıldı tebdīl ol ḥarām oldı ḥelāl

3675 Her çi gīred ^{c}illetī ^{c}illet şeved (F190)
Küfr gīred kāmil[ī] millet şeved[967]

[Tercüme]

3676 Her ne ṭutsa ^{c}illetī ^{c}illet olur
Küfr eger kāmil ṭuta millet olur[968]

122b

3677 İşbu sözi söyleyince ol ḫıdīv
Ḳopdı ol ḫalḳuñ nihādından ġırīv

3678 Ol eyimme k’itdiler ceng ü cidāl
Oldılar müstaġfir idüp ibtihāl

3679 Ḳıldı ol ḫalḳuñ müsülmān kāfirin
Dir ḫıred iy gül hezārān āferīn

3680 Az zamān içinde ḳalmadı biri
Ḳalmadı ol cümleden biri diri

3681 Cümleden ne nām ḳaldı ne nişān
Dest-i merg ol resme ḳıldı keş-keşān

3682 İşbu ma^{c}nī oldı bīş ü bīşter
Gitdügince gitdi bīş ü bīşter

3683 Eyle kim her ma^{c}nīsi vü her demi
Ḳıldı sebḳat saġbe ḳıldı ^{c}ālemi

Min-kelām-ı Mevlānā ḳuddise sırruhu

3684 Z’īn sebeb[969] hengāmehā şüd küll heder (F191)
Hest īn hengāme her dem germter

3685 Ma^{c}den-i germiyyet ender-lā-mekān (F192)
Heft dūzaḫ ez-şerāreş yek duḫān[970]

---

[966] Mevlânâ’nın Farsça beytinin ve tercümesinin vezni fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün’dür.

[967] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevi-i Ma‘nevî*, c. 1/1613.

[968] Der-kenardır.

[969] Metinde bu sözcükten sonra, vezni bozan ve kaynak metinde de olmayan *īn* sözcüğü vardır.

[970] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, c. 6, 464/4604, 4605. 2. beyitte geçen *germiyyet* kaynak metin ve *Mesnevî*’de *germīst* şeklinde geçer.

Tercüme-i īn ebyāt

3686 Oldı hep hengāmeler küllī heder
Oldı bu hengāme her dem germter

3687 Ma^{c}den-i pür-germiyetdür lā-mekān
Yidi dūzaẖ āteşinden bir nişān[971]

10. Te’dīb kerden-i būstāncı ẖod ez-rūy-ı bāṭın

3688 Şeh Ḥüsāme’d-dīn’e bir tāze cüvān
Bostāncı olmuş-ıdı bir zamān

3689 Ḥażretinden incinüpdür ol fetī
Bostāndan bir gün itdi ġaybeti[972]

3690 İstedüm bir bāġ içinde iy aẖı
Oturam varmayam anda bir daẖı

123a

3691 Geldi Mevlānā’yı gördüm nā-gehān
Bir teber elde yanında bir cüvān

3692 Ur şunuñ boynın başın öñümde ḳo
İncidüpdür dir Ḥüsāme’d-dīn’i bu

3693 Ol teberle urdı boynum ol fetī
Bir zamāndan ṣoñra gördüm ḥażreti

3694 Başumı ḳaldurdı ḳodı boynuma
Ḳoydı ṣandum bir nigārı ḳoynuma

3695 Didi bismi’llāh u bi’llāh ol hümām
Hem mina’llāh hem ila’llāh[973] ve’s-selām

3696 Zinde ḳıldı pes beni ol cān revān
Şād ṭurdum baş ḳodum zārī-künān

3697 Başumı gördüm çü ḳaldurdum revān
Kimse yoḳ yanumda var yaş-ıla ḳan

3698 Boynuma ol şaẖṣ k’urmışdı teber
Bulmadum çoḳ aradum andan es̱er

3699 Raġbet-i tām-ıla pes ṭurdum devān
Bositāna ẖiẕmete vardum revān

3700 İşüme meşġūl oldum çünki ben
Şeh Ḥüsāme’d-dīn o sulṭān-ı zemen

---

[971] Sağ boşluğa, 2. Farsça beytin yanı sıra tercümenin ilk dizesi ve Farsça 1. beytin 2. dizesinden oluşan beyit yazılmıştır.

[972] Metinde *raġbeti* şeklinde yer alsa da anlama uymayan bu kelime, kaynak metinle yapılan karşılaştırma sonucu düzeltildi. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 773.

[973] bkz. 419. dipnot.

3701 Geldi ser-vaḳtüme ol dildārumuz
Geldi ol gül dir Ḫudāvendgār’umuz

3702 Urmayınca boynuñı iy bed-fiᶜāl
İtmeyince saña ol şeh gūşümāl

3703 İtdügiñ fiᶜle peşīmān olmaduñ
Terk idüp küfri müsülmān olmaduñ

3704 Ger şefāᶜat ḳılmasam mürde’y ebed
Ḳalısardur tā-ebed bī-zer zebed

3705 ᶜÖẕr ḳıldum ᶜöẕrüm ol şāh-ı ferīd
Ḳıldı maḳbūl itdi pes bende’v mürīd

3706 Anda Mevlānā o şāh-ı pāk-ẕāt
Dört yıl olmışdı k’itmişdi vefāt

123b Ez-ebyāt-ı *Meşnevī-i Maᶜnevī*

3707 Ān ki cān baḫşed eger bük’şed revāst (F193)
Nāyibest ü dest-i ū dest-i Ḫuẕāst[974]

3708 Dest-i Ḥaḳ mīrānd ü zindeş küned (F194)
Zinde çi būd cān-ı pāyendeş küned[975]

Tercüme

3709 Ol ki dirgürür ger öldüre revā
Nāyib-i Ḥaḳ durur ol dest-i Ḫuẕā

3710 Dest-i Ḥaḳ öldürür ü zinde ḳılur
Zinde n’olur cān-ı pāyende ḳılur

[11. Vefatı]

3711 Bir gün ol gün yüzlü meh yaᶜnī Ḥüsām
Gitdi yārān-ıla bāġa ol hümām

3712 Otururken anda ol şāh-ı zemen
Geldi bir dervīş nā-geh şehrden

3713 Māhçesi türbenüñ düşdi didi
Yuḳarudan aşaġa uşdı didi

3714 İşidüp ol söz[i] itdi āh-ı serd
Ġāyib oldı kendüden ol şāh-ı ferd

3715 Elini urdı dizine aġladı
Baḳdı yārānuñ yüzine aġladı

3716 Ḳıldı yārān daḫı gözyaşın revān
Oldı ol bārāna raᶜd āh u fiġān

---

974 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevi-i Ma‘nevî*, c. 1/226.

975 *a.g.e.*, c. 1, s. 170/2970.

3717 Didi kim tārīḫi görüñ ol hümām
Olmış ol yıl gördiler on yıl temām

3718 Beñzine irdi teġayyür ol zamān
Gidelüm dir şehre ol şāh-ı cihān

3719 Ṭoldı eydür ^{c}ömrümüñ peymānesi
Murġ-ı cānumuñ dükendi dānesi

3720 Gitdiler şehre aḳıdup ḳanlu yaş
Niçe gün oldı o şeh ṣāḥib-firāş

124a

3721 Pes ṣafā-yı tām-ıla ol ḫoş-ḫıṣāl
İtdi ḫoş Ḥaḳ raḥmetine intiḳāl

3722 Māh-ı şa^{c}bānuñ yigirminci güni
Çār-şenbīh gün o gün iden düni

3723 Altı yüz heştād altı sālde
Gitdi ol ḫoş-ḫūlı ol ḫoş-ḥālde

[7. BÖLÜM][976]

3724 Menḳıbet-i Ḥażret-i Sulṭān Veled (F195)
Baḫt-ı nev ü devlet-i ḫandān Veled

3725 Baḫt-ı nev ü devlet-i ḫandān durur
Anuñ-içün Ḥażret-i Sulṭān durur[977]

3726 Ḫudāyā künem bende Sulṭān Veled-rā (F196)
Ber-ān der-ḳabūlī be-fermāy red-rā[978]

[1. Bebekliği ve çocukluğu]

3727 Süd emerken Ḥażret-i Sulṭān Veled
Ġonca-y-iken ter gül-i ḫandān Veled

3728 Vālidi ḳoynında yaturdı müdām
Her gice genç-iken ol māh-ı temām

3729 Çünki hengām-ı teheccüd ol hümām
Eyleyeydi dün namāzına ḳıyām

3730 Ġonca ḳoltuġında yatmış gül gibi
Ol gide bu zār ider bülbül gibi

3731 Ġoncaveş ḳoynına ḳoymış atası
Gül gibi ansuz ye ḳaçan yatası

---

976 Kaynak metindeki başlık şöyledir: *Der-ẕikr-i menāḳıb-ı Ḥażret-i Mevlānā ibn-i Mevlānā sulṭānü'l-muḥaḳḳıḳīn muẓhir-i esrārü'l-yaḳīn Bahā'ü'l-Ḥaḳ ve'd-dīn el-Veled nevverena'llāh bi-nūrihi'l-mü'eyyede'l-mü'ebbed.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 784.

977 7. bölümün ilk iki beyti müfte^{c}ilün / müfte^{c}ilün / fā^{c}ilün vezninde söylenmiştir.

978 fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün.

124b

3732 Ṭurduġınca rāst ol serv-i çemen
Nergisi gül üzre dökerdi semen

3733 Eyleyüp teskīn-içün terk-i namāz
Yine yaturdı revān ol serv-i nāz

3734 Şīr-i māder istese ol kāmurān
Aġzına virürdi pistānın revān

3735 Tā ki ᶜavn-ı Ḥaḳḳ-ıla ol şīr şīr
Şīr-i maᶜnī emzürürdi sīr sīr

3736 Ḥaḳ resūlinüñ nitekim barmaġı
Ṣu aḳıdurdı olup ṣu ırmaġı

3737 Nitekim yaḳardı mescidde çirāġ
Aġzı ṣuyından idüp Ṣıddīḳ yaġ

3738 Kūşe-i ġār içre nitekim H̱alīl
Şīr emer ṭıfl-iken ol şāh-ı celīl

3739 Ḳırḳ gün olınca ol şīr-i muṣāf
Kiçi barmaġından emdi şīr-i ṣāf

3740 Onına[979] irdükde ol māh-ı temām
Gūyiyā bir serv-idi Ṭūbī-ẖırām

3741 Ṭursa serv-idi vü otursa semen
Ol gül-endām-ıla bu serv-i çemen

3742 Olsa bir yirde o maᶜnī kānına
Yir virürdi alur-ıdı yanına

3743 Ol ḳadar kim eylemiş cānında yir
Kim virür her ḳandasa yanında yir

3744 Ol gül-endām-ıla bu serv-i çemen
Birbiri(y)le nitekim serv ü semen

3745 Büyidiler kim gören ḳardeş ṣanur
Bilmeyen ḳardeş dir-iseñ inanur

3746 Hem idüp dāyim ẖiṭāb-ı müsteṭāb
Eydür-idi bu mehe ol āfitāb

3747 Āfitābem ben ṭolu mehsin baña
H̱ılḳ-ıla ẖulḳ-ıla eşbehsin baña

3748 Gey severdi sevdüginden ol ḳubād
Atası adını virdi aña ad

125a

3749 Dem-be-dem virüp dehānın aġzına
Her nefes ṣoḳup zübānın aġzına

---

[979] Metinde *onuna.*

3750 Öper-idi öper-iken aġzını
Ṣordurırdı aña maᶜnī maġzını

3751 Aġzına dil ṣoḳmış ol āyīne-rū
K'oldı ṭūṭī-i şeker-güftār o

3752 K'atası gibi o sulṭān-ı ecel
Meṣnevī birle dimiş bunca ġazel

3753 Ceddi gibi hem *Maᶜārif* söylemiş
Kim dimiş anı k'o ᶜārif söylemiş

3754 Öper-idi rūyını vü mūyını
Alur-ıdı müşk ü gülden būyını

3755 Ḳomaz-ıdı yanını k'ol māhveş
Türbede daḫı yatur yanında ḫᵛeş

[2. Mevlânâ'nın yerine geçen Hüsâmeddîn'e itaat etmesi]

3756 Āḫiret mülkine Mevlānā sefer
Ḳıldı ṣūret ᶜāleminden çün güẕer

3757 Şeh Ḥüsāme'd-dīn dir ol ṣāḥib-reşed
Vālidüñ yirinde otur gel Veled

3758 Sen bize şāh ol u şeyḫ ol iy ferīd
Biz saña bende olalum u mürīd

3759 Yüriyeyin ben rikābuñca şehā
Ġāşiye ber-dūş oluban dāyimā

3760 Pādişāh ol sen şeh-i vālā baña
Olayın ben bende vü lala saña

3761 Der-ḫāne-i dil iy cān[980] ān kist īstāde (F197)
Ber-taḫt-ı şeh ki bāşed cüz-şāh u şāh-zāde[981]

[Tercüme]

3762 Şehr-i dilde kimdür olan iy şeh-i nīkū-nihād
Taḫt-ı şāhīde kim ola ġayr-i şāh u şāh-zād[982]

3763 Ḥażret-i Sulṭān Veled pes ḳodı baş
Göñli ḫoş oldı gözinden aḳdı yaş

125b

3764 Ḫırḳasına ṣūfī dir evlā durur
Ḥırfesine[983] hem yetīm aḥrā durur

---

[980] Metinde ilk önce *şeh* yazılmış, daha sonra üstüne *cān* sözcüğü eklenmiştir. *Menâkıbü'l-Ârifîn* ve *Divan-ı Kebîr* ile yapılan karşılaştırma sonucu doğrusunun *cān* olduğu görülmüştür. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 1, s. 785; Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 5, s. 161/2389, 25.243.

[981] mefᶜūlü / fāᶜilātün / mefᶜūlü / fāᶜilātün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 5/2389, 25.243.

[982] fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilün.

3765 Atamuñ ᶜahdinde şāh-ıduñ güzīn
Yine şehsin ü ḫalīfe iy emīn

3766 Sini şāh itdi bize ol şehriyār
Gitdi ol sen ḳalduñ andan yādigār

3767 Nūr-baḫşısın cihānuñ iy sirāc
Kim senüñ durur ḫilāfet taḫt u tāc

3768 Hem vaṣiyyet eyle itdi şāhumuz
Pes şeref burcında sensin māhumuz

3769 Ol mihrinden oldukça ṭudaş[984]
Hem elin öperdi vü hem ḳordı baş

3770 Her ḫalīfeye ki ḥüsn-i iᶜtiḳād
Ol iderdi itmedi bir şeyḫ-zād

3771 Gördi ol alnı ḳamer on yıl temām
Atasınuñ yirine ḳāyim-maḳām

3772 Mürşidi bildi o sulṭān-ı ferīd
K'oldı ol sulṭāna bende vü mürīd

3773 Eyledi taḳrīr tā-heftād sāl
Vālidinüñ sözlerin ol ḫoş-ḫıṣāl

3774 Ol ḳadar taḳrīr-i esrār eyledi
Ol ḳadar tefsīr-i aḫbār[985] eyledi

3775 Gösterüp her ḥayye Ḳayyūm[986] illerin
Pür-ḫalīfe eyledi Rūm illerin

3776 Eyledi esrār-ı Ṣıddīḳ'ı beyān
K'itdi ol gün ṣubḥ-ı ṣādıḳdan ᶜayān

3777 Eyledi ferzendin ol şāh-ı ferīd
Mīr ᶜĀrif ḥażretin aña mürīd

3778 Ol cemāᶜat k'itdiler aña ḥased
Oldılar maṭrūḥ u maṭrūd-ı ebed

[3. Mevlânâ'nın, Veled'in bahtı hakkında yazdıkları]

3779 Bir gün alup bir ḳalem ol sırr-ı Ḥaḳ
Yaᶜnī Mevlānā o birr-i berr-i Ḥaḳ

983 Metinde *ḥurḳa* gibi yazılmıştır.

984 Mısranın vezni bozuktur. Büyük ihtimalle *ol*'dan sonraki sözcük atlanmıştır.

985 *aḫyār* gibi okunabilirse de kaynak metinde bu şekilde geçmektedir.

986 Allah'ın isimlerinden Hayyu'l-Kayyûm'a gönderme yapılmıştır. bkz. Bakara, 2/255; Âl-İmran, 3/2.

126a

3780 Ḫāmele[987] barmaḳları el bir ider
Medrese dīvārına taḥrīr ider

3781 Bunı kim bizüm Bahā’e’d-dīn’ümüz
Mihr-pister şāh u meh-bālīnümüz

3782 Olduġı(y)çün ol ḳamer ḫorşīd-baḫt
Ḫoş dirildi ḫoş ölür ol ᶜarş-taḫt

[4. Sultan’ın Mevlânâ’ya altın göndermesi]

3783 Mīr ᶜĀlim[988] Ḥażret-i Sulṭān Veled
Birle Mevlānā o şāh-ı muᶜtemed

3784 Otururken geldi bir gün ol ḳamer
Ḥażret-i sulṭāndan bir kīse zer

3785 Mīr ᶜĀlim ol zamān yār-ı güzīn
Olmış-ıdı maḫzen-i şāh-ı emīn

3786 Didi Mevlānā ki iy yārān nedür
İsm-i aᶜẓam dünyede ne nesnedür

3787 Didi yārān sen bilürsin şāhumuz
Pes eyitdi ol yüzi gün māhumuz

3788 İsm-i aᶜẓam bu zer ü bu sīmdür
Zer ḳılan bunsuz bir işi kimdür

3789 Bāṭıla yarar u ḥaḳḳa irgürür
İsm-i aᶜẓamdur ölüyi dirgürür

3790 Bu durur dünyāyı maᶜmūr eyleyen
Āḫiret ehlini mesrūr eyleyen

3791 Nitekim ḥaḳḳında ol sırr-ı Eḥad
Buyurupdur Ḥażret-i Sulṭān Veled

3792 Nişāṭ-ı merdümān ez-zerr ü sīm est (F198)
Ḫoşīhā-yı cihān ez-zerr ü sīm est

3793 Resī ber-bām-ı maḳṣūd iy Veled zūd (F199)
Tü-rā ger nerdübān ez-zerr ü sīm est

[Tercüme]

3794 Nişāṭı cümle cānuñ sīm ü zerdür
Sürūrı dü cihānuñ sīm ü zerdür

---

987 “ile” bağlacı vezin gereği kelimeye bu şekilde eklenmiştir. Bunun başka örnekleri için bkz. *nisyele* (2113), *ḥīlele* (2564).

988 Bu beytin yanı sıra 3785. ve 3797. beyitlerde de bu isim *mīr-i ᶜālem* olarak harekelenmiştir. Müstensih bu kişinin Veled’in kardeşi olduğunu anlamamış olsa gerek.

3795 Veled çıḳduñ murāduñ ṭamına tīz
Meger kim nerdübānuñ sīm ü zerdür[989]

126b

3796 Didi Mevlānā o sulṭān-ı ecel
Ḳuṭb-ı ^{c}ālem sırr-ı ḳaṣṣām-ı ezel

3797 Mīr ^{c}Ālim ḫarcı çoḳdur çoḳ virüñ
Eksügi çoḳdur aña artuḳ virüñ

3798 İtdiler ḳısmet çözildi çünki bend
Cümle-i aṣḥāb oldı behremend

[5. Kıtlıkta dua etmesi ve yağmur yağması]

3799 Bir ḫaberdür mu^{c}teber meşhūr bu
Nevk-i kilk-i nūr-ıla mesṭūr bu

3800 Ḳaḥṭ-ı bārān oldı bir yıl Ḳonya'da
Ṭarlıġandı şöyle kim il Ḳonya'da

3801 Niçe nevbet çıḳdı istisḳāya ḫalḳ
Cem^{c} olup ehl-i ḳabā vü ehl-i delḳ

3802 İtdiler ḳurbān taṣadduḳ ḳıldılar
Ne göge ebr aġdı ne yaġdı maṭar

3803 Iżṭırār-ıla idüp ḫalḳ ittifāḳ
Hep Veled ḥażretlerine bī-nifāḳ

3804 İ^{c}tiḳād-ı ḫāliṣ-ile vardılar
Yüz urup iḫlāṣ-ıla yalvardılar

3805 Hem idüp cümle meşāyiḫ i^{c}tiẕār
Gelmedi bizden didiler hīç kār

3806 İstedük Ḥaḳ ḥażreti virmedi āb
Olmadı hergiz du^{c}āmuz müstecāb

3807 Ger şefā^{c}at ide Ḥaḳḳ'uñ maḥremi
Pes ^{c}ināyet bula ḫalḳuñ mücrimi

3808 İy şefī^{c}-i ḫalḳ riḳḳat vaḳtidür
Gel şefā^{c}at it ki şefḳat vaḳtidür

3809 Teşnegān-ı bādiye'y āmāl-içün
Ḫāk-i leb-ḫuşk u şikeste-bāl-içün

3810 Ol laṭīf-endām idüp luṭf-ı ^{c}amīm
Ḫalḳa ^{c}arża eyleyüp ḫulḳ-ı ^{c}aẓīm

127a

3811 Bāṭınından ḳopdı bād-ı re'feti
İtdi ḥarket ḥarket idüp iy fetī

---

[989] Farsça ve tercüme beyitlerin vezni mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / fe^{c}ūlün'dür. Son beyit der-kenar olarak yazılmıştır.

3812 Āteş-i vecdin dil-efrūz[990] eyledi
Sīnesi sūzın ciger-sūz eyledi

3813 Gözyaşı(y)la ṭurdı ol serv-i revān
Pā-birehne türbeye gitdi devān

3814 Vālidinüñ Ḥażret-i Sulṭān Veled
Ḥażret-i pür-raḥmet-i Sulṭān Veled

3815 Ravżasına ḳarşu açup başını
Ṭurdı ayaġ üzre dökdi yaşını

3816 Ṭurup ayaġ üzre ol şem^{c}-i ṭırāz
Dökdi bir dem ṭurmayup eşk-i niyāz

3817 Hep ḫalāyıḳ ger ġanī vü ger faḳīr
Baş açup feryād idüp ḳıldı nefīr

3818 Gözledi rūy-ı zemīnden āsumān
Na^{c}re-i ^{c}uşşāḳ farḳ-ı ferkadān

3819 Nā-gehān itdi ^{c}ināyet ol İlāh
Ṭutdı gögüñ yüzini ebr-i siyāh

3820 Gürledi gök ra^{c}d āvāz eyledi
Yaġmaġa yaġmur āġāz eyledi

3821 Yiryüzini ṭopṭolu āb eyledi
Bir nefesde ġarḳ-ı seylāb eyledi

3822 Sūziş-i sīneyle ol sūz-ı ciger
İrişince oldı tā vaḳt-i diger[991]

3823 Pes du^{c}ā idüp sürüp yüzine dest
Ḳodı destārın başa ol Ḥaḳ-perest

3824 Vālidinüñ ceddinüñ sürüp yüzin
Cevherine pür-güher idüp gözin

3825 Medreseye gitdi ol şāh-ı muṭā^{c}
Baş açuḳ yalın ayaḳ idüp semā^{c}

3826 Bilesine cümle-i aṣḥāblar
Āb-ı bārān-ıla hep ġarḳ-āblar

3827 Niçeler inkārınuñ zünnārını
Ḳaṭ^{c} idüp ḳıldı kemer iḳrārını

127b

3828 Ḳul-iken serkeşte-i cehl ü ḍalāl
Pādişāh olur bulur cāh u celāl

---

990 İlginç bir şekilde yazılan kelimede *elif* harfi harekeyle gösterilmiştir.

991 Metinde *seḥer* sözcüğünün yanına *ṣaḥḥa* işaretiyle *diger* kaydedilmiştir.

[6. Mevlânâ’nın, kendisine münkirleri küçümsememesini öğütlemesi]

3829 Bir gün eydür Ḥażret-i Sulṭān Veled
Bir ḥikāyet idüp ol sırr-ı Eḥad

3830 Vālidüm birle Ḥüsāme’d-dīn şehüñ
Bāġına gitdük o gün yüzlü mehüñ

3831 Bini yārāndan biri ḳıldı süvār
Der-peyince ol ḳubāduñ bendevār

3832 Arḳun arḳun gider-iken nā-gehān
Gördüm oldı bir ulu deryā revān

3833 Ḫāṭırından geçdi pes ben çākerüñ
Münkirin bunuñ gibi bir serverüñ

3834 Pāre pāre eyleyüp şimşīr-ile
İtler öñine ataydum dirile

3835 Kim niçün yüz dönderür buñun gibi
Baḥr-i raḥmetden ol aḥmaḳ ol ġanī

3836 Dir Bahā’e’d-dīn bu i^{c}cāb u bu mür
Saña bālālıḳ belāsından durur

3837 Sen süvār olmışsın ü yārān yayaḳ
Lā-cerem alçaḳlara basduñ ayaḳ

3838 Neñdür iy gül-çehre ḫār u ḫas senüñ
Ne işüñ var münkir-ile pes senüñ

3839 Mā-rā çi ez-īn ḳıṣṣa ki gāv āmed ü ḫar reft (F200)
Hīn vaḳt-i laṭīf est ez-ān ^{c}arbede bāz ā[992]

[Tercüme]

3840 Vaḳt nāzükdür ḳo cengi iy gözi āhū piser
Bize ne bu ḳıṣṣadan kim gitdi gāv u geldi ḫar[993]

3841 Ayaġında pes inüp atdan revān
Ser ḳodum müstaġfir oldum ol zamān

3842 Münkiri ḫoş gelmez eydür ol ḳubād
Yaramaẓlıġ-ıla ḳılmaḳ baña yād

128a

3843 Hep meşiyyetde musaḫḫardur Ḥaḳ’a
Bendedür mecmū^{c} o şāh-ı muṭlaḳa

3844 Ḫalḳ hep ẕerrāt u Ḥaḳ ḫorşīddür
Gide anlardan o ḫū ümmīddür

---

992 mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūlün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 1, s. 64/98, 1102. İlk dizedeki *ez-īn*, *Divan-ı Kebîr*’de *ez-ān*.

993 fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün.

3845 Luṭfı çoḳdur Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uñ ḳula
Siz nice isterseñüz eyle ola

[7. Müridinin içinden geçenleri dile getirmesi]

3846 Bir ulu bir gün ṣorar Sulṭān Veled
Ḥażretinden eydür iy sırr-ı Eḥad

3847 Ḥaḳ Taᶜālā ḥażreti ḳula seẖun
Hīç söyler mi nev olsun yā kühün

3848 Sāyilüñ geçmiş żamīrinden meger
Kim Veled ḥażretlerine sīm ü zer

3849 Tuḥfe iletmek mi ola müsteḥab
Yā ki bir destār-ı Hindī iy ᶜaceb

3850 Bu tereddüd içreken ol kāmiyāb
Bir ḥikāyet buyurur aña cevāb

3851 Var-ıdı bir vāᶜiẓ eydür dīdever
Merdüm-i Ḥaḳ-bīn-idi ṣāḥib-naẓar

3852 Vaᶜẓ iderken eydür iy pīr-i kühün
Ḥaḳ size bunca zamāndur kim seẖun

3853 Söyler ü siz ḳul-iken aña muṭīᶜ
Sözin ol şāhuñ işitmemek bedīᶜ

3854 Allāh Allāh sözin işitmek gerek
Pīr-i gaybe sözin iş itmek gerek

3855 Bu sözi söylerken ol şāh-ı cihān
Ol ṭuran ẖalḳuñ içinden nā-gehān

3856 Ṭurdı bir dervīş dülbend istedi
Üç keret bir māldār u mühtedī

3857 İstedi kim vire bir dülbend aña
İtdi telḳīn n'itsün ol dil-bend aña

128b
3858 Virmedi līk ol tereddüdde hemīn
Ṭurdı eydür vāᶜiẓe kim iy emīn

3859 Nice söyler ḳula Ḥaḳ ᶜazze ve cel
Ḳıl beyān bu müşkili tā ola ḥal

3860 Vāᶜiẓ eydür ḳula bir dülbend içün
Üçden artuḳ söylemez Allāh seẖun

3861 Naᶜre vurdı ḳodı baş aḳıtdı yaş
Hep çıḳarup ne ki geymişdi ḳumāş

3862 Virdi ol dervīşe hep köhne'v cedīd
Şeyẖ idindi vāᶜiẓi oldı mürīd

3863 Andan ol uluya eydür iy muṣir
Sen de Ḥaḳ sözin işit dülbendi vir

3864 Hem zerüñi sīmüñi īs̱ār ḳıl
Ḥaḳḳ’ı rāżī sini ber-ḫūrdār ḳıl

3865 Sen Ḥaḳ’uñ sözin eger işidesin
Ḥaḳḳ’ı saña iy piser iş idesin

3866 Çünki Ḥaḳḳ’uñ dāmeni ele gire
Her ne isterseñ saña ol Ḥaḳ vire

3867 Pes ol ulu işidüp bu sözleri
Ḳan-ıla yaş-ıla ṭoldı gözleri

3868 Oldı ol şāhuñ mürīd ü bendesi
İşiginde eşkvār efgendesi

[8. Mevlânâ’nın Sultan Veled’de gördükleri]

3869 Buyurur kim Ḥażret-i Sulṭān Veled
Ol zamān kim serv-idüm dir lāle-ḫad

3870 Vālidümi bir niçe gün ittifāḳ
Göremedüm ġālib oldı iştiyāḳ

3871 Nā-gehān bir gün beni itmiş ṭaleb
Ol şeker-güftār o şem[c]-i şehd-leb

3872 Vardum üç kez germ germ itdi naẓar
Şöyle kim mest oldı ol ben bī-ḫaber

129a

3873 Çün ayılduḳ dir Bahā’e’d-dīn baña
Baḳıcaḳ evvelki nevbetde saña

3874 Gözüme görünügeldi bir cemāl
Gitdi [c]aḳl oldum gözüñ tek ḫasta-ḥāl

3875 Baḳıcaḳ ikinci nevbet iy piser
Gördüm ol serv üzre ḳonmış tāc-ı zer

3876 Baḳıcaḳ üçünci nevbet iy nigār
Aṣlu gördüm gūşuña bir gūşvār

3877 Vālidi ol üç naẓar kim eyledi
Her birinde ne ki gördi söyledi

3878 Dir Veled tefsīr idüp kim ol cemāl
[c]İlmidür virdi baña ol ḫoş-ḫıṣāl

3879 Hem vilāyet tācıdur dir ol külāh
K’itdi ben ḳula [c]aṭā ol pādişāh

3880 Veled-rā nīst [c]ilm ü nī vilāyet (F201)
Cüz-ān [c]ilm ü vilāyet k’eş peẕer dād[994]

---

994 mefā[c]īlün / mefā[c]īlün / fe[c]ūlün.

[Tercüme]

3881 Veled'üñ ^{c}ilmi yoḳ vilāyeti yoḳ
Ġayr-i[995] ^{c}ilm ü vilāyet-i vālid[996]

3882 Aṣlu gūşumda o dürr-i gūşvār
^{c}Ārif'ümdür la^{c}l-i gevher-pūşı vār

[9. Vefatı]

3883 Ol gice kim Ḥażret-i Sulṭān Veled
Ol cebīni ay ol nūr-ı Eḥad

3884 Naḳl ider bu beyti oḳur ol ḳamer
Ol şeh-i ḫorşīd-tāc u meh-kemer

3885 İmşeb şeb-i ānest ki bīnem şādī (F202)
Der-yābem ez-ḫodī-i ḫod āzādī[997]

[Tercüme]

3886 Bu gice o dündür ki görürem şādī
Kim kendülügümden buluram āzādī[998]

3887 Çünki rıḥlet buldı yidi gün temām
Türbeden bir nūr rūz u şeb müdām

3888 Gün gibi dikildi ṭurdı tā-felek
Şöyle kim yirden göge oldı direk

129b

3889 Gözleri(y)le gördiler cümle enām
Oldı ol nūrı müşāhid ḫāṣ u ^{c}ām

3890 Gördi ḫalḳ ol nūrı çün leyl ü nehār
İ^{c}tiḳādı bir-iken oldı hezār

3891 Dimiş ol nūr-içün erbāb-ı naẓar
Nūr-ı ^{c}Ārif'dür k'odur nūr-ı baṣar

3892 Ya^{c}nī nūr-ı dīde-i Sulṭān Veled
^{c}Ārif-i Rab vāḳıf-ı sırr-ı Eḥad

3893 Oturuncaḳ taḫta ol sulṭān-ı baḫt
Ol şeh-i ḫorşīd-tāc u çarḫ-taḫt

3894 Ḥaḳ anı nūr-ı muṣavver eyledi
Dehri anuñla münevver eyledi

---

[995] Kelime metinde *ġīr* şeklinde harekelense de bu şekilde okundu.

[996] fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün.

[997] 1. dize fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün, 2. dize ahrem kalıplarından mef^{c}ūlün / fā^{c}ilün / mefā^{c}īlün / fā^{c} veznindedir.

[998] mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlün / fā^{c}.

3895 Zīre kim yidi velīnüñ pertevi
Cümle nūr itdi o şīrīn ḫusrevi

3896 Ḥażret-i Sulṭān Veled ol ḫoş-ḫıṣāl
K’eyledi ol gice ol meh intiḳāl

3897 Yevm-i sebtüñ gicesi(y)di ol gice
K’itdi naḳl ol baḫtı ılduzı yüce

3898 ᶜĀşır-ı māh-ı recebdeydi o ḥāl
Hem yidi yüz on ikisindeydi sāl

3899 Ḳaddesa’llāhu Taᶜālā rūḥahu
Eyledi kim revḥ vire rūḥa hū

[8. BÖLÜM][999]

3900 Menḳıbet-i ᶜĀrif-i pür-maᶜrifet (F203)
Ehl-i ṣafā ṣāfī-i ṣūfī-ṣıfat

3901 Çekdi ṣafā bādesinüñ bī-güẕāf
Dürdini bir derd-ile kim oldı ṣāf[1000]

130a
3902 Ḫuẕāyā be-ᶜirfān-ı ᶜĀrif hemīşe (F204)
Maᶜārif bi-baḫşem be-tü kār u pīşe[1001]

[1. Sultan Veled’in çocuklarının ölmesi]

3903 Māder-i ᶜĀrif Ṣalāḥa’d-dīn ḳızı
Fāṭıma Ḫātūn şeh-i şeh-bīn ḳızı

3904 Ol meh-i ḫorşīd-rū Sulṭān Veled
Ḥażretinden getürür çendān veled

3905 Altı aylıḳ yā on aylıḳ bīş ü kem
Olıcaḳ naḳl eyler ol çāker elem

3906 Vālidi serv-i revān-iken Veled
Gül gibi tāze cüvān-iken Veled

3907 Kim mücerreddi daḫı ol māh-ı pür
Gūşına ṭaḳmışdı ol bir dāne dür

3908 Ol düri kim nūr-ı ᶜaynıdur ᶜayān
Görmek isterdi k’o ḳılmışdı beyān

---

999 Kaynak emtinde yer alan başlık şudur: *Der-ẕikr-i menāḳıb-ı sulṭānü’l-ᶜārifīn bürhānü’l-vāḳıfīn ḳıdevetü’l-mükāşifīn ḳuṭbü’l-abdāl ve’l-evtād melik-i mülūku’l-ḥāl zübdet-i ehlü’l-viṣāl Mevlānā Celālü’l-Ḥaḳ ve’d-dīn Ferīẕūn ibn Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed el-ᶜĀrifü’l-Belḫī cedduhu eyyedena’llāhu bi-ceddihi ve ebbedenā bi-nūr-ı ceddihi ve ceddihi.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 825.

1000 3900. ve 3901. beyitlerin vezni müfteᶜilün / müfteᶜilün / fāᶜilün’dür.

1001 Bu Farsça beytin vezni feᶜūlün / feᶜūlün / feᶜūlün / feᶜūlün’dür. Metinde *bīşe* şeklinde yazılan sözcük *kār u pīşe* ifadesi daha doğru olacağı için bu şekilde düzeltildi.

3909 Tā kim ol ġaybī güher ^{c}aynı ola
Tā dükān-ı ^{c}aynınuñ zeyni ola

3910 Tā mu^{c}ayyen ḥāline ola mu^{c}īn
Çeşme-i iclāline ola ma^{c}īn

[2. Fâtıma Hatun'un Ârif Çelebi'ye hamile kalması]

3911 Bir gice Sulṭān Veled ol māh-ı pür
Vālidüm dir dün namāzına ṭurur

3912 ^{c}Ārif'üm anasıla ben dā^{c}īye
Oldı cem^{c} olmaḳ murādı dā^{c}iye

3913 İrtesi dir vālidüm baña ki şeb
Ne yitürdüñdi ne eylerdüñ ṭaleb

3914 ^{c}Ārif-i ḫoş-ḫūyı ararduñ meger
Ol şeh-i meh-rūyı ararduñ meger

3915 Ol lebi şīrīni iy ḫusrev ümīd
Oldur olasın buluban nev-ümīd

3916 Ben hemān ser ḳodum ol serv-i yüce
Ṣu gibi oldı revān pes ol gice

130b

3917 Fāṭıma Ḫātūn o nīkū-nām-ıla
^{c}Ārif-ile ya^{c}nī olur ḥāmile

[3. Doğumu]

3918 Bir mürīdine Sirāce'd-dīn-nām
Bir gün ol izi tozı tācü'l-enām

3919 Ya^{c}nī Mevlānā didi var ol hümām
Fāṭıma Ḫātūn'a it benden selām

3920 Allāh Allāh ḥamlini gey saḳlasun
Cām içinde nitekim mey ṣaḳlasun

3921 Lā-mekāndandur mekāna ol ḥabīb
^{c}Ālem-i ġurbetden irişe ġarīb

3922 Ṭoġısar burc-ı şerefden ol şerīf
Olısar genç ay gibi bedr-i laṭīf

3923 Ṣaḳlasun ol genç ayuñ gey özini
Ḥaḳ o burcuñ ṣaḳlaya kendüzini

3924 On üç oġlı oldı öldi her biri
^{c}Ārif on dördüncisi oldı diri

3925 Çün Sirāce'd-dīn anı oldı müşīr
Maḳdeminden ^{c}Ārif'üñ geldi beşīr

3926 İrdi çün sem^{c}ine ol yiyni ḫiṭāb
Eyledi aġır ġıdādan ictināb

3927 İtdi ḳurbānlar taṣadduḳ ḳıldı çoḳ
Niçe muḥtācı vü açı ḳıldı ṭoḳ

3928 Devlet-ile ol şeh-i ^{c}ālī-^{c}alem
Baṣdı ser-ḥadd-i vücūda çün ḳadem

3929 Rūz-ı yek-şenbe ikindinüñ öñi
Olur öyle öylenüñ daḫı ṣoñı

3930 Altı yüz yitmiş yılında hicretüñ
Heştüm-i zi'l-ḳa^{c}de ol meh-ṭal^{c}atüñ

3931 Oldı vāḳı^{c} şol mübārek maḳdemi
Ol mehüñ kim yoḳdur efzūnı kemi

131a

3932 Çün vücūd iḳlīmine baṣdı ḳadem
Ṭoldı ^{c}ālem nūr o meh baṣduġı dem

[4. Mevlânâ'nın Ârif Çelebi'nin sadrını nurlandırıp ona altın vermesi]

3933 İşkem-i māderden ol gül yapraġı
Püşt-i ḫāke baṣdı çünkim ayaġı

3934 Nūr-ı ḥüsninden münevver oldı dehr
Būy-ı ḫulḳından mu^{c}aṭṭar oldı dehr

3935 Ol melīḥi milḥ-ālūd itmedin
Ol melek-rūyı nemek-sūd itmedin

3936 Geldi Mevlānā şitābān şādukām
Nitekim ḫorşīd-i tābān ol hümām

3937 Fāṭıma Ḫātūn'uñ ol gevher-niṡār
Başına itdi bir avuç zer niṡār

3938 Çekdi ol māhı o şāh-ı rāstān
Āsitīn içre gözetdi āsitān

3939 Gitdi rūz ol bedrüñ ol ṣadr-ı ṣudūr
Şerḥ idüp ṣadrın ḳılup ṭopṭolu nūr

3940 Geldi şeb ol şehlerüñ şāhenşehi
Ṣundı ḫātūnlar eline ol mehi

3941 İdüp ol Yūsuf-ruḫuñ gibi bend[1002]
Göñleginüñ ucına dīnār-ı çend

3942 Ol zeri gül gibi niçe rūzigār
Ṣaḳladı idüp Kirake yādigār

3943 Pes Şeref Ḫātūn-ıla Muṭahhare
Ġonca-i gül tek ol iki cevhere

3944 Çıḳıcaḳ āḫir olup māye'y cihāz
Nev-^{c}arūs oldı ol iki serv-i nāz

[1002] Vezin düşüktür. *gibi*'den önceki harf ya da sözcük atlanmıştır.

3945 Ol zerüñ mecmū^{c}ı k'iclāli durur
Sī[1003] denānīr [ü][1004] dü mis̱ḳālī durur

3946 Bel zer-i maḍrūb-ı ḍarb-ı Īzidī (F205)
Ki ne-kerded kāsid āmed sermedī[1005]

[Tercüme]

3947 Bel zer-i maḍrūb[1006] ḍarb-ı Īzidī
K'olmaz ol kāsid olupdur sermedī

131b

3948 Ḥażret-i Sulṭān Veled der-ḥāl şād
Geldi Mevlānā öñinde ol ḳubād

3949 Ḳodı ser aṣḥāb şādān oldılar
Ser-te-ser ser-mest ü ḥayrān oldılar

3950 Ḳıldı Mevlānā o gün şūr-ı ^{c}aẓīm
Ol kerem kānı o sulṭān-ı kerīm

3951 İtdi ol gün yüzlü meh ol ḫoş-niyet
Üç gün üç gice semā^{c} u cem^{c}iyet

3952 Ol ġazāle geldi ol gün bu ġazel
Bu ġazel kim gözi gibidür güzel

3953 Ger bāġ ez-ū vāḳıf budī ez-şāḫ-ı ter ḫūn āmedī (F206)
V'er- ^{c}aḳl ez-ū āgeh budī ez-çeşm Ceyḥūn āmedī[1007]

[Tercüme]

3954 Bāġ olursa vāḳıf andan şāḫ-ı ter ḫūn aḳıda
^{c}Aḳl olursa āgeh andan çeşm Ceyḥūn aḳıda[1008]

[5. Mevlânâ'nın Ârif'te yedi nur görmesi][1009]

3955 Didi Mevlānā ki bir gün iy Veled
^{c}Ārif-içün ġonca-y-iken lāle-ḫad

1003 Metinde bu sözcük *nī* okunabilecek şekilde yazılsa da kaynak metinle yapılan karşılatırma sonucu ve anlam gereği bu şekilde düzeltildi.

1004 Metinde tamlamalı okunmuştur.

1005 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 3, s. 234 /4360.

1006 Farsça beyitte *maḍrūb-ı* şeklinde tamlamalı okunan kelime tercümede sükun ile harekelenmiştir. Anlamsal açıdan bir farklılık bulunmadığından harekeye uyuldu.

1007 müstef^{c}ilün / müstef^{c}ilün / müstef^{c}ilün / müstef^{c}ilün. Mevlânâ Celâleddîn, *Dıvan-ı Kebîr*, c. 5, s. 181/2427, 25.569.

1008 fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilātün / fā^{c}ilün.

1009 Kaynak eserde bu menkıbenin devamında Mevlânâ'nın Ârif Çelebi'ye ad koyması anlatılsa da metinde bu kısımlar yer almadığından 5. menkıbe, anlatıldığı kadarıyla bu şekilde adlandırıldı.

3956 Görürem yidi velī nūrın temām
Ben bu oġlanda kim ol Rabbü’l-enām

3957 İtmiş ol envārı hem-reh cānına
Virmiş ol luṭf issi hem-reh yanına

3958 Ser ḳoyup sinüñ daḫı mı dir Veled
Dir belī binüm daḫı ol müstened

3959 Ya^{c}nī kim nūr-ı Bahā’e’d-dīn Veled
Seyyid-i Sırdān u ol sırr-ı Eḥad

3960 Şems-i Tebrīz ü Ṣalāḥa’d-dīn’ümüz
Şeh Ḥüsāme’d-dīn şeh ü şeh-bīnümüz

3961 Nūr-ı men eydür daḫı nūr-ı Veled
Ol cemāli pertevi nūr-ı Eḥad

3962 Andan el-ḥaḳ ^{c}Ārif’ümüz ol Emīr
Cāmi^{c}-i envār-ı aḳṭāb oldı dir

132a

3963 Şāh-ı ervāḥ-ı ülü’l-elbābdur
Kim sipehr-i cānda ol meh-tābdur

3964 Ne didügin daḫı dirdüm ol velī
Virse destūr ol velī virmez velī

[6. Beşikte “Allah” demesi]

3965 ^{c}Ārif’üñ bir gün o gün kehvāresin
Görüp ol kehvārede meh-pāresin

3966 Didi Mevlānā eyit ^{c}Ārif o şāh
Eydür Allāh ol şeh-i ^{c}ālem-penāh

3967 Ol iki leb üçler olsun yidiler
Didiler çün Allāh Allāh didiler

3968 Üç keret eydür eyit mis̱l-i Mesīḥ
Allāh Allāh Allāh eydür ol faṣīḥ

3969 Andan ol leblerden alup ḳublesin
Gösterür ^{c}uşşāḳa cānlar ḳıblesin

3970 Güft ba^{c}de’l-yevm ^{c}Ārif-rāst īn (F207)
Ki büved der-dehr şeyḫ-i rāstīn

3971 Ūst der-^{c}ālem sezāvār-ı serī (F208)
Ān-ı ū bāşed hemīşe serverī[1010]

3972 Altı aylıġ-ıdı ol gün yüzlü māh
Kim didi Allāh ol luṭf-ı İlāh

[1010] Bu Farsça beyitler kaynak metinde nazım şeklinde yer almaz. Şair mensur metni nazma olduğu gibi aktarmıştır. Dolayısıyla bunlar tercüme de edilmemiştir.

3973 Der-bīşe-i cān çü şīr ber[1011]-fehd resed (F209/R13)
Bā-ū zi-kücāş ḳuvvet ü cehd resed
3974 Mensūḫ kücā şeved be-taḳrīr ü mis̱āl (F210)
Menşūr-ı ḫilāfetī ki der-mehd resed[1012]

[Tercüme]

3975 Ol devlete kim ḳul bu işikde yitişür (R14)
Ol baḫta meger ol bu kişikde yitişür
3976 Taḳrīr ü mis̱āl-ile ne mensūḫ ola ol
Menşūr-ı ḫilāfet ki bişikde yitişür[1013]

132b [7. Hastalanınca Mevlânâ tarafından iyileştirilmesi]

3977 ^{c}Ārif-içün Ḥażret-i Sulṭān Veled
Bir gün aṣḥāba dir ol ^{c}ālī-sened

3978 Yidi aylıḳ olıcaḳ ol pür-kerem
Nā-gehān çıḳdı boġazında verem

3979 Yidi gün yidi gice süd emmedi
Ölidüp ḫuşk aġzına ṣu ṭammadı

3980 Eşki cūş itdi fiġān ḳıldı ḫurūş
İtmedi em aña bir ḥikmet-fürūş

3981 Anası yudı ḥayātından eli
İstedi sī pāre ḳıla heykeli

3982 ^{c}Ārif'i alup ele gül-destevār
Ṭama çıḳdum[1014] nāle-y-ile ḫastavār

3983 Vālidüm ser-mest gördüm seyr[1015] ider
Pāyına düşdüm didüm ^{c}Ārif gider

3984 Ḫāṭıruñ ḫoş ṭut Veled dir bu ^{c}azīz
Anuñ-içün gelmedi kim gide tīz

3985 Bu gerek kim niçe niçe ṭurfe kār
İşleye kim ḳala bizden yādigār

3986 İstedi andan devāt-ıla ḳalem
Boġazınuñ üstine çekdi raḳam

3987 Yidi ḫaṭ tūline çekdi ḫoş dırāz
Yidi daḫı ^{c}arżına ol pāk-bāz

[1011] Metinde *pür*.

[1012] mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl.

[1013] mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl.

[1014] Metinde *çıḳdı* şeklinde geçse de kaynak metinle yapılan karşılaştırma sonucu bu şekilde düzeltildi. Zira Ârif'i alıp dama çıkaran olayı anlatan Sultan Veled'dir.

[1015] Metinde *sīr* olarak harekeli.

3988 Yazdı āḫir bu beşāret bes durur
^{c}Āḳil olana işāret bes durur

3989 Yazudan ol dost çünkim çekdi dest
Ṭālib-i şīr oldı ol māder-perest

3990 Yidiyi yidiye ḍarb itseñ Veled
Ya^{c}nī ḳırḳ-ıla olur ṭoḳuz ^{c}aded

3991 Ol ḳadar ^{c}ömri ola bu lā-ḥayāt
Yime ġam kim gelmedi vaḳt-i memāt

3992 Hem o deñlü sürdi ^{c}ömr ol servibün
Āferīn ancaġ olur ^{c}ilm-i ledün

133a [8. Güzelliği]

3993 Mīr ^{c}Ārif genç-iken genç ay-ıdı
Genc-i ḥüsn-idi ki ḥüsne bay-ıdı

3994 Kān-ı ḥüsn-idi vü deryā-yı bahā
K'anuñ-içün dürr-idi ol bī-bahā

3995 Vālidi(y)di çün Bahā'e'd-dīn Veled
Pes bahā olur bulur temkīn veled

3996 Olduġı-y-içün şeh-i mıṣr-ı bahā
Dirler-idi Yūsuf-ı s̱ānī aña

3997 Mıṣr-ı ḥüsnüñ iksi de sulṭānıdı
K'ana Yūsuf Yūsuf'a ol s̱ānīdi

3998 Ḥażret-i ceddi ḥaḳında nitekim
Bu rübā^{c}īyi buyurmış ol ḥakīm

3999 Rūzī be-ḫarābāt güẕer mī-kerdend (F211/R15)
Cevḳī ki be-meẕheb-i tenāsüḫ ferdend
4000 Sevgend be-i^{c}tiḳād-ı ḫod mī-ḫordend (F212)
K'īn Yūsuf-ı Mıṣrest ki bāz āverdend[1016]

[Tercüme]

4001 Her kim ki ḫarābāt işine merd olmış (R16)
Aḳvāl-i tenāsüḫ üzre [ol] fer[d] olmış
4002 Mıṣr'uñ bu meger Yūsuf'ıdur geldi yine
Diyübeni and içmek aña ḫor[d] olmış[1017]

4003 Ḥüsnine her kimse kim bir kez baḳa
Baḳabilmez-idi ayruḳ muṭlaḳa

[1016] Bu rübâi-i musarrada 1. dizenin vezni mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlün / fā^{c}; 2., 3. ve 4. dizelerinkiyse mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlün / fā^{c}'dır.

[1017] 1. ve 4. dizeler mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlün / fā^{c}, 2. dize mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlün / fā^{c}, 3. dize ise mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl veznindedir.

4004 Ḫūb-ıdı ol resme kim ol leb-şeker
Yoġ-ıdı imkān-ı tekrār-ı naẓar

4005 Hem kerāmet-şekker-idi yidügi
Kim dimişdi ol şeker-leb didügi

4006 Ol dehānı zerre-y-idi ġayb-dān
Gün gibi olmışdı meşhūr-ı cihān

133b [9. Ölümlerden haber vermesi]

4007 Bir öküz başına ^{c}Ārif rīsmān
Bağlayup bir gün sürürdi şādumān

4008 Didiler ^{c}Ārif nedür bu üstüḫ^{v}ān
Dir fülān mīrüñ başıdur iy mihān

4009 Ḫānedāna münkir-idi ol emīr
İtdiler üç gün diyincek dār u gīr

4010 Ḳatl ḳıldılar hemān-dem bī-emān
Biş yaşında-y-ıdı ^{c}Ārif ol zamān

[10. Yediği kâsenin yeniden dolması]

4011 Elde kāse pür-herīse bir piser
İtdi bir gün ḳapu öñinden güẕer

4012 Çağırup ^{c}Ārif aña didi ki gel
Geldi oğlan kāseye uzatdı el

4013 Aldı ḳodı öñine yidi temām
Kāseyi ṣunup eline ol hümām

4014 Eydür oğlan kāsenüñ örtüsin ört
Evñüze varınca ṭur eglenme yort

4015 Gitdi ol ḥāli piser fikr iderek
Kāsenüñ örtüsin açdı giderek

4016 Gördi kim ṭolmış herīse māl māl
Döndi geldi ^{c}Ārif'e şūrīde-ḥāl

4017 Aylar u yıllar olup bende mürīd[1018]
Ḫiẕmetinde ol şehüñ oldı mezīd

[11. Şeyhle kavga etmesi ve şeyhin ölümü]

4018 Mīr ^{c}Ārif gün gibi idüp sefer
İrişür şehr-i Merend'e[1019] ol ḳamer

[1018] Metinde *bende vü mürīd* şeklinde yazılsa da müstensihin *vü*'yü harekelememesinden dolayı bu şekilde okundu.

[1019] Metinde *Merend'den* şeklinde geçse de kaynak metinle yapılan karşılaştırma sonucu ve anlam gereği bu şekilde düzeltildi.

4019 Anda bir bāġ içre eyledi nüzūl
Seyr iderken gördi bir ẖoş kūşe ol

4020 Didiler ṣorduḳda ol cāy-ı pisend
Zāviye'y İsḥāḳ'dur şeyẖ-i Merend

4021 Şeyẖ-idi şāh-ı vilāyet ol ecel
Söyler-idi kendüden geh geh ġazel

134a

4022 Lāf-ı merdī urup eydürdi erem
Ya^{c}nī Mevlānā-yı Rūm'a maẓharam

4023 Sözlerine ol şehüñ dirdi cevāb
Ne ẖaṭā fikr eyler-idi ne ṣavāb

4024 Ṭurdı ^{c}Ārif şeyẖi varup görmege
Defter-i ^{c}ömrini tizcek dürmege

4025 H̱alvetine girdi vü virdi selām
H̱oş oturdı ^{c}ārifāne ol hümām

4026 Hey cüvān nirdensin eydür ol la^{c}īn
Ḳomaduñ ser n'içün öpmedüñ zemīn

4027 Rūmī'yem dir ol şeh-i Rūmī-ẕeḳan
Sırr-ı Mevlānā-yı Rūm'em didi ben

4028 Çaġırup dir iy ẖar u iy bü'l-ḥazen
Kūyı itinüñ degülsin sırrı sen

4029 Urasın sen ḳandan u ḳandan bu lāf
Sırr-ı ^{c}Īsī'yem diyü lāf [u] güzāf[1020]

4030 Maġz-ı ẖar ẖordī meger tā ez-^{c}amā (F213)
Peşşe-rā ẖ^{v}ānī tü hem-rāz-ı hümā[1021]

[Tercüme]

4031 Yimedüñse maġz-ı ẖar iy bü'l-^{c}amā
Peşşe(y)i oḳıma hem-rāz-ı hümā

4032 İy ẖarī k'īn ez-tü ẖar bāver küned (F214)
H̱^{v}īş bā-tü hem-sır u hem-ser küned[1022]

[Tercüme]

4033 Buña iy ẖar ẖar olan bāver ḳılur
Saña özin hem-sır u hem-ser ḳılur

4034 Ṭurdı ṭutdı ^{c}Ārif'i ol nā-sere
^{c}Ārif anı ḳaldurup çaldı yire

[1020] Metinde *lāf-ı güzāf.*

[1021] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî,-i Ma'nevî,* c. 3, s. 156/2734.

[1022] *a.g.e.*, c. 3, s. 57/694.

4035 Eñsesine urdı birḳaç sille(y)i
İstedi efgār ide ol kelle(y)i

4036 Merdüm-i şehr eyledi geldi ġulū
Men^{c} ḳıldı irişüp her ulu

4037 Ṣāhlar tīġ-ile rīzān oldılar
Şehr ḳavmi hep girīzān oldılar

4038 ^{c}Ārif'i yārānları pes ol zamān
Ara yirden götürüp oldı revān

134b

4039 Na^{c}re urup şeyẖ idüp ṣūr-ı ^{c}aẓīm
Ol cüvānı urdum eydür ol le'īm

4040 Ṣöyle kim üç güne dek olur diri
Ölür andan ṣoñra geçmez ileri

4041 Pes yiyüp yārān yimek göç itdiler
Ḳandasın Tebrīz diyüp gitdiler

4042 Şeyẖ-i şehr üç güne dek şeydā olup
Ba^{c}dehu bir ḥāl-i bed peydā olup

4043 Zāviye ṭamınuñ üstine çıḳar
Pes tevācüd gösterüp yola baḳar

4044 Ṭam kenārında yürürken nā-gehān
Uçar aşaġa revān şeyẖ-i cihān

4045 Cānını teslīm ider ḳopar ġırīv
Gitdi dir zārī ḳılur ẖalḳ ol ẖıdīv

4046 Cümle ḥayrān olup eydür ol cüvān
Var-ısa merd-i Ḫudā-y-ımış nihān

4047 Şeyẖümüz her ne didi-y-ise aña
Kendüye geldi diyü ḳaldı ṭaña

4048 Ḥażret-i ^{c}Ārif ḳaçan Tebrīz'den
^{c}Avdet itdi ḳarşu çıḳup merd ü zen

4049 Ol şehüñ yüzin görüp eyledi ^{c}īd
Aġlayup ehl-i Merend oldı mürīd

[12. Hayran adlı kişiye külahını giydirmesi]

4050 Ḳonya'ya gelmişdi bir şeh ṣādukām
Şehr-i Sulṭāniyye'den Ḥayrān-nām

4051 Āb-dest alup ṭahāret eyleyüp
Türbeye geldi ziyāret eyleyüp

4052 Türbede eyledi ^{c}Ārif ictimā^{c}
Ṭutdı ḳuçdı anı eylerken semā^{c}

4053 Ol güzel ḥīnde o ẖoş hengāmda
Ol uluya dir kiçi bayramda

4054 İdevüz sizüñle mercūdur semā^{c}
Andan ol sulṭān-ı dīn şāh-ı muṭā^{c}

135a

4055 Ol külāhı kim geyerdi ol ḳubād
Çıḳarup geydürdi aña ol cevād

4056 Ol ṣaçı reyḥān o serv-i sīm-ber
Bir-iken Ḥayrān'da ḥayret biñ ider

4057 İstemişdi k'isteyeydi ol külāh
İstemedin istedügin virdi şāh

4058 Didügi gibi kiçi bayramda
Ol uluya ol şerīf eyyāmda

4059 Şehr-i Sulṭāniyye'de virüp semā^{c}
İtdi ol şehle o sulṭān ictimā^{c}

4060 Bunda dir Eflākī bi'llāhi'l-^{c}aẓīm
Ol Kelāmu'llāh ḥaḳı k'oldur ḳadīm

4061 Ger kerāmāt-ı kerīmi ḫurdesin
Ol ulu ḫānuñ dir olam dürdesin

4062 Ben de yüz biñ yıl bulursam ^{c}āfiyet
Dimeyem yüz biñde birin ^{c}āḳıbet

4063 Ger ser-i her mūy-ı men yābed zebān (F215)
[Şerḥ-i ḥüsn-i ū ne-yāyed der-beyān][1023]

[Tercüme]

4064 Her ḳılumuñ ucı ger ola zübān
Şerḥ-i ḥüsni olmaya anuñ beyān

4065 Bu ḳadar oldur ḥikāyet ḳılduġum
İtdügüm şerḥ ü rivāyet ḳılduġum

4066 Rāh-ı merdān-ı Ḥaḳ'uñ sālikleri
Vech-i bāḳī-i Ḥaḳ'uñ mālikleri

4067 Tā ki ḳuvvet bula vü menzil ala
Ola fānī vech-i Ḥaḳ bāḳī ḳala

4068 Evliyāya i^{c}tiḳādı pāk ola
Ḥaḳ yolında cüst ola çālāk ola

4069 Bu leṭāyif güllerinüñ dikenin
Aña dāyim güller-içün dikenin

4070 Ger şümā iḫvān-ı ṣıdḳ u bāverīd (F216)
"Üẕkurū mevtākümū"[1024] yād-āverīd

[1023] Metinde bu dize yerine tercüme beytin ikinci dizesi yer almaktadır. Kaynak metin ile yapılan karşılaştırma sonucu müstensih hatası düzeltildi. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 862. Ayrıca bkz. Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 5, s. 146/2315.

4071 Yād kün yārān-ı ḫod-rā der-du^{c}ā (F217)
“Leyse li’l-insāni illā-mā-se^{c}ā”[1025]

135b [Tercüme]

4072 Cehd ḳıl iḫvān-ı ṣıdḳ u bāver ol
“Üẕkurū mevtākümū” yād-āver ol

4073 Yād ḳıl yārānuñı eyle du^{c}ā
“Leyse li’l-insāni illā-mā se^{c}ā”

[13. Hasta bir muhibbini iyileştirmesi]

4074 Bir muḥibbi ^{c}Ārif’e virdi semā^{c}
Oḳıdı yārānı itdi ictimā^{c}

4075 Cümle a^{c}yān u ekābir oturup
Ṭurmayup ḫiẕmetler eyler o ṭurup

4076 Çün semā^{c}a ṭurdı ol şāh-ı kerīm
Ol muḥibbi gösterüp şūr-ı ^{c}aẓīm

4077 Çarḫa ḳoydı ol güneş yüzlü ḳamer
Anda selsü’l-bevl[1026] var-ıdı meger

4078 Vehm ider ḳorḳar ola diyü ḫalel
Pes semā^{c} içre o sulṭān-ı ecel

4079 Fāriġ ol şimden girü dir iy fetī
Görmeyisersin daḫı ol zaḥmeti

4080 Ol-ıdı kim görmeyüp ol zaḥmeti
Ayruḳ eydürdi il içre ol fetī

4081 Serverüm şeyḫüm Celāle’d-dīn Emīr
^{c}Ārif-i Ḥaḳ ser-firāz-ı dest-gīr

4082 Baña ḥikmet gösterüp ġāyet ^{c}aceb
Ol ṭabīb-i cān u dil ol luṭf-ı Rab

4083 Derdüme ḳıldı müdāvā-yı nihān
^{c}Acze varmışken eṭibbā-yı cihān

4084 Rūḥ-ı pākine hezārān āferīn
Ol atanuñ kim anuñ tek nāzenīn

1024 “Ölülerinizi (hayırla) anın” anlamına gelen hadis-i şerif. Metinde “hayırla” kısmı yer almamıştır. bkz. *Concordance et Indices de la Tradition Musulmane, el-Mu’cemu’l-Müfehres li-Elfâzı’l-Hadisi’n-Nebevî*, c. 6, s. 300. Ayrıca bkz. 4072. ve 4609. beyitler. Bununla birlikte hadisin aslında sizin anlamına gelen *küm* ekinden sonra vav ve elif harfleri yoktur. Şair büyük ihtimalle vezin için böyle bir tasarrufta bulundu.

1025 “Şüphesiz ki insan için kendi çalıştığından başkası yoktur.” (Necm, 53/39). Ayrıca bkz. 4073. beyit.

1026 Metinde *selsü’l-bevli* olarak harekelense de sentaks gereği bu şekilde okundu. Müstensih muhtemelen 1.5 hece değerine işaret etmek istemiştir.

4085 Bir oğul ḳaldı hüveydā gül gibi
K'itdi şeydā ᶜālemi bülbül gibi

4086 Men ġulām-ı mevc-i ān deryā-yı nūr (F218)
Ki ber-āred çün tü gevher der-ẓuhūr[1027]

[Tercüme]

4087 Ben o nūrānī yemüñ mevcine ḳul
Kim getürdi sencileyin gevher ol

4088 İrgürür ḳalmışları ol menzile
Menzil-i berden o deryā-menzile

4089 ᶜIrż k'insān cevherinedür ᶜaraż
Ol deñizde ḥāṣıl olur ol ġaraż

136a [14. Kıtlık zamanı yağmur yağdırması]

4090 Şehr-i Laẕiḳ içre ol şāh-ı cihān
Yaᶜnī ᶜĀrif vāḳıf-ı rāz-ı nihān

4091 Ol yirüñ aᶜyānıla leyl ü nehār
ᶜĪş ü ᶜişret eyledi bir rūzigār

4092 Oldı nā-geh ḳaḥṭ u bārān yaġmadı
Ḳurıdı yir göge bulut aġmadı

4093 Ḫalḳ-ı ᶜālem ittifāḳ idüp temām
Çıḳdı istisḳā[ya] cümle ḫāṣ u ᶜām

4094 Mümkin olmadı nebātı āfitāb
Yaḳdı yandurdı be-küllī teff ü tāb

4095 Şehr ḳavmi kiçi olsun u ulu
İstedi kim ol şehe ide ġulū

4096 Siz bu şehri cümle terk itmek gerek
Şürb idersiz şehrden gitmek gerek

4097 Yaġmadı bārān u yārān bī-edeb
Olduġı(y)çün ḳızlıġa sizsiz sebeb

4098 İşidüp ḥiddetle eydür iy ḫarān
N'itdi yārān size iy bed-gevherān

4099 Oldısa maḳṣūd eger bārān size
Siz baña diñ n'eyledi yārān size

4100 Ben dedemden[1028] kim dür-i kem-yābdur
Ol bu baḥr-i aḫḍara mīr-ābdur

[1027] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 1, s. 217/3985.

[1028] Metinde bu kelime yanlışlıkla iki kere yazılmıştır.

4101 Eyleyin yārānı ḳoñ bārān ṭaleb
K’ola sīr-āb işbu ḫāk-i teşne-leb

4102 Pes buyur[ur] ṣoḥbet esbābı-y-ıla
Cümle a^{c}yānı(y)la aḥbābı-y-ıla

4103 Ṣubḥidem evvel ayaḳ götürdiler
Vardılar bir bāġda oturdılar

4104 Ḳurb-ı ^{c}aṣr olınca ṣoḥbet ḳıldılar
^{c}Ārifāne ^{c}īş ü ^{c}īşret ḳıldılar

4105 ^{c}Īş ider[ken] ṭurdı nā-geh açdı baş
Çıḳdı bir püşte başına dökdi yaş

136b

4106 Ḳıbleye ḳarşu ṭurup ḳıldı rükū^{c}
Ber-rukū^{c} u ber-ḫużū^{c} u ber-ḫuşū^{c}

4107 Ḥaḳḳ’a bir sā^{c}at münācāt eyledi
Nāliş itdi ^{c}arż-ı ḥācāt eyledi

4108 Na^{c}reī zed güft ez-behr-i kesān (F219)
Ber-ser-i yārān-ı mā bārān resān[1029]

4109 Ya^{c}nī yārān yād idüp yārānuñı
Luṭf ḳıl gönder bize bārānuñı

4110 Hem o dem göge bulutlar aġdılar
Her yire yaġmur oluban yaġdılar

4111 Eyle seyl[1030] aḳıtdı bulut kim o ḥāl
Püşte-i bāġāt oldı māl māl[1031]

4112 Cümle yārān ġarḳ-ı bārān oluban
Gülsitānda ġalṭ ġalṭān oluban

4113 Didiler iy gül hezārān āferīn
K’eyledüñ ḫalḳuñ[1032] müsülmān kāfirin

[Tercüme] [1033]

[1029] Kaynak metinde bu ifadeler Eflâkî’ye ait olup herhangi bir aktarılmış nazım parçası değildir. Kemâl Dede Çelebi Ârif’in sözlerini çevirmeden, Farsça olarak alır eserine. Dolayısıyla sonraki beyte *Tercüme* başlığı atılmadı. Aynı durum için bkz. 3970. ve 3971. beyitler.

[1030] Metinde *sīl* olarak harekeli.

[1031] Metinde ilk kelime *māle* şeklinde harekelenmiştir; ancak bunun yanlışlıkla yapıldığını düşünüyoruz. Zira bu kelime metinde sürekli *māl māl* şeklinde harekelenmiştir. bkz. 4016., 4199. ve 4252. beyitler.

[1032] *ḫulḳ* şeklinde harekelense da anlam gereği düzeltildi.

[1033] Metinde bu tercüme beyitlerden önce bırakılan boşluk, 3 Farsça beyit içindir. Müstensihin büyük ihtimalle daha sonra kırmızı mürekkeple kaydedeceği bu beyitler şöyledir:

Her ki mürd ender-ten-i ū nefs-i gebr *Seyl ü cūhā ber-murād-ı ū revend*
Mer-ū-rā fermān bürẕ ḫorşīẕ ü ebr *Aḫterān z’ān sān ki ḫ^{v}āheẕ ān şevend*
Her kūcā ḫ^{v}āheẕ firisted ta^{c}ziyet

4114 Her k'öle[1034] cisminde anuñ nefs-i gebr
Buyruġın ṭutar anuñ ḫorşīd ü ebr

4115 Anuñ emri üzre olur seyl ü cū
Olur ılduzlar nice isterse o

4116 Göndürür her yire k'ister ta^cziyet
Her nire k'ister baġışlar tehniyet

4117 Çün şeb-engāh[1035] irişür şehre gider
Şehr ḳavmi cümle istiḳbāl ider

4118 Baş ḳor u ^cöẕr eyler istiġfār ider
Niçe seg-kes olmaz u inkār ider

137a

4119 Az zamānda līki anlar bī-ḫaber
Bir uġurdan yoḳ olur ḳalmaz eẟer

4120 Ṭavḳ olup boynında ceẕbe ehl-i şevḳ
Oluban ol ẕevḳe ṭālib cevḳ cevḳ

4121 Ḳodılar ser oldılar bende'v mürīd
Pes mezīd oldılar u şāh-ı ferīd

[15. Uykusunda başka bir mekâna gitmesi]

4122 Aḥmed-i Ḫākī[1036] ḥikāyet eyleyüp
Ya^cnī Eflākī rivāyet eyleyüp

4123 ^cArfe güninde kiçi bayramda
Didi yārān-ıla ol eyyāmda

4124 Şehr-i Sulṭāniyye'de yārānlaruñ
Her biri görürdi bir kār anlaruñ

4125 Otururduḳ zāviye'y Sührāb'da
^cĀrif āsāyiş ḳılurdı ḫ^vābda

4126 Ḳaldurup başın yaturken [nā]-gehān
Urdı bir na^cre o sulṭān-ı cihān

4127 Ḳodı bālīn üstine başını bāz
Vardı nāz uyḫusına ol mest-i nāz

4128 Ehl-i ṣoḥbet cümle varduḳ ḥayrete
Yirümüzde ḳurıduḳ ol heybete

Her kücā ḫ^vāheẕ be-baḫşeẕ tehniyet
(Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^cĀrifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 870.)

1034 Metinde bu sözcüğün üstünde *ya^cnī māte* yazılarak kelimenin "ölmek" şeklinde okunması gerektiği belirtilmiştir.

1035 Metinde sözlüklerde olmayan *şehengām* kelimesi yer almaktadır. Kaynak metinle karşılaştırma yapılıp anlam gereği bu şekilde düzeltildi. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^cĀrifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 871.

1036 Metinde *Ḥākī.*

4129 Başını ḳaldurdı çünkim ḫ^{v}ābdan
Biri vardı ilerü aṣḥābdan

4130 Eyledi ol na^{c}renüñ aṣlın su’āl
Pes buyurdı ol şeh-i ferḫunde-fāl

4131 Āb-dest aldum ṭahāret eyledüm
Türbeye vardum ziyāret eyledüm

4132 Gördüm eydür anda ol şāh-ı muṭā^{c}
Nāṣıre’d-dīn-ile ceng eyler Şücā^{c}

4133 Bāng ḳıldum anlara cengi ḳodı
Ṣulḥ ṣuyı(y)la söyündi ceng odı

4134 Ben de s̱ebt itdüm revān tārīḫini
Rāst düzdüm ol kebābuñ sīḫını

137b

4135 Mülk-i Rūm’a çün ḳadem baṣduḳ giri
Şehr-i Laẕiḳ içre görüp Nāṣır’ı

4136 Nāṣıre’d-dīn dir Şücā^{c}a’d-dīn-ile
Cengüñüz neydi o bed-āyīn-ile

4137 Ser ḳoyup dir ^{c}arfe gün iy yüzi ^{c}īd
Türbe içre yuḳaruda ben ^{c}abīd

4138 Ṭurur-ıdum nā-gehān geldi Şücā^{c}
İtdi bir bed ḥarket iy şāh-ı muṭā^{c}

4139 Söyledüm ḫoş gelmedi ṭutdı yaḳam
Ben de bek ṭutdum diledüm kim yıḳam

4140 Cānib-i pāy-ı Bahā’e’d-dīn’den
İrişügeldüñ şehā gördüm ki sen

4141 Virdüñ āvāz eyledi pür gūşumı
Eyledi medhūş uçurdı hūşumı

4142 Pes biribirmüzi eyledük ḳenār
Baş ḳoyuban fāriġ olduḳ iy nigār

4143 Pes o şāh Eflākī’ye idüp naẓar
Didi kim yārāna vir andan ḫaber

4144 Faḳrdan bir şemme āgāh olalar
Faḫr ideler bende-i şāh olalar

4145 Mā-cerāyı çünki taḳrīr eyledüm
Şīre cānlar ṭıflını sīr eyledüm

4146 Na^{c}re urup her biri bülbül gibi
Şād u ḫandān oldılar hep gül gibi

4147 Ceddümüñ pes didi cānı ḥaḳḳı-çün
Ya^{c}nī Mevlānā revānı ḥaḳḳı-çün

4148 Ḫod-nümālıḳ sevmezem ben bī-riyā
Gelmez iẓhār-ı kerāmet ḫoş baña

4149 Līkin ol kim vāḳıᶜ olur ki gehī
ᶜĀlem-i ġaybe odur kim āgehī

4150 Vire vü terġīb ide yārenleri
Yār ide anuñla tā yār anları

4151 Daḫı Eflākī kerāmātum sever
Cemᶜ idüben defter itmege iver

138a
4152 Kim kerāmet nevᶜinüñ ḳandın[1037] yimiş
Ol buña keşf-i temeṡṡüldür dimiş

4153 Ḥāl-i ᶜārif īn büved bī-ḫᵛāb hem (F220)
Güft Yezdān "hüm ruḳūdün"[1038] z'īn me-rem

4154 Ḫufte ez-aḥvāl-i dünyā rūz u şeb (F221)
Çün ḳalem der-pençe-i taḳlīb-i Rab[1039]

4155 Ān ki ū peydā bi-bīned[1040] ḫᵛāb-ı ḫᵛeş (F222)
ᶜĀrifest ū ḫāk-i ū der-dīde keş

4156 Hem be-bīdārī bi-bīned ḫᵛābhā (F223)
Hem zi-gerdūn ber-küşāyed bābhā[1041]

[Tercüme]

4157 Ḥāl-i ᶜārif bu durur bī-ḫᵛāb hem
Didi Īzīd "hüm ruḳūdün" iy ṣanem

4158 Ḫufte aḥvāl-i cihāndan rūz u şeb
Ḫāmeveş der-pençe-i taḳlīb-i Rab

4159 Ol kim uyanuḳla görür düş o ḥür
Ḫākin ol ᶜārif durur öp göze sür

4160 Hem uyanuḳla görür ol ḫᵛāblar
Hem açar eflākden ol bāblar

4161 Devlet ü baḫt-ıla ol ṣāḥib-uṣūl
Buldı şehr-i Ḳonya'ya çünkim vuṣūl

4162 Şeyḫ Maḥmūd ibn-i Neccār ol ᶜazīz
Şeyḫ Mevlānā Niẓāme'd-dīn nīz

1037 Metinde *ḳınd.*

1038 4157. beyitte de geçen bu ibare "…onlar uykudadırlar…" (Kehf, 18/18) ayetinden alıntıdır.

1039 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 1, s. 40/392, 393.

1040 Kaynak metinde *bīdār bīned* şeklindedir. Kemâl Dede de "uyanuk" şeklinde tercüme etmiştir. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-ᶜĀrifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 898.

1041 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 3, s. 112/1833.

4163 Hem Muḥammed Ḫādim’üñ nīk-aḫteri
Şol Kerīme Ḫātūn a^{c}nī duḫteri

4164 Hep şehādet itdiler kim ^{c}arfe gün
^{c}Ārif’i gördük ṭurur ol serv-bün

4165 Şeh Bahā’e’d-dīn ḳatında ol hümām
Na^{c}re urdı hep işitdük ve’s-selām

138b [16. Sultan Veled’in, tahtına Ârif’i geçirmesi]

4166 Ol gül-i nev devlet-i ḫandān Veled
Taḫt-ı baḫtı nev olan Sulṭān Veled

4167 Altı yüz seksen bir-idi anda sāl
Cum^{c}a gün ol cāmi^{c}-i ḥüsn ü cemāl

4168 Kendü taḫtına geçürdi ^{c}Ārif’i
Baḫt-ı nev sulṭānı gördi ^{c}Ārif’i

4169 Bāġ-ı cānda serv-i nāz olup ṭurur
Taḫt-ı baḫta devlet-ile oturur

4170 Kendü ıraḳdan oturdı ol ḫıdīv
Ḳopdı pes ḫalḳuñ nihādından ġırīv

4171 Ol gün ol gice olınca nīm-şeb
Ḳıldılar yārān semā^{c}ı pür-ṭarab

[17. Bostandan vakti gelmeden hıyar toplanması]

4172 Birisi yetürdür-idi[1042] bositān
İrişüp ^{c}Ārif’le anda dositān

4173 Ol gün anda ṣoḥbet eylerler ^{c}aẓīm
Ṣoḥbetüñ ṣoñında ol şāh-ı kerīm

4174 Bositān issine eydür iḫtiyār
Ṭur u gel bize getür birḳaç ḫıyār

4175 Didi bir ay ṣabr ḳıl iy şāh-ı ḥür
Dir bu gün çoḳ söyleme ṭur var getür

4176 Bositāna girdüm eydür iḫtiyār
Gördüm irmiş dört biş nāzük ḫıyār

4177 Aldum iletdüm idüp yārān naẓar
Ḳodılar cümle ta^{c}accüb birle ser

4178 Didi bunlar gençdür iy iḫtiyār
Büyügin getür kim ola toḫmdār

4179 Aldum iletdüm tebessüm eyledi
Luṭf-ıla andan tekellüm eyledi

1042 Kaynak metindeki “saḫte būd (yapmak)”un karşılığı olan bu kelimeden tam olarak emin olamadık.

4180 Himmetüñdendür senüñ dir bu ḫıyār
Yoḫsa şimdi ne ḫıyār iy iḫtiyār

4181 Gerçi Ḥaḳ ḳādir durur kim ġaybden
Ṣad ḫıyār-ı pāk ü ᶜārī ᶜaybden

139a

4182 Bir ḫayırlu bende-y-içün bitüre
Göstere ḳudret vücūda getüre

4183 Līkin oldur sünneti kim gideler
Ol yola aña teveccüh ideler

4184 Yaᶜnī kim ol pādişāh-ı ᶜizz ü nāz
Ḥażretine ideler ᶜarż-ı niyāz

4185 Çünki ḳul bu ḥāleti ḥāṣıl ḳıla
Cümle maḳṣūdına Ḥaḳ vāṣıl ḳıla

4186 Ān niyāz-ı Meryemī būdest ü derd (F224)
Ki çünān ṭıflī seḫuñ āġāz kerd[1043]

[Tercüme]

4187 Meryem ol bī-niyāza itdi niyāz
K'itdi ol ṭıfl-ı nev seḫun āġāz[1044]

[18. Rahiplerle işret yapması]

4188 Evvel-i ẕi'l-ḥiccede birḳaç emīr
Birle ᶜĀrif ol şeh-i rūşen-żamīr

4189 Deyr-i Eflāṭūn'da ṣoḥbet ḳılur
İki gün iki gice ᶜişret ḳılur

4190 Birinüñ giçer żamīrinden meger
Kim bunuñ gibi ᶜazīz ü muᶜteber

4191 Günde tā bu ḥadde meşġūl olmacuḳ
Ḫāṣa kim ruhbānlar-ıla aṣlı yoḳ

4192 Aña bir naᶜre vurur ol dem ḳaḳır
Der-peyince bu rübāᶜīyi oḳur

4193 Der-rāh-ı Ḫuẕā taṣarruf enbāz me-kün (F225/R17)
Der-ᶜayb-ı kesān dü dīde-rā bāz me-kün
4194 Sırr-ı dil-i her bende Ḫudā mī-dāned (F226)
Der-ḫod bi-niger fuḍūlī āġāz me-kün[1045]

1043 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 3, s. 179/320 .

1044 feᶜilātün / mefāᶜilün / feᶜilün.

1045 1., 2. ve 4. dizeler mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlü / feᶜūl, 3. dize mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlün / fāᶜ veznindedir.

139b [Tercüme]

4195 Ḥaḳ ḥażretine taṣarruf enbāz itme (R18)
ᶜAybına gözüñ bir kişinüñ bāz itme
4196 Sırr-ı dilini H̱uẕā bilür her şaẖṣuñ
Var kendüñe baḳ fuḍūllıḳ āġāz itme[1046]

4197 Cāmı pes ḥiddetle ber-ferş-i ruẖām
Eyle urdı k'oldı bī-ẖod ol kirām

4198 Urdı ṭaşa cāmı ol rūşen-żamīr
Eyle kim medhūş oldı her emīr

4199 Ṭurdı eyle māl māl u çarẖ-zen
Kendünüñ öñinde ol cām-ı ḥasen

4200 Kim ne bir curᶜa içinde itdi cest
Ne vücūdına irişdi bir şikest

4201 Cām ṣınsa mey dökilse iy aẖı
İçmez-idüm cām-ı mey dir bir daẖı

4202 H̱āṭıruñ-çün iy emīr-i rāy-zen
H̱oş ṭutardum bu ᶜazīz eyyāmı ben

4203 Līki bir ḥür ḳul-içün ol pür-kerem
Bu ᶜazīz eyyāmı ḳıldı muḥterem

4204 Zīre olmasa o şāh-ı maġfiret
Olmaz-ıdı mülk-i dünyā āẖiret

4205 Bīrūn zi-ten ü cān u cihān dervīşest (F227/R19)
Bihter zi-zemīn ü āsumān dervīşest
4206 Maḳṣūd-ı H̱udā ez-īn cihān ẖalḳ ne-būd (F228)
Maḳṣūd-ı H̱udāy [ez]-īn cihān dervīşest[1047]

[19. Ârif'i kınayan kişinin başına gelenler]

4207 Bir seḥer ᶜĀrif çıḳup Tebrīz'den
Gitdi Sulṭāniyye'ye ol şems-fen

4208 Ol şeh-ile bir Şehābe'd-dīn-nām
Kimse fāżıl oldı hem-reh ol hümām

4209 Evliyā ḥaḳḳında taᶜne şūmdur
Ḥāl o raḥm itmezse ger maᶜlūmdur

140a

4210 Gider-iken yolda ol serv-i bülend
Virdi nā-geh sāyise düşnām-ı çend

1046 1., 3. ve 4. dizeler mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlün / fāᶜ, 2. dizeyse mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlün / fāᶜ veznindedir.

1047 1. dize mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlün / fāᶜ, 2. ve 4. dizeler mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlün / fāᶜ, 3. dizeyse mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlü / feᶜūl veznindedir. Can, *a.g.e.*, 474. rübâi.

4211 Dir Şehābe’d-dīn bunuñ gibi ulu
Ne revā itmek sefāhatle ġulū

4212 Rūm’uñ ammā kim sefīhānı be-nām
Dur dimişler ehl-i diller ve’s-selām

4213 Biri dir hey buncılayın sözi ḳo
Nā-revādur evliyā ḥaḳḳında bu

4214 Böyle dirken nā-gehān atdan düşer
Balçıġa batar iner tā-farḳ-ı ser

4215 Düşdi atdan balçıġa ol pür-sitīz
Ḳara balçıḳdan bir ādem oldı tīz[1048]

4216 Bir gile düşdi ki ṣuyı ṣoġılur
Ṭurımaz ṭurduḳça ṭurdı boġılur

4217 Ḥażret-i ^{c}Ārif görüp geldi devān
Ṣu gibi ol serviḳad oldı revān

4218 Rūm’uñ eydür kim sefīhānına sen
N’eyler-idüñ ṭolaşup iy bü’l-ḥazen

4219 Eyleyüp feryād u zārı çün çıḳar
Ḳor revān ol serverüñ pāyına ser

4220 Cāmesin tebdīl idüben ol ferīd
Oldı ol sulṭāna pes bende’v mürīd

[20. Hata yapan Eflâkî’ye “emîn” olmasını öğütlemesi]

4221 ^{c}Ārif-i ḫorşīd-rū bir gün seḥer
Ṭurdı yārān-ıla ḥammāma gider

4222 Bendesi Ḫākī’ye eydür evde ḳal
Ya^{c}nī Eflākī’ye eydür evde ḳal

4223 Bir çanaḳda ḳaysı ḫoş-ābın ider
Gelicek dir yiyevüz ṭurur gider

4224 Pes ṭurur Eflākī evi süpürür
Bālişi altında bir dirhem görür

4225 Dirhemi der-ḥāl kīseye ḳoyar
Pes ider ol kāseye andan naẓar

140b

4226 İster andan ekl ide bir dāneyi
Elbir idüp nefs-ile şeyṭān eyi

4227 ^{c}Aḳlı birle nefsi niçe ceng ider
Ġālib olur anı bī-ferheng ider

4228 Bī-edeb bir dāne(y)i yir ol keder
Pes ṣafā-yı bāṭını bulur keder[1049]

1048 Bu dizede Hz. Âdem’e gönderme yapılmaktadır.

4229 Pes peşīmān olur ol maġlūb-nefs
Çün gelür ḥammāmdan ol ḫūb-nefs

4230 Ṭur getür dir kāse(y)i ol dīdever
Pes baḳınca aña ol ṣāḥib-naẓar

4231 N'oldı dir böyle cināyet eyledüñ
Ḫāyin olduñ u ḫıyānet eyledüñ

4232 Kāsemüze eyleyen destin dırāz
Kīsemüze n'eylemez ol mest-i nāz

4233 Sevmezem ben ille-kim merd-i emīn
Kim emīn olan olur yār-ı güzīn

4234 Şāhlar merd-i emīni yār ider
Maḥrem eyler ü ḫazīnedār ider

4235 Aḥmed'i ḳıldı emānet şāh-ı dīn
Ṣāḥib-i vaḥy oldı Cibrīl-i Emīn

4236 Dehān bi-bend ü emīn bāş der-seḫun dārī (F229)
Ki şeh kilid-i ḫazīne ber-i emīn keşed

[Tercüme]

4237 Emīn ol aġzuñı bend it sözin çıḳarma be-der
Ki şeh ḫazīne kilidin emīn olana çeker[1050]

4238 Çün bu vech-ile o meh güftār ider
Pes revān Eflākī istiġfār ider

4239 İtme dir tā yār sini yār ide
Tā emīn-i maḫzen-i esrār ide

4240 Geçdi on gün üstine ol pür-kerem
Ḳanı eydür alduġuñ ol bir direm

4241 Çıḳarur ceybinden ü ḳor öñine
Şükr ider şükrāne virür ṣoñına

141a

4242 Bende Eflākī'ye ol gün ol ḳamer
Ḳıldı pes ^{c}ayn-ı ^{c}ināyetle naẓar

[21. İbrikten içilen meyin hiç azalmaması]

4243 ^{c}Ārif-i ^{c}Īsī-nefes yigirmi yār
Birle bir gün ^{c}īş iderdi ^{c}Īsīvār

4244 Sāḳī-i meclis çün irdi s̱üls̱-i şeb
Ḳaldı bir ibrīḳ mey içildi hep

1049 Bu beyitte cinaslı kafiye oluşturan *keder* sözcüklerinden ilki "küdûret" ile ilgili olarak "çamurlu, bulanık", ikincisi ise "elem" anlamını karşılar.

1050 Farsça beyit ve tercümesi mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün vezniyle söylenmiştir.

4245 Diyü ol şīrīn-dehen güftār ider
Bu sözi ol ḫusreve tekrār ider

4246 ^{c}Ārif-i şīrīn-leb olup rū-türuş
Sāḳīye dir niçe söylersin ḫamuş

4247 Şeyḫ-i Ḥelvāyī o şāh-ı ḫoş-ḫıṣāl
İşledi bir ḫunb dūş-ābı si sāl

4248 Tā-seḥer bir kūzeden ^{c}ārif bu şeb
Bāde-nūş olsa eger olmaz ^{c}aceb

4249 Aldı ibrīḳi eline virdi bāz
Dest-i sāḳīye o şāh-ı bī-niyāz

4250 Çāşt-i sulṭānī olınca o şeb
Ol meyi sürdi o şem^{c}-i şehd-leb

4251 Oldılar üç nev^{c} hep mest ü ḫarāb
Mest-i sāḳī mest-i sāġar mest-i ḫ^{v}āb

4252 Ḫ^{v}āb idüp bir laḥẓa ḳalḳup ḫasta-ḥāl
Gördiler ibrīḳ daḫı māl māl

Min-kelām-ı Mevlānā Celāle’d-dīn ḳuddise sırruhu

4253 Īn kesī dīdest k’ez yek meşk-i āb (F230)
Geşte çendīn meşk pür bī-ıżṭırāb

4254 Meşk ḫod rū-pūş būd u mevc-i fażl (F231)
Mī-resed ez-emr-i ū ez-baḥr-i aṣl[1051]

Tercüme-i ebyāt-ı Mevlānā

4255 Kim görüpdür bunı kim bir meşk-i āb
Ḳıldı bunca meşk pür bī-ıżṭırāb

141b

4256 Meşk rū-pūş olmış-ıdı mevc-i fażl
İrgürürdi emri birle baḥr-i aṣl

4257 Ṣaḳlar ol ibrīḳi bir ehl-i ṣafā
Ṣayru kim ṣuyın içer bulur şifā

[22. Oğul bağışladığı bir kimsenin, müridi olması]

4258 Şehr-i Laẕiḳ içre çün her bir ferīd
Şeyḫ idindi ^{c}Ārif’i oldı mürīd

4259 Nāẓır oğlı dirler-idi bir emīr
Mīr-zāde vardı şehr içre şehīr

4260 ^{c}Arż-ı istikbār ider eyler ibā
Bir gelür aña semūm[1052]-ıla ṣabā

[1051] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, c. 3, s. 176/3148, 3149.

[1052] Metinde “zehirler” anlamına gelen *sümūm* şeklinde harekelense de anlam gereği düzeltildi.

4261 Kim mürīd ol dir ekābir ol fuḥūl
Dir bağışlarsa olayın bir oğul

4262 Gösterüp eydür[1053] ekābir iltizām
Ne dilerseñ virür ol şāh-ı kirām

4263 Pes küyerler bir mübārek sā^{c}ate
K'ilteler ol mīr-zādı ḫiẕmete

4264 Ḥācet-i ḥammām olup bir şeb meger
Yil gibi ol mīr nezdīk-i seḥer

4265 Ḳalḳup eyler ^{c}azm-i ḥammām-ı ^{c}Ömer
Ḳapusı açılmamış-ıdı meger

4266 İttifāḳ ol gice yağmış-ıdı berf
Gördi bir kimse ṭurur ol tīz-ṭarf

4267 İlerü varur varınca ol fetī
^{c}Ārif-imiş görür ol meh-ṭal^{c}ati

4268 Dest-būs eyler revān virür selām
Bu żamīrinden geçer kim ol hümām

4269 Mey içüp ser-mest çıḳup seyr ide
Bunda gelmişdür o meh gide gide

4270 Didi yoḳ yoḳ seyr idüben n'eyleyem
Nefsüñi geldüm müsülmān eyleyem

142a

4271 Destine ṣundı revān bir deste gül
Al saña bağışladuḳ dir bir oğul

4272 Nāẓır oğlı ol naẓardan oldı mest
Manẓar-ı Ḥaḳ oldı nī bālā vü pest

4273 Çün be-ḫ^{v}īş āmed zi-ġarḳāb-ı fenā (F232)
Bāng mī-zed k'iy Ḫudā vü iy Ḫudā[1054]

4274 İdüp istiḥmām irişüp eve tīz
Ehlile olur mübāşir ol ^{c}azīz

4275 ^{c}Avn-ı Ḥaḳ irer olur zen ḥāmile
Kāmil olur irse nāḳıṣ kāmile

4276 İşidüp anı ekābir ol zamān
Tuḥfe-i bisyār-ıla alup hemān

4277 İledüp ol ḥażrete eyler mürīd
Ne mürīd āḫir olur şeyḫ-i ferīd

4278 Tā kerīmāne kerāmet gösterür
Tā velī olur vilāyet gösterür

[1053] Metinde *ider* şeklinde harekelidir.

[1054] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 1, s. 23/57.

4279 Şükr idüp ḫāline ol şīrīn-liḳā
Bu rübāᶜīyi[1055] oḳur pes dāyimā

4280 Şeyḫ-i mā ez-ᶜavn-i Bārī bā-ferest (F233)
H̱āk-i kūyeş bih zi-müşk-i ez̠ferest

4281 Pīş-i ṣıdḳ u iᶜtiḳād-ı ehl-i dīn (F234)
Her ki münkir şüd velī-rā kāfirest

[Tercüme]

4282 Şeyḫümüz bā-kerr ü bā-ferdür belī
H̱āk-i kūyı müşk-i ez̠ferdür velī

4283 Ehl-i dīn ḳatında ḥaḳḳā mürşide
Münkir olan kimse kāfirdür belī

4284 Raġbet idüp ehli ol gül-desteye
Yapraġından virsedi her ḫastaya

142b

4285 Ṣıḥḥat-i küllī irüp bulup şifā
İrişürdi derdine Ḥaḳ'dan devā

[23. Yâranlarını üzen kimsenin öldürülmesi]

4286 Bir Semerḳandī ulu ᶜālim kişi
Kim dem-ā-dem ceng ü baḥs̠-ıdı işi

4287 ᶜĀrif'e ol şaḫṣ olmışdı mürīd
Merdüm-i bed-nefs-idi merd-i merīd

4288 Ehl-i fażl-ıdı velīkin bü'l-fuḍūl
Ṣūretā reh-ber velī maᶜnīde ġūl

4289 Özine maġrūr olup her söz k'ider
H̱āṭır-ı yārāna virürdi keder

4290 Bir gün aña ᶜĀrif-i ᶜālī-naẓar
Bir niçe mektūb yazar muᶜteber

4291 Virür ü irsāl ider birḳaç yire
N'eylerin ola diyüp nire nire

4292 Ata binerken o şaḫṣ-ı z̠ū-fünūn
Üzilür ḳolañı düşer ser-nügūn

4293 Çünki düzeldüp yola oldı revān
Ḥażret-i ᶜĀrif didi pes ol zamān

[1055] Şair, okunan Farsça beyitlerin rübâi olduğunu söylese de 846. ve 4519. beyitlerden de anlaşılacağı üzere bu dönemlerde kıt'a ve rübâi gibi terimlerin "dörtlük" anlamında kullanıldığı görülmektedir. Zira söz konusu beyitlerden sonra gelen Farsça şiirler *Divan-ı Kebîr*'den alınmışlardır. Biz rübâi vezinleriyle yazılmayan 4280. ve 4281. beyitleri "nazım" olarak nitelemeyi düşünmekle beraber, 846. ve 4519. beyitleri de nazarıdikkate alarak bunların da bir gazelden alınabileceklerini göz önünde bulundurduk ve böyle bir kesin yargıya varmaktan kaçındık. Bu durum ancak söz konusu beyitlerin geçtiği kaynağa ulaşıldığında netliğe kavuşabilecektir.

4294 Kim bu er bī-ser gidür bu müstemend
Küşte olmazsa ᶜacebdür derdümend

4295 Türbe ḳapusında maḫṣūs ol zamān
Gördiler bī-ser gider anı ᶜayān

4296 Çārümīn rūz irdi ḳatlinden ḫaber
Varduġı yirde meger bir muᶜteber

4297 Kimse varmış aña ḳonuḳlıḳ ider
Böyle diyü ḫalḳ ṭanuḳlıḳ ider

4298 Ṣoḥbet içre baḥs̱ iderken bī-emān
Ḳatlanımaz ḳatl ider anı hemān

4299 Eyleyüben söz ü ṣav birbirine
Anı daḫı ḳatl iderler yirine

4300 ᶜĀrif-i Ḥaḳ ol seg-i nādān-içün
Didi ḳurbān eyledük yārān-içün

143a

4301 Ol belānuñ ger nüzūline sebeb
İnfiᶜāl-i ḳalb ola olmaz ᶜaceb

4302 Kim bu maᶜnīyi o ᶜĀrif ṭuyurur
Kim bu beyti der-peyince buyurur

4303 Her ki kej cünbed be-pīş-i cünbişem (F235)
Gerçi sīmurġest zāreş mī-küşem [1056]

[Tercüme]

4304 Ḫiẕmetümde kimi kim egri görem
Rāstī sīmurġ olursa öldürem

[24. Sultan Veled ile barışıp meclis kurmaları]

4305 Bir cüvān-ı tāze vardı bāde-cū
Bādeden ḫoş-ṭabᶜ u gülden sāde-rū

4306 Beẕl-ḫū vü beẕl-gū yār-ı ẓarīf
Ehl-i ḥırfet ḥarf-i nā-ḫᵛānde ḥarīf

4307 Rind-i ᶜālem ᶜĀrif'e yār u nedīm
Çoḳ kerāmet görmiş andan ol kerīm

4308 Her nesi varsa bugün merd-i saḫī
Yarına ḳalsun dimez adı Aḫı

4309 Ol ᶜazīz eydür ḥikāyet eyleyüp
Yārdan şükr ü şikāyet eyleyüp

4310 Kim miyan-ı ᶜĀrif ü Sulṭān Veled
ᶜĀrif-i Ḥaḳ ṣāḥib-i ᶜirfān Veled

[1056] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 4, s. 311/1062.

4311 Vāḳıᶜ olmışdı meger bir ḥācize
Oldılar ᶜāciz ne çāre ᶜācize

4312 Çāre ḳudret irişe ḳādir ḳıla
Her ne kim maḳṣūdıdur ḥāżır ḳıla

4313 Ḳaṭᶜ-ı ṣoḥbet ḳıldılar anuñ-içün
Ben ḳula Sulṭān Veled cānuñ-içün

4314 ᶜĀrif'i gel var getür dir türbeden
Tā ki cān olsun bugün ol ter-beden

4315 Anı gör tā ki gözüm müştāḳdur
Sīne vü dil ṭopṭolu eşvāḳdur

143b

4316 Vardum ol şemᶜ-i ṣafā yārenleri
Cemᶜ idüp geldi bile yār anları

4317 Dir gören çıḳdı çün ol gün türbeden
Türbeden çıḳdı bugün bir ter-beden

4318 Geldi ᶜĀrif medrese ḳapusına
Didiler Sulṭān Veled ṭapusına

4319 Çünki ᶜĀrif ḳapudan girdi'çerü
Ḥażret-i Sulṭān Veled geldi'lerü[1057]

4320 Ḳuçdı muḥkem öpdi rūy u mūyını
Ol gül-i ḫod-rūya sürdi rūyını

4321 Yüz yüze urduḳda irdi gül güle
Düşdi bülbüller içine ġulġule

4322 Ḳoḳlayıncaḳ birbirini gül gibi
Ḳıldı yārān naᶜreler bülbül gibi

4323 Çehr[e]-i ᶜuşşāḳ oldı zer-fişān
Dīde-i ᶜuşşāḳ hem gevher-fişān

4324 Rūy-ı ᶜāşıḳ olsa ṭañ mı zer-nis̱ār
Zülf-i dil-ber oldı çünkim ser-nis̱ār

4325 ᶜĀrif'e pes ᶜöẕr idüp bī-ḥadd ü ᶜad[1058]
Bu rübāᶜīyi oḳur Sulṭān Veled

Rübāᶜī ez-ān-ı Ḥażret-i Sulṭān Veled ḳuddise sırruhu

4326 S̱ābit-ḳademān ki rāh-ı ṣoḥbet peyvest (F236/R20)
Ez-dūst ne-şūyend be-her gerdī dest
4327 Ez-ḫıṭṭa-i āb u ḫāk yek şaḫṣ ne-ḫāst (F237)
Tā ber-ruḫ-ı ū gerd-i ḫaṭāyī ne-nişest[1059]

[1057] Beytin kafiye sözcükleri aynı zamanda *girdi'çeri/geldi'leri* okunabilecek şekilde çift harekeyle harekelenmiştir.

[1058] Müstensih bu dizeyi yanlışlıkla 4329. beytten sonra tekrar yazmış ancak hatasını anlayıp üzerini çizmiştir.

[Tercüme]

4328 Ṡābit-ḳadem oldur ki ṭutar rāh-ı vefā (R21)
Her gerd-ile çekmez reh-i dil-berden pā
4329 Bu ḫıṭṭa-i ḫāk üzre ḳadem kim basdı
Kim ḳonmadı ẕeyline anuñ gerd-i ḫaṭā[1060]

4330 Vālidinüñ sözine virüp cevāb
Oḳıdı bu beyti pes ᶜĀrif şitāb

144a

4331 Hergiz ḫaṭā ne-kerd ḫadeng-i işāretet (F238)
V'ān k'ū ḫaṭā küned tü ġafūr-ı ḫaṭāstī

[Tercüme]

4332 Hergiz işāretüñ oḳı ḳılmaz ḫaṭā senüñ
Her kim ḫaṭā ḳılur-ısa ᶜafv it ᶜaṭā senüñ[1061]

4333 Pes Veled buyurdı çekdiler ṭaᶜām
Yimedi ᶜĀrif o sulṭān-ı kirām

4334 Başın öñine bıraḳdı ol sebeb
Kim atasından o şāh itdi edeb

4335 Pes Veled çıḳdı ṭurup müstenẓara[1062]
Üstine oturdı açup manẓara[1063]

4336 Tā muḳayyed olmadı yārān aña
Yiyeler fāriġ ṭaᶜāmı bī-riyā

4337 Sofra ḳalḳup çünkim oḳındı ġazel
Dir Veled ᶜĀrif buyursun bir ᶜamel

4338 Ol ser-i rindāna k'adıdur Aḫı
Irlasun eydür Veled ᶜĀrif daḫı

4339 Zīre ᶜilm-i mūsiḳīden ol kerīm
Yaᶜnī ᶜĀrif behremend-idi ᶜaẓīm

4340 İstedi k'ol ᶜīd-ṭalᶜat māh-ı nev
Söyleye nevbet basīṭ ü pīş-rev

1059 1. dize mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlün / fāᶜ, 2. dize mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlün / fāᶜ, 3. dize mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlü / feᶜūl, 4. dizeyse mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlü / feᶜūl veznindedir.

1060 1. ve 4. dizelerin vezni mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlü / feᶜūl, 2. ve 3. dizelerinkiyse mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlün / fāᶜ'dır.

1061 Farsça beyit ve tercümesi mefᶜūlü / fāᶜilātü / mefāᶜīlü / fāᶜilün veznindedir.

1062 Kelime aynı zamanda *müstenẓire* okunabilecek şekilde harekelenmiştir.

1063 Sol boşlukta bu kelimenin Türkçe karşılığı olan "pencere" ifadesi yer almaktadır.

4341 Bir iki nevbet terān[1064] idüp nidā
Ol laṭīf-āvāz u ol ^{c}ālī-ṣadā

4342 Bir iki nevbet aña itdi ḫiṭāb
^{c}Ārif utandı vü virmedi cevāb

4343 Pes üçincide didi bī-ālet el
Virmez ol ḫoş-ḥāl ü ol ḫoş-ḥālet-el

4344 Pes Veled der-ḥāl ḥālet gösterüp
Serv-i nāzından meserret gösterüp

4345 Aña vü yārāna eydür ben ża^{c}īf
Olımazam siz ḳavī-ḥāle ḥarīf

144b

4346 Līki mecmū^{c}-ı ḥuṣūli āletüñ
Bizden ü sizden ẓuhūrı ḥāletüñ

4347 İçdiler mey çaldılar ney ol gice
Çaġırup tā-vaḳt-i yā Ḥay ol gice

4348 Ḳadr-imiş ol şeb k'işitmiş nāydan
Def ki yigdür bu gice biñ aydan

4349 Ḥaşre dek ger şerḥ ide Kerrūbiyān
Olmaya ol gicenüñ kerri beyān

4350 Ussunuñ (?) ḳudsine rūḥ olan teni
"Küntü ma^{c}hüm" birle dir "yā leytenī"[1065]

[25. Vefatı]

4351 Ḥażret-i ^{c}Ārif o ^{c}ārifler şehi
Ol vilāyet burcınuñ mihr ü mehi

4352 Aġleb-i evḳāt yiryüzin o şāh
Seyr iderdi nitekim ḫurşīd ü māh

4353 Aḳsarāy'a ol şeh-i fāḫir sefer
İtmiş-idi ol-ıdı āḫir sefer

4354 Hem ekābir hem ekābir-zādeler
Lebleri bāde ^{c}iẕārı sādeler

4355 Virdi bunlar anlar ol şāha semā^{c}
Oldı ol gün anda ol şāh-ı muṭā^{c}

4356 Yatur-iken bir şeb ol reşk-i ḳamer
İtdi āh u ḳıldı nāle tā-seḥer

4357 Ṣubḥidem ḫīz idicek ol āfitāb
Ṣordı biri ḳaldururken cāme-ḫ^{v}āb

[1064] Bu sözcük sözlüklerde *terāne* şeklinde geçmektedir. Şair vezin gereği böyle kullanmış olabilir.

[1065] "…ne olurdu ben de onlar ile beraber olsaydım…" (Nisâ, 4/73).

4358 K’itmedüñ bu gice h̲^{v}āb-ı nāzenīn
Eyledüñ iy āfitāb-ı nāz enīn

4359 Didi gördüm bu gice h̲^{v}āb-ı ^{c}acīb
İstimā^{c} eyledüm āvāz-ı ġarīb

4360 Oturup bir köşkde açup baṣar
Eyler-idüm bir güzel bāġa naẓar

4361 Kim ne görmiş göz ne işitmiş ḳulaḳ
Bāġ-ı firdevse ṭutar ol bāġ daḳ

145a

4362 Pür şecer her bir şecer pür berg ü bār
Pür semen her bir semen çün rūy-ı yār

4363 Girişüp evrāḳ evrāḳ-ıla tāb
Ṣalamaz rūy-ı zemīne āfitāb

4364 Zīr-i her sāye vü her ẓıll-i ẓalīl
Yüzi gün rūḥānīler gördüm celīl

4365 Her ṭarafda serviḳāmet lāle-fām
Ḥūrīler var seyr ider Ṭūbī-h̲ırām

4366 Anda gördüm serv-i gül-ruh̲sārumı
Ya^{c}nī kim ceddüm H̲udāvendgār’umı

4367 Serv mānendi ṣalınup bulanup
Seyr ider bir cū kenārında ṭurup

4368 Gel didi baña işāret eyledi
Ne işāret bel ^{c}ibāret eyledi

4369 Ol elif-ḳaddi yir iden cānda
Didi kim ^{c}Ārif n’idersin anda

4370 Bunda gel kim ne cihānlar göresin
Ne cihānlar niçe cānlar göresin

4371 Lez̠z̠etinden ben o ^{c}ālī da^{c}vetüñ
Hem temāşāsından ol h̲oş cennetüñ

4372 Eyler-idüm ol zamān ol dem o ḥīn
Ney gibi pes nāle vü āh u enīn

4373 Vaḳtidür kim raht̲ı ol yaña çekem
Ol celālī cāmı nūş idem çökem

4374 Vaḳt-i ān āmed ki men ^{c}üryān şevem (F239)
Cism büg’z̠ārem ser-ā-ser cān şevem[1066]

4375 Ṣūret-i ten gū bi-rev men kīstem (F240)
Naḳş kem n’āyed çü men bāḳīstem[1067]

[1066] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, c. 6, s. 278/613.

[1067] *a.g.e.*, c. 3, s. 214/3932.

[Tercüme]

4376 Geldi ol ḫoş vaḳt kim ^{c}üryān olam
Bu teni ḳoyam ser-ā-ser cān olam

4377 Ben kimem giderse gitsün naḳş-ı ten
Eksük olmaz naḳş-ı ten olduḳça ben[1068]

145b

4378 İrtesi şu gibi ol serv-i revān
Ḳonya'dan yaña revān oldı revān

4379 Geldi çün şehre o nāzük-^{c}ārıża
^{c}Ārıż oldı bir mübārek ^{c}ārıża

4380 İnḥirāfı gün-be-gün oldı ziyād
Çıḳdı evden bir seḥer ol şāh-zād

4381 Türbeye girdi ayaġ üzre hemān
Servi gibi ṭurdı ol meh bir zamān

4382 Pür-ḥarāret ma^{c}desi āteşkede
Ḳarşusında ṭurdı yārān ṣaf-zede

4383 Pür-şerār olmışdı odı ma^{c}denüñ
İttifāḳ ol gün meh-i ẕi'l-ḳa^{c}denüñ

4384 Olmış-ıdı ol gün āḫir cum^{c}ası
Gidebaşladı o şem^{c}ün lem^{c}ası

4385 Yidi yüz ü on ṭoḳuzındaydı sāl
K'olmış-ıdı ol mehe vāḳı^{c} bu ḥāl

4386 Gördi ^{c}Ārif ol şeh-i şāhenşehān
Nitekim ġavvāṣ-ı deryā nā-gehān

4387 Çıḳdı baḥr-i nīl-gūndan āfitāb
Ṣaçdı gevher ṭoldı ^{c}ālem nūr [u] tāb[1069]

[Tercüme]

4388 Āfitābuñ āfitābıdur velī
Kim velī nūrı-y-ıla olur celī

4389 Didi bir sā^{c}at geçince ol fuḥūl
Ben bu ^{c}ālemden melūl oldum melūl

4390 Niçe olam āh zīr-i āfitāb
Der-miyān-ı gerd-i derd ü teff ü tāb

4391 Vaḳtidür kim āfitāb üzre ṭuram
Ferḳadānuñ farḳına ayaḳ uram

1068 Bu beyit der-kenardır.

1069 Metinde *nūr-ı tāb*. Bu beyitten sonra bırakılan boşluk, bir alttaki tercüme beytin Farsça aslı içindir. Beyit şöyledir: *Āfitāb-ı āfitābend evliyā / Afitāb ez-nūrşān gīreẕ żıyā*. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 966.

4392 Her nefes āvāz-ı ᶜışḳ mī-resed ez-çeb ü rāst (F241)
Mā be-felek mī-revīm ᶜazm-i temāşā kirāst[1070]

[Tercüme]

4393 Ṣaġ u ṣoldan irişür āvāzı ᶜışḳuñ her nefes
Göge giderüz bizümle kim ider seyre heves[1071]

146a

4394 Türbeyi seyr eyler ol serv-i revān
Yaş döker yārān bile zārī-künān

4395 Dir ölüm ġayri bu derde çāre yoḳ
Ancılayın yāra yarar yāre yoḳ

4396 Diri olduḳça dilerdüm kim gidem
Şehr şehr işbu cihānı seyr idem

4397 İşbu ḥāl içre ki var ṣıḳl-i beden
Ḳalmışam ḥarket ḳılup naḳl itmeden

4398 Naḳl-i dünyādan çü ḳaldum[1072] ᶜāḳıbet
Eyleyeyin bārī naḳl-i āḫiret

4399 Mūnisüm ḳalmadı bunda bir Eḥad
Anda Mevlānā enīsümdür Veled

4400 Ol-ıdı kim ḳıldı bir āh ol nefes
Nāz nāzān gitdi evden yaña pes

4401 Cumᶜaya vardı ṭurup ol ḥāl-ile
Türbeye hem devlet ü iḳbāl-ile

4402 Eyledi bir şūr-ıla ol gün semāᶜ
Ne elem var anda gūyā ne ṣudāᶜ

4403 Bülbül oluban semāᶜ içre şaḳır
Gül gibi pes[1073] bu rübāᶜīyi oḳur

4404 Der-kūy-ı ḫarābāt be-ser bāyed reft (F242/R22)
V'ez-hestī-i ḫᵛīşten be-der bāyed reft
4405 Güstāḫ ne-şāyed ber-ān meh reften (F243)
Bā-çehre-i zerd ü çeşm-i ter bāyed reft[1074]

1070 müfteᶜilün / fāᶜilün / müfteᶜilün / fāᶜilün. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c.1, s. 269/463, 4911.

1071 fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilātün / fāᶜilün.

1072 Metinde *ḳıldum*, anlam gereği düzeltildi.

1073 Metinde *bes*.

1074 1. dize mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlün / fāᶜ, 2. ve 4. dizeler mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlün / fāᶜ, 3. dizeyse mefᶜūlü / mefāᶜīlün / mefᶜūlün / fāᶜ vezniyle söylenmiştir.

[Tercüme]

4406 Ḳūy-ı dildāra sefer itmek gerek (N4)
İşbu varlıḳdan güẕer itmek gerek
4407 Ol mehe güstāḫ varma varıcaḳ
Yüzi zerd ü gözi ter itmek gerek

4408 Çün semā^{c}ı āḫir itdi vü ḳodı
Ol maḥalde k’ol maḥaldür merḳadı

146b

4409 Ol leṭāfet bāġ[ı] içre serv-i nāz
Sünbülī zülfi gibi oldı dırāz

4410 Ol vücūdı genc-i zer şāh-ı ġanī
Bu maḥalde defn idüñ eydür beni

4411 Ṣan ḳıyāmet ḳopdı ol gün k’oldılar
^{c}Ālem-i ^{c}ulvī [vü] süflī nevḥager

4412 İdeli zaḥmet tenin zār u nizār
Ṣıḥḥat-i ten ḳıldı ṣoḥbet iḫtiyār

4413 On sekiz biñ ^{c}ālemüñ ol raḥmeti
Çekdi on biş daḫı on gün zaḥmeti

4414 Ditredi yir üç gün üç gice şitāb
Bir niçe dīvārlar oldı ḫarāb

4415 Ḳonya’da var-ıdı bir merd-i Ḫudā
Dirdi Dānişmend aña şāh u gedā

4416 Seyr iderdi deşt ü ṭağın Ḳonya’nuñ
Aldılar dirdi çirāğın Ḳonya’nuñ

4417 Dirdi ^{c}Ārif daḫı ol ^{c}Īsī-nefes
Yir vücūdum loḳmasın eyler heves

4418 Loḳma-i çerb ister ol bī-çāre yir
Görme misin nice ditrer dir dir

4419 Çün tenem-rā bi-ḫored ḫāk-i leḥad çün cur^{c}a (F244)
Ber-ser-i çarḫ cehed cān ki ne-cismem nūram

[Tercüme]

4420 Yiye çünkim tenümi ḫāk-i leḥad cur^{c}a gibi
Cān göge ṣıçrayup eyde degülem ten nūram[1075]

4421 Eyleyüp yārān be-küllī ıżṭırāb
Eylediler nāle vü feryād u zār

4422 Ġam yimeñ dir bunda luṭf u cūdumuz
Sizüñ-içündür nitekim būdumuz

[1075] Farsça beyit ve tercümesi fe^{c}ilātün / fe^{c}ilātün / fe^{c}ilātün / fe^{c}ilün veznindedir.

4423 Anda da sizüñ-ile olısaruz
Bunda ne itdük-ise bulısaruz

147a

4424 Anda olısar viṣāl-i bī-firāḳ
Bulmaz anuñ ictimā^{c}ı iftirāḳ[1076]

4425 Ḳoñ ṣafā-yı tāmm-ıla ben gideyin
Anda sizüñ-çün varup yir ideyin

4426 Niçe kim şimşīr ola ender-ġılāf
Nesne ḳaṭ^{c}ā ḳaṭ^{c} ḳılmaz bī-ẖilāf

4427 Çün mücerred ola ḳınından çıḳa
Niçe başlar kesile ḳanlar aḳa

4428 Perde-i ġayb içre ba^{c}de'l-yevm ben
Şöyle ṣalam tīġi kim gūşı olan

4429 İşide şeksüz çaḳaçaḳın anuñ
İrgürem nüh ṭāḳa ṭaḳ ṭaḳın anuñ

4430 İşbu söz içindeken ol şīr-i ner[1077]
Mīr ^{c}Ālim Mīr ^{c}Ādil geldiler

4431 Yir ider yanında yārenler ṭurur
Ol iki ferzend-i dil-bend oturur

4432 Aġlayup dir bende-i Ḫākī aña
Ol iki nūr-içün Eflākī aña

4433 Gitme ḳorsun bu iki göz nūrını
Bu sekiz firdevsüñ iki ḥūrını

4434 Dir Ḫudāvendgār'umuñ durur bular
Nicesi ṭutar-ısa ṭutsun olar

4435 Didi ben bī-çāre miskīn ü ġarīb
Kim yetīm oluram u zār u ke'ib

4436 Nic'idem n'idem ne ḳılam iy ^{c}aceb
Ḳanda varam ne yire idem ṭaleb

4437 Didi sen ol ẖiẕmetinde türbenüñ
Ḥıfẓın it ol ḥürmetinde türbenüñ

4438 Ol menāḳıb kim buyurmışdum saña
Cehd idüp meşġūl olup dāyim aña

4439 Cem^{c} idüp eyleyesin anı temām
Şem^{c}-i meclis ide yārān ve's-selām

4440 Tā ki ḳatında Ḫudāvendgār'umuñ
Ḫiẕmetinde ol şeh-i aḥrārumuñ

[1076] Takdim-tehir işaretleriyle bu beytin 1. ve 2. dizelerinin doğru yeri belirtilmiştir.

[1077] Metinde *şīr ner*.

147b

4441 Olasın isfīd-rū mis̱l-i semen
Rāst-rev mānende-i serv-i çemen

4442 Ebr-i bārān gibi yārān bilimez
Oluban hep eşk-bārān bilimez

4443 Serv-i reyḥān gibi hep ḥayrān olup
Eşk çün müşk aḳıdup giryān olup

4444 İᶜtiḳādın ol şehe ḫāliṣ bilüp
Kendüzini bende-i muḫliṣ bilüp

4445 Pāk olup gül gibi küllī ᶜaybden
N'ola vārid tā cihān-ı ġaybden

4446 Pes açup nergeslerini gül gibi
Bu rübāᶜīyi oḳur bülbül gibi

4447 İy ḥasret-i ḫūbān-ı cihān rūy-ı ḫoşet (F245/R23)
Vey ḳıble-i ᶜāşıḳān dü ebrū-yı ḫoşet
4448 Ez-cümle ṣıfāt-ı ḫᵛīş ᶜüryān geştem (F246)
Tā ġavṭa ḫorem birehne der-cūy-ı ḫoşet[1078]

[Tercüme]

4449 İy ḥasret-i ḫūbān-ı cihān rūy-ı ḫoşuñ (R24)
Vey ḳıble-i ᶜuşşāḳ iki ebrū-yı ḫoşuñ
4450 Şāhā ḳamu evṣāfdan oldum ᶜüryān
Ben bendeye tā ġavṭa vire cūy-ı ḫoşuñ[1079]

4451 Allāh Allāh eydüp ol Allāh-cū
Bu rübāᶜīyi oḳur hem āh-gū

4452 Ān vaḳt ki baḥr-i küll şeved ẕāt[1080] me-rā (F247/R25)
Rūşen şeved cemāl[1081]-i ẕerrāt me-rā
4453 Z'ān mī-sūzem çü şemᶜ tā der-reh-i ᶜışḳ (F248)
Yek vaḳt şeved cümle-i evḳāt me-rā[1082]

[Tercüme]

4454 Ol vaḳt [ki] baḥr-i küll ola ẕāt baña (R26)
Rūşen ola ḫoş cemāl-i ẕerrāt baña

1078 1. dize mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlü / feᶜūl, 2. ve 4. dizeler mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlü / feᶜūl, 3. dize de mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlün / fāᶜ vezninde söylenmiştir. Can, *a.g.e.*, 421. rübâi.

1079 1., 2. ve 4. dizeler mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlü / feᶜūl, 3. dize mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlün / fāᶜ vezniyle söylenmiştir.

1080 Metinde *ẕāt-ı.*

1081 Metinde *icmāl* olarak geçse de kaynak metinde ve 4454. beyitteki tercümede böyle yer alır. Ayrıca Şefik Can'ın neşrinde de bu şekildedir. bkz. Can, *a.g.e.*, 19. rübâi.

1082 1. ve 2. dizeler mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlü / feᶜūl, 3. dize ahrem kalıplarından biri olan mefᶜūlün / fāᶜilün / mefāᶜīlü / feᶜūl, 4. dize mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlü / feᶜūl veznindedir.

4455 Yanduġum odur şem^{c}-ṣıfat şevḳ-ile tā
Bir vaḳt ola bu cümle-i evḳāt baña[1083]

148a

4456 Ol-ıdı kim oḳuyuban ẓuhr u ^{c}aṣr
Arasında sūre-i ^{c}Aṣr-ıla Naṣr

4457 Bīst ü çārında meh-i ẕi'l-ḥiccenüñ
Ṣavbınuñ se-şenbe gün ol lüccenüñ

4458 Vāḳı^{c} oldı ser-te-ser ġavr itmesi
Baḥr-ı aṣlīye ulaşup gitmesi

4459 Rūḥ-ı pāki kim anuñ derrākdur
Baḥr-i gevherdārdur dürnākdur

4460 Nūr-ı ẕātuñ ġavṭa virdi baḥrine
İrişür ol baḥre düşen nehrine

4461 Hem der-ān dem şüd dırāz u cān be-dād (F249)
Hem-çü gül der-bāḫt ser ḫandān u şād

4462 "İrci^{c}ī"[1084] biş'nūd nūr-ı āfitāb (F250)
Sūy-ı aṣl-ı ḫ^{v}īş bāz āmed şitāb[1085]

4463 Çünki ḥāżır ḳıldılar tābūt aña
Giricek ol lebleri yāḳūt aña

4464 Ṭaşra çıḳdı ayaġı tābūtdan
Geldi kūteh ol lebi yāḳūtdan

4465 Eyledi aṣḥāb feryād u ġırīv
Andan ol şāh-ı vilāyet ol ḫıdīv

4466 Ḳudret-ile ayaġın çekdi'çerü[1086]
Göze göz gördi gelenler ilerü

4467 Niçe münkir terk idüp inkārını
Geldi īmāna kesüp zünnārını

4468 Ḳışuñ ortası(y)dı ol gün ittifāḳ
Ḳonya ḳavmi gitdi aġleb bī-nifāḳ

4469 Ol şehüñ tābūtı öñince yayaḳ
Şeh-süvārān baş açuḳ yalın ayaḳ

4470 Eşkler taḥte'ṡ-ṡerāyı gözleyüp
Āhlar fevḳ-i ṡüreyyā üzleyüp

[1083] Der-kenar olan bu tercümede 1. ve 2. dizeler mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl, 3. ve 4. dizeler mef^{c}ūlü / mefā^{c}īlü / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl vezniyle söylenmiştir.

[1084] bkz. 937. dipnot.

[1085] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 5, s. 93/1256, 1262.

[1086] Metinde *çekdi içerü.*

148b

4471 Merd ü zen birbirine girdi hemān
Gūyiyā ḳopdı ḳıyāmet ol zamān

4472 Yir demür olmışdı ol ḳış gök baḳır
Yir ü gök ṭolmışdı ḳar olmışdı bir

4473 Yaᶜnī ol yılda olan ḳış ḳış mıdı
Dir gören ol Tengri'den bir ḫışm-ıdı

4474 Devletinde ol şeh-i dīn-perverüñ
Himmetinde ancılayın serverüñ

4475 Kimse bir āḥāda zaḥmet ol ülūf
Dan irişdügine bulmadı vuḳūf

4476 Ol mehe Eflākī itdükde sefer
Merŝiye iki rübāᶜī s̱ebt ider

4477 ᶜĀrif Çelebi [ki] rest ez-ḳayd-ı cihāt (F251/R27)
Der-ẕāt naẓar kerd [ü] birūn şüd zi-ṣıfāt
4478 Pes Yūnus-ı rūḥ-ı ū mis̱āl-i māhī (F252)
Ez-keştī-yi ten cest ber-ān baḥr-i ḥayāt[1087]

[Tercüme]

4479 ᶜĀrif Çelebi k'itdi o şeh terk-i cihāt (R28)
Kim oldı ṣıfātdan çıḳup nāẓır-ı ẕāt
4480 Pes Yūnus-ı rūḥ māhīveş oldı ḳoyup
Keştī-i tenüme ġarḳa-i baḥr-ı ḥayāt[1088]

Rübāᶜī[1089]

4481 ᶜĀrif Çelebi ki küfv [ü] hem-tāş ne-būd (F253/R29)
Der-künc-i cihān çü genc güncāş ne-būd
4482 Ez-kevn [ü] mekān bilā-mekān naḳl güzīd (F254)
Zīrā ki der-īn menzil-i kün cāş ne-būd[1090]

[26. Eflâkî'ye menkıbe yazmasını ısmarlaması]

4483 Yine bir nevbet işāret eyleyüp
Ne işāret bel beşāret eyleyüp

4484 Didi Eflākī'ye ol meh k'iy ġulām
Cidd ü cehd it bu kitābı ḳıl temām

[1087] Bu rübâinin 1. dizesi mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlü / feᶜūl, 2. ve 4. dizeleri mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlü / feᶜūl, 3. dizesi de mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlün / fāᶜ veznindedir.

[1088] 1. dize mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlü / feᶜūl, 2., 3. ve 4. dizeler mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlü / feᶜūl veznindedir. Bu dizenin son kısmı metinde *deryā-yı ḥayāt* şeklinde geçmekte; ancak bu vezne uymamaktadır. Şairin bu rübâide aslına sadık bir çeviri yaptığı da göz önünde bulundurularak vezin gereği bu şekilde düzeltildi.

[1089] Bu rübâi sağ boşlukta yer almaktadır.

[1090] 1., 2. ve 3. dizeler mefᶜūlü / mefāᶜilün / mefāᶜīlü / feᶜūl, 4. dizeyse mefᶜūlü / mefāᶜīlü / mefāᶜīlü / feᶜūl vezniyle söylenmiştir.

4485 Ḥamdüli’llāh ḳadr-i ṭav^{c} u ḳadr-i ṭavḳ
Ḥāṣıl itsün diyü ehl-i şevḳ ü ẕevḳ

4486 Gösterüp cidd-i belīġ itdüm temām
Himmeti(y)le ol hümānuñ ve’s-selām

149a

[9. BÖLÜM][1091]

4487 Menḳıbet-i ^{c}Ābid-i ma^{c}būd-ẖū (F255)
Ma^{c}bed-i her ^{c}ābid-i ma^{c}būd-cū

4488 Oldı çü ma^{c}būd-ıla ma^{c} būd-ıla
^{c}Ābid eyitsem n’ola ma^{c}būd-ıla[1092]

4489 H̱uẕāyā zi-^{c}Ābid resānem be-ma^{c}būd (F256)
Ki īnest ḳaṣdem hemīşe be-maḳṣūd[1093]

[1. Ârif Çelebi’nin tahtını Âbid’e teslim etmesi]

4490 Çünki ^{c}Ārif ḳaddesa’llāh rūḥahu
Gitdi dā^{c}ī oldı ol ẖoş-rūḥa hū

4491 ^{c}Ābid’üñ ḥaḳḳında nā-maḥṣūr idüp
Luṭfını in^{c}āmını mevfūr idüp

4492 Taẖtını ol şāha teslīm eyledi
Rūḥını Allāh’a teslīm eyledi

4493 Emrini mecmū^{c}-ı oġullarınuñ
Ḳaydını gören şeh ol ḳullarınuñ

4494 Ol şehe tefvīż ider yārān-ıla
Ne dil-ile bel dil-ile cān-ıla

4495 Nitekim her bende şāhuñ ḥürmetin
Ṣaḳlar u eyler hemīşe ẖiẕmetin

4496 Ancılayın cümle yārān ol şehe
Ḥürmet ü ẖiẕmet ḳılur ol āgehe

4497 Ol daẖı itmişdi terk-i mā-sivā
Cānib-i Ḥaḳ’dan ne gelse dāyimā

4498 Kimine ḳaftan ider kimine kürk
Kimine göñlek o sulṭān-ı sütürg

149b

4499 Luṭf u iḥsān-ıla ol sulṭān-ı rād
^{c}Ālem içinde çıḳarmış-ıdı ad

1091 Kaynak metinde başlık şöyledir: *Der-ẕikr-i menāḳıb-ı Ḥażret-i Çelebi Şemse’d-dīn Emīr ^{c}Ābid ^{c}aẓẓama’llāhu ẕikrahu.* Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 975.

1092 4487. ve 4488. beyitler müfte^{c}ilün / müfte^{c}ilün / fā^{c}ilün vezninde söylenmiştir.

1093 fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün / fe^{c}ūlün.

4500 Ḥātem[1094]-i Ṭay luṭf-ı nā-maḥṣūrını
Eyler-idi görse ṭay menşūrını

4501 Şāh-zāde'v Mīr-i ^{c}Ādil ḥażreti
Her biri ol şāha idüp ḥürmeti

4502 Eyleyüp ta^{c}ẓīm tā-vaḳt-i vefāt
Buldı is̱bāt-ı vefāda ḫoş s̱ebāt

4503 Ān cemā^{c}at-rā ki vāfī būdeend (F257)
Ber-heme eṣnāfşān efzūdeend

4504 Geşt deryāhā musaḫḫarşān u kūh (F258)
Çār ^{c}unṣūr nīz bende'y ān gürūh[1095]

[Tercüme]

4505 Ol gürūhı kim vefāda ṭurdılar
Dükeli eṣnāfdan arturdılar

4506 İtdi anlar ḥükm baḥr u kānlara
Çār ^{c}unṣūr daḫı ḳuldur anlara

[2. Konya'dan sürülmesi ve beddua etmesi]

4507 Çünki ^{c}Ābid geçdi taḫta şāhvār
Raḫş-ı baḫt[1096] ol şāha oldı rāh-vār

4508 Nūr-ı ^{c}Ārif birle ol ṣāḥib-naẓar
Vālidi Sulṭān Veled yirin bezer

4509 Şeyḫ olup açdı ^{c}aṭā ebvābını
Gözledi aṣḥābını aḥbābını

4510 Terk ü tecrīd içre ol şāh-ı cihān
Ṣanki bir merd-i ḳalenderdi hemān

4511 Ḥaḳ-şikār-idi şeh-i şeh-zād-ıdı
Ḳayd-ı ṣayd-ı ḫalḳdan āzād-ıdı

4512 Ṭutmış-ıdı dāyimā yüz ḥāline
Dem-be-dem meşġūl-idi öz ḥāline

150a

4513 Hem-nefes olup hemāre cānına
Hem-dem-idi her nefes cānānına

4514 İy men ü ṣad çü men ġulām-ı kesī (F259)
K'ū zi-ḫod sāḫtest hem-nefsī[1097]

[1094] Metinde ile yazılmıştır.

[1095] *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 5, s. 90/1192, 1193.

[1096] Metinde "halis, saf" anlamlarına gelen *baḥt* şeklinde yazılmıştır.

[1097] fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün veznindedir.

[Tercüme]

4515 İy ben ü yüz bencileyin aña ḳul
K’eylemişdür kendüden hem-nefs ol

4516 Kendüde bulmışdı öz maṭlūbını
Seyr iderdi yüze yüz maḥbūbını

4517 Görmese olmazdı ehl-i dīdi ol
Görmesündi merdüm-i taḳlīdi ol

4518 ʿĪş-i şāhāne idüp ol mest-i nāz
İtmez-idi kimseden hīç iḥtirāz

4519 Ṣoḥbetinde ṭaʿn-ı zühhād olsa yād
Bu rübāʿīyi oḳurdı ol ḳubād

4520 Dānī ki der-īn kūy-ı rıżā bāng-ı segān çīst (F260)
Tā her ki muḫanneṡ büved āneş bi-remānend

4521 Ḥāşā zi-süvārī ki büved ʿāşıḳ-ı īn rāh (F261)
Ki bāng-ı seg-i kūy[1098] dileş-rā bi-ṭapānend[1099]

[Tercüme]

4522 Rıżā kūyında işbu bāng-ı segler
Muḫanneṡdür şu kim ürküdür anı

4523 Şol atlu kim bu yoluñ sālikidür
İt āvāzı(y)la ḥāşā ürke cānı[1100]

4524 İttifāḳā ol zamān bir pādişāh
Ḳonya’(y)ı fetḥ eyleyüp olmışdı şāh

150b

4525 Şāh-ıdı ʿādil-dil ol şāh-ı ecel
Bezl-i māl itmekde-y-idi bī-bedel

4526 Ben şeh-i ṣāḥib-ḳırānem dir-idi
Belki mehdiyy-i zamānem dir-idi

4527 Ṭaş-ıdı ayaḳ demür baş ol şehe
Ad-ıla dirler Temürṭaş ol şehe

4528 Cümle-i aʿyān şerīf olsun vażīʿ
Ol Süleymān-ḥaşmete[1101] oldı muṭīʿ

[1098] Metinde *kūy-ı.*

[1099] mefʿūlü / mefāʿīlü / mefāʿīlü / feʿūlün. Şair 4519. beyitte bunun bir rübâi olduğunu belirtse de bu beyitler *Divan-ı Kebîr*’deki bir gazelden alınmıştır. bkz. Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 2, s. 67/652, 6809-10.

[1100] mefāʿīlün / mefāʿīlün / feʿūlün.

[1101] Metinde “öfke, sinir” anlamına gelen *ḫışmet* olarak harekelense de anlam gereği böyle okundu.

4529 İstedi ^{c}Ābid daḫı ol pādişāh
Ḫiẕmetinde ola dāyim sāl ü māh

4530 Bī-ḫaber bilmez ferāġ-ı bālini
^{c}Āşıḳuñ ^{c}āḳil ne bilsün ḥālini

4531 Ārī ṣanemā çü der-dilet derdī nīst (F262)
Der[d]-i dil-i dīgerān be-bāzī şumurī[1102]

[Tercüme]

4532 Her ki cānā olmasun ḫasta-ciger
Derdini bī-dillerüñ[1103] bāzī ṣayar[1104]

4533 Bir iki ḥāsid idüp ḥıḳd u ḥased
Añladur ol nīk nesli şāhā bed

4534 Ḥażret-i ^{c}Ābid daḫı ol pādişāh
Ḳatına varmazdı illā gāh gāh

4535 Pādişāhuñ bir vezīri var-ıdı
Kim be-ġāyet ^{c}Ābid-ile yār-ıdı

4536 Anlaruñla ẓāhirā elbir ider
Olmasın tā fitne dir tedbīr ider

4537 Dir anı uç beglerine göndürüñ
Atınuñ başın o yaña döndürüñ

4538 Gice gündüz da^{c}vet itsün ol ḳubād
Gösterürlerse o begler inḳiyād

4539 İtmiş ola şāh-içün bir ḫūbkār
İdemezse ṭuta ol yirde ḳarār

4540 Ḥażret-i ^{c}Ābid o sulṭān-ı muṭā^{c}
Niçe kim gösterdi aña imtinā^{c}[1105]

151a

4541 Mümkin olmadı vezīr-i ḫoş-niyet
Maṣlaḥat budur didi iy ḫoş-ṣıfat

4542 Bir iki gün ġaybet eyle iy ḳubād
Olmaya vaḥşet ihānet tā ziyād

4543 Eyle diyince vezīr-i nīk-ḫ^{v}āh
Ṭurdı yirinden ġażab birle o şāh

4544 Āb-dest alup ṭahāret eyleyüp
Türbe(y)i varup ziyāret eyleyüp

1102 İlk dize mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlün / fā^{c}, 2. dize mef^{c}ūlü / mefā^{c}ilün / mefā^{c}īlü / fe^{c}ūl veznindedir.

1103 *-dini bī* kısmı yanlışlıkla tekrar yazılmıştır.

1104 Bu beyit yanlışlıkla iki kez yazılmıştır.

1105 Bu beyit der-kenardır.

4545 Nāle ḳıluban idüben āh āh
Ḳonya’dan çıḳdı revān ol pādişāh

4546 Ol vilāyetden çıḳup zārī-künān
Ol vilāyet issi şeh oldı revān

4547 Mużṭarib olup olara ḳaḳıyup
İşbu ebyātı giderken oḳıyup

4548 Evliyā eṭfāl-i Ḥaḳḳend iy piser (F263)
Ġāyibī vü ḥāżırī bes bā-ḫaber

4549 Ġāyibī mendīş ez-noḳṣānşān (F264)
K’ū keşed kīn ez-berāy-ı cānişān[1106]

4550 Ḥārisī dārem ki mülkeş mī-sezed (F265)
Dāned ū bādī ki ber-men mī-vezed

4551 Serd büved ān bād yā germ ān ^{c}Alīm (F266)
Nīst ġāfil nīst ġāyib iy saḳīm[1107]

[Tercüme]

4552 Evliyā eṭfāl-i Ḥaḳ’dur iy piser
Ġāyib olsun ḥāżır olsun bā-ḫaber

4553 Ġāyib olmaḳ ṣanma kim noḳṣān olur
Kime kim kīn ideler bī-cān olur

4554 Yaraşur bir ḥārisüm var kim ili
Bilür ol üzerüme esen yili

151b

4555 Issı mı ṣovuḳ mı ol yil ol ^{c}Alīm
Ġāfil ü ġāyıb degüldür iy saḳīm

4556 Derd-ile bir āh-ı serd idüp o şāh
Didi kim tā ben gelince iy İlāh

4557 Ḳalmasun bu yirde bunlaruñ biri
Giri ḳalsun gelmesün biri’leri

4558 Didügi gibi gelince ol hümām
Rūm’dan kimisi itdi ^{c}azm-i Şām

4559 Şām’a gitdi kimi ser-geşte olup
Ḳalmadı biri kimi küşte olup

4560 ^{c}Ābid ol şem^{c}-i şeker-leb şevḳ idüp
Pes bu şīrīn beyti oḳur ẕevḳ idüp

4561 Veledü’z-zināst ḥāsid menem ān ki ṭāli^{c}-i men (F267)
Veledü’z-zinā-küş āmed çü sitāre-i Yemānī

[1106] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, c. 3, s. 30/79, 80.

[1107] *a.g.e.*, c. 4, s. 271/232, 233.

[Tercüme]

4562 Veledü'z-zinādur aᶜdā benem ol ki necm-i baḫtum
Veledü'z-zinā-küş oldı çü sitāre-i Yemānī[1108]

4563 Ol seferde ol ḳadar fetḥ ü fütūḥ
Ḥāṣıl oldı k'anı şerḥ itmez şürūḥ

[3. Kendisiyle ilgilenmeyen vezirin devletinin zeval bulması]

4564 Bū Saᶜīd ol ḫān zamānında meger
ᶜĀbid ordusı(y)la itmişdi sefer

4565 Şāh-zāde'y ᶜĀrif-ile bulışur
Şehr-i Tebrīz içre ol sulṭān-ı ḥür

4566 İledür ol şāha anı el öper
Buyurur teşrīf o şāh-ı dādger

4567 Bir murād-ı cüzvī kim dervīşler
Müfteḳirdürler vezīre ᶜarż ider

4568 Ol vezīr aña tekāsül gösterür
İltifāt itmez teġāfül gösterür

152a

4569 Pes ol iki şāh-ı şeh-zād infiᶜāl
Gösterüp ol yirden eyler intiḳāl

4570 Ol-ıdı k'irüp zevāl-i memleket
Naḳṣ olur ol dem kemāl-i memleket

4571 Ḳopdı bir fitne o yirde nā-gehān
Birbirine girdi tā ḫalḳ-ı cihān

4572 Devlet ü iḳbāl ber-geşte olur
Kimi küşte kimi ser-geşte olur

4573 Birbirin ḳırdı diyāruñ ḳavmi cüst
Ḳalmadı deyyār eydürsem dürüst

4574 Ḫaşm-i merdān ḫuşk gerdāned seḥāb (F268)
Ḫaşm-i dilhā kerd ᶜālemhā ḫarāb[1109]

4575 Tā dil-i merd-i Ḫudā nā-med be-derd (F269)
Hīç ḳarnī-rā Ḫudā rüsvā ne-kerd

4576 Pes be-her devrī veliyyī ḳāyimest (F270)
Tā-ḳıyāmet āzmāyiş dāyim[1110] est[1111]

1108 Farsça beyit ve tercümesi mütefāᶜilün / feᶜūlün / mütefāᶜilün / feᶜūlün veznindedir.

1109 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 3, s. 160/2815.

1110 Elif harfi ( ) unutulmuştur.

1111 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 2, s. 260/812.

[Tercüme]

4577 Ḫaşm-i merdān birle ḫuşk olur seḥāb
Ḫaşm-i diller ᶜālemi ḳılur ḫarāb

4578 Aġrımayınca dil-i merd-i Ḫudā
Uġramadı hīçbir ḳarna belā

4579 Her zamānda bir velī ḳāyim durur
Tā-ḳıyāmet imtiḥān dāyim durur

[4. Kibir ve riya sahibi bir şahsın ölümüne vesile olması]

4580 Ḳonya'da bir merd-i zāhid var-ıdı
Merdüm-i bed-fīᶜl ü bed-kirdār-ıdı

4581 Ġarḳ-ı baḥr-i zerḳ-idi ol bed-nihād
Yoġ-ıdı ẕātında ᶜırḳ-ı iᶜtiḳād

4582 Olur-ıdı eylese nefy-i semāᶜ
Sāmiᶜe ḥāṣıl ṣadāsından ṣudāᶜ

4583 ᶜĀmī-y-idi ᶜām [u] ḫāṣ[1112] u ḫāṣ u ᶜām
Kimseye baş egmez itmezdi selām

152b

4584 Şeyḫ Pāşā dirler-idi pes o şūḫ
Bilür-idi kendüyi şeyḫ-i şüyūḫ

4585 Yimez-idi hīç meclīsde ṭaᶜām
Saġbe olmışdı "[el]-ᶜavām ke'l-hevām"[1113]

4586 İki ayda yir-idi bir kīle ārd
Ẓulmet-idi ẕāt-ı bī-nūr öñ ü ard

4587 Dāne-y-içün mūrveş eylerdi cūş
Ol-ıdı gendüm-nümā vü cev-fürūş

4588 Eylemiş nefs-i emāreh der-cüvāl
Bī-ḫaber ki dīvdür deng ü düvāl

4589 Añlayup ehl-i riyāżet kendüzin
Bāyezīd-i vaḳt ṣanurdı özin

4590 Otururdı ḳanda olsa leb ḫamuş
Şol ḫum-ı sirke gibi telḫ ü türuş

4591 Eger be-rūy-ı türuş kār-ı zühd rāst şüdī (F271)
Kedū-yı sirke budī Bāyezīd-i Besṭāmī

[1112] Metinde *ᶜām-ı ḫāṣ*.

[1113] "Halk, böcekler gibidir." anlamına gelen bir söz. bkz. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi, 1995), s. 359.

[Tercüme]

4592 Eger bu rūy-ı türuş zühd işini eylese rāst
Kedū-yı sirke olur Bāyezīd-i Besṭāmī[1114]

4593 Küll-i īmān olduġından ẕevḳ ü şevḳ[1115]
Bī-ḫaber şevḳ itdüginden ehl-i ẕevḳ

4594 Ol zamān kim ^{c}Ābid-i ^{c}ālem-penāh
Mevleviyyet taḫtı üzre oldı şāh

4595 Mevlevīler birle ol şāh-ı cihān
Ṭurur-iken Şeyḫ Pāşā nā-gehān

4596 Çıḳdı etbā^{c}-ıla bir gün türbeden
Şīrden n'olur o ḳaçan gürbeden

4597 Gördi ol sulṭānı virmedi selām
Ḳanda olur itmek anuñla kelām

4598 Mūşvār oldı revāne zūd zūd
Ol ḳademsüz ol ^{c}ademden bī-vücūd

4599 Bir niçe nevbet ider böyle ^{c}amel
Bir gün ol şāh-ı ecel mis̱l-i ecel

153a

4600 Şeyḫ Pāşā'nuñ irer ser-vaḳtine
Buyurur iy bī-ḫaber her vaḳt ne

4601 Böyle merdānuñ öñinden bī-edeb
Geçmege mūcīb nedür n'olur sebeb

4602 Başına ḳamçı vurur ol şeh-süvār
Şeyḫ Pāşā bu yayaḳ ol şeh süvār

4603 Kūfte sır kāfte ser düşdi lāş
Oldı ṭutuldı dili ṣāḥib-firāş

4604 Ḳāḍīya şākī olup birḳaç ulu
Mā-cerāyı söyledi itdi ġulū

4605 Buyurur ḳāḍī budur rāy-ı ṣavāb
K'ol ḫaṭādan vāz gelüp ol kāmiyāb

4606 ^{c}Ābidāne ḫoş ^{c}ibādet eyleye
Ḫasta ḳıldı çün ^{c}ıyādet eyleye

4607 Çün ^{c}ıyādet itdi ol birḳaç nefer
Yār-ıla çıḳdı faḳīr itdi sefer

4608 Meyyitine ḥāżır olup gitdiler
Bāġçe-i Sulṭān'da defn itdiler

[1114] Farsça beyit ve tercümesi mefā^{c}ilün / fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün veznindedir.

[1115] "İman tamamıyla zevk ve şevktir." sözüne gönderme yapılmaktadır. bkz. 80a.

4609 “Üẕkurū mevtākümū”[1116] dir çün Resūl
Raḥmet-i Ḥaḳ cānına ḳılsun nüzūl

4610 Ḥażret-i ᶜĀrif ḥaḳında iy aḫı
Ḥażret-i ᶜĀbid bunuñ gibi daḫı

4611 Bir niçe münkirleri meflūk idüp
Göndürür ol ᶜāleme metrūk idüp

4612 Ṣaḳlasun Allāh bizi inkārdan
Eylemesün bī-naṣīb iḳrārdan

[5. Kendisine saygısızlık eden kişinin kısa sürede ölmesi]

4613 Tāc-ı Ḳızıl oġlı dirlerdi be-nām
Ḥākim oldı Ḳonya’ya bir merd-i ḫām

4614 Bir gün anda vardı ᶜĀbid ḥażreti
ᶜĀbid’üñ gördi uzamış sebleti

4615 Bī-edeb idüp ġażab eydür ᶜaceb
Nişe kesmezsin buyuġuñ ne sebeb

153b

4616 Şeyḫsin āḫir degülsin ḫod sipāh
Ḥażret-i ᶜĀbid[1117] daḫı ol pādişāh

4617 Bende seblet var-ısa k’olmuş dırāz
Sende var eydür sebel der-çeşm-i āz

4618 Kār-ı seblet sehldür ammā sebel
Bī-devā bir derddür niteki şel

4619 Oldı ol ḥākim be-ġāyet şermesār
Söylemedi biri bir murġ-ı şikār

4620 Şişe ṣancup nā-geh eylerken kebāb
Bir kişi girdi’çerü açıldı bāb

4621 Virdi begden bir ḫaber k’ol nā-be-kār
Ol kebābı yimedi oldı süvār

4622 İltimās-ı himmet idüp ol zamān
ᶜÖẕr-ḫᵛāhān oldı ol ḥākim revān

4623 Bugün üç gündür dinicek bir ḫaber
İrdi k’itdi dünyeden ḥākim güẕer

4624 Muḫbir eydür oḳ ṭoḳındı aġzına
Zaḫm-ı bī-raḥmı irişdi maġzına

4625 İtdi başından teberrā bī-ḫaber
Ayaġına urup ol miskīn teber

1116 bkz. 1024. dipnot.

1117 Metinde, büyük ihtimalle müstensihin dalgınlığı sonucu, *ᶜĀrif* olarak yer almıştır.

4626 Bā-ḫodī bā-bī-ḫodī dü-çār zed (F272)
Bā-ḫod ender-dīde-i ḫod ḫār zed[1118]

[Tercüme]

4627 Bī-ḫoda bā-ḫod ḳaçan dü-çār urur
Gözine nā-çār özi ḫār urur

4628 İ[c]tirāż itmek aña k'ola velī
Nā-mübārekdür ḫaṭardur ḥāṣılı

4629 Biş'nevīd ez-men ḥadīs̱-i bī-ġaraż (F273)
Ez-ḫaṭar perhīz āmed müfteraż

[Tercüme]

4630 İşidüñ benden ḥadīs̱-i bī-ġaraż
K'oldı ṣaḳınmaḳ ḫaṭardan müfteraż

154a [6. Küstahlık eden bir müridinin ölmesi] [1119]

4631 Aḥmed-i Ḫākī kim Eflākī durur
Bu ḥikāyāta kim ol ḥākī durur

4632 Meskenetden maḫlaṣın Ḫākī ḳomış
[c]Ārif-i meh-rūy Eflākī ḳomış

4633 Ol zamān kim [c]Ābid-i [c]ārif-vücūd
Kim ḥased ḳılmışdı aña her ḥasūd

4634 Kim düşüp olmışdı destān dillere
Gitmiş-idi incinüp uç illere

4635 Dir gidüp uç illerinden ol emīn
Gelmiş-idük şehr-i Lazıḳ'e yaḳın

4636 Yolda gelürken biri aṣḥābdan
Ṣıçradup atını cūy-ı ābdan

4637 Nā-gehān güstāḫ-revlik eyledi
Şeyḫümüñ ḥaḳ[ḳ]ında bed söz söyledi

4638 Dönderüp başını baña tevsenüñ
Ḥāżır ol Eflākī ḥelvāñı senüñ

4639 Yiyiserem işbu eyyām içre ben
Ölisersin pes bu hengām içre sen

4640 Kendüm urdum [c]Ārif'e ben iy ṣafī
Kim ola ma[c]rūfdur bu [c]Ārifī

[1118] Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, c. 4, s. 361/2136.

[1119] Bu bölümün başında bulunan başlık, 10. bölümü işaret etmekte dolayısıyla da yanlış yerde bulunmaktadır.

4641 Söylemedüm ben ḫaṭā söz yā ṣavāb
Ġayret idüp virdi pes ^{c}Ābid cevāb

4642 ^{c}Ārifīlerden benem eydür biri
Sen ölürsin üç gün olursın diri

4643 Bişürür Eflākī ḥelvāñı senüñ
Ḫarc olur hep naḳdi ḳalmaz kīsenüñ

4644 Şehr-i Laẕiḳ'e irişdi çün o dün
Ḫasta oldı öldi hem üçünci gün

154b

4645 Çıḳarup ḫoş ṭutdı ol meh yāsını
Didi Eflākī bişür ḥelvāsını

4646 Çoḳ zamāndur kim bizümle yārdur
Ḫiẕmetümüz ḳıldı ḫiẕmetkārdur

4647 Bī-edeblik itdi eyledi ^{c}inād
Ḥilmümüze bizüm idüp i^{c}timād

4648 Ol ḳadardan irişüp tīr-i ḳażā
Oldı bī-raḥm urdı zaḫm irdi belā

4649 Umaram īmān-ıla gitmiş ola
Şem^{c}veş çoḳ dökdi yaş ol meh-liḳā

4650 Pes buyurdı Allāh Allāh bir kişi
Her ne deñlü kim ola ḫiẕmet işi

4651 Ne ḳadar kim evliyā-y-ıla bile
Ola vü ḳurbet bula ḫiẕmet ḳıla

4652 Ḫiẕmetine eyleyüben i^{c}timād
Ḳurbetine ġarre olup iy ḳubād

4653 Baṣmasun rāh-ı edebden ṭaşra pā
Yile virmeye ser ü sırrını tā

[Tercüme][1120]

4654 Her ki pā lāyıḳ-ı gilīm çeker
Raḫtını cānib-i Kelīm çeker[1121]

4655 Bu ṭarīḳ içre ki cān-ı şer^{c}dür
Cān n'olur belki cihān-ı şer^{c}dür

4656 Bunda kim lübb-i ḥaḳīḳātdür bu yol
Şöyle ġāfil yürimek olmaz ẕühūl

4657 Ārzū ḳılmaḳ heves meyl-i hevā
Hey ma^{c}āẕa'llāh ḫaṭardur u ḫaṭā

[1120] Farsça aslı için yer ayrılsa da yazılmamıştır. Bu beyit şöyledir: *Her ki pā lāyıḳ-ı gilīm keşeẕ / Raḫt-rā cānib-i Kelīm keşeẕ* (Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 990.)

[1121] Bu tercüme beytin vezni fe^{c}ilātün / mefā^{c}ilün / fe^{c}ilün'dür.

4658 İy dil-i bī-behre ez-Behrām ters (F274)
V’ez şehān der-sā^{c}at-i ikrām ters

155a

4659 Luṭf-ı şāhān gerçi güstāḫat küned (F275)
Tü zi-güstāḫī-yi nā-hengām ters[1122]

[Tercüme]

4660 Ḳorḳ ḳorḳ iy behre çü Behrām’dan[1123]
Şehlerüñ itdükleri ikrāmdan

4661 Şehlerüñ luṭfı seni güstāḫ ider
Ḳorḳ güstāḫī-yi nā-hengāmdan

[7. Mevlânâ soyunun nuru hakkında bir bahis]

4662 Ehl-i ^{c}ilm-i ^{c}āleme ma^{c}lūm ola
İşbu ma^{c}nī rūşen ü mefhūm ola

4663 Kim bu taḳvā ḫānedānı k’iy fuḥūl
Dūdmān-ı ma^{c}nī vü fetvīdür ol

4664 Cümle evlādı vü aṣḥābı anuñ
Merd ü zen mecmū^{c}-ı a^{c}ḳābı anuñ

4665 ^{c}Unṣur-ı nūr-ıla hep āb-ı ṭahūr
Birle yoġrılmış u bulmışdur ẓuhūr

4666 Gerçi kim bunlar ser-ā-pā nūrdur
Dīde-i maḥcūbdan mestūrdur

4667 Çeşm-i nā-maḥremden ol manẓūr-ı nūr
Anuñ-içündür be-ġāyet dūrdur

4668 Ān mevālīd ez-tecellī-zādeend (F276)
Lā-cerem mestūr-ı perde’y sādeend

4669 Ān mevālīd ez-reh-i īn çār nīst (F277)
Lā-cerem manẓūr-ı īn ebṣār nīst[1124]

4670 Evliyāyī fī-ḳıbābī āminūn[1125] (F278)
Cüz ki Yezdān şān ne-dāned āzmūn

[Tercüme]

4671 Mevlid-i cümle tecellī-zādedür
Lā-cerem mestūr-ı perde’y sādedür

1122 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebîr*, c. 3, s. 79/1209, 12.869, 12.872.

1123 Bu dizenin müstensih hatası sonucu bu şekilde yazıldığını düşünmekteyiz. Zira Farsça beyte bakıldığında *iy* ile seslenilenin *dil-i bī-behre* olduğu görülür. Dolayısıyla *iy behre* ifadesi yanlıştır. Muhtemelen dizenin aslı şöyledir: *Ḳorḳ iy bī-behre çü Behrām’dan.*

1124 Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, c. 6, s. 335/1813, 1812.

1125 Bu ve 4673. beyit için bkz. 37b, “‘Veliler kubbelerimin altındadır.’ hadisini açıklaması” başlığı.

155b

4672 Olmadı mevlidleri bu çārdan
K’olalar manẓūr bu ebṣārdan

4673 Ḳubbeler içre nihāndur cānları
Ġayr-i Ḥaḳ bilmez kimesne anları

4674 Ẕāt-ı Bārī’nüñ nitekim ḫāṣ u ^{c}ām
Üzre feyżi irişür dāyim temām

4675 Ancılayın mu^{c}cizāt-ıla eṡer
Her kerāmetden cihāna feyż irer[1126]

4676 Her zamānda evliyā vü enbiyā
Pāk ü ṭāhir maẓharından iy kiyā

4677 Pes vücūdı bunlaruñ eşcārdur
Ol kerāmet mu^{c}cize eṡmārdur

4678 Olduġınca ol şecerlerden vücūd
^{c}Āleme her laḥẓa eyler feyż ü cūd

4679 “Aṣluhā ṡābit ve fer^{c}uh fi’s-semā”[1127]
Pes delīlidür mübeyyen iy kiyā

4680 Pes bulardan vāḳı^c olan menḳıbet
Ẕikr ola ger dāyimā her mertebet

4681 Başḳa başḳa dine her fetḥ ü fütūḥ
Ḥaşr dek şerḥ ide bitmeye[1128] şürūḥ

4682 Yazmaḳ istense ezelden āḫire
Ola taḥrīr-i defātir fātire

[Tercüme][1129]

4683 ^{c}Ömrler olmaḳ gerek çün ^{c}ömr-i Nūḥ
Şerḥ olına tā kim ol fetḥ ü fütūḥ

[8. Vefatı ve halefleri]

4684 Çünki ^{c}Ābid ḥażreti ol yüzi gün
Şol muḥarrem ayınuñ bişinci gün

4685 Yidi yüz otuz ṭoḳuzındaydı sāl
İtdi rūz-ı penç-şenbih intiḳāl

1126 Metinde *ider* kelimesi *ṣaḥḥa* işaretiyle bu şekilde düzeltilmiştir.

1127 “…kökü sabit ve dalı semada olan hoş bir ağaç gibidir.” anlamına gelen bu alıntı *Kur’ân*’da tam olarak şöyle geçmektedir: Aṣluhā ṡābitün ve fer^{c}uh fi’s-semā (İbrahim, 14/24).

1128 Metinde *bilmeye*. Anlam gereği ve müstensih hatası olduğu düşünüldüğünden düzeltildi.

1129 Metinde bu tercüme beytin Farsça aslı için yer bırakılmış ama kaydedilmemiştir. Beyit şöyledir: *^{c}Ömrhā bāyeẕ me-rā çün ^{c}ömr-i Nūḥ / Tā-be-gūyem şerḥ-i ān fetḥ ü fütūḥ* (Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.,* c. 2, s. 992.)

156a

4686 Çün şeb-i cum^ca o şem^c-i encümen
Eyledi dārü'l-Celāl içre vaṭan

4687 Nūr-ı Mācid Mīr Vācid ḥażreti
Geçdi taẖta irdi baẖta ol fetī

4688 Ol türābın kuḥl iden iki cihān
Şeyẖi oldı türbenüñ üç yıl hemān

4689 Āsitānı ol mesākīn me'meni
Çün civār-ı Ḥaḳ'da ṭutdı meskeni

4690 Pes vilāyet tāc-ı devlet salṭanat
İrdi ol şāha k'odur meh-menzilet

4691 Ol şeh-i şāh-zāda kim Şeh-zāde'dür
Pūr-ı ᶜĀrif'dür meh-i meh-zādedür

4692 Līki ol demde o gün yüzlü ḳamer
Bunda bulınmadı itmişdi sefer

4693 Mīr ᶜĀdil geçdi taẖta ol hümām
Fevḳ ü taḥte zīb virdi ve's-selām[1130]

[10. BÖLÜM]

Faṣl-ı dehüm der-ẕikr-i esāmī-i evlād ü aẖlāf-ı Ḥażret-i Mevlānā-yı büzürg Bahā'ü'l-Ḥaḳ ve'd-dīn el-Veledü'l-Belẖī ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ᶜazīz[1131]

4694 ᶜĀrif ü ᶜĀbid eb u ecdādınuñ
Ḫātime esmāsıdur evlādınuñ

4695 Eb veled ecdād-ı Ḫudāvendgār
Hem Veled-i Belẖī şeh-i kāmiyār[1132]

4696 Ḫudāyā be-mecmūᶜ-ı evlād-ı īşān (F279)
Sipes mānde k'ān-rā bi-kün cümle pīşān[1133]

156b [1. Bahâ Veled'in çocukları]

4697 Şeh Bahā'e'd-dīn kim adıdur Veled
Şāh-zād-ı şāh-zādīdür Veled

[1130] Bu beyitten sonra bölümün bittiğini haber veren temmet ( ) işareti vardır.

[1131] Bu başlık müstensih hatası sonucu 154a'da yer almaktadır. Ayrıca kaynak metinde başlık *ve ẕikr-i evlād-ı Ḥażret-i Mevlānā ve ẕikr-i evlād-ı Ḥażret-i Veled ᶜaẓẓama'llāhu ẕikrahu ki çend ẕükūr ve çend ināṣ būdend* şeklinde devam etmektedir.

[1132] 10. bölümün giriş niteliğindeki ilk iki beyti, diğer bölümlerde olduğu gibi müfteᶜilün / müfteᶜilün / fāᶜilün vezninde söylenmiştir. *Kāmiyār* (*kām-yār*) kelimesine sözlüklerde rastlanmamıştır.

[1133] feᶜūlün / feᶜūlün / feᶜūlün / feᶜūlün.

4698 Geldi andan iki ferzend-i nerīn
Dahı bir duḫter velīkin duḫterīn

4699 ^{c}Ālimeydi dirler-idi Fāṭıma
^{c}Āleme fetvā yazar ol ^{c}ālime

4700 Erde-y-idi vālidi ol pāk-ẕāt
Gidicek gitmez ider anda vefāt

4701 Ol iki ferzend-i dil-bend ercümend
Kim atar şeb-gūn ṣaçı māha kemend

4702 Bir ^{c}Alā'e'd-dīn Muḥammed'dür be-nām
Bir Celāle'd-dīn Muḥammed iy hümām

4703 Żacr-ı hicretde ol iki nīk-nām
Belḫ'den gitmişler-idi telḫ-kām

4704 Heft sāle mehdi dü hafta beri
Penc sāle genc-i bün'hüfte biri

[2. Mevlânâ'nın çocukları]

4705 Şeh Ḫudāvendgār'dan iy sīm-ber
Geldi bir duḫterle üç ferzend-i ner

4706 Ol ki ferzend-i mihīndür[1134] mu^{c}temed
Şeh Bahā'e'd-dīn Muḥammed'dür Veled

4707 Āh kim ferzend-i s̱ānī iy fuḥūl
Ol ^{c}Alā'e'd-dīn Muḥammed'dür kim ol

4708 Ḳaṣd-ı Şemse'd-dīn-i Tebrīz eyledi
Çekdi tīġ-i tīz ü ḫūn-rīz eyledi

4709 Nām-ı ferzend-i sivüm dīde'y muṣāf[1135]
Mīr ^{c}Ālim'dür Muẓaffer bī-ḫilāf

4710 Nām-ı duḫter Melke[1136] Ḫātūn iy kiyā
Kim Efendibula dirlerdi aña

4711 İşbu ta^{c}ẓīm işbu ḥürmet kimedür
Kim Ḫudāvendgār-zāde dimedür

157a

4712 Şeh ^{c}Alā'e'd-dīn o keff-i cezr ü med[1137]
Bu dür-i dürc-i şeref Sulṭān Veled

1134 Metinde "hor, zayıf, değersiz" anlamına gelen *mehīn* şeklinde harekelense de anlam gereği düzeltildi.

1135 Metinde *dīde muṣāf* şeklinde harekeli olmakla beraber *musāf* sözcüğüne 3739. beyitte *şīr-i muṣāf* tamlaması içinde rastlandığımızdan bu şekilde okumayı tecih ettik. Sözlüklerde "rakip, karşı taraf" olarak geçen *muṣāf*'ın burada *ṣafvet* kelimesiyle ilişkili olarak "berrak, parlak" anlamında kullanıldığını düşünmekteyiz.

1136 *Melike* olarak harekelense de vezin gereği bu şekilde okundu.

1137 Metinde *cerr ü med*.

4713 Birle oldılar Güher Ḫātūn’dan
Ḫ^{v}āce Şerfe’d-dīn[1138] ḳızı kim ad-ılan

4714 Aña lala-yı Semerḳandī dinür
Mıṣr-ı cānda ol semer ḳandı yinür

4715 Melke Ḫātūn Mīr ^{c}Ālim[1139] dir revī[1140]
Şol Kira Ḫātūn’dandur Ḳonevī

[3. Sultan Veled’in Fâtıma Hatun’dan olan çocukları]

4716 Ḥażret-i Sulṭān Veled’den üç oġul
Geldi bir oġlan iki kız iy fuḥūl

4717 Fāṭıma Ḫātūn Ṣalāḥa’d-dīn şehüñ
Duḫterinden ol güneş yüzlü mehüñ

4718 Oġlınuñ oldı Celāle’d-dīn Emīr
^{c}Ārif adı oldı dadı şehd ü şīr

4719 Ḳızlaruñ Muṭahhare Ḫātūn biri
Bir Şeref Ḫātūn ḫavātīn serveri

4720 ^{c}Ābide eydürdi Mevlānā aña
^{c}Ārife dirdi buña ol pādişā

4721 İkisi de ḫoş kerāmet eyesi
Ḫoş veliyyeydi vilāyet eyesi

4722 Rūm ḫātūnları bu ḫātūnlara
Eks̱er olmışdı mürīde bunlara

[4. Sultan Veled’in cariyelerinden olan çocukları]

4723 Hem-ser itdi dü süriyyeyi Veled
Sürresinde gördi çün sırr-ı Eḥad

4724 Nitek’İbrāhīm Hācer anayı
Muṣṭafā Māriyyetü’l-Ḳıbṭıyye’yi

4725 Oldı Hācer’den Simā^{c}īl-i ṣabī
Eyleyüp dāyim vaṣiyyet tā Nebī

4726 Dirdi ṭutuñ evde ḫiẕmetkārlar
Lāle-rūlar serv-i gül-ruḫsārlar

157b

4727 K’olur erḥāmı mübārek bunlaruñ
Ya^{c}nī kim bu cāriye ḫātūnlaruñ

4728 K’oldı İsmā^{c}īl Hācer anadan
Hācer ana cāriyedür ḫāneden[1141]

1138 Metinde *Şerefe’d-dīn* .

1139 Metinde *mīr-i ^{c}ālem*. Anlam açısından bu şekilde okunmalıdır.

1140 Şair, muhtemelen vezin ve kafiye gereği *rāvī* kelimesini bu şekilde kullandı.

4729 Geldi ol iki süriyyeden si ten
Kim seriyye celle rūḥ oldı ḥasen

4730 Kim birinüñ adı Şemse'd-dīn Emīr
^{c}Ābid oldı ġayret-i şems-i münīr

4731 Ḫiẕmet-i Nuṣret'den oldı ol naṣīr
Kim baṣīret issi şehdi ol baṣīr

4732 İksi daḫı bir Ṣalāḥa'd-dīn Emīr
Zāhid oldı ad-ıla mīr-i kebīr

4733 Birinüñ adı Ḥüsāme'd-dīn Emīr
Vācid oldı ol emīr-i bī-naẓīr

4734 Sünbüle Ḫātūn'dan kim sünbüle
Ṭa^{c}ne ḳılur mūyı vü rūyı güle

[5. Ârif Çelebi'nin çocukları]

4735 Mīr ^{c}Ārif'den dü ferzend-i nerīn
Geldi bir duḫter nikū-aḫter güzīn

4736 Ḫiẕmet-i Devlet'den anuñ ḳızıdur
Ol k'Emīr-i Ḳayṣer-i Tebrīzī'dür

4737 Nām-ı ferzend-i mihīn[1142] Şeh-zāde'dür
Mihr-menzil Zühre-ruḫ meh-zādedür

4738 Daḫı Mevlānā aña dāyim Emīr
^{c}Ālim eydürdi o sulṭān-ı kebīr

4739 Mīr ^{c}Ādil-nām ferzend-i kihīn
Nām-ı duḫter Melke Ḫātūn iy mihīn

4740 Şehrine urmışdı şeh desti binā
Desbinā dirlerdi tā meşhūr aña

158a [6. Âbid Çelebi'nin çocukları]

4741 ^{c}Ābid'e Ḥaḳ üç oġul virmiş güzīn
Biri ḳız ikisi ferzend-i nerīn[1143]

4742 Bir Muḥammed Mīr ^{c}Ālim[1144] ner biri
Şeh Melik kim mülk-i cānda var yiri

1141 Bu beyitlerde "Cariyelerden ayrılmayınız; çünkü onlarda bereket vardır. İsmail (selam onun üzerine olsun) Hacer'den dünyaya gelmiştir. Hacer de bir cariyedir." anlamındaki hadise gönderme yapılmaktadır. Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe el-Abesi el-Kûfî, *Musannef*, c. 4, tahkik: Muhammed Avvame (Beyrut, 2006), s. 416.

1142 Metinde *mehīn*. Ayrıca bkz. 4739. beyit.

1143 Burada Âbid Çelebi'nin iki oğlu olduğu söylense de bir sonraki beyitte 3 erkek ismi sayılmıştır. Ayrıca Farsça metinde de Çelebi'nin 3 erkek çocuğu olduğu söylenmektedir. bkz. Şams al-Dīn Aḥmed Al-Aflākī Al-^{c}Ārifī, *a.g.e.*, c. 2, s. 996.

1144 Metinde *^{c}Ālem*.

[7. Mîr Zâhid'in çocuğunun olmaması]

4743 Mīr Zāhid Mīr ^{c}Ābid ḥażreti
Devri içre fevt olmış iy fetī

4744 ^{c}Ālem içre ḳomamış ol nāmdār
Ne sülāle [ne] gülāle yādigār

[8. Mîr Vâcid'in çocukları]

4745 Mīr Vācid'[d]en dü ferzend iy fuḥūl
Gelmiş ü birisi ḳız biri oġul

4746 Aḥmed-i Selçūḳ ferzend-i büzürg
Ḳız Cihān Melek zī sulṭān-ı sütürg[1145]

[9. Sultan Veled'in torunları]

4747 Ḥażret-i Sulṭān Veled ol serverüñ
Ol erenler şāhı ol gürbüz erüñ

4748 İki sıbṭı oldı vü buldı vücūd
Birisi Burhān-ı dīn sulṭān-ı cūd

4749 Ḥażret-i İlyās Pāşā'dur biri
Ḫıżr Pāşā k'ölüyi ḳıldı diri

[10. Sultan Veled'in Şeref Hatun'dan olan torunları]

4750 Şol ḫātūndan kim bint-i Veled[1146]
İki oġlı geldi māh-ı serviḳad

4751 Biri Aḥmed birisidür Mīr Şāh
Her biri iki cihānda pādişāh

4752 Artısar aṣlı bu neslüñ bī-ṣudā^{c}
Aṣlı her neslüñ bulınca inḳıṭā^{c}

4753 Nitekim buyurdı Mevlānā-yı mā
Bir ġazel içre bu beyti iy kiyā

4754 Ḫayāl-i şāh-ı ḫoş-ḫūyem tebessüm kerd ber-rūyem (F280)
Çünīn şüd nesl-ber-neslem çünīn ferzend-i ferzendem

[Tercüme]

4755 Tebessüm ḳıldı yüzüme ḫayāl-i şāh-ı ḫoş-ḫandüm
Ki güldi nesl-ber-neslüm güler ferzend-i ferzendüm[1147]

1145 Dizenin vezni bozuktur.

1146 Dizenin vezni bozuktur.

1147 Daha önce de 79a'da 2391. beyit olarak geçen Farsça beyit ve tercümesinin vezni mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün / mefā^{c}īlün'dür. Eserde bu son beyitten sonra temmet anlamına gelen üç mim ( ) harfi vardır. Beytin *Divan-ı Kebîr*'deki yeri için bkz. 769. dipnot.

BİBLİYOGRAFYA

Abdullah İbn Mubarek. *Birr ve'S-Sıla*. İstanbul: Tevhid, 1996.

Abdurrahman el-Kemâl Celâleddîn el-Suyûtî. *Ed-dürrü'l-Mensûr fî-Tefsîrü'l-Me'sûr*. c. 1. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1983.

Açık, Nilgün. "Mevlânâ ve Mevlevî Tarikatının Eğiticiliği". *III. Uluslar Arası Mevlâna Kongresi Konya 5-6 Mayıs 2003 Bildiriler/Papers*. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2004.

Ahmed b. Derviş. *Ukdetü'l-Lisân Ani'l-Küfri ve't-Tuğyân.* Süleymaniye Ktp. Esad Efendi no. 3727.

----. *Ukdetü'l-Lisân Ani'l-Küfri ve't-Tuğyân.* Süleymaniye Ktp. Serez no. 1373.

Ahmed b. Mahmud. *Hulâsatü'l-Menâkıb.* Süleymaniye Ktp. Darülmesnevi no. 362.

----. *Hulâsatü'l-Menâkıb.* Süleymaniye Ktp. Lala İsmail no. 157

Ahmed Rıfat. *Lügât-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye (Tıpkıbasım/Facsimile).* c. 7. Ankara: Aşiyan, 2004.

Ahmet Eflaki. *Âriflerin Menkıbeleri I-II.* çev. Tahsin Yazıcı. İstanbul: MEB, 2001.

----. *Ariflerin Menkıbeleri.* çev. Tahsin Yazıcı. İstanbul: Kabalcı, 2006.

Aka, İsmail. "Hândmîr. *TDVİA*. c.15. İstanbul: TDV, 1997.

----. "Mîrhând". *TDVİA*. c. 30. İstanbul: TDV, 2005.

Akpınar, Şerife. "Kemâl Ahmed Dede ve Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'sı". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* sy. 16. (Aralık 2006): 35-43.

Aksoyak, İ. Hakkı. "Osmanlı Şairlerinin 'Aruz Tasarrufları' ve Araştırmacıların Gereksiz Müdahaleleri". *Turkish Studies* 3/6 (2008): 59-74.

Aktaş, Vahap. "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Siyasi ve Sosyal Yapısı Üzerine Bir İnceleme (Menâkıbü'l-Ârifîn'e Göre)". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, 2000.

Alaaddin Ali b. Hüsameddin el-Müttakî el-Hindî. *Kenzu Ummal fî-Süneni'l-Akval ve'l-Ef'al*. Müssesetü'r-Risale, 1981.

Ali Enver. *Semâhâne-i Edeb*. nşr. Rifat. İstanbul: Âlem Matbaası, 1309 [1891-92].

Andrews, Walter G. "Starting Over Again: Some Suggestions for Rethinking Ottoman Divan Poetry in the Context of Translation and Transmission". *translations: (re)shaping of literature and culture*. ed. Saliha Paker. İstanbul: Boğaziçi Üniversity Press, 2002.

Araz, Nezihe. "Kemal Ahmet Dede". *Anadolu Evliyaları*. İstanbul: Fatiş, 1958.

Âşık Paşa. *Garib-nâme (Tıpkıbasım, karşılaştırmalı metin ve aktarma)*. haz. Kemal Yavuz. İstanbul: TDK, 2000.

Âşıkların Dünyası Yenikapı Mevlevihanesi. ed. Nezih Uzel. Ankara: Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O Genel Müdürlüğü, t.y.

Aşkar, Mustafa. *Tasavvuf Tarihi Literatürü*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001.

Atasoy, Nurhan. "Osmanlı Dönemi Tarikat Kıyafetleri ve Cihazları". *Osmanlı Döneminde Tasavvuf ve Sufiler*. haz. A. Yaşar Ocak. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK, 2005.

Ateş, Ahmed. "Menâkıp". *İslâm Ansiklopedisi*. c. 7. İstanbul: MEB, 1970.

----, Abdülvehhâb Tarzî. *Farsça Grameri*. y.y: Tercüman Yayınları, 1982.

Ay, Resul. *Anadolu'da Derviş Ve Toplum 13-15. Yüzyıllar*. İstanbul: Kitap, 2008.

Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Ali Sâtı' Efendi, Süleyman Besîm Efendi. *Hadîkatü'l-Cevâmî' İstanbul Câmileri ve Diğer Dînî-Sivil-Mi'mârî Yapılar*. haz. Ahmet Nezih Galitekin. İstanbul: İşaret, 2001.

Azamat, Nihat. “Evhadüddîn-i Kirmânî”. *TDVİA*. c. 11. İstanbul: TDV, 1995.

Bağdatlı İsmail Paşa. *Hadiyyat Al-ᶜĀrifīn, Asmā’ Al-Mu’allifīn ve Āṣār Al-Muṣannifīn*. c. 1. istinsah ve tashih: Kilisli Rifat Bilge ve İbnülemin Mahmud Kemâl. İstanbul: MEB, 1951.

Baltacı, Cahid. *XV - XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*. c. 2. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı, 2005.

Banguoğlu, Tahsin. *Türk Grameri: Ses Bilgisi*. Ankara: TTK, 1959.

Batislam, H. Dilek. “Divan Şiiriyle Halk Şiirinde Ortak Bir Söyleyiş Biçimi (Mürâca’a-Dedim-Dedi)”. *Foklor/Edebiyat*. c. 6. sy. 22. (2000): 201-211.

Bayar, Muharrem. “Bolvadin Mevlevihanesi ve Pendarî Kâarî Ahmet Dede”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. sy. 2. (Mayıs, 1996): 225-231.

Bayraktar, Nail. *Hediyetü’l-Ârifîn, Esmâü’l-Müellifîn ve Âsârü’l-Musannifîn: Şöhretler İndeksi (Bağdatlı İsmail Paşa’nın)*. İstanbul: MEB, 1992.

Bayram, Mikâil. *Şeyh Evhadü’d-Din Hâmid El-Kirmânî ve Menâkıb-Nâmesi*. Konya: Kardelen, t.y.

Bediüzzaman Fürûzanfer. *Mevlâna Celâleddin*. çev. F. Nâfiz Uzluk. Konya: T. C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2005.

Benli, Mehmet Sami. “Miftâhu’l-Ulûm”. *TDVİA*. c. 30. İstanbul: TDV, 2005.

Bergh, C. Van Den. “Sühreverdî”, *İslâm Ansiklopedisi*, c. 11. İstanbul: MEB, 1970.

Berk, Süleyman. *Zeytinburnu’nun Tarihi Mezar Taşları: Zamanı Aşan Taşlar*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, t.y.

Boratav, Pertev Nâili. *Tekerleme: Türk Halk Masallarının Tipolojik ve Stilistik İncelemesine Katkı.* çev. İsmail Yerguz. haz. Sabri Koz. İstanbul: Türkiye Ekonomi ve Tarihsel Yoplum Vakfı, 2000.

Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri.* c. 3. haz. İsmail Özen. İstanbul: Meral, 1975.

Bursalı, Mustafa Necati. *İstanbul ve Anadolu Evlıyâları II.* İstanbul: Tuğrâ, 1990.

Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük. haz. M. Nihat Özön. 6. bs. İstanbul: İnkılâp ve Aka, 1979.

Can, Şefik. *Hz. Mevlânâ'nın Rubaileri.* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 2001.

Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü.* İstanbul: Ankara, 2004.

"Celâleddin-i Rumî". *Türk Ansiklopedisi.* c. 10. Ankara: MEB, 1960.

Ceyhan, Semih. "Mesnevî". *TDVİA.* c. 29. Ankara: TDV, 2004.

Ceylan, Ömür. *Tasavvufî Şiir Şerhleri.* İstanbul: Kitabevi, 2000.

Clauson, Gerard. *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish.* Oxford: Oxford University, 1972.

Concordance et Indices de la Tradition Musulmane, el-Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzı'l-Hadîsi'n-Nebevî. haz. A. J. Wensinck- J. P. Mensink. Leiden: Brill, 1967.

Coşkun, Menderes. "Mesnevilerde Klâsik Şairlerle İlgili Değerlendirmeler". *Journal of Turkish Studies TUBA Kaf Dağının Ötesine Varmak Günay Kut Armağanı I.* sy. 27/1 (2003): 313-368.

Çelebi, Asaf Hâlet. *Mevlânâ ve Mevlevilik.* Ankara: Hece, 2002.

Çelebioğlu, Âmil. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları.* İstanbul: MEB, 1998.

Çiftçi, Musa. "Menâkıbü'l-Ârifîn'e Göre Hz. Mevlâna ve Mevlevîliğin Halk Eğitimine Olan Katkıları". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, 2005.

Dağlı, Yücel ve Cumhure Üçer. *Tarih Çevirme Kılavuzu.* c. III. Ankara: TTK, 1997.

Danişmend, İsmail Hami. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi.* c. 2. İstanbul: Türkiye, 1971.

Defter-i Kütübhâne-i Hâlet Efendi. Der-Saadet, 1312 [1894-95].

Demircioğlu, Cemal. "From Discourse to Practice: Rethinking "Translation" (Terceme) And Related Practices of Text Production In The Late Ottoman Literary Tradition." Basılmamış Doktora Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, 2005.

----. "Osmanlı Çeviri Tarihi Araştırmaları Açısından '*Terceme*' ve '*Çeviri*' Kavramlarını Yeniden Düşünmek". *Journal of Turkish Studies TUBA Cem Dilçin Armağanı I.* sy. 33/I (2009): 159-177.

Demirli, Ekrem. "Sadreddin Konevî". *TDVİA.* c. 35. İstanbul: TDV, 2008.

Derleme Sözlüğü. Ankara: TDK, 1963-1982.

Derviş Mahmûd-ı Mesnevîhan. *Sevâkıb-ı Menâkıb [Günümüz Türkçesi].* haz. Hüseyin Ayan v.d. Konya: Rûmî, 2007.

Derviş Senâî Halil. *Menâkıb-ı Mevlânâ.* Hâlet Efendi Mülhakı no. 49.

Devellioğlu Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.* 15. bs. Ankara: Aydın Kitabevi, 1998.

Dihhüda, Ali Ekber. *Lugatnâme.* Tahran: Danişgâh-ı Tahran, 1337 [1918-19].

Dilçin, Cem. "Mantıku't-Tayr'ın Manzum Çevirileri Üzerine Bir Karşılaştırma". *AÜDTCF Dergisi.* c. 36. sy. 1-2. (1993): 35-52.

----. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi.* Ankara: Bizim Büro, 1997.

----. *Yeni Tarama Sözlüğü.* Ankara: TDK, 1983.

Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe el-Abesi el-Kûfî. *Musannef.* c. 4. tahkik: Muhammed Avvame. Beyrut, 2006.

Ebu Hamid Huccetülislam Muhammed b. Muhammed Gazzalî. *İhyâu Ulûmuddîn.* c. 1. Beyrut: Daru'l-Hayr, 1997.

Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-Sahîh.* c. 7. Beyrut: Daru'l-Cil.

Eliaçık, Muhittin. "Tercüme ile Şerhin İç İçe Bulunması: Şemsi Paşa'nın Manzum Vikâye Tercümesi". *Turkish Studies* 4/6 (2009): 95-119.

Emiroğlu, İbrahim (Gürgâni). *Hizmet ve İhanetleriyle Tercümanlar, Voyvodalar ve Azınlıklar.* İzmir: Tibyan, 1996.

Emiroğlu, İbrahim. *Sûfî ve Dil [Mevlânâ Örneği].* İstanbul: İnsan, 2002.

Erbaş, İlknur. "Eflâkî'de Kültür ve Sanat: Fizikî Çevre ve Sanatlar". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, 1999.

Erdoğan, Mustafa. "Yenikapı Mevlevihânesi'yle İlgili Kaynaklara Bir İlâve: Kemâleddin Efendi'nin *Terâcim-i Ahvâl*'i". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi.* sy. 47. (Güz 2008): 157-174.

Erdoğan, Muzaffer. "Mevlevi Kuruluşları Arasında İstanbul Mevlevihâneleri". *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 4-5 (1976): 15-46.

Ergun, Saadet Nüzhet. "Âsârî". *Türk Şairleri.* c.1. İstanbul: Bozkurt, 1936.

----, Mehmet Ferit (Uğur). *Konya Vilâyeti Halkiyât ve Harsiyyâtı.* Konya: Vilâyet Matbaası, 1926.

Ertaş, Yaşar. "Ahmed Eflâki'ye Göre Denizli'de İlk Mevleviler". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* c. VIII. sy. 1. (Haziran 2006): 83-97.

Esertürk, Mustafa. *Tac-ı Kızıl Ailesi.* http://www. damsalilar.com/haber.asp?id=105tur=18 [20 Nisan 2010]

Eski Anadolu Türkçesine İlişkin Bir Metin: İslâmî'nin Mesnevîsi. haz. Hasan Yüksel v.d. Sivas: Dilek Matbaacılık, 1996.

Esrar Dede. *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye (İnceleme-Metin).* haz. İlhan Genç. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2000.

Ferîdûn bin Ahmed-i Sipehsâlâr. *Mevlânâ ve Etrafındakiler (Risâle).* çev. Tahsin Yazıcı. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1977.

Genç, İlhan. "Kemal (1558-1601)". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi.* c. 5. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2004.

----. "Mevlevî Edebiyatı Üzerine Bir Değerlendirme", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi.* sy. 7. (1993): 129-144.

Gökalp, Halûk. *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler*. İstanbul: Kitabevi, 2009.

----. *Eski Türk Edebiyatında Mevlânâ ve Mevlânâ Methiyeleri*. İstanbul: Kriter, 2009.

Gölpınarlı, Abdülbâki. *Mevlânâ Celâleddin: Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler*. İstanbul: İnkılâp, 1951.

----. *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*. 2. bs. İstanbul: İnkılâp ve Aka, 1983.

----. *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*. İstanbul: İnkılâp ve Aka, 1963.

----. "Mevlevîlik". *İslâm Ansiklopedisi.* c. 8. İstanbul: MEB, 1970.

----. *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkılâp ve Aka, 1977.

Hamîdullah, Muhammed. "Serahsî, Şemsüleimme". *TDVİA.* c. 36. İstanbul: TDV, 2009.

Hüseyin Kazım Kadri. *Türk Lugati.* c. 3. İstanbul: TDK, 1943.

Işın, Ekrem. "İstanbul'un Mistik Tarihinde Mevlevîhâneler". *İstanbul* 4-5 (1993): 119-131.

----. "Yenikapı Mevlevihanesi". *Surların Öte Yanı: Zeytinburnu.* haz. Burçak Evren. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2003.

----. "Yenikapı Mevlevîhânesi'nin İki Vakfiyesi", *İstanbul Araştırmaları.* sy. 3. (1997): 89-118.

İhtifalci Mehmet Ziya. *Merâkiz-i Mühimme-i Mevleviyyeden Yenikapu Mevlevîhânesi.* İstanbul: Darü'l-Hilâfeti'l-Aliyye, 1329 [1911].

----. *Yenikapı Mevlevihanesi* haz. Murat A. Karavelioğlu. İstanbul: Ataç, 2005.

----. *Yenikapı Mevlevihanesi.* haz. Yavuz Senemoğlu. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, t.y.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemâl. *Son Hattatlar.* İstanbul: Maarif Basımevi, 1955.

İpekten, Halûk. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*: Ankara: Birlik, 1985.

İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları. İstanbul: Maarif Matbaası, 1943.

Kafalı, Mustafa. "Cengiz Han". *TDVİA.* c. 7. İstanbul: TDV, 1993.

Kahraman, Bahattin. "Konya ve Çevresinde Yetişen Tanınmış Mevlevî Şairler 'Osmanlılar Dönemi'". *Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevîlik.* Konya: Karatay Belediyesi, 2002.

Kandilli Rasathanesi El yazmaları 1: Türkçe Yazmalar. haz. Günay Kut v.d. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2007.

Karpuz, Haşim. "Konya/Mimari". *TDVİA.* c. 26. Ankara: TDV, 2002.

Kartal, Ahmet. "Sa'dî'nin *Bostân*'ı İle Hoca Mes'ûd'un *Ferheng-nâme-i Sa'dî* İsimli Mesnevilerinin Mukayesesi". *Bilim Yolu: Kırıkkale Üniversitesi SBE Dergisi.* sy. 3. (2003): 55-75.

----. "Şebüsterî'nin Gülşen-i Râz'ı İle Elvân-ı Şîrâzî'nin Gülşen-i Râz Tercümesi'nin Mukayesesi". *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri.* sy. 3. (2003): 121-175.

Kâtip Çelebi. *Keşfü'z-Zunûn.* tercüme: Rüştü Balcı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007.

Kaymaz, Nejat. *Pervâne Mu'înü'd-dîn Süleyman.* Ankara: AÜDTCF Yayınları, 1970.

Kemâl Ahmed Dede. *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ.* Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhakı no. 82.

"Kemal Ahmed Dede". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler.* c. 5. İstanbul. Dergâh, 1982.

Keşfu'l-Ebyât-ı Mesnevî-i Nicholson A Poetical Index To The Mathnawi of Rumi. haz. Muhammed Cevâd Şerîat. İsfehan: Kemal, hicrî şemsî 1363 [1984].

Korkmaz, Zeynep. *Gramer Terimleri Sözlüğü.* 2. bs. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları, 2003.

Köksal, M. Fatih. "Münâzara/Türk Edebiyatı". *TDVİA.* c. 31. İstanbul: TDV, 2006.

Köprülü, M. Fuad. "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları". *TTK Belleten.* c. 7. sy. 27. (1943): 379-458.

Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli Âlisi. haz. Ömer Nasuhi Bilmen. Ankara: Akçağ, t.y.

Kut, Turgut. "İstanbul Hânkâhları Meşâyihi". *Journal of Turkish Studies TUBA Abdülbaki Gölpınarlı Hâtıra Sayısı I.* sy. 19. (1995):1-156.

Kutlar, Fatma Sabiha. “16. ve 19. Yüzyılda Yazılmış İki Metnin İmlasına İlişkin Kimi Tespitler.” *Turkish Studies* 3/6 (2008): 499-510.

Küçük, Osman Nuri. “Mevlâna’nın Yöneticilerle İlişkileri ve Moğol Casusluğu İddiaları I-II”. *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi Tasavvuf.* sy. 11. (2003): 259-322 ve sy. 12. (2004): 173-195.

Küçük, Sezai. *Mevlevîliğin Son Yüzyılı.* İstanbul: Simurg, 2003.

Lermioğlu, Ayten. *Hz. Mevlânâ ve Yakınları.* İstanbul: Redhouse, 1969.

Levend, Agâh Sırrı. “Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1972.* 2. bs. Ankara: TTK, 1989.

----. *Türk Edebiyatı Tarihi (Giriş)* c.1. 3. bs. Ankara: TTK, 1988.

Lokmanî Dede. *Menâkıb-ı Mevlâna.* haz. Halil Ersoylu. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK, 2001.

Mecduddîn Ebu’s-Saadat el-Mübarek b. Muhammed el-Cezerî İbnü’l-Esîr. *Câmiu’l-Usul fi-Ehadisi’r-Rasul.* c. 11. tahkik: Abdülkadir Arnaut. Mektebetü’l-Halvani, 1983.

“Meḥemmed”. *The Encyclopaedia of Islam.* volume VI. Leiden: E. J. Brill, 1991.

Menâkıbü’l-Ârifîn ve Merâtibü’l-Kâşifîn. Süleymaniye Ktp. Ayasofya no. 3462.

Meninski, Franciscus á Mesgnien. *Thesaurus Lingarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae.* haz. Mehmet Ölmez. İstanbul: Simurg, 2000.

Mes^{c}ūd Bin Aḥmed. *Süheyl Ü Nev-Bahār.* haz. Cem Dilçin. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, 1991.

Mevlānā (Our Lord) Jelālu-‘d-Dīn, Muhammed, er-Rūmī. *The Mesnevî (Usually Known As The Mesnevīyi Sherīf, or Holly Mesnevī) Book The First (Together With Some Account of The Life and Acts of The Author, of His Ancestors, and of His Descendants; Illustrated by a Selection of*

Characteristics Anecdots, As Collected by Their Historian, Mevlānā Shemsu-'d-Dīn Ahmed El Eflākī, El ͨĀrifī). Translated, and the poetry versified by James W. Redhouse. London: Trübner&CO., 1881.

Mevlânâ Celâleddîn Muhammed. *Mesnevî-i Ma'nevî (Farsça).* haz. Adnan Karaismailoğlu ve Derya Örs. Ankara: Akçağ, 2007.

Mevlânâ Celâleddîn Muhammed Meşhur be-Mevlevî. *Külliyât-ı Şems yâ Divan-ı Kebîr I-VIII.* haz. Bediüzzaman Fürüzanfer. Tahran, hicrî şemsî 1336 [1957]-1345 [1967].

Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu. c. 2. haz. Abdülbâki Gölpınarlı. Ankara: TTK, 1971.

Muhammed b. İshak b. Huzeyme. *Sahîh-i İbn Huzeyme.* c. 4. tahkik: Muhammed Mustafa Azamî. Beyrut: el-Mektebu'l-İslami, 1970.

Muhyiddîn İbn Arabi. *Hikmette Son Nokta El-Bulga Fi'l-Hikmeh.* çev. Vahdettin İnce. İstanbul: Kitsan, t.y.

Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük.* İstanbul: Dağarcık, 1995.

Müstakîmzâde Süleyman Sadeddîn Efendi. *Tuhfe-i Hattâtîn.* nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl. İstanbul: Türk Tarih Encümeni, 1928.

Nâimâ. *Tarih-i Nâ'imâ.* c. 1. haz. Mehmet İpşirli. Ankara: TTK, 2007.

Necib Asım. *Türk Tarihi.* nşr. Çin Ferid ve Ahmed Şemseddin. İstanbul: Darü't-Tıbaati'l-Âmire, 1354 [1935-36].

Nevşâhî, Ârif. "Sevâkıbu'l-Menâkıb-ı Evliyâullah: Mevlânâ ve Mevlevîlik Hakkında Unutulmuş Bir Kaynak". çev. Necdet Tosun. *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi Tasavvuf.* sy. 14. (Mevlânâ Özel Sayısı) (2005): 697-707.

Ocak, Ahmet Yaşar. *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri.* Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1984.

Ocak, Tulga. "Labial *Hı*'nın Çeviriyazıda Yazımı Sorunu". *Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış Nevin Önberk Armağanı*. haz. Mehmet Ölmez. Ankara: Simurg, 1997.

Onay, Ahmet Talât. *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. haz. Cemal Kurnaz. İstanbul: MEB, 2004.

Osmânzâde Hüseyin Vassâf. *Sefîne-i Evliyâ*. c. 5. haz. Mehmet Akkuş ve Ali Yılmaz. İstanbul: Kitabevi, 2006.

Osmânzâde Tâib Ahmed. *Hadîkatü'l-Vüzerâ*. Freiburg: D. Robischson, 1969.

Önder, Mehmet. *Mevlâna ve Mevlevilik*. İstanbul: Aksoy, 1998.

Öngören, Reşat. "Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî". *TDVİA*. c. 29. Ankara: TDV, 2004.

Özdamar, Mustafa. *Dersaâdet Dergâhları*. İstanbul: Kırk Kandil, 1994.

Özgüdenli, Osman Gazi. "Moğollar". *TDVİA*. c. 30. İstanbul: TDV, 2005.

Özönder, Hasan. "Yangınlarla Kaybettiğimiz Yenikapı Mevlevîhânesi". *IX. Millî Mevlâna Kongresi (Tebliğler) 15-16 Aralık 1997*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1998.

Öztürk, Mürsel. "Hadîkatü'l-Hakîka". *TDVİA*. c. 15. İstanbul: TDV, 1997.

Pakalın, M. Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MEB, 1971.

Paker, Saliha. "Translation as *Terceme* and *Nazire* Culture-bound Concepts and their Implications for a Conceptual Framework for Research on Ottoman Translation History". *Crosscultural Transgressions, Research Models in Translation Studies II Historical and Ideological Issues*. ed. Theo Hermans. Manchester: UK and Northampton MA, 2002.

Pala, İskender. "Edebi Çehresiyle Mevlevihaneler". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. sy. 2. (Mayıs 1996): 55-60.

Redhouse, Sir James W. *Turkish and English Lexicon.* 2. bs. İstanbul: Çağrı, 2001.

Reşîd Efendi Kitâbhânesi Fihristi. İstanbul: Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası.

Ritter, Helmuth. "Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve Çevresi". çev. Rüstem Orhan. *Mevlânâ Araştırmaları I.* ed. Adnan Karaismailoğlu. Ankara: Akçağ, 2007.

Sabuncu, Zeynep. "Âlî'nin Mihr ü Mâh'ı ile Feyzî'nin Şem' ü Pervâne'si Arasındaki Benzerlikler: İntihal mi Gelenek mi?". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi.* sy. 13. (2005): 129-166.

----. "Mevlevi, Bektaşi, Bayrami Tarikatlerine Bağlı Dört Evliya Menakıpnamesi Üzerine Bir İnceleme". Basılmamış Doktora Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, 1989.

----. *Va'dî'nin Fîrûz u Dil-Efrûz Mesnevisi (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım).* İstanbul: Simurg, 2005.

Sahîh Ahmed Dede. *Mevlevîlerin Tarihi (Mecmûatü't-Tevârîhi'l Mevleviyye).* haz. Cem Zorlu. İstanbul: İnsan, 2003.

Sâkıb Mustafa Dede. *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyān.* tashih: Mehmed Ârif Paşa. Kahire: Matba'a-i Vehbiyye, 1283 [1866-67].

Saraç, M. A. Yekta. *Klasik Edebiyat Bilgisi: Biçim-Ölçü-Kafiye.* İstanbul: 3F, 2007.

Saray, Mehmet. "Altın Orda Hanlığı". *TDVİA.* c. 2. İstanbul: TDV, 1989.

Selânikî Mustafa Efendi. *Tarîh-i Selânikî (1003-1008/1595-1600).* c. 2. haz. Mehmet İpşirli. Ankara: TTK, 1999.

Steingass, F. *A Comprehensive Persian-English Dictionary.* İstanbul: Çağrı, 2005.

Sucu, Nilgün. "Sâlim, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve 'Rind ü Zâhid' Tercümesi (İnceleme-Metin)". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, 2004.

Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kasım Taberânî. *er-Ravzu'd-dânî ile'l-Mucemi's-Sağîr*. c. 2. tahkik: Muhammed Şekur. Beyrut: el-Mektebü'l-İslamî, 1985.

Sümer, Faruk. "Keykâvus II". *TDVİA*. c. 25. Ankara: TDV, 2002.

----. "Keykubad I". *TDVİA*. c. 25. Ankara: TDV, 2002.

Şahin, Bekir. *Sevâkıb-ı Menâkıb (Hazret-i Mevlâna'dan Menkıbeler).* Konya: Rûmî, 2006.

Şahin, Oğuzhan. "Tarihî Metinlerin İmlâsında İki Temel Unsur: Ses ve Şekil". *Turkish Studies* 3/6 (2008): 563-575.

Şahinoğlu, M. Nazif. "Bahâeddîn Veled". *TDVİA*. c. 4. İstanbul: TDV, 1991.

Şams Al-Dīn Aḥmad Al-Āflākī Al-ᶜĀrifī. *Manāḳib Al-ᶜĀrifīn (Metin)*. c. 1 ve 2. yayınlayan: Tahsin Yazıcı. Ankara: TTK, 1976 ve 1980.

Şeker, Mehmet. "Menâkıbü'l-Ârifîn'e Göre Anadolu'nun Türk Yurdu Hakine Gelişinde Mevlânâ ve Mevlevîliğin Rolü". *III. Uluslar Arası Mevlâna Kongresi Konya 5-6 Mayıs 2003 Bildiriler/Papers.* Konya: Selçuk Üniversitesi, 2004.

Şemsettin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. 7. bs. İstanbul: Çağrı, 1996.

----. *Kâmûsu'l-A'lâm (Tıpkıbasım/Facsimile).* Ankara: Kaşgar, 1996.

Şemsī Aḥmed Paşa. *Şeh-nāme-i Sulṭān Murād*. haz. Günay Kut-Nimet Bayraktar. Harvard Üniversitesi, Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 2003.

Şeyh Gâlib. *Şeyh Gâlib Dîvânı*. haz. Muhsin Kalkışım. Ankara: Akçağ, 1994.

Şükün, Ziya. *Farsça-Türkçe Lûgat Gencinei Güftâr Ferhengi Ziya*. İstanbul:Maarif Vekaleti, 1944.

Taneri, Aydın. *Celâlü'd-dîn Hârizmşâh ve Zamanı.* Ankara: Kültür Bakanlığı, 1977.

----."Hârizmşahlar". *TDVİA.* c. 16. İstanbul: TDV, 1997.

----. *Mevlânâ Âilesinde Türk Milleti ve Devleti Fikri.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987.

----. *Türkiye Selçukluları Kültür Hayatı (Menâkibü'l-Arifin'in Değerlendirilmesi).* 2. bs. Konya: Bilge, 1978.

----. "Türkiye Selçukluları'nın Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Âriflerin Menkibeleri: Eflâkî ve Eseri Hakkında", *İran Şehinşahlığı'nın 2500. Kuruluş Yıldönümüne Armağan.* İstanbul: MEB, 1971.

Tanman, M. Baha. "Balat Cami ve Tekkesi". *TDVİA.* c. 5. İstanbul: TDV, 1992.

----. "Drağman Külliyesi". *TDVİA.* c. 9. İstanbul: TDV, 1994.

Tanrıkorur, Bahrihüda. "Mevleviyye". *TDVİA.* c. 29. Ankara: TDV, 2004.

Tanyıldız, Ahmet. "Mesnevi'de Vezin ve Kafiyenin İmlâya Etkisi". *Turkish Studies* 3/6 (2008): 576-587.

Tarama Sözlüğü (XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklariyle). Ankara: TDK, 1963-1977.

Temizel, Ali. "Mevlânâ'nın Hayat Hikâyesiyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler". *Mevlânâ Araştırmaları I.* ed. Adnan Karaismailoğlu. Ankara: Akçağ, 2007.

Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü. haz. Haluk İpekten v.d. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988.

Tibet, Aksel ve Ekrem Işın, Dilek Yelkenci. "Stelæ Turcıcæ VIII Yenikapı Mevlevihanesi Haziresi". *Cımetiéres et Traditions Funéraires Dans le Monde Islamique İslâm Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri I.* haz. Jean-Louis Bacqué-Grammont ve Aksel Tibet. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK, 1996.

Tokmak, Naci. *Telaffuzlu Farsça-Türkçe Ortak Deyimler Sözlüğü.* İstanbul: Simurg, 2001.

Tolasa, Harun. *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası.* Ankara: Akçağ, 2001.

Toska, Zehra. "Ahmet Mithat Efendi'nin 'Bir Diğer Eseri': *Hulâsa-i Hümâyunnâme*". *Journal of Turkish Studies Şinasi Tekin Hâtıra Sayısı II.* sy. 31/II (2007): 291-318.

----. "İleriye Yönelik Araştırmalarla İlgili Olarak Eski Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Olan Tercüme Metinleri Değerlendirmelerde İzlenecek Yöntem/ler Ne Olmalıdır?". *Journal of Turkish Studies TUBA Agâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı I.* sy. 24. (2000): 291-306.

----. *Sâlih Çelebi and Mecnûn u Leylâ Mesnevisi (Kıssa-i Pür-Gussa).* Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 2007.

----. "Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesûd Çevirisi". Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, 1989.

----, Nedret Burçoğlu Kuran. "Ferideddin-i Attar'ın *Mantıku't-Tayr*'ının 14, 16, 17. Ve 20. Yüzyıllarda Yapılmış Türkçe Yeniden Yazımları". *Journal of Turkish Studies TUBA Abdülbaki Gölpınarlı Hâtıra Sayısı II.* sy. 20. (1996): 251-265.

Tuman, Mehmet Nâil. "Kemâl". *Tuhfe-i Nâilî: Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri II.* haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatcı. Ankara: Bizim Büro, 2001.

Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye.* 8. bs. İstanbul: Ötüken, 2004.

Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü. haz. Hasan Eren. Ankara: Bizim Büro, 1999.

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 05/4 (Amasya Bayezid İl Halk Kütüphanesi). haz. Faruk Alp v.d. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi,1995.

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu Antalya-Tekelioğlu V/07. haz. Selahattin Alpay v.d. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1984.

Uğur, Mücteba. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992.

Uğuzman, Tülay. “Ahmet Eflâki’nin ‘Âriflerin Menkıbeleri’ Adlı Eserinde Türk Töresi”. *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlânâ Sempozyumu Bildirileri 25-28 Mayıs 2006*. Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, t.y.

Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet, 1991.

Uzel, Nezih. “Music”. *The Whirling Dervishes*. haz. Irea Friedlander. New York: Collier Books, 1975.

Uzluk, Faruk Nâfiz. “XIV. Yüzyıl Mevlevi Şairlerinden Eflâkî Dede’nin 600. Ölüm Yıldönümü Dolayisiyle Ahmet Eflâkî Dede”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1961*. Ankara: TDK, 1962.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. c. 1. 5. bs. Ankara: TTK, 1988.

Ünal, Nesligül. “Yenikapı Mevlevihanesi’nin Tarihsel Gelişimi ve Harem Konağı’nın Restitüsyon Projesi”. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, 2007.

Ünver, İsmail. “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *AÜDTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türkoloji Dergisi*. c. 11. sy. 1. (1993): 51-89.

----. “Mesnevi”. *Türk Dili: Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*. sy. 415-416-417. (1986): 438-447.

Ünver, Süheyl. *Sevâkıb-ı Menâkıb (Mevlânâ’dan Hatıralar)*. İstanbul: Organon, 1973.

Varlık, Mustafa Çetin. “Şeyh-oğlu’nun Kenzü’l-Küberâ ve Mehakku’l-Ulemâ Adlı Tercüme Eseri”. I. *Milletlerarası Türkoloji Kongresi (İstanbul, 15-20 X. 1973) Tebliğler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü, 1979.

Vryonis Jr, Spiros. “Mevlevi Dervişi Eflaki’nin Eserlerine Yansıyan 13. Ve 14. Yüzyıl Anadolu’sundaki Müslüman Ailesi”. *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*. ed. Elizabeth A. Zachariadou. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997.

Yakıt, İsmail. *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme.* İstanbul: Ötüken, 1992.

Yavuz, Kemâl. "XIII-XVI. Asır Dil Yadigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri". *Türk Dünyası Araştırmaları.* sy. 27. (Aralık 1983): 9-57.

Yavuz, Yusuf Şevki. "Fahreddin er-Râzî". *TDVİA.* c. 12. İstanbul: TDV, 1995.

Yazıcı, Tahsin. "Ahmed Eflaki". *TDVİA.* c. 2. İstanbul: TDV, 1989.

----. "Dîvân-ı Kebîr". *TDVİA.* c. 9. İstanbul: TDV, 1994.

----. "Menâkıbü'l-Ârifîn". *TDVİA.* c. 29. Ankara: TDV, 2004.

----. "Menāḳib Al-Ārifīn'in San'at Tarihi Bakımından Değeri". *TTK Belleten*, c. XXXVI. sy. 143. (Temmuz 1972): 385-388.

Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri. haz. Günay Kut ve Nimet Bayraktar. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1984.

Yenikapı, Kulekapısı, Kasımpaşa, Beşiktaş Mevlevîhâneleri Silsilesi, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi no. 3019.

Yeniterzi, Emine. "On Altıncı Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Konyalı Temsilcileri". *Tarih ve Kültür Başkenti Konya.* Genel yayın yönetmeni: Salih Sedat Ersöz. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2003.

Yıldırım, Celâl. *Büyük Velî Bâyezid-i Bestâmî Hazretleri ve İslam Tasavvufunun Özü.* İstanbul: Demir, 2001.

Yılmaz, Fatma Büyükkarcı. "Ża'īfī'nin Manzum Gülistān Tercümesi: Kitāb-ı Nigāristān-ı Şehristān-ı Dıraḫtistān-ı Sebzistān". Basılmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, 2001.

Yılmaz, Mehmet. *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler.* İstanbul: Enderun, 1992.

Yılmaz, Necdet. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf: Sûfîler, Devlet ve Ulemâ*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2001.

Yuvalı, Abdülkadir. "İlhanlılar". *TDVİA*. c. 22. İstanbul: TDV, 2000.

----. *İlhanlılar Tarihi I Kuruluş Devri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 1994.

Zâhid b. Ârif. *Mahzenü'l-Esrâr*. Süleymaniye Ktp. Ayasofya no. 3456.

----. *Mahzenü'l-Esrâr*. Süleymaniye Ktp. Nâfiz Paşa no. 1209.

Zâkir Şükrî Efendi. *Die Istanbuler Derwischkonvente Und Ihre Scheıche (Mecmu'a-i Tekaya)*. transkripsiyon: Mehmet Serhan Tayşı. Herausgegeben, eingeleitet und mit Indizes versehon von Klaus Kreiser. Freiburg im Breisgau: Klaus Schwarz Velag, 1980.

http://www.asmakat.com/buffonesr.htm [5 Mayıs 2010]

http://www.sacred-text.com/isl/mes/index.htm [22 Nisan 2010]

http://www.yazmalar.gov.tr [2 Mayıs 2010]

http://193.255.138.2/takvim.asp [29 Nisan 2010]

www. herkul.org/kiriktesti/index.php?article_id=3141 [12 Mayıs 2010]

İNDEKSLER

İNCELEME KISMI İNDEKSİ

TIPKIBASIM

Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ